

**T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**MİZAN GAZETESİ İNCELEME, TAHLİLİ FİHRİST,
SEÇME YAZILAR
(KAHİRE DÖNEMİ 159-184;
PARİS-CENEVRE DÖNEMİ 1-29;
II. İSTANBUL DÖNEMİ 1-135 SAYILAR)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Ali YILDIZ**

**Hazırlayan
Ayşegül ERGİŞİ**

İstanbul-2007

FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

02.03.2007

Enstitümüz Türk Dili ve Edebiyatı (Tezli) Anabilim Dalı 51070406 numaralı yüksek lisans öğrencisi Ayşegül ERGİŞİ'nin hazırlayarak teslim ettiği "Mizan Gazetesi İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçme Yazılar (Kahire Dönemi 159-184; Paris-Cenevre Dönemi 1-29; II. İstanbul Dönemi 1-135 Sayılar)" adlı tezi, tez jüri üyeleri huzurunda 50 dakika ile savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında oy birliğiyle kabul kararı verilmiştir.

Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. Ali YILDIZ

.....

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Orhan OKAY

.....

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Cihan OKUYUCU

.....

**MİZAN GAZETESİ İNCELEME, TAHLİLİ FİHRİST,
SEÇME YAZILAR**

Ayşegül ERGİŞİ

ÖZET

Bu çalışmada Abdülhamit devrinin önemli şahsiyetlerinden tarih, edebiyat, siyaset alanında eserler veren özellikle gazeteciliğiyle ön plana çıkan Mehmed Murad Efendi'nin Mizan gazetesinin üç dönemi; Kahire Dönemi (159-184. sayılar), Paris-Cenevre Dönemi (1-29. sayılar) ve II. Meşrutiyet Dönemi (1-135. sayılar) incelenmiştir.

Birinci bölüm gazetenin yayın dönemleri, şekil özellikleri, konuları ve yazarlarına odaklanmıştır. İkinci bölümde yazar adlarına ve konularına göre fihrist, üçüncü bölümde ise seçme metinler yer almaktadır. Gazeteden seçilmiş örnek sayfalar çalışmanın ek bölümündedir.

INVESTIGATIONS OF THE NEWSPAPER OF MIZAN, INDEX AND SELECTED ARTICLES

Ayşegül ERGİŞİ

ABSTRACT

In this work, three periods of the Mizan newspaper of Mehmed Murad Efendi, who is one of the important persons of his age due to his works in history, literature, politics, and especially in journalism, are examined: Cairo Period (issues 159-184), Paris-Geneva Period, and The Second Constitutionalism Period (issues 1-135).

This first section focuses on the publication periods, structure properties, topics, and authors of the newspaper. The second section contains the names of the authors and the table of contents. Some selected texts are presented in the third section. The appendix has the examples of the newspaper's pages.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III-VIII
KISALTMALAR	IX
ÖNSÖZ	X-XI
I.BÖLÜM	1
I.1. MİZAN GAZETESİNİN İNCELENMESİ	1
I.1.1. GİRİŞ	2
I.1.1.1. Dönemin Siyasi Durumu.....	2
I.1.1.2. Türk Basını.....	3
I.1.2. MİZAN'IN YAYIN DÖNEMLERİ	9
I.1.2.1. Birinci İstanbul Dönemi.....	10
I.1.2.2. Kahire Dönemi.....	15
I.1.2.3. Paris-Cenevre Dönemi.....	18
I.1.2.4. İkinci İstanbul Dönemi.....	23
I.1.3. MİZAN'IN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	26
I.1.3.1. Yayın Periyodu, Çıkış Tarihi, Sayfa Sayısı.....	26
I.1.3.2. İdare ve Basım Merkezleri, Fiyatı.....	28
I.1.3.3. Serlevhaları.....	29
I.1.3.4. Tablolar.....	31
I.1.4. MİZAN'IN MUHTEVASI	49
I.1.4.1. Dil ve Edebiyat.....	49
I.1.4.2. Basın ve Polemik.....	69
I.1.4.3. Siyaset.....	82
I.1.4.4. Sanat.....	97
I.1.4.5. Tarih.....	98
I.1.4.6. Felsefe.....	98
I.1.4.7. Din.....	99
I.1.4.8. Ahlak.....	101
I.1.4.9. Sosyal Hayat.....	102
I.1.4.10. Eğitim.....	108

I.1.4.11. Sağlık.....	112
I.1.4.12. Askeriye.....	113
I.1.4.13. Hukuk.....	116
I.1.4.14. İktisat.....	117
I.2. MİZAN GAZETESİNİN YAZAR KADROSU.....	121
I.3. SONUÇ.....	142
KAYNAKÇA.....	144
II. BÖLÜM.....	148
II.1. YAZAR ADLARINA GÖRE FİHRİST.....	149
II.2. KONU BAŞLIKLARINA GÖRE FİHRİST.....	243
II.2.1. EDEBİYAT.....	243
Şiir.....	243
Mektup.....	244
Fıkra.....	255
Atasözü.....	255
II.2.2. BASIN.....	255
Mizan’la İlgili Yazılar.....	255
Diğer Gazetelerle İlgili Değerlendirmeler.....	257
Osmanlı Basını.....	261
Yabancı Basın.....	266
Polemik.....	268
II.2.3. SİYASET.....	269
İç Siyaset.....	269
Dış Siyaset.....	285
Resmi Yazılar.....	289
II.2.4. TARİH.....	291
II.2.5. FELSEFE.....	291
II.2.6. DİN.....	292
II.2.7. AHLAK.....	293
II.2.8. SOSYAL HAYAT.....	294
II.2.9. EĞİTİM.....	296
II.2.10. SAĞLIK.....	299

II.2.11. ASKERİYE.....	299
II.2.12. HUKUK.....	303
II.2.13. İKTİSAT.....	305
II.2.14. HABER.....	308
II.2.15. OKUYUCUYLA İLİŞKİLER.....	321
II.2.16. FOTOĞRAF.....	325
II.2.17. TEŞEKKÜR.....	325
II.2.18. TEBRİK.....	326
II.2.19. TASHİH.....	327
II.2.20. İTİZAR.....	327
II.2.21. İLAN.....	328
II.2.22. REKLAM.....	337
III. BÖLÜM.....	342
III.1. MİZAN'DAN SEÇİLMİŞ YAZILAR.....	342
III.1.1. EDEBİYAT.....	343
ŞİİR.....	343
Başlıksız- Mazlum.....	343
Gazel- Ticâret ve Nâfia Nâzırı Mahmud Paşa.....	344
MEKTUP.....	345
Varaka-i Mahsûsa- Ahmed Midhat Efendi.....	345
Eskişehir, 11 Ağustos 1324- Mehmed Cemil.....	347
Murad Beyefendi'ye- Süleyman Nazif.....	348
III.1.2. BASIN.....	351
DİĞER GAZETELERLE İLGİLİDEĞERLENDİRMELER.....	351
Acîbe- İmzasız.....	351
Evrâk-ı Havâdis- İmzasız.....	351
Evrâk-ı Havâdis- İmzasız.....	354
OSMANLI BASINI.....	355
Müsterih ve Müdebbir Olalım- Ahmed Rıza Bey.....	355
Vazîfe-i Matbûât- Aleyke.....	356
Vazîfe ve Mesûliyet- TunalıHilmi.....	358
Veba-yı Osmani- İmzasız.....	362

İlân-ı Mahsûs: Ahmed Midhat'ın Tekzîbi- İmzasız.....	366
İnkılâb-ı Hayrın Kadrini Bilip Biraz Ciddi Olalım- İmzasız.....	367
Tarziye- İmzasız.....	369
YABANCI BASIN.....	373
Beyefendi- Adam Block.....	373
Mizan Gazetesine- Gustav Joley.....	374
Times Muhabiriyle Mülâkat- İmzasız.....	375
Londra Matbûâtı- İmzasız.....	376
POLEMİK.....	378
Evrâk-ı Havâdis: Gazete'nin Cevabı- Hakkı Behiç.....	378
Maa'l-Kerâha Birkaç Söz- İmzasız.....	379
Vazîfeye Davet- İmzasız.....	381
Kırk Anbar'ın Yeni Bir Marifeti- İmzasız.....	382
Garîbe- İmzasız.....	387
Yine Kırk Anbar- İmzasız.....	388
Yine Ahmed Midhat Efendi- İmzasız.....	393
Sabah'a Birinci ve Sonuncu Cevabımız- İmzasız.....	394
Murad Bey'e İhtâr: Sabah'tan- İmzasız.....	395
Cevabımız: Sabah'a-İmzasız.....	397
Sabah Refikimize Allah Rızası İçin Gazetecilik Dersi- İmzasız.....	400
Uslu Oturalım: İkdâm'a- İmzasız.....	401
Uslu Oturalım: Ali Kemal'e- İmzasız.....	404
III.1.3. SİYASET.....	405
İÇ SİYASET.....	405
Cemiyetlere İhtâr-ı Mühim- Bedüzzaman.....	405
Lâzım Bir Nasîhat- Cemiyet-i Ulemâ-yı Osmaniye.....	405
Vasiyyet-nâme-i Siyâsi- Keçecizâde Mehmed Fuad Paşa.....	408
İfâde-i Mahsûsa-Mehmed Murad.....	417
Vilayette- Süleyman Mazhar.....	426
Niçin ?- Tunalı Hilmi.....	430
Biz Neyiz ?- İmzasız.....	432
Yevm-i Velâdet-i Pür-Şeâmet-i Hamidi- İmzasız.....	436

Şeyh'ül-Müceddidîn Mustafa Fazıl Paşa- İmzasız.....	438
Ali Suavi Merhûm- İmzasız.....	440
Bir Milletın Hayatı Ne İle Kâimdir ?- İmzasız.....	443
Din ve Devlet- İmzasız.....	446
Şeyhülislam ve Meclis-i Mebûsân- İmzasız.....	450
Adem-i Merkeziyet Meselesi- İmzasız.....	452
Ferah Tiyatrosu Vakası- İmzasız.....	454
Konferansımız- İmzasız.....	457
Terbiye-i Siyâsiye ve Meşrûtiye- İmzasız.....	460
Artık Çocukluğumuza Bir Nihâyet Verelim- İmzasız.....	463
Heyet-i Müttefikâ-yı Osmaniye- İmzasız.....	466
DIŞ SİYASET.....	468
Devletin Harici Politikası- İmzasız.....	468
Garbın Taassubu ve Şarkın Gafleti- İmzasız.....	474
Osmanlılara Avrupa Ne Diyor ?- İmzasız.....	483
III.1.4. FELSEFE.....	489
Milletlerin Felsefe-i Tekâmülü- Selim Sabit.....	489
Garâibat- İmzasız.....	492
Milletlerin Felsefe-i Tekâmülü- İmzasız.....	493
III.1.5. DİN.....	494
TEFSİR.....	494
Tercüme,Tefsir- El-Hac Necib.....	494
III.1.6. AHLAK.....	496
İtimâd-ı Nefs- Abdülfettah.....	496
III.1.7. SOSYAL HAYAT.....	499
Saadet ve Sefâletin Menşei ve Müverredi- Mehmed Tevfik.....	499
Anarşizm Nedir mi Dediniz ?- Tunah Hilmi.....	504
III.1.8. EĞİTİM.....	507
Ulemânın Sükûtu- Âciz Bir Müslüman.....	507
III.1.9. ASKERİYE.....	508
Askere Hitâb- Bedüzzaman.....	508
Ey Asker-i Muvahhidîn- Bedüzzaman.....	509

III.1. 10. HABER.....	510
YURT İÇİHABERLERİ.....	510
Abdülhak Hâmid Bey- İmzasız.....	510
III.1.11. TEBRİK.....	511
Tebrik-i İd-i Said- İmzasız.....	511
Tebrik-i İd-i Said- İmzasız.....	512
Tebrik-i Sâl- İmzasız.....	513

EK

MİZAN GAZETESİNDEN ÖRNEK SAYFALAR.....	
--	--

KISALTMALAR

- a.g.m. : Adı Geçen Makale
a.g.e. : Adı Geçen Eser
bkz : Bakınız
d. : Devamı
ev. : Çevirmen
hak. : Hakkında
haz. : Hazırlayan
İmp. : İmparator
İng. : İngiltere
C. : Cilt
L. : Levant
M. : Mizan
S : Say
s : Sayfa
vb. : Ve Benzeri, Ve Bunun Gibi
yy. : Yüzyıl
B. : Baskı
TTK : Türk Tarih Kurumu
İ.Ü. : İstanbul Üniversitesi
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

I. BÖLÜM

I.1. MİZAN GAZETESİNİN İNCELENMESİ

I.1.1. GİRİŞ

I.1.1.1. DÖNEMİN SİYASİ DURUMU

On dokuzuncu asrın ikinci yarısında Osmanlı topraklarında mali, idari, sosyal, askeri ve siyasi yönden büyük bir buhran yaşanmaktadır. Devlet bağımsızlığını koruyamaz haldedir.

Abdülaziz'in tahttan cebren indirilmesinin ardından tahta çıkarılan 5. Murat, kısa süre içinde, ruhî rahatsızlığı sebebiyle görevini yapamaz hale gelince, Abdülaziz'i tahttan indiren ekip bu defa, Kanun-i Esasi'nin ilanı hususunda anlaşıkaları Abdülhamid'i tahta çıkarmak zorunda kalmışlardır. Midhat Paşa, Namık Kemal ve Ziya Paşa çalışmaları ile Kanun-i Esasi hazırlanmış, padişaha sunulmuş ve 23 Aralık 1876'da meşrutiyet kabul edilmiştir. Meşrutî idarede padişahın seçtiği ayan meclisi ve milletten seçilen halk meclisi bulunacaktır. İlandan üç ay sonra ilk Mebusan Meclisi toplanmıştır. Mecliste gayrimüslim milletvekillerinin bazı konularda ihtilafı ile başlayan meseleler, meclisin 1877 Rus Savaşı'na girilmesi kararıyla çoğalmış ve 93 Harbi konusunda yaşanan anlaşmazlıktan dolayı Abdülhamid meclisi kapatmıştır.

Böylece, 1877'den 1908'e kadar sürecek olan Abdülhamid'in mutlak hakimiyeti başlamış olur. "İstibdat Devri" diye nitelendirilen bu devirde mühim hadiseler yaşanmıştır. Osmanlı Devleti'ni ayakta tutma çabaları ve bu yönde alınan tedbirler neticesinde bu devir olumlu olumsuz pek çok kanaatlerle değerlendirilmiştir.

Abdülmecit, Abdülaziz ve 5. Murat'ın tahttan indirilmesi esnasında beliren ve daha sonra da devam eden mutlak idare ile bu idareye muhalefet eden ve meşrutiyet isteyen aydınlar arasındaki gerilim bu devrin en önemli özelliğidir. Abdülhamid döneminde meşrutiyet isteği giderek artmış, son raddeye gelmiştir. Bilhassa Yeni Osmanlılar diye adlandırılan cemiyetin mensuplarının fikirleri Tanzimat'la beraber açılan okullarda yetişen ve batılı hayat tarzını öğrenen kişiler tarafından daha çok kabul edilmiştir. Böylece rejimi değiştirme amacı etrafında toplanılmıştır.

Bu yıllarda Osmanlı'da dış siyaset alanında Tunus, Mısır, Girit, Bulgaristan, Ermeni meseleleri yaşanmaktadır. İç siyaset alanında ise padişahın birinci mesele olarak gördüğü durum taht etrafındaki nüfuzlu vezirlerin varlığıdır. Nitekim ona göre Abdülaziz ve 5. Murat'ın padişahlığının sonlandırılmasına bu kişilerin sözü ve fiiliyatı neden olmuştur. Bu yüzden Midhat Paşa ve arkadaşları Abdülhamid'in tasfiyesinin birinci hedefi olmuştur. Düşmanlarının varlığı, padişahı, önce kendisini koruması gerektiği fikrine sevk etmiştir. Yıldız Sarayı idare merkezi olmuş, saray muhafız alayı oluşturulmuş ve hafiye teşkilatı kurulmuştur.¹ Bâbiâli ise padişahın hâkim olduğu bir kabineden ibaret tutulmuştur. Küçük Sait Paşa bu dönemin en mühim sadrazamıdır.

Meşrutiyetin kaldırılmasıyla Midhat Paşa, Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi aydınlar ülkeden uzaklaştırılmıştır. Meşrutiyetin gidişi, bazı aydınların sürülüşiyle istibdat dönemi içerisinde muhalefet odakları icraatlarına hız vermiştir. Bunlardan ilki Ali Suavi'nin 5. Murat'ı tekrar tahta geçirmek için Çırağan Sarayı'nı basmasıdır. İkincisi ise Kleanti-Aziz Bey komitesinin örgütlenmesidir.² Bu iki mühim hadiseyle eğitim kurumlarında ve aydınlar arasında yoğun fikirler ve tartışmalar zuhur etmiştir. Bu arayış ve örgütlenme sonunda İttihat ve Terakki kurulmuştur. Cemiyetin örnek aldığı oluşum İtalyan Carbonari Örgütü ve August Comte'un pozitivizm fikridir. İktidarın ise tedbir alma yolunda titizliği daha da artmıştır. İktidardaki padişah ve muhalefette bulunan Cemiyet, birbirlerine karşı son sürat teşkilatlanmaya başlamıştır. Aslında istibdatı doğuran bu iki kutuplaşmadır.

I.1.1.2. TÜRK BASINI

Osmanlı Devleti'nde 3 Kasım 1839 tarihinde ilân edilen Tanzimat Fermanı ve dış güçlerin baskısıyla hazırlanan 28 Şubat 1856 tarihli Islahat Fermanı ile Batı etkisi iyiden iyiye hissedilmeye başlanır. Bu fermanlar siyasi içerikli olduklarından daha çok devlet yönetiminde etkili olmuşlardır. Halk üzerindeki asıl değişikliği ise basın alanındaki faaliyetler gerçekleştirmiştir. İncelememizin konusu olan "Mizan"ın

¹ Tahsin Ünal 1974, *Türk Siyasi Tarihi 1700-1958*, İstanbul, Kutluğ Yayınları, s.346

² Murat Çulcu 1990, *Osmanlı'da Çağdaşlaşma-Taassup Çatışması*, 1. C., İstanbul, Kastaş Yayınları, s.99

çıkıldığı dönemdeki basın özelliğine geçmeden önce Türk basınındaki gelişmeleri kısaca aktarmakta fayda görüyoruz.

Matbaanın ülkemizde geç benimsenmesi nedeniyle basın faaliyetleri bizde Batı'dan çok sonra, ancak 1820'li yıllarda başlamıştır (Batı'daki basın faaliyetleri 1450'li yıllarda "Haber Yaprakları" 1660 yılında ise günlük gazete olarak ortaya çıkmıştır). Bununla beraber okuyucu kitlesinin sınırlılığı ve haber yayıncılığının yapılamaması, basımevi ürünlerinin yaygınlaşmasının bir yüzyıl daha gecikerek 19. yüzyılda başlamasına neden olmuştur.³ Ancak 1 Kasım 1831 tarihinde II. Mahmut zamanında çıkarılan ilk resmi gazetemiz "Takvim-i Vekâyi" ile basın tarihimiz de başlamış olur. Bu gazete daha çok hükümet işlerinin halka duyurulması amacıyla neşredilmiştir. Bunu devletten destek alarak William Churchill'in 1 Ağustos 1840'ta çıkardığı, yarı resmi nitelikli "Ceride-i Havâdis" takip eder. 21 Ekim 1860 tarihinde Ağâh Efendi'nin çıkardığı "Tercüman-ı Ahval" devletin desteğini almadan çıkan ilk özel gazete ve ilk özel teşebbüs olarak dikkatleri çeker. Daha sonra Şinasi'nin çıkardığı ve edebi yanı ağır basan Tasvir-i Efkâr (27 Haziran 1862) ve onu takip eden diğer gazetelerle basın âlemi hareketlenmeye başlar. Bu noktada ülkemizde basın faaliyetlerinin diğer ülkelerden farklı olarak hükümetin yaptığı işleri halka duyurmak amacıyla özel buyrukla ortaya çıktığını ve zamanla halkı aydınlatmak, kamuoyunu yönlendirmek niteliğini kazandığını söyleyebiliriz.

Basında edebi konular ağırlıklı olmakla beraber her türlü konular işlenmeye ve tartışılmaya başlayınca bundan çekinen hükümetler birtakım kararname çıkararak kısıtlamalara gitmişlerdir. Bu suretle Tanzimat döneminde ilk hukuki düzenleme 15 Şubat 1857'de yürürlüğe giren "Matbaalar Nizamnamesi" (Basım Tüzüğü) olmuştur. Daha sonra 1850 yılında bu tüzüğe basınla ilgili yasaklamaları getiren ceza kanunu da eklenmiştir. Avrupa'da basının yönetimler üzerindeki etkisini gören ve bunun kendi ülkelerinde de meydana geleceğini düşünen devlet adamları 1864 yılında "Matbuat Nizamnamesi" adında yeni bir basın tüzüğü daha çıkarmışlardır. Buna göre her türlü basın organının çıkarılmasında önceden izin alınması gerektiği gibi yabancı ülkelerde basılan ve hükümet aleyhinde yayın yapan gazetelerin ülkeye girmesi de yasaklanmıştır. Ayrıca gazetelerin kapatılması idari

³ Orhan Koloğlu 2006, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, s.15

tasarrufa bırakılmıştır. Basına en ağır darbeyi vuran düzenleme ise “Âli Kararnamesi”dir. Özellikle “Muhbir” ve “Tasvir-i Efkâr”daki siyasi makaleler nedeniyle Sadrazam Âli Paşa tarafından 27 Mart 1867 tarihinde çıkarılan ve Kararname-i Âli adıyla da anılan kararnameye göre hükümet basın tüzüğüünün dışında da gerekli gördüğü durumlarda gazete kapatma yetkisine sahip olmuştur. Geçici bir uygulama gibi gözüken bu uygulama II. Abdülhamid zamanında da geçerliliğini korumuştur.

Kararname ile birlikte “sansür” uygulaması da başlatıldığından birçok gazete kapatılmış ve Tanzimat aydınları yurt dışına kaçarak gazetelerini orada yayımlamaya devam etmişlerdir. (Genç Osmanlılar olarak bilinen bu aydınlar yurt dışında Muhbir, Ulûm, Hürriyet ve İnkılâp gibi gazeteleri çıkararak Âli Bey ile mücadelelerine devam etmişler ve meşrutiyeti getirmek istemişlerdir.)

Ülkemizde neredeyse basın tarihi kadar eski olan sansür ve kısıtlamalar, devletin içinde bulunduğu kötü şartları göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Ancak basın özgürlüğünün kısıtlanmasında had safhaya II. Abdülhamid devrinde ulaşılmıştır. Abdülhamid’den önce üç ay tahtta kalan V.Murat zamanında basın kısa bir süre özgür bırakılmış ve basında her türlü konu ele alınmıştır. Daha sonra tahta çıkan II. Abdülhamid (31 Ağustos 1876) söz verdiği üzere Mithat Paşa ile birlikte reform hareketlerine girişmiş, 23 Aralık 1876’da ilk Osmanlı “Kanun-i Esasi”sini kabul etmiştir. Bu anayasada “Basın kanun dairesinde serbesttir.” maddesi bulunmasına rağmen 1864 ve 1857 tarihli Basın Tüzükleri ile “Âli Kararnamesi” de geçerliliğini sürdürmüştür.⁴ Ayrıca Sultan Abdülhamid, basındaki coşkunklukların artması sebebiyle yeni bir “Basın Kanunu” hazırlatmış ve bu kanun Mayıs 1877 tarihinde meclis tarafından kabul edilmiştir. Kanunda göze çarpan en önemli taraf mizah gazetelerinin tamamen yasaklanmasıdır. Bu arada Osmanlı-Rus Savaşı başlamıştır. Abdülhamid sıkıyönetim ilân ederek 18 Şubat 1878 yılında anayasayı yürürlükten kaldırır. Böylece tarihimizde ve literatürümüzde “İstibdat Dönemi” olarak adlandırılan ve 1908 yılına kadar sürecek olan yasaklı dönem başlar, yeniden mutlakiyet rejimine dönülür. Siyasetteki bu sıcak gelişmelerden basın da üzerine düşen payı alır. İstibdat döneminde basınla ilgili alınan tedbirler şunlardır:

⁴ M. Nuri İnuğur 1982, *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul, Çağlayan Kitabevi, s.255

1) Basın Sansürü: 1878 yılında padişahın seçtiği kişilerden bir sansür heyeti kurulur ve heyetin idaresi İç İşleri Bakanlığı'nın İç Basın Müdürlüğüne bağlanır. Buna göre, gazetelere girecek bütün yazıların provaları sansür kuruluna sunularak kontrolden geçtikten sonra gazetede yayımlanacaktır.

Osmanlı Devleti'nde ve dışarıda yabancı dillerde basılan gazetelerin sansürü Dış İşleri Bakanlığının Matbuat-ı Hariciye Müdürlüğüne bağlanır. Yurt dışından gelen her türlü gazete ve dergilerdeki yazılar sansürden geçirilerek yayımlanmaya başlanır.

Bunların dışında 1881 ve 1897 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurulan komisyonlarca yerli ve yabancı kitaplar da sansüre tabi tutulur.

2) Basına Getirilen Yasaklar: Bu dönemde bazı kelimelerin hangi sebeple olursa olsun gazetelerde kullanılması yasaklanmıştır. (Grev, ihtilâl, suikast, murat, sosyalizm, Yıldız, istibdat....vb.)

Gazetelere verilen ilanlar da dahil olmak üzere mutlaka sansür heyetinden geçirilerek yayımlanmaktadır. Küçük bir yanlışlık gazetenin kapatılmasıyla sonuçlanmaktadır.

3) Kitapların Yakılması ve Gazetelerin Kapatılması: Tehlikeli görülen kitaplar toplatılarak yakılmıştır. 7 Mayıs 1902 tarihli bir belgede 150 çuval kitabın Çemberlitaş Hamamı'nda yakıldığı belirtilmektedir.

Ayrıca dizgi yanlışları yüzünden birçok gazetenin kapatılması da söz konusudur.

4) Gazetelere Çıkarlar Sağlanması ve Jurnalcilik: Yerli basını susturmak için gazetelere ödenekler sağlanır ve gazetecilere nişanlar verilir. Bu şekilde basının sindirileceği düşünülmüştür. Padişahın aşırı hassasiyetinden faydalanarak birbirini padişaha ihbar eden jurnalci takımı da yine bu dönemde ortaya çıkmıştır. Jurnalcilik para kazanılan bir meslek haline gelirken, padişahın etrafında da dalkavuk ve çıkarıcı bir grup oluşmuştur.

5) Yabancı Basının Satın Alınması: Ülkedeki olumsuzlukların yurt dışına yansımalarını engellemek amacıyla yabancı basın muhabirleri satın alınarak susturulmuştur.

6) Yabancı Ülkelerle Haberleşmenin Engellenmesi: Yabancı gazetelerin ülkeye girmesi yasaklandığı için dış kaynaklı haberlere ulaşım sadece elçiliklere gönderilen

yayınlarla ya da yabancı ülkelerdeki muhabirlerin gönderdikleri mektup ve yazılar aracılığı ile ulaşılır.

Yukarıda açıklandığı üzere bu dönemde matbuat alemi de yoğun bir baskı altındadır. Özellikle kapatılma cezası ve sansür gazeteler için büyük bir tehdit unsuru olmuştur. Ayrıca hafiyelik ve jurnalcılık suçsuz birçok kimseyi mağdur ederken padişahın da yanlış yönlendirilmesine neden olmuştur. Birçok gazeteci ve aydın yurt dışına kaçarak istibdat yönetimine karşı mücadeleye girişmişlerdir. Yurt dışında yayımladıkları gazeteler (Meşveret, Mizan, Osmanlı, Şura-yı Ümmet, İstikbal, Hayal...vb.) aracılığıyla meşrutiyet rejimini savunmuşlardır. Nihayet 23 Temmuz 1908’de ilan edilen II. Meşrutiyet ile birlikte basın faaliyetlerindeki kısıtlamalar sona ermiş ve yeni bir dönem başlamıştır.

İstibdat Dönemi’ndeki basın hayatıyla ilgili olarak şunu da belirtmeliyiz ki bu dönemde çıkan yeni yayınların sayısında diğer dönemlere göre artış olmuştur. Özege’nin “Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu”ndan yapılan tahmini bir ayırında yeni yayınların dönemlere göre dağılımı şöyledir:⁵

	Edebi	Pozitif Yayınlar	Dinsel	Resmi
1820-1839 (II.Mahmut)	56	89	59	13
1840-1859 (Abdülmecit)	217	230	310	55
1860-1876 (Abdülaziz)	583	586	372	118
1877-1908 (Abdülhamid)	1950	3891	1307	946

Ayrıca 1879-1887 yıllarında İstanbul’da ortalama 9-10 yeni gazete ve dergi, 1888-1908’e kadar ise yılda ortalama ancak bir yeni gazete ve dergi yayınlandığı görülmektedir. Bu durumda Abdülhamid yönetiminin ilk on yılında yeni çıkan gazete ve dergi sayısı fazla iken daha sonraki yıllarda az olması sansürün şiddetini arttırmasından ve kapatma cezalarından kaynaklanmaktadır.

İstibdat rejimindeki basın faaliyetlerinin genel karakterini şu şekilde özetleyebiliriz:

Bu dönemde yasaklamalardan ve sansürden ötürü gazete çıkarmak cesaret isteyen bir iş haline gelmiştir. Ülkede meydana gelen çeşitli olaylar halkın okuma ihtiyacını arttırmış ve bu durum gazetelerin tirajlarının yükselmesini sağlamıştır.

⁵ Orhan Koloğlu 2006, s.83

Gazeteciler tirajlarını daha da arttırmak için gazete fiyatlarını düşürmüşler ve gazete dilini halkın anlayabileceği bir dil haline getirmişlerdir. Basın tekniğinde gelişmeler olmuş ve dönemin gazeteleri tüm baskılara rağmen uzun süre yayınlanmaya devam etmişlerdir.

Saltanatının ilk yıllarında basınla iyi geçinen Abdülhamid daha sonra basının gücünden çekinmiş ve sindirme politikasını benimsemiştir. Oysaki bu dönemdeki gazetecilerin tek amacı anayasayı yeniden kabul ettirmektir.

Sansürün gittikçe artan şiddetine rağmen, Sabah (1875), Tercüman-ı Hakikat (1878), Tarik (1881), Mizan (1886), İkdam (1894) ve Saadet (1887) gibi gazeteler ülkelerine hizmet için büyük fedakarlıklarla yayınlarına devam etmişlerdir.

23 Temmuz 1908’de meşrutiyetin yeniden ilanı ile basında sansür dönemi bitmiş ve tam bir özgürlük ortamı oluşmuştur. Yurt dışından dönen aydınlar bu serbestlikten yararlanarak gazetelerini tekrar İstanbul’da çıkarmaya başlamışlardır. Gazetelerde her konu ele alınmış ve tartışılmıştır. Bu dönemde basın ile ilgili en önemli gelişme ise mizah gazetelerinin yeniden yayınlanmaya başlanması olmuştur. Böylece birçok mizah gazetesi (Boşboğaz, Elüfürük, Kalem, Davul, Şaka, Yuha, Karagöz...vb.) basın âleminde kendisini gösterir.

Bu arada pek çok siyasal görüş ortaya çıkmış ve bunlar basına da yansımıştır. Politik alanda İttihat ve Terakki Partisi ile Hürriyet ve İtilaf Partisi’nin mücadelesi görülürken, sosyal hayatta da “İslam”ı, “Osmanlı”yı ve “Türklük”ü savunan gruplar oluşmuştur.

Gazeteler edebi ilaveler vermeye başlamış, gazetelerde edebi türlere çokça yer verilmiştir. Basın bu haliyle bize I. Meşrutiyet dönemi gazetelerini anımsatmaktadır.

Basındaki bu serbestlik bir süre sonra siyasi mücadelelerin şiddetini arttırmasına neden olmuş ve toplumda huzursuzluklar meydana getirmiştir. İttihat ve Terakki aleyhinde yayınlar yapan “Serbesti” gazetesi (1908) başyazarı Hasan Fehmi’nin öldürülmesiyle had safhaya ulaşan bu mücadeleler, 31 Mart Vakası’nın vuku bulmasına neden olmuştur. Böylelikle basında yeniden kısıtlamalara gidilmiştir. Bu maksatla 14 Temmuz 1909 tarihinde yeni bir “Basın Kanunu”

meclisten geçerek 18 Temmuz 1909 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁶ Basının çok fazla serbest bırakılmasının hem gazetecilere hem de memlekete zarar verdiği görülmüştür. Bu da akıllara bugün hala tartışılan, “Basın ne kadar özgür olmalıdır?” sorusunu getirmektedir.

I.1.2. MİZAN’IN YAYIN DÖNEMLERİ

İstibdat döneminde yayına başlayan ve II. Abdülhamid’in saltanatı süresince yayınlanmaya devam eden gazetelerden birisi olan “Mizan”, 1886 yılında İstanbul’da çıkmaya başlamış; fakat sansür nedeniyle sık sık tatil edildiği için, yayın yurt dışında sürdürülmüş ve II. Meşrutiyet’in ilanıyla yeniden İstanbul’da neşredilmiştir. İstanbul’da ve yurt dışında yayınlanan gazetenin yayın politikasında büyük değişiklikler olmuştur. Murat Bey’in siyasi düşüncelerindeki farklılaşma gazetesinin muhtevasına da yansımıştır. Ayrıca İstanbul’da ilk defa yayımlanan “Mizan” ile meşrutiyet dönemi İstanbul’unda yayınlanan “Mizan” arasında da farklılıklar vardır. Bu nedenle hem izlediği politika hem de çıktığı yerlere göre “Mizan”ı dört dönemde incelemeyi uygun görüyoruz. Gazetenin yayımlandığı dönemler şunlardır:

- a) Birinci İstanbul dönemi (1- 159. sayılar)
- b) Kahire dönemi (159-184. sayılar)
- c) Paris-Cenevre dönemi (1-29. sayılar)
- ç) İkinci İstanbul dönemi (1-135. sayılar)

⁶ a.g.e., s.272

I.1.2.1. BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

Osmanlı Devleti'ne hizmet etmek ve devleti geçmişteki parlak dönemlerine döndürmek amacıyla⁷ 1873 yılında Rusya'dan İstanbul'a gelen Murat Bey, bir süre Matbuat Kalemi'nde çalışmış, ardından Mülkiye Mektebi'nde tarih öğretmeni olarak bulunmuştur. Ülkedeki siyasi gelişmeleri de yakından takip etmiş ve görüşlerini "İttihad" ve "Vakit" gazetelerinde yayımlanan makaleleri ile dile getirmiştir.

Hükümetin Bulgaristan konusundaki başarısız politikası, matbuat aleminde sansürün uygulanmaya başlaması Mehmet Murat'ın endişelerini arttırmış ve devlete ne şekilde olursa olsun hizmet etme gayesini alevlendirmiştir. Çünkü devletin parlak günlerini geri getirmek bir yana mevcut halini muhafazası dahi tehlikededir. Bu durumdan kurtulmak için mutlaka halkın bilinçlendirilmesi ve çürümüş devlet yapısından padişahın kurtarılması gerektiğine inanan Murat Bey, bu düşüncelerini ancak basın aracılığı ile gerçekleştirebileceğine inanır ve Mizan'ı çıkarmaya karar verir:

"... Çünkü gidişlerimiz bence bir bekâ gidişi değildi, âdetâ zevâl gidişi idi.

Halbuki şimdi benim de bekâdan ümîdim kesiliyordu. 'Edeb'in gereğini fiilen icrâ etmek zamanı gelmişti.

Bu sûretle, ilk vesîleden istifâde ile, Dâr'ül-Muallimîn Müdürlüğü'nden istifâ edecek olan benim için bir gayret vâsıtası lâzım idi. Mizan yalnız halkı değil, sorumsuz, rezil çevresine kurban olmuş bildiğim Padişah'ı da haber-dâr edecek, ışık saçan bir fânus olacaktı."⁸

Murat Bey'in maksadı çok açıktır: Padişaha ve millete hizmet etmek. Bunun da en etkili yolu basındır. Bu görüşlerini gazetesinin ilk sayısında da dile getirir:

"İtibâr kazanmış bir gazete bulunduğu ortamın reh-nümâsıdır. Ekser vakitte efrâd-ı cemiyet hiç farkına varmaksızın arz-ı asliyesi düzgünce ibârelerle mestûr olan evrâk-ı havâdisin efkârına tâbiyet ile nereye olsa gider.

Bunun için

⁷ Mizancı Mehmed Murad, Meskenet Mazeret Teşkil Eder mi, (Haz. Alaaddin Fidancı), Şehir Yayınları, İstanbul, 2005, s.15-19

⁸ "Bir Gazetenin Ehemmiyeti", 22 Muharrem 1304, İstanbul, S.1, s.2

‘Bahtiyâr ol cemiyettir ki evrâk-ı havâdisi muhibb-i vatan ve devlet ve sahib-i himmet ve hamiyet elinde ola !’

‘Bed-baht dahi ol cemiyettir ki bir takım matbûât müzevvirlerinin kâr-ı harisânî tesvilâtına aldana !’ denilecek olursa manâsız biri mübâlağa çıkmaz.

(Mizan)’ı neşretmekten yegâne maksadımız rüfekâ-yı sâiremiz ile bi’l-ittifâk hakîkaten padişahımıza ve vatanımıza elden geldiği kadar hüsn-i hizmet eylemektir.

Çünkü matbû mefhûmumuzu ve vatan-ı muazzezimizi gerçekten kendi hayat ve menâfimizden ziyâde severiz. Bunu tekzîb edecek neşriyatta bulunmak emel-i hâlisânemize muâdil iktidâr ihsânını dahi Cenâb-ı Hakk’ın eltâf-ı bî-nihâyesinden ricâ ve niyâz eyleriz.”⁹

“Mizan”ın yayımlanmaya başlanmasının bir nedeni de taşra okuyucularına hizmet etmektir. Çünkü mevcut gazeteler, taze haber düşkünü İstanbul halkının isteklerine göre gazetelerini tertip ettiklerinden ilk sayfa dışında diğer sayfaların düzenine dikkat etmemektedir. Gazetelerini haftalık alan taşra okuyucusu ise gazetenin her sayfasını okuduğu için karışıklıkları fark edip okuyucu olarak tatmin olmamaktadır. Kafkasya gezisinden dönerken Trabzon molasında bir haftalık gazeteleri mütalaa etme fırsatını bulan Murat Bey, taşra okuyucusunun yaşadığı sıkıntıyı bizzat tecrübe etmiştir. O anda ilk düşündüğü şey haftalık siyasi ve fenni bir gazete neşretmek olmuştur. Onun gazetesi asla bir taze haber gazetesi olmayacaktır:

“Geçen sene Kafkasya seyahatinden avdet ederek Trabzon’a – yani vatan-ı azîzin birinci iskelesine gelmiş idim. Hîn-i gaybûbetimde Şarkî Rumeli’de nâgâh-kıyâm vâki olup âlem-i siyâsiyi telâşa düşürmüş idi. Vakanın ehemmiyet-i fevk’al-âdesi olduğu cihetle gayret-i milliye ile mâlâ-mal olan kalbim pek müteessir olup hudut hâricinde buldukça lisân-ı ecnebi üzere muharrer gazetelerin ağız-ı bed-hâhâneden sâlim olmayan mündericâtından paslanmış olan zihnimi hem-cins ve hem-his olan erbâb-ı kalemin mahsûlât-ı fikriyeleriyle cilâlandırmak için karaya çıkıp İstanbul’un evrâk-ı havâdisini tedârike müsâraat eyledim ve İstanbul evrâk-ı havâdisi içinde en muteber addolunan iki haftalık nüshalarını hemen elde ettim. Üç saat zarfında mütalaa ettiğim iş bu on dört nüshanın mündericât-ı umûmiyesindeki her nevi karışıklık öyle bir tesîri mûcib oldu ki kemâl-i müsâraat ile iltizâm ettiğim

⁹ a.g.m.

maksad-ı aslî hemen unutulup fikrim münhasıran taşra vatandaşlarımızın merkez-i hilâfet-i kübrâ ile âlem-i medeniyetin ahvâlinden haber-dâr olmak husûsundaki müşkilâtı ihâta ile meşgul oldu.

İşte o vakit idi ki haftada bir kere neşrolunur siyasî ve fennî bir gazetenin vilâyât-ı şâhâne için lüzûmunu hissetmiş idim. Binaen-aleyh “Mizan” a iş bu Trabzon tesîrinin mahsûlü nazarıyla dahi bakılabilir.

Bu sûretle meydana çıkmış olan **Mizan** “taze” havâdis gazetesi olmayacaktır.

Mizan ahvâl ve vukûât-ı umûmiyeyi lâyıkıyla tahkîk ederek münâsib-i mütâlaat ile mufassal sûrette neşredecektir.”¹⁰

Bu amaçla 21 Ekim 1886 yılında İstanbul’da yayına başlayan gazete, bu dönemde 159 sayı çıkmıştır. Toplam 1446 sayfadan oluşan gazetenin her sayfası üç sütun olarak düzenlenmiştir.

Birinci İstanbul döneminde gazetenin yazar kadrosu zengin değildir. Sermuharriri Mehmet Murat ile daha çok gazeteye mektup gönderen okuyuculardan oluşan bir yazar kadrosu olduğunu söyleyebiliriz. Bunların dışında 1-11. sayılar ile 78-97. sayılarda gazetenin Umûr-ı Tahririye Müdürü olan Abdülvahhab İlmi, Abidin Paşa, Dr. Besim Ömer, Elifi Bey, Hüseyin Hulki, İbrahim Hakkı gibi isimlerin de gazetede yayımlanmış makale ve çeşitli türlerde yazıları bulunmaktadır. Ayrıca şunu da belirtmeliyiz ki Murat Bey’in rahatsızlığından ötürü gazetenin idaresi 77-95. sayılarda özel bir idare heyetine bırakılmıştır. 95. sayıda yer alan “İfâde-i Mahsûsa” başlıklı yazıda, 96. sayıdan itibaren Murat Bey’in kendisine yardımcı olarak aldığı Mustafa Azmi ile birlikte gazeteyi idare edeceği açıklanmıştır.¹¹

Perşembe günleri haftalık bir gazete olarak yayımlanan “Mizan”; “İfâde-i Mahsûsa”, “Havâdis (Havâdis-i Dâhiliye ve Havâdis-i Hâriciye)”, “Evrâk-ı Havâdis”, “Evrâk ve Mekâtip”, “Fünûn ve Edebiyat”, “Mütenevvia” ve “İlânât” olmak üzere yedi bölüme ayrılmıştır.

“İfâde-i Mahsûsa” kısmında günlük iç ve dış olayların mütâlaası; “Havâdis” kısmında haftalık iç ve dış siyasi, sosyal, ekonomik haberler; “Evrâk-ı Havâdis”te, İstanbul ve taşrada neşrolunan birtakım gazetelerin haber ve makalelerinin yorumu;

¹⁰ “Mizan’ın Mesleği”, 22 Muharrem 1304, İstanbul, S.1, s.3-4

¹¹ “İfâde-i Mahsûsa”, 2 Ramazan 1306, İstanbul, S.95, s.919

“Evrak ve Mekâtip”te gazeteye gönderilen mektup ve yazılar; “Fünûn ve Edebiyat” kısmında Avrupa’da çok ilgi gören bilim ve sanat olayları, edebiyatımızda önem teşkil eden eserlerin tenkidi; “Mütenevvia”da ilginç ve sıra dışı haberler, olaylar; “İlânât” kısmında da yeni çıkan kitap, dergi reklamları, gazetenin abonelik şartları, İstanbul’da düzenlenen müzayedeler gibi çeşitli ilan ve reklamlar bulunmaktadır. Ayrıca hemen her sayıda bulunan “Umûr-ı Sarrafiye” başlıklı yazılarda Osmanlı parasının Avrupa para birimleri karşısındaki değeri gösterilmiştir. 159 sayı boyunca “Mizan”ın içeriği genellikle bu şekilde derc olunmuştur.

Gazetenin ilk sayısı çıkış izni, amacı, içeriği gibi konulara ayrılmıştır. Murat Bey’in gazetesini çıkarmak için verdiği dilekçe ilk sayıda neşredilmiştir. Dilekçe sûreti şu şekildedir:

“Makâm-ı Sadâret-i Uzmâya takdim olunan istidâ

Ma’rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Huzûr-ı meâli nüşûr-ı Cenâb-ı Sadaret-penâhilerine arz ve beyândan müstağni olduğu üzere memâlik-i mütemeddinede gazetelerin tesîsi yalnız efrâd-ı ahâliye havâdis-fürûşlukla erbâbına vesîle-i ticâret olmaktan ibâret bulunmayıp bugünkü günde gazetecilik marifeti aksâm-ı edebiyattan âdetâ bir fenn-i mahsûs sırasına girmiş vazâif-i esâsiyesi ise maarif ve âdâb-ı umûmiyeye hizmetle matbû-ı mufahham ve vatan-ı mükerremmin hukuk ve menâfi-i mukaddesesini enzâr-ı yâr ve agyârda i’lâya sâi bi’s-sevâb olmak kazıyye-i mühimmesi bulunmuş iken şu emr-i mühimi ifâ için gazetelerimizin bugünkü mevcûdu kâfi olmamakla egerçi ehemmiyet-i marûzaya mütenâsib derecede bî-zâr-ı bendegânem mefkûd ise de ale-l-kader el-istilâa erbâbına muavenetle dâimâ o vazîfe-i asliyeye vâsita-i neşr olmak ve haftada bir kere neşredilmek üzere tertîb-i tasavvur edilmiş ve her muhteviyâtı kaffe-i hakkaniyetle sencîde olunmak için **Mizan** nâm-ı ihtiyâr kılınmış olan varaka-i havâdisin neşrine ruhsat-ı azâsı husûsunu merciine emr ve havâle buyurulması bâbında ve her halde.

Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne Tarih-i Umumî Muallimi Mehmed Murad”¹²

¹² Mehmed Murad, “İfâde-i Mahsûsa”, 22 Muharrem 1304, İstanbul, S.1, s.1

Bu dilekçeye sadaret makamında olumlu cevap gelmiş ve Murat Bey cevap dilekçesiyle birlikte gazetesini çıkarmıştır. İlk kez resmi izin dilekçesi yayımlandığı için de gazete uzun süre resmî bir gazete zannedilmiştir.

Gazetenin münderecatından anlaşıldığı üzere “Mizan” bu dönemde hem siyaset hem de edebiyat ve fen gazetesidir. Ayrıca gazete Murat Bey’in dil ve edebiyat konusundaki görüşlerini içermesi dolayısıyla edebiyat tarihimiz açısından da önemli bir kaynaktır. Bununla birlikte Murat Bey’in tenkit ile ilgili düşüncelerini bizzat seçtiği eserler üzerinde tatbik etmesi de dikkat çekicidir.

Gazetenin bu yıllarda izlediği politika, padişaha ve halka hizmet amacına uygundur. Murat Bey bu yıllarda II. Mahmut’un daha çok askeri alanda uyguladığı yenilikleri II. Abdülhamid’in her alanda uygulayacağı kanaatindedir. Bu nedenle de Abdülhamit’e karşı ılımlı bir politika gütmüştür. Bununla birlikte devlet idaresindeki haksızlıklar, rüşvet, kayırma, suistimal, Bâbîâli’nin tutarsızlıkları, sosyal hayattaki aksaklıklar gibi pek çok konu ile ilgili düşüncelerini söylemekten de kaçınmamıştır. Diğer gazetelere nazaran sert olan üslubuyla o dönemde dikkat çekmiştir. Buna rağmen ilk zamanlarda ceza almamasının da ilginç ve düşündürücü bir sebebi vardır. Sadrazam Kâmil Paşa’nın “Mizan”ın çıkmasına hemen izin vermesi padişah tarafından Murat Bey’in Kâmil Paşa’nın destekçisi zannedilmesine yol açmış ve gazetede yazılar tam anlamıyla değerlendirilmemiştir. Bu da bize o dönemde Bâbîâli’nin padişah üzerindeki etkisini ve hakimiyetini göstermektedir. Murat Bey gazetesinin sansürden etkilenmemesi için iyi bir yol bulmuştur. Bir taraftan padişaha iltifat etmekte diğer taraftan da Bâbîâli’yi eleştirmektedir. Bu durum 39. sayıya kadar devam etmiş; ancak bu sayıdaki “Müşkil Bir Vazife-i Ubûdiyyet”¹³ başlıklı makale ile gerçek anlaşılmış, Murat Bey’in Kâmil Paşa tarafından korunmadığı ortaya çıkmıştır. Bâbîâli hükümetinin Girit, Mısır ve demiryollarındaki istikrarsız politikasının açık bir şekilde eleştirildiği bu makale nedeniyle gazeteye ilk kapatma cezası verilmiştir. Yirmi altı haftalık kapatma cezası aynı zamanda “Mizan”ın en uzun tatil dönemi olmuştur. Daha sonra bu cezalar sıklaşmış ve nihayetinde Murat Bey gazetecilik görevini tam anlamıyla yerine getiremez olmuştur. Son tatilinden sonra altıncı kez yayına başlayan gazetenin 157. sayısında Murat Bey el yazısıyla

¹³ “Müşkil Bir Vazife-i Ubûdiyyet”, 22 Şevval 1304, İstanbul, S.39, s.320-1

yazdığı bir açıklamada tatillerin hem gazetesini hem de aboneleri olumsuz etkilediğini belirtir:

“Önce gayr-i ihtiyârî tatîllerden dolayı 13 haftadan beri gazetemiz neşrolunamamıştır. Tatîl gazetesinin başına gelen sektelerin en büyüğü olduğundan tevâlî eden iş bu sektelerden en evvel bizim müteessir ve müteferrid kalmaklığımız tabiidir.

Lâkin ezher-cihet mûcib-i teessüf olan bu tatîllere vazîfe-i asliye-i hizmet ve sadâkati hüsn-i ifâ etmek niyet-i hâlisası sebep olagelmesi bizce medâr-ı teselli olabilir. Halbuki paralarını verip gazeteye müşteri olanlar böyle bir medârdan da mahrûm olup hisselerine yalnız zarar isâbet etmektedir.”¹⁴

Murat Bey, bu nedenle gazetesinin 159. sayısını yayımladıktan sonra matbuat görevine ara verip, ülkesine daha iyi hizmet edeceği zannıyla Duyûn-ı Umûmiye Komiserliği görevini kabul etmiştir. Böylelikle bu dönemdeki son sayısı 11 Aralık 1890 tarihinde çıkan “Mizan”ın neşrine de uzun bir süre (altı yıl) ara verilir. Murat Bey’in:

“Padişahın menfaati ile ülkenin menfaatini gözetmek. Padişahın şahsını, her türlü mesûliyetin dışında tutmak, hükûmetin icraatını, yine ülkenin menfaatleri noktasında muhâkeme etmek ile yetinecektim.

Gazete, sadece hükûmetin haksızlığı ve mantıksızlığı dolayısıyla kökleşemedi.”¹⁵ ifadeleri matbuat alanında ve hizmet etme konusunda yaşadığı hayal kırıklığını yansıtmaya bakımından önemlidir.

I.1.2.2. KAHİRE DÖNEMİ

Mizan gazetesinin ikinci devresi 16 Ocak 1896’da Kahire ‘de başlamıştır. Hicri tarih 30 Recep 1313’ü göstermektedir. O zamanlar Mısır İngilizlerin işgali altındadır. Mehmet Murat, İngiliz himayesindeki Mısır’a Hidiv Abbas Hilmi Paşa

¹⁴ “İfâde-i Mahsûsa”, 14 Rebiü’l-Âhir, İstanbul, S.157, s.1423

¹⁵ Mizancı Mehmed Murad 2005, *Meskenet Mazeret Teşkil Eder mi?*, (Haz.Alâattin Fidancı), İstanbul, Şehir Yayınları, s. 102-110

tarafından bizzat davet edilmiştir. Birinci İstanbul döneminin son sayısının yani 159. sayının 1890'da çıkmasının üzerinden altı yıl geçmiştir.

Birinci İstanbul döneminde, gazetenin son sayısı 159 olmasına rağmen Kahire'de 159. sayı tekrar yayınlanmıştır. Mehmet Murat, Kahire'de neşrettiği ilk Mizan'da "Mukaddime" başlığı altındaki duasından sonra şunları söylemektedir:

"Mizan'ımız sevgili vatandaşlarımızın bildikleri, belki de sevdikleri Mizan'dır. Muharriri yine o muharrir olduğu gibi kalemine rehber olan hissiyât-ı vicdâniyesi dahi yine hissiyât-ı vatan-perverânedir.

İş bu Mizan'ımızda görülecek bir fark varsa o da sansür cellatlarının eksik olmasından ileriye gelen sarâhat-ı ifâde ile en nazik ve en mukaddes râbitası yüzünden mecrûh olmuş olan kalb-i hâlisin şiddet-i tahrîkinden ibâettir ki bu da kârilerinin işlerine gelse gerektir."¹⁶

Birinci İstanbul döneminden farklı olarak bu dönemde siyasi yazılar baskındır. Mizan burada siyasi tenkit gazetesine dönüşmüştür. Edebi havaya burada rastlayamayız. Mehmet Murat, İstanbul'dan ayrılışının gazete yayınına ara vermesinin nedenlerini 159. sayıda "İfâde-i Mahsûsa: İzâhât-ı Lâzime" ile dile getirmektedir. "İfâde-i Mahsûsa" makalesinin ardından Mehmet Murat'ın İstanbul'u terk ettiğini Abdülhamid'e haber verdiği bir mektup vardır. Mektubun yazılış yeri Viyana, yazılış tarihi 18-30 Teşrin-i Sani 311'dir. Mektup Viyana Sefiri Galip Bey tarafından padişaha takdim edilmiştir.

Kahire'de neşredilen ilk Mizan nüshası gazetenin ve muharririnin geldiği noktada bir durum değerlendirmesinden ibarettir. Bundan sonraki sayılarda hep istibdat rejimine karşı bir isyan havası hâkimdir. Osmanlı padişahı, devlet adamları, resmi kurumlar ve bürokratlar bu karşı koyuş ve tenkitten nasibini almıştır. Kahire Mizanları, artık mevcut düzene karşı savaştan bir taarruz cephesi halini almıştır. Diğer sayılarda "Vazîfe ve Mesûliyet" başlıklı siyasi makaleler birbiri ardına yazılarak tenkidin dozu da üst seviyeye ulaştırılmıştır. 164. sayıda Mehmet Murat "Ya kabul-i meşveret yahut terk-i hükûmet" diyerek Padişah Abdülhamid'e seçenekler sunmaktadır. Münasebetsiz ve saldırgan tavrı yüzünden İstanbul'da idamına karar verilir. Bu dönemde muharririmiz yalnızca siyaset adamlarıyla

¹⁶ "İhtâr-ı Mahsûs", 30 Recep 1313, Kahire, S.159, s.2353

uğraşmayıp, Saray'a yakın durup padişahın politikasını destekleyen gazetelere, matbuat âlemine karşı da yazılar yazmaktadır. Özellikle Ahmet Midhat Efendi'nin sahibi olduğu gazeteler Mizan'ın birinci hasmıdır.

Gazetenin yazar kadrosu fakirdir. Başmuharrir Mehmet Murat'ın yanında Tunalı Hilmi ismini görmekteyiz. Tunalı Hilmi'nin Kahire nüshalarında yedi makalesi ve bir şiiri bulunmaktadır. Tunalı dışında yazar kadrosuna dahil edebileceğimiz bir isim yoktur. Bir Asker, Bir Arnavut, Bir Köylü, Erbab-ı Hamiyyetten Biri, Medrese-nişinlerden Fakir Bir Softa, Talebe-i Ulumdan, Otuzu Mütecaviz İmza-yı Muteber, Konyalı İhtiyar Bir Türk, S. gibi imzaların gönderdiği birer yazı vardır. Ed-Dai ve Gulam Mehmet Ali'nin mektupları da gazete açısından önemlidir. Tunalı dışındaki imzalar gazetenin muharrirleri değildir. Ancak bu imzalardan bazıları Mizancı'nın Mısır günlerinde İttihat ve Terakki Cemiyeti ile bağlantı içerisinde olduğunu göstermektedir.¹⁷ Bu dönemde Birinci Meşrutiyet'in ilan edilmesinde büyük rol oynayan Sadrazam Midhat Paşa'nın "Eski Hamam Eski Tas" yazısı ve Abdülhamid'e yazdığı eski bir mektup da Mizan'da yayınlanır.

Osmanlı'nın dış siyaset alanındaki Girit ve Ermeni meselesi, Mizan'ın Kahire sayfalarında önemle işlenmiştir. Muharririmiz Mehmet Murat mutlakiyet rejimini yıpratmak, meşrutiyet ve Kanun-i Esasi'nin tekrar ilanını sağlamak için mücadele etmiştir. 159. sayıdan 184. sayıya kadar sürdürdüğü sivri dilli tavrı da Mısır'da kalabilmesini imkânsız hale getirmiştir. Çünkü İngiliz himayesindeki Mısır'da Lord Cronier, Mizancı'nın yayın yapmasına izin vermez. Mizan gazetesi, 1896 yılının Temmuz'unda 184. ve son sayısında okuyucusuna veda eder:

"Hükûmet-i Mısiriye'den mesleğimizi tadil, yahut gazetemizi tatil eylememizi mübeyyen bir emir aldık.

Hükûmet-i Mısiriye işini gücünü bilir bir hükûmet-i muntazamadır. Bunun için şu tedbîrine her ne kadar vicdânen kâil değil isek de kendisine olan emniyet ve itimâdımızdan dolayı icâb-ı siyâsetin buna mukteza olduğuna kâni olarak itaata müsâraat ediyoruz.

¹⁷ M.Şükrü Hanioglu 1985, *Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jöntürklük (1889-1902)* 1.C., İstanbul, İletişim Yayınları, s.114

Hüsn ve hulûs-i niyetimize hatta kendisini bile şahit tutacağımız bir mücâhede-i şeriyede tadîl-i lisân ve meslek câiz olamayacağından tatîl mecbûriyeti önünde kalmış bulunuyoruz.

Bu sûretle mücâhedemize muvakkaten sekte vermeye mecbûr olduğumuzdan dolayı teessüf etmemek elimizden gelmez. Lâkin dört beş aydan beridir sâyesinde din ve devlete ifâ-yı hizmet etmeye muvaffak olduğumuzdan kendisine müteşekkir ve minnet-dâr olduğumuzun arzını dahi vazîfeden biliyoruz.

Muhterem müşterilerimize gelince abone bakiyelerinin ya yakında çıkarılması mukarrer olan “Mizan”ımızla ikmâl etmek, yahut “Meşveret” ile ödemek ve yahut bakiyye-i matlûblarını ne kadara vermek husûslarından hangisinin matlûb ve makbûl olduğunu bir gün evvel matbaamıza bildirmelerini ricâ ederiz.

Evvel ve ahîr selâmet-i devlet ve hilâfeti akdes-i âmâlimiz bildiğimizden “Allah din ve devletimize şân ve selâmet ihsân buyursun” dua-yı hâlisânesini bu münâsebetle de tekrar etmek vecîbesinin edâsıyla şimdilik hatm-i kelâm eyliyoruz.”¹⁸

Kahire döneminde I. İstanbul dönemindekine benzer bölüm başlıkları bulunmaktadır: “Vazîfe ve Mesûliyet” siyasetin konu edinildiği bölüm, “Evrâk ve Mekâtîp” mektuplar ve diğer varakaların bulunduğu bölüm, “Evrâk-ı Havâdis” İstanbul ve diğer illerde neşrolunan gazetelerin değerlendirme ve tenkidinin yapıldığı bölümdür. Ama her sayıda istikrarlı bir düzen sağlanamamıştır. Bölüm başlıkları bazı sayılarda kullanılmamıştır. İlanlar ve reklamlar başlık altında değildir.

I.1.2.3. PARİS-CENEVRE DÖNEMİ

Mizan, Kahire’de neşredilen yirmi altı nüshadan sonra bu kez Paris’tedir. 14 Aralık 1896’da daha yeni bir kimlikle karşımızdadır. Gazete tek kişinin değil, İttihat ve Terakki Cemiyeti gibi bir grubun tasarrufuna geçerek cemiyetin yayın organı haline gelmiştir. Bu cemiyet yıllar öncesinde 2. Abdülhamid’i tahta geçirip meşrutiyeti ve anayasayı ilan ettiren Yeni Osmanlılar Cemiyeti’nin devamı niteliğindedir. Yeni Osmanlılar Cemiyeti, aralarında Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa, Midhat Paşa gibi edebiyat ve siyasetçileri barındırıyordu. Yeni Osmanlılar,

¹⁸ “Kâriyerimize”, 28 Muharrem 1314, Kahire, S.184, s.2553

Osmanlı Devleti'nin meşrutiyetin kabul edilmesiyle kurtulabileceğine inanan kişilerden oluşmaktaydı. Ne yazık ki Abdülhamid devletin bekasını onlardan farklı görmekteydi ve alınacak önlemler de başkaydı. Bu yüzden padişah meşrutiyeti kaldırıp meclisi dağıtarak bütün yetkileri elinde toplamıştır.

Yeni Osmanlılar'dan yıllar sonra aynı amaç birliği ile hareket eden ve birinci nesille aynı kaderi paylaşan Jöntürkler, İttihat ve Terakki Cemiyeti adı altında farklı isimlerle tarih sahnesine çıkıyorlardı. Bunlar da Avrupa sınırları içerisinde hayat ve fikir mücadelesi veriyorlardı. Çıkardıkları gazetelerde idareye muhalif yayınlar yaparak Saray'ı yıpratmaya çalışıyorlardı. İttihat ve Terakki'nin yayım vasıtası o dönemde Meşveret idi. Mizan'ın cemiyete resmen katılmasıyla her iki gazete aynı ağızdan yayımına devam etmiştir. İşte Paris dönemi Mizan gazetesi İttihat ve Terakki'nin sözcüsü olarak birinci sayısını çıkarıyordu.

“Vatanın dâhili ve hârici düşmanlarından istihlâsı maksad ve emelinde bulunan cemiyetimiz ahvâlin kesb ettiği vehâmete nazaran neşriyât ve muâmelâtına daha ziyâde ittîrâd ve intizâm vermeye karar vermiş ve bu cümleden olarak (Meşveret)in hârice karşı vâsita-i müdâfaa makâmında yalnız Fransızca'ya hasrile Türkçe resmî mürevvec-i efkârı olmak üzere Mizan'ın cemiyete terkine talep eylemiştir. Cemiyetin her emir ve talebi mensûbîni için mukaddestir. Bunun için ya Mısır'da veya İstanbul'da neşr olunacak olan Mizan cemiyet tarafından tayîn olunan bir heyet-i tahrîriyenin hüsn ve idâresine terk olunmuştur. Bundan fî mabad Mizan'a yazı yazmayacağıman mânâsı çıkarılmasın. Vazîfem sükût etmekliğime mânidir. Mizan bu günden itibâren sırf vâsita-i efkâr-ı mahsûsam değildir. Cemiyetin taht-ı mesûliyetinde neşrolunan resmî bir vâsita-i efkârıdır. Fakir dahi cemiyete mensûbiyet ile müşerref ve müftehir bulunduğumdan matlûbuna muvâfık sûrette kalemi istimâl edeceğim tabii ve zarûridir.”¹⁹

Bu ihtarı takiben Heyet-i Tahririye tarafından yazılan İfade-i Mahsusa başlıklı yazıda Mizan'ın haftada bir Türkçe olarak, Meşveret'in ise iki haftada bir Fransızca olarak yayınlanacağı söyleniyor. Ardından şunlar ekleniyor: “Yalnız şunu arz ve istirhâm eyleriz ki Mizan bilâ-istisnâ vatanın her bir köşesinden gelen feryad-nâmeleri hâvi olacağından gönderilecek makâlâtın mümkün mertebe, son derece

¹⁹ “Kârilere İhtar-ı Mahsûs”, 9 Recep 1314, Paris, S.1, s.1

muhtasar olmasına dikkat ve numûne-i edebiyat olmaktan ziyâde tasvîr-i hakikat cihetini nazar-ı dikkat önünde bulundurup açık ve mümkünse bir köylünün bile anlayacağı kılıkta yazılmasına himmet eylemelidir.”²⁰

Gazetenin edebi üslubunu terk ederek yalnızca siyasi fikir gazetesi haline geldiğini bu ifadeler bize açıkça göstermektedir. Dilde sadeliğin savunulması gazetenin genel politikasının, her kesime hitap edebilmek olduğunu da ortaya koymaktadır.

Paris’te cemiyetin üyeleri Ahmet Rıza Bey, Mehmet Murat, İshak Sukuti, Çürüksulu Ahmet, Dr. Nazım ve sonra Şerafettin Mağmumi’dir. Mizan Paris’teki ilk sayısında, cemiyetin bir meclis tarafından idare edilmeye başlandığını duyuruyor. Artık bu yeni dönemde Mizan geçmişinden oldukça farklı bir karaktere bürünmüştür. İttihat ve Terakki’nin padişaha ve hükümete karşı mücadelesinin amacı meşrutiyeti ve Kanun-i Esasi’yi yeniden ilan ettirmektir. Cemiyetin üyeleri bu amaç etrafında Avrupa’da Meşveret ve Mizan’ı yayınlarken bu amaçlarını sekteye uğratabilecek anlaşmazlıklar yüzünden ikiye bölüneceklerdir. Bu bölünme, Paris nüshalarında onuncu sayıdan itibaren gün yüzüne çıkmıştır.

“Mizan münderecâtı ve Paris’teki fırkamızın erkânı meyânında ihtilâf-ı vücûdu, ve bazılarının meslek ve programımıza muhâlif harekâtı hakkında bir çok itirâzlar vâki olduğundan husûma ait olmak üzere bu bâbda birkaç söz söylemek isterim.

Evvelâ Mizan münderecâtı hakkındaki şikâyetlerde hiçbir münâsebet bulamadım.

Çünkü irâe edebildikleri yegâne “yolsuz” fıkra-i mücerred cehâletleri sâyesinde muzırr veya yolsuz zannolunuyor. Mezkûr fıkra ise Mizan’ın 6. nüshasında münderic İstanbul Mektubundaki “Çerkes, Kürd, Arab var, fakat Elhamdülillah bir Müslüman...! Estağfirullah bir Türk demek istedim” cümlesinden ibârettir.

Vaktiyle yeniçerilerin cümle-i seyyiâtından olarak Dersaadet sokaklarında kanlar akar, dükkânlar yağma olunur, günlerce ortalık alt üst olur. Müslüman olarak esnâftan, tüccardan, memurlardan, yeniçeriden bir çokları telef olur. Teskîn-i fitne

²⁰ “İfâde-i Mahsûsa”, 9 Recep 1314, Paris, S.1, s.1

için saray takımını bile sevk olunur. İş bu takımın zarardan masûn olduğunu Hünkâr'a ihbâr eden Kızlarağası “Elhamdülillah Saray takımından bir kimsenin burnu kanamamıştır” diyeceği yerde “Elhamdülillah Müslümanlardan zarara uğrayan yoktur” der imiş.

Yıldız sersemeleri kimimize **hâriçte doğmuş** kimimize de **rahm-ı ecnebiden çıkmış** yolunda esâsen Müslümanlık itibâriyle küfrü, Osmanlılık itibâriyle dahi nankörlüğü mübeyyin isnâdlarda bulunmuş olduklarından bu kadar “Türk, muhibbi ve mutaassıbı bulunan Hamidiler’in hatta Harem-i Hümâyûn kapısında bir Türk bulundurmaya cesâret edememelerini imâen kendi silahlarının tersiyle yüzlerine şedîd latîf bir sille yapıştırmak demek olan mezkûr fırkayı tecvîz değil, hatta ziyâdesiyle takdîr bile etmiş idik. Katiyyen beyân ederim ki mezkûr fırkaya tefrikayı tevlîd edebilecek bir dikkatsizlik nazar ile bakmak için ya tabii yahut sanî sûrette, zihni müşevveş bir sersem bulunmak, veyahut tefrikayı tevlîde memur Yıldız meclûbu olmak lâzımdır. Biz bunun başka türlü tevîlini bilemeyiz ve bulamayız.

Sâniyen Rıza Bey ile aramızda ihtilâf ve bürûdet olduğu rivâyetine gelince bunu iddiâ etmek ikimizi de kasden tahkîr demektir. Ekseriyet ve akalliyet kânûnunu Rıza Bey pek güzel bildiği gibi ben dahi bilirim. Hatta esâsen ârâ-yı umûmiye müstenid Kânûn-i Esâsi taraf-dârı olmadığım halde akalliyette kaldığım için hâlisâne ekseriyetin fikrini kabul etmiş idim. Rıza Bey birâderimizi başka türlü göstermek, hakkında bî-edebâne tecâvüz etmekten başka bir şey olamaz. Fikir ve mütâlâa ihtilâfı dâimîdir. Fakat akalliyetin ekseriyete tebaiyyet ile fiilen ittifâkı mevcûd oldukça ihtilâf zan ve iddiâsına meydan ve münâsebet ancak Yıldız âletleri için olabilir.”²¹

Mehmet Murat ve Ahmet Rıza'nın görüşleri çatışınca Mizan'ın 10 Mayıs 1897'den itibaren Cenevre'de yayınlanmaya başlamıştır. Yirmi ikinci sayıda Mehmet Murat mektubunda Ahmet Rıza'yı orta yolu bulmaya ve cemiyete döndürmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır. Mazbata ile Ahmet Rıza ve Meşveret cemiyetten bağımsız hale gelmiş, yollar ayrılmıştır. “Anlaşılan burada çarpışan, görünüşte pozitivizm ve İslam görüşü fakat gerçekte Ahmet Rıza'nın evrensel, kozmopolit fikirleriyle tubbiyelilerin şianı milli yararlar idi.”²² Üyelerin Osmanlı menfaatlerine

²¹ “İzhâr-ı Hakikat”, 4 Şevval 1314, Paris, S.10, s.1-2

²² Şerif Mardin 2006, *Jöntürklerin Siyasi Fikirleri*, İstanbul, İletişim Yayınları s.107

odaklanmaları ve Ahmet Rıza'nın farklı düşünerek Avrupa'da bulunma nedenini ve davasını unutmaya başlaması onları birbirinden koparmıştır. Cemiyet üyeleri Ahmet Rıza'nın başkanlığını istemez. Mehmet Murat bundan sonra, Mağmumi ve diğerlerinin gayretiyle başkanlığa seçilmiştir.

“Murad Bey Mısır'dan avdetinde Rıza Bey'in fikr-i diyânet ve milliyeti cârih bazı etvâr ve neşriyâta bulunması cemiyetçe tefrika zuhûruna sebep olduğundan bahisle heyet-i umûmiyece kendisine mürâcaatla meclis-i idârenin murahhaslığı vazîfesini uhdesine alıp ittihâdı temîn etmesi iltizâm olunmuş idi ve buna karşı Murad Bey Rıza Bey'i yola getireceğini vaad ve temîn ile bu bâbda cemiyet erkânına karşı teklif etmiş idi. Murad Bey bugün aldandığını itirâf ve bundan mütevellid olan ağır mesûliyetten bir kısmının da kendisine ait bulunmasını beyân ile meclis-i riyâsetten istifâ eylemiştir.

Meclis-i umûmi ittifâk-ı ârâ ile istifâsını kabul etmemiş ise de kendisi zaten İttihâd ve Terakkî Cemiyeti'nin hâricinde olarak ricâl-i devletten bir çoğunun iltimâs ve vekâletiyle Avrupa'ya gelmiş olup o vekâletinden dolayı neşriyâta ve mürâcaatta bulunmak lüzûmunu ileriye sürerek istifâsında ısrâr etti. Maa-mâ-fih efrâd meyânında gazete vesâir umûra karışabileceğini ilâve eyledi. Bunun üzerine meclis-i umûmi memâlik-i ecnebiye itibâriyle riyâset-i fahriye yine uhdesinde kalmak üzere meclis idâre riyâseti vekâletinin üç zâtan mürekkeb bir “heyet” e havâle etmeye karar vermiştir.

Çünkü istifâsını geri almak ümîdi bâkidir. Heyet-i mezkûre ise mücerred riyâset-i vazâifi ile icraat emrini muvakkaten kemâ fi's-sâbık Ahmed Bey nâminadır.”²³

Mizan, Meşveret ve Ahmet Rıza'dan bağımsız cemiyetin emrinde tek başına yayınına Paris'ten ayrılıp Cenevre'ye taşınarak devam eder. Ancak anlaşmazlıklar tamamen çözülmemiştir. Mehmet Murat'ın başkanlığı pek beğenilmemiştir.

Bu dönemde gazetede Mehmet Murat imzalı beş adet yazı vardır. Bunlar Ahmet Rıza'ya, Abdülhamid'e ve okuyucuya hitaben yazılmış yazılardır. Bir Derviş, Bir Kürt (Abdullah Cevdet), Küçük Mektepli, Durani, Hasbi, Hemraz, Razi, Şefik, Tarsusizade Münif, Keçecizade Hikmet, M., İlmiye'den Samian gibi imzaların da

²³ “İlân-ı Mahsûs”, 29 Zilhicce 1314, Cenevre, S.22, s.2

yazıları bulunmaktadır. Gazetede yine Sultan Abdülhamid'e ve idare yanlısı gazetelere bilhassa Ahmet Midhat'a karşı ağır bir dil kullanılmıştır. Kahire'deki münasebetsiz, kaba, argo hitap, Paris ve Cenevre'de had safhaya çıkmıştır. Yine bu dönemde Girit isyanı Osmanlı Devleti'ni uğraştıran çok önemli bir mesele olmuştur. Gazete sayfaları bu meseleye sıkça yer vermiştir. Neyse ki 17 Nisan 1897'de Osmanlı-Yunan savaşı Osmanlı'nın zaferiyle sonuçlanmıştır. Osmanlı'nın bu başarısı bazı Jöntürkler'in İstanbul'a geri dönmesinde bir hayli etkili olmuştur. Mehmet Murat artık cemiyet başkanlığına devam etmek istememektedir. Bir süre sonra yavaşça cemiyetin güdümünden çıkacaktır. Bu durum Mizancı'nın Abdülhamid'in hafiyelerinden Ahmet Celalettin Paşa ile görüşmesiyle daha da netlik kazanır. Mehmet Murat cemiyetten ayrılarak İstanbul'a döner.

I.1.2.4. İKİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

Mehmet Murat İstanbul'a döndükten sonra 1897'den 1908'e kadar suskun bir dönem geçirmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile alakası kalmamıştır. 23 Temmuz 1908'de İkinci Meşrutiyet'in kabul edilmesi ile her alanda yeni bir dönem başlamaktadır. İstibdat rejimi sona ermiş, hürriyet ilan edilmiştir.

Hürriyetin ilanının ikinci günü basın âlemi için önemli bir dönüm noktasıdır. “24 Temmuz 1908 gününün gazetelerini sansürün denetimine sunmadan ertesi günü piyasaya süren İstanbul basını, böylelikle kendi eylemiyle basın rejimini değiştirmiş oluyordu.”²⁴ Bu andan itibaren matbuat âlemi pek çok yeni gazeteye kavuşmuştur. 1908 başında yüz yirmi olan gazete ve dergi sayısı meşrutiyetle altı misli artmıştır.²⁵

Bu hürriyet ortamında Mehmet Murat 30 Temmuz 1908 Perşembe günü Mizan'ı tekrar yayımlar. Birinci sayının serlevhasında her gün neşrolacağı ifadesi yer almaktadır. Senelerce haftalık yayınlanan Mizan, bu tarihten itibaren günlük olarak neşredilecektir ve başmuharrir yine aynı kişidir. Bu sayıda “Kârîîn-i Kirâm Hazerâtına Hitâb-ı Vâcib” makalesiyle Mehmet Murat basın âleminde tekrar var olduğunu göstermektedir. “İttihâd ve Terakkî Cemiyet-i Osmaniyesi Riyâset-i Aliyyesine” yazdığı açık mektupta bundan sonra Osmanlı Devleti'nin bekası ve bütünlüğü için nasıl bir yol takip edilmesi gerektiğini izah etmektedir. Bu yazıyla

²⁴ Orhan Koloğlu 2006, s.87

²⁵ a.g.e. s.87-88

Murat Bey'in uzun zamandan sonra tekrar Cemiyet'le temas kurmaya çalıştığını görmekteyiz.

“Vazîfe ve Mesûliyet” başlıklı makaleler yine devam etmektedir. Gazete yine siyasi fikir gazetesidir. Kesinlikle edebi konulara, hatta şiire gazete sayfalarında yer verilmemektedir. Bâbîâli ve devlet kademelerindeki hatalar, memurların sorunları, İttihat ve Terakki ve yeni kurulan cemiyetlerin çalışma şekilleri ve fikirleri, Avrupa-Osmanlı ilişkileri, tayinler, resmi yazılar, mali ve askeri konular, yine gazeteler arası çatışmalar, memleketin her köşesinden ve dış ülkelerden haberler, yeni çıkan gazete-kitap-dergi reklamları Mizan'da görülmektedir. Tabii bu sırada Osmanlı Devleti'nin toprak kayıpları da devam etmektedir.

Mizan'ın yazar kadrosu oldukça kalabalıktır. Mektup ve varaka gönderenleri bir tarafa bırakırsak Abdullah Cevdet, Abdullah Ziyaeddin, Abdunnafi, Ahmed Rifat, Ali Haydar Midhat, (elif) Celaleddin, Ferdi, Fethi, H.T., Mehmed Emin, Mehmed Esat, Mehmed Hikmet, Mehmed Hilmi, Mehmed Cemil, Mehmed İhsan, Mehmed Rauf, Mehmed Tevfik, Memur Ferdi, Mustafa Agarus, Raif, S. Apostoloğlu, Sami, Tırnovalı Osman Nuri, Yesari Sami gibi isimler önemlidir.

Bu dönemde Mehmet Murat'ın padişaha karşı olan sert tavrı değişmiştir. Birinci İstanbul dönemindeki o ılımlı hava tekrar yazılarına hâkim olmaktadır. Sıkça halifelikle meşrutiyetin birlikteliği fikrini savunmaktadır.

Günlük olarak düzenli bir şekilde gazete yayınlanırken 73. sayıda bir sorun çıkmış ve gazete tatil edilmiştir. Mehmet Murat, Sadrazam Kamil Paşa'nın emriyle tutuklanmış, gazetenin yayımına ara verilmiştir. Bu ara 10 Ekim 1908'den 74. sayının yayınlandığı 22 Şubat 1909 Pazartesi gününe kadar devam eder. Mizan'ın yayımının durduğu sırada, Mebusan Meclisi 2. Meşrutiyet'in ilk toplantısını yapmıştır. 1909 başında Adana'da Ermeniler ayaklanmıştı. 5 Nisan 1909'da Serbesti gazetesi başmuharriri Hasan Fehmi'nin Galata Köprüsü üzerinde öldürülmesiyle Mizan en büyük darbeyi alır. Gazetenin 119. sayısında bu ölüm haberi büyük puntolarla yazılarak verilmiştir. Mizan muharriri, müttefik ve dostunu kaybetmiş olmanın acısı içindedir. Bu andan itibaren Mizancı'nın İttihat Terakki Cemiyeti'ne olan muhalefeti daha da artar. Yalnızca Mizancı değil bütün halk bu cinayetten etkilenir.

31 Mart vakasının yaşanmasında memlekete anarşinin hâkim olmasında bu basın cinayetinin yeri büyüktür. Hürriyetin ilanından sonraki serbestlik saplantısıyla basın nizamnamesinden mahrum çoğalan gazeteler arasında yaşanan fikir savaşları, İttihat ve Terakki entrikalarıyla ülkeyi boğan, gerginlik, güvensizlik, belirsizlik yaratarak anarşiyi tetikleyen bu olaylar silsilesi Osmanlı'nın da sonunu hazırlamıştır.

Mizan'ın neşri (123-124. sayılar) devam ederken 31 Mart vakası baş göstermiştir. Artık geri dönüşü olmayan yola girilmiştir. Hareket Ordusu Selanik'ten gelerek bu isyanı bastırır. Ancak kayıplar çok büyüktür. Mizan gazetesi 24 Nisan 1909 (3 Rebiü'l-Âhir 1327) Cumartesi günü 135. sayısını neşrederek yayın hayatına son verir. Böylece Mehmet Murat'ın 1886'da başlayan Mizan macerası 1909'da biter. Abdülhamid'in saltanatının son bulmasıyla Mizan'ın saltanatı da son bulmuş olur.

I.1.3. MİZAN'IN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

I.1.3.1. YAYIN PERİYODU, ÇIKIŞ TARİHİ, SAYFA SAYISI

Mizan gazetesinin ilk defa neşre başlaması ile ilgili olarak Murat Bey hatıratında şu ifadeler yer verir:

“... ilk vesîleden istifâde ile Dar'ül-Muallimîn Müdürlüğü'nden istifâ edecek olan benim için bir gayret vâsıtası lâzım idi. Mizan yalnız halkı değil, rezil çevresine kurban olmuş bildiğim Padişah'ı da haberdâr edecek, ışık saçan bir fânus olacaktı.

Mizan'ı çıkarmak üzere vâki olan mürâcaatım, Kâmil Paşa nezdinde hüsn-i kabûle mazhar oldu. Ve irâdesi çabuk çıktı.”²⁶

Böylece Mizan ruhsat dilekçesi ile birlikte 22 Muharrem 1304 (21 Ekim 1886) tarihinde Perşembe günü İstanbul'da yayın hayatına başlar ve 28 Rebiü'l-Âhir 1307 (11 Kanûn-i Evvel 1890) tarihine kadar yayımına devam eder. Gazetenin çıkış tarihi Mizan'da miladi tarih olarak Efrenci 21 Ağustos 1886'dır. Ancak gazetede ki hicri tarihi miladiye çevirdiğimizde 21 Ekim 1886 tarihi ortaya çıktı. İkinci nüshanın yedi gün sonra çıkması ve bu nüshadaki miladi tarihin Efrenci 28 Teşrin-i Evvel 1886 olması gazetenin 21 Teşrin-i Evvel (21 Ekim) 1886'da çıktığını gösterir. Bu nedenle biz, gazetenin çıkış tarihini 21 Ekim 1886 olarak aldık.²⁷

Gazetenin ilk sayısında bulunan resmî muameleler ve padişah buyruğu nedeniyle (İlk kez bir gazete sütununda yer alır.) Mizan özellikle taşrada “resmi gazete” zannedilir. Yayımına haftada bir kez perşembe günleri olmak üzere devam eden gazetenin sadece 57. sayısı çarşamba, 101. sayısı da cuma günü çıkmıştır. Bunun nedeni perşembe gününün bayrama denk gelmesi ve bazı yazıların yayım gününe yetişirilememesidir.

Mizan'ın birinci devresini teşkil eden ilk İstanbul döneminde (1-159. sayılar) gazetenin yayın tarihleri hicrî, milâdi ve şemsî olarak tüm sayılarda mevcuttur. Bu

²⁶ Mizancı Mehmed Murad 2005, *Meskenet Mazeret Teşkil Eder mi?*, Hazırlayan Alâattin Fidancı, İstanbul, Şehir Yayınları, s. 78-9

²⁷ Faik Reşit Unat 1994, *Hicrî Tarihleri Milâdi Tarihe Çevirme Kılavuzu*, 7. B., Ankara,TTK. Basımevi, s.88-9

dönemde Mizan on iki kez tatil edilmiştir. Bu tatiller, gazetede çıkan siyasi yazılar ve bayramlar nedeniyledir. 150. sayıya kadar bayramların dışında beş kez yayınına ara veren gazetenin, daha sonra bir kez (156. sayıdan sonra) on iki haftalık bir tatil dönemi olmuştur.

Gazetenin 150. sayısına kadar olan tatillerinden biri 39. sayıdan sonradır yirmi iki haftalık bu tatil aynı zamanda Mizan'ın en uzun tatil dönemidir. 43. sayıdan sonra yayınına bir hafta ara veren gazete, 57. sayıdan sonra on bir hafta; 149. sayıdan sonra da dört hafta yayınına ara vermek zorunda kalmıştır. Bunların dışında, 98-107-147-152. sayılarda da dini bayramlar nedeniyle bir hafta süreyle tatil edilmiştir.

İlk nüshası dört sayfa olarak çıkan Mizan'ın 2-3. sayıları yedişer sayfa, 4. sayısı dokuz sayfa, 5-77. sayıları on bir sayfa, 78. sayısı yedi sayfa, 79. sayısı beş sayfa, 80. sayısı dokuz sayfa ve 81-159. sayıları yedi sayfa olarak yayımlanmıştır. Bu konuda şunu da belirtmeliyiz ki; gazetenin sayfa numaralarında iki kez karışıklık meydana gelmiştir. Gazetenin 82. sayısı 822. sayfa ile biter; ancak 83. sayı 825 ile başlar ve diğer sayfalarda düzeltme yapılmaz. Bir de 116. sayıda 1100 (düzelttiğimiz haliyle 1098) yerine 2000 sayısı yazılmıştır. Ancak bu hata 138. sayıda "Tashîh ve İtizâr" başlıklı yazı ile düzeltilir. Biz incelememizde sayfa numaralarını düzeltilmiş şekliyle kullandık.

Kahire döneminin ilk Mizan'ı 159. sayıdan başlayarak 30 Recep 1313 (Şubat Efrenki 1896) tarihinde çıkar. Böylece Mizan'ın 159 numaralı iki farklı nüshası olur. Bu tarihten sonra gazete düzenli olarak haftada bir perşembe günü neşrine devam eder. 159. sayıdan 184. sayıya kadar her bir nüsha sekiz sayfadan oluşmuştur. Yalnız bir sorun vardır: Birinci İstanbul döneminde son sayının son sayfası 1446 iken Kahire döneminin ilk nüshası 2353. sayfadan başlamaktadır. Bu sayfa hataları 163-178-183. sayılarda da devam etmiştir. Bütün sayılarda hicri, miladi, şemsi tarihler de verilmiştir.

Paris-Cenevre döneminin ilk sayısı 9 Recep 1314 (14 Kanun-i Evvel 1896) tarihinde Pazartesi günü çıkarılmayı başlanır. Gazetenin haftada bir çıkarılması planlanırken birinci ve ikinci sayı arasında iki haftalık bir zaman farkı oluşur. İsviçrelilerin yevm-i mahsûsu nedeniyle matbaanın üç gün kapalı olmasından bir haftalık gecikmeyle çıkıyor. Altıncı ve yedinci sayı arasında üç haftalık bir gecikme

olur. Yirmi yedi ve yirmi sekizinci sayı arasında ise iki haftalık bir gecikme ile gazete neşredilir. İki gecikmenin nedeni gazetede bildirilmemiştir. Bu dönemde 2-8-12-18. sayılar altı sayfa, diğerleri dört sayfadan ibarettir. Sayfa sayısı Kahire'deki gibi devam niteliği göstermez, bütün sayılar birinci sayfadan başlar. Bu dönemde yalnızca miladi ve hicri tarihler verilmiştir.

İkinci Meşrutiyet sonrası İstanbul döneminin ilk sayısı 2 Recep 1326 tarihinde Perşembe günü yayına başlamıştır. İstanbul dönemi Mizan gazetesi günlük olarak neşredilmektedir. 73. sayıdan sonra Mizancı'nın hapse girmesiyle beş aylık tatille yayınına ara vermiştir. 15 Ramazan 1326 tarihinden başlayan kapatılma 1 Sefer 1326'da son bulur. Her bir nüsha dört sayfadan oluşmaktadır. 1-8-23-31. sayılar sekiz sayfa neşredilmiştir. Sayfa sayıları birinci sayfadan başlayarak yüz otuz beşinci sayının sonuna kadar devam edip 560. sayfada biter. Bazı sayfalar yine hatalıdır: On bir ve doksan yedinci sayılar dört sayfadır, baskı hatası yapıldığından tabloda altı sayfa görünmektedir. Bu dönemde yalnızca hicri ve şemsi tarihler bulunmaktadır, miladi tarihe yer verilmemiştir. İkinci İstanbul döneminin tarihlerindeki hatadan dolayı hicri tarihler miladiye çevrilirken zorluklar yaşanmıştır. Çünkü bu dönemde gazete bir gün ileriden başlamıştır. Biz bu yüzden ilk sayının tarihini 30 Temmuz 1908 Perşembe olarak kabul ettik. Beş aylık aradan sonraki sayılarda tarihlerde hataya rastlanmamıştır.

I.1.3.2. İDARE VE BASIM MERKEZLERİ, FİYATI

Mizan'ın birinci İstanbul dönemindeki ilk yirmi beş sayıda Bâbîâli Caddesi'nde Nâfia Nezâreti İnsâli'nde 25 numaralı daire idarehâne olarak kullanılmıştır. Daha sonra 26-90. sayılarda idarehâne merkezi Ebussuud Caddesi 29 numaralı daire olmuştur. 91-159. sayılarda ise gazetenin idarehânesi Ebussuud Caddesi 33 numaralı daire olmuştur.

Gazetenin 1-39. sayıları Karabet ve Kapsar Matbaası'nda, 40. sayıdan itibaren diğer sayıları da Mahmutbey Matbaası'nda basılmıştır.

Mizan gazetesinin ilk 39 nüshası kırk para, 40-77. nüshaları altmış para, 78-159. nüshaları yine kırk paradır. Gazetenin sağ tarafında yer alan “Şerâit-i İştirâ” başlığı altında şu bilgiler bulunur:

“Dersaadet, bir seneliği 40 kuruş; altı aylığı 25 kuruş, Memâlik-i Mahrûsa, bir seneliği 65 kuruş; altı aylığı 35 kuruş; Memâlik-i Ecnebiye, bir seneliği 15 frank; altı aylığı 8 frank, bir nüshası 40 para.” 40. sayıdan itibaren: “Memâlik-i Mahrûsa, bir seneliği 80 kuruş; altı aylığı 45 kuruş; Memâlik-i Ecnebiye, bir seneliği 20 frank; altı aylığı 12 frank, bir nüshası 60 para.” 78-159. sayılarda: “Memâlik-i Mahrûsa-i ecnebiye, bir seneliği yüz nüsha itibarıyla 100 kuruş; altı aylığı elli nüsha itibarıyla 50 kuruş. İlânın bir satırından 3, tekrarı halinde 2 kuruş alınır. Nüshası kırk paradır.”

Kahire döneminde gazetenin matbaa ve idarehanelik görevini 26 sayı boyunca Mısır’ın Kahire şehrindeki El-âdâb Matbaası ve İdârehânesi üstlenmiştir. 165. sayıdan itibaren adres ve diğer bilgiler hem Fransızca hem de Osmanlıca yazılmaya başlanmıştır. Bu dönemde bütün sayılar bir kuruştan satılmaktadır. “Şerâit-i İştirâ” başlığı altında şu bilgiler yer almaktadır: “Senelik abonesi (ilâveleriyle berâber) yüz kuruş, nüshası bir kuruş, memâlik-i hâriciye’de fiyatı yirmi beş franktır.”

Paris-Cenevre döneminde serlevhanın sol kısmı Fransızca, sağ kısmı Osmanlıca’dır. Gazetenin hangi matbaada basıldığı yazılmamıştır. Gazetenin adresi Mizan İdarehanesi’dir: “Direction Mizan: 14. Rue des Ecoles –Paris” İlaveleriyle beraber senelik abonesi on Osmanlı lirası (23 frank), nüshası iki kuruş (elli santim)tur. On dokuzuncu sayıdan itibaren Cenevre dönemi başlar ve adres değişir: “49, Rue du Rhone, Geneve (Suisse)” Abonelik bilgileri ve fiyatı aynıdır.

İkinci Meşrutiyet sonrası İstanbul döneminde matbaa Ebussuud Caddesi 72 numaralı Mahmutbey Matbaası’dır. Birinci sayıda serlevhada “Nüshası on paradır. Senelik abonesi posta ücretiyle beraber bilâ-istisnâ her taraf için mecidî yirmiden yüz seksen kuruştur. Altı aylık doksan kuruştur. İlânâtın beher-i satırından on kuruş alınır.” ibaresi yer almaktadır. “Aboneler Ağustos’tan itibâren kaydolunur” ibaresi de yirmi beşinci sayıdan sonra “Aboneler her ay ibtidâsında kaydolunur” şeklinde değişir. Son olarak “Takım olarak fiyât-ı asliyesiyle verilir” yazısı da eklenir. Birden yüz otuz beşinci sayıya kadar her bir nüshası on paradan satılmıştır.

I.1.3.3. SERLEVHALARI

Mizan’ın ilk İstanbul döneminde gazete başlığı sülüs hatla yazılmamıştır. 1 ile 56. sayılarında serlevha olarak: “Yalnız perşembe günleri neşrolunur Türk

gazetesidir.” ifadesi yer alır. 57. sayıda: “Yalnız çarşamba günleri neşrolunur Türk gazetesidir.” serlevhası kullanılır. 58-77. sayılarda serlevhası: “Haftada bir neşrolunur Türk gazetesidir.” Şeklindeyken 78-95. sayılarda serlevha yoktur. Daha sonraki sayıların tamamında (96-159. sayılar): “Haftada bir neşrolunur Türk gazetesidir.” serlevhası kullanılır. Ayrıca gazetenin tüm nüshalarında, serlevhanın alt kısmında: “Saadet-i mülk ve devlete hüsn-i hizmet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı kalem için sayfalarımız açıktır” ifadesi yer almaktadır.

Kahire döneminde çıkan nüshalarda kûfi hatla Mizan’ın ismi yazmaktadır. Ana sayfanın üçte birini kaplayacak kadar bölümde gazetenin ve muharririnin adı, matbaa, adres ve abonelik bilgisi yer almaktadır. Serlevhada “Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamiyettir” “Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır” ibaresi bulunmaktadır. 165. sayıda “Perşembe günleri çıkan feryâd-ı hamiyettir” şeklinde değişir. 172. sayıdan itibaren ise serlevha tamamen değişir: “İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma’delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât”

Paris-Cenevre döneminde yine gazetenin adı kûfi hatla yazılmıştır. Serlevhasında “Osmanlı İttihâd ve Terakki Cemiyeti’nin vâsita-i neşriyatıdır” yazısı vardır. Serlevhanın altındaki orta bölmede “İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma’delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât” şeklinde neredeyse amaçlarının hulasası yazılıdır.

İkinci İstanbul döneminde gazetenin adı sülüs hatla yazılmıştır. Serlevhasında “Saadet ve selâmet, vatan ve millete hizmet gayretinde bulunan Osmanlılar için sahîfelerimiz açıktır” yazısı bulunmaktadır. Bütün sayılarda serlevha aynıdır, değişiklik olmamıştır. Ayrıca gazetenin tüm nüshalarında, serlevhanın alt kısmında “Saadet-i mülk ve devlete hüsn-i hizmet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı kalem için sayfalarımız açıktır.” ifadesi yer almaktadır.

175	El-Âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
176	El-Âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
177	El-Âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
178	El-Âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
179	El-Âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
180	El-Âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
181	El-Âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
182	El-Âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
183	El-Âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş
184	El-Âdâb Matbaası ve İdârehânesi	1 kuruş

PARİS-CENEVRE DÖNEMİ

Sayı	İdarehane	Adres	Fiyatı
1	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
2	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
3	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
4	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
5	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
6	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
7	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
8	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
9	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
10	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
11	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
12	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
13	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
14	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
15	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
16	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
17	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
18	Mizan İdârehânesi	14. Rue des Ecoles –Paris	1 kuruş
19	Mizan İdârehânesi	49. Rue du Rhone, Geneve (Suisse)	1 kuruş
20	Mizan İdârehânesi	49. Rue du Rhone, Geneve (Suisse)	1 kuruş
21	Mizan İdârehânesi	49. Rue du Rhone, Geneve (Suisse)	1 kuruş
22	Mizan İdârehânesi	49. Rue du Rhone, Geneve (Suisse)	1 kuruş
23	Mizan İdârehânesi	49. Rue du Rhone, Geneve (Suisse)	1 kuruş
24	Mizan İdârehânesi	49. Rue du Rhone, Geneve (Suisse)	1 kuruş
25	Mizan İdârehânesi	49. Rue du Rhone, Geneve (Suisse)	1 kuruş
26	Mizan İdârehânesi	49. Rue du Rhone, Geneve (Suisse)	1 kuruş
27	Mizan İdârehânesi	49. Rue du Rhone, Geneve (Suisse)	1 kuruş
28	Mizan İdârehânesi	49. Rue du Rhone, Geneve (Suisse)	1 kuruş
29	Mizan İdârehânesi	49. Rue du Rhone, Geneve (Suisse)	1 kuruş

İKİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

Sayı	Matbaa	Fiyatı
1	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
2	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
3	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
4	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
5	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
6	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
7	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
8	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
9	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
10	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
11	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
12	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
13	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
14	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
15	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
16	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para
17	Ebussuud Caddesi 72 Numaralı Mahmutbey Matbaası	10 para

TABLO 2

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

NO	SAYFA	ÇIKIŞ TARİHİ (HİCRİ)	MİLADİ	GÜN
1	1-4	22 Muharrem 1304	21 Ekim 1886	Perşembe
2	5-12	29 Muharrem 1304	28 Ekim 1886	Perşembe
3	13-20	6 Sefer 1304	4 Kasım 1886	Perşembe
4	21-30	13 Sefer 1304	11 Kasım 1886	Perşembe
5	31-42	20 Sefer 1304	18 Kasım 1886	Perşembe
6	43-54	27 Sefer 1304	25 Kasım 1886	Perşembe
7	55-62	5 Rebiü'l-Evvel 1304	2 Aralık 1886	Perşembe
8	63-70	12 Rebiü'l-Evvel 1304	9 Aralık 1886	Perşembe
9	71-82	19 Rebiü'l-Evvel 1304	16 Aralık 1886	Perşembe
10	83-90	26 Rebiü'l-Evvel 1304	23 Aralık 1886	Perşembe
11	91-98	3 Rebiü'l-Âhir 1304	30 Aralık 1886	Perşembe
12	99-106	10 Rebiü'l-Âhir 1304	6 Ocak 1887	Perşembe
13	107-114	17 Rebiü'l-Âhir 1304	13 Ocak 1887	Perşembe
14	115-122	24 Rebiü'l-Âhir 1304	20 Ocak 1887	Perşembe
15	123-130	2 Cemâziye'l-Evvel 1304	27 Ocak 1887	Perşembe
16	131-138	9 Cemâziye'l-Evvel 1304	3 Şubat 1887	Perşembe
17	139-146	16 Cemâziye'l-Evvel 1304	10 Şubat 1887	Perşembe
18	147-154	23 Cemâziye'l-Evvel 1304	17 Şubat 1887	Perşembe
19	155-166	30 Cemâziye'l-Evvel 1304	24 Şubat 1887	Perşembe
20	167-174	7 Cemâziye'l-Âhir 1304	3 Mart 1887	Perşembe
21	175-182	14 Cemâziye'l-Âhir 1304	10 Mart 1887	Perşembe
22	183-190	21 Cemâziye'l-Âhir 1304	18 Mart 1887	Perşembe
23	191-198	28 Cemâziye'l-Âhir 1304	24 Mart 1887	Perşembe
24	199-206	6 Recep 1304	31 Mart 1887	Perşembe
25	207-214	13 Recep 1304	7 Nisan 1887	Perşembe
26	215-222	20 Recep 1304	14 Nisan 1887	Perşembe
27	223-230	27 Recep 1304	21 Nisan 1887	Perşembe
28	231-238	4 Şaban 1304	28 Nisan 1887	Perşembe
29	239-246	11 Şaban 1304	5 Mayıs 1887	Perşembe
30	247-254	18 Şaban 1304	12 Mayıs 1887	Perşembe
31	255-262	25 Şaban 1304	19 Mayıs 1887	Perşembe
32	263-270	3 Ramazan 1304	26 Mayıs 1887	Perşembe
33	271-278	10 Ramazan 1304	2 Haziran 1887	Perşembe
34	279-286	17 Ramazan 1304	9 Haziran 1887	Perşembe
35	287-294	24 Ramazan 1304	16 Haziran 1887	Perşembe
36	295-302	1 Şevval 1304	23 Haziran 1887	Perşembe
37	303-310	8 Şevval 1304	30 Haziran 1887	Perşembe
38	311-318	15 Şevval 1304	7 Temmuz 1887	Perşembe
39	319-326	22 Şevval 1304	14 Temmuz 1887	Perşembe
40	327-338	5 Cemâziye'l-Evvel 1305	19 Ocak 1888	Perşembe
41	339-350	12 Cemâziye'l-Evvel 1305	26 Ocak 1888	Perşembe
42	351-362	19 Cemâziye'l-Evvel 1305	2 Şubat 1888	Perşembe
43	363-374	26 Cemâziye'l-Evvel 1305	9 Şubat 1888	Perşembe
44	375-386	10 Cemâziye'l-Âhir 1305	23 Şubat 1888	Perşembe
45	387-398	17 Cemâziye'l-Âhir 1305	1 Mart 1888	Perşembe
46	399-410	24 Cemâziye'l-Âhir 1305	8 Mart 1888	Perşembe
47	411-422	2 Recep 1305	15 Mart 1888	Perşembe
48	423-434	9 Recep 1305	22 Mart 1888	Perşembe
49	435-446	16 Recep 1305	29 Mart 1888	Perşembe
50	447-458	23 Recep 1305	5 Nisan 1888	Perşembe
51	459-470	30 Recep 1305	12 Nisan 1888	Perşembe
52	471-482	7 Şaban 1305	19 Nisan 1888	Perşembe
53	483-494	14 Şaban 1305	26 Nisan 1888	Perşembe
54	495-506	21 Şaban 1305	3 Mayıs 1888	Perşembe
55	507-518	28 Şaban 1305	10 Mayıs 1888	Perşembe
56	519-530	6 Ramazan 1305	16 Mayıs 1888	Perşembe
57	531-542	12 Ramazan 1305	23 Mayıs 1888	Çarşamba
58	543-554	8 Zilhicce 1305	16 Ağustos 1888	Perşembe
59	555-566	15 Zilhicce 1305	23 Ağustos 1888	Perşembe
60	567-578	22 Zilhicce 1305	30 Ağustos 1888	Perşembe
61	579-590	29 Zilhicce 1305	6 Eylül 1888	Perşembe
62	591-602	7 Muharrem 1306	13 Eylül 1888	Perşembe
63	603-614	14 Muharrem 1306	20 Eylül 1888	Perşembe
64	615-626	21 Muharrem 1306	27 Eylül 1888	Perşembe

65	627-638	28 Muharrem 1306	4 Ekim 1888	Perşembe
66	639-650	5 Sefer 1306	11 Ekim 1888	Perşembe
67	651-662	12 Sefer 1306	18 Ekim 1888	Perşembe
68	663-674	19 Sefer 1306	25 Ekim 1888	Perşembe
69	675-686	26 Sefer 1306	1 Kasım 1888	Perşembe
70	687-698	4 Rebiü'l-Evvel 1306	8 Kasım 1888	Perşembe
71	699-710	11 Rebiü'l-Evvel 1306	15 Kasım 1888	Perşembe
72	711-722	18 Rebiü'l-Evvel 1306	22 Kasım 1888	Perşembe
73	723-734	25 Rebiü'l-Evvel 1306	29 Kasım 1888	Perşembe
74	735-746	2 Rebiü'l-Âhir 1306	6 Aralık 1888	Perşembe
75	747-758	9 Rebiü'l-Âhir 1306	13 Aralık 1888	Perşembe
76	759-770	16 Rebiü'l-Âhir 1306	20 Aralık 1888	Perşembe
77	771-782	23 Rebiü'l-Âhir 1306	27 Aralık 1888	Perşembe
78	783-790	1 Cemâziye'l-Evvel 1306	3 Ocak 1889	Perşembe
79	791-796	8 Cemâziye'l-Evvel 1306	10 Ocak 1889	Perşembe
80	797-806	15 Cemâziye'l-Evvel 1306	17 Ocak 1889	Perşembe
81	807-814	22 Cemâziye'l-Evvel 1306	24 Ocak 1889	Perşembe
82	815-822	29 Cemâziye'l-Evvel 1306	31 Ocak 1889	Perşembe
83	823-830	6 Cemâziye'l-Âhir 1306	7 Şubat 1889	Perşembe
84	831-838	13 Cemâziye'l-Âhir 1306	14 Şubat 1889	Perşembe
85	839-846	20 Cemâziye'l-Âhir 1306	21 Şubat 1889	Perşembe
86	847-854	27 Cemâziye'l-Âhir 1306	28 Şubat 1889	Perşembe
87	855-862	5 Recep 1306	7 Mart 1889	Perşembe
88	863-870	12 Recep 1306	14 Mart 1889	Perşembe
89	871-878	19 Recep 1306	21 Mart 1889	Perşembe
90	879-886	26 Recep 1306	28 Mart 1889	Perşembe
91	887-894	3 Şaban 1306	4 Nisan 1889	Perşembe
92	895-902	10 Şaban 1306	11 Nisan 1889	Perşembe
93	903-910	17 Şaban 1306	18 Nisan 1889	Perşembe
94	911-918	24 Şaban 1306	25 Nisan 1889	Perşembe
95	919-926	2 Ramazan 1306	2 Mayıs 1889	Perşembe
96	927-934	9 Ramazan 1306	9 Mayıs 1889	Perşembe
97	935-942	16 Ramazan 1306	16 Mayıs 1889	Perşembe
98	943-950	23 Ramazan 1306	23 Mayıs 1889	Perşembe
99	951-958	7 Şevval 1306	6 Haziran 1889	Perşembe
100	959-966	14 Şevval 1306	13 Haziran 1889	Perşembe
101	967-974	22 Şevval 1306	21 Haziran 1889	Cuma
102	975-986	28 Şevval 1306	27 Haziran 1889	Perşembe
103	987-994	6 Zilkâde 1306	4 Temmuz 1889	Perşembe
104	995-1002	13 Zilkâde 1306	11 Temmuz 1889	Perşembe
105	1003-1010	20 Zilkâde 1306	18 Temmuz 1306	Perşembe
106	1011-1018	27 Zilkâde 1306	25 Temmuz 1889	Perşembe
107	1019-1026	4 Zilhicce 1306	1 Ağustos 1889	Perşembe
108	1027-1034	18 Zilhicce 1306	15 Ağustos 1889	Perşembe
109	1035-1042	25 Zilhicce 1306	22 Ağustos 1889	Perşembe
110	1043-1050	2 Muharrem 1307	29 Ağustos 1889	Perşembe
111	1051-1058	9 Muharrem 1307	5 Eylül 1889	Perşembe
112	1059-1066	16 Muharrem 1307	12 Eylül 1889	Perşembe
113	1067-1074	23 Muharrem 1307	19 Eylül 1889	Perşembe
114	1075-1082	30 Muharrem 1307	26 Eylül 1889	Perşembe
115	1083-1090	7 Sefer 1307	3 Ekim 1889	Perşembe
116	1091-1098	14 Sefer 1307	10 Ekim 1889	Perşembe
117	1099-1106	21 Sefer 1307	17 Ekim 1889	Perşembe
118	1107-1114	28 Sefer 1307	24 Ekim 1889	Perşembe
119	1115-1122	6 Rebiü'l-Evvel 1307	31 Ekim 1889	Perşembe
120	1123-1130	13 Rebiü'l-Evvel 1307	7 Kasım 1889	Perşembe
121	1131-1138	20 Rebiü'l-Evvel 1307	14 Kasım 1889	Perşembe
122	1139-1146	27 Rebiü'l-Evvel 1307	21 Kasım 1889	Perşembe
123	1147-1154	4 Rebiü'l-Âhir 1307	28 Kasım 1889	Perşembe
124	1155-1162	11 Rebiü'l-Âhir 1307	5 Aralık 1889	Perşembe
125	1163-1170	18 Rebiü'l-Âhir 1307	12 Aralık 1889	Perşembe
126	1171-1178	25 Rebiü'l-Âhir 1307	19 Aralık 1889	Perşembe
127	1179-1186	3 Cemâziye'l-Evvel 1307	26 Aralık 1889	Perşembe
128	1187-1194	10 Cemâziye'l-Evvel 1307	2 Ocak 1890	Perşembe
129	1195-1202	17 Cemâziye'l-Evvel 1307	9 Ocak 1890	Perşembe
130	1203-1210	24 Cemâziye'l-Evvel 1307	16 Ocak 1890	Perşembe
131	1211-1218	1 Cemâziye'l-Âhir 1307	23 Ocak 1890	Perşembe

132	1219-1226	8 Cemâziye'l-Âhir 1307	30 Ocak 1890	Perşembe
133	1227-1234	15 Cemâziye'l-Âhir 1307	6 Şubat 1890	Perşembe
134	1235-1242	22 Cemâziye'l-Âhir 1307	13 Şubat 1890	Perşembe
135	1243-1250	29 Cemâziye'l-Âhir 1307	20 Şubat 1890	Perşembe
136	1251-1258	7 Recep 1307	27 Şubat 1890	Perşembe
137	1259-1266	14 Recep 1307	6 Mart 1890	Perşembe
138	1267-1274	21 Recep 1307	13 Mart 1890	Perşembe
139	1275-1282	28 Recep 1307	20 Mart 1890	Perşembe
140	1283-1290	5 Şaban 1307	27 Mart 1890	Perşembe
141	1291-1298	12 Şaban 1307	3 Nisan 1890	Perşembe
142	1299-1306	19 Şaban 1307	10 Nisan 1890	Perşembe
143	1307-1314	26 Şaban 1307	17 Nisan 1890	Perşembe
144	1315-1322	4 Ramazan 1307	24 Nisan 1890	Perşembe
145	1323-1330	11 Ramazan 1307	1 Mayıs 1890	Perşembe
146	1331-1338	18 Ramazan 1307	8 Mayıs 1890	Perşembe
147	1339-1346	25 Ramazan 1307	15 Mayıs 1890	Perşembe
148	1347-1358	9 Şevval 1307	29 Mayıs 1890	Perşembe
149	1359-1366	16 Şevval 1307	5 Haziran 1890	Perşembe
150	1367-1374	22 Zilkâde 1307	10 Temmuz 1890	Perşembe
151	1375-1382	29 Zilkâde 1307	17 Temmuz 1890	Perşembe
152	1383-1390	6 Zilhicce 1307	24 Temmuz 1890	Perşembe
153	1391-1398	20 Zilhicce 1307	7 Ağustos 1890	Perşembe
154	1399-1406	27 Zilhicce 1307	14 Ağustos 1890	Perşembe
155	1407-1414	5 Muharrem 1307	21 Ağustos 1890	Perşembe
156	1415-1422	12 Muharrem 1307	28 Ağustos 1890	Perşembe
157	1423-1430	14 Rebiü'l-Âhir 1307	27 Kasım 1890	Perşembe
158	1431-1438	21 Rebiü'l-Âhir 1307	4 Aralık 1890	Perşembe
159	1439-1446	28 Rebiü'l-Âhir 1307	11 Aralık 1890	Perşembe

KAHİRE DÖNEMİ

SAYI	SAYFA	HİCRİ TARİH	MİLADİ TARİH	GÜN
159	2353-60	30 Recep 1313	Şubat Efenki 1896	Perşembe
160	2361-68	8 Şaban 1313	23 Kanuni Sani 1896	Perşembe
161	2369-76	15 Şaban 1313	30 Kanuni Sani 1896	Perşembe
162	2377-84	22 Şaban 1313	6 Şubat 1896	Perşembe
163	2385-92	29 Şaban 1313	13 Şubat 1896	Perşembe
164	2393-00	6 Ramazan 1313	20 Şubat 1896	Perşembe
165	2401-08	13 Ramazan 1313	27 Şubat 1896	Perşembe
166	2409-16	20 Ramazan 1313	5 Mart 1896	Perşembe
167	2417-24	27 Ramazan 1313	12 Mart 1896	Perşembe
168	2425-32	5 Şevval 1313	19 Mart 1896	Perşembe
169	2433-40	12 Şevval 1313	26 Mart 1896	Perşembe
170	2441-48	19 Şevval 1313	2 Ebril 1896	Perşembe
171	2449-56	26 Şevval 1313	9 Nisan 1896	Perşembe
172	2457-64	3 Zilkade 1313	16 Nisan 1896	Perşembe
173	2465-72	10 Zilkade 1313	23 Nisan 1896	Perşembe
174	2473-80	17 Zilkade 1313	30 Nisan 1896	Perşembe
175	2481-88	24 Zilkade 1313	7 Mayıs 1896	Perşembe
176	2489-96	1 Zilhicce 1313	14 Mayıs 1896	Perşembe
177	2497-04	8 Zilhicce 1313	21 Mayıs 1896	Perşembe
178	2505-12	15 Zilhicce 1313	28 Mayıs 1896	Perşembe
179	2513-20	22 Zilhicce 1313	4 Haziran 1896	Perşembe
180	2521-28	29 Zilkade 1313	11 Haziran 1896	Perşembe
181	2529-36	7 Muharrem 1314	18 Haziran 1896	Perşembe
182	2537-44	14 Muharrem 1314	25 Haziran 1896	Perşembe
183	2545-52	21 Muharrem 1314	1 Temmuz 1896	Perşembe
184	2553-60	28 Muharrem 1314	8 Temmuz 1896	Perşembe

PARİS DÖNEMİ

SAYI	SAYFA	HİCRİ TARİH	MİLADİ TARİH	GÜN
1	1-4	9 Recep 1314	14 Kanun-i Evvel 1896	Pazartesi
2	1-6	23 Recep 1314	28 Kanun-i Evvel 1896	Pazartesi
3	1-4	30 Recep 1314	4 Kanun-i Sani 1897	Pazartesi
4	1-4	7 Şaban 1314	11 Kanun-i Sani 1897	Pazartesi
5	1-4	14 Şaban 1314	18 Kanun-i Sani 1897	Pazartesi
6	1-4	21 Şaban 1314	25 Kanun-i Sani 1897	Pazartesi
7	1-4	13 Ramazan 1314	15 Şubat 1897	Pazartesi
8	1-6	20 Ramazan 1314	22 Şubat 1897	Pazartesi
9	1-4	27 Ramazan 1314	1 Mart 1897	Pazartesi
10	1-4	4 Şevval 1314	8 Mart 1897	Pazartesi
11	1-4	11 Şevval 1314	15 Mart 1897	Pazartesi
12	1-6	18 Şevval 1314	22 Mart 1897	Pazartesi
13	1-4	25 Şevval 1314	29 Mart 1897	Pazartesi
14	1-4	2 Zilkade 1314	5 Nisan 1897	Pazartesi
15	1-4	9 Zilkade 1314	12 Nisan 1897	Pazartesi
16	1-4	16 Zilkade 1314	19 Nisan 1897	Pazartesi
17	1-4	23 Zilkade 1314	26 Nisan 1897	Pazartesi
18	1-6	30 Zilkade 1314	3 Mayıs 1897	Pazartesi

CENEVRE DÖNEMİ

SAYI	SAYFA	HİCRİ TARİH	MİLADİ TARİH	GÜN
19	1-4	7 Zilhicce 1314	10 Mayıs 1897	Pazartesi
20	1-4	14 Zilhicce 1314	17 Mayıs 1897	Pazartesi
21	1-4	22 Zilhicce 1314	24 Mayıs 1897	Pazartesi
22	1-4	29 Zilhicce 1314	31 Mayıs 1897	Pazartesi
23	1-4	7 Muharrem 1315	7 Haziran 1897	Pazartesi
24	1-4	14 Muharrem 1315	14 Haziran 1897	Pazartesi
25	1-4	21 Muharrem 1315	21 Haziran 1897	Pazartesi
26	1-4	28 Muharrem 1315	28 Haziran 1897	Pazartesi
27	1-4	5 Sefer 1315	5 Temmuz 1897	Pazartesi
28	1-4	2 Sefer 1315	12 Temmuz 1897	Pazartesi
29	1-4	19 Sefer 1315	19 Temmuz 1897	Pazartesi

İKİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

SAYI	SAYFA	HİCRİ TARİH	MİLADİ TARİH	GÜN
1	1-8=8	2 Recep 1326	30 Temmuz 1908	Perşembe
2	9-12	3 Recep 1326	31 Temmuz 1908	Cuma
3	13-16	4 Recep 1326	1 Ağustos 1908	Cumartesi
4	17-20	5 Recep 1326	2 Ağustos 1908	Pazar
5	21-24	6 Recep 1326	3 Ağustos 1908	Pazartesi
6	25-28	7 Recep 1326	4 Ağustos 1908	Salı
7	29-32	8 Recep 1326	5 Ağustos 1908	Çarşamba
8	33-40=8	9 Recep 1326	6 Ağustos 1908	Perşembe
9	41-44	10 Recep 1326	7 Ağustos 1908	Cuma
10	45-48	11 Recep 1326	8 Ağustos 1908	Cumartesi
11	49-54=4	12 Recep 1326	9 Ağustos 1908	Pazar
12	55-58	13 Recep 1326	10 Ağustos 1908	Pazartesi
13	59-62	14 Recep 1326	11 Ağustos 1908	Salı
14	63-66	15 Recep 1326	12 Ağustos 1908	Çarşamba
15	67-70	16 Recep 1326	13 Ağustos 1908	Perşembe
16	71-74	17 Recep 1326	14 Ağustos 1908	Cuma
17	75-78	18 Recep 1326	15 Ağustos 1908	Cumartesi
18	79-82	19 Recep 1326	16 Ağustos 1908	Pazar
19	83-86	20 Recep 1326	17 Ağustos 1908	Pazartesi
20	87-90	21 Recep 1326	18 Ağustos 1908	Salı
21	91-94	22 Recep 1326	19 Ağustos 1908	Çarşamba
22	95-98	23 Recep 1326	20 Ağustos 1908	Perşembe
23	99-106=8	24 Recep 1326	21 Ağustos 1908	Cuma
24	107-110	25 Recep 1326	22 Ağustos 1908	Cumartesi
25	111-114	26 Recep 1326	23 Ağustos 1908	Pazar
26	115-118	27 Recep 1326	24 Ağustos 1908	Pazartesi
27	119-122	28 Recep 1326	25 Ağustos 1908	Salı

28	123-126	29 Recep 1326	26 Ağustos 1908	Çarşamba
29	127-130	30 Recep 1326	27 Ağustos 1908	Perşembe
30	131-134	1 Şaban 1326	28 Ağustos 1908	Cuma
31	135-142=8	2 Şaban 1326	29 Ağustos 1908	Cumartesi
32	143-146	3 Şaban 1326	30 Ağustos 1908	Pazar
33	147-150	4 Şaban 1326	31 Ağustos 1908	Pazartesi
34	151-154	5 Şaban 1326	1 Eylül 1908	Salı
35	155-158	6 Şaban 1326	2 Eylül 1908	Çarşamba
36	159-162	7 Şaban 1326	3 Eylül 1908	Perşembe
37	163-166	8 Şaban 1326	4 Eylül 1908	Cuma
38	167-170	9 Şaban 1326	5 Eylül 1908	Cumartesi
39	171-174	10 Şaban 1326	6 Eylül 1908	Pazar
40	175-178	11 Şaban 1326	7 Eylül 1908	Pazartesi
41	179-182	12 Şaban 1326	8 Eylül 1908	Salı
42	183-186	13 Şaban 1326	9 Eylül 1908	Çarşamba
43	187-190	14 Şaban 1326	10 Eylül 1908	Perşembe
44	191-194	15 Şaban 1326	11 Eylül 1908	Cuma
45	195-198	16 Şaban 1326	12 Eylül 1908	Cumartesi
46	199-202	17 Şaban 1326	13 Eylül 1908	Pazar
47	203-206	18 Şaban 1326	14 Eylül 1908	Pazartesi
48	207-210	19 Şaban 1326	15 Eylül 1908	Salı
49	211-214	20 Şaban 1326	16 Eylül 1908	Çarşamba
50	215-218	21 Şaban 1326	17 Eylül 1908	Perşembe
51	219-222	22 Şaban 1326	18 Eylül 1908	Cuma
52	223-226	23 Şaban 1326	19 Eylül 1908	Cumartesi
53	227-230	24 Şaban 1326	20 Eylül 1908	Pazar
54	231-234	25 Şaban 1326	21 Eylül 1908	Pazartesi
55	235-238	26 Şaban 1326	22 Eylül 1908	Salı
56	239-242	27 Şaban 1326	23 Eylül 1908	Çarşamba
57	243-246	28 Şaban 1326	24 Eylül 1908	Perşembe
58	247-250	29 Şaban 1326	25 Eylül 1908	Cuma
59	251-254	30 Şaban 1326	26 Eylül 1908	Cumartesi
60	255-258	1 Ramazan 1326	27 Eylül 1908	Pazar
61	259-262	2 Ramazan 1326	28 Eylül 1908	Pazartesi
62	263-266	3 Ramazan 1326	29 Eylül 1908	Salı
63	267-270	4 Ramazan 1326	30 Eylül 1908	Çarşamba
64	271-274	5 Ramazan 1326	31 Eylül 1908	Perşembe
65	275-278	6 Ramazan 1326	1 Ekim 1908	Cuma
66	279-282	7 Ramazan 1326	2 Ekim 1908	Cumartesi
67	283-286	8 Ramazan 1326	3 Ekim 1908	Pazar
68	287-290	9 Ramazan 1326	4 Ekim 1908	Pazartesi
69	291-294	10 Ramazan 1326	5 Ekim 1908	Salı
70	295-298	11 Ramazan 1326	6 Ekim 1908	Çarşamba
71	299-302	12 Ramazan 1326	7 Ekim 1908	Perşembe
72	303-306	13 Ramazan 1326	8 Ekim 1908	Cuma
73	307-310	14 Ramazan 1326	9 Ekim 1908	Cumartesi
74	311-314	1 Sefer 1327	22 Şubat 1909	Pazartesi
75	315-318	2 Sefer 1327	23 Şubat 1909	Salı
76	319-322	3 Sefer 1327	24 Şubat 1909	Çarşamba
77	323-326	4 Sefer 1327	25 Şubat 1909	Perşembe
78	327-330	5 Sefer 1327	26 Şubat 1909	Cuma
79	331-334	6 Sefer 1327	27 Şubat 1909	Cumartesi
80	335-338	7 Sefer 1327	28 Şubat 1909	Pazar
81	339-342	8 Sefer 1327	1 Mart 1909	Pazartesi
82	343-346	9 Sefer 1327	2 Mart 1909	Salı
83	347-350	10 Sefer 1327	3 Mart 1909	Çarşamba
84	351-354	11 Sefer 1327	4 Mart 1909	Perşembe
85	355-358	12 Sefer 1327	5 Mart 1909	Cuma
86	359-362	13 Sefer 1327	6 Mart 1909	Cumartesi
87	363-366	14 Sefer 1327	7 Mart 1909	Pazar
88	367-370	15 Sefer 1327	8 Mart 1909	Pazartesi
89	371-374	16 Sefer 1327	9 Mart 1909	Salı
90	375-378	17 Sefer 1327	10 Mart 1909	Çarşamba
91	379-382	18 Sefer 1327	11 Mart 1909	Perşembe
92	383-386	19 Sefer 1327	12 Mart 1909	Cuma
93	387-390	20 Sefer 1327	13 Mart 1909	Cumartesi
94	391-394	21 Sefer 1327	14 Mart 1909	Pazar

95	395-398	22 Sefer 1327	15 Mart 1909	Pazartesi
96	399-402	23 Sefer 1327	16 Mart 1909	Salı
97	403-408=4	24 Sefer 1327	17 Mart 1909	Çarşamba
98	409-412	25 Sefer 1327	18 Mart 1909	Perşembe
99	413-416	26 Sefer 1327	19 Mart 1909	Cuma
100	417-420	27 Sefer 1327	20 Mart 1909	Cumartesi
101	421-424	28 Sefer 1327	21 Mart 1909	Pazar
102	425-428	29 Sefer 1327	22 Mart 1909	Pazartesi
103	429-432	1 Rebiü'l-Evvel 1327	23 Mart 1909	Salı
104	433-436	2 Rebiü'l-Evvel 1327	24 Mart 1909	Çarşamba
105	437-440	3 Rebiü'l-Evvel 1327	25 Mart 1909	Perşembe
106	441-444	4 Rebiü'l-Evvel 1327	26 Mart 1909	Cuma
107	445-448	5 Rebiü'l-Evvel 1327	27 Mart 1909	Cumartesi
108	449-452	6 Rebiü'l-Evvel 1327	28 Mart 1909	Pazar
109	453-456	7 Rebiü'l-Evvel 1327	29 Mart 1909	Pazartesi
110	457-460	8 Rebiü'l-Evvel 1327	30 Mart 1909	Salı
111	461-464	9 Rebiü'l-Evvel 1327	31 Mart 1909	Çarşamba
112	465-468	10 Rebiü'l-Evvel 1327	1 Nisan 1909	Perşembe
113	469-472	11 Rebiü'l-Evvel 1327	2 Nisan 1909	Cuma
114	473-476	12 Rebiü'l-Evvel 1327	3 Nisan 1909	Cumartesi
115	477-480	13 Rebiü'l-Evvel 1327	4 Nisan 1909	Pazar
116	481-484	14 Rebiü'l-Evvel 1327	5 Nisan 1909	Pazartesi
117	485-488	15 Rebiü'l-Evvel 1327	6 Nisan 1909	Salı
118	489-492	16 Rebiü'l-Evvel 1327	7 Nisan 1909	Çarşamba
119	493-496	17 Rebiü'l-Evvel 1327	8 Nisan 1909	Perşembe
120	497-500	18 Rebiü'l-Evvel 1327	9 Nisan 1909	Cuma
121	501-504	19 Rebiü'l-Evvel 1327	10 Nisan 1909	Cumartesi
122	505-508	20 Rebiü'l-Evvel 1327	11 Nisan 1909	Pazar
123	509-512	21 Rebiü'l-Evvel 1327	12 Nisan 1909	Pazartesi
124	513-516	22 Rebiü'l-Evvel 1327	13 Nisan 1909	Salı
125	517-520	23 Rebiü'l-Evvel 1327	14 Nisan 1909	Çarşamba
126	521-524	24 Rebiü'l-Evvel 1327	15 Nisan 1909	Perşembe
127	525-528	25 Rebiü'l-Evvel 1327	16 Nisan 1909	Cuma
128	529-532	26 Rebiü'l-Evvel 1327	17 Nisan 1909	Cumartesi
129	533-536	27 Rebiü'l-Evvel 1327	18 Nisan 1909	Pazar
130	537-540	28 Rebiü'l-Evvel 1327	19 Nisan 1909	Pazartesi
131	541-544	29 Rebiü'l-Evvel 1327	20 Nisan 1909	Salı
132	545-548	30 Rebiü'l-Evvel 1327	21 Nisan 1909	Çarşamba
133	549-552	1 Rebiü'l-Âhir 1327	22 Nisan 1909	Perşembe
134	553-556	2 Rebiü'l-Âhir 1327	23 Nisan 1909	Cuma
135	557-560	3 Rebiü'l-Âhir 1327	24 Nisan 1909	Cumartesi

TABLO 3

BİRİNCİ İSTANBUL DÖNEMİ

SAYI	SERLEVHASI
1	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
2	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
3	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
4	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
5	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
6	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
7	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
8	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
9	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
10	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
11	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
12	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
13	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
14	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
15	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
16	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.
17	Yalnız Perşembe günleri neşrolunur Türk gazetesidir.

152	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
153	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
154	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
155	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
156	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
157	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
158	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.
159	Haftada bir kere neşrolunur Türk gazetesidir.

KAHİRE DÖNEMİ

SAYI	SERLEVHASI
159	Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamîyettir-Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır
160	Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamîyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır
161	Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamîyettir-Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır
162	Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamîyettir-Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır
163	Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamîyettir-Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır
164	Haftada bir gün çıkan feryâd-ı hamîyettir-Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır
165	Peşembe günleri çıkan feryâd-ı hamîyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır
166	Peşembe günleri çıkan feryâd-ı hamîyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır
167	Peşembe günleri çıkan feryâd-ı hamîyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır
168	Peşembe günleri çıkan feryâd-ı hamîyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır
169	Peşembe günleri çıkan feryâd-ı hamîyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır
170	Peşembe günleri çıkan feryâd-ı hamîyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır
171	Peşembe günleri çıkan feryâd-ı hamîyettir- Menâfi-i mülk ve devlet maksad ve gayretinde bulunan erbâb-ı himmet için sahîfelerimiz açıktır
172	İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât
173	İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât
174	İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât
175	İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât
176	İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât
177	İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât
178	İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât
179	İttihâd ve terakkî emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât
180	İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât
181	İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât
182	İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât
183	İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât
184	İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât

PARİS-CENEVRE DÖNEMİ

SAYI	SERLEVHASI
1	Osmanlı İttihâd ve Terakkî Cemiyeti'nin vâsıtâ-i neşriyâtıdır- İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât
2	Osmanlı İttihâd ve Terakkî Cemiyeti'nin vâsıtâ-i neşriyâtıdır- İttihâd ve terakkî, emniyet ve ma'delet, usûl-i meşveret, hâkimiyet-i millet, vazîfe ve mesûliyyette müsâvât

I.1.4. MİZAN'IN MUHTEVASI

I.1.4.1. DİL VE EDEBİYAT

I. İstanbul Dönemi

Mizan gazetesinin Birinci İstanbul döneminde üzerinde durulan konulardan biri de dildir. Özellikle bilim dilinde Arapça'nın, sosyal hayatta da Fransızca'nın yaygın olarak kullanılması birçok makalede eleştirilmiş ve dilimize sahip çıkmamız gerektiği üzerinde durulmuştur. 69. sayıda Abidin Paşa imzalı bir makalede Tarık gazetesindeki Said Bey ve Kasım Efendi arasındaki tartışmadan hareketle tıp dilinde Arapça'nın kullanılması ele alınmıştır. Abidin Paşa Türkçe'de tıp sözlüğü oluşturulabilecek kadar kelime bulunduğu halde doktorlar arsında Arapça'nın yaygın olarak kullanılmasının yanlış olduğunu savunur.

Avrupalılar ile kıyaslama yapan yazar, Yunan ve Fransızların da bir dönem Latince'den etkilendiklerini; fakat daha sonra tekrar kendi dillerini kullanmaya başladıklarını belirtir. Arapların kendi dilleri dışında başka hiçbir dili kullanmadığı halde bizim başka bir dilin etkisi altında bu kadar çok kalmamızın ters bir durum olduğunu vurgular:

“Dünyanın her bir lisânı lisân-ı Arabîden lügat almaksızın tabîrât-ı tıbbiyesini ihzâr ve ikmâl etmiş iken bu acz yalnız lisân-ı Türkîye mi mahsûstur? Maa-mâ-fih şâyet binde bir Türkçe tabîr bulunmaz ise o halde bi'z-zarûre bir kaç lafzı başka bir lisândan – ve bi't-tercih Arapça'dan – alsınlar.

El-hâsıl etibbâmızın ser- âmedâni tabîrât-ı fenniyesi lisânımızda bulmak ve kabul etmek fırsatını zâyî etmezler ise ezher cihet takdîr ve se-pâ-se müstehak ve alık olacakları ve lisân-ı Türkînin vüsatini âleme irâe ve genç taliplerin tahsîlini teshîl edecekleri hüveydâdır. Bil-akis tabîrât-ı garîbenin semm ve elemi vüçûd-ı tabâbet içinde bırakırlar ise ileride başka etibbâ-yı hâzıkanın eliyle ihrâç ve şimdiki doktorlarımız kendilerini o şereften mahrûm ve bir çok tarîzât-ı muhakkaya âmâc edecekleri emr-i meczûmdur.”²⁸

Elifi Bey tarafından yazılan bir makalede de Türkçe'nin imlâ konusundaki noksanları ve ortaya çıkan problemler üzerinde durulmuş ve Ebuuzziya Tefk

²⁸ Abidin Paşa, “Fünûn ve Edebiyat”, 26 Sefer 1306, İstanbul, S.69, s.685-6

Efendi'nin o dönemde yeni çıkan “Lügat-i EbuZZiya” adlı eserinin örnek teşkil ettiği belirtilmiştir. EbuZZiya Tefvik Bey'e göre imlâmındaki karışıklığın sebebi hareketlerdir:

“Elifbamız ekser Avrupa lisânlarının elifbasından daha mükemmel ve onlarda olmayan pek çok mahâreci nâtık ise de hurûf-ı imlâmındaki noksan bu kemâli hücnetten kurtaramamakta ve muhâfaza-i iştikâkına mecbûr olduğumuz kelimât-ı Arabiye müstesnâ olmak üzere kendi lisânımızın elfâzını bile dürüst yazıp okunmağa kâfi olamamaktadır.

Zîrâ lisânımızda fetha, fetha-i sakîle, kesre, kesre-i hafife ile berâber sakîl, makhbûz, mebsût, hafif olarak dört zamme olduğu ve eğerçi fetha-i sakîleye hemzeye bir med ilâvesiyle ve kesre-i hafifeye yâ ile çâre bulunmuş ise de Türkçe olan mazmûm kelimeler ale'l-umûm bir **vav** bir zammenin bir zamme-i sakîle veya makhbûza veya mebsûta veyahut hafifeden hangisi olduğunu tefrikte dûçâr-ı eşkâl olmaktadır.

İşte lisânımızın tahrîr ve kıraatındaki hücnetin sebab-i asliyesi bu hareke meselesidir.”²⁹

Elifi Bey'e göre Şinasi'den beri sözlük hazırlama meselesine önem veren olmamıştır. Oysa Türkçenin mutlaka teferruatlı olarak hazırlanmış bir sözlüğe ihtiyacı vardır.

Dil konusunu işleyen makalelerin en önemlisi 151. sayıda imzasız olarak neşredilen ve büyük bir ihtimalle Murat Bey'e ait olan “Ehemmiyet Verilmeyecek Şeyler Değildir” başlıklı yazıdır. Fransızca'nın çok gereksiz olarak resmî makamlarda bile kullanılması, ülkedeki ecnebilerin milli dilimizi öğrenmeye heveslendirilecekleri yerde bizim onların dilini bu kadar çok benimsememiz büyük bir hata olarak değerlendirilir. Avrupa toplumlarının kendi dilleri dışında ülkelerinde hiçbir dili kullanmadıkları ve bunu aşağılayıcı bir davranış addettikleri özellikle belirtilir.

“Bugün İngiltere'ye seyahat eden ecnebinin İngilizceye vâkıf olmadığı halde âdetâ aç kalabilmesi ihtimâli vardır. Almanya'ya azîmet olursa taassub-ı millî o rütbedir ki millîlerinden gayr-ı lisân ile tekellümü kendileri için bir züll makâmında

²⁹ Elifi Bey, “Mütenevvia”, 13 Rebîü'l-Evvel, 1307, İstanbul, S.120, s. 1127-8

telakkî eylerler. Bir lisân-ı ecnebi ile ne bir ilân, ne bir yafta görülür, ne de lisân-ı millînin gayrıyla mütekellim bir satıcıya tesâdüf edilir.”³⁰

Ülkemizde Fransızca yayınlanan gazete ve kitapların Türkçe yayınlananlardan fazla olması da üzüntü verici bir durum olarak değerlendirilirken bu konuda Avrupalıların tutumunu benimseyerek kendi dilimize sahip çıkmamız gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca ecnebi okullarında Türkçenin mutlaka okutulması ve Türkçe bilmeyenlerin mezun edilmemesi gereği üzerinde durulmuştur. Bir dilin ancak kullanılarak terakki edeceği vurgulanmıştır:

“Bir lisân kesret-i istimâl ile mazhar-ı terakki olur. Bize kalırsa bu husûsta en küçük şeylere de ehemmiyet verilmelidir. Yoksa böyle küçük şeylere dikkat olunmazsa bunları takîb edecek büyük şeylere mukâvemet olunamaz ve böylelikle lisânımız tekemmül ve taammüm eyleyemez.”³¹

Dil bahsinde, Türk dilinin ayrı bir gramer yapısı olduğu ve Arapça gramerinin terk edilerek kendi dilimizin kurallarını belirlememiz gerektiği üzerinde durulurken dilimizin ihtiyaçları da belirtilmiş ve terakkisi için yapılması gerekenler söylenmiştir.

Yaşadığı dönemde daha çok siyasi fikirleri, tarihçiliği ve Jön Türkler grubundaki faaliyetleri ile dikkat çeken Mehmet Murat Bey’in edebi kimliği de önemlidir. Edebiyat; şiir nesir, atasözleri ve tenkit hakkındaki düşüncelerini Mizan’ın “Fünûn ve Edebiyat” bölümünde açıklamıştır:

“Fünûn ve Edebiyat kısmında dahi asr-ı hâzırda Avrupa’da ezhân-ı umûmiyesini en ziyâde işgâl etmiş olan mesâil-i siyâsiye-i fenniyyeden bahis büyük makaleler ile edebiyata müteallik telîf ve tercüme, yahut meydan-ı intişâra vaz olunan âsâr-ı millîye hakkında bî-arafane tenkitler münderic bulunacaktır.”³²

Gazetesinde ilk sayıdan itibaren edebiyata ve özellikle tenkide ehemmiyet vereceğini belirten Murat Bey, böylece edebiyat ve edebiyatımızın gelişimi hakkında bizlere kadar ulaşan ve günümüz edebiyatçılarına da yol gösterecek değerlendirmeler yapmıştır. Ancak Yıldız Sarayı’ndaki ve Bâbîâli’deki siyasi karışıklıklardan, gazetelere uygulanan “sansür” usûlü nedeniyle gazetesinin birkaç kez uzun

³⁰ “Ehemmiyet Verilmeyecek Şeyler Değildir”, 29 Zilkâde, İstanbul, S.151, s.1374-5

³¹ a.g.m.

³² “Mizan’ın Mesleği”, 22 Muharrem 1304, İstanbul, S.1, s.2

aralıklarla kapatılmasından dolayı bazı tenkitlerini tamamlayamamıştır. Bu da edebiyatımız için büyük bir kayıptır.

Mehmet Murat edebiyatı bir milletin varlığını hissetmesinde ve devam ettirmesinde en büyük etken olarak görür:

“Edebiyat bir kavmin tercüme-i ahvâli ve hayat-ı maneviyesidir. Elde mazbût-ı edebiyat varsa sahibi bulunan kavim üç bin sene mukaddem yeryüzünden kaybolmuş olsa bile hâl ve şânını lâyıkiyle tavsîf için izhâr-ı acz etmeyiz. Edebiyata mâlik olmayan, yahut edebiyatı mazbût bulunmayan bir cemiyet el-ân hayatta bulunsa bile yine mâhiyeti tamamıyla anlaşılabilir.

Meselâ edebiyat sâyesinde Yunanistan-ı kadîmin her hâli bizce malûmdur. Buna karşı binlerce sene sonra gelmiş nice akvâm vardır ki mücerred edebiyata mâlik olmadıkları için isimleri anladığı halde zihnimizde renksiz bir halden başka bir şey hâsıl olamaz.”³³

Bir milletin tüm hayat çizgisini yansıtan edebiyatın aynı zamanda o milletin medeni kıymetini de belirleyeceğini söyleyen Murat Bey, edebî eserleri fen kitaplarından üstün sayar:

“Cemiyet-i mütemeddinenin kıymet-i medeniyesi kütüb-i fenniyesinden ziyâde kütüb-i edebiyesinde rû-hümâ olur. Kütüb-i fenniye muhteviyâtı diğer bir kavmin mahsûl ve sayı ve gayreti olabilir. Zîrâ fen her yerde tavattun etmeye müsta’ittir. Fakat âsâr-ı edebiye öyle değildir. Bir kavmin âsâr-ı edebiyesi diğerinin hazîne-i fikriyesine ne kadar ustalıkla naklolunsa yine o çocuk gibi âriyet bir mevkiide kalır ve züvvârın zevk-i selimine âsâr-ı milliyeye gibi tesîr-i mahsûs hâsıl edemez. Yani sanat ve azametiyle hayran edebilir. Lâkin ateşiyle ısıtamaz.”³⁴

Cemiyet için bu kadar gerekli ve önemli olan edebiyat – son zamanlarda kırırdanmalar görülse de – bizde Batı’daki kadar gelişme gösterememiştir. Bunun en önemli sebebi; edebiyatımızın terakkisini Arap, Acem ya da Garp edebiyatını taklitte arayan edebiyatçılarımızın kendilerine tam anlamıyla bir yol tayin edememesidir. Murat Bey başka edebiyatların “örnek” alınmasını kabul etmekle beraber “taklit”e şiddetle karşı çıkar:

³³ “Fünûn ve Edebiyat: Usûl-i Tenkit”, 5 Cemâziye’l-Evvel, 1305, İstanbul, S.40, s.335

³⁴ a.g.m.

“İki-üç yüz seneden beri daldığı hâb-ı gafletten uyanarak tarîk-i terakkide yol almaya başlayalı ancak on beş-yirmi sene olmuş iken ibrâz ettiği âsâr-ı teâlî ile terakkiye olan istidâd-ı fevk’al-âdesini nazar-ı hayrete izhâr eden edebiyatımızın birçok müellifât-ı makbûleye mâlik olmuş ise de Avrupalıların terakkiyât-ı edebiyesine nisbet edildiği halde pek dûn mertebede bulunduğu görülür. Henüz kendisine bir tarîk-i müstakîm isbât edemediği veyahut gösterilen tarîk-i müstakîm henüz umûmiyetle kabul edilmedi. Bir fırka var ki edebiyatı Arap mukallitliğinde arıyor. Bir fırka var ki terakkimizi sırf Garb’ı taklîd ile hâsıl edeceğimize kâni olmuş, o kanaat ile tervîc-i fikre çalışıyor. Bir fırka da var ki taklîd-i sarf ile dünyada hiçbir şey hâsıl edemeyeceğimize hükmedip edebiyatımız için kendi istidâd-ı mahsûsuna göre bir tarîk ittihâz ederek Arap ve Garp’ta göreceğimiz bedâyiden – şive-i fikir ve lisânımıza tevâfuk edenlerini kabul eyleyerek mahsûl-i fikir ve ictihâd denecek bir meslek-i ciddiye sâlik olarak taraf-dârı bulunuyor. Nazar-ı iktidârını tahrîr-i hakâyika hasreden hamîyyet-perverân-ı sanat için hafî değıldir ki en mahsûl-dâr olan zemîn-i terakki taklîdden tevakkî edenlerin fikridir. Eğer bizim için bir milleti taklîd etmek mutlaka lâzım ise ümem-i âliyenin taklîde olan nefretlerini taklîd etmeliyiz.

Taklîd ile aslını unutma
Milletini hakîr tutma!”³⁵

Edebiyatımızın en önemli noksanlarından biri de topluma fayda sağlaması açısından edebiyatın en önemli kısmı olan “edebiyat-ı ahlâkiye”nin bizde henüz tam anlamıyla teşekkül etmemesidir. Murat Bey’e göre bunun sebebi Arap edebiyatından İslâmi ahlâkı almayan Acem edebiyatını taklîd etmemizdir. Bu da bizi Garp edebiyatından geride bırakmıştır:

“İstifâde-i umûmiye cihetiyle en mühim olan kısım-ı edebiyat bizde en az terakkî eden –daha doğrusu– bizde henüz beşikte bulunan edebiyat-ı ahlâkiyedir. Mey ve mahbûb ile letâfet-i sathiyenin tasvîr ve tavsîfi bizde belki Avrupa’dan daha ziyâde terakki eylemiştir. O da tarîk-i temeddüne ilk adım attığımız zaman üstâd-ı küll ittihâz eylemek isâbetinde bulunduğumuz Arabistan’dan inkılâbât-ı mezhebiye

³⁵ “Mebâhis-i Edebiye”, 13 Sefer 1304, İstanbul, S.4, s.28

ve siyâsiye ile ahlâk-ı kadîme-i İslâmiye’yi ihlâl eylemiş bulunan Acemistan’a nakl-i inzâr etmek kazasında bulunmamızın netîcesidir. Üdebâmız tarafından hayvâniyetimizin temayülât-ı maddiye-i nefsâniyesine geniş bir meydan açıldığı halde, insâniyetimizin telezzüzât-ı maneviye-i kalbiyesi için bir köşe olsun irâe edilmemiştir. Şahs-ı vâhidin bir heyet-i ictimâiyenin aheng-i maneviyesini ikmâl eden bir cüzü bulunduğu tasavvur olunmamış ve ne gibi hâl ve hareketle heyet-i mezkûrenin zînet ve metânetine yardım edeceği hakkında ihtiyâr-ı sükût edilmiştir.”³⁶

Batı’da edebiyat-ı ahlâkiyenin en güzel örnekleri roman ve tiyatrolar aracılığıyla verilmiştir. Murat Bey, bu türdeki eserler aracılığı ile topluma ahlâki yönden örnek teşkil edecek tiplerin daha kolay ortaya konduğunu düşünür.

Murat Bey edebiyatla ilgili fikirlerini belirtirken edebi bir eserde bulunması gereken özellikleri de şu şekilde ortaya koyar:

“Roman ve tiyatrolarda maksadı tasvîr için zemîn-i ittihâz olunan vukûâtın ehemmiyet-i mahsûsası yoktur. Bunun için o zamanlar ekseriya müelliflerin uydurmalarından ibârettir. Fakat bunda bir şart vardır ki hatırdan çıkarmaya gelmez. Zemîn-i ittihâz olunan vukûâtın tabii olmasıyla berâber âdâb-ı umûmiyeye ve terbiye-i milliyeye ve bâ-husûs tab-ı selîme muvâfık bulunmasıdır. Erbâb-ı mütâlaaya “Böyle bir şey olmaz” dedirtmemek elzemdir. Yoksa eser âsâr-ı edebiyeden sayılmaz. Lâkin bir eserin âsâr-ı edebiyeden sayılması için kârînin “Böyle şeyler olabilir” demesi de asla kâfi değildir. O şerefe nâil olacak eser zâhiren usûl ve kavânîn-i belâgata tamamen muvâfık olmak ile berâber – hissiyât-ı necîbe-i milliyeden birini olsun tahrîk etmeli, ekseriyete göre bir ibret göstermeli, mütâlaa eden insana ya kendisini yahut komşusunu hikâyenin ‘entrika’sı içinde gösterip tanıtmalı, her gün şâhidi bulunduğumuz halde ehemmiyet-i mahsûsa vermeye akıl edemediğimiz harekât ve sükûnâta ehemmiyet kesb ettirecek şekil ve sûret vermeli, hayra müteallik ise imrendirip mütâbaata sevk etmeli, değilse iğrendirip nefret ettirmelidir.

³⁶ “Fünûn ve Edebiyat: Usûl-i Tenkit”, 5 Cemâziye’l-Evvel, 1305, İstanbul, S.40, s.336

Yoksa her âşık ve mâşukanın ‘Ah! Seni ne kadar seviyorum’larına türlü türlü şekiller verilmesine ‘âsâr-ı edebiye’ denilemeyeceği gibi, her âşıka **Mecnûn** ve mâşukaya **Leyla** diyebilene de ‘edip’ ünân-ı muhteremi verilemez. Hele bir vakitten beri bizde olduğu gibi âsâr-ı edebiyede aşk ve muhabbetin asla maksad-ı esâsi olmayıp yalnız hikâyenin tadını tuzunu yoluna koymak üzere tensîb olunan bir tedbîr olduğunu bilmeyenlere bile ‘edib-i muhterem’ denilirse netîcesi rezâlet-i edebiyeden başka bir şey olamaz.”³⁷

Mehmet Murat’ın bu görüşleri onun topluma özellikle ahlâki yönden örnek olacak yerli kahramanların bulunduğu, milli konuların ele alındığı, bize bizi gösteren, iyiliğe özendirip, kötülükten men eden faydacı bir edebiyattan yana olduğunu ifade eder. Birol Emil, Mehmet Murat Bey’in bu noktada Namık Kemal başta olmak üzere Tanzimat birinci dönem sanatçılarını anımsattığını; ancak görüşlerini eserlerine de tatbik ederek farkını ortaya koyduğunu belirtir.³⁸

Şiir

Murat Bey’in “Fünûn ve Edebiyat” bölümünde mütâlâa ettiği konulardan biri de şiidir. Murat Bey nesrimizin Namık Kemal, Şinasi ve Cevdet Paşalar sayesinde gelişme göstermiş olduğunu buna mukâbil şiirimizin ise hâlâ kendisine bir güzergâh belirleyemeyip divan şiirinin etkisinde sürüp gittiğini söyler:

“Edebiyatımızın nesir kısmı Şinasi ile Ziya ve Cevdet Paşalar’ın ve husûsiyle Kemal Bey’in ictihâd ve gayretleri sâyesinde lisânımızın müstaid olduğu derece-i kemâli kemâliyle göstermiş ve halka o bâbda bir fikr-i metin ve esâs vermiş olduğundan ara sıra bazı muterizler görülse de halkın o yola olan meylân-ı umûmîsini çevirmeye kimse muktedir olamaz. Binâen-aleyh o cihetçe âlem-i edeb bahtiyâr addolunur ve gittikçe terakki-nümâ-yı itilâ olacağında şüphe edilmez.

Fakat şiirimiz henüz kendisine bir meslek-i umûmi tayîn edememiştir. Gerçi ara sıra görülen ve esâsı cihetiyle âsâr-ı kudemânın fotoğrafı addedilen eserler istidâd-ı zevâl göstermekte ve halkın eşâr-ı ceddîyeye meylî günden güne ziyâdeleşmekte ise de bu bâbta dahi nesr-i meraktır bir muvaffakiyet hâsıl edebilmek

³⁷ “Fünûn ve Edebiyat: Usûl-i Tenkit”, 5 Cemâziye’l-Evvel, 1305, İstanbul, S.40, s.336

³⁸ Emil, Birol, *Türk Kültür ve Edebiyatından Şahsiyetler*, Ankara, Akçağ Yayınları, s.102

için nesrimizde olduğu gibi gazetelerimizin de üdebâmıza muâvenet etmesi iktizâ eder.”³⁹

Şiirimizi geliştirme konusunda gazetelere de iş düştüğünün farkına varan bir diğer önemli gazeteci ve edebiyatçı da Ahmet Midhat Efendi’dir. Bunun için o dönemde şiirleriyle dikkati çeken Muallim Naci’yi gazetesine davet etmiş ve Muallim Naci dahi bu teklifi kabul ederek Tercüman-ı Hakikat’in sütunlarını genç şairlere açarak onlara yol göstermeye başlamıştır. Murat Bey bu durumu Mizan’da şu şekilde ifade etmektedir:

“İşte bu zamanda idi ki Midhat Efendi Hazretleri bu hâli görerek ve edebiyata bir hizmet etmek isteyerek gazetesine gönderilen âsâr-ı edebiyeyi kemâl-i hâhişle kabul etmeye ve hatta bazısına dair kendi tarafından mütâlaacıklar yazmaya teşebbüs eylemişti. Bu sırada ise Naci Efendi’nin eserleri ortada görülmeye ve Musa bin Ebu’l Gazan gibi usûl-i cedîdede yazdığı şeyler Tercüman-ı Hakikat’in nazar-ı dikkatini celb etmeye başlamıştı.

Midhat Efendi gazetesinde vazîfe-i tenkidi icrâ edecek bir adam arıyordu. Naci Efendi’yi buldu. Naci Efendi iştihâr etmek için bir dest-gîre muhtaç idi Midhat Efendi’yi buldu. Nihayet Tercüman sütunlarında Naci Efendi’nin tenkidâtı görülmeye başlandı.”⁴⁰

Şiirimizin kalıplaşmış ve bütün şiirlerde ortak olarak kullanılan ifadelerden ve şekil mükemmeliyetçiliğinden kurtarılması gerektiğine inanan Murat Bey, şiirde mananın ön planda olması gerektiğini istemiştir. Bu nedenle Muallim Naci’nin de bu yönde hareket etmesini bekler. Fakat Naci Bey, eski edebiyatçılar gibi edebiyatın ruha olan tesîrini şekil ve lafızda aradığından gençleri eski edebiyata yönlendirir. Bunun için Tercüman-ı Hakikat’in sütunlarında açılan şiir mektebi amacına ulaşamaz:

“Eğer Naci Efendi tenkidâtını manâya, esâsa hasrederek elfâzı ikinci derecede görmüş olsa ve ümem-i âliyenin bedâyi-i edebiyesini lisânımıza nakle hizmet etseydi –ki iktidarı buna müsâid olduğuna bizce şüphe yoktur – edebiyatımızı cidden terakki ettirmiş olurdu. Şu halde ise fikr-i âcizânemizce tedennî ettirdi. Çünkü birçok nev-

³⁹ “Mebâhis-i Edebiye”, 20 Sefer 1304, İstanbul, S.5, s.39

⁴⁰ a.g.m.

reside-gâni yine eski yolda pûyân olmaya ve manâdan ziyâde elfâza ehemmiyet vermeye alıştırdı.”⁴¹

Bir süre sonra Ahmet Midhat Efendi de bu durumun farkına varır ve gazetesinin Muallim Naci’ye devrettiği (1882-85) “Edebiyat Bölümü”nü kapatır. Çünkü, “Ahmet Midhat Efendi de Batı kültürünü yayma gayesinde olan bir yazardır.”⁴²

En güzel şiirin kalbe en çok tesir eden, insanı güzel duygulara ve hayâllere sevk eden şiir olduğunu söyleyen Murat Bey:

“Bizce şiirin en güzeli mütâlaasından sonra en ziyâde tesîr-i latif hâsıl ederek kalbi tatlı hissiyâta ve nihâyetsiz hayâllere sevk edenidir. Şiir mevzuunun kânûn bendi, yahut fen fıkrası gibi mutlaka doğru ve muvâfık-ı hikmet olması iktizâ etmez. Lâkin hayâle hoş olmayan manzûme şiir addolunamaz.

“Kıta-i manzûmenin elfâzındaki letâfet, hiçbir vakitte manâsındaki letâfet ve ittirâdın hâsıl edeceği tesîr kadar güzel bir tesîri mûcib olamaz.”⁴³

Şiir hakkındaki bu mütâlaasından sonra Recaizâde Mahmut Ekrem’in Fransız şair Musset’nin “Rapolle-toi” şiirine nazire olarak tanzim ettiği “Yâd Et” şiirini güzel ve etkili şiire örnek olarak Mizan’ın sütunlarına taşır.

Genel olarak edebiyatta ahlâktan yana olan Mehmet Murat bu tutumunu şiirde de sürdürür. Şiirde mana ile birlikte ahlâka da önem verir. Mizan’ın 33. sayısında “Saadet” gazetesinde çıkan iki gazeli ahlâki değerlerden uzak bulduğu için şiirleri ve bunları yayımlayan gazeteyi eleştirir:

“Dünkü nüshasında münderic iki gazelden Saadet’in maksadı tamamıyla anlaşılamiyor. Gazellerden ikisinin de maktaları koyucadır. Birinin maktâ (kendi tercümesi vecihle) ‘Şayet Müslümanlık mı ve mahbûbu (!) terk etmek demek ise kâfirim. Eğer ben ömrümde dâire-i İslâm’a girmiş isem’ (!), diğerinin dahi ‘Eğer Müslümanlık et’ime-i nefiseyi terk etmekten ibâret ise ben kâfirim, şâyet bir zaman Müslümanlık olmuş isem’ mealindedir.

⁴¹ a.g.m.

⁴² Hilmi Ziya Ülken 2005, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 8. Baskı, Ülken Yayınları, s.114

⁴³ “Fünûn ve Edebiyat”, 21 Cemâziye’l-Âhir 1304, İstanbul, S.22, s.189

Gençlerimizin ahlâkını ‘tehzîb hizmetini’ derûhde etmek iddiâsında bulunan Saadet gazetesi hayat ve fazîleti yalnız teskîn-i cû ve şehvette görmekte daha devâm edecek mi? ‘Mey’ ve ‘mahbûbu’ gazete sütunlarında bâlâyâ çıkarmaktan – hiç olmazsa mübârek Ramazan’a hürmeten – ihtirâz olunacak zaman daha gelmedi mi?

Manânın itikâda ait olan cihetine dair şakk-ı şefe etmeye cesâret edemiyoruz. Çünkü matbaamızda Saadet matbaasında olduğu misillü ‘mürşîd-i mahsûs’lar yoktur. Şu kadar ki mezkûr sözler – velev itirâz için olsun – kemâl-i ikrâh ile sütunlarımızda dâhil edebildiğimizi beyân ederiz.”⁴⁴

Böylece Murat Bey, hem din hem de ahlâk konusundaki hassasiyetini beyân etmiş olur.

Tenkît

Mizan’ın “Fünûn ve Edebiyat” bölümünde en çok yer işgal eden edebî tür şüphesiz ki “tenkît”tir. Bu tenkîtler kendi döneminde çok ses getirdiği gibi sonraki dönemlerde de etkisini devam ettirmiş ve Murat Bey’in “münekkit” olarak literatürümüzde anılmasını sağlamıştır. Murat Bey, edebiyata dair bütün görüşlerini bizzat bu tenkîtler üzerinde uygulamış ve Türk tenkidine yeni bir boyut kazandırmıştır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz nedenlerden ötürü ele aldığı eserlerden bazılarının tenkidi yarım kalmıştır. Ancak tenkidini tamamladığı eserler usûl bakımından edebiyatçılarımıza yeni bir yol açmıştır. Bu bakımdan Murat Bey’in görevini yerine getirdiğini söyleyebiliriz.

Murat Bey tenkît konusuna önce Türk tenkît tarihini özetleyerek giriş yapar, tenkît metodundan, ele alacağı eserlerin özelliklerinden ve bir münekkitte bulunması gereken vasıflardan bahsettikten sonra bu görüşlerini ele aldığı eserler üzerinde uygular.

Mehmet Murat’a göre edebiyatımızın en geri kalmış vadilerinden biri de tenkittir. Edebiyatın her türünde gelişmemizi sağlayacak olan tenkît usûlüne bizde ne yazık ki Tanzimat’a kadar hiç ehemmiyet verilmemiştir. Murat Bey bunun mesûliyetinin divan şairlerine ait olduğunu ileri sürer. Çünkü Şeyh Galip’e kadar hiç kimse tenkît vadisinin eteklerinde bile dolaşmamıştır:

⁴⁴ “Evrâk-ı Havâdis”, 10 Ramazan 1304, İstanbul, S.33, s.276

“Gerçi fünûnun her şubesi terakki için tenkide muhtaçtır; fakat buna edebiyatın ihtiyâcı hepsinden ziyâdedir. Çünkü şiir ve edebiyat her şeyden ziyâde zevk-i selim ve hüsn-i tabiat üzerine müesses olup bunların tevsii ve tasfiyesi ise ancak tenkidât-ı ciddiye itinâ ile hâsıl olur. Avrupa’da Saint Bovler, Laharplar, Bovalvöler, Volterler gelmeseydi edebiyat-ı Garbiye şimdi ibrâz ettiği bedâyiin belki onda birini izhâr edemezdi.

Hal böyle iken şâyân-ı teessüf değil midir ki bizde aksâm-ı edebiyatın en geride kalanı usûl-i tenkididir. Husûsiyle eslâf-ı üdebâ arasında bu yola hiç gidilmezdi. Hatta denebilir ki divanlarda tesâdüf edip durduğumuz mûmeyân, tîr-i müjgân, çâh-ı zekân gibi teşbihât-ı kerihî ve istiârât-ı müstekrehenin beyn’el-üdebâ makbûl olup durması hep tenkîde nazar-ı itinâ ile bakılmadığından neş’et etmiştir.

Kudret-i hârik’ül-âdelerine âlemi hayran eden Nefîlerimiz, Fuzûlîlerimiz, Bakîlerimiz ihtimâm etselerdi şüphe yok ki bugün elimizde bir âsâr-ı mükemmele-i tenkidiye bulunur ve bu sâyede edebiyatımız şimdi hâiz olduğu derece-i mükemmeliyetin belki on kat fevkinde bir mertebede olurdu.

Nazar-ı ittâlâmıza tesâdüf eden müellifîn-i eslâf içinde yalnız Şeyh Galip merhûmu görüyoruz ki bu bâbda ufak bir numûne-i imtisâl bırakmıştır. O da Hüsn ü Aşk’ının mukaddimesinde Nabi’nin Hayrâbâd’ına dair yazdığı mütâlaattır. Gerçi bu da nâkıstır; fakat birinciliği noksânını nazar-ı müsâmaha ile göstermeye kifâyet eder.”⁴⁵

Şeyh Galip ile başlayan tenkit Tanzimat döneminde Şinasi, Namık Kemal ve Recai-zâde Mahmut Ekrem’in katkılarıyla biraz daha gelişme göstermiştir. Fakat hâlâ “tenkit” ile “taarruz” kavramları birbirine karıştırılmaya devam etmektedir. Bu karışıklığın giderilmesi için gerçekten iyi vasıflara sahip münekkitlerimizin bulunması gerekir. Kültürü geniş, gözlem yeteneği güçlü, anlayışlı, ayrıntılara önem veren, dikkatli, güzel ahlaklı ve tarafsız münekkitlere ihtiyaç duyduğumuzu dile getiren Murat Bey, gazetesinin sayfalarını tenkide açarak bu görüşlerini bizzat seçtiği eserlere tatbik edeceğini de haber verir:

“Fi’l-hakika bâlâda tadâd olunan hasâil-i adideye nazaran hakkıyla icrâ-yı tenkid edebilmek – adem-i bidâ‘asını itirâf eden – münekkid-i Mizan için kâbil

⁴⁵ “Mebâhis-i Edebiye”, 13 Sefer 1304, İstanbul, S.4, s.28

değildir. Çünkü kendisinde istihkâr-ı garazla redd-i menfaat edebilmekten başka bir meziyyet yoktur. Fakat maksad-ı asliyesi bu yolda bî-hakkın muktedir addolunacak erbâb-ı kalemin celb-i himmetlerine bir vesîle olmaktan ibâret olduğu için hareketi makbûl olmasa da mazûr görülür ümîd-i kavîsindeyiz.

Yazacağımız şeylerde garaz ve menfaat eseri bulunmasında bazı cüzî hata olursa ziyânı yoktur. İleride bu yolun tevsiine himmet edecek erbâb-ı iktidâr o hataları tashîh eder.

Şurasını da söyleyelim ki Mizan ashâb-ı âsâr tarafından yazılacak mukâbele-nâmelere lüzûm-ı katî görmedikçe cevap vermeyecektir; çünkü maksadı hizmetten ibârettir. Erbâb-ı mütâlâa iki taraftan yazılacak şeyleri mukâyese ile netîce-i matlûbeyi istihrâc etmekte müşkilâta dûçâr olmaz.

Âlem-i matbûâtımızda umûr-ı mücbireden oldu ki hüsn-i sûretle mübâhese cereyânı kâbil olmuyor. En munassıf olanları mücâdele ile biraz insâf etmeyenleri de müşâteme ile işe netîce veriyorlar. Mizan ise böyle şeylerden nefret eder ve edecektir. Biz gayret edeceğiz: halktan rağbet Cenâb-ı Hak'tan ise tevfiik ve inâyet bekleriz.”⁴⁶

Nitekim Murat Bey Mizan'ın ilerleyen sayılarında “Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri” başlığı altında Namık Kemal'in “Vatan Yahut Silistre” dramını (41-42-44. sayılar), Recaizâde Mahmut Ekrem'in “Vuslat” oyununu (47-49-50-51-52-53-57-58-59-60-61. sayılar) ve Sami Paşazâde Sezai'nin “Sergüzeşt” romanını (64-66-68. sayılar) tenkit eder.

“Vatan Yahut Silistre” eserinin tenkidinden önce Namık Kemal'in edebi kişiliği üzerinde duran Murat Bey, özellikle yenileşme hakkındaki fikirleri ile nesirlerini beğendiği Namık Kemal'in edebiyatımıza hizmet etme ve geniş bir kültüre sahip olma konusunda sadece Ahmet Midhat ile kıyaslanabileceğini edilebileceğini belirtir. Namık Kemal'i üslûp bakımından kusurlu bulan Murat Bey ayrıca erken bir zamanda ümitsizliğe kapılarak edebiyat ve hayatla mücadelesine devam edmediği için de Namık Kemal'e serzenişte bulunur:

“Eğer Kemal Beyefendi'nin afv ve tevîl kabul eylemez bir kusûru varsa o da ömrünün en güzel mahsûl vereceği bir mevsiminde güyâ bir meyûsiyet-i maneviyeye

⁴⁶ a.g.m.

dûcâr olup âsârına meftûn olan binlerce nev-reside-gânımızın arzularını teskîn etmekten ve bu sûretle mülk ve devlete vüs‘ ve iktidârı nisbetinde hizmet eylemekten çekinmesidir. Ama “bu töhmet ile inhisâm olunmaktan kurtulabilecek Ahmet Midhat Efendi Hazretleri’nden başka hangi edibimiz vardır” denilebilir – ki cevabı... sükût-ı cenâblarıdır.”⁴⁷

“Vatan Yahut Silistre”, yazarının hayattayken oynanan tek oyunudur (1873) ve Namık Kemal oyun sahnelendikten bir hafta sonra Magosa’ya sürgüne gönderilmiştir. Derin bir vatan sevgisiyle yazılan eser, yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da ilgi görmüştür. Özellikle Rus matbuatı bu tiyatro ile yakından ilgilenmiş ve oyunun Victorien Sardou’nun “La Patrie” eserinden alındığını iddia etmiştir. Namık Kemal, bu iddiaları Ebuzziya Tevfik’e yazdığı mektuplarında cerh eder.⁴⁸

Eserin konusunu, olay örgüsünü, kahramanlarını ayrıntılı bir şekilde ele alan Murat Bey, eserin beğendiği ve beğenmediği taraflarını sebepleriyle birlikte açıklar. Konusu ve seyircilerde uyandırdığı güzel hisler nedeniyle beğendiği piyesi, dram entrikasının bulunmayışı nedeniyle ve olay örgüsünde bulunan bazı kopukluklardan dolayı teknik açıdan kusurlu bulur:

“Binâen-aleyh “Silistre” tiyatrosunda “icâd” kısmının noksanları “tasvîr” kısmıyla ikmâl ediliyor. Fakat “tasvîr”in de tam olmaması – yani kuvâ-yi muzırranın adem-i vücûdu ve dram entrikasının ehemmiyetsizliği “Silistre”yi kıymetten düşürüyor.”⁴⁹

Oyunun şahıs kadrosunu değerlendirirken Murat Bey, İslâm Bey ile Zekiye Hanım arasındaki münasebetten hareketle edebiyatın ahlâki vazifesini bir kez daha vurgular:

“Üdebânın birinci vazîfesi tehzîb-i ahlâktır. Âdâb-ı milliyeyi gözetmek gibi cemiyete karşı vergi vermeyen üdebâ rağbete mazhar olamazlar ve eserleri kocakarı masalları sırasında kaybolur gider. Esere zemîn olmak üzere intihâb veya “icâd” olunan ahvâl ve vukûât âdât-ı beldeye ve âdâb-ı milliyeye muvâfık olmalıdır.

⁴⁷ “Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri”, 12 Cemâziye’l-Evvel 1305, İstanbul, S.41, s.346

⁴⁸ Ahmet Hamdi Tanpınar 1988, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 1.Cilt, 7.Baskı, , Çağlayan Kitabevi, s.382

⁴⁹ “Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri”, 10 Cemâziye’l-Âhir 1305, İstanbul, S.44, s.385

Edebiyat-ı ahlâkiye meyânında tamamiyle âdâb-ı milliyeye muvâfık eser yok gibidir. Hiçbiri kuru taklîdden kurtulamamıştır.

Meselâ “âsâr-ı edebiye-i ahlâkiye”mizin cümlesinde mahbûb ile mahbûbe beyninde türlü türlü kalıplara girmiş aşk ve muhabbet müşâhade olunmaktadır. Halbuki kalbe’t-tehhül bir erkek ile kadının ünsiyet ve münâsebet peydâ edebilmeleri için âdâb-ı milliye-i İslâmiyemize göre hiçbir sûret-i meşrûa tasavvur olunamaz. Nikâh düşmeyene alâka olmaz. Nikâh düşenlere de mahrem olmazdan evvel muhabbet edilemez.”⁵⁰

“Silistre” tenkidi oldukça ilgi görmesine karşın bu eserin tenkit edilmesini eleştirenler de olmuştur. Bunlardan T. E. İmzalı bir mektuba gazetesinde yer veren Mehmet Murat daha sonra tenkidini yarıda bırakır ve sebep olarak da şu açıklamayı yapar:

“ ‘Silistre’ eserini dahi ‘Vuslat’ gibi tenkid etmek fikriyle başlamış iken işi yarı yolda bırakmağa mecbûr olduk. Bizi mecbûr eden esbâb kalp ve haysiyet sahibi olanlarca pek meşrû ve pek kavî idi. Çünkü atûfetlü Kemal Beyefendi Hazretleri’nin mübâhesât-ı edebiyeye karışamayacağını ve bizim tenkidimizin dahi elleri bağlı olan bir adam üzerine tecâvüz-kârâne hücûma benzeyeceğini söylediler. Bunun için başladığımızı nâdim olarak tenkidi olduğu yerde bağlayıp bırakmış idik.”⁵¹

Bu dönemde Namık Kemal Sakız’da sürgündedir (1887) ve bu tenkitlere Ebuzziya Tevfik aracılığı ile cevap vermeye çalışmıştır. Ancak Mehmet Murat yukarıda da açıklandığı üzere tenkitlerine devam etmemiştir. Son olarak “Vuslat” ile kıyaslamada bulunarak ve Batı’daki “santimentalizm” usûlüne göre piyesi tenkit ettiğini belirterek “Vuslat”ın tenkidine geçmiştir.

Mizan’da en geniş olarak tahlil edilen eser “Vuslat”tır. Tenkidine on sayı boyunca devam edilen “Vuslat”ın bu ilgiyi yazarından ötürü gördüğünü söyleyebiliriz. Rezaizâde Mahmut Ekrem, yeni edebiyatın kurucusu kabul edildiğinden edebiyatta yenilik taraftarlarının “Üstad”ı olmuştur. Bununla birlikte Ekrem’in münekkit yönünü en çok açığa çıkaran eserinin “Vuslat” olduğunu ileri süren Murat Bey bu nedenle de esere bu kadar geniş yer ayırmış olabilir. Ayrıca

⁵⁰ “Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri”, 17 Cemâziye’l-Âhir 1305, İstanbul, S.42, s.363

⁵¹ “Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri”, 22 Zilhicce 1305, İstanbul, S.60, s.577

diğer oyunlarının konuları yerli olmadığı için eleştirilen Ekrem Bey “Vuslat”ta yerli bir konuyu işlemiştir. Fakat daha sonra bu eserini beğenmeyerek reddetme yoluna gitmiştir. Murat Bey ikinci plana atılmış bu eseri yeniden gündeme getirmek istemiş olabilir. Çünkü eser vermek istediği mesaj yönünden önemlidir:

“ ‘Vuslat’ üç perdeli bir dramdır. Ekrem Bey’in en eski eserlerinden olduktan başka ‘Zemzeme’ler gibi dikkatli de basılmadığından bugünkü günde ‘moda’ya dâhil olan âsârdan addolunmaz. Hatta işitildiğine göre Ekrem Beyefendi kendisi bile ‘Vuslat’ı hemen reddeylemiş bulunuyor. Lâkin bizce bu hareket büyük bir semâhattir. ‘Vuslat’ta kendisini buna mecbûr edecek fenâlıklar yoktur.

Biz ise ‘Vuslat’ta Ekrem Beyefendi hakkındaki fikrimizi tahkîm edecek burhanlar bulduğumuz cihetle kıymeti indimizde az değildir. Hakîkaten metrûk ve merdûd olan ‘Vuslat’ müellife karşı nankörlükte bulunmayıp o bile kendisinin bir ‘edip’ ve ‘münekkid’ eseri olduğunu isbât ediyor.”⁵²

“Vuslat”ın tenkidinde de aynı metodu kullanan Murat Bey eseri olayın tasvir ediliş biçimi açısından beğenir:

“Mevzuu pek basit olduğu halde ‘Vuslat’ lâzım gelen tesîr-i edebiyi hâsıl ediyor. Hatta umûmun hâsıl edeceği tesîrdan müellif bile kurtulamayıp esere ‘nihâyet’ verdikten sonra

Ne hazîn vuslat!.. Ne süreksiz sevinç!.. demekten kendisini alamıyor. Tesîrât-ı umûmiyeye müellifin iş bu iştirâkı, karâinin hukukuna tecâvüz demek olduğu halde, soğuk düşmüyor. Tasvîr-i vakadaki sanat ve letâfet onu affettiriyor.”⁵³

“Silistre” dramından farklı olarak Murat Bey bu iki oyunu ve müelliflerini sürekli karşılaştırır:

“Kemal Bey’in sözünde ve fikrinde şiddet var, kuvvet var, kendisi dâhidir. Ekrem Bey ise tabiat sahibi ve gayûr-ı muammâdır. İcâdetmez, fakat harç bulursa çalışıp muntazam ve müzeyyen bir heyet meydana getirir. Hüsn-i tabiat sâyesinde başkaların icâd ve inşâlarında kusurlar bulup meydana çıkarır.

Tabiat Ekrem Beyefendi’yi münekkid olmak üzere yetiştirmiştir. Fakat kendisi pek yakınlarla gelinceye kadar kendi kıymet ve mâhiyetini takdîr edemeyip

⁵² “Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri”, 16 Recep 1305, İstanbul, S.49, s.445

⁵³ a.g.m.

başka vadilerde dolaşmıştır. Kendi dâiresinden çıkmış olanların ise hatadan sâlim olamayacakları müsellemdir. Bunun için Ekrem Beyefendi de hata etmekten kurtulamamıştır.”⁵⁴

“Kıymet-i hakîkiye-i edebiye itibâriyle müellifi tarafından reddolunan ‘Vuslat’ eseri şöhreti cihâna aks eylemiş olan ‘Silistre’ye fâiktir. O parlak emsâlsiz, âlî olan ‘Silistre’yi ‘Vuslat’ gibi zâhiren renksiz, ruhsuz olan bir esere tercîh etmenin büyük bir cüret olduğunu teslim ederiz. Bununla berâber iddiâmızda musırrız. Hatta edebiyat-ı hakîkiyeden behre-dâr olan bil-cümle erbâb-ı vicdâna iddiâmızı tasdik ettirmeye ümîd-varız.

‘Silstre’ eseri heyet-i mecmuası itibâriyle gayet köhnemiş bir tahta üzerine en mâhir bir üstâd tarafından vurulmuş hâlis yıldızdan hâsıl olma bir resm-i latıftır. Uzaktan seyrine bakıp mütelezziz olmalı, yanına yaklaşıp miyâr-ı tenkide vurulmamalı. Tamîr ve ıslahı güçtür. Bir dâhinin cûşışı eseri olarak hazîne-i edebiyatın bir köşesinde saklanmalıdır.

‘Vuslat’ toza toprağa karışmış bir mermer heykelidir. Tathîri güç olmadıktan mâadâ edebiyat-ı Osmaniye’nin şânı nâmına olarak vâcibtir bile.”⁵⁵

Murat Bey, “Vuslat”tan sonra “Sergüzeşt” romanına geçer. Roman o dönemde yeni yazıldığı için Murat Bey, daha önceden seçtiği eserleri bırakarak “Sergüzeşt”i ve yazarını tenkit eder:

“ ‘Sergüzeşt’e nakl-i kelâm etmemize iki büyük sebep vardır: Biri gazetenin mümkün merteye tazeli havâdisten bahsetmeye gayret etmesi lüzûmu maddesidir ki ‘Sergüzeşt’ ‘Vuslat’ bahsinde bulunduğumuz sırada mevki-i intişâra çıktığı için hakk-ı rüchâna mâliktir, diğeri dahi üdebâ mehâfilinde ‘Sergüzeşt’ tesîr hâsıl ederek lehinde ve aleyhinde bazı efkâr sarfını mûcib olması husûsudur ki kâriîn-i kirâmımızdan bir haylisinin bu bâbda bizim de beyân-ı efkâr eylememize intizâr etmeleri tabiidir.

Fazla olarak hareketimizi mazûr gösterecek bir mütâlaa daha vardır ki o da ‘Sergüzeşt’ eserinin maksad ve mevzuu cihetiyle ‘Vuslat’ın aynı bulunmasıdır.”⁵⁶

⁵⁴ “Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri”, 2 Recep 1305, İstanbul, S.47, s.420

⁵⁵ “Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri”, 22 Zilhicce 1305, İstanbul, S.60, s.577

⁵⁶ “Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri”, 21 Muharrem 1306, İstanbul, S.64, s.635

Murat Bey, yazarının ilk romanı olmasına rağmen eseri olay örgüsünün sağlam olması ve okuyucuya vermek istediği mesaj yönünden değerli bulur:

“Yüz yetmiş beş sayfayı doldurmuş olan eserde yalnız bir kere saded-i bahisten çıktığı görülüyor. Fakat müellif lüzûmsuz vasıflar için yahut felsefeden dem vurmak için sadeden çıkmayıp nice canlar ve yürekler yakmış bir maddeyi bi'l-münâsebe takbîh için çıktığı ve takbîhi dahi erbâb-ı mütâlaanın en katı yüreklilerini bile müteessir edecek bir sûret-i necîbede yazdığı cihetle mûcib-i itirâz olamıyor. Bil-akis kendisi kadar kıymetli bir cevher-i edip makâmında eseri tezyîn ediyor.”⁵⁷

Mehmet Murat “Sergüzeşt”te kusurlu tarafların bulunduğunu kabul etmekle beraber bunların eseri kıymetten düşürecek kadar ehemmiyetli görmez. Çünkü bu noksanların eserin muhtevasına zarar vermediğini belirtir:

“Birkaçını âtîde tadâd edeceğimiz vecihle ‘Sergüzeşt’te bir hayli noksânlar vardır. Lâkin ‘Sergüzeşt’in noksânları meselâ ‘Silistre’nin noksânları gibi esasta maksad ve mevzûa hâle verecek sûrette olmayıp derece-i ehemmiyetleri dûn olan teferruatta olduğu için eserin aslına nakîsa vermiyor. Noksânların cümlesi fen ve edep kavâidini ihlâl etmeyip yalnız müellifin mübtediliğini imâ eder takımındandır. Bu ise müellifi itibârdan düşürmedikten başka bil-akis kıymetini artırıyor.”⁵⁸

Murat Bey “Sergüzeşt” romanına üç sayı ayırabilmiştir ve tenkit yarım kalmıştır.

Mizan gazetesinde bu üç eserin dışında ayrıntılı ve seri oluşturacak biçimde tenkit edilen eser yoktur. Sadece 56. nüshada Jan Plafki ‘den Fazlı Necip’in tercüme ettiği “İktisâb-ı Fezâil” hakkında genel bir değerlendirme mevcuttur.

Netice olarak, Murat Bey’in gazetesinde tenkit ettiği eserlerin ortak özelliği eserlerinin konularının milli olması ve her birinin ahlâki ve toplumsal bir faydaya hizmet etmeleridir. Şiirde lafızdan çok manayı ve ahlâki hizmeti öne çıkaran Murat Bey, nesirde de üslûptan ziyâde eserin konusuna ve mesajına, kahramanların halka örnek olabilecek özelliklere sahip olmasına ve karakterlerinin sağlam çizilmesine ve nihayetinde eserin topluma hizmet etmesine önem vermiştir. Seçtiği eserlerde de bu özelliklerin bulunmasına dikkat etmiştir.

⁵⁷ a.g.m.

⁵⁸ “Üdebâmızın Numûne-i İmtisalleri”, 21 Muharrem 1306, İstanbul, S.64, s.636

Mektup

Gazeteye gönderilen birçok mektup ön değerlendirmeden geçirilerek yayımlanmıştır. Bazılarına sadece teşekkür edilmiş, bazılarına da cevap yazılmıştır. Bunların dışında kişi ve kurumları şikayet eden mektupların içeriği hakkında bilgi verilmeden sadece okuyucuların adı verilerek şikayetlerin gerekli mercilere iletiildiği belirtilmiştir. Gazetenin bu dönemde şikayet mektupları konusunda çok hassas olduğu söylenebilir. Bu nedenle bu tür yazılar hakkında hiçbir yorum yapılmaz. Şahıs veya kurum ile ilgili şikayetlerin sadece bir iddia olduğunu, bunların kanıtlanmadan hiçkimsenin suçlanmaması veya rencide edilmemesi gerektiği savunulur. Aksi yönde politika izleyen gazeteler ise eleştirilir. Bunun en güzel örneği “Tarik Gazetesi ve Halep Valisi” isimli makaledir. Hicaz valisi Osman Paşa hakkındaki bir şikayet mektubunu çok fazla tahkik etmeden yayınlayan Tarik gazetesi ağır bir üslupla eleştirilmiştir:

“İndimizde rûy-ı zemînin en mukaddes noktası bulunan bir mahalden gazete matbaasına resmen şikâyetler geliyor. Öyle şikâyetler ki şâyân ve itibâr-ı idâreye karşı daha ağırları tasavvur olunamaz. Çünkü hadd-i zâtinde derece-i nihâyede çirkin olan “gasp” ve “irtikâb” ve “tecâvüzat” maddeleri sahîh ise Hicaz gibi mübârek mahalde ve bâ-husûs muhterem zevât hakkında icrâ olunduğu için ehemmiyetleri iki kat olmuş sayılır.

Bize geliyor ki ister madde-i mebhûse sahîh olsun, ister olmasın – gazeteler ile âleme neşri asla câiz olmaz.”⁵⁹ ifadeleriyle özellikle devletimizi küçültecek bu tür yazıların yayımlanmasının gazetecilik mesleğine yakışmayacağını da söylemekten çekinmez.

Gazetede yayımlanan mektuplar daha çok okuyucu mektupları olmakla birlikte biri Menemenlizâde Mehmet Tahir Bey’e aittir. Aslında bu yazıyı mektup türüne dahil edip etmeme konusunda tereddüde düştüğümüz halde hitap cümlesiyle başlaması ve içeriği sebebiyle bu türün içinde ele aldık. Tahir Bey, Mizan Matbaasına yazdığı bu mektupta Tercüman-ı Hakikat ve Saadet gazetelerinde kendisi hakkında yazılan ve terbiye sınırlarını aşan eleştiriler için çok kısa bir yorum yapar.

⁵⁹ “Tarik Gazetesi ve Halep Valisi”, 3 Rebü’l-Âhir 1304, İstanbul, S.11, s.92

Bu yazı, Tahir Bey'in eleştirisi ve polemik hakkındaki görüşlerini yansıtmaması bakımından bizim için ayrıca önemlidir.

Atasözleri

Bir milletin kültürünü en iyi yansıtan edebi ürünlerden biri atasözleridir. Murat Bey, bir makalesinde atasözlerine de değinerek özellikle halkın ortak ürünü oldukları ve milli kültürü yansıttıkları için atasözlerinin önemli olduğunu belirtir:

“Bir cemiyetin mâhiyet-i maneviyesini en güzel sûrette tersîm eden kısım-ı edebiyat durûb-ı emsâldir. Durûb-ı emsâlin müellif-i mahsûsu bulunmaz. Müellifi cemiyetin heyet-i mecmuasıdır. Onun için durûb-ı emsâl ile tasvîr olunmuş bir şekl-i manevide sahte boyanın eseri görünmez. Şu kadar ki durûb-ı emsâlin ehemmiyet-i mahsûsası yalnız bir cemiyetin ahvâl-i medeniyesine kesb-i vukûf etmek için en kısa tarik arayan ecnebilere münhasırdır. Yoksa esâsen en mühim olan kısım-ı edebiyat durûb-ı emsâl değildir.”⁶⁰

Yurt Dışı ve II. İstanbul Dönemi

Birinci İstanbul dönemine nazaran Mizan'ın diğer dönemleri edebi konu açısından fakirdir. Mizancı Mehmet Murat 1896'da İstanbul'u terk edip Kahire'ye geldiğinde gazetesi artık ihtilalci fikirlerin sözcülüğünü yapan bir gazete haline alır. Gazetenin en büyük amacı siyaset yapmaktır. Padişah ve bürokrasiyi tenkit eden siyasi içerikli yazılar Paris-Cenevre döneminde de devam eder. Bu dönemde edebiyatın geçmişi ve halihazırını Mizan için hiçbir ehemmiyet taşımamıştır. Hatta Paris döneminin ilk sayısında gazete yazı göndermek isteyenlerin edebi içerikli yazı göndermemeleri için ihtarında bulunulması gazetenin amacı ve fonksiyonunu anlamak açısından önemlidir. Aynı ihtar yazısında kariler tarafından gönderilecek yazıların dilinin bir köylünün dahi anlayacağı seviyede sade olması isteniyor.

Şiir

Gazetemizin edebi türlere gösterdiği itinasızlık şiir için geçerli değildir. Kahire ve Paris-Cenevre sayılarında toplam on beş şiir bulunmaktadır. Abdullah

⁶⁰ “Fünûn ve Edebiyat: Usûl-i Tenkit”, 5 Cemâziye'l-Evvel 1305, İstanbul, S.40, s.336

Nuri, Mazlum, Necdeti, Tunalı Hilmi'ye ait şiirlerin yanında kimliğini tam olarak belirleyemediğimiz Bir Arnavut, Bir Derviş, Bir Köylü, Erbab-ı Hamiyyetten Biri, Ticaret ve Nafia Nazırı gibi imzaları kullanan kişilerin şiirleri de mevcuttur. Şiirlerin dili sadedir. Bu arada belirtmeli ki gazetenin II. İstanbul döneminde şiire rastlanmamıştır.

Mektup

Mizan gazetesinin her döneminde ve her sayısında pek çok mektup bulunmaktadır. Gazetenin muharrirleri dışında gazeteye yazılar yazan ve gönderen kişilerin çokluğu halka açık bir gazete olduğunu göstermektedir. Halkın yazdığı yazılara gazetede çok rahat yer verilmektedir. Konularına göre fihrist hazırlarken bizi en çok zorlayan nokta yer ve tarihinin bile ayrıca verildiği ve “Aynen” başlığını taşıyan pek çok yazıyı mektup olarak mı değerlendirmeli yoksa okuyucu yazısı olarak mı değerlendirmeli idi. Bu yüzden bazı yazılar mektup ve bazıları “Aynen” yayınlanan varakalar olarak anlaşılmış ve bunların içerisinden mektuplar ayıklanmaya çalışılmıştır. Yine de kesin bir ayırım söz konusu değildir.

Başmuharrir Mehmet Murat'ın kendi imzasının olduğu dokuz adet mektup vardır. Bunlar padişaha, bazı bürokrate ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yazılmış ve “Açık Muhabere” ana başlığı kullanılmıştır. Mizancı'nın imzasını koymadığı ve üslubu bakımında kendisinin olduğu anlaşılan mektuplar da vardır.

Ayrıca gazetede Sultan Murad-ı Hamis'in Abdülhamid'e yazdığı mektup, Midhat Paşa'nın padişaha yazdığı iki mektuba da yer verilmiştir. II. İstanbul dönemi mektuplarından Süleyman Nazif ve Ahmet Midhat Efendi'nin Mehmet Murat'a hitaben yazdıkları mektuplar içerikleri açısından çok büyük kıymet taşımaktadır.

Atasözü

II. İstanbul döneminde 78. ve 106. sayılarda icap ettikçe bir darbimesel verme gereği duyuluyor. Verilen darbimesel şudur: İt ürür, kervan yürür.

Fıkra

81. sayıda görünmeyen kumaşla elbise dikmeye çalışan Mağribi'nin fıkrasına değiniliyor.

I.1.4.2.BASIN VE POLEMİK

“Mizan”ın Birinci İstanbul döneminde gerek Türk basını gerek dünya basını konusunda yayımlanmış pek çok makale bulunmaktadır. Murat Bey basın konusunda duyarlıdır. Çünkü basının geniş halk kitlelerini yönlendiren önemli güçlerden biri olduğuna inanmaktadır. Gazetesinin daha ilk sayısında medeni bir toplum için gazetenin önemini vurgulayan bir makale yazmış ve bu şekilde gazetecilik anlayışını da ortaya koymuştur. Murat Bey’e göre, gazetelerin birinci vazifesi topluma ve devlete hüsn-i niyetle hizmet etmektir. Halkın fikirlerine yazdıkları ile yön verme gücüne sahip olan gazeteciler, bu ağır görevin sorumluluğunu yerine getirmelidirler:

“Bahtiyâr ol cemiyettir ki evrâk-ı havâdisi muhibb-i vatan ve devlet ve sahib-i himmet ve hamiyet elinde ola !

Bed-baht dahi ol cemiyettir ki bir takım matbûât müzevirlerinin kâr-ı harisânî tesvilâtına aldana !”⁶¹

Murat Bey, kendi gazetesini yayınlamakta tek amacının vatana ve millete hüsn-i niyetle hizmet etmek olduğunu şu şekilde belirtir:

“Mizan’ı neşretmekten yegâne maksadımız rüfekâ-yı sâireniz ile bi-l-ittifâk hakîkaten padişahımıza ve vatanımıza elden geldiği kadar hüsn-i hizmet eylemektir.

Çünkü matbu mefhûmumuzu ve vatan-ı muazzezimizi gerçekten kendi hayat ve menâfimizden ziyâde severiz. Bunu tekzîb edecek neşriyatta bulunmak emel-i halisânemize muâdil-i iktidâr ihsânını dahi Cenâb-ı Hakk’ın eltâf-ı bî-nihâyesinden ricâ ve niyâz eyleriz.”⁶²

Basın ile ilgili makalelerde üzerinde durulan konulardan biri de “sansür”dür. Murat Bey, sansüre karşı olmakla birlikte bazı durumlarda gerekli olduğunu da düşünür:

“Hiss-i gayret ve sadâkat bizde her his ve emele gâlip bulunduğu cihetle pençesinde oyuncak kesildiğimiz o sansür usûlünün kalkmasını hiçbir vakitte tervîc

⁶¹ “Bir Gazetenin Ehemmiyeti”, 22 Muharrem 1304, İstanbul, S.1, s.2

⁶² a.g.m.

etmedikten başka bil-akıs münâsebet geldikçe lüzûm ve vücûbunu izâh etmeye defaatle kendimizi mecbûr gördük.”⁶³

Murat Bey, gazetelerin yanlış haber peşinde koşmayacağı gibi, başka bir gazetede ki yalan yanlış haberlerin ortaya çıkarılmasının da önemli olduğuna inanır. Bu nedenle gazetelerdeki haberlerin tahsis edilmesini engelleyen nizam-nameyi eleştirir. Ancak olayı başka bir yönüyle ele almayı da ihmal etmez. Bu nizamnamenin çıkarılmasında gazetecilerin de payı vardır. Taze haber vererek tirajlarını yükseltmek, gazetelerinde birbirlerine yönelik şahsi çekişmelere dönen yorumlar yaparak ilgi görmek amacını güdenler için bu bir önlemdir. Fakat asıl görevini icrâ eden gazeteciler için ise büyük bir zarardır. Medeni bir cemiyette böyle durumlara yer yoktur.

Devletin basınla ilgili aldığı bu tür kararlar görevini ifa etmeyen, şahsi menfaatleri uğruna toplumu yanlış yönlendirerek devlete zarar veren gazeteciler için geçici bir önlem olmaktan öteye geçemez. Bu sorunun asıl çözümü, işini iyi yapan, dürüst, vicdanlı ve güzel ahlaklı gazeteciler yetiştirmek ya da mevcut gazetecilere bu özellikleri kazandırmaktır:

“Bize lâzım olan vazîfe-şinaskârâne temkîn, meslek-perverâne metânnet, sadâkat-kârâne gayrettir. Bu bâbda nâil-i muvaffakiyet ile fazla mesâidâta müstahak olduğumuzu gösterir isek hükûmet-i seniyyenin o sûretle cümlemizi taltîf edeceğine şüphe edilemez fikr-i kavîsinde bulunuyoruz.”⁶⁴

“Sansür” usulünün bizde uygulanış biçimini de eleştiren Mehmet Murat, sansür memurlarının işlerini ne kadar tarafsız yaptıklarını sorgulamaktan çekinmez. Hatta memurların vazifelerini iyi yapmaları da sorunu çözmez; eğer gazeteci kötü niyetli ise kendi hatalarını sansür memurlarının üzerine yıkarak yanlışlarına devam edebilirler. Dolayısıyla sansür sorunları çözmede yetersiz bir uygulamadır. Sansürün etkisini sürdürdüğü bu dönemde Tercüman-ı Hakikat gazetesinin de sansüre takılarak tatil edilmesini büyük bir yanlış olarak değerlendiren Murat Bey, Batı icadı olan sansürün bizde çok abartıldığını söyleyerek, refiki Tercüman-ı Hakikat’in yanında olduğunu göstermekten çekinmez. Batı basınında T. Hakikat’ten daha ağır yazılar

⁶³ “Vazâif-i Matbûât”, 21 Rebîü’l-Âhir 1307, İstanbul, S.158, s.1432-3

⁶⁴ a.g.m.

yayınlandığı halde hiçbirinin sansüre takılmadığını vurgular. Buradan hareketle Murat Bey'in sansürden çok "sansür" usulünün bizdeki uygulanış biçimine karşı olduğunu söyleyebiliriz:

“**Sansür** usûlü bizim icâdımız değildir. Pek yakınlara kadar Avrupa'nın her tarafında câri olduğu gibi, el-yevm Rusya'da dahi mer'iddir. Rusya matbûâtının sütunlarında **Tercüman-ı Hakikat**'in bendini pek mutedil gösterecek kadar ağır ve tecâvüz-kârâne neşriyât her vakit meşhûd oluyor.

Sansür usûlüne tâbi Rusya gazetelerinin itidâlsizlikleri niçin Rusya Hükûmeti tarafından tensîb ve takdîr olunmuş sayılmıyor da bizimki sayılıyor? Burası cây-i sual ve istîzâhtır.

Bize geliyor ki bunlar fazla bir gayret âsârıdır. Her şeyin fazlası fazla olduğu gibi, gayretin fazlası dahi bazen pek nâ-becâ olabilir.”⁶⁵

Hükümetin kararlarını eleştiren bu yazının “Mizan”ın son sayısında yer alması da önemlidir. Bundan sonra Murat Bey gazetecilik görevine bir süre ara verir. Daha sonra yurt dışında yayınladığı “Mizan” da bu eleştirilerini daha da ağırlaştırır. Dolayısıyla Murat Bey'in padişaha inancının azaldığı bir zamanda yazılmış olması ve Mehmet Murat'ın siyasi görüşlerindeki değişikliğin ipuçlarını vermesi bakımından önemlidir.

Matbuatla ilgili yanırlardan biri de basının genel kurallara bağlı olarak idare edilmesidir. Çünkü Osmanlı Devleti'nin bünyesinde muhtelif din ve ırktan milletler mevcuttur. Genel bir idarede mazeretlerin önü alınmaz:

“Matbûât kavânîn-i umûmiyenin taht-ı nezâretinde bulunursa ne mazeretin önü alınabilir, ne de lâyıkı vecihle istifâde edilir. Bâ-husûs memâlik-i mahrûsa gibi esâsen ecnâs-ı muhtelifle ile meskûn bulunan bir heyet-i siyâsiyede mazeretin önünü almak kâbil olamaz. Bu halde bizde bir idâre-i mahsûsa-i matbûâta lüzûm olduğu şüphesizdir.

Bugünkü günde mevcûd olan idâre-i matbûât ile evrâk-ı havâdis ve kütüp ve resâil hakkında cereyân eden usûl ve muamelât menâfi-i umûmiye-i Osmaniye

⁶⁵ “Vazâif-i Matbûâta İlâve”, 28 Rebîü'l-Âhir 1307, İstanbul, S.159, s.1440

nokta-i nazarından muhâkeme edildiği halde pek noksân ve yolsuz bulunduğu meydana çıkmış olur.”⁶⁶

Osmanlı matbuatında sorunların halledilmesi, gazeteciliğin devletin ve milletin çıkarlarına hizmet eden bir meslek haline getirilmesi için Murat Bey; öncelikle devlet idaresinde basınla ilgili uygulanan genel kurallar dışında ayrı bir matbuat idaresinin kurulmasını ve iyi vasıflara sahip, erdemli, kaliteli gazeteciler yetiştirilmesini önerir. Ayrıca basının her zaman hür ve tarafsız olması gerektiğini savunarak günümüz basınına da yol göstermiştir.

Yabancı basında çıkan haberleri yakından takip eden “Mizan”, özellikle dış basında Osmanlı ile ilgili yapılan yorumlara yer vermiştir. Bunlardan bir tanesi Moskova gazetesinde “Mizan” hakkında çıkan yazıdır. Gazetenin sahibi Mösyö Kankof “Mizan”ı İngiliz yanlısı bir politika izlemekle suçlar. Murat Bey, buna gazetesinden verdiği cevapta, İngilizleri özellikle Mısır’ı işgal etmeleri konusunda yeterince eleştirdiğini ve böyle bir suçlamayı kabul etmediğini açıkça beyan eder:

“Devlet ve millete hüsn-i hizmet maksad-ı hâlisânesinden başka memuriyet-i mahsûsası olmayan **Mizan**’ın Moskova gazetesini tarafından iftirâyâ dûcâr edilmesi maddesi şimdiye kadar İngiltere tarafından hilâfet-i mukaddese hakkında irtikâb olunan tecâvüzâtın hakkıyla bahsetmekten çekinmediğimiz yani İngilizlerin yüzlerine karşı hayli ağırca sözler söylediğimiz halde netîcesinde tezyîd-i hüsn-i münâsebât için İngiltere Devleti’nin tercîh ettiğimiz semeresi olmak gerekir. Moskova gazetesini bunun hikmetini lâıykıyla anlamak istemiyor.”⁶⁷

Bunun dışında Yunan matbuatında Osmanlı aleyhinde çıkan yazıların yersiz olduğu, Osmanlı’nın hiçbir zaman bünyesindeki azınlıklara kötü muamele etmediği örneklerle açıklanmış, tam tersine Yunanistan’ın Avrupa’nın “yaramaz çocuğu” olduğu ve bu nedenle yaramazlıklarına göz yumulduğu belirtilmiştir. Murat Bey’e göre bunun nedeni de Batı’nın Yunan edebiyat ve fen kitaplarını okuyarak Avrupa zihniyetini oluşturmasıdır.⁶⁸

⁶⁶ “Matbûât-ı Osmaniye ve İdare-i Matbûât”, 19 Cemâziye’l-Evvel 1305, İstanbul, S.42, s.353

⁶⁷ “İngiltere Politikası ve Moskova Gazetesi”, 3 Ramazan 1304, İstanbul, S.32, s.264

⁶⁸ “İfâde-i Mahsûsa: Cümle-i Siyasiye”, 4 Rebû’l-Âhir 1307, İstanbul, S.123, s.1147-9

Bunların dışında, Ermeni meselesi, Mısır'ın İngilizler tarafından işgali, Rusya'nın Bulgaristan'a uyguladığı sömürge politikası, olası bir dünya savaşının hazırlıkları, büyük güçlerin müttefik arayışları gibi olayların dış basında yansıtılış biçimleri ve basının kamuoyu oluşturmadaki gücü üzerinde de durulmuştur.

“Mizan” gazetesi eleştirileri ve yorumlarıyla zaman zaman diğer gazetelerle polemiklere girmiştir. Bu polemikler daha çok siyaset, ekonomi ve eğitim konularındadır.

“Mizan”daki en uzun süreli polemik yabancı sermaye konusunda Sabah gazetesi ile olmuştur. Sabah gazetesi “Mizan”da çıkan “Umûr-ı Nâfia başlıklı yazılarda savunulan yabancı sermaye ile ilgili gazetesinde bentler yayınlamış ve “Mizan”ın demiryollarının yapımı konusunda yabancı sermayeden faydalanmak görüşünü eleştirmiştir. Akabinde “Mizan” gazetesinde de bu eleştiriler hakkında açıklamalar yapılmış, Sabah gazetesinin tenkitlerindeki üslûp ve konuya hakimiyetsizliği üzerinde durulmuştur. Avrupa ve Amerika'daki demiryolları yapımında da özel teşebbüslerden yararlanıldığı belirtilmiştir. Sabah gazetesi ise bu işin devletin girişimleri ile tamamlanması gerektiğini savunmaktadır:

“Fıkrasından anlaşıldığı üzere ‘Sabah’ gazetesinin ecnebi kumpanyalarına imtiyâz verilmeyip devlet tarafından demiryollarının inşâsı taraf-dârı olduğu anlaşılıyor. İhtimâldir ki kumpanyalara ihâlesini tervîc eden (Mizan)’a vâki olan itirâza da bu sebep olmuştur. Lâkin birçok esbâb-ı kaviyye ve mühimme-i malûmeden nâşi olunacak hutût-ı azamiyenin devlet tarafından yapılamayacağı devâir-i resmîyeden itibâren mektep çocuklarına varıncaya kadar cümlelerin müsellimi olan hakâyıktan bulunmakla ne fikirde bulunacağımızı bilemiyoruz.”⁶⁹

Bu tartışma uzun soluklu olmuş ve üç dört sayı boyunca devam etmiştir. Nihayetinde Sabah gazetesi de yabancı sermayeye gerek olduğunu kabul etmiştir.⁷⁰

Sabah gazetesi ile yabancı sermaye polemiki devam ederken, Sabah'ta yer alan eğitimle ilgili bentlerden ötürü yeni bir polemik başlamıştır. Manastır muhabirinin gönderdiği ve Manastır'daki bir okulda İtalyan ve Sırp entrikalarını

⁶⁹ “Umûr-ı Nâfia ve Sabah Gazetesi”, 28 Recep 1307, İstanbul, S.139, s.1277

⁷⁰ “Sabah’ın Son Sözü ve Mabadi”, 18 Ramazan 1307, İstanbul, S.146, s.1332-3

anlatan yazıdan dolayı Sabah “Mizan”ı Yunan menfaatlerini korumakla suçlar, “Mizan” ve Manastır muhabiri de maksatlarının bu olmadığını izah ederler.⁷¹

Bunların dışında “Mizan”daki diğer polemikler kısa süreli olmuştur. Dikkate değer olanlardan biri Nur gazetesinin Rusya’nın müttefiki olmamızı savunan politikasına yönelik eleştirilerdir. Murat Bey, Osmanlı’nın Avrupa’daki kutuplaşmalar konusunda tarafsız kalmasını ister. Bu nedenle de Nur gazetesinin görüşlerine karşı çıkar:

“Rusya’nın sâir gazeteleriyle beraber **Nur** gazetesinin kavline nazaran Rusya Devleti’nin âmâl-i Şarkiyesi Bulgaristan’ın kesb-i imtiyâz etmesiyle hitam bulduğu cihetle fî-mabad Rusya tarafından devlet-i ebed-müddetin istiklâl ve tamamiyet-i mülkiyesine tecâvüz için bir mâni kalmamış ve binâen-aleyh Rusya Devleti hilâfet-i azimâya karşı en güzel dost, en sâdık müttefik, en sağlam istinâd-gâh olabilecek hâl kesb eylemiştir. İş bu netîce-i gayr-i melhûzanın husûle gelmesi dahi güyâ pek cüzî bir şeye mütevakkıf olup o da hükûmet-i seniyyenin yed-i ihtiyârında imiş.

Rusya’da itimâdımıza şâyân bir cihet varsa o da Rusya ahâlisinin İmparator Hazretleri’ne olan sadakât ve itaatleridir. Bu itaatin derecesini Garbî Avrupalılar lâıkiyle takdîr edemezler ise de Halifemiz ve Padişahımız Efendimiz Hazretleri’nin en küçük arzularına hürmeten fedâ-yı cihanı canımıza minnet bilen bizler tamamıyla takdîr edebiliriz.

İşte bunu bildiğimiz için hükûmet-i seniyyenin hanedan imparatorunun nam ve şanı ile menâfi-i sahîhamızın vikâyesi esâsı üzerine ibtinâ edilmiş bir ittifâkı kabulde tereddüt göstermeyeceği melhûz ise de iş bu ittifâkın düvel-i sâire ile olan münâsebât-ı dostanemizi bâ-husus böyle bir zamanda ihlâl etmemesi husûsunun dahi şart-ı azam olacağını tahmîn için zahmet çekmek icâb eylemez zannederiz.”⁷²

“Mazeret” başlıklı yazıda ise Saadet gazetesinin ideolojik fikirleri (Türklük, Osmanlılık, Müslümanlık) kullanarak müşteri toplaması ağır bir dille tenkit edilmiş ve Saadet ikiyüzlü bir gazete olarak değerlendirilmiştir.⁷³

⁷¹ “Mekâtib-i Ecnebiye”, 11 Ramazan 1307, İstanbul, S.145, s.1325

⁷² “Nur Gazetesine Cevap”, 19 Rebû’l-Evvel 1304, İstanbul, S.9, s.71-2

⁷³ “Mazeret”, 30 Cemâziye’l-Evvel 1304, İstanbul, S.19, s.156-7

Mehmet Murat Kahire’de neşrettiği Mizan nüshalarında Abdülhamid’e ve Dersaadet gazetelerine karşı yazdığı makaleleriyle dikkat çeker. İlk önce Mısır’da neşrolan El-Nil gazetesinin İstanbul’un desteğiyle ettiği kelama “Maa’l-kerâhe Birkaç Söz”⁷⁴ makalesi ile cevap verir. İlk sayıdan başlayarak Dersaadet gazetelerine hücumu devam eder. İkdam, Sabah, Tercüman-ı Hakikat’in yayın politikalarını gözler önüne sermektedir. “Anadolu’da kan gövdeyi götürüyor diyerek Avrupa ile Amerika’nın matbuatı her ağza geleni söyleyerek hükûmeti çamurlarda sürükler, yahut Osmanlı sularına gelmiş donanmalar sûretiyle nâmus-şikestâne umûr-ı dâhiliyemize müdâhaleler olunur da gazetelerimiz de vatan-perverâne müdâfaanâmelerin yerinde ‘Sâye-yi kudret vâye-i cenâb-ı mülükânede Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır, Sivas, Adana vilâyetlerinde âsâyişin ber-kemâl olduğu mahallinden makâm-ı sadârete gelen telgrafların cümle-i münderecâtındandır’ misillü münâsebetsizlikler görülür!”⁷⁵

“Evet komedyâ... hem de gülünç âdi maa-t-teessüf resmî bir komedyâ perdesi açıldı. Yani Dersaadet gazeteleri Yıldız’da tahrîr olunan müdâfaaları senâ-ver idâresinin emriyle neşre mübâşeret eylediler!”⁷⁶

Mizan’ın 166. sayısında “Evrâk-ı Havâdis” başlıklı değerlendirme bölümünde Dersaadet gazetelerini “acibe” olarak görüyor. Mehmet Murat’a göre Ahmet Cevdet’in İkdam’ı, Mihran Efendi’nin Sabah’ı, Ahmet Midhat Efendi’nin Tercümanı Hakikat’i, durmadan Mizan ve Meşveret gazetelerine gözlerini dikmiş, açık arar vaziyettedirler. Mizan’ın tek müttefiki, yazılarında çoğu zaman tebrik ettiği Meşveret’tir.

Kahire’de çıkan Mizan nüshalarında özellikle Ahmet Midhat Efendi’nin gazeteleri olan Tercüman-ı Hakikat ve Kırk Anbar tenkit edilir. Mehmet Murat, Ahmet Midhat’ın yayın politikasının beğenmemektedir. Tercümanı Hakikat’i “kocakarı” olarak nitelendirmektedir. Mizan, onu eski yazıları tekrar neşreden vatanın bütününe hitap edemeyen Yıldız ağzıyla konuşan bir eski kafa olarak

⁷⁴ “Maa’l-kerâhe Birkaç Söz”, 30 Recep 1313, Kahire, S.159, s.2360

⁷⁵ “Lutfen Sükûta Himmet”, 8 Şaban 1313, Kahire, S.160, s.2368

⁷⁶ “Komedyâ Başladı”, 13 Ramazan 1313, Kahire, S.165, s.2405

görmektedir. Mizan'da Ahmet Midhat'ın meşveret usulüne⁷⁷ bakışı uzun uzadıya tenkit edilmiştir.

Kahire döneminde Mizan, Dersaadet'teki ve dışarıdaki gazetelerin Yıldız hükümetinin aleyhinde serbestçe yazmaları karşısında sansür heyetinin ve hafiyelerin neden işlerini yapmadıklarını soruyor, özellikle Ermeni gazetelerinin rahatlığı Mizan'ı rahatsız ediyor.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yayın organı olmasıyla Meşveret ile aynı cephede Saray ve Hükümet karşısında savaşıyor. Meşveret ve Mizan Paris'te Cemiyet'in sözcülüğünü yapan iki müttefik gazete olmuştur.

Paris-Cenevre döneminde Ahmet Midhat ve gazetelerine olan tenkit devam etmektedir. Mizan'a göre Kırk Anbar ve Tercüman-ı Hakikat'in Abdülhamid'e yaranabilmek gayesiyle yazdığı yazılar fazla ileri gitmiştir. Paris'in 11. nüshasında yayınlanan yazı dikkate şayandır.

“Kuran, şariat, devlet, nâmus, bekâ-yı istiklâl Sultan Hamid'in bu kadar mekrûh ve miskin olan şahsı için fedâ edilecek mi, edilmeyecek mi? İşte meselenin dosdoğrusu budur.!...

Ahmed Midhat Efendi zımnın 'edilmelidir' diyor. Ve etmeyenleri Allah'ın ve Peygamber'in lanetlerine havâle etmek istiyor.

Biz ise 'Hayır! Bin aded Hamid bile Allah ve Peygamber için fedâ olunur' diyoruz. Böyle midir?'⁷⁸

Görüldüğü gibi Ahmet Midhat Efendi Abdülhamid'in varlığı ve padişahlığını ne kadar güçlü kabulleniyorsa Cemiyet ve Mizan aynı derecede Abdülhamid'i reddetmektedir. Hatta sekizinci nüshada Cemiyet'in emrindeki Mizan, Hindistan'da ortaya çıkan veba salgınından yola çıkarak Abdülhamid ve Dersaadet gazetelerini Osmanlı'nın vebası olarak nitelendirmiştir.⁷⁹

Ahmet Midhat Efendi'nin “Ümîd” imzalı bir makalesi bu dönemde Cemiyet üyeleri arasında ki anlaşmazlığı had safhaya getirmiş ve Mehmet Murat bu anda istifa etme kararını kesinleştirmiştir. Ahmet Rıza ile Mehmet Murat arasındaki

⁷⁷ “Kırk Anbar'ın Yeni Bir Marifeti”, 22 Zilhicce 1313, Kahire, S.179, s.2515-7

⁷⁸ “Yine Kırk Anbar”, 11 Şevval 1314, Paris, S.11, s.1-2

⁷⁹ “Veba-yı Osmanî”, 20 Ramazan 1314, Paris, S.8, s.1-2

iplerin tamamen kopmasına neden olan makale Ahmet Midhat'ın Yunan Savaşı ile ilgili görüşlerini ihtiva etmektedir. Mehmet Murat bu vatanperver üsluplu makaleyi milli duygular uyandırması bakımından çok beğenmiştir. Hatta Ahmet Midhat'a bir mektup yazmış, diğer taraftan Ahmet Rıza'ya da Ahmet Midhat'ı yazısından dolayı takdir etmesini tavsiye etmiştir. Ahmet Rıza ise hükümetin zafer arzusuna sahip olmadığını dile getirerek makaleye karşı çıkmıştır. Mehmet Murat, Ahmet Midhat'ın yazısını desteklerken Ahmet Rıza onu tenkit etmektedir. Mehmet Murat bunu kendisine karşı alınmış bir tavır olarak görmüştür. Bu mesele Mizan'ın sayfalarına şöyle yansımıştır:

“Meşveret'in 35. nüshasında münderic olup esâsen Ahmed Midhat Efendi'nin tekzîbini takdîr etmekten ibâret olacak olan **Ümîd** imzalı bend-i mahsûs her nasılsa muharrir tarafından Midhat Efendi'nin maksadı anlaşılmayarak yazıldığı gibi Ahmed Rıza Bey birâderimiz tarafından dahi her nasılsa nazar-ı dikkatten kaçırılmış bulunduğundan emr-i vâkıa karşı cemiyet nâmına olarak beyân-ı teessüf ile hissiyât-ı milliyeyi cârih bu gibi dikkatsizliklerin adem-i vukuuna itinâ etmeleri zımnında taraf-ı riyâsetten lâzım gelenlere tenbîhât icrâ edilmiştir.

Kezâ idâre nâmına olarak mezkûr nüshanın başına yazılan taziyette dahi güya Asâkir-i Osmaniye ile Yunaniye hakkında aynı efkâr ve hissiyât beslediğimizi imâ eder gibi yazılan ibâre dahi tertîb-i sehvenden neşet etmiş olup on beş gün sonra çıkacak olan Meşveret'e intizâren tashîhine müsâraat olundu.”⁸⁰

Gazetenin sayfaları başka gazetelere de ilgi göstermektedir. “Evrâk-ı Havâdis” bölümünde Gayret, Kanun-i Esasi Gazetesi, Bosna Hersek Gazetesi ve Hürriyet gazeteleri hakkında değerlendirmeler mevcuttur. Bu gazeteler genelde Cemiyet'in amaçlarını ve meşrutiyet mücadelesini haklı bulmaktadır. Özellikle Bosna-Hersek gazetesinin Jöntürkler'i takdir ettiği yazısı, Mizan'da yayınlanmış ve üyelerin gurur kaynağı olmuştur. Diğer taraftan Figaro, Lokal Antaseyker, Istandart Muhbir-i Mahsûsu gibi yabancı kaynaklı gazetelerden alınan mülakat ve haberler gazetede yayınlanmıştır. Times muhabiriyle yapılan mülakatta Avrupa'nın Girit ve Osmanlı'yı nasıl değerlendirdiğini görmekteyiz.

⁸⁰ “İlân-ı Mahsûs: Ahmet Midhat'ın Tekzîbi”, 22 Zilhicce 1314, Cenevre, S.21, s.2

Gazete 29 sayı çıktıktan sonra Mehmet Murat, Cenevre'den ayrılarak İstanbul'a dönmüş ve uzun bir süre Mizan'ı çıkarmadan devlet memuru olarak vazifesini ifa etmiştir. 24 Temmuz 1908 tarihinde Meşrutiyet tekrar ilan edilmiştir. Kanun-i Esasi'ye gazetelerin hiçbir şekilde baskıdan önce kontrol edilemeyeceği ibaresinin konulmasıyla sansür son bulmuştur. O andan itibaren gazete sayfaları kontrolden geçmeden halka sunulmuştur.

İkinci Meşrutiyet'in ilanından bir hafta sonra Mizan tekrar yayına başlamıştır. Hürriyetin ilanı ile matbuat âlemine uygulanan otuz yıllık sansür ortadan kalkmıştır. Bu dönemde gazetelerin millete karşı büyük bir görevi ve sorumluluğu vardır. Yeni rejimi ve hürriyeti millete anlatmak lazımdır. Basına göre hürriyetini kazanan Osmanlı Devleti siyasi, sosyal ve ekonomik alanda kalkınmaya başlayacaktır. Ancak bu iyimserlik havası çok fazla sürmemiştir. Dönemin önemli gazeteleri İkdam, Sabah, Tercüman-ı Hakikat, Servet-i Fünun ve Saadet'tir. 24 Temmuz'dan sonra ardı ardına yeni gazeteler yayın hayatına girmiştir. Yayın amacı devleti yıkmak olan bazı yeni gazeteler de bunların arasına dahil olmuştur. Bu dönemdeki fikir anarşisi ve kaosun doğmasında bu gazetelerin payı büyüktür. Eski gazeteler serbestî ortama derhal ayak uydururken Hüseyin Cahit ve Tevfik Fikret Tanin'i, Abdullah Zühtü de Yeni Gazete'yi çıkarmıştır. Böylece İttihat ve Terakki yanlısı ve karşıtı gazeteler saf oluşturmaya başlamışlardır. Cemiyet aleyhinde ve lehinde oluşan bu saflar yüzünden basın ve siyaset birbirine karışmıştır. Hatta yeni kurulan fırkaların kendi yayın vasıtalarıyla bu durum daha çetrefil hale gelmiştir.

Mehmet Murat'ın Mizan'ı günlük olarak neşre başladığında daha ilk sayısında İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne hitabıyla cemiyete karşıt bir tavır almıştır. Birinci sayıda cemiyetin asıl şeklinin değiştiği ya da bir takım yabancıların eline geçtiğini söyleyerek cemiyete başkanlık talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine Cemiyet, Tanin vasıtasıyla cemiyetle ilgisinin kalmadığını Mizancı'ya derhal bildirmiştir. Bir zamanlar sözcülüğünü yaptığı Cemiyet'le çatışması bu cevabın ardından başlamıştır. Cemiyet aleyhinde bulunan ve dolayısıyla Mizan'la aynı safta görünen gazeteler bağlı oldukları fırkaların sözcülüğünü yaparak sosyal ve siyasi gerilimi artırmaktadırlar. Bunlardan Mizan, İkdam, Osmanlı, Serbesti gazeteleri Cemiyet'in aleyhtarlığını yapmaktadır. Diğer cephede İttihat ve Teraki'nin yayın organı olan Şura-yı Ümmet, Tanin ve Neyyir-i Hakikat vardır. Bunların dışında bir

de tarafsız görünenler vardır: Bunlar Sabah, Saadet, Servet-i Fünun ve Yeni Gazete'dir.

Mizan, İkinci İstanbul döneminin başında ilk polemiğine Mihran Efendi'nin sahibi olduğu ve 1875 yılından beri basın aleminde bulunan Sabah'la başlamıştır.⁸¹ Sabah, Mizancı'nın son on senelik hayatı üzerine bazı zanlarda bulunmuştur. Mizancı, makalesinde bu zanları ortadan kaldırmak için Paris-Cenevre döneminde cemiyetin haberleşme ve karar alma yöntemlerini izah etmeye ve Sabah'a bu zannından dolayı gözdağı vermeye çalışmıştır. Her şey bununla bitmemiştir. Mizan'ın 26. sayısında Sabah gazetesinde görülen bir yazı aynen aktarılmıştır. Sabah kaynak göstermeden bu yazıyı son sayfasında yayınlamıştır. Bu yazıda İttihat Terakki, Murat Bey'e ihtarda bulunmaktadır. Cemiyet, Mizancı'nın "Lüzûm-ı İttirâd Vücûb-ı İttihâd" ünvanlı makalesini sırf ismini her fırsatta zikrettirmek, alemi kendisiyle iştigal ettirmek için yazdığını düşünmektedir.

"Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nin teşkilâtı, nizâmâtı, vatan hakkındaki efkâr, âmâl ve efâli vatani cidden sevenler tarafından takdîr edilecek derecede mükemmelce muntazamdır. Bâ-husûs sizin ihtirâ etmek istediğiniz "muhalif sadâlar" katiyyen yoktur. Bu lisânı hemen terk ediniz, bir nokta-i selâmete cem ve îsâle çalışmakta olduğumuz efkâr-ı umûmiyeyi böyle hezeyanlarla ifsâd etmekten tevekki ediniz, yoksa buna mecbûr edirsiniz."⁸²

Bu tehdit tarzındaki ikazın ardından Mizancı aynı sayıda Cemiyet'e hemen cevabını bildirmiştir. Mehmet Murat, Mizan'ın ilk zuhurundan itibaren Sabah'ın sahte hücumlarına hedef olduklarını hatırlattıktan sonra Cemiyet'in kendisini dışlaması ve içine layık görmemesi karşısında teessüflerini bildirmiş, Osmanlı Devleti'nin selameti ve saadeti için vazifesinden geri durmayacağını belirtmiştir.

"Şu kadar ki şimdiye kadar az çok İttihâd ve Terakkî Cemiyet-i Aliyyesi'nin gayretini –hasb'el-mâzi– gütmek vazîfesiyle kendisini mecbûr gören Mizan bu günden itibâren son nefesine kadar milletin, devletin, hilâfetin selâmetlerine hasr-ı gayret eylemiş müstakil bir kürsü-i hitâbettir."⁸³

⁸¹ "Sabah'a Birinci ve Sonuncu Cevabımız", 3 Recep 1326, İstanbul, S.3, s.14

⁸² "Aynen: Murat Bey'e İhtâr", 27 Recep 1326, İstanbul, S.26, s.117

⁸³ "Cevabımız", 27 Recep 1326, İstanbul, S.26, s.117-8

Sabah'ın bu garip aracılık tavrını tenkit eden Mizancı “Sabah Refikimize Allah Rızası İçin Gazetecilik Dersi” ünvanlı yazıyı 26. nüshada yayınlamıştır. Mehaaz göstermeden sahte ve yersiz gazetecilik gayretinden dolayı Sabah'a cevabı verilir.

Sabah yine durmaz. Mizancı'nın “Ne Derler'i Hesaba Katmak Gerek” ünvanlı bendine karşı Sabah'ın muharrirleri Cavit ve Rahmi Bey'ler bir yazı yazar. Mizancı muhataplarına karşılık vermekte gecikmez.⁸⁴

Sabah'tan sonra Mizan sayfalarında İkdam'a hitaben yazılan yazılar öne çıkmaktadır. İttihat Terakki'nin yayın organı ve II. Meşrutiyet'le kurulan Tanin ile Mehmet Murat'ın Mülkiye Mektebi'nden talebesi olan Ali Kemal arasında bir mesele vardır. İkdam'ın baş muharriri ve Cemiyet'in de eski üyesi Ali Kemal'in Tanin muharrirlerinden Hüseyin Cahit ile çatışmasında Mehmet Murat fikrini söyleyerek meseleyi çözümlenmeye çalışmaktadır.⁸⁵

Ardından İkdam'daki Ali Kemal imzalı “Taassub-Adem-i Taassub” ünvanlı yazıyı Murat Bey tetkik etmeye çalışmıştır.⁸⁶ Bu tetkike, Ali Kemal tarafından tecavüzkarane bir karşılık verilmiştir. Bunun üzerine Murat Bey aynı başlıkla bir yazı daha yazar. Taassubun fanatizmle karıştırılmamasını ve ciddi konularda sözün yanlış taraflara kaymamasına özen gösterilmesi gerektiğini söyleyerek Hoca, öğrencisine uslu olmayı öğütlemiştir.⁸⁷

Ahmet Midhat ve makaleleri Mizan'ı her döneminde etkilemektedir. II. İstanbul döneminde Ahmet Midhat, Mizancı tarafından hiçbir şekilde tenkit edilmemiştir. “Evrak-ı Havadis” bölümlerinde Tercüman-ı Hakikat yazıları hakkında kısa değerlendirmeler yapılmış ama diğer dönemlerdeki Ahmet Midhat aleyhtarlığından eser kalmamıştır. Hatta 135. sayıda Ahmet Midhat'ın Mizan gazetesine gönderdiği mektupla aradaki anlaşmazlıkların bir hayli azaldığını görmekteyiz.

II. İstanbul Dönemi Mizan nüshalarında gazetecilerin mesleğini doğru ifa etmeleri hususunda uyarılarda ve tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu yazıların ilki 4.

⁸⁴ “Amâ-yı Siyâsi”, 18 Şaban 1326, İstanbul, S.47, s.204

⁸⁵ “Tanin-Ali Kemal”, 13 Recep 1326, İstanbul, S.12, s.58

⁸⁶ “Uslu Oturalım”, 22 Şaban 1326, İstanbul, S.51, s.220-1

⁸⁷ “Uslu Oturalım”, 25 Şaban 1326, İstanbul, S.54, s.234

sayıda imzasız yayınlanan ve Mizancı'nın olduğu muhtemel “İnkılâb-ı Hayrın Kadrini Bilip Biraz Ciddi Olalım” makalesidir. Basın âleminin serbesti sonrası yayınlarına dikkat etmesi, ciddiyetin korunması tavsiye edilmektedir. Bu tarzdaki basına nasihat verici makalelerden “Kendimizi Toplayalım”, “Vaktimizi Boş Geçirmeyelim Tenbellikten Vazgeçelim”, “Evvelâ Mantık Lâzımdır” bunlardan birkaçıdır.

“Kalemlerimizin, lisânlarımızın sansürü ne olmak gerekir: Vicdanlarımız, hissiyât-ı hamîyyet ile mamlû olan kalplerimiz, ahvâl-i âlem hakkındaki vukûfumuz hükûmetin ve milletin hukuk ve menâfi muharrirlerin kalemleri ucunda bulunuyor dedikten sonra matbûâtımızın kıldan ince kılınçtan keskin bir geçit olduğu hükmünü kûş-ı matbûâta bir kere daha takdîm eyeriz.”⁸⁸

Mehmet Murat bu öğütlere karşılık Cemiyet’e karşı sert çıkışlarını ve tenkitlerini sürdürmektedir. Meşrutiyetle beraber İttihat Terakki’ye muhalif fırka ve cemiyetler kurulmuştur. Fırka-i İbat (Demokratik Fırkası), Ahrar Fırkası, Fedakaran-ı Millet, İttihad-ı Muhammedi gibi cemiyetler, basın yoluyla Cemiyet’e karşı yazdıkları yazılarla iktidar-muhalefet kavgasını tetiklemişlerdir. İktidar-muhalefet kavgası ve yayınlarının bu durumu tırmandırması nedeniyle Mehmet Murat, 73. sayıyı çıkardıktan sonra tutuklanır. Gazete tatil edilir. Yaklaşık altı aydan sonra Mizan yine yayındadır.

74. sayıyla başlayan yazılardan itibaren gazete sayfalarındaki en büyük haber, Mizan’ın müttefiki Serbesti gazetesinin muhabiri Hasan Fehmi’nin öldürülmesidir. Türk tarihindeki basın cinayetleri bu olayla başlamıştır. Hasan Fehmi’nin ölümünden İttihat Terakki sorumlu tutulur. Bu sırada 31 Mart İsyanı da ortaya çıkar, Cemiyet’in sözcüsü Şura-yı Ümmet ve Tanin gazetelerinin yazıhaneleri yağmalanır. Tanin yazarı Hüseyin Cahit yerine yanlışlıkla bir milletvekili öldürülür. Hareket Ordusu gelip isyanı bastırır. Bundan sonra Basın Nizamnamesi düzenlenir ve basının 9 aylık serbest dönemi biter. 24 Nisan 1909 Cumartesi günü Mizan 135. sayısını çıkarır. Bu son sayı olacaktır. Mehmet Murat isyanın ortaya çıkmasına neden olanlardan görülerek tutuklanır. Volkan gazetesinin muharriri ise idam edilir.

⁸⁸ “Kendimizi Toplayalım”, 14 Recep 1326, İstanbul, S.13, s.60

I.1.4.3. SİYASET

Birinci İstanbul döneminde “Mizan”da siyasi makalelerin sayısı oldukça fazladır. Bu yıllarda Osmanlı Devleti’nin uğraşmak zorunda olduğu iç ve dış meseleler, Avrupa’daki diplomatik oyunlar ve kutuplaşmalar, Osmanlı topraklarındaki işgaller, azınlıkların hak arayışları, padişaha ve halka hizmet maksadıyla çıkan “Mizan”ın sayfalarına yansımıştır. Osmanlı Devleti’nin gücünün zayıfladığı yıllarda Murat Bey, devletini Batı’ya karşı müdafaa etmiştir.

Devlet ve milleti bir bütün olarak gören Murat Bey, halkın devlete karşı sorumlulukları olduğu gibi, devletin de halkın hak ve çıkarlarını koruma görevi vardır. Bu ödevler yerine getirilmediği zaman karışıklıklar ve isyanlar başlar. Bunların yaşanmaması için bu muvazenenin korunması gerekir.

Makalelerin Avrupa ve ABD parlamentosundaki karışıklıklardan bahseden Murat Bey’in ülkesindeki rejimi değiştirmek gibi bir düşüncesinin bulunmadığını anlıyoruz. Bu yıllarda daha çok II. Abdülhamit’in yanında bir politika izlemiştir. Bunun istibdat döneminin baskısından çok Murat Bey’in hizmet aşkındaki samimiyetten kaynaklandığını söyleyebiliriz. Çünkü Murat Bey, yurt dışına kaçtığı dönemlerde bile II. Abdülhamid’e yazdığı mektuplarda davranışlarının sebebini izah etmiştir. Osmanlı saltanatına ve hilafetine derin bir sevgiyle bağlanan Murat Bey, bu güce zarar gelmesini istememiştir.

İç siyasetle ilgili olarak en çok üzerinde durulan konulardan biri demiryolları inşası meselesidir. Bu konuda yayımlanmış on bir makale vardır. Devletin hayat damarlarından biri olarak görülen bu girişim padişahın en önemli ıslahatlarından biri olacaktır:

“Anadolu demiryolları Devlet-i ebed-müddetin hayat damarları makâmında bilinmek icâb eder. Bu yolların asr-ı Cenâb-ı Padişahide az zaman içinde hüsn-i sûretle inşâ ettirileceğine şüphemiz yoktur.”⁸⁹

Demiryollarının yapımı, kapsadığı alan, projenin uygulama aşamasında yaşanan sorunlar belirtilmiştir. “Mizan” demiryolları yapımına sonuna kadar destek

⁸⁹ “Anadolu Demiryolları”, 30 Cemâziye’l-Evvel 1304, İstanbul, S.19.s.155

olmuş ve bu konuyla ilgili izlenen politikada tasvip etmediği durumları da dile getirmiştir.

O yıllarda yaygın olan eşkıyalık olayları, memlekette emniyetin sağlanması, memurların vazifeleri gibi konular da ele alınmıştır.

Bu dönemde dış siyaset ile ilgili yazıların sayısı oldukça fazladır. Avrupa'daki menfaat çatışmaları Osmanlı Devleti'ni de olumsuz etkilemiştir. Murat Bey'e göre bu karışıklıkların sebebi muvazenenin bozulmasıdır. Dengeler sarsılmaya başladığı zaman çatışmalar da başlar. birileri kendi çıkarlarına uygun olarak bu dengeyi yeniden kurmak ister.

Dış siyasetle ilgili üzerinde durulan en önemli sorunlardan biri Şarki Rum meselesidir. Hristiyan bir vali idaresinde Osmanlı yönetiminde olan Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a ilhakı İngiltere ve Rusya'nın zıtlaşmasına neden olmuştur. Rusya Rumeli'deki baskısını arttırırken Avrupa etkisiz bir politika izlemiştir. Avrupa Devletlerinin her biri meseleye kendi menfaatleri doğrultusunda yaklaşırken, Osmanlı Devleti ise sadece bu meseleyi çözmek ve Doğu Rumeli halkını rahatlatmak için uğraşmıştır. "Mizan" bu noktada II. Abdülhamid'in yürüttüğü siyaseti beğenir.

"Ve'l-hâsıl Avrupa Devletleri'nden hiçbir mesele-i hâzırının bir gün evvel tesviye-pezîr olmasını iltizâm edecek bir halde değildir. Her birinin birtakım âmâl-i hafiyesi olup vesîle-i istihsâl bulmak ümîdiyle cümlesi güyâ ahvâl-in daha ziyâde karışmasını arzu ediyorlar. İhtimâl-i kavî olarak bunun netîcesi Avrupa'da harb-i umûmi vâki olabileceğinden tabakât-ı cemiyette kesret üzere bulunan sulh taraf-dârları endîşeye dūçâr oluyorlar. Zaten harbi iltizâm edenler de o endîşeden hâli değillerdir.

Düvel-i muazzama içinde endîşesiz olarak istikbâle bakabilen yalnız Devlet-i Ebed-Müddet'tir. Bu da meselenin ibtidâsından beri velînîmet bî-minnetimiz Efendimiz Hazretleri'nin ittihâz buyurdıkları kâr-agâhâne mesleklerinin semere-i müstakile-i müstahsinesidir."⁹⁰

Hidiv İsmail Paşa'nın Mısır'ı kalkındırma çalışmalarında İngiltere ve Fransa'dan sınırsız destek alması daha sonra bu devletlerin Mısır'ın iç işlerine karışmalarına neden olmuştur. Halk bunun için ayaklanmış, İngilizler de bunu fırsat

⁹⁰ "İcmâl-i Ahvâl", 3 Rebûü'l-Âhir 1304, İstanbul, S.11, s.92

bilerek buraya asker göndermişlerdir. Dolayısıyla Mısır'ı işgal etmişlerdir. Ayrıca Arap milliyetçiliğini kışkırtması da Osmanlı Devleti ile İngiltere'yi karşı karşıya getirir. Murat Bey, İngiltere'nin Mısır'a girme gerekçelerinin ortadan kalktığı halde hâlâ Mısır'dan çıkmamasını şiddetle eleştirir. Bir an önce İngiltere'nin sözünde durarak Mısır'dan çekilmesi gerektiğini savunur.

Girit meselesi, yine bu dönemin önemli olaylarından. Adada yaşayan Hıristiyanlar sık sık ayaklanarak haklarının genişletilmesini istemektedirler. Yunanistan'ın da bunları desteklemesiyle olaylar büyür. "Girit Umûru" başlıklı makalelerde Girit'in tarihçesi, coğrafi önemi ve adada yaşayan Müslüman tebanın hukukunun gözetilmesi üzerinde durulmuştur.

Osmanlı Devleti'nde yaşayan azınlıklar bu yıllarda devlete büyük sorunlar yaşatmışlardır. Bir taraftan açtıkları ruhban cemiyetleri ve ecnebi okulları ile diğer taraftan sürekli haklarının genişletilmesi için çıkardıkları ayaklanmalar ile devleti içten çökertmişlerdir. Bir bayram günü Kumkapı'daki Ermeni Kilisesi'nde çıkan olaylar da bunlardan sadece biridir. Murat Bey, bu olayı hemen gazetesine yansıtarak her iki tarafı da sağduyulu davranmaya çağırmıştır. Osmanlı Devleti'nin azınlıklara her zaman iyi davrandığını, onların hukukuna ve inançlarına saygı gösterdiğini ve yakın zamana kadar bu tür çatışmaların olmadığını vurgulamıştır. Her ne olursa olsun devletin bütünlüğünü tehdit eden bu tür olayların hoş görülemeyeceğini belirtmiştir:

"Ale'l-umûm akvâm-ı kadîmenin hizmât-ı mesbûka-i medeniyelerine nazar-ı ihtirâm ile baktığımız gibi Ermenilerin dahi mâzi-i medenilerini alkışlarız. Fakat vahdet-i Osmaniye'den ayrı gayrı bir hayâl-i mahsûs-ı siyasi için mâzilerinin medâr olamayacağını iddiâ ederek vukûât-ı tarihiye gibi berâhin-i kâtıaya istinâden isbât-ı müddeâ etmek için dahi zahmet çekmeyiz."⁹¹

Bunların dışında, İngiltere ile Fransa'nın Afrika topraklarını işgalleri ve buralarda kurdukları sömürgeler üzerinde de durulmuş, Avrupa'nın sömürgeci zihniyeti yansıtılmıştır. Ayrıca Afrikada'ki Osmanlı topraklarının gösterildiği bir haritaya da 156. sayıda yer verilmiştir.

⁹¹ "İfâde-i Mahsûsa: Cümle-i Siyasiye", 20 Zilhicce 1307, İstanbul, S.153, s.1392

Dış siyasetle ilgili yazılardan Avrupa Devletleri'nin Osmanlı'ya bakış açılarını görebiliyoruz. Kendi çıkarları doğrultusunda yürüttükleri politikalarda Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü ve hukuku tanınmayarak Osmanlı Devleti'ni de sömürmeye ve bölmeye çalışmışlardır. Murat Bey, hükümetin bunları dikkate alarak bir dış siyaset izlemesini, temkinli olmasını ve içteki meseleleri bir an önce halletmesini ister. Her zaman “Devlet-i Ebed-Müddet” idealinin gerçekleşmesini istemiştir.

Murat Bey'in siyasi yazılarında izlediği politika; olayların tarihi derinliklerine inerek, perde altında kalmış kısımlarını ortaya çıkarmak ve muhakeme etmek olmuştur. Bütün hadiseleri tek bir dünya siyasetinin parçası olarak görmesi ve onları bu siyasetin içine yerleştirmeğe çalışması “Mizan” a retrospectif bir tahlil görüşünün hakim olmasını sağlamıştır.⁹²

Mehmet Murat İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Avrupa'ya giderek Paris ve Londra'da durum değerlendirmesi yapmış ve gazetesini çıkarmak için uygun yer aramıştır. Burada hem Avrupalı siyasetçilerle görüşmüş hem de Osmanlı'dan kaçarak Avrupa'ya sığınan Jöntürk üyeleriyle temasta bulunmuştur. Amacı siyasi görüşlerini halka yansıtacak yegane ve sevgili vasıtası olan gazetesini yayınlamak için uygun bir yer aramaktır.

Kahire dönemindeki siyasete geçmeden önce cemiyet hakkında bazı izahatta bulunmak yerinde olacaktır. İttihat ve Terakki Cemiyeti 21 Mayıs 1889 tarihinde Tıp Mektebinden Abdullah Cevdet, Hüseyinzâde Ali Bey, İbrahim Temo, İshak Sukuti, Mehmet Reşit tarafından kurulmuştur. Tanzimat sonrasında hüküm sürmeye başlayan fikir akımlarından Osmanlılık tesirinde ortaya çıkmıştır ve bu yüzden adı önce İttihad-ı Osmani'dir. Aslında bu cemiyet I. Meşrutiyetin kabulünü sağlayan Yeni Osmanlılar'ın bir uzantısıdır. II. Abdülhamid'in yönetimine muhalif olan İttihat ve Terakki Cemiyeti 1894 yılından sonra amaçlarını uygulama yolunda Paris, Cenevre ve Kahire'de şubeler açarak atılıma geçmiştir. İstekleri Osmanlı topraklarının meşrutiyet rejimiyle idare edilmesidir.

⁹² Birol Emil 1979, *Mizancı Murad Bey, Hayatı ve Eserleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi, s.167

Mehmet Murat'ın Abdülhamid'in aleyhinde olarak 1895 sonlarında İstanbul'u terk edip Paris'e geldiği sırada cemiyetin üyeleri şunlardır: Dr. İshak Sukuti, Süleyman Nazif, Ali Kemal, Dr. Şerafettin Mağmumi, Çürüksulu Ahmet Bey, Kaymakam Şefik Bey, Dr. Nazım, Abdullah Cevdet ve cemiyetin başkanı Ahmet Rıza Bey. Cemiyetin yayın organı olarak kullandığı gazete ise Meşveret'tir. Paris'te Mülkiye mektebinden öğrencileri olan Jöntürkler onu ilgiyle karşılamıştır. Ancak İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin başkanlığını yapan Ahmet Rıza Bey ile yakın bir ilişki kuramamıştır. Böylece Mizan'ı tekrar neşretmek için Mısır'ı tercih etmiştir. Bu dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bir üyesi olarak gazetesini çıkarmıştır.

Mizan'ın Mısır'da yayınlandığı ilk sayıda Mehmet Murat, İstanbul'u neden terk ettiğini epey geriye giderek şöyle anlatmaktadır: “Hizmet-i mülk ve devlete duhûlümden iki sene sonra kapının mesleği ve aklâmının ahvâli ile müdâvimlerinin ahlâk ve “âmâlini” öğrenerek ben dahi meyûs oldum ve hayırlı bir iş görülmek ihtimâlinde keliyâ kat ümîd etmek raddesine geldim, hiç olmazsa çürüyüp kokmuş olan devâir-i resmiyenin vahîm havasından kurtulmak ve uçuruma doğru muntazaman kaymakta olduğu hissolan heyet-i idâreden mümkün mertebe uzak bulunmak mülâhazasıyla Mekteb-i Mülkiye'nin hîn-i küşâdında bir ders istihsâli için müsâraat gösterdim.”⁹³

Osmanlı'nın idari sistemini oluşturan Bâbîâli, nezaretler ve diğer kurumlardaki aksaklıklar, idari yanlışlıklar, bu kademelerdeki kişilerin bilgi, ahlak, fazilet ve sorumluluk bakımından ortaya koydukları menfi bürokratik tavır ve hem Avrupalı milletlerin hem de onların etkisindeki azınlıkların kendi menfaatleri doğrultusunda yapılanmaları, Mehmet Murat'ın yukarıda söylediği siyasi çürümenin nedenlerini oluşturmaktaydı. Mekteb-i Mülkiyede öğretmenliği sırasında bu çürümenin önüne geçmek maksadıyla Osmanlı gençlerini maarif yoluyla etkilemeyi ve milli amaçlar etrafında toplamayı yegâne amaç bilmiştir. Meşrutî yönetimin Osmanlı'yı kurtaracağına inancı tamdır. Bu yüzden denilebilir ki Mizancı'nın bütün fikriyatı siyaset, hürriyet ve inkılâp etrafında şekillenmiştir. Bu alanda gösterdiği mücadelenin en iyi kanıtı, fikirlerini ortaya koyduğu bir reform projesi hazırlayarak II. Abdülhamid'in karşısına çıkması olmuştur. Bu proje, sınırlı meşrutî idarenin

⁹³ “İfâde-i Mahsûsa”, 30 Recep 1313, Kahire, S.159, s.2353-7

kabul edilmesinin kurtuluşu sağlayacağından ibaretti. Ancak padişahın beklediği ilgiyi görememesi, öğretmenlikten mahrumiyeti ve Sadrazam Cevat Paşa ile olan ve padişahın karşısına çıkacak kadar ileriye giden münakaşası⁹⁴ onun İstanbul'un dışına çıkmasına neden olmuştur. Buradaki yayınında hep siyasi sorunları işlemiş ve gazetesinin siyasi tenkit gazetesi olduğunu her fırsatta kanıtlamıştır. Viyana sefiri vasıtasıyla padişaha gönderdiği mektupta İstanbul'u terkini izah etmeye çalışmış ve sonraki dönemlerde gönderdiği mektuplarla da padişahla arasında bir açık muhabere sistemi kurmuştur. Padişaha ve hükümet üyelerine yaklaşımı ve hitabı değişmeye başlamış, yazılarına yönetim karşıtı tutum ve isyan havası hâkim olmuştur.

Şikâyetname şeklindeki mektupları ile padişaha ne yapması gerektiğini söyleyecek kadar ileri gitmiş, sıkça ya meşruti idareyi getirmesini ya da hükümeti terk etmesini söylemiştir. Sadece padişah değil, İngiltere'ye iltica eden eski Sadrazam Said Paşa "Yıldız Takımı" başlıklı yazılarında İzzet Bey, Şeyh Ebu'l-Hüda, Ragıb Bey ve Lütfü Ağa gibi isimler Mehmet Murat'ın namlusunun ucundaki idareciler olmuştur. Her fırsatta yönetimi tenkit etmekten geri durmamıştır. "Vazîfe ve Mesûliyet" başlıklı makalelerde devlet ricalini tenkit ediş şekli I. İstanbul döneminden itibaren Mizandaki değişimi görebilmek açısından önemlidir. "Ey şanlı, şöhretli, nâmuslu, azametli ricâl-i devlet-i Osmaniye! Âlem-i medeniyet ve memûriyette isimleriniz dillerde dâstân olan Saidler, Kamiller, Cevadlar, Rıfatlar... Acaba vazîfe ve mesûliyet sözleri telaffuz veya tefekkür buyurduğunuz vakit şöylece iğnelenmiş gibi titreyecek birer büklüm beyne mâlik değil misiniz?...Ah bî-çâre vazîfe ve meslek cüceleri! Hüner ve marifetinizi kim yutar, kim dinler..."

Mizancı yalnızca tenkit etme yolunu tutmamış idari yenilenme konusunda yapılması gerekeni de cemiyet adına maddelemiştir.⁹⁵ "Makâsıd-ı Vatan-perverânenin Hadd-i Gayesi Selâmet-i Devlet Olmalıdır" makalesinde de memleketin refah ve kurtuluşu için nasıl bir yol izlenmesi, nasıl düşünülmesi ve nasıl davranılması gerektiğini uzun uzadıya izah etmeye çalışmıştır. Aslında Mehmet Murat padişaha zamanında kabul ettiremediği reform projesindeki fikirlerini parça parça makaleleri aracılığıyla gazetesinde halka duyurmakta, onlara anlatmaktadır.

⁹⁴ a.g.m.

⁹⁵ "Fırkamızın Hatt-ı Hareketi", Kahire, 30 Recep 1313, S.159, s.2359-60

Savunduğu fikir gayet açıktır. Amaç milletin meşruti bir yönetime sahip olabilmesidir. Onun “mahdut meşruti yönetim” görüşünün özünde milletin padişahın yanında idari sisteme katılması vardır. Bir millet meclisi oluşturulmalıdır ve meclis üyelerinin sınırlı tutulması elzemdir, yani ecnebi üyelerin, kendi menfaatleri mucibince davranarak milletçilik prensibini savunarak devletin yok olmasında en büyük tehdidi oluşturanların sayısı sınırlı tutulmalıdır. Bu konuda padişahla hem fikirdir. Ama bu yeterli görülmemiştir. Millet meclisi oluşturulurken ehliyetli ve erdemli kişilerin seçilmesi gerekmektedir. Ancak İstanbul’da Bâbîâli ve diğer devlet kademelerinde müspet vasıfları taşıyan kişiler bulunamazken diğer illerden nasıl toplanacaktı. O yüzden bu reform programının uygulanması son derece itina ve mücadele gerektirmekteydi.

Bu dönemde hem Osmanlı yönetimine karşı koyarak hem de İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin programını Tunalı ile beraber yürüterek toplam yirmi altı sayı çıkarmıştır. Bu sayılar içerisinde aynı zamanda İttihat ve Terakki Cemiyeti ile bir haberleşme ağı da kurulmuştur. Ed-Dâî (Talib-i Selâmet Bir Mümin), Bir Arnavud, Gulam Mehmed Ali, Konyalı İhtiyâr Bir Türk, Medrese-nişînlerden Fakir Bir Softa, Ulemâ’dan Bir Zât şeklindeki imzalarla yayınlanan yazı ve mektuplar bize bu ilişkiyi kanıtlamaktadır.

Kahire Mizan’ının sayfalarında bir diğer önemli bölüm dış siyaset adı altında topladığımız alanda yaşananlardır. Bu dönemde Osmanlı’nın iki büyük meselesi Girit Umuru ve Ermeniler’dir.

Mizan’a göre ecnebi meselesinin ortaya çıkmasına neden önce kapütilyasyonlar, yakın zamanda da Paris Muahedesi’dir.⁹⁶ Girit meselesi bu dönemde Osmanlı’yı en çok uğraştıran sorundur. Mizan için yine bütün bu anlaşmazlık ve karmaşanın altında hükümeteşizlik sorunu yatmaktadır. Nitekim idari boşluklar ve iktidar kaybı ecnebi meselesi üzerinde kesin bir karara varılmasına engel olmaktadır. Sık değişen hükümetler ve ehliyetsiz, zayıf karakterli idareciler çözüme engeldir. “Kasıt mı Yoksa Acz mi?”⁹⁷ adlı makalede Girit sorununun aslında basit bir mesele

⁹⁶ “Makâsıd-ı Vatan-perverânenin Hadd-i Gayesi Selâmet-i Devlet Olmalıdır”, 8 Şaban 1313, Kahire, S.160, s.2365-8

⁹⁷ “Kasıt mı Yoksa Acz mi?”, 22 Zilhicce 1313, Kahire, S.179, s.2313-5

olduğu söylenmektedir. Buna göre fermanlarla alınan kararlar uygulanmış olsaydı, genel bir meclis toplanıp bir vali seçilseydi Girit'te güven ve asayiş sağlanabilirdi. Yüzyıllardır süregelen Avrupa-Osmanlı arasındaki medeniyet çatışmasının ve Avrupalı devletlerinin şark politikasının özünde ehl-i salib devrinin prensiplerinin kalıntısı vardır. Şu an Garplılar, ehl-i salibin devamı niteliği taşımaktadırlar. Bu fikirler “Cümle-i Siyasi”, “Garbın Taassubu ve Şarkın Gafleti” ünvanlı makalelerde teferruatlı bir şekilde izah edilmiştir.

Mizan'da Ermenilerle ilgili yazılar da oldukça önemlidir. Osmanlı siyasetindeki ecnebi müdahalesinin sorumlusu yine Avrupa devletleridir. “Ermeni Vatandaşlarımıza Halisane Bir Davet”, “İfrat ve Tefrit” başlıklı makalelerde Ermeniler'e birlik çağrısı yaparak şark meselesini ancak şarklıların çözebileceğini, garplıların elinde alet olmamalarını istemektedir. Maziye unutmalarını istikbale bakmalarını, birlik olup mukaddes devletimizi garbın elinden kurtarmayı tavsiye etmektedir.

Mizan'ın Kahire dönemindeki siyasi konuları Birol Emil'in “Mizancı Murad Bey, Hayatı ve Eserleri” adlı doktora tezinde teferruatlı olarak açıklanmıştır. Bu konuda bu kaynaktan istifade edilmesi en doğrusu olacaktır.

Mehmet Murat yayın politikasının sertliği ve bunu takip eden nedenlerden dolayı İngiliz hâkimiyetindeki Mısır'dan da ayrılmak zorunda bırakılmıştır. Hem cemiyetin ona verdiği üç aylık yayın izni de son bulmuştur. Mehmet Murat Paris'e gelir gelmez Mizan, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yayın vasıtası olarak yayınlanmaya başlanmıştır. Tarih 18 Aralık 1896'yı göstermektedir. İlk sayıda şu ihtarı görmekteyiz:

“Vatanın dâhili ve hârici düşmanlarından istihlâsı maksad ve emelinde bulunan cemiyetimiz ahvâlin kesb ettiği vehâmete nazaran neşriyât ve muâmelâtına daha ziyâde ittîrâd ve intizâm vermeye karar vermiş ve bu cümleden olarak Meşveret'in hârice karşı vâsıta-i müdâfaa makâmında yalnız Fransızca'ya hasrile Türkçe resmî müevvec-i efkârı olmak üzere Mizan'ın cemiyete terkiine taleb eylemiştir. Cemiyetin her emir ve talebi mensûbîni için mukaddestir. Bunun için ya Mısır'da veya İstanbul'da neşr olunacak olan Mizan cemiyet tarafından tayîn olunan bir heyet-i tahrîriyenin hüsn ve idâresine terk olunmuştur. Bundan fî mabad Mizan'a yazı yazmayacağım manâsı çıkarılmasın. Vazîfem sükût etmekliğime mânidir. Mizan

bu günden itibâren sırf vâsıta-i efkâr-ı mahsûsam değildir. Cemiyetin taht-ı mesûliyetinde neşrolunan resmî bir vâsıta-i efkârdır. Fakir dahi cemiyete mensûbiyet ile müşerref ve müftehir bulunduğumdan matlûbuna muvâfık sûrette kalemi istimâl edeceğim tabii ve zarûridir.”⁹⁸

Mizan Paris’teki ilk sayısında cemiyetin bir meclis tarafından idare edilmeye başlandığını duyurmaktadır. Kahire’deki yayın amacı ile Paris’teki yayın amacı aynıdır, üslup daha da serttir. İttihat ve Terakki’nin padişaha ve hükümete karşı mücadelesinin amacı meşrutiyeti ve Kanun-i Esasi’yi yeniden ilan ettirmektir. Cemiyetin üyeleri bu amaç etrafında Avrupa’da Meşveret ve Mizan’ı yayınlarken bu amaçlarını sekteye uğratabacak anlaşmazlığa kapılacaklardır. Mehmet Murat ve Ahmet Rıza arasındaki hem liderlik rekabeti hem de dünya görüşlerinin çatışması ve bunun cemiyet amaçlarını etkilemeye başlaması yüzünden ikiye bölüneceklerdir. Bu bölünme Mizan’ın sayfalarına yansımıştır.⁹⁹

Bu dönemde II. Abdülhamid’e karşı yazılan yazılar bir hayli ağırdır. Bütün nüshalarda son sürat padişah ve Babıali’ye hakaretler edilmektedir. “Yıldız miskinleri”, “uğursuz” gibi tabirler kullanılmaktadır. Meseleler eskisi gibi ciddi ve olgun bir tavırla ele alınmamaktadır, gazete amiyane, kaba, bol hakaretli bir havaya bürünmüştür. Yine yaşanan felaketlerin kaynağı padişahın müstebid rejimi olarak görülmektedir. Bir an evvel meşrutiyete ve anayasaya kavuşulmalıdır. Burada birinci meşrutiyet neslinden Midhat Paşa, Ali Suavi, Mustafa Fazıl Paşa ve Namık Kemal saygıyla anılmaktadır. Buna karşılık padişah, Şamlı Arap İzzet (Mizancı geçmişte Padişah’ın kendi layihasını reddedip Arap İzzet’in layihasını kabul etmesini unutamamıştır), Faruk İsmail Paşa, Casûs-ı Bînamûs Nadir ve Bahriye Nazırı yerilmektedir. Mizan’a göre Osmanlı’da kaht-ı rical yani adam kıtlığı yaşanmaktadır.

Diğer taraftan Paris döneminde beş nüshalık bir yazı dizisi dikkat çekicidir. Osmanlı eski sadrazamı merhum Keçecizâde Mehmed Fuad Paşa bu yazıyı Fransa’nın Nis kentindeyken Sultan Abdülaziz’e hitaben yazmıştır. Mizan da bu yazıyı tefrika ederek “Vasiyyetnâme-i Siyasi” başlığı altında yayınlamıştır.

Bu dönemde dış siyaset alanında Osmanlı Devleti yine Girit ile uğraşmaktadır. 1896’da Girit isyanının başlaması ve 1897’de Yunan askerlerinin

⁹⁸ “Kârilere İhtâr-ı Mahsûs”, 9 Recep 1314, Paris, S.1, s.1

⁹⁹ “İzhâr-ı Hakikat”, 4 Şevval 1314, Paris, S.10, s.1-2

Girit'e girmesi, Yunan çetelerinin Rumeli'deki Osmanlı sınırına saldırması sonucu devlet zor anlar yaşamaktadır. Neyse ki 17 Nisan 1897'de Osmanlı-Yunan Savaşı Osmanlı'nın zaferiyle sonuçlanmıştır. Mizan cemiyet neşriyatı olarak üzerine düşen görevi burada da yerine getirmiştir. Mizan'ın sayfaları sürekli Girit sorununu işlemiş ve hatta Girit halkına para vs. yardımların yapılmasına öncülük etmiştir.

Osmanlı'da Girit zaferi yaşanırken Mizan'ın 10 Mayıs 1897'den itibaren Cenevre'de yayınlandığını görmekteyiz. Yirmi ikinci sayıda Mehmet Murat mektubunda Ahmet Rıza'yı orta yolu bulmaya ve onu cemiyete döndürmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır. Mazbata ile Ahmet Rıza ve Meşveret cemiyetten bağımsız hale gelmiş, yollar ayrılmıştır. Mehmet Murat'ın tarafında çoğunluğunu öğrencilerinin oluşturduğu Kaymakam Şefik, İshak Sukuti, Süleyman Nazif, Şerafettin Mağmumi, Ali Kemal vardır. Ahmet Rıza'nın tarafında ise Dr. Nazım, Bahaddin Şakir ve Şerif Bey vardır. "Anlaşılan burada çarpışan, görünüşte pozitivizm ve İslam görüşü fakat gerçekte Ahmet Rıza'nın evrensel, kozmopolit fikirleriyle tıbbiyelilerin şiarı milli yararlar idi."¹⁰⁰ Mehmet Murat yanlısı üyelerin Osmanlı menfaatlerine odaklanmaları ve Ahmet Rıza'nın farklı düşünerek Avrupa'da bulunma nedenini ve davasını unutmaya başlaması onları birbirinden koparmıştır. Cemiyet üyeleri Ahmet Rıza'nın başkanlığını istemez. Mehmet Murat bundan sonra Mağmumi ve diğerlerinin gayretiyle başkanlığa seçilmiştir.

Mizan, Meşveret ve Ahmet Rıza'dan ayrı olarak yayınına Cenevre'de devam etmesine rağmen anlaşmazlıklar tamamen çözülememiştir. Murat cemiyetin reisliğini 1897 Mayısına kadar devam ettirmiştir. Sonunda 31 Mayıs 1897'de istifasını vermiştir. Cenevre'de 19 Temmuz 1897 tarihinde neşrettiği yirmi dokuzuncu sayıyla yurt dışındaki yayınına da son vermiştir. Cemiyetteki anlaşmazlıklara tahammül edemeyerek ve Osmanlı'nın Yunan zaferiyle büyük ümitlere kapılarak Abdülhamid'in hafiyelerinden Ahmet Celalettin Bey'in ısrarı sonucu İstanbul'a geri dönmüştür.

Mehmet Murat cemiyeti bırakıp İstanbul'a döndükten sonra Jöntürkler yine meşrutiyet mücadelesine devam etmişlerdir. Hatta cemiyet İstanbul'dan kaçanlarla tekrar vücut bulmuştur. Damat Mahmut Paşa ve oğulları Sabahaddin ve Lütfullah

¹⁰⁰ Şerif Mardin 2006, s.107

Bey Abdülhamid’le anlaşmazlığa düşerek ülkeyi terk edip Paris’e gelmişlerdir. 1902 yılında Prens Sabahaddin I. Jöntürk Kongresini toplamıştır. Yine cemiyette bu kongreyle birlikte bazı gruplaşmalar meydana gelmiştir. Ardından II. Jöntürk Kongresi 1907’de toplanarak tam olarak hedeflerini belirlemiştir. Hazırladıkları bildiri ile Osmanlı ülkesinde artık ihtilal yapılması gerektiğine kesin olarak karar vermişlerdir. Osmanlı sınırlarındaki ihtilal komiteleri ile rejimi değiştirmek için aksiyona geçmişlerdir. Cemiyet özellikle askerleri etkisi altına alarak ihtilal için gereken ortamı hazırlamıştır. Bu askerlerden Niyazi Bey, Manastır’da ilk adımı atmıştır. Bu şekilde başlatılan ihtilal hareketi Manastır ve Selanik’ten başlayarak İstanbul’a gelmiştir. Miladi 24 Temmuz 1908 Perşembe günü bu ihtilal sonucunda Abdülhamid bütün Osmanlı ülkesinde meşrutiyeti ikinci kez ilan etmiştir.

Meşrutiyetin ilan edilmesinden yedi gün sonra miladi 30 Temmuz 1908 Perşembe gününde Mehmet Murat Mizan’ı tekrar yayınlamaya başlamıştır. İlk nüshada ülkedeki meşrutiyet manzarasını çizdikten sonra açık muhabere bölümünde “İttihat ve Terakki Cemiyet-i Osmaniyesi Riyaset-i Aliyyesine”¹⁰¹ hitaplı ilginç bir yazı yazmıştır. Bu yazıda cemiyetten tebriye-i zimmet mazbatasını istemektedir. Mizancı’ya göre ya cemiyetin asıl şekli değişmiş ya da cemiyet namına bir takım yabancılar iyi ya da kötü niyetle sahip çıkmışlardır. Hem cemiyeti bırakmadan önce sunduğu istifa dilekçesine de bir cevap verilmediğine istinaden cemiyetin başkanlığını tekrar istemektedir. Tabii ki daha sonra cemiyetin buna cevabı oldukça net olmuştur. Mizancı’nın Cemiyetle kesinlikle bir alakası kalmadığı Tanin vasıtasıyla bildirilmiştir. Bu andan itibaren cemiyetle Murat arasında bir zıtlık başlamıştır. Gazetedeki yazılarında sürekli cemiyetin üyelerine ve çalışmalarına sataşmıştır.

Meşrutiyet sonrasındaki İstanbul döneminde çıkan Mizan nüshaları iç siyaset alanında son derece güçlüdür ve üslup ve muhteva bakımından ölçülü makaleler verilmeye başlanmıştır. Paris-Cenevre dönemindeki argo hitaplar yok olmuştur. Abdülhamid aleyhindeki tavır değişmiştir.

Mizan’ın İstanbul nüshalarında Mehmet Murat hürriyetine kavuşan milletin artık ne yapması, nasıl davranması gerektiğini açıklamaktadır. “Bugün sâye-i âtîfet

¹⁰¹ “Açık Muhâbere”, 2 Recep 1326, İstanbul, S.1, s.2

Hazret-i Hilâfet-penâhide hürriyet-i harekât ve efkâra âzâde-i güftâr ve mişvâre mâlik bulunan millet-i necîbe-i Osmaniye'den bil-cümle muhibban ve hayr-hâhânenin bekledikleri şey efrâd-ı kavmden her birinin vehleten beyn'en-nâs kesb-i marûfiyet ve defaaten sâhib-i şöhret olmak emel-i mezmûmuyla sağa sola bâb-ı taarruzu küşâd ederek dâhilen yeni yeni bir takım mesâil ihdâs etmek sûretiyle hükûmet-i seniyyeyi boş yere işgâl etmek değil, belki bil-akis takîb edecekleri tarîki taayyün ederek menâfi-i müştereke-i devlet ve milletin icâb ettiği bir sûrette ve tebeddülât-ı hâzıradan beklenen ıslahât-ı umûmiyenin icrâsını teshîl edecek bir tarzda bir meslek-i sükûn ve itidâl ittihâz etmek ve ankarib'üz-zaman iftihâhı irâde-i seniyye-i hümâyûn ile tebşîr buyurulmuş olan Meclis-i Mebûsânın hîn-i ictimâna kadar kâide-i ihtiyâttan ayrılmamak ve yeni açılan bu çığırda Osmanlılar'ın âlâ vech-el-memûl muvaffak olabilecekleri hakkında şimdiden kemâl-i dikkat izhâr etmeye başlayan Avrupa matbûâtını tatmîn ve böyle bir usûl-i serbestîye lâyük olacak derecede terbiye-i medeniyeye mâlik bulduklarını fiilen isbât etmek olacağı müstağni-i rey ve gümân bir keyfiyettir.”¹⁰²

Hürriyetin ilanıyla memleket genelindeki çatışma hali sona ermemiştir. İktidar ve muhalefet kutupları değişmiştir. Mutlakiyet ve meşrutiyet arasında kalan İstanbul'da kaos hüküm sürmektedir. II. Abdülhamid halen devletin padişahıdır, meşrutiyeti de ilan ettiğine göre İttihat ve Terakkicilerin padişaha sadık kalmaktan, onun padişahlığını kabul etmekten başka yapacakları bir şey yoktur. Mizan'ın Rumi 20 Temmuz 1324 Pazar günü dördüncü nüshasında Abdülhamid'in Hatt-ı Hümayûnunu görmekteyiz. Hicrî 4 Recep 1326 tarihli bu hümayunda padişah Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe girdiğini söylemektedir. Ancak ilk Kanun-i Esasi'den farklı olarak burada padişah, Harbiye ve Bahriye Nazırlarını tayin etme hakkını kendine bırakmıştır. Bu da gösteriyor ki Sadrazam Sait Paşa padişahın sözüne sadıktır, onu değiştirme yetkisini kendinde görmemektedir. Mizan'ın beşinci nüshasında “Devr-i Necat ve Hürriyetin Birinci Kabinesi”ni görmekteyiz. Artık gazetede “Vazîfe ve Mesûliyet” başlıklı yazılarla “Mebûsân Dâiresinden Bâbîâli'ye” hitaben, Bâbîâli'nin vazifesini¹⁰³ anlatan makaleler sıralanmaktadır.

¹⁰² “Bir Milletın Hayatı Ne İle Kâimdir?”, 2 Recep 1326, İstanbul, S.1, s.4-5

¹⁰³ “Bend-i Siyâsiye: Vazîfe ve Mesûliyet”, 6 Recep 1326, İstanbul, S.5, s.21-3

Gazetemiz halkı temsil edecek milletvekillerinin vasıfları hakkındaki fikrini “Heyet-i Vükela’ya dâhil olan zevât-ı kirâmın, mezheb itibâriyle tefrikine ihtiyâç devri, uğurlar olsun, gitmiştir. Onunla meşgul olmaya mahal ve münâsebet kalmamıştır. Onların mezhepleriyle değil, meslekleriyle müttefiken işğal etmek - işte yegâne vazîfemiz!”¹⁰⁴ diyerek ifade etmektedir.

Meşrutiyetin ilanı ile iki defa kurulan Sait Paşa¹⁰⁵ hükümeti cemiyetin baskısına dayanamayarak istifasını vermiştir ve Hicrî 9 Recep 1326 tarihli resmi yazı ile Kamil Paşa hükümeti kurulmuştur. Bu değişim haberi dokuz numaralı nüshada yayınlanmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Padişah arasında kalan Babıali değişmek zorunda kalmıştır. Bu arada kalmışlık ve otorite boşluğu halk arasındaki güvensizlik ve çatışmayı tetikleyen bir etkidir. Çünkü istikrar ortamına kavuşulamamıştır. Bu arada yeni hükümetin bahriye ve harbiye nazırını cemiyet seçmiştir.

Mizan hükümetin mesleğini ifa ederken¹⁰⁶ dikkat etmesi gerekenleri, bir taraftan Vükela Heyetinin programını, mebusların seçimi, mebusların maaşlarını, çalışma şekillerini pek çok makalede izaha çalışmıştır. Diğer taraftan “Şeyhülislam ve Meclis-i Mebûsân”, “Kânûn-i Esâsi ve Şeriat-ı İslamiye” adlı makalelerde meşrutiyet rejiminde hilafet ve şeyhülislamlık makamlarının yeri anlatılmaktadır.

Bu arada halkın istibdad döneminin acısını çıkarmak için padişahın etrafındaki eski paşalardan Başkatip Tahsin, Mektepler Nazırı Zeki Paşa, Ebu’l-Hüda Efendi, Hasan Rami Paşa, Arap İzzet Paşa, Selim Melhame, Fehim Paşa’yı linç etme girişimleri de Mizan’ın sayfalarında görülmektedir. Bunların bir kısmı dışarı kaçabilmiş, bir kısmı hapse atılmış, bir kısmı da katledilmiştir. Bu paşalardan çoğu muharririmiz Mehmet Murat’ın da hasmıdır.

Meşrutiyetin ilanından sonra yeni cemiyetler vücuda gelmeye başlamıştır. Bunlardan Osmanlı Hukuk Cemiyetinin ilk içtima ve Hale-i Hürriyet Encümeni

“Vazîfe ve Mesûliyet”, 7 Recep 1326, İstanbul, S.6, s.25

“Yeni Kabine ve Bâbîâlî’nin Mesûliyeti”, 7 Recep 1326, İstanbul, S.6, s.25-6

¹⁰⁴ “Sakîm ve Mantıksız Bir Hesap”, 9 Recep 1326, İstanbul, S.8, s.35

¹⁰⁵ “Sadr-ı Sâbık Said Paşa”, 16 Recep 1326, İstanbul, S.15, s.67

¹⁰⁶ “Meslek-i Hükûmet 1”, 14 Recep 1326, İstanbul, S.13, s.59-60

“Meslek-i Hükûmet 2”, 15 Recep 1326, İstanbul, S.14, s.63-4

kurulacağı ilanı Mizan'ın yedinci nüshasında verilmiştir. Mizan yeni kurulan bu cemiyetleri desteklemektedir.

Osmanlı'nın en mühim cemiyeti olan İttihat ve Terakki, Osmanlı Terakki İttihat Cemiyeti adını almıştır. Bu isimle yayınladıkları beyannamede padişaha sadık olduklarını bildirmektedirler.¹⁰⁷ Bu beyannamelerle İttihat ve Terakki'nin siyasete hâkim olabilmek için eksiklerini gidermeye ve kendi içinde yapılanmaya başladığını görmekteyiz.

Diğer taraftan Prens Sabahaddin İstanbul'a dönmüştür. İttihat ve Terakki'de kendine yer edinemeyince Ahmet Fazlı ile Ahrar Fırkasını kurmuştur. Sabahaddin Bey Adem-i Merkeziyet Tevsi-i Mezuniyet¹⁰⁸ fikrini savunmaktadır. Mizan'ın sayfalarında Ali Haydar Midhat'ın "Teşebbüs-i Şahsî, Tevsî-i Mezûniyet, Adem-i Merkeziyet" başlıklı uzun yazısı şahsi girişimcilik ve yerinden yönetim fikrinin anlaşılması için önemlidir. Bu fikrin ortaya çıkışı I. Jöntürk Kongresine kadar gitmektedir. Mehmet Murat'tan sonra Prens Sabahaddin'in daha sonra da Ali Kemal, Mevlanzâde Rifat ve Vahdeti'nin dönmesiyle cemiyetin eski ve yeni üyeleri arasındaki anlaşmazlık şimdi de Osmanlı sınırlarına girmiştir. Ticâret ve Sanayi Osmaniye Terakkî Cemiyeti, Eskişehir İttihâd ve Terakkî Kulübü, Rum Cemiyet-i Siyâsiyesi, İttihâd-ı Muhammedi, Meşrutiyet-i Osmaniye Kulübü gibi farklı cemiyetlerin Mizan'da beyannameleri yayınlanmaktadır.

Bu arada yeni hükümetin programı da gazete sayfalarına geçmiştir. Kâmil Paşa programında devletin terakkisi için çok önemli icraatların planları yapılmaktadır. Bu programa göre pek çok kurum için yeni düzenlemeler getirilecekti, devlet memurluğu sıkı kurallara tabii tutulacaktı, eğitimsiz, vasıfsız kişiler tasfiye edilecekti, maaşlar azaltılacaktı. Ne yazık ki tensikata hem cemiyet hem de Osmanlı halkı karşı çıkmıştır. Bu yüzden Kâmil Paşa planlarını ertelemek zorunda kalmıştır. Önce halkın hürriyet fikrini değiştirmek gerekiyordu. Matbuat âlemi ve halk hürriyetin ne demek olduğunu bilmiyor, herkes kanun ve düzeni kendine göre yorumluyordu. Halkın meşrutiyete uyum süreci oldukça sancılı geçmektedir. İstanbul

¹⁰⁷ "Osmanlı Terakkî İttihâd Cemiyeti Beyân-nâmeleri", 9 Recep 1326, İstanbul, S.8, s.38

"Osmanlı Terakkî İttihâd Cemiyeti Beyân-nâmesi", 10 Recep 1326, İstanbul, S.9, s.44

¹⁰⁸ "Adem-i Merkeziyet Meselesi", 8 Sefer 1327, İstanbul, S.81, s.339

"Sabahaddin Bey'in Beyânâtı", 27 Rebî-ül Evvel 1327, İstanbul, S.129, s.534

gazeteleri ve yeni kurulan cemiyetler İttihat ve Terakki ile iktidar yarışına girerek ortamı gerginleştirmektedirler. Yayınlarından dolayı Mehmet Murat gözaltına alınca Mizan yetmiş üçüncü nüshasını çıkardıktan sonra kapatılmıştır. Bu tatil sırasında milletvekili seçimleri başlamıştır. 11 Aralık 1908 günü İstanbul'da milletvekili seçimi yapılmıştır. Seçilen milletvekillerinin hepsi Cemiyet mensubudur. Seçimin arkasından padişah 17 Aralık 1908'de Mebusan Meclisini¹⁰⁹ tekrar açmıştır.

Mizan'ın 9 Ekim 1908 tarihinde başlayan tatili, 22 Şubat 1909'da son bulmuştur. Gazete tekrar yayınlanmaktadır. Mehmet Murat meşrutiyetten sonraki yayınlarından dolayı reddedilmeye başlanmıştır. Yine de konferanslarına, İttihat Terakki karşıtı yazılar yazmaya, diğer gazetelerle savaşmaya devam etmiştir. Mehmet Murat 5 Mart 1909 günü Ferah Tiyatrosunda Roma tarihini anlatan bir konferans¹¹⁰ vermektedir. Konuşması sırasında cemiyetin aleyhinde söylediği sözler nedeniyle salondaki İttihat ve Ahrar üyeleri Mizancı'yı öldürmeye kalkmışlardır. Ancak önce Ali Kemal'in çıkışı sonra Said-i Kürdi'nin teskin edici konuşmasıyla olay bastırılmıştır.

İttihat ve Terakki üyeleriyle anlaşmazlığı düşen Kamil Paşa istifasını vermiş, yerine de Hüseyin Hilmi Paşa sadrazam olmuştur. 5 Ekim'de Bosna-Hersek ve Girit'in Osmanlı sınırlarından ayrılmasıyla dış siyaset alanında büyük kayıpların yaşandığının kanıtıydı. Ülke içte ve dışta yıkımın eşiğine gelmiştir.

Yıkımı hazırlayan unsurlar Derviş Vahdeti'nin sahneye çıkmasıyla biraz daha çoğalmıştır. Cemiyetin aleyhinde yapılan propagandalar Volkan gazetesindeki Vahdeti'nin ve Serbesti gazetesindeki Hasan Fehmi'nin yazılarıyla daha alevlenmiştir. Tam bu sırada Serbesti muharriri Hasan Fehmi Galata Köprüsü üzerinde öldürülmüştür.¹¹¹ Mizan gazetesi bu ölüm haberini 119. sayıda büyük puntolarla yazarak duyurmuştur. 5 Nisan 1909'da işlenen bu cinayetin İttihat ve Terakki Cemiyetinin düzeni olduğu ortaya atılmıştır. Meclis katilin bulunması ve

¹⁰⁹ "Heyet-i Vükelâ Beyân-nâmesi", 1 Sefer 1327, İstanbul, S.74, s.314

"Meclis-i Mebûsân", 5 Sefer 1327, İstanbul, S.78, s.327-8

"Meclis-i Mebûsân", 7 Safer 1327, İstanbul, S.80, s.337-8

¹¹⁰ "Ferah Tiyatrosu Vakası", 15 Sefer 1327, İstanbul, S.88, s.367-8

"Konferansımız", 20 Sefer 1327, İstanbul, S.93, s.388-9

¹¹¹ "Özür Yoktur, Vazîfenin İfâsı Lâzımdır", 19 Rebîü'l-Evvel 1327, İstanbul, S.121, s.501

durumun değerlendirilmesi için toplanmıştır. Arkasından cinayetin karmaşasından fırsat bilen gruplar, meşrutiyet rejiminin ve cemiyetin aleyhinde gösterilerle İstanbul'da bir isyanın çıkmasına önyak olmuşlardır. Miladi 12 Nisan'ı 13 Nisan'a bağlayan gece 31 Mart vakası başlamıştır. 124. sayıdaki “Aciz Bir Müslüman'dan: Ulemanın Sükûtu” yazısıyla memleketin isyan havasından kurtarılması için ulemaya çağrıda bulunulmuştur. Bu ayaklanma İstanbul'da hüküm sürerken muharririmiz Mizan'daki yazılarıyla millete ve cemiyete inkılabın korunması için çağrıda bulunmuştur.¹¹² Bu çağrılarla ulemanın toplanması sağlanmış ve diğer taraftan birliği sağlamak için Heyet-i Müttefika-yı Osmaniye¹¹³ adlı bir cemiyet kurulmuştur. Hareket Ordusu Selanik'ten İstanbul'a gelerek isyanı ortadan kaldırmıştır. Mizan sayfaları isyan sırasında yayını büyük bir kararlılıkla sürdürmüş, Heyet-i Müttefika-yı Osmaniye'nin kurulması için mücadele etmiştir. Ne yazık ki gazete 135. sayı ile yayın hayatına nokta koymuştur. Özellikle gazetenin kapatılmasında “Aciz Bir Müslüman'dan: Ulemanın Sükûtu” ve “Heyet-i Müttefika-yı Osmaniye” ünvanlı yazılar bahane gösterilmiştir. Hatta Mehmet Murat, Mizan'daki bu yazılardan dolayı yargılanmış ve Rodos'a sürülmüştür.

I.1.4.4. SANAT

Birinci İstanbul döneminde sanat konusunda yazılmış birkaç makale vardır. Bunlardan biri Paris'teki büyük sergiden bahseden yazı dizisidir. “Paris Sergi-i Umûmisi” başlığı altında yayımlanan bu makalelerde serginin içeriği, katılımcı devletler, ülkeye faydası gibi konular açıklanmıştır.

¹¹² “Artık Çocukluğumuza Bir Nihâyet Verelim”, 30 Rebîü'l-Evvel 1327, İstanbul, S.132, s.545-6

“Tarihten İbret Alalım”, 1 Rebîü'l-Âhir 1327, İstanbul, S.133, s.549-0

“Lâzım Bir Nasîhat”, 1 Rebîü'l-Âhir 1327, İstanbul, S.133, s.550-1

¹¹³ “Heyet-i Müttefika-yı Osmaniye'nin Beyân-nâmesi”, 27 Rebîü'l-Evvel 1327, İstanbul, S.129, s.533

“Heyet-i Müttefika-yı Osmaniye”, 3 Rebîü'l-Âhir 1327, İstanbul, S.135, s.557-8

Diğer makale, yine Paris’te bulunan Eyfel Kulesi’nin mimari özelliklerinin anlatıldığı “Eyfel Kulesi” başlıklı makaledir. Sanatla ilgili makalelerin Paris ile ilgili olması o dönemde Paris’in bir sanat şehri olarak kabul görmesini de yansıtır.

Mizan’ın yurt dışı ve meşrutiyet döneminde sanatla ilgili makale yer almaz.

I.1.4.5. TARİH

Gazetenin ilk yayın döneminde Murat Bey’e atfettiğimiz makalelerin büyük bir çoğunluğunda ele alınan konular tarihle ilişkilendirilmiştir. Yaşadığı dönemde tarihçi kimliği ile tanınan Murat Bey, bunu yazılarına da yansıtmıştır. Ancak “Mizan”da özellikle tarih konusunda yazılmış sadece dokuz makale vardır. Bunlardan yedisi Prusya Prensi Prens Bismark’ın zaferlerinin, izlediği başarılı politikasının ve Prusya tarihinin anlatıldığı “Prens Bismark’ın Efkâr ve Mesleği” başlıklı makalelerdir.

“Tarihten Bir Sahîfe” adlı makalede ise Osmanlı-İngiltere ilişkisinin tarihi ele alınmıştır.

Bunların dışında, Kafkas tarihinin ve Prens Minkereleski’nin tarihteki yerinin anlatıldığı “Minkereliye ve Minkereleski” adlı bir makale daha bulunmaktadır.

Mizan’ın yurt dışında çıkan nüshalarında tarihi konular yoktur. Yalnızca II. İstanbul döneminde Avrupa milletlerinin seçim tarihinin anlatıldığı bir yazıya rastladık. Meşveret usulü Romalılar devrinde Cermenler ve Anglosaksonlara kadar dayanmaktadır. İşe eski Romalılardan başlayan Mehmet Rauf yazısında, İngiltere ve Fransa’da halkın idareye talip olup bir millet meclisine nasıl sahip olduklarını hangi safhalardan geçtiklerini anlatmıştır.¹¹⁴

I.1.4.6. FELSEFE

Mizan gazetesinden felsefi yazılar azdır. Gazetenin ilk İstanbul döneminde felsefi konulara değinilmemiştir. 2. İstanbul dönemine ait 12 ve 40. sayılardaki Selim Sabit’in “Milletlerin Felsefe-i Tekâmülü” başlıklı yazısı önemlidir. Selim Sabit’e göre, Osmanlı’da meydana gelen inkılabı değerlendirirken Avrupa kavimlerinin

¹¹⁴ Mehmed Rauf, “Tarihçe-i İntihâbat”, 9 Recep 1326, İstanbul, S.8, s.35-6

hürriyet tarihlerine bakmamak gerekir. Çünkü her millet farklı birer fert gibi değerlendirilmelidir. Her milletin kendine has ahlak anlayışı ve milli tarihi vardır. Avrupa'nın adab ve muaşeretini şarka uygulanamaz. Uygulansa bile bir fayda elde edilemez. Belki garbı bırakıp şarka bakmak daha doğru olabilir. Örneğin Japonya'nın farklı bir medeniyet anlayışı vardır. Selim Sabit bunları söyledikten sonra takip edilmesi gereken yolu da gösteriyor. Terakki için vatan evladı ilim ve irfandan asla mahrum bırakılmamalı, din ve vatan sevgisi ruhlara kazandırılmalıdır. Makalenin sonunda Mizan, Selim Sabit hakkında şu kısa açıklamayı da yapmış: "Milletlerin Felsefe-i Tekâmülü" ünvanı altına aldığımız şu mütâlaa-yı bâlâdaki imza sahibi Macar dostlarımızdan iken şaşa-yı hükûmet-i İslâma dayanamayarak ihtidâ etmiş Osmanlılara kalben hissen merbût bulunmuş bir kardeşimizdir. Peşte El-sine-i Şarkıyyesinden mezûndur. Lisânımızdaki rüsûh ve vuzûh ifâdesi ise ayrıca sezâ-yı tahsîn ve takdîrdir."

43. sayıdaki aynı başlıklı yazı ise Selim Sabit'in bu makalesini takdir etmek için yazılmış imzasız bir yazıdır.

I.1.4.7. DİN

Mizan'ın birinci İstanbul döneminde din ile ilgili birkaç konu üzerinde durulmuştur. Bunlarda biri İbrahim Hakkı'nın yazdığı on üç sayı devam eden "Avrupa'da Serbest-i Mezâhip" adlı seri makalelerde ele alınan Hristiyanlık dinidir. Hristiyanlığın ortaya çıkışı, Avrupa'daki etkisi, mezheplerin ortaya çıkması, mezhep savaşları, dinin kraliyetliklerdeki etkisi, kilise-saray mücadeleleri gibi konular hakkında bilgi verilmiştir.

Daha sonra Cezayir Katolik reisinin insan ticareti ve esareti ile İslâm'ı bütünleştiren konferansından hareketle bu düşünce reddedilmiş, aksine bir dönem tüm dinlerde köleliğin bulunduğu örnekleriyle açıklanmıştır:

"İmdi zâhirdir ki esâret meselesi Avrupa'da temeddün ve insâniyet nâmına mevzû ve halli maslahata tevfiakan matlûb bir mesele olup yoksa esir ticâretinin men'i Hristiyan mezhebinin şerâir ve on emrinden olmak şöyle dursun bütün şerây-i

sâlifede olduğu gibi din-i İsevi’de dahi buna cevâz gösterilmiş olduğu cây-ı bahs ve tereddüt değildir. Zirâ havâriyyunun esârete müsaade ettikleri malûmdur.”¹¹⁵

Kardinalin bu açıklamalarının insanları dinimiz hakkında yanlış yönlendirdiği belirtilmiştir. Dinimizin kulaktan dolma bilgilerle değerlendirilmesi bu gibi yanlışlara sebebiyet vermektedir. Ayrıca Mısır ve Hindistan’da İngilizler tarafından esir alınan Müslümanlar oldukça esaretin hangi din tarafından desteklendiğinin de her zaman tartışma konusu olacağı muhakkaktır.

Bununla birlikte Müslümanların yaşam biçimleri, hayat felsefeleri, meziyetleri de belirtilmiştir. Ramazan ayının önemi, camilerin temiz tutulması, ordumuzun daha güçlü olması için askerlerimizin maneviyatlarının kuvvetlendirilmesi gerektiği gibi konular hakkında da yorumlar yapılmıştır.

Kahire dönemindeki sayfalarda “İstiftâ ve İstîzâh” başlıklı yazılarda bazı konularda fetva istenmekte ve bu konular üzerinde açıklama beklenmektedir. Zeyd ve Bilal Habeş’in ehl-i sünnet ve cemaate imamlık yapmalarının. doğruluğu sorgulanmaktadır. Özellikle Zeyd etrafında dönen bu sorular ve cevapları üç nüshada işlenmiştir.

Mizan gazetesinin konularına göre fihristini hazırlarken dini konuları ayırt ederken Mehmet Murat’ın zaman zaman gazete sayfalarında ettiği dualar için ayrı bir bölüm oluşturmak zorunda kaldık. Bunlardan sadece Kahire döneminin açılışında edilen ve ilk sayfaya yerleştirilen dua Mehmet Murat imzasını taşımaktadır. Diğerleri imzasızdır ve II. İstanbul dönemine aittir.

Dualardan sonra II. İstanbul dönemine ait 41. nüshada El-Hac Necib tarafından ele alınan tefsir konusu mühimdir. O dönemde Kur’an-ı Kerim’in Türkçe bir tefsirinin hazırlanması için gazeteler bazı mütalaalarda bulunmuştur. Mütalaalara karşılık Türkçe tefsir hazırlanması fikrine Fatih Dersiamlarından Mustafa Sabri Efendi dahi karşı çıkmıştır. El-Hac Necib ise medreselerin intizama kavuşmasıyla bu tartışmaların ortadan kalkacağını ifade etmektedir.

“Binâen-aleyh dinimizin lisân-ı resmîsi bulunan Arapça’yı ve hutût-ı mütenevviye kimseye bâr olmayarak tahsîl eden hüda-yı nâbi talebe-i ulûmun şevkini ve diğer ashâb-ı iştiyâkın rağbetini icâb edecek ve usûl-i tadrîse bir dâire-i

¹¹⁵ “Fünûn ve Edebiyat”, 5 Sefer 1306, İstanbul, S.66, s.649

intizâma koyacak bir sûret ittihâz edilirse matlûb olan fevâid ma-ziyâdeten meydana gelir.”¹¹⁶

Meşrutiyetin ilanından sonra gazete sayfalarında meşrutiyet ve İslam münasebeti, İslam’ın meşveret usulüne bakışı hakkında yazılar yazılmıştır. Ulema bu soruya gayet ılımlı yaklaşarak İslamiyet’in meşrutiyete zıt olmadığı halka duyurmuştur. Ulemanın bu konudaki hitapları 31 Mart isyanının hemen öncesinde ve yaşandığı esnada bir hayli faydalı olmuştur. Mehmet Murat meşrutiyetin ilanından sonra hilafet ve meşrutiyetin bir arada yürüyebileceği fikrini savunmaktadır ve bilhassa hilafet temelli bir meşrutiyet taraftarlığı yapmaktadır. Yazdığı yazılar da bu fikirleri doğrultusundadır.

Gazetede meşrutiyet-şeriat meselesi dışında diğer taraftan bazı dini meseleler fazla izaha başvurulmadan dile getirilmiştir. Bunlardan birincisi “Aynen” yayınlanan varakada tesettürün terakkiye mani olup olmadığı, ikincisi ise ayet ve hadislerin naklolunmasında dikkat edilmesi gerekenlerdir.

I.1.4.8. AHLAK

Mizan’ın birinci döneminde ahlakla birkaç makale bulunmaktadır. Bu makalelerde özellikle hanımların –ileride anne olacakları ve bu ülkeye faydalı, dürüst ve akıllı nesiller yetiştirmeleri gerektiği için– eğitim ve terbiyesine önem verilmesi gerektiği vurgulanmış, erkek çocuklarından ayrı olarak kız çocuklarının da mutlaka okutulması ve daha küçük yaşlarda terbiye edilmesi üzerinde durulmuştur.

“Terbiye-i Etfâl” başlıklı iki makalede ise çocuk terbiyesinin ve sağlığının önemi belirtilmiştir.

Bunların dışında İstanbul’da son zamanlarda artan fuhuş olayları ve ahlak zabıталarının bunlarla mücadelesi konusuna da değinilmiştir.

Yurt dışı nüshalarında ahlaki meseleler üzerinde durulmamıştır. II. İstanbul döneminde Abdülfettah, Mehmed İhsan ve Memur Ferdi’nin ahlaki makaleleri takdire şayandır. Mehmed İhsan’ın “Ahlak ve Yüsr-i Zafer” ünvanlı yazısı yedi nüsha boyunca yayınlanmıştır. Bu ahlaki yazı dizisi muhtevası ve üslubu açısından

¹¹⁶ El-Hac Necib, “Tercüme-Tefsîr”, 12 Şaban 1326, İstanbul, S.41, s.180-1

sağlam bir yapıya sahiptir. Özellikle medeniyet yolunda ileri gitmiş Avrupa ve Japonya'nın ahlaki ve asri gidişatının değerlendirildiği bu makale dizisi ilmi bir nitelik taşımaktadır.

Diğer taraftan İstanbul'da sosyal hayatın değişmesi neticesinde bazı ahlaki bozulmalar yaşanmaktadır. İstanbul'da umumi eğlenceler söylentilerin çıkmasına, vükela ailelerinin onur kırıcı sözlere maruz kalmasına neden olmuştur. Timurhisarlı El-Hac Abduş, 47. nüshada Sırat-ı Müstakim'in yazdığı bir yazıya karşı çıkararak aynı yazıyı tashih etme yoluna gidiyor. Bu amaçla yazdığı yazıda İstanbul'da kadınların eşleri olmadan mesire yerlerinde bulunmaları ya da konferanslara katılmalarının yanlış olduğunu savunmaktadır. Yine 107. nüshada zikredilen “Garba taklîdi en çirkin taraftan icrâ etmek adetimizdir” cümlesi, bu dönemin sosyal ve ahlaki durumunu anlatmaya yetmektedir.

I.1.4.9. SOSYAL HAYAT

1886-1890 yılları arasında çıkan Mizan sayfalarında sosyal hayatla ilgili birçok makale yer almaktadır. Bu makaleler aynı zamanda bir dönemin İstanbul manzarasını çizmektedir.

Sosyal hayatla ilgili ele alınan konulardan bir tanesi o yıllarda Dersaadet'te artmaya başlayan intihar olaylarıdır. Doktor Hüseyin Hulki Bey tarafından yazılan iki makalede intiharın tanımı verilerek, intihar sayılan ve sayılmayan olaylar da sıralanmıştır. Hüseyin Hulki, Tıbbiyeli İbrahim Şevki Bey ile konu hakkında bilgi alış verişinde bulunarak intiharla ilgili bilgiler vermiştir. İntihar, “Efnâ-yı vücûd eylemek niyetiyle bir insanın bizzat kendi nefesine su-i kasd eylemesidir.”¹¹⁷ Ancak her kendini öldürme vakası intihar değildir. İşlediği bir suç nedeniyle idam cezasına çarptırılanlar intihar etmiş olmadığı gibi, vatanının düşman tarafından işgal edilmesine tahammül edemeyenlerin öleceklerini bile bile kurşun üzerine atılması da intihar değildir. İntihar hakkında bu şekildeki mütalaalar ile devam eden iki makale yayımlanmış; fakat daha sonra bunların devamının yayınlanması yasaklanmıştır. Dolayısıyla Hüseyin Hulki, insanları intihar fikrine sevk eden unsurları açıklayamamıştır.

¹¹⁷ “İntihar ve Fikr-i İntiharın Sirâyeti”, 30 Cemâziye'l-Evvel 1304, İstanbul, S.19, s.165

Gazetede ele alınan sosyal meselelerden biri de dilencilik ve sokakta yaşayan insanların durumudur. Dilencilik sorununun Ramazan münasebetiyle had safhaya varması basının bu konuyu yönelmesine neden olmuştur. Halkı huzursuz eden kadın, erkek, genç, yaşlı, çocuk, sakat ve her türden dilencinin hep birden İstanbul sokaklarına dağılması, bu kadar dilencinin nereden geldiği sorusunu akla getirmiştir. Bu durum Avrupa basınında da yankı bulmuş ve bunların Hindistan'dan Hicaz'a gönderildiği ve oradan da değişik yerlere dağıtıldıkları ileri sürülmüştür. Bu kadar çok başıboş insanın sokaklarda dolaşması halkın can ve mal güvenliğini tehlikeye sokmaktadır. Bu nedenle İstanbul'da güvenliğin sağlanması için belediye zabıtalарının ve şehir emanetinin etkili önlemler alınması tüm basının ortak fikridir.¹¹⁸

Sokak köpekleri ile ilgili hükümetin ve belediyelerin aldığı tedbirlerin bu sorunu çözmede yetersiz olması sebebiyle, İstanbul halkı uzun süre sokak köpekleriyle uğraşmak zorunda kalmıştır. Başıboş bırakılan bu köpekler çevreye zarar verdikleri gibi insan sağlığı açısından da tehlike teşkil etmektedirler. Isırma ve kuduz vakalarının sayısında artış olması daha fazla tedbirler alarak bu meselenin bir an önce çözülmesini gerektirmektedir.

İstanbul'da milli servete en çok zarar veren olaylardan biri “yangınlar”dır. Bu dönemde yangınlar o kadar fazladır ki İstanbul yangınları darb-ı mesel haline gelmiştir:

“İstanbul'ca beyn'el-umûm darb-ı mesel hükmüne girmiştir ki mütemeddiyen yirmi sene İstanbul'da ikâmet eden bir adam mutlaka bir kere olsun dûcâr-ı bilye-i hârik olacaktır. Dikkat olunsun – bir kere olsun deniliyor – bu müddet zarfında birkaç defalar bu âfet-i hân-mân-sûza uğrayanlar da ender değil demektir.”¹¹⁹

Yangınların sebepleri ise genellikle dikkatsizliktir. Söndürülmeyen bir ocak, devrilen mangal, sigara izmariti...vb. gibi. Ancak bu küçük dikkatsizlikler kişinin kendisinden başka diğer insanlara da maddi ve manevi zararlar vermektedir. Bu felaket nedeniyle bir gecede bütün servetini kaybeden insanların sayısı az değildir. Bu zararın önlenmesi için hem kişilere hem de devlete düşen bazı görevler vardır.

¹¹⁸ “Hâlâ Dilenciler”, 14 Recep 1307, İstanbul, S.137, s.1260-1

¹¹⁹ “Bilye-i Hârik”, 29 Zilkâde 1307, İstanbul, S.151, s.1377-9

İnsanlar bu konuda eğitilerek ve daha dikkatli davranarak bir nebze de olsun bu tür olayların daha az meydana gelmesini sağlayabilirler.

İstanbul da yangınların çok çabuk yayılması ve yangınlarda büyük bir servet kaybının olması daha çok şehrin yapısına bağlıdır. Özellikle bazı mahallerde dar caddelerde iç içe olan ahşap evler yangının kolayca yayılmasına ve ağır kayıplarla neticelenmesine neden olmaktadır. Bu tür sorunları ancak hükümet ve belediyeler çözebilir. Bunun için daha fazla felaketlere maruz kalmamak için hükümetin, belediyelerin ve şehir emanetinin daha etkili tedbirler alması şarttır.

Gazetede içki ve tütün bağımlılığı üzerinde de durulmuş, bu tür alışkanlıkların insanlara verdiği zarar anlatılmıştır. Dinimizce de yasak olan içkinin askeriyede ve bazı yerlerde yasaklanması Mizan’da şükranla karşılanmıştır:

“İşretin asâkir-i mansûre-i İslâmiye arasında men-i istimâlinde ne kadar isâbet edilmiş olduğunu bu tedbîrin ne mertebe din, ahlâk ve sıhhat-perverâne olduğunu uzun uzadıya tarife hâcet olmayıp ulemâ zî ve kıyafetine girerek menba-ı âlâm ve eskâm olan meyhâne gibi mahallerde vaktini, nakidini, aklını, sıhhatini ve ahlâkını zâyî edenlerin de âhiren bu gibi maraz ve fesâd ocağı olan yerlere duhulleri men olunmuş ve hakkan ki bu tedbir ile de ahlâk ve âdâb-ı umûmiyeye büyük hizmet edilmiştir.”¹²⁰

Görüldüğü üzere Murat Bey, içki ve tütün meselesini de ahlak ve edep bakımından değerlendirmiştir. Tabi bu alışkanlıkların insan sağlığı üzerindeki zararlı etkisini de belirtmiştir.

Yiyecek ve içeceklerle hile katma, eksik malzeme kullanma halkın sağlığını tehdit eden unsurlardır. İstanbul’da bu vakalarda da artış söz konusudur. Murat Bey’e göre, gıda ürünleri, tahlil laboratuvarlarının belirlediği standartlarda üretilmeli, aksi halde şiddetli cezalar uygulanmalıdır. Üretici firmalar sıklıkla denetlenmeli, uygunsuz şartlarda üretim yapanlara kapatma cezası verilmelidir. Halkın sağlığını etkiledikleri için bu hususlara riayet edilmelidir.

Osmanlı Devleti her türlü tarım ürünlerinin yetiştirildiği ender ülkelerden biridir. Ayrıca, sanayi ve elişi ürünleri bakımından da zengindir. Buna rağmen bu zenginliklerin halka yeterince tanıtılmaması insanlarımızın yabancı ürünleri tercih

¹²⁰ “İşret ve Tütün”, 28 Sefer 1307, İstanbul, S.118, s.1109-10

etmelerine neden olmaktadır. Bu nedenle sadece Ramazan aylarında cami avlularında açılan sergilerin daha da genişletilerek sırf buna tahsis edilen ayrı bir yerde sergilenmesi sosyal hayatı canlandıracağı gibi, yerli ürünlerin tercih edilmesini de sağlayacaktır. Sergi önerisi Mizan'da sık sık tekrar edilir. Kendimizi dış ülkelere de bu sergiler aracılığı ile tanıtabiliriz. Osmanlı ülkesinde, bu tür girişimlere ihtiyaç vardır.¹²¹

İstanbul'da yapılan nüfus sayımları da Mizan sayfalarına taşınmıştır. Gazetede bu nüfus sayımlarında yanlışlıklar olduğu sebepleriyle birlikte ileri sürülmüştür. Erkeklerin daha kuvvetli oldukları için her işte öne sürülmesi, askerlik, savaş ve benzeri nedenlerden dolayı bir toplumda erkek nüfusun kadın nüfusundan daha az olması gerektiği diğer ülkelerin nüfusları örnek gösterilerek savunulmuş ve bizdeki nüfus sayımlarında ise her zaman aksinin olduğu belirtilmiştir. Ayrıca normalde Dersaadet'te bir milyonu aşkın insan yaşarken şehir emanetince yaptırılan sayımda 164 bin erkek, 149 bin kadın olmak üzere toplam nüfusun 313 bin olduğu saptanmıştır. Sonuçta önem arz eden bu sayımların daha dikkatli yapılması gerektiği belirtilmiştir.¹²² Biz de elimizde olmadan bu rakamları günümüz rakamlarıyla kıyasladığımızda İstanbul'un nüfusunda olan bu azami artışı daha derinden hissediyoruz.

Yardım dernekleri, halkı dolandıran sigorta şirketleri, camilerin temiz tutulması, belediyelerin görevleri, yeni ölçü birimlerinin kullanımında yaşanan sıkıntılar gibi daha pek çok hadise Mizan sütunlarında ele alınmıştır. Dönemin sosyal meselelerine baktığımızda günümüzün problemleriyle bağdaşanların çoğunlukta olduğunu görürüz. Geçmişte de sorun olan bazı konular günümüze kadar taşınmış ve ne yazık ki bugün hâlâ çözüm beklemektedir.

Mizan'ın Kahire dönemi makalelerinde Mehmet Murat hafiyelere hiç hoş bakmamıştır. Onlardan tahkir edici ve alaycı bir dille bahsetmiştir.

Abdülhamid saltanatının ilk yıllarında önce kendi güvenliğini sonra politikalarının güvenliğini sağlamak için bir güvenlik sistemi oluşturmuştur. İstihbarat ve bilgi almak için bir Hafiyeye Teşkilatını kurmuştur. Padişahlığının ilk yıllarında onun için en büyük tehlike Midhat Paşa ve yandaşları idi. Haber alma,

¹²¹ "Bizde Sergi ve Mamûlât-ı Dâhiliye", 16 Ramazan 1306, İstanbul, S.97, s.936-8

¹²² "Tahrîr-i Nüfus", 18 Şaban 1304, İstanbul, S.30, s.249

bilgi toplama ve soruşturma amacıyla oluşturulan bu örgüt zamanlı sistemli bir yapıya sahip olmuştur. Örgüt, bünyesinde topladığı hafiyelerle Abdülhamid devrinin en mühim teşkilatıdır. Hafiyeler bütün köşe başlarını tutarak, her yandan haber ve bilgi toplayarak jurnallerini padişaha sunmaktadırlar. Bunlar arasında asılsız, yalan bilgiler toplayarak para kazanmaya çalışanlar da vardır. Bazen suçsuz insanlar bu hafiyelerin ağına düşüp iftira ve şiddete uğrayabiliyorlardı. Bu yüzden bu örgüt halk, özellikle menfa ve firariler tarafından pek sevilmemektedir. Bu menfa ve firarilerden biri de Mehmet Murat'tır.

“Hakîkaten hafiye nâmı ile marûf olan mahluklar bir cins-i mahsûstan ibâret değildir. Bu gün Osmanlı cemiyeti ne cins ve sıfat adamlardan mürekkeb ise hafiye alayları dâhilinde dahi her cinsten birer, ikişer, bazen yüzer adam mevcûttur... her sınıfa mensûb binlerce adamlar devr-i hâzırın ‘Hizmet-i Hamîdi’sini ifâ etmektedir. Bunun için sıfat itibâriyle bunları tefrîk etmek mümkün değildir.”¹²³ Bundan sonra hafiyeleri tasnif etme yoluna giden Murat hafiyeleri “mikrop” olarak görmüştür.

“İdâre-i Hâzıra Semereleri” başlıklı yazısında da İstanbul günlerinden kalma hafiye hikayelerini anlatmıştır.

Mısır yıllarında asayiş ve anarşizm gibi konularda yazılar yazan Tunalı Hilmi “Âsâyîş bir miletin sıhhati demek ise onun muhâfızları bulunan tabîbler de memurîn-i adliye ve zâbitadır”¹²⁴ demiş ve anarşizm kelimesini misaller vererek açıklamaya çalışmıştır. Mülkiye Mektebinde yaşananları örnek vererek İstanbul’da siyaset ve matbuat aleminin anarşizmle¹²⁵ yoğrulmuş olduğunu iddia eder.

Paris-Cenevre döneminde sosyal alanda yaşanan sorunlar ele alınmaya devam edilmiştir. İşkenceciler uyarıda bulunulmuş, demiryollarımızın ehemmiyeti üzerinde durulmuştur. Osmanlı halkına ve kadınlarına hitap yoluyla ulaşılmaya çalışılmıştır.

II. İstanbul dönemine gelindiğinde gazete, özellikle haberleşme unsurlarına önem vermiştir. “Postalar en ciddi ve en mübrim ihtiyacâtımızın ehemm ve akdemidir. Fi’l-hakika devlet, memleket, millet, hükûmet, hürriyet, beşeriyet, medeniyet, maarif, sanayi, ticâret, matbûât ve’l-hâsıl her şey postalara muhtaçtır”¹²⁶

¹²³ “Hafiyeler”, 3 Zilkade 1313, Kahire, S.172, s.2461-2

¹²⁴ Tunalı Hilmi, “Vazîfe ve Mesûliyet”, 15 Zilhicce 1313, Kahire, S.178, s.2507-8

¹²⁵ Tunalı Hilmi, “Anarşizm Nedir mi Dediniz?”, 3 Zilkade 1313, Kahire, S.172, s.2460

¹²⁶ “Postalar”, 2 Recep 1326, İstanbul, S.1, s.5-6

Postaların ehemmiyeti teferruatlıca anlatıldıktan sonra bu makalenin sonundaki dipnot, bize posta tarihini kısaca vermesi bakımından önemlidir: “Bundan kırk üç sene evvel dahi Dersaadet’te şehir postası tesîsi olunmuş ise de bidâyeten bir buçuk sene kadar ‘Leyanos’ isminde bir Yunanlı mültezim tarafından ve müteakiben yedi sene kadar hükûmet cânibinde idâre olunduktan sonra lağv edildiğinden bunun lağvı postalarımız için mühim bir noksân teşkîl etmiş idi.”

“Posta ve telgraf ücretleri derhal tenzîl edilmelidir. Yüzde elli tenzîl edilmelidir. 40 para alınan mektup 20 paraya sevk edilmelidir. Sâhil ve dâhil sevkîyatı diye tefrîk de manâsız gelir. Çatalca’ya dâhil diye 40 para, Basra’ya sâhil diye 20 para alınsın oldukça gülünç ve mantıksızdır” yazının devamında “Beyn’el-milel ittihâd postası ve matbûât tarifhesinin de tenzîl edilmesi gerektiği” tavsiye edilmiştir.¹²⁷

H.T. imzalı bir posta çalışanının telgraf ve postalar üzerine yazdığı ve dört nüshada yayımlanan yazılar, gazetenin ülkenin haberleşme sistemi ile fazlasıyla ilgili olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan İstanbul yangınları, amele ve işçi hakları ve fırıncıların ekmek satışlarına varıncaya kadar Mizan, sorunlar karşısında fikir ve tavsiyeler de bulunmuştur. İstanbul belediyesinin eksikleri de göz ardı edilmemiştir. Öncelikle belediyenin iki önemli sorunu vardır. Birincisi şehrin caddelerini, köprübaşlarını, demiryollarını, vapur iskelelerini, camilerini gösterecek bir şehir haritası yoktur. İkincisi belediyenin umumi bir plana ihtiyacı vardır.¹²⁸ “Umur-ı Belediye” başlıklı yazılarla belediye meclisi çalışmalarına, halkın sorunları gibi konular üzerine gidilmektedir.

Mehmet Tevfik’in saadet ve sefaletin kaynağını aradığı, Ali Suat’ın İstanbul yangınlarından bahsettiği makaleler aç ve dul kadınlara yardım edilmesi, iane toplanması konusunda “Aynen” gönderilen varakalar önemli gördüğümüz yazılardandır.

Aydın vilayetindeki eşkıya galesi halkın huzurunu bozan meselelerdendir. Ayrıca Hasan Fehmi’nin öldürülmesinden sonra asayişin daha çok bozulduğu ve buna karşılık polisin işini yapmadığı vurgulanmaktadır. Polis teşkilatının neden iş

¹²⁷ “Millele Teshîlât: Posta ve Telgraf Ücretleri”, 15 Recep 1326, İstanbul, S.14, s.64-5

¹²⁸ “Umûr-ı Belediye”, 2 Şaban 1326, İstanbul, S.31, s.135

görmediğini soran Mehmet Murat İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin polis teşkilatını dahi elinde tuttuğunu ileri sürerek cevabı yine kendisi vermektedir.¹²⁹

I.1.4.10. EĞİTİM

Mizan'da üzerinde durulan konulardan biri de eğitimidir. Maarif Nezâreti'nin yürüttüğü politika, eğitim sistemindeki aksaklıklar, okulların ihtiyaçları gibi daha birçok sorun ele alınarak eğitimin önemi vurgulanmıştır.

Murat Bey, eğitim alanında mutlaka reformlar yapılmasının gerekli olduğunu düşünür ve öncelikle nitelikli öğretmenlerin yetiştirilerek, öğretmen ihtiyacının giderilmesini vurgulamıştır:

“Şu halde gerek Mekteb-i Mülkiye'nin sunûf-ı idâdiyesi, gerek müceddeden küşâd olunan idâdi mektepleri için mükemmel talebe yetiştirmek üzere hemen hâl-i inkırâza gelmiş olan mekâtib-i rüştiyenin ıslah tanzîmi derece-i vücûbtadır. Bu ise muktedir muallimler tedârikine muhtaçtır.

Binâen-aleyh nezâret-i celîle-i maarifçe en evvel mektepleriimizin muhtaç olduğu muallimleri hem de bir sûret-i mükemmelede yetiştirecek esbâb ve vesâil-i sahîha ve müesseseyi tedârik ve istihzâr etmek elzemdir.”¹³⁰

Eğitime gerektiği kadar önem verilmediğine inanan Murat Bey, hükümetin eğitim politikasını da eleştirir. İlk ve orta öğretimler yetersiz olduğu için ecnebi mekteplerine gitmek zorunda bırakılan evlatlarımız mevcutken hükümetin büyük paralar harcayarak inşa ettirdiği idadiler eğitim için iyi bir yatırım değildir. Öncelikle bu idadilere öğrenci yetiştiren ilkökul ihtiyacı karşılanmalı, mevcut okullar ıslah edilerek halkımız kendi memleketinde ecnebilere muhtaç olmaktan kurtarılmalıdır. İdadilerin açılması devleti hem maddi bakımdan yıpratmış hem de öğretmen ihtiyacını arttırmıştır. Alt yapı oluşturulmadan açılan bu okullar eğitimde başka sorunların meydana gelmesine neden olmuştur.¹³¹

Bunların dışında eğitimde müfredatın ve ders kitaplarının yenilenmesini ve tüm ülkede ortak bir tedrisat sisteminin kullanılmasını savunan Murat Bey, milli bir

¹²⁹ “Polis Niçin İş Görmüyor?”, 3 Cemâziye'l-Evvel 1307, İstanbul, S.127, s.528

¹³⁰ “Umûr-ı Maarif”, 16 Cemâziye'l-Evvel, İstanbul, S.17, s.140

¹³¹ “Vilâyât-ı Şâhânedede Maarif”, 7 Şevval 1306, İstanbul, S.99, s.952-3

eğitimden yana olduğunu göstermiştir.¹³² Onun bu öngörülerini cumhuriyet döneminde gerçekleştirilmiştir.

Islahat Fermanı ile birlikte açılmaya başlayan ecnebi okullarının sayısında gün geçtikçe fazlalaşma olmuş ve bu okullar Osmanlı Devleti'nde buldukları halde çok fazla serbest bırakılmışlardır. Bu durumun devlet için büyük bir tehlike olduğu ve bu okulların mutlaka sıkı bir kontrol altında tutulması gerektiği Mizan aracılığı ile ilgili yerlere duyurulmaya çalışılmıştır. Osmanlı ülkesindeki bütün azınlıklara verilen bu hak, ecnebi tarafından kötüye kullanılmıştır. Hiçbiri topraklarında yaşadığı devlete hizmet etme amacını gütmemiştir. Aksine devleti parçalamak ve özellikle merkezden uzak yerlerde yaşayanlarda milliyetçilik duygusunu uyandırarak, Osmanlı kültürünü ve dilini unutturmak maksadına hizmet etmiştir:

“Beyrut'ta, Şam'da, İzmir'de, Selânik'te ne kadar teba-i Osmaniye tesâdüf edilir ki her lisândan söyler de Osmanlıca söyleyemez. Hissiyât-ı Osmaniye böyle adamların kalbinde mi yer tutabilir? Mekâtib-i ecnebiye bu hizmetlerle mi bizi minnet-dâr eder!”¹³³

Buradan da anlaşıldığı üzere o tarihlerde devletin her köşesine yayılan, hatta sayıları Türk okullarından bile fazla olan ecnebi okullarının bir an evvel denetim altına alınması gereklidir. Çünkü Osmanlı bilincinin, kültürünün ve dilinin yok edilmesi için çalışmaktadırlar. Daha bu dönemlerde ortaya çıkan ecnebi okullar meselesi devletin başına uzun süre musallat olan sorunlardan biri olmuştur.

“Mizan”da, ülkenin kalkınması için açılması gereken sanayi ve ziraat okulları, askeri okullarda yapılması gereken yenilikler, bazı yardımseverlerin okul yaptırarak ülkelerine hizmet etmeleri, basının eğitimi destekleyen girişimlerde bulunması, Mülkiye mezunlarının başarıları gibi eğitimle ilgili daha birçok konuda mütalaalarda bulunulmuştur. Ayrıca bu konuda gazeteye gönderilen yazılara da yer verilmiştir. Bunlardan biri de “Bir Türk” imzalı yazıdır. Yazıda, gazetelerin eğitim konusuna ehemmiyet verdiklerini gösteren makaleler yayımlamaları takdir edilir. Fakat sokakta bu kadar çok işsiz ve yanlış yollara sürüklenen gencin olması eğitimde istenilen seviyeye gelinemediğini ve yapılanların da yetersiz olduğunu kanıtıdır.

¹³² “Mekâtib Programlarının Tanzim ve Tevhidi”, 20 Zilkâde 1306, İstanbul, S.105, s.1005

¹³³ “Mekâtib-i Ecnebiye”, 4 Ramazan 1307, İstanbul, S.144, s.1316-7

Oysaki bir ülkede en çok ehemmiyet verilmesi gerekli olan unsur eğitimidir. Ayrıca aynı yazıda , Osmanlı Devleti’nde bulunan birçok farklı milletin Osmanlı okullarında ya da aynı müfredat ve dil ile eğitim görerek aynı amaca hizmet etmelerinin sağlanması gerektiği de belirtilmiştir.¹³⁴

Görüldüğü gibi gazetede, milli bir eğitimin savunulduğu, yabancı okulların Osmanlı’ya zarar veren tutumlarından dolayı kontrol altına alınması gerektiği açıklanmıştır. Murat Bey, zannedildiği gibi hükümetten yana bir yayım politikası izlememiş, aksine tasvip etmediği her konuyu gazetesinin sütunlarına taşımıştır. Ancak istibdattan dolayı bir taraftan da padişaha övgü dolu sözler sunmayı ihmal etmemiştir. Kısacası padişahı övmüş, hükümeti eleştirmiştir.

Mizan’da eğitim konusu yurt dışı nüshalarında işlenmemiştir. Meşrutiyetin ilanından sonraki dönemde Murat Bey sıkça maarif ve ulema hakkındaki fikirlerini ifade etmiştir. II. İstanbul döneminde istibdat düzeni ile kıyas yaparak maarifi değerlendirme yolunu tutmuştur.

“Medeniyet insanların tekâmülü ve asl-ı aks’ül-gâye-i saadet olmaları demektir. Bu da ilim ve marifetle olur. Önceden maarifimiz mahdûd ve hatta derece-i madûmiyete vâsıl olmuş idi. Asıl maarif bundan sonra başlayacaktır. Medeniyetin, saadet-i beşeriyenin ruhu maariftir. Maarifin ruhu da mekteplerdir.”¹³⁵ Maarif sorunları çözülmeli, muallim maaşları ve ders saatleri düzenlenmelidir. Hürriyet döneminde artık Maarif Nazırı Haşim Paşa azledilmiştir. Onun yerine ehlinin oturması zamanı gelmiştir.

“Yolsuzluklara meydan kalmayacağı ve ıslahât-ı mülk-i devlete ibtidâ maariften başlanılacağı için bademâ mekteplerimiz Avrupa mekâtibi gibi olacak ve emr-i tadrîs tederrüs yoluna girerek o dâr’üt-tedrîslerde yetişen şübbân-ı vatan mülk ve millete nâfi hidemât ibrâz edecekler ve memleketin dolayısıyla da kendi refâh ve saadetlerinin hâdimi olacaklardır”¹³⁶

İlk nüshalarda medeniyetin öngördüğü eğitim şekli muharririmizin asıl meselesi iken İstanbul’da tırmanan isyan havasından dolayı bu durum farklı bir yön

¹³⁴ Bir Türk, “Bizde Maarif”, 21 Recep 1307, İstanbul, S.138, s.1268

¹³⁵ “Maarif Nezâreti”, 4 Recep 1326, İstanbul, S.3, s.16

¹³⁶ a.g.m.

kazanmıştır. Eğitim kuralları ve talebe meseleleri yerini eğitimci dersiam ve medrese ulemasının cemiyet içerisindeki yerinin ne olması gerektiğine bırakmıştır.

Osmanlı için ulema muhterem ve mukaddestir. Asırlarca süren bu kıymet 1839 Fermanı ile değişmeye başlamıştır. Laiklik prensibinin oluşmasıyla ulema gücünü kaybetmiştir. Bu tarihten itibaren medreselerin yanında batılı formdaki okulların ve Dar'ül-fünunun açılması, şeriat dışı kuralların Osmanlı hayatına dâhil olmasıyla bu güç kaybı hızlanmıştır. İstibdat döneminde ise her alanda olduğu gibi medreseler de baskıdan payına düşeni almıştır. Bundan dolayı meşrutiyetin ilanından sonraki karmaşık sosyal ve siyasi yapı içerisinde ulema İttihat ve Terakki ile istibdat karşıtı olarak aynı safta dururken, cemiyetin laik yapısının da aleyhinde bir yerde durmuştur. Meşrutiyeti kabul etmekle hürriyete kavuşacaklar, ama yeni okulların laik talebeleriyle üstünlük yarışına gireceklerdir.

Fatih Camii müntahab dersiamlarından Abdullah Ziyaeddin “Umûm Hoca ve Ulûm-i Talebe Efendilere Ricâ”sında ulemanın sözünün kıymetini vurgulayarak her hoca ve talebenin bunun farkında olmasını, sorumluluğuna sahip çıkmasını istemektedir. Ulemanın Cemiyet-i İlmiyeyi kurması gerekmektedir. Bu cemiyet vasıtasıyla beyannamesini sunup toplumdaki yerine sahip çıkmalıdır.

31 Mart isyanının ilk günü Mehmet Murat mukaddes sorumluluğu yerine getirmesi için ulemaya oldukça etkili bir hitapta bulunmaktadır. Asayışı sağlamak olaylara halkın sağduyusunu hakim kılmak için harekete geçmelerini istemektedir:

“Eyyuhe'l-Ulemâ

Zaman-ı meşrûtiyette, bu âvân-ı hürriyette siz devlet ve millet için her türlü saadeti istihsâl edebilirsiniz. Âleme rehber olursanız, bir fırka askerinin itfâ edemeyeceği bir fitneyi iki muhterem âlim söz ile itfâ edebilir, ediyor da.”¹³⁷

Bu etkili çağrı sonucu medrese ulemaları birlik haline gelerek İlmiye Cemiyetini kurmuşlardır. Bu arada medrese öğrencileri hürriyetin ilanından sonra kendilerine askerlik zorunluluğu getirildiği için mevcut siyasi durumdan memnun değillerdir. Bu yüzden Hasan Fehmi'nin öldürülmesinden sonra düzenlenen cenaze töreni sırasında farklı amaçlarla orada bulunarak meşrutiyet karşıtıymış gibi görünmüşlerdir. Ulema 31 Mart isyanı sırasında askere nasihatler vererek

¹³⁷ Âciz Bir Müslüman, “Ulemânın Sükûtu”, 22 Rebû'l Evel 1327, İstanbul, S.124, s.513

arabuluculuk yaparak, teskin ederek, şeriatın meşrutiyete karşı olmadığını bildirmiş, istibdatın tekrar uyanmaması için üzerine düşeni yapmıştır. Ama Hareket Ordusu İstanbul'a geldiğinde ulemanın rejim aleyhtarı olduğunu sanarak ulemaya düşman bir tavır takınmıştır.

I.1.4.11. SAĞLIK

Murat Bey, okuyucularının beden ve ruh sağlıklarını korumaları için olsa gerek gazetesinde sağlıkla ilgili pek çok makaleye yer ayırmıştır. "Mizan"ın birinci İstanbul dönemine ait bu makalelerde sağlıklı bir nesle sahip olabilmek için çocuk sağlığının daha da ağırlıklı olarak işlendiğini söyleyebiliriz: "Etfâlin bünye ve bedence terbiyesi ve sıhhatçe takviyesi manen ve hulkan olan terbiyesinden evveldir.

Yani demek isterim ki terbiye-i maneviye ve ahlâkiyeye ne kadar ehemmiyet verilirse o derece ve belki daha ziyâde terbiye-i bedeniye ve cismâniyede nazar-ı im'ândan dûr tutulmamalıdır.

Çünkü bir çocuğun iktisâb-ı hüner ve marifet eylemesi evvel-emirde sıhhatte bulunmasına vâbestedir. Sahîh'ül-mizaç olmayan bir çocuk yedi-sekiz, on-on beş sene süren tahsîlâtına nasıl devam eder?"¹³⁸

Bunun dışında Dr. Besim Ömer Bey'in "Mebâhis-i Tıbbiye-i Umûmiyeden Verem (Sill-er-Rie) adlı makalelerinde verem hastalığı hakkında bilgi verilerek, bu hastalıktan korunma yolları açıklanmıştır.

"Mütenevvia" başlıklı yazılarda ise göz ve diş sağlığı, şişmanlık ve tedavisi, boğmaca, kızıl, kuduz ve karahumma hastalıkları ve bunların tedavisi, halsizlik gibi sağlık problemleri ele alınmıştır. Ayrıca okuyucuların gönderdiği mektuplardan o dönemde koleranın çok yaygın ve en çok korkulan hastalıklardan biri olduğu da anlaşılıyor.

Yurtdışı nüshalarında sağlıkla ilgili yazıya rastlamadık. Yalnızca II. İstanbul döneminde bir tabibin taşrada ki belediye doktorlarında bahsettiği yazı ve diğer iki imzasız yazıdan başka sağlık yazıları yoktur. Bu imzasız yazılardan birinde

¹³⁸ B. A., "Terbiye-i Etfâl", 24 Şaban 1306, İstanbul, S.94, s.912

firengiden kısaca bahsedilmektedir. Diğerinde ise Adapazarı'nda hastaneye duyulan ihtiyaç dile getirilmektedir.

I.1.4.12. ASKERİYE

Son on yıl içerisinde askeri alandaki gelişmelerin kaynağını araştırdığında 14. asırda paranın icadıyla başlayan sanayi endüstrisi silahlanmayı da beraberinde getirmiş, devletler iktidar ve para için birbirleriyle mücadeleye girişmişlerdir. Bu mücadeleler birçok insanın hayatını kaybetmesine neden olduğundan bunun önüne geçilmesi için bazı tedbirler alınmıştır. Bunlardan birincisi, tüfeklerin çapı düşürülmüş ve böylece öldürücü etkisi ortadan kaldırılmıştır. İkinci tedbir de madeni mermilerin üstlerinin daha yumuşak bir maddeyle kaplanmasıdır. Böylece savaşlarda insan kaybı daha az olacaktır. Ancak, barutun değişik çeşitlerinin icadı insanların yeniden acı çekmelerine neden olmuştur. Fransızların sessiz ve dumansız barutu üretmesi son on senede mermilerin geliştirilmesine ve topçu sınıfındaki değişikliklere sebep olan en önemli unsurdur. Artık insanlık dramı başlamıştır.¹³⁹ Rıza imzalı bu makalede askeri alandaki reformların sebepleri ve insanlık tarihi için ehemmiyeti anlatılmıştır.

Mizan'ın ilk döneminde ordumuzu geliştirmek için alınması gerekli önlemler, askeri idadilerdeki öğretmen sıkıntısı, bahriye okulundaki düzenlemeler, askerlerimizin okullarını bitirince aldıkları ünvan ve nişanlar ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Askerlerimizin manevi yönlerinin güçlü olmasının onları bedenen de güçlü kılacağına belirtildiği bir makalede diğer ülkelerin Türk ordusu ile ilgili yorumlarına da yer verilmiştir. Osmanlı ordusu ile savaş tecrübesinde bulunan Avusturyalı prensler, “Türk askeri muharebede misâl olacak bir askerdir.” Ve “Türkler harp için doğmuştur.” ifadeleriyle; Ruslar ise, “Ruslar Türk gibi şeci bir askere mukâbele etmiştir.”¹⁴⁰ gibi ifadelerle Türk askerinin üzerlerinde bıraktığı etkiyi açıklamışlardır.

¹³⁹ Rıza, “On Senede Tebdîlât-ı Askeriye”, İstanbul, 14 Recep 1307, S.137, s.1261-2

¹⁴⁰ Bir Türk, “Ordumuz ve Ordumuzun Terakkiyât-ı Umûmiyemize Hizmeti”, İstanbul, 26 Şaban 1307, S.143, s.1308-9

“Bir Türk” imzasıyla yayımlanan bu makalede, Türk askerinin diğer devletler üzerinde böyle bir etki bırakması maneviyatlarının güçlü olmasına bağlanmıştır.

Türk ordusunun önemli unsurlarından biri de çavuşlardır. Çünkü çavuşlar askerleri yetiştiren kişilerdir. Çavuşlar ne kadar üstün vasıflara sahip olursa yetiştirdiği askerler de onun gibi olacaktır. Bu da güçlü ve kaliteli bir ordumuzun olmasını sağlayacaktır. “... Almanya meşâhir-i ricâl-i askeriyesinden biri bir eserinde **“71 seferini bize çavuşlarımız kazandırmıştır”** tabîriyle çavuş heyetinin hâl-i mükemmeliyetini ilân ediyor.”¹⁴¹ Ancak bizde çavuşların eğitiminde yetersizlikler vardır. Daha iyi çavuşların yetişmesi için talim sürelerinin arttırılması gerekmektedir.

Askeri konulardaki diğer makalelerde daha çok askerlerin eğitimleri üzerinde durulmuştur.

Gazetenin Kahire nüshalarında “Vazîfe-i Askeriye ve Hudûd-ı İtaat”¹⁴² başlıklı yazı dışında askerî konulu yazıya rastlamadık.

Paris-Cenevre nüshalarında Abdülhamid’in donanmaya gereken özeni göstermediği “Garîbeler”, “Çocuğum Cıs”, “Hani ya Hamidiye Filoları” gibi yazılarda ifade edilmektedir. Donanma ve zırhlıların bir savaşı taşıyacak kapasitede olup olmadığı değerlendirilerek harbiye nazırlığının yanlışları dile getirilmiştir. Bir Kürt mahlaslı Abdullah Cevdet’in askerın teçhizatı hakkında yazdığı yazı da önemlidir.¹⁴³

Meşrutiyetin ilanından sonraki nüshalarda askerî konular oldukça ağırlık kazanmıştır. Mizan’da yayınlanan askeri yazıların çoğunu alaylı-mektepli çatışması oluşturmuştur. Bu dönemde hürriyetin muhafazası için merkezi Selanik’te bulunan 3. Ordudan askerler İstanbul’a gönderilmiştir. Asker ocağında yapılan ıslahatlar ve batılı mekteplerden mezun diplomalı askerlerin bilhassa rütbelilerin çoğalmasıyla askerler arasında alaylı-mektepli çatışması meydana gelmiştir. Geleneklere bağlı, padişahı seven ve küçük rütbeli er, çavuş gibi kıtadan yetişmiş askerlere “alaylı”, iyi eğitim görmüş, batılı dünya görüşüne sahip yüksek rütbeli İttihatçı subaylara ise “mektepli” denmekteydi. İttihatçılar meşrutiyetin koruyuculuğunu yapmak ve

¹⁴¹ Topçu Yüzbaşısı Rıza Efendi, “Ordu-yu Şâhânedede Çavuşlar”, 29 Cemâziye’l-Âhir, İstanbul, S.135, s.1245-6

¹⁴² “Vazîfe-i Askeriye ve Hudûd-ı İtaat”, 1 Zilhicce 1313, Kahire, S.176, s.2489-91

¹⁴³ Bir Kürt, “Bend-i Mahsûsa: Techizat-ı Askeriye”, 21 Şaban 1314, Paris, S.6, s.2

ordudaki ıslahatların devamı için alaylı askerleri ordudan tasfiye etmeye karar vermiştir.

Ordunun ıslahı için İttihatçıların aldığı kararlar ve bunu tatbik şekilleri Mizan'da eleştiriye uğramıştır. İslahat-ı Askeriye ve Tasfiye-i Rütüb-i Askeriye yazıları ordudaki mektepli-alaylı çatışmasını, tasfiye edilen askerleri ve onların uğradığı sıkıntıları anlatması bakımından büyük önem taşımaktadır. Gazetede tasfiye neticesindeki alaylıların bir grafiği de mevcuttur.

Hasan Fehmi'nin öldürülmesi, askerler arasındaki değerler çatışması ve tahrik edici yayınlar nedeniyle İstanbul'da 31 Mart isyanı başlamıştır. İlk Avcı taburlarına mensup askerler ayaklanmıştır. İstanbul'daki bu anarşi ortamının geçmesi için ulema askere etkileyici nasihatlerde bulunmuştur. Ulemanın teskin etme amaçlı hitapları Mizan'da yayınlanmıştır. Beyazıt Dersiamlarından Ahmet Rıfat medrese öğrencileri ve askerlere sakin olmaları, düzen ve disiplinden feragat etmemeleri, birbirlerini öldürmemeleri için ricada bulunmuştur. Said-i Kürdi de aynı amaçla iki ayrı yazısında askere seslenmiştir. Askerlerin komutanlarına itaat etmeleri üzerinde ısrarla durmuştur:

“Ey Şanlı Asker-i Muvahhidîn: Ve ey millet-i mazlûmeyi mukaddes-i İslamiyeti iki büyük vartadan tahlîs eden muhteşem ve muntazam kahramanlar!

Cemâl ve kemâliniz intizâm ve inzibâttır. Bunu da hakkıyla en müşevveş zamanda gösterdiniz. Ve hayatınız, kuvvetiniz itaattadır. Bu meziyyet-i mukaddeseyi en ufak âmirinize karşı bilâ-irâe eylediniz. Otuz milyon Osmanlı ve üç yüz milyon İslam'ın nâmusu artık sizin itaatinize bağlıdır ve râyet-i tevhîd-i İlâhi sizin için yedd-i şecâatinizdir. Sizin o mübârek elinizin kuvveti de itaattır. Sizin zâbitleriniz müşfik pederlerinizdir. Kur'an, hadis, ve hikmet ve tecrübe ile sâbittir ki âmire itaat farzdır.”¹⁴⁴

Ulemanın çabalarına rağmen dinmeyen isyanı bastırmak için Selanik'ten Hareket Ordusu gönderilmiştir. Hareket Ordusu Komutanının asayişin sağlandığına dair telgrafı da gazetede yer almıştır. Hareket Ordusunca bastırılan isyanın sonunda pek çok alaylı asker idam edilmiştir.

¹⁴⁴ Said-i Kürdi, “Askere Hitâb”, 3 Nisan 1325, İstanbul, S.128, s.530

I.1.4.13. HUKUK

Mizan'ın İstanbul'da yayınlandığı ilk yıllardaki sayılarında hukuki konularda yazılmış iki makale vardır. Bunlardan birisi yeni ceza kanunu hakkındadır. Buna göre ceza müddetlerinin üçte ikisini tamamlayanlara af gelirken bu süreyi tamamlamayanlar cezalarını çekeceklerdir. Kabul edilen bu yasa hapishanelerdeki mahkumların ayaklanmasına neden olmuş ve hapishane memurlarını zor durumda bırakmıştır.¹⁴⁵

“Bir Hüsn-i Tedbîr” adlı diğer makale ise adli davalarda yapılan düzenlemeler ile ilgilidir. alacaklı davalarında, senedlerin olması ve bunlarla ilgili bir sürü belgenin istenmesi, hem davacıyı hem de mahkemeyi zor durumda bırakmaktadır. Bu nedenle alınan tedbirde sadece senedin aslının yeterli görülmesi kararlaştırılmıştır.

Hukuki konular yurtdışı Mizan nüshalarında azdır. Buna nazaran meşrutiyet sonrasındaki Mizan'da hukuki konular üzerinde bir miktar durulmuştur. Ancak hukuki yazılar genelde idarehaneye gönderilen ve aynen nakledilen varakalardan ibarettir. Mehmet Murat'ın adli konularla pek ilgilenmediği görülmektedir. Onun yerine Üsküdar Ceza Mahkemesi Reisi, Memur Ferdi, Celaeddin ve Mustafa Ağarus'un yazıları yer almaktadır. Hürriyetin ilanına rağmen cezaevlerinde bulunan menfa ve firarilerin serbest bırakılması için imzası mahfuz biri tarafından yazılan açık mektup dikkate değerdir.

Aynı dönemde ulemanın yazdığı makalede “Ulemâ ve Müntesibîn-i Hukuk bu devr-i hürriyette kavanîn ve nizâmâtın ahkâm-ı celîle-i şeriyeye tatbîk edilmesini iltizâm etmelidir.”¹⁴⁶ diyerek vazife ve sorumluluğun ne olduğu gösterilmektedir.

Yine bu dönemde bir yazı dizisi görmekteyiz. Mustafa Ağarus'un “Köylüler ve İstedikleri Mahkemeler” makalesi beş nüshaya yayılmıştır.

“Umûr-ı Adliye” yazısı da adliye nezaretinin sorunlarını ve meşrutiyetin Osmanlı hukukuna tatbiki için yapılması gereken tensikati anlatmaktadır. Adliye Nazırı'nın değişimiyle Fehmi ve Refik Bey taraftarlığının zuhur etmesi de Mizan'ın sayfalarına konu olmuştur.

¹⁴⁵ “Hapishâne-i Umûmi Maddesi”, 8 Şevval 1304, İstanbul, S.37, s.304-5

¹⁴⁶ Ulemâ-yı İslamiye'den Biri, “Vekâletin İnhisârı”, 8 Rebü'l-Evvel 1327, İstanbul, S.110, s.458

I.1.4.14. İKTİSAT

Mizan’da iktisadi konular, maliye, sanayi, ticaret ve tarım hakkında yazılmış makaleler aracılığı ile ele alınmıştır.

Maliye hakkındaki makalelerde daha çok reji idaresi üzerinde durulmuştur. Reji idaresinin bütçe açığını kapatamamasının nedenleri, izlediği politikanın tütün üreticilerine ve dolayısıyla ülke ekonomisine verdiği zarar açıklanmıştır. Rejinin 102 bin olan bütçe açığının sebebi daha çok tütün kaçakçılarına bağlanmıştır:

“Rejinin zararı kaçakçılardan ileri geliyor. Efrâd-ı cemiyet hükûmetin alâka-dâr olmadığına tamamıyla vâkıf olmadıklarından kaçakçının elinden tütün aldıkları vakit devlete karşı bir fenâlık, bir kabâhat ettik zanneylemiyorlar.”¹⁴⁷

Bununla birlikte Avrupa’nın bu konudaki politikası da örnek alınmadığı, yöneticilerin vurdumduymaz tavırları da sorunların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Devletin ve üreticinin daha fazla zarar görmemesi için en kısa zamanda etkili tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Mali alanda yapılan ıslahatları takdir eden Mizan özellikle son kabul edilen vergi nizamnamesinin iyi bir girişim olduğunu savunur. Hayvan üreticilerini ilgilendiren bu kanuna göre:

1. Üretici kazandığını beyân ederek vergisini verecek,
2. Üreticiler kazançlarının bir kısmını kendilerine bildirilen yerlere sarf edeceklerdir.
3. Üreticilerin kazançları ve harcamaları bir muayene komisyonu tarafından kontrol edilerek, hesap altına alınacaktır.

Bu şekilde devletten vergi kaçırmanın biraz önüne geçileceğini düşünen Murat Bey, bu kanunun uygulanmasında köy muhtarlarından maliye bakanlığına kadar tüm kamu personelinin sorumlu olduğunu, basının da elinden gelen desteği vereceğini söylemiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁷ “Reji İdaresi”, 27 Sefer 1304, İstanbul, S.6, s.44

¹⁴⁸ “Umûr-ı Mâliye: Lâhika”, 24 Cemâziye’l-Âhir, İstanbul, S.46, s.400-1

Girit'in mali durumu, memurların maaşları, Duyûn-ı Umûmiye borçları, mali ıslahatlar, demiryolları projesinin mali sıkıntılar nedeniyle tamamlanamaması gibi birçok konuya değinilmiştir.

“Eşhâs hakkında câri olan ahkâm-ı kavâid heyet-i ictimâiyeye de kâbil-i tatbîk olduğundan sanatsız insan nasıl bir cism-i âtıl hükmünde kalmakta ise sanayiye ehemmiyet vermeyen akvâm ve heyetin dahi kemâlince husûl-i emniyeti mümkün olamayacağı şüphesizdir.”¹⁴⁹ sözleriyle devlet için sanayiın önemini belirten Murat Bey, bu konuda geride olduğumuzu, özellikle diğer ülkelerin makineler aracılığı ile çok ileriye gitmelerine mukabil bizim hâlâ el gücüyle bir şeyler üretmeye çalışmamız ekonomi açısından bizi yıpratmıştır. Bunun için bir an önce makineleşmeye gidilerek Batı ekonomisiyle yarışacak seviyeye gelmemiz gerekir.

Bir zamanlar iyi niyetlerle verilen kapitülasyonların daha sonra genişletilmesi ve süresinin uzatılması devleti ekonomik bakımdan çökertmiştir. Makineler sayesinde daha az emek harcayarak ve daha ucuza mal ederek ürettiklerini kolayca Osmanlı Devleti'nde pazarlayan yabancılar, bizim el tezgahlarında ürettiğimiz ürünlerin elimizde kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle yabancıların ülkemizde bu kadar serbest ticaret yapmaları önlenmelidir.¹⁵⁰

Hükümetin en önemli ıslahatlarından biri ziraat alanında yapılanlardır. “Mizan”da da bunlardan övgüyle söz edilmiş, çiftçiliğin önemi vurgulanmıştır. Ziraatı daha da iyi hale getirmek için çiftçi daha çok ziraat okulları açılmalı, ziraat bankaları çiftçiyi daha çok desteklemelidir. Çünkü: “Âdiye-i mahsûsamızı meydana getiren nebâtât ve hayvanâtın hep çiftçilik sâyesinde husûl-pezir olur. Kudret-i Fâtıra'nın topraklara ihsân eylediği hassa-i mübareke-i tebebbütten o vâsıtâ ile müstefid olduğumuzdan çiftçilik âdetâ muhyi-i beşer mertebesini bulur.”¹⁵¹

Makineli tarıma geçilmesi ve hayvancılıkta yeni usullerin benimsenmesi ile ürünlerin miktarı ve kalitesi arttırılmıştır. Çiftçilerimizin bu yeni usullerden mutlaka haberdar edilmesi ve ziraat bankasının şubelerinin arttırılarak çiftçilerimizin

¹⁴⁹ “Sanayi ve Makineler”, 14 Sefer 1307, İstanbul, S.116, s.1093

¹⁵⁰ “Makalede Kusur”, 22 Şevval 1306, İstanbul, S.100, s.959-60

¹⁵¹ “Ziraat”, 10 Şaban 1306, İstanbul, S.92, s.896

desteklenmesi gerektiği açıklanmıştır. Ayrıca Paris'teki gibi büyük sergiler açıp ziraat ve sanayi ürünlerimizi buralarda sergileyerek tanıtabiliriz. Bu şekilde ülke ekonomisi güçlendirilebilir.

Mizan'ın yurtdışı nüshalarında iktisadi konular üzerinde durulmamıştır. Meşrutiyetin ilanından sonraki nüshalarında iktisadi konular bir hayli ağırlık kazanmıştır.

II. İstanbul dönemindeki iktisadi konuları dört bölüme ayırmayı uygun gördük. Burada en fazla yer tutan maliye alanında yazılan yazılar olmuştur. Diğerleri ticaret, ziraat ve sanayi olarak sıralanmıştır.

Meşrutiyetle beraber her alanda yapılan düzenlemeler iktisadi alana da nüfuz etmiştir. Maliye nezaretinde yapılan tensikat Mizan'ın sayfalarına konu olmuş ve tensikatın yanlış tatbiki gözler önüne serilmiştir.

İmzasız olmasına rağmen bu makalelerin üslubu cihetiyle Mehmet Murat'a ait olduğu anlaşılmaktadır. “İdâre-i memleketimizin en metrûk ciheti umûr-ı mâliyemizdir. En evvel düşünülüp tesviyesi çâresine bakılacak yine odur.”¹⁵² “Hayat-ı devlet ve bekâ-yı millet, ferdin bekâsı için olduğu gibi mala mütevakıftır. Bununla umûr-ı mâliyenin ne kadar mühim olduğu zâhirdir. Ne söylene zâiddir.”¹⁵³ Maliyenin önemini bu şekilde ifade ettikten sonra devlet bütçesi grafikte gösterilmiştir.

Bundan sonra yazıların yönü Maliye Nezaretine tatbik edilen tensikata çevirmiştir. Mehmet Murat, maliyedeki tensikatın yanlışlarını görmektedir ve yazılarıyla bunu okuyucusuna aktarmaktadır.

“Devâirde bütçeler nasıl yapılacak? Vakitler geçiyor. Devâirde hâlâ şu ölçüsüz, biçimsiz tensikat perdesi altında keyfi teşvîşâttan başka bir işe bakıldığı yok.

Hep yarım tedbircilik hep taraf-girlik, meşrûtiyet idâreyi güyâ herkesten ziyâde takdîr etmek dâiyesiyle Mâliye Nâzırı ön ayak oldu. Ortaya bir tensikât velvelesidir çıkardı. Yapılan haksızlıklar, yolsuzluklarla en mutâ memurlar, en faal

¹⁵² “Umûr-ı Mâliye”, 23 Recep 1326, İstanbul, S.22, s. 95-6

¹⁵³ “Devletimizin Bütçesi”, 2 Şaban 1326, İstanbul, S.31, s.135-8

memurlar âsi şeklinde gösterilerek üzerlerine kuvve-i müsellâha çekildi. Cebren icrâ etmek istediği tensîkatın defterini hâlâ her gün bozup çizmekle meşgul.”¹⁵⁴

Üzerinde önemle durulan bir diğer mesele de gümrüklerimizin gidişatıdır. Gümrük memurları ve müfettişleri de tasfiye edilmiştir. Tasfiye neticesinde boş kalan mevkiler meclis emanet azasına bırakılmıştır. Devlet bütçesi, gümrüklerde meydana gelen zayıttan etkilenmektedir.

“Devlet-i Aliyye gümrüklerinin seneden seneye devredildiği zâyîâtın tavsîfi hakkında irâd-ı makâl zâiddir. Çünkü hükûmet-i hâzırânın mâhiyye iki yüz elli lira fedâ ederek İngiltere’den gümrüklere mütehasıs celb etmesi, bu hakîkatin vücûduna ve rüsûmâtça ıslahât-ı ciddiyenin zâyîâtın mikdâr-ı seneviyyesi vâridât-ı hâzırânın bir misli ziyâde olduğu tutulan istatistiklerden, bâ-husûs nüfus-ı Osmaniye sarf ve istimâl etmekte olduğu işbâ-yı ecnebiye üzerine bir nisbet-i sathiyeye ile icrâ edilecek hesâbât netîcesinden anlaşılır.

Devletin umûmî bütçesinde görülen rehnenin çâre-i telâfisi işte göz önünde, fakat gözlerimiz hâlâ uykuda.”¹⁵⁵

Gümrüklerden sonra ormanların ıslahı için de Avrupa’dan fen memurları getirilmeye çalışılmaktadır. Orman nizamnamesinin, orman alanında tecrübeli memurların varlığına rağmen böyle bir politika güdülmesine Mizan’da karşı çıkmaktadır. Mevcutlarımızı kullanmak varken para ve güç kaybına hiç gerek yoktur. Memur tensikatının usulüne uygun yerinde yapılması gerekmektedir. Ormanların tahribe uğraması ve acınacak hale getirilmesinin sebebi bu yanlış politikadan kaynaklanan gayretsizlik ve hırsızlıktır.

¹⁵⁴ “Bütçe ve Tensîkat”, 12 Şaban 1326, İstanbul, S.41,s.179-80

¹⁵⁵ “Gümrüklere Dair”, 29 Sefer 1327, İstanbul, S.102, s.425-6

1.2. YAZAR KADROSU

Mizan'ın başmuharriri Mehmet Murat'tır. Onun dışında gazeteye düzenli olarak yazı yazan başka bir yazar yoktur. Yalnızca Kahire döneminde Tunalı Hilmi'nin yazıları, düzenli yazan ikinci bir kişinin varlığını bize göstermektedir. Kahire döneminde Cemiyet üyelerinin gizli haberleşme ağı kurduğunu ve rumuzlar kullanarak gazetede yazdıklarını anlıyoruz.

Paris-Cenevre döneminde yazıların çoğu İttihat ve Terakki'nin oluşturduğu Tahrir Heyeti tarafından yazılmaktadır. Bu dönemdeki yazılarda Mehmed Murad'ın imzası oldukça azdır.

İkinci İstanbul döneminde ise gazetede yazan isimler bir hayli çoğalmıştır. Mehmet Murat'ın imzalı ve imzasız yazılarının yanında halktan, memurlardan, askerlerden, ulemadan, edebiyat ve siyaset adamlarından ve Jöntürkler'in eski üyelerinden mektuplar ve varakalar "Aynen" başlığıyla yayınlanmıştır. Memleketin her kesiminden kişiler gazetede yazma imkanı bulmuştur. Bu yüzden Mizan, halkın söz sahibi olduğu, halkın her kesiminden insanların şahsi ya da milli meseleleri hakkında konuşabildiği bir kürsü gibidir. Biz yazar listemize tanınan ve tanınmayan kişilerin hepsini sıraladık. Başka gazetelerde yayınlanmış ve sonra Mizan tarafından iktibas edilmiş yazıların yazarlarını da listemize dahil ettik. Yazar kadrosundaki kişilerin büyük bir kısmının kimlik tespitini yapamadık. Hayatları hakkında bilgi edinme imkanına maalesef ulaşamadık. Yazar kadrosunu aşağıya sıraladık. Arkasından belli başlı yazarlar hakkında bilgi verdik.

Kahire Dönemi Yazar Kadrosu

1. Mehmed Murad
2. Tunalı Hilmi
3. Bir Asker
4. Bir Köylü
5. Ed-Dâi [Talib-i Selâmet Bir Mümin]
6. Erbâb-ı Hamiyyetten Biri

7. Gulam Mehmet Ali
8. Irak'tan Bir İhtiyâr Asker
9. Konyalı İhtiyâr Bir Türk
10. Mazlum
11. Medrese-nişînlerden Fakir Bir Softa
12. Midhat Paşa
13. Necdeti
14. Necib
15. Otuzu Mütecâviz İmzâ-yı Muteber
16. S. [Mezkûr Mecliste Bulunan]
17. Sultan Murad-ı Hamis
18. Talebe-i Ulûmdan
19. Ticâret ve Nâfia Nâzırı
20. Yıldız Fırkasından Bir Zâbıt
21. Abdülehad Nuri

Paris-Cenevre Dönemi Yazar Kadrosu

1. Mehmed Murad
2. Bir Kürt (Abdullah Cevdet)
3. Bir Arnavut
4. Bir Derviş
5. Durâni
6. Hasbi
7. Hemrâz
8. İlmiye'den Semian
9. Keçecizâde Hikmet
10. Keçecizâde Mehmet Fuad Paşa
11. Küçük Mektepli
12. M.
13. Murad
14. Napier (Fotoğrafların Üzerindeki İsim)
15. Razi

16. Şefik
17. Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden
18. Tarsusizâde Münif
19. Tunalı Hilmi

II. İstanbul Dönemi Yazar Kadrosu

1. Mehmed Murad
2. [elif] Celaleddin
3. [ayın]. K.
4. [ayın]. K. Halid [İttihâd Terakkî Mısır Şubesi Azâsı]
5. [ayın]. Necdet
6. [ayın]. Raif
7. [elif]. Raif
8. Abdullah [Kütahya Mebûsu]
9. Abdullah Cevdet
10. Abdullah Fahri [Bayezid Dersiâmlarından]
11. Abdullah Zeki [Şurâ-yı Devlet Mazbata Kaleminden]
12. Abdullah Zühtü-Mehmed Zeki-Hasan Avni-İsmail [Umûm Mektep Talebeleri]
13. Abdurrahman Efendi [Nevvabtan]
14. Abdülfettah [Nablus İdâdisi Muallimlerinden]
15. Abdülkadir [Menfâ ve Firârîlerden Mürekkep Jöntürk Kulübü Nâmına]
16. Abdünnafî [Bayezid Dersiâmlarından]
17. Abdünnafî Mekkî [Nesl-i Cedîd Kulübü Azâsı]
18. Abdüşşekür [Hâssa Zâbıtânından]
19. Âciz Bir Müslüman
20. Adam Block [İngiltere Sefâret-i Sâbık]
21. Ahmed Adnan
22. Ahmed Esad
23. Ahmed Fazıl
24. Ahmed Hayati
25. Ahmed Hilmi Estane

26. Ahmed Midhat
27. Ahmed Rıfat [Bayezid Dersiâmlarından]
28. Ahmed Rıza Bey
29. Ahmed Zeki
30. Alaaddin [Dar'ül-İrfan Mektebi Müdürü]
31. Aleyke
32. Ali
33. Ali Cevad [Serkâtip Hazret-i Şehriyâri]
34. Ali Fikri ve Mustafa Haydar [Mekteb-i Hukuktan]
35. Ali Haydar Midhat
36. Ali Kemal
37. Ali Naki [Meclis-i Mebûsân Reis-i Mevkiti]
38. Ali Osman
39. Ali Rahmi [D. Vekillerinden]
40. Ali Suad
41. Amasyalı Bahaddin [Polis Komiserlerinden]
42. Arif [Edirne Kapısı Çakırağa Mahallesinden]
43. Avlonyalı Kemal
44. Azmi
45. Bayezid Dersiâmlarından Muteber İmza
46. Bedüzzaman Said-i Kürdî
47. Binbaşı M.
48. Bir Gümrükçü
49. Bogus Yaldızcıyan
50. Cemal [Mutasarrıf-ı Sâbık]
51. Cemiyet-i Ulema-yı İslamiye
52. Cevdetî [Miting Heyeti Nâmına]
53. Çerkez Ahmet Fâni
54. Daniş
55. Dar'ül-Muallimîn İbtidâi Müdüriyeti
56. Divrikli Abdullah Ziyaeddin [Fatih Camişerîfi Müntehab Dersiâmlarından]
57. Dr. Gustav Joley

58. Dr. M.K.
59. Dr. Nazım Rahmi [Selânik Mebûsu]
60. Dr. Reşid (Neyyir-i Hakikat'ten)
61. Dr. Şerafeddin, Dr. Softazâde Abdullah, Dr. Necmeddin, Dr. Hamid, Refik Azim, Suad, Haydar, Hakkı, Mehmed Rahmi, Manastırlı Bahaddin, Ali Nasuhi
62. Dr.Temo
63. Ebu Muzaffer Niyazi [Cezayir Bahr-ı Sefid Sermüstantiki]
64. Edirneli Naci
65. Efdâl
66. Ekrem Esat Rauf
67. El-Hac Necib
68. Es-Seyyid Bekir [Karamürsel İâne-i Askeriye Komisyon Reisi]
69. Emin Zihni
70. Emrullah [Kırk Kilise Mebûsu]
71. Erzincanî Ziya
72. F.N.
73. F.Y.
74. Faslızâde Mehmed Esad
75. Fatma
76. Fatma [Sarıyer'den]
77. Fraşerli Osman
78. Ferid [Lazistan Mebûsu]
79. Fethi
80. Feyzi Bey [Eyüp'ten]
81. Fuad
82. Fünûn-ı Zıraiye Müntesibînden Biri
83. Gönenli Hilmi Efendi
84. H.T.
85. Hakkı Behiç
86. Halide [Koska'dan]
87. Halide Salih
88. Halil Osman Kemal

89. Halis [Debre Sancağı Nâib-i Sâbıkı]
90. Hamdi
91. Hasan Asaf [Müntesibîn-i İlm-i Hukuktan]
92. Hayreddin
93. Hayri Fethi
94. Hersekli Ali Rüştü [Üsküdar Cezâ Mahkemesi Reisi]
95. Hıfzı [Çatalca Kumandanı]
96. Hüseyin Hüsnü
97. Hüseyin Nebîh
98. Hüseyin Tahsin
99. İbrahim Halil [Fatih Mücâz Talebesinden Bâb-ı Fetvâ Sicil Ketebesinden]
100. İbrahim Sedat
101. İhsan Adli
102. İlhami Reşid
103. İsmail Hakkı [Jandarma Binbaşılardan]
104. İsmail Hakkı
105. İzidor [Tahrîrât-ı Hâriciye H.]
106. İzmirli Ahmed Naci
107. İzzet Fuad [Süvâri Müfettişi, Askerî Kulübü Heyet-i İdâre Reisi Birinci Ferîk]
108. Kâmil [Polis Müdürü]
109. Kaymakam Asım
110. Kaymakam-Kolağası
111. Kaymakamzâde Giridî Hakkı
112. Kemal ve Ahmed Ziya
113. Kemaleddin [Yemen Nâib-i Esbakı]
114. Kerkükî Sırrı
115. M. [ayın]. [Mekteb-i Mülkiyeden]
116. M.K.
117. M.N.
118. M.S.
119. M.C.
120. Mahir Said Bey

121. Mahmut Şevket Paşa
122. Mahmut Tahir
123. Maryayan Manuk
124. Mehmed [Mekteb-i Mülkiyeden]
125. Mehmed Ali
126. Mehmed Cemil [Lületaş Maden Müdürü]
127. Mehmed Emin [Kastamonu Talebe-i Ulûmdan], Koçoğlu Hüseyin Hüsnü
128. Mehmed Emin [Halep Mahkeme-i Cezâ Azâsından]
129. Mehmed Emin [Karakeçili Aşîreti Reisi]
130. Mehmed Hikmet [Fatih Dersiâmlarından]
131. Mehmed Hilmi [Dar'ül-Muallimîn Muallimlerinden Urfalı Hafız]
132. Mehmed Cemil
133. Mehmed İhsan
134. Mehmed Murad
135. Mehmed Rauf
136. Mehmed Sadreddin [Topkapı Merkez Rüştüyesi Müdürü]
137. Mehmed Sabahaddin [Mahmud Paşa'nın Mahdûmu]
138. Mehmed Tevfik [Ticâret Mahkemesi Muhasebe Başkâtibi]
139. Mehmed Tevfik [Tophâne-i Âmire Sevk Komisyonu Başkâtibi]
140. Mehmed Yaşar
141. Mekteb-i İdâdi-i Harbiye Talebesinden
142. Memur Ferdi
143. Mirahurzâde Midhat
144. Midhat [Hukuk-ı Şâhâne Müdâviminden]
145. Moris Münaşa
146. Murad
147. Mustafa Safi
148. Mustafa Ağarus
149. Mustafa Nihad [Yozgat Tahsîlat Memuru]
150. Mustafa Sabri
151. Muteber Üç İmza
152. Mülâzım İbrahim

153. Müntesibîn-i Hukuktan Âmir
154. Nafiz
155. Naib [Sivrihisar Kaymakam Vekili]
156. Necdet
157. Necmeddin
158. Niyazi [Üsküdar'dan Trabzon Müstantik-i Sâbıkı Çarşambalı]
159. Numûne-i Terakki Talebesinden
160. Nuri [Hüdavendigâr Vilâyeti Seyyâr Frengi Tabibi]
161. Nuri ve Sadık [Talebe-i Ulûmdan]
162. Onur [Erkân-ı Harbiye Binbaşısı]
163. Osman Kemal [Rumeli Muhacirîn-i İttihâd Reisi]
164. Otuzu Mütecâviz İmzâ-yı Muteber
165. Polis Serkomiseri
166. Raif
167. Rasih [Divân-ı Muhâsebât Reisi]
168. Resmî Mühür [Cemaât Nâmına Meryem Ana Kilise Mütevellileri]
169. Reşad Nahifi [Suriyeli Tıbbiye-i Mülkiyeden]
170. Reşid [Şehremin-i Esbakı]
171. Reşid Akif [Sivas Vali-i Sâbıkı]
172. Reşid Akif [Dâhiliye Nâzır-ı Sâbıkı]
173. Rıfat [Urfa Mebûsu]
174. Rıza [Mekteb-i Mülkiye Mezûnlarından]
175. Rıza Paşa [Serasker-i Sâbık]
176. S.
177. Sadrazam Kâmil Paşa
178. Safvet (Urfa Mebûsu)
179. Sakine Fatma
180. Salih
181. Salih Zihni
182. Sami
183. Sami Kale
184. Selim Sabit

185. Seniha
186. Suad Sedat
187. Sultan Murad-ı Hamis
188. Süleyman Mazhar
189. Süleyman Nazif
190. Süleyman Sabit
191. Şerafeddin Mağmûmi
192. Şerif Ali [Avcı Taburundan]
193. Şerif Sadık
194. Şevki [Zeyrek'ten]
195. Şükrü Fırat
196. Şükrü Karavan
197. T.
198. Tayyar
199. Terzioğlu Şakir [Yortan Kariyesinden]
200. Tırnovalı Osman Nuri
201. Timurhisarlı El-Hac Abduş [Fatih Dersiâmlarından]
202. Tophâne-i Âmire Meclisinden
203. Ulemâ-yı İslamiyeden Biri
204. 3.Ordudan İki Muteber Mühür
205. Vasfi
206. Yakub Hasib [Talebe-i Ulûmdam, Hemşinli]
207. Yanyalı Tahsin
208. Yesari Sami [Terakki Gazetesi Makalât-ı İlmiye Muharrir-i Sâbıkı]
209. Yevanaki [Trabzon Ve Kastamonu Adliye Müfettiş Muâvin-i Sâbıkı]
210. Yozgatlı Divânzâde Hamdi

Mehmet Murat

1854 yılında Dağıstan'da doğmuştur. Babası Hacı Mustafa, Hacı Murat'ın yanında savaşmış bir zattır. Bu yüzden oğluna onun ismini vermiştir. Timurtaş Şura Rüştüyesi'nde sonra Stavropolska Gimnasium'da okumuştur. Arapça ve Fransızca'yı öğrenmiştir.

14 Şubat 1873'te İstanbul'a gelmiştir. O zaman I.Meşrutiyet neslinden Mithat Paşa ile tanışmıştır. Hariciye Matbuat Kalemî'nde çalışmaya başlamıştır. Görevi Rus gazetelerini takip etmektir.

Çok geçmeden Sadrazam Şirvanzade Rüştü Paşa'nın Kalem Müdürü olmuştur. Sadrazam azledilince onunla Halep'e gider. Sadrazam ölünce de Sahip Molla'nın evinde ders vermeye başlamıştır. Bu sayede Türkçe'yi öğrenmiştir.

1876-1877 yıllarında Vakit ve İttihad gazetelerinde yazmıştır. 1877'de Hilmi Molla'nın kızıyla evlenmiştir. Sonrasında Mülkiye Mektebi'nda tarih ve coğrafya dersleri vermiştir. 1879'da Muhtelit Muhacirin Komisyonu'na getirilmiştir. 1880'de Darümuallimin'de tarih hocalığı yapmıştır. 1882'de Maarif Nezareti Teftiş ve Muayene Heyeti üyeliğine getirilmiştir. Özellikle Mülkiye Mektebi'nde öğrencilere hürriyet ve inkılap prensiplerini anlatarak onları kendine hayran bırakmıştır. Bu yüzden çok itibar görmüştür.

Bu ana kadar hayatını İstanbul'da çeşitli memurluklarda çalışarak geçiren Mehmet Murat 1885'te Dağıstan'a gitti ve döner dönmez İstanbul'da Mizan'ı çıkarmaya başlamıştır. 1887'de devlet tarafından Romanya ve Bulgaristan'a gönderilmiştir.1890 yılında Abdülhamid Mizan'ı tatil ettirmiştir. Murat Bey yine padişah tarafından Duyun-ı Umumiye Komiserliğine getirilmiştir. 1895'e kadar bu işi yapmıştır. 13 Eylül 1895'te Abdülhamid'e Mahdud Meşrutiyet adlı reform projesini sunmuş ve takdir edilmemiştir. Bundan sonra Mehmet Murat İstanbul'dan izinsizce ayrılarak 20 Kasım 1895'te Sivastopol'a oradan Viyana'ya geçmiştir. Avusturya Dışişleri Bakanı ile Osmanlı-Avusturya ilişkisine dair görüşmeler yaptı. Bu görüşmeler de işe yaramayınca 5 Kasım 1895'te Paris'e giderek oradaki Jöntürkler'le temasa geçmiştir. Cemiyet üyelerinin çoğu eski öğrencilerinden olduğu için cemiyet üyeleri tarafından -Ahmet Rıza hariç- çok iyi karşılanmıştır. Paris'ten Londra'ya geçerek İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Salisbury ile Osmanlı'nın durumu ve Ermeni sorunu üzerine görüşmeler yapmıştır. Burada da hedeflerine

ulaşamayınca İngiliz hakimiyetindeki Mısır'a gitmiştir. 1896'da Kahire'de Mizan'ı tekrar çıkarmaya başlamıştır. Kahire'de Mizan'ın ikinci dönemi başlamıştır. Mehmet Murat yayınlarında ağırbaşlı fikir adamı kimliğini kaybederek sert, haddini bilmez ve padişah aleyhtarı bir kimliğe bürünmüştür. Öylesine ileri gitmiştir ki İstanbul'da hakkında gıyabi idam kararı alınır. Burada iken İttihat ve Terakki Cemiyeti ile irtibatını koparmamıştır. Kahire nüshalarındaki sert tavrı İngiliz hakimiyetindeki Mısır'da kabul görmemiş ve Paris'e gitmek zorunda kalmıştır. Paris'te Mizan'ı İttihat ve Terakki'nin yayın organı olarak yayınlamaya başlamıştır. Ahmet Rıza ile anlaşmazlığı yüzünden cemiyette bölünmeler yaşanmış ve Murat Bey öğrencileri ile beraber başkanı olduğu cemiyeti İsviçre'nin Cenevre şehrine taşımıştır. 31 Mayıs 1897'de başkanlığı bırakarak Serhafiye'nin ısrarı ile 14 Ağustos 1897'de İstanbul'a dönmüştür.

1899 yılında padişah tarafından Şura-yı Devlet Maliye Dairesi üyeliğine getirilerek 1908'e kadar bu görevde kalmıştır. Meşrutiyetin ilanından sonra bu görevinden istifa ederek Mizan'ı çıkarmaya başlamıştır. Bu dönemin ilk sayısında yazdığı yazı ile tekrar cemiyete kabul edilmek istemiş, ama kabul edilmemiştir. Artık Mehmet Murat İttihat ve Terakki aleyhtarı bir tavır takınmıştır. II. İstanbul döneminde iktidardaki Cemiyet'e karşı yazdığı yazılar yüzünden tepki görmüştür. Muhalefet-iktidar çatışması sonucunda 31 Mart İsyanı çıkmış ve Mehmet Murat tutuklanmıştır. Bu olayla Mizan bir daha çıkmamak üzere kapanmıştır. Murat Bey Rodos ve Midilli'ye kalebentlik yapmak üzere sürülmüştür. 1912'de affa uğrayarak İstanbul'a gelmiştir. Bazı gazetelerde yazı yazmaya devam etmiş ve 15 Nisan 1917'de ölmüştür.

Eserleri şunlardır: Tarih-i Umûmi, Muhtasar Tarih-i Umûmi, Devr-i Hamidi Asârı, Turfanda mı Yoksa Turfa mı?, Yıldız Saray-ı Hümayûnu ve Bâbîâli, Müdâfaa Niyetine Bir Tecâvüz, Muhtasar Tarih-i İslam, Hürriyet Vadisinde Bir Pençe-i İstibdat, Mücâhede-i Milliye, Tencere Yuvarlandı Kapağını Buldu, Tarih-i Ebu'l-Faruk, Enkâz-ı İstibdat İçinde Züğürdün Tesellisi, Meskenet Mazeret Teşkil Eder mi?, Taharri-i İstikbâl, Tatlı Emeller Acı Hakikatler.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Birol Emil, *Türk Kültür ve Edebiyatından Şahsiyetler*, Ankara, Akçağ Yayınları, s.90-110

Abdullah Cevdet

19. asırda yaşamış siyaset adamı ve yazardır. 9 Eylül 1869'da Arapkir'de doğmuştur. 29 Kasım 1932'de ölmüştür. Ölümünden sonra cenaze namazının kılınıp kılınmayacağı üzerine pek çok tartışmalar yapılmıştır.

Mekteb-i Tıbbiye'de öğrenim görmüştür. Bu dönemde bu okulda biyolojik materyalist eğilimler hakim durumdaydı. Ailesinden dini eğitim almasına rağmen ve dini vecibelerine bağlı iken sonraları bu fikirden etkilenmiştir.

Öğrenciyken 1889'da tıbbiyeli arkadaşları ile sonradan İttihad ve Terakki Cemiyeti adını alacak olan İttihad-ı Osmani adlı gizli cemiyeti kurmuştur. Siyasi faaliyetleri sebebiyle birçok defa tutuklandı. 1894'te Mekteb-i Tıbbiyeden mezun oldu. Mizan ve Meşveret adlı dergilere imzasız ve "Bir Kürt" takma adıyla yazılar gönderdi. Paris'e geçerek Osmanlı Devletini yıkmak için faaliyet gösteren Jön Türklere katıldı. 1897'de Cenevre'ye giderek İttihad ve Terakki Cemiyetinin merkez komitesinde yer aldı. Çeşitli gazete ve dergilerde takma adıyla yazılar yazdı. 1899'da Viyana sefaretı tabipliğine tayin edildi. 1903'te tekrar Cenevre'ye giderek bir matbaa kurdu ve İctihad Mecmuası'nı çıkarmaya başladı. 1904'te Osmanlı İttihad ve İnkılap Cemiyetinin kurucuları arasında yer aldı. Şura-yı Osmani Cemiyetinin idaresinde vazife aldı.

46 telif olmak üzere toplam 76 eser yayınlamıştır. Eserlerinden bazıları şunlardır: Mahkeme-i Kübra, İki Emel, Hadd-i Tedib, Ahmet Rıza Bey'e Açık Mektup, Fünun ve Felsefe, Bir Hutbe, İstanbul'da Köpekler, Yaşamak Korkusu, Cihan-ı İslam'a Dair Bir Nazar-ı Tarihi ve Felsefi, Adab-ı Muâşeret Rehberi.¹⁵⁷

Mizan'da üç yazısı vardır. Birisi Paris dönemine, diğeri ise II.İstanbul dönemine aittir.

Birol Emil 1979, *Mizancı Murad Bey, Hayatı ve Eserleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
İstanbul: İstanbul Üniversitesi, s.1-160

Mizancı Mehmed Murad 2005, *Tatlı Emeller Acı Hakikatler*, (Haz.Ahmed Nezih Galitekin),
İstanbul, Şehir Yayınları, s. 9-247

¹⁵⁷ İhsan Işık 2004, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, C.1, s.20-21

Abdullah Ziyaeddin

Divrikli'dir. Fatih dersiamlarından. İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti İdare meclisi Üyesidir. Mizan ve Volkan'da yazıları vardır.¹⁵⁸

Mizan'da 135. sayıda bu cemiyetten istifa ettiğini belirten bir mektubu vardır. Mizan'da 12 yazısı bulunmaktadır.

Abdülehad Nuri

1860-1927 yılları arasında yaşamıştır. Sinop'ta Bidayet Mahkemesinde katiplik yaptıktan sonra İstanbul'a gelerek Seyr-i Sefain İdaresinde çalışmıştır. Türkçülük akımını benimsemiştir. Milli Mücadele döneminde Kürt Mustafa Divan-ı Harbi tarafından tutuklanmış ama kaçmayı başarmıştır. Kastamonu'da Açıksöz gazetesine yazılar yazmıştır. Doğu adında bir dergi çıkarmıştır. Divan-ı Lügati't-Türk'ten alınan 251 atasözünü günümüze çevirmiştir.

Eserlerinden bazıları şunlardır: Münşeât-ı Kavânin, Ölen Kızım, Tenbellik yahut Gayrete Teşvîk, Teshîl-i Tahsîl, Kürt Düğünü, Darülaceze ve Mükrimîn-i Müslimîn, Sakînâme-i Nuri, Nidâ-yı İntikam, Atalar Sözü...¹⁵⁹

Mizan'da Kahire dönemine ait nüshalarda adı görülmüştür. Gazetede bir adet şiiri bulunmaktadır.

Ahmet Midhat Efendi

1844 yılında İstanbul'da doğmuştur. Tanzimat Edebiyatı'nın en mühim roman ve hikaye yazarıdır. Matbacılık ve gazetecilik yapmıştır. İlk olarak Tuna gazetesine yazılar yazmıştır. Mithat Paşa ile gittiği Bağdat'ta bir matbaa açarak Zevra gazetesini yayınlamıştır. İstanbul'a dönünce Ceride-i Askeriye ve Basiret gazetelerine yazılar yazmıştır. Dağarcık, Kırk Anbar, İbret, Devir, Bedir gazetelerini yayınlamıştır. Yazıları yüzünden 1873'te Rodos'a sürgün edildi. I. Meşrutiyet'in ilanı ile İstanbul'a dönmüştür. 1877'de Takvim-i Vekayi ve Matbaa-i Amire Müdürlüğü yapmaya başlamıştır. 1878'de Tercüman-ı Hakikat'i yayına başlattı. 1885'te Karantina Başkatibi, 1895'te Meclis-i Umur-ı Sıhhiye İkinci reisi

¹⁵⁸ Mizancı Mehmed Murad 2005, *Tatlı Emeller Acı Hakikatler*, s.277

¹⁵⁹ AKM Başkanlığı Yayınları 2002, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara, C.1, s.71

olmuştur. II. Meşrutiyet'in ilanıyla Darülfünun ve Darüşşafaka'da öğretim görevlisi olmuştur. 28 Aralık 1912'de ölmüştür.

Eserlerinden bazıları şunlardır: Letaif-i Rivayat, Hasan Mellah, Denizci Hasan, Hüseyin Fellah, Eflatun Beyle Rakım Efendi, Süleyman Musli, Henüz Onyediyi Yaşında, Dürdane Hanım, Jön Türk, Yeniçeriler, Obur.¹⁶⁰

Mizan'da ise 135. sayıda Ahmet Midhat'ın 31 Mart isyanı nedeniyle Mizancı'ya yazdığı bir mektubu vardır. Bunun öncesinde Ahmet Midhat'ın gazeteciliği ve siyaseti Mizan'ın çeşitli dönemlerinde sık sık tenkite uğramıştır. Bu mektupla beraber Mizancı ve Ahmet Midhat arasındaki meseleler son bulmuştur.

Ahmet Rıfat

Hicri 1283'te doğmuştur. Babası Abdullah Efendi'dir. Bayezit dersiamlarından Tokadizade Ahmed Nureddin Efendi'den ders almıştır. 1320'de 5. sınıf niyabet ehliyetnamesi almıştır.¹⁶¹

Mizan'da üç yazısı bulunmaktadır. Özellikle 31 Mart İsyanı sırasında askerlere birbirlerine kıymamaları için etkili hitaplarda bulunmuştur

Ali Haydar Midhat

1872'de doğmuştur. 1946'da ölmüştür. I. Meşrutiyetin ilan edilmesini sağlayan Midhat Paşa'nın oğludur. Babasının hayatını yazmıştır. Sürekli yurt dışında bulunmuştur. Meşrutiyetin ilanı ile 1908'de ülkeye dönmüştür. Seçimi kazanamamış ve daha sonra 1914'te Irak'tan mebus seçilmiştir.¹⁶²

¹⁶⁰ Nihad Sami Banarlı 1998, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB, İstanbul, s. 964-71

İhsan Işık 2004, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, C.1, s.48-9

¹⁶¹ Sadık Albayrak 1996, *Son Devir Osmanlı Uleması*, C.1, s.266

¹⁶² Feroz Ahmad 1971, *İttihat ve Terakki 1908-1914*

Ali Kemal

1867'de İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Ali Rıza'dır. Babası Hacı Ahmet Efendi'dir. Mülkiye Mektebi'nden mezun olmuştur. 1886'da Paris'e gitmiştir. İstanbul'daki İkdâm gazetesinde yazıları yayınlanmıştır. Fransızca'dan çevirerek kendi eseriymiş gibi sunduğu yazıların intihal olduğunu Hüseyin Cahit anlamıştır. Bu yüzden bu ikisi arasında yıllarca sürececek bir polemik başlamıştır.

II. Meşrutiyet'in ilanına kadar Mısır ve Londra'da yaşamıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından bir gün önce İstanbul'a dönmüştür. Döner dönmez yeni eleştiri hedefini, İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak belirlemiş ve İkdâm gazetesinde Cemiyet'e karşı ağır eleştiriler içeren başmakaleler yazmaya başlamıştır. Bir yandan da Dar-ül-Fünun'da Edebiyat Fakültesi'nde siyasi tarih dersleri vermiştir. Ali Kemal'in akıbetini hazırlayan gerçek kişiliği bu dönemde ortaya çıkmıştır. Hareket Ordusu İstanbul'a gireceği sırada Ali Kemal Paris'e kaçmak zorunda kalmıştır.

I. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'ye dönmüştür. 14 Ocak 1919'da yeniden faaliyete geçen Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın ilk kurucu ve yöneticileri arasında yer almıştır. Parti için Peyam gazetesini çıkarmaya, siyasi mücadelesini burada sürdürmeye başlamıştır. Damat Ferit Paşa hükümetinde Maarif Nazırlığına getirilmiştir. Hem bakanlık görevi sırasında hem de daha sonra Peyam-ı Sabah gazetesinin başyazarlığını yapmıştır. Milli mücadele karşıtı davranışı ve fikirlerinden dolayı tutuklanmıştır. Halk tarafından linç edilmiştir. (6 Kasım 1922)¹⁶³

Bedüzzaman Said-i Kürdî

1877'de Bitlis'te doğmuştur. Babasının adı Mirza'dır. Erzurum'un Bayezit kasabasında Şeyh Muhammet Celali'nin öğrencisi olmuştur. 15 sene Van'da eğitim görmüştür. Arapça ve Farsça'sı çok iyidir. Birinci Dünya Savaşı'nda Ruslar'a karşı savaşmış ve onlara esir düşmüştür. Esaretten kurtulduktan sonra İrade-i Seniyye ile Dar'ül-Hikmet'ül-İslamiye azalığına seçilmiştir. Bu vazifesi dört yıl sürmüştür. II.

¹⁶³ İhsan Işık 2004, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C.1, s.135-6

Mizancı Mehmed Murad 2005, *Tatlı Emeller Acı Hakikatler*, s. 256

Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde sık sık yargılanmış ve hapis cezası almıştır. 1960 yılında ölmüştür.

Eserleri şunlardır: İşaret'ül-İcaz, Talikat, Kızıl Hicaz, Nokta, Şuaât, Sünühât, Münâzarat, Muharemat, Tuluât, Lemaât, Rumuz, İşarât, Hutuvat-ı Sitte, İki Mekteb-i Musibetin Şehâdetnamesi, Hakikat Çiçekleri.¹⁶⁴

Ferah Tiyatrosu Vakası sırasında Mizancı'ya yapılan saldırıları engellemeye çalışmıştır. 31 Mart İsyanı esnasında ulemadan bir zat olarak halka, cemiyetlere ve askere sakin olmaları kardeş kanı dökmemeleri için hitaplarda bulunmuştur.

Dr. İbrahim Temo

1865'te doğmuş ve 1945'te ölmüştür. Asıl adı Ethem Murat'tır. Askeri Tıbbiye'de iken arkadaşlarıyla İttihad-ı Osmanî'yi kurmuşlardır. Sonra cemiyetin başkanı olmuştur. Romanya'ya kaçmıştır. II.Meşrutiyet'in ilanından sonra memlekete dönmüştür. Darülaceze Müdürlüğü ve Beyoğlu Sıhhiye Müfettişliği yapmıştır. Abdullah Cevdet'le beraber Osmanlı Demokrat Fırkasını kurmuştur. 1911'de Romanya'ya tekrar dönmüştür ve senato üyeliğine seçilmiştir.

Eserleri şunlardır: Atatürk'ü Niçin Severim, İttihâd ve Terakki Cemiyeti'nin Teşekkülü ve Hidemât-ı Vataniye ve İnkılâb-ı Milliye Dair Hatratım, Türkçe Alfabe; Türkçe-Romence Mükâleme.¹⁶⁵

Emrullah

1858-1914 yılları arasında yaşamıştır. Lüleburgaz'da doğmuştur. 1882'de Mülkiye Mektebinden mezun olmuştur. Yanya, Selanik, Halep, İzmir illerinde Maarif Müdürlüğü yapmıştır. Meşrutiyet mücadelesi için İsviçre'ye kaçmıştır. 1900'da İstanbul'a dönerek Meclis-i Maarif Azalığına getirilmiştir. Konya Hukuk Mektebi Müdürlüğü de yapmıştır. "Emiri" takma adıyla Servet-i Fünun dergisine yazılar yazmıştır. Muhitü'l-Maarif adlı ansiklopedisi ününü artırmıştır.

¹⁶⁴ Sadık Albayrak 1996, *Son Devir Osmanlı Uleması*, C.2

¹⁶⁵ AKM Başkanlığı Yayınları 2004, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C.5, s.136-7

II.meşrutiyet'in ilanından sonra Maarif Nezareti Meclis-i Maarif İlmi Daire Reisliğine ve Kırklareli milletvekilliğine seçilmiştir.¹⁶⁶

Mizan'ın II. İstanbul dönemi nüshalarında "Mizan Gazetesine" başlıklı bir yazı yazmıştır. Emrullah Efendi'nin bu yazısı, Mizan'da hakkında imâen yazılmış tarîzi yazıya bir cevap niteliği taşımaktadır.

Halide Edip Adıvar

1884-1964 yılları arasında yaşamıştır. Ceyb-i Hümayun katiplerinden Edip Bey'in kızıdır. Amerikan Kız Koleji mezunudur. İstanbul Kız Lisesi tarih muallimliği yapmıştır. 31 Mart olayı çıkınca Mısır'a, sonra İngiltere'ye gitmiştir. Kız mekteplerinde muallimlik ve müfettişlik görevini yapmıştır. İstanbul Dâr'ül-fünûn'da Batı Edebiyatı müderrisliğine getirilmiştir. Milli mücadeleye katılarak mitinglerle halkı desteklemiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra sık sık yurt dışına gitmiş ve konferanslar vermiştir.1939'da İngiliz Edebiyatı Profesörü olmuştur. Pek çok yazısı Tanin, Şehbal, Mehasin gibi gazetelerde yayınlanmıştır.

Eserleri: Heyula, Raik'in Annesi, Seviye Talib, Sinekli Bakkal, Handan, Ateşten Gömlek, Dağa Çıkan Kurt, Vurun Kahpeye, Kalp Ağrısı, Sonsuz Panayır, Döner Ayna, Akıle Hanım Sokağı, Kalp Ağrısı, Yol Palas Cinayeti...¹⁶⁷

Mizan'da Halide Salih adıyla yazmış olduğu ve Tanin'den menkul iki yazısı görülmüştür.

Hamdi

1877'de Giresun'da doğmuştur. Asıl adı Mehmed Hamdi'dir. Giresun ve Trabzon'da eğitim görmüştür. İstanbul'da Hukuk Fakültesinde okumuştur. Malumat, Ceride-i Edebiye, Musavver Terakki dergileri ve İkdam gazetesinde şiir, hikaye ve çeşitli yazılar yazmıştır. Okulunun son sınıfında Jöntürlere katılmıştır. Bu yüzden

¹⁶⁶ AKM Başkanlığı Yayınları 2003, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C.3, s.341

¹⁶⁷ Nihad Sami Banarlı 1998, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.2, s.1225-30

tutuklanmış ve hapis cezası almıştır. II. Meşrutiyet'in ilanıyla serbest bırakılmıştır. Samsun'a gidip Aks-i Seda gazetesini yayınlamış, ardından Giresun'un ilk gazetesi olan Giresun Maarif'i çıkarmıştır.¹⁶⁸

Mizan'ın II. İstanbul döneminde "Eski Arkadaşım Mizan Sahibi Murat Bey'e" başlıklı bir yazısı bulunmaktadır.

Keçecizade Mehmed Fuad Paşa

Abdülaziz zamanında 1861-1863 ve 1863-1866 tarihleri arasında iki dönemde sadrazamlık yapmış bir Osmanlı devlet adamıdır. 19. yüzyılın başında Osmanlı devlet adamı ve şairi Keçecizade İzzet Molla'nın oğlu, Rumeli Kazaskeri Mehmed Salih Efendi'nin torunu, Konyalı Mustafa Efendi'nin küçük torunudur. Annesi Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın torunlarındanır.¹⁶⁹

Mehmed Rauf

1875-1931 yılları arasında yaşamıştır. Serveti Fünun Edebiyatı'nın roman ve tiyatro yazarlarındanır.

Soğuk Çeşme Askeri Rüştüyesi'ni, sonra Bahriye Mektebi'ni bitirmiştir.1894'te Bahriye subayı olarak Girit'e gönderilmiştir. Subaylık görevini 1900 yılına kadar sürdürmüştür. Bu görevinden ayrıldıktan sonra yazı hayatına başlamıştır. Bazı gazetelerde yazıları yayınlanmıştır. Cumhuriyet'ten sonra çeşitli dergiler çıkarmıştır.

Bazı eserleri şunlardır: Eylül, Genç Kız Kalbi, Karanfil ve Yasemin, Ferda-yı Garam, Define, Son Yıldız, Pençe, Cidal, İki Kuvvet, Ceriha, Diken...¹⁷⁰

¹⁶⁸ AKM Başkanlığı Yayınları 2004, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C.4, s.381

¹⁶⁹ Mizancı Mehmed Murad 2005, *Tatlı Emeller Acı Hakikatler*, s.272

¹⁷⁰ İhsan Işık 2004, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C. 2, s.1240

Refik Korkud 1970, *Türk Edebiyatında Şairler ve Yazarlar*, s.133

Mizan'da II. İstanbul dönemine ait iki yazısı vardır. Birincisi polemik niteliğinde kısa bir yazıdır, diğeri ise Avrupa'nın seçim tarihinden bahseden bir yazıdır.

Mehmed Sabahaddin

Damad Mahmut Celâleddin Paşa ile Seniha Sultan'ın oğlu olan Prens Sabahaddin 1877'de İstanbul'da doğmuştur. II. Abdülhamid'le babası arasındaki anlaşmazlık yüzünden İstanbul'u terk etmişlerdir. Fransa'da Jöntürk hareketine katılmıştır. II. Meşrutiyetin ilanından sonra ülkesine dönmüştür. Dönüşü oldukça ilgi çekici olmuştur. Babasının kemiklerini İstanbul'a getirişi Mizan sayfalarından duyurulmuştur. “Ademi Merkeziyet” fikrini savunmuş ve Ahrar Fırkasını kurmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyetine muhalif olarak mücadele etmiştir. 1920'de tekrar Avrupa'ya gitmiş ve İsviçrede 1948 yılında ölmüştür. Le Play'in görüşlerini benimseyerek sosyolojinin Türkiye'deki kurucularından biri olmuştur.

Mizan'ın II. İstanbul döneminde “adem-i merkeziyet” fikri Mizan'ın sayfalarında sık sık işlenmiştir. Ayrıca Sabahaddin Bey'in bir beyanatı da bu nüshalarda yer almıştır.

Süleyman Nazif

1870-1927 yılları arasında yaşamıştır. Babası şair ve tarihçi Sait Paşa'dır. Kardeşi ise Faik Ali Ozansoy'dur. Servet-i Fünun Edebiyatı şair ve yazarlarındandır. Bazı yazılarında “İbrahim Cehdi” takma adını kullanmıştır. İstibdat devrinde meşrutiyet taraftarı olarak çalışmıştır. 8 ay boyunca Paris'te kalmış ve İstanbul'a dönmüştür. Vilayet mektupçusu olarak Bursa'da tutulmuştur. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Basra, Kastamonu, Trabzon, Musul, Bağdat valilikleri yapmıştır. İstanbul'un işgali üzerine Hadisat gazetesinde yazdığı “Kara Bir Gün” başlıklı yazısıyla halkın endişesini azaltmıştır. İtilaf güçleri tarafından Malta'ya sürülmüştür. Kurtulunca 1922-27 yılları arasında Resimli Gazete'nin yazarlığını yapmıştır.

Bazı eserleri şunlardır: Gizli Figanlar, Batarya ile Ateş, Malta Geceleri, Çal Çoban, Tarihin Yılan Hikayesi, Mehmet Akif, Fuzuli, Namık Kemal, İki Dost.¹⁷¹

Mizan'ın II. İstanbul dönemi nüshalarında Süleyman Nazif tarafından Mizancı'ya 31 Mart İsyanı hakkında yazılmış bir mektup vardır. Mizan'da başka yazısı yoktur.

Tunalı Hilmi

1871'de doğmuş ve 1928'de ölmüştür. Askeri Tıbbiye Mektebi'nde iken Teşvik adlı gizli bir dergi çıkarmaya başlamış ve İttihat ve Terakki'yle sıkı ilişkiler içerisine girmiştir. 1895'te Tıbbiye'yi bitirmeden Cenevre'ye kaçmıştır. Orada hukuk öğrenimi görmüştür. Kahire dönemi Mizan nüshalarında yazıları çıkmıştır. Hutbe adında Cemiyet'in amaçlarını anlatan kitaplar yazmıştır. 1897'Abdullah Cevdet ve İshak Sukuti ile Cenevre'de Osmanlı Gazetesi'ni çıkarmıştır. Cemiyet'in Kahire şubelerini idare etmiştir. Meşveret, Kanun-i Esasi ve Hak gazetelerinde de yazmıştır. II.Meşrutiyet'ten sonra İstanbul'a dönmüştür. Bundan sonra uzun süre milletvekilliği yapmış ve kadın haklarını savunan ilk milletvekili olmuştur. TBMM'de yaptığı etkili konuşmaları ile ün salmıştır.

Eserleri şunlardır: Halk Hakimiyeti Risalesi ve Anayasa Tasarısı, Evvel ve Ahir, Makedonya Mazisi, Hâl, İstikbal, Peşte'de Reşid Efendi, Rezalet Yine İspanya'da, Kongre Cevapları-Cevabımız, Kongre Nedir Nasıl Olmalıdır?, Bir Dilek, Memiş Çavuş Büyük Millet Meclisinde.¹⁷²

¹⁷¹ Nihad Sami Banarlı 1998, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, s.1044

İhsan Işık 2004, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C.3, s.1637-8

¹⁷² Feroz Ahmad 1971, *İttihat ve Terakki 1908-1914*

Şerafeddin Mağmumi

1870-1927 yılları arasında yaşamıştır. Asıl adı Eşref Fevzi'dir. Tıbbiye mezunudur. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ilk kurucuları arasındadır. Tıbbiye'den mezun olduktan sonra Paris'e kaçmıştır. 1901'de Kahire'ye giderek ölümüne kadar orada yaşamıştır.¹⁷³

Mehmed Murad'ın Paris'te cemiyet başkanlığına getirilmesinde Dr. Şerafeddin'in payı büyüktür. Mizan'ın II. İstanbul döneminde iki yazısı bulunmaktadır. Birincisi Mizan'ın tekrar yayına başlamasını tebrik amacıyla yazılmıştır. Diğeri ise Serbesti gazetesine yazılmış ve daha sonra da Mizan tarafından yayınlanmış yazısıdır.

Ahmed Rıza Bey

1859-1930 yılları arasında yaşamıştır. Babası Türk annesi Avusturyalıdır. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Avrupa'ya eğitim için gitmiştir. Paris'te iken İttihat ve Terakki Cemiyetine reis seçilmiştir. Aynı zamanda Meşveret gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Mizancı ile arasında hep bir anlaşmazlık olmuştur. Bu anlaşmazlık cemiyetin bölünmesine kadar uzanmıştır. Pozitivist fikirlerinden ve Osmanlı menfaati dışındaki fikir ve davranışları yüzünden cemiyetten ihraç edilmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'da mebusluğa seçilmiştir. Arkasından meclis başkanlığı yapmıştır.¹⁷⁴

Mizan'ın II. İstanbul döneminde Ahmed Rıza'nın bir yazısı bulunmaktadır. O da Meşveret'ten alınmıştır.

¹⁷³ Mizancı Mehmed Murad 2005, *Tatlı Emeller Acı Hakikatler*, s.260

¹⁷⁴ Mizancı Mehmed Murad 2005, *Tatlı Emeller Acı Hakikatler*, s.252

I.3. SONUÇ

1886 yılından 1909 yılına kadar belli aralıklarla neşredilen Mizan gazetesi yayınlandığı dönemde çok ilgi görerek sermuharriri Mehmet Murat'ın dahi "Mizancı" ünvanıyla anılmasını sağlamıştır.

Mizan yayınlandığı her dönemde siyasi fikir gazetesi olma özelliğini sürdürmüştür. Abdülhamid zamanının hem istibdat hem de meşrutiyet manzarasını yansıtmıştır. Osmanlı'nın varlığını ilelebet muhafaza etmesi için gayret sarf ederek, siyasi çareler, tedbirler ve reform layihalarını gazete aracılığı ile halka duyurmaya çalışmıştır.

Gazetede dış siyaset ile ilgili olarak yer alan yazılar, Avrupa milletlerinin "hasta adam" diye nitelendirdikleri Osmanlı'ya karşı siyasi tavırlarını ve devletimizle ilgili planlarını yansıtmaları bakımından oldukça mühimdir.

Mizan'ın birinci İstanbul döneminde edebi konulara da ağırlık verilmiş, özellikle tenkit ve tenkit usulleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca Mehmet Murat, tenkitle ilgili benimsediği usulleri seçtiği tiyatro ve roman türlerindeki eserlere uygulayarak yeni bir tenkit üslubu oluşturmuştur. Bu incelemelerin edebiyatımızda yeni filizlenmeye başlayan tenkit türünün gelişmesi ve olgunlaşmasında etkisi çoktur. Murat Bey, gazetenin edebiyata tahsis edilen bölümünde şiir ile ilgili düşüncelerini de belirtmiştir. Edebiyatın toplum için önemi ve Türk edebiyatının merhaleleri açıklanmıştır. Bu makaleler, Mehmet Murat'ın edebiyatta ahlaki öne çıkaran sanat anlayışını göstermesi bakımından önemlidir.

Makalelerinde ele aldığı her konuyu tarihteki bir olaya dayandırarak derinlemesine tahlil eden Mehmet Murat, tarihçi kimliğini de gazetesi aracılığıyla bize göstermiştir.

Birinci İstanbul dönemine ait nüshalar II. Abdülhamid'in istibdat dönemini ve basında uygulanan "sansür" usulünü yansıtmaları bakımından dikkat çekicidir.

Özellikle Kahire, Paris-Cenevre nüshaları, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1897 yılında Osmanlı sınırları dışında yaşadığı süreci göstermesi bakımından önem teşkil etmektedir.

İkinci İstanbul döneminde, Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte Osmanlı'da değişen siyasi ve sosyal yapının tedkik edilmesinde ve değerlendirilmesinde Mizan vazgeçilmez bir kaynaktır. İttihat ve Terakki'den sonra ülkede yeni kurulan cemiyet

ve partiler, bunların beyannameleri ve politikalarının gazetedeki yayımlanması Türkiye’de partileşme sürecinin başlangıcı sayılmaktadır. İttihat ve Terakki’ye muhalif gazetelerin yayınları nedeniyle İstanbul’da kaos ortamı meydana gelmiştir. Bu kaos ve gerilim neticesinde basında ilk cinayetler başlamıştır. Bu da 31 Mart Vakası’nı hazırlayan süreci Mizan’daki siyasi ve basınla ilgili yazılardan takip edebiliriz.

Sonuç olarak incelememizin konusu olan Mizan Gazetesi, Osmanlı’nın yıkım sürecine tanıklık etmiş, II. Abdülhamid’in mutlakiyet ve meşrutiyet rejimlerini sayfalarına taşıyarak bu dönemin aydınlatılmasında önemli bir vesika olmuştur. Türkiye tarihinin en karışık dönemlerinden birinde yayınlanmış bu gazete hem basın tarihinde hem de Türkiye tarihinde önemli noktaları aydınlatması bakımından önemlidir. Ele alınan konular ve bunların cesurca işlenişi, devlet yönetimine ve Türk toplumuna yol gösterir niteliktedir.

KAYNAKÇA

- AHMAD, Feroz 1971, *İttihat ve Terakki 1908-1914*, Çeviren: Nuran Ülken, İstanbul, Sander Yayınları.
- AKYÜZ, Kenan 1994, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860-1923)*, 6. Baskı, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.
- AKŞİN, Sina 1994, *Şeriatçı Bir Ayaklanma 31 Mart Olayı*, Ankara, İmge Kitabevi.
- AKŞİN, Sina 1998, *Jön Türkler ve İttihat Ve Terakki*, Ankara, İmge Kitabevi.
- ALBAYRAK, Sadık 1996, *Son Devir Osmanlı Uleması*, 1.2.3.4.5. Cilt, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- ARTAN, Gündüz 1994, *Takma Ad-Soyadı-Rumuz Dizinleri (Tanzimattan Günümüze)*, Türk Kütüphaneciler Derneği İçel Şubesi Yayınları:1.
- Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları 2002-2004, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara, 1-5. Cilt.
- BANARLI, Nihad Sami 1998, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, II. Cilt, İstanbul, MEB Yayınevi.
- ÇANKAYA, Ali 1968-1969, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler* III. Cilt, Ankara, Mars Matbaası.
- ÇULCU, Murat 1990, *Osmanlı'da Çağdaşlaşma-Taassup Çatışması*, 1. Cilt, İstanbul, Kastaş Yayınları.

EMİL, Birol, *Türk Kültür ve Edebiyatından Şahsiyetler*, Ankara, Akçağ Yayınları.

EMİL, Birol 1979, *Mizancı Murad Bey, Hayatı ve Eserleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

EMİL, Birol, “Mizancı Murad Bey’in Edebiyat ve Tenkide Dair Görüşleri”, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Dergisi, İstanbul, 19. Cilt, 00.10.1971, 11-43.

EMİL, Birol, “Mizancı Mehmed Murad Bey ve Romanına Dair”, Türk Kültürü, Ankara, 18. Cilt, 215-216. Sayı, 24-36.

HANIOĞLU, M. Şükrü, *Bir Siyasal Örgüt Olarak İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)* I. Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul.

IŞIK, İhsan 2004, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Ankara, Elvan Yayınları.

İNÜĞUR, M.Nuri 1982, *Basın ve Yayın Tarihi*, 2. Baskı, İstanbul, Çağlayan Kitabevi.

KOLOĞLU, Orhan 2006, *Osmanlı’dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul, Pozitif Yayınları.

KORKUD, Refik 1970, *Türk Edebiyatında Şairler ve Yazarlar*, Ankara.

KURDAKUL, Şükran 1999, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, İstanbul, İnkılâp Yayınları.

MARDİN, Şerif 2006, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*, 13. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

Mizancı Mehmed Murad 1997, *Hürriyet Vadisinde Bir Pençe-i İstibdâd*, (Haz. Ahmed Nezih Galitekin), İstanbul, Nehir Yayınları.

Mizancı Mehmed Murad 2005, *Tatlı Emeller Acı Hakikatler*, (Haz. Ahmed Nezih Galitekin), İstanbul, Nehir Yayınları.

Mizancı Mehmed Murad 2005, *Enkâz-ı İstibdâd İçinde Züğürdün Tesellisi*, (Haz. Yalçın Kandemir), İstanbul, Şehir Yayınları.

Mizancı Mehmed Murad 2005, *Meskenet Mazeret Teşkil Eder mi?*, (Haz. Alâattin Fidancı), İstanbul, Şehir Yayınları.

Mizancı Mehmed Murad 1994, *Mücâhade-i Milliye*, (Haz. Sabahattin Çağın-Faruk Gezgin), İstanbul, Nehir Yayınları.

NECATİGİL, Behçet 1998, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, İstanbul, Varlık Yayınları.

RAMSOUR, Ernest Edmondson 2001, *Genç Türkler ve İttihat Terakki (1908 İhtilâlinin Hazırlık Dönemi)*, Tercüme: Hasan Yüncü, İstanbul.

RAMSOUR, Ernest Edmondson 2004, *Jöntürkler 1908 İhtilâlinin Doğuşu*, (Türkçesi: Muhsin Önal), İstanbul, Pınar Yayınları.

SARAÇOĞLU, Ahmet Cemaleddin 2003 *Unutulan Meşhurlarımız -I- Mizancı Murad*, İstanbul, Şema Yayınları.

TANPINAR, Ahmet Hamdi 1988, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 7. Baskı, İstanbul, Çağlayan Kitabevi.

UNAT, Faik Reşit 1994, *Hicrî Tarihleri Miladî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, 7. Baskı, Ankara, Tarih Kurumu Basımevi.

ÜLKEN, Hilmi Ziya 2005, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 8. Baskı, Ülken Yayınları.

ÜNAL, Tahsin 1974, *Türk Siyasi Tarihi (1700-1958)*, 3. Baskı, İstanbul, Kutluğ Yayınları.

II. BÖLÜM

II.1. YAZAR ADLARINA GÖRE FİHRİST

A

[elif] Celaleddin

- Hükkâm-ı Kirâma (Hâkimlere hitâb) İstanbul, S.77, s.323-4
 Mesâil-i Adliye (Adli meseleler) İstanbul, S.80, s.335-6
 El-Eşya Tenkeşifu Bi-ezdâdihâ
 (Hürriyetten sonra basın) İstanbul, S.81, s.340-1
 El-Eşya Tenkeşifu Bi-ezdâdihâ İstanbul, S.87, s.365

[ayn]. H.

- Başlıksız (Emir'ül-mümin'in üzerine müctemi...) Kahire, S.168, s.2426

[ayn]. K.

- Üsküp'ten (Kaziyelerdeki ecnebi şantözlerin varlığı) İstanbul, S.116, s.483

[ayn]. K. Halid [İttihâd Terakkî Mısır Şubesi Azâsı]

- Başlıksız (Mehmet Rauf'un yazısına karşılık) İstanbul, S.4, s.20

[ayn]. Necdet

- Hürriyet, Adâlet, Müsâvât, Uhuvvet İstanbul, S.70, s.297-8

[ayn]. Raif

- Mizan Gazetesi (Serbesti'nin makalesinde geçen
 Cemiyet ve basın kavgası mevzuu: İstirhâm-nâme) İstanbul, S.90, s.377
 Aynen: Başlıksız (İstirhâm-nâme) İstanbul, S.92, s.386

[elif]. Raif

- Aynen: İttihâd ve Terakkî Cemiyeti Beylerbeyi
 Kulübüne: Muhterem Beyefendiler İstanbul, S.114, s.476

[aym]. [ye].

Şam'dan (İttihâd Terakkî ve Padişah)

Kahire, S.172, s.2462-3

Abdullah [Kütahya Mebûsu]

Başlıksız (1 Nisan 1325 tarihli
nüshadaki Kütahya için yazılmıştır.)

İstanbul, S.128, s.532

Abdullah Cevdet

Bir Kürt: Bend-i Mahsûsa: Techîzât-ı Askeri

Paris, S.6, s.2

Kahire, 22 Ağustos 1908 (Mizan'a tebrîk yazısı)

İstanbul, S.31, s.139

Mısır'dan Bir Nazar (Basına sansür uygulanacağı ve
cemiyet aleyhtarî gazetelerin kapanacağı haberi)

İstanbul, S.119, s.495

Abdullah Fahri [Bayezid Dersiâmlarından]

Lüzûm-ı Mübrem (Ulemâyı göreve çağırma)

İstanbul, S.45, s.197

Abdullah Zeki [Şurâ-yı Devlet Mazbata Kaleminden]

Aynen: Başlıksız (Tensîkat ve mağdurları)

İstanbul, S.56, s.241

Abdullah Zühtü-Mehmed Zeki-Hasan Avni-İsmail

[Umûm Mektep Talebeleri]

Sadrazam Paşa Hazretlerine (Bir hükûmete sahip miyiz?)

İstanbul, S.120, s.500

Abdurrahman Efendi [Nevvabtan]

Diyor ki (İftirâ ve haksızlık etmeyin!)

İstanbul, S.22, s.97

Abdülehad Nuri

Başlıksız (Şiir)

Kahire, S.173, s.2471-2

Abdülfettah [Nablus İdâdisi Muallimlerinden]

İtimâd-ı Nefs

İstanbul, S.69, s.293-4

Abdülkadir [Menfâ ve Firârîlerden Mürekkep**Jöntürk Kulübü Nâmına]**

Menfâ ve Firârîlere

İstanbul, S.28, s.126

Abdünnafi [Bayezid Dersiâmlarından]

Başlıksız (Medârisin ıslahı için dersiâmların toplanması)

İstanbul, S.106, s.444

Başlıksız (Cemiyet-i İlmiye'nin müzâkeresi)

İstanbul, S.126, s.524

Başlıksız (Cemiyet-i İlmiye-i İslamiye heyetlerinin içtimâi)

İstanbul, S.129, s.536

Abdünnafi Mekkî [Nesl-i Cedîd Kulübü Azâsı]

Mizan Gazetesine

İstanbul, S.113, s.472

Abdüşşekür [Hâssa Zâbitânından]

Aynen: Başlıksız (Gazetelerin

askerler hakkındaki yazıları)

İstanbul, S.41, s.181

Âciz Bir Müslüman

Ulemânın Sükûtu

İstanbul, S.124, s.513

Adam Block [İngiltere Sefâret-i Sâbık]

Aynen: Beyefendi (Meşrûtiyeti tebrîk)

İstanbul, S.44, s.191

Ahmed Adnan

Başlıksız (Ed-dînü nasîhat..)

İstanbul, S.40, s.175-6

Ahmed Esad

Düvel-i Mütemeddine mi Bize Örnek

Olacak, Biz mi Onlara?

İstanbul, S.126, s.522-3

Ahmed Fazıl

Vatan-ı Azîmimizin Muhibb-i Hakîkiyesi Murat Bey

(Merhûm Mehmed Tevfik'in eserlerinin intişârı)

İstanbul, S.7, s.32

Ahmed Hayati

Aynen: Bir Nasihat (Meşrûtiyetin doğru tatbîki)

İstanbul, S.27, s.121-2

Ahmed Hilmi Estane

Aynen: Eytâm Bankası Teşkilî

İstanbul, S.98, s.411

Ahmed Midhat

Varaka-yı Mahsûsa

İstanbul, S.131, s.541-2

Ahmed Rifat [Bayezid Dersiâmlarından]

Taşra Evkâfı Hakkında Bir Mütâlaa

İstanbul, S.90, s.377

Dâire-i Evkâf Hakkında

İstanbul, S.118, s.492

Muhterem Talebe-i Ulûm İle Şecî ve Kahraman

Askerlerimizden Büyük Bir Ricâ

İstanbul, S.128, s.531

Usûl-i Meşveret

İstanbul, S.130, s.538

Ahmed Rıza Bey

Müsterîh ve Müdebbîr Olalım (Meşveret'ten)

İstanbul, S.22, s.96-7

Ahmed Zeki

Üsküp, 23 Ağustos (35. Mizan'daki

Vâridât-ı Umûmiye hakkında)

İstanbul, S.43, s.189-0

Alaaddin [Dar'ül-İrfan Mektebi Müdürü]

Başlıksız (Înâtm kullanılması)

İstanbul, S.39, s.174

Aleyke

Vazîfe-i Matbûât

İstanbul, S.21, s.91-2

Ali

Edirne, 6 Ağustos (Mektepli-Mektepsiz)

İstanbul, S.24, s.109

Ali Cevad [Serkâtip Hazret-i Şehriyâri]

3.Ordu Askeri Kulübü'nün Padişaha Telgrafi

İstanbul, S.33, s.149-0

Ali Fikri ve Mustafa Haydar [Mekteb-i Hukuktan]

Mizan Gazetesi İdârehânesine, 31 Temmuz

(Sabah'ın *Said Paşa'nın Beyânâtı* makalesi)

İstanbul, S.17, s.77-8

Ali Haydar Midhat

Aynen: Başlıksız (Adem-i Merkeziyet meselesi'nin

Ali Kemal tarafından devam ettirilmesi ve Ali Haydar'ın

Mizancı'dan bu konuda yardım istemesi)

İstanbul, S.37, s.163

Sadr-ı Sâbık Said Paşa'ya Cevap

İstanbul, S.40, s.175

Bir Fincan Su İçinde Fırtına: Teşebbüs-i Şahsî,

Tevsî-i Mezûniyet, Adem-i Merkeziyet

İstanbul, S.47, s.203-4

Tevsî-i Mezûniyet

İstanbul, S.52, s.223

Tevsî-i Mezûniyet

İstanbul, S.53, s.227

Ali Kemal

Makale-i Siyâsiye (Garbın menfaatçi siyâseti)

İstanbul, S.4, s.18-9

Ali Naki [Meclis-i Mebûsân Reis-i Mevkiti]

Makâm-ı Sâmi Sadâret-penâhiye

(Beyân-nâmenin padişaha bildirilmesi)

İstanbul, S.128, s.529

Ali Osman

Trablusgarp'tan Yazılmıştır (Menfâ ve

Firârîler, İhsan Adli'nin yazısı)

İstanbul, S.61, s.261

Ali Rahmi [D. Vekillerinden]

Hayret! (Menfâ, firârî ve kayıp yakınları İstînâf

Müddeî Umûmiliğine başvurmalı.)

İstanbul, S.23, s.103-4

Ali Suad

İstanbul'un Yangınları

İstanbul, S.49, s.212-3

Mısır'dan Arîze

İstanbul, S.118, s.491

Amasyalı Bahaddin [Polis Komiserlerinden]

Mütâlaât-ı Mütakayyidâne (İnkılâbın kazandırdıkları)

İstanbul, S.22, s.97

Arif [Edirne Kapısı Çakırağa Mahallesinden]

Aynen: Alınan Kartpostal

İstanbul, S.39, s.174

Avlonyalı Kemal

İzmir'deki Jandarma Tensîkatı

İstanbul, S.133, s.552

Azmi

Aynen: Ucuz Okuyucu

İstanbul, S.104, s.435

B**Bayezid Dersiâmlarından Muteber İmza**

Talebe-i Ulûm Efendiler

İstanbul, S.13, s.60-1

Bedüzzaman Said-i Kürdî

Askere Hitâb, 2 Nisan 1325 (Kavga

ve isyânın durması için nasîhat)

İstanbul, S.128, s.530

Ey Asker-i Muvahhidîn (Sağduyuya davet)

İstanbul, S.129, s.535

Cemiyetlere İhtâr-ı Mühim (İsyânın durması)

İstanbul, S.129, s.535

Binbaşı M.

Vazîfe-i Askeriye

İstanbul, S.75, s.318

Bir Arnavut

Bükreş, fî 6 Şubat 311: Vatan-perver Efendimiz

Kahire, S.166, s.2415-6

Bir Arnavut

Rumeli'den (Bir şiir ve Abdülhamid'in siyâseti)

Paris, S.1, s.3-4

Bir Asker

Irak'tan: Kazan Taşıyor

Kahire, S.182, s.2541-2

Bir Derviş

Başlıksız (Vatan Redifli Şiir)

Paris, S.12, s.4

Bir Gümrükçü

Sansür (Ticâret üzerindeki sansür)

İstanbul, S.7, s.32

Bir Köylü

Hasbihâl

Kahire, S.177, s.2503

Bogus Yıldızcıyan

Heyet-i Tahrîriye-i Muhâkeme

İstanbul, S.64, s.273

C-Ç**Cemal [Mutasarrıf-ı Sâbık]**

Mizan Sahibi Murad Bey'e (Övgü mektubu)

İstanbul, S.7, s.32

Cemiyet-i Ulema-yı İslamiye

Lâzım Bir Nasîhat

İstanbul, S.133, s.550-1

Cevdetî [Miting Heyeti Nâmına]Miting (Milli menfaate karşı yazan
ecnebi basına kânûni yaptırım için)

İstanbul, S.105, s.439

Çerkez Ahmet FâniBaşlıksız (Yalova'da bir çiftlikte telef olan hayvanlar
için yardım edene teşekkür mektubu)

İstanbul, S.116, s.484

D**Daniş**

Üstâd-ı Muhteremim (Basın tartışmaları)

İstanbul, S.31, s.141

Dar'ül-Muallimîn İbtidâi Müdüriyeti

Mizan Gazetesi İdâre-i Muteberesine

İstanbul, S.123, s.512

Demirhisarlı El-Hac Abduş**[Fatih Dersiâmlarından]**Aynen: Başlıksız (Sırât-ı Müstakim'de yazan Musa Kazım'ın
makalesini tashîh: kadınların sosyal konumu)

İstanbul, S.47, s.204

Divrikli Abdullah Ziyaeddin [Fatih**Camişerîfi Müntehab Dersiâmlarından]**

Umûm Hoca ve Talebe-i Ulûm Efendilere Ricâ:

Ey Kardeş Ve Meslektaşlarım (Memleketteki

- kargaşa ve kavgayı durdurma çağrısı) İstanbul, S.36, s.159-0
- Aynen: Başlıksız (İkdam'ın vaazlar hakkındaki yazısı) İstanbul, S.42, s.185
- Musa Kazım Efendi'ye Soru: Sırât-ı Müstakim'in
3. nüshasındaki *konser* ve *konferans*
kelimeleri hangi lisândandır? İstanbul, S.45, s.197
- Aynen: Başlıksız (Mizan'ın 45. nüshasındaki
sorusunun cevap bulması) İstanbul, S.50, s.217
- Başlıksız (Ali Kemal-Mizan-Taassup Meselesi) İstanbul, S.53, s.230
- Ahmed Esad Efendiye (Millet'teki
Bu Tehâciüm Niye? Makalesi) İstanbul, S.55, s.238
- Erbâb-ı Fazâilin Maksadı İstanbul, S.86, s.362
- İnsâfa Davet (Türk askerine) İstanbul, S.104, s.433-4
- Başlıksız (Medârisin ıslahâtı için müzâkerât) İstanbul, S.108, s.452
- İçtimânın Tehîri İstanbul, S.109, s.456
- Aynen: Yine Bâb-ı Meşîhat (Milletvekillerine) İstanbul, S.124, s.515-6
- Aynen: Ricâ-yı Mahsûs (Talebe-i Ulûma) İstanbul, S.130, s.539
- Aynen: Mîrim (Volkan'ın istifâsını kabul
ettiğini Mizan yoluyla duyurmaktadır.) İstanbul, S.135, s.560
- Dr. Gustav Joley**
- Aynen Tercüme: Mizan Gazetesine (İnkılâbı tebrîk) İstanbul, S.30, s.132-3
- Dr. M.K.**
- Aynen: Güneş-Mizan İstanbul, S.77, s.325-6
- Dr. Nazım Rahmi [Selânik Mebûsu]**
- Mizan İdâresine (Ali Kemal'in kendisine
ettiği iftirânın Mizancı'ya bildirmesi) İstanbul, S.120, s.500
- Dr. Reşid (Neyyir-i Hakikat'ten)**
- Başlıksız (Bir makale ve Mizan'ın fikri) İstanbul, S.31, s.141-2

**Dr.Şerafeddin-Dr. Softazâde Abdullah-
Dr.Necmeddin-Dr.Hamid-Refik Azim-
Suad-Haydar-Hakkı-Mehmed Rahmi-
Manastırlı Bahaddin-Ali Nasuhi**

Kahire'den: Mizan Gazetesine (İsyânın sonucu)

İstanbul, S.126, s.524

Dr.Temo

Eski Hamam Eski Tas (Mâzi ve hâl-i hâzır)

İstanbul, S.98, s.410

Durâni

Evrâk ve Mekâtip: İstanbul'dan: Mefâhir-i
Milliye yahut Gül Ablasının Saçıyla Övünür

Paris, S.2, s.3-4

E

Ebu Muzaffer Niyazi [Cezayir

Bahr-ı Sefid Sermüstantiki]

Mizan (Mizan'ın eski gayretinin kalmadığı)

İstanbul, S.101, s.421-3

Ed-Dâi [Talib-i Selâmet Bir Mümin]

Mekke-i Mükerreme, 2 Şevval

Kahire, S.170, s.2446

Edirneli Naci

Mizan Gazetesi Müdüriyetine: Adem-i Merkeziyet

İstanbul, S.39, s.173

Efdâl

Aynen: Başlıksız (Mekteb-i Mülkiyelilerin içtimânda
söylenen nutuk ve Necmeddin'in mektubu)

İstanbul, S.23, s.105

Ekrem Esat Rauf

Mersin, 6 Nisan (Mersin’de âsâyîş normaldir.)

İstanbul, S.133, s.552

El-Hac Necib

Tercüme, Tefsîr (Kur’an’ın Türkçe tercümesi)

İstanbul, S.41, s.180-1

**Es-Seyyid Bekir [Karamürsel İâne-i
Askeriye Komisyon Reisi]**Mizan Gazetesine (Asker için toplanan
iânâtın Cemiyet-i İttihâdiye’ye verildiği
haberinin tekzîbi için yazılmıştır.)

İstanbul, S.101, s.424

Emin Zihni

Aynen: Başlıksız (İhsan Adli’nin yazısına istinâden)

İstanbul, S.31, s.139-0

Emrullah [Kırk Kilise Mebûsu]Mizan Gazetesine (Mizan’da hakkındaki
imâen yazılmış tarîzi yazıya cevap)

İstanbul, S.128, s.530-1

Erbâb-ı Hamiyyetten Biri

Başlıksız Şiir (Abdülhamid aleyhine yazılmıştır.)

Kahire, S.171, s.2454-5

Erzincanî Ziya

Makale-i İktisâdiye

İstanbul, S.135, s.558-9

F**F.N.**

İhtilâf-ı Ümmeti Rahmet

İstanbul, S.81, s.341-2

F.Y.

Mizan İdâresine (Îâne-i milliye defteri açılması) İstanbul, S.104, s.436

Faşlızâde Mehmed Esad

Bir Manâ-yı Hürriyet İstanbul, S.104, s.436

Selânik'ten: İslam Arnavut Kardeşlerime

Karşı Bir Ricâ İstanbul, S.118, s.491-2

Fatma

Bursa, 4 Mart 1325 (Münâsebetsiz mizah gazetelerine
Bursalı hanımların mitingle cevap verme isteği) İstanbul, S.101, s.423

Fatma [Sarıyer'den]

Murat Beyefendi Oğluma İstanbul, S.109, s.456

Ferid [Lazistan Mebûsu]

Mizan Gazetesi İdârehânesine (Mizan'ın *Şeyhülislam*
ve Meclis-i Mebûsân makalesi hakkında) İstanbul, S.82, s.343

Fethi

Başlıksız (Meftûn olduğumuz hürriyet...) İstanbul, S.36, s.162

Başlıksız (Aç ve dul kadınlara yardım) İstanbul, S.102, s.428

Ah Zavallı Hürriyet İstanbul, S.104, s.434-5

Kengri, 15 Mart 325 (Kengri'deki açlık meselesi) İstanbul, S.109, s.456

Feyzi Bey [Eyüp'ten]

Başlıksız (Vükelâ maaşı hakkında gazetelerdeki yazılar) İstanbul, S.30, s.134

Fraşerli Osman

İzmir, 11 Ağustos (Ticâri ve iktisâdi
alandaki çalışanların işi bırakması) İstanbul, S.30, s.133

Fuad

Tahsîl Demek Ecnebi Lisânıyla

Tekellüm Etmek Değildir

İstanbul, S.56, s.242

Fünûn-ı Zıraiye Müntesibinden BiriMizan Gazetesine Mektup (*Harbiye ve Ziraât**Nezâretlerine Bir Teklif* makalesine istinâden)

İstanbul, S.89, s.374

G**Gönenli Hilmi Efendi**

Başlıksız (Gönen'in ortasından geçen Karaman

Deresi'ne lağım suyunun karışması)

İstanbul, S.65, s.277

Gulam Mehmet Ali

Haydarabad, 21 Şevval 1313 (Mizancı'nın idamı)

Kahire, S.177, s.2501

H**H.T.**

Mücrimîn-i İâdiye: Hakk-ı Avf

İstanbul, S.5, s.23-4

Aynen: Postalar 1

İstanbul, S.35, s.156-7

Telgraf ve Postalar 2

İstanbul, S.38, s.168-9

- Telgraf ve Postalar 3 İstanbul, S.40, s.176-7
 Telgraf ve Postalar 4 İstanbul, S.46, s.200-1
- Hakkı Behiç**
 Gazete: *Devâir-i Taksîm-i Amâl* Makalesi ve Mizan İstanbul, S.15, s.68-9
- Halide [Koska'dan]**
 Arz-ı Şükran (Mestûriyet, Adem-i Mestûriyet) İstanbul, S.58, s.249-0
- Halide Salih**
 Hafiyeler, Gazeteciler (Tanin'den menkûl) İstanbul, S.14, s.65
 Sultan Osman'ın Selâmı (Tanin'den menkûl) İstanbul, S.20, s.89
- Halil Osman Kemal**
 Bulgaristan ve Rumeli İstanbul, S.91, s.382
- Halis [Debre Sancağı Nâib-i Sâbıkı]**
 Aynen: Başlıksız (Vekillerin sadâkatı,
 Kânûn-i Esâsi'ye riâyeti) İstanbul, S.97, s.407-8
 Başlıksız (Şurâ-yı Devlet Muhâkemât
 Dâiresinin lüzumsuzluğu) İstanbul, S.108, s.449-0
- Hamdi**
 Eski Arkadaşım Mizan Sahibi Murat Bey'e
 (Zabtiye Nezâretini koruyan askerler) İstanbul, S.30, s.133
- Hasan Asaf [Müntesibîn-i İlm-i Hukuk'tan]**
 Tamîk-i Nazar (Selâmet için adalet, basîret, diyânet) İstanbul, S.63, s.268-9
- Hasbi**
 Ağlayalım mı, Ölelim mi? Cenevre, S.29, s.2

Hayreddin

Bulgaristan Emâreti'nin İstiklâl Havâdisinin Türkiye
Üzerinde İcrâ Ettiği ve Edeceği Tesîr

İstanbul, S.71, s.300

Hayri Fethi

Başlıksız (Hürriyet sonrası Mizan)

İstanbul, S.19, s.86

Hemrâz

Başlıksız (Giritli müslümanların ihtiyaçları)

Cenevre, S.27, s.4

Hersekli Ali Rüştü [Üsküdar Cezâ Mahkemesi Reisi]

Başlıksız (Adliye Nezâretine teyyâr ettikleri bir tekrîr)

İstanbul, S.97, s.407

Hıfzı [Çatalca Kumandanı]

Başlıksız (Bazı gazeteler tarafından vuku
bulan istilâm üzerine yazılmıştır.)

İstanbul, S.131, s.544

Hüseyin Hüsnü

Hareket Ordusu Kumandanı Tarafından Erkân-ı
Harbiye Umûmiye Riyâsetine Telgraf-nâme

İstanbul, S.132, s.548

Hüseyin Nebîh

Paris, 26 Eylül 1908 (Serbest basının görevi)

İstanbul, S.65, s.276-7

Hüseyin Tahsin

Başlıksız (Trabzon Redif Taburu)

İstanbul, S.62, s.266

I-İ

Irak'tan Bir İhtiyâr Asker

Mizan-Murad

Kahire, S.177, s.2500-1

İbrahim Halil [Fatih Mücâz Talebesinden

Bâb-ı Fetvâ Sicil Ketebesinden]

Aynen: Başlıksız (Nisvân-ı İslamın terbiye ve tahsîli)

İstanbul, S.48, s.209

İbrahim Sedat

Aynen: Siyâsiyât ve Mekâtîp

İstanbul, S.133, s.551-2

İhsan Adli

Aynen: Menfâlar, Firârîler

İstanbul, S.27, s.121

İlhamî Reşid

Aynen: Bahriye Nezâretinin Nazar-ı Dikkatine

İstanbul, S.52, s.226

İlmiye'den Semian

Suriye'den (Savaşın gidişatı)

Cenevre, S.22, s.4

İsmail Hakkı [Jandarma Binbaşılardan]

Başlıksız (31. Mizan'daki *Niyazi* imzalı
mektuba istinâden)

İstanbul, S.34, s.154

İttihâd ve Terakkî Cemiyeti Paris Müdüriyeti

İfâde-i Mahsûsa (Cemiyetin yeni kararları)

Paris, S.1, s.1

Lehistan Zede-gânından Bir Zâta: Paris,15 Mart 1897

Paris, S.12, s.3

İsmail Hakkı

Başlıksız (İlyas Kohen Efendi'nin mülâhazâtı)

İstanbul, S.8, s.39

İzidor [Tahrîrât-ı Hâriciye H.]

Başlıksız (İlyas Kohen Efendi'nin mülâhazâtı)

İstanbul, S.8, s.39

İzmirli Ahmet Naci

Başlıksız (Taşradaki olayların izâhı)

İstanbul, S.103, s.430-1

İzmir, 17 Mart 1325 (Taşradaki olayların izâh edildiği benddeki hâkimin bulunduğu kısım Hizmet gazetesinde neşredilmiştir.)

İstanbul, S.116, s.484

İzzet Fuad [Süvâri Müfettişi ve Askerî Kulübü Heyet-i İdâre Reisi Birinci Ferîk]

Mizan Gazete-i Muteberesine (Kulüp üyelerinin maaşını alması için mürâcaatı)

İstanbul, S.82, s.346

K**Kâmil [Polis Müdürü]**

Aynen: Başlıksız (Bir malûmât)

İstanbul, S.24, s.108

Kaymakam Asım

Harbiye Nezâreti Celîlesine

İstanbul, S.121, s.504

Kaymakam-Kolağası

Erkân-ı Harp Mirâlayı Hamdi Bey
(İntihâr mı etti, itlâf mı edildi?)

İstanbul, S.32, s.146

Kaymakamzâde Giridî Hakkı

İnkale'den (Serbesti-i matbûâtın
müdâfaası mitingine katılamayacağı)

İstanbul, S.120, s.500

Keçecizâde Hikmet

Mizan Gazete-i Muteberesine (Mizan'daki
Mustafa Reşit Paşa yazısına istinâden)

Cenevre, S.20, s.2-3

Keçecizâde Mehmet Fuad Paşa

Mizan Tefrikası: Vasiyyetnâme-i Siyâsi 1

Paris, S.1, s.4

Vasiyyetnâme-i Siyâsi 2

Paris, S.2, s.6

Vasiyyetnâme-i Siyâsi 3

Paris, S.6, s.4

Vasiyyetnâme-i Siyâsi 4

Paris, S.9, s.4

Vasiyyetnâme-i Siyâsi 5

Paris, S.12, s.5-6

Kemal ve Ahmed Ziya

Başlıksız (Müzâkere-i Fünûn-ı Mâliye
Cemiyeti'nin teşkîli)

İstanbul, S.23, s.105

Kemaleddin [Yemen Nâib-i Esbakı]

Aynen: Başlıksız (Tersanede yakalanan
silahşörün cebinden çıkanlar)

İstanbul, S.131, s.544

Kerkükî Sırrı

Beyân-ı Hakikat ve Murad

İstanbul, S.5, s.24

Konyalı İhtiyâr Bir Türk

Konya, 9 Nisan (Devletin varlığının
ve bekâsının sorumlusu)

Kahire, S.174, s.2477-9

Küçük Mektepli

Başlıksız (İstanbul'daki mekteplerden haberler)

Cenevre, S.28, s.3

M**M.**

İlm-i Ahlâk ve Âdâb Erbâbından Bir İstîzâh

Paris, S.10, s.4

M.[ayın]. [Mekteb-i Mülkiyeden]Aynen: Başlıksız (Sadâret ve Dâhiliye Nâzırı
Hüseyn Hilmi Paşa'nın mevkii)

İstanbul, S.107, s.448

M.K.

Bir Mütâlaa

İstanbul, S.91, s.380

M.N.Tasfiye-i Rütüb-i Askeriye Heyeti Kirâmına
Başlıksız (Yozgat meselesi)

İstanbul, S.96, s.402

İstanbul, S.128, s.532

M.S.

Dâhiliye (Kaymakamların memnûniyeti)

İstanbul, S.62, s.265

M.C.

Mensûcât-ı Mahalliye

İstanbul, S.55, s.235-6

Mahir Said Bey

Tashîh-i Maaş

İstanbul, S.129, s.536

Mahmut Şevket Paşa

Takvim-i Vekâyi Gazetesinden Teblîğ

- Olunup Rûfekâmız Tarafından Neşrolunan İlâve İstanbul, S.135, s.560
- Mahmut Tahir**
Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'ya İstanbul, S.107, s.447
- Maryayan Manuk**
Aynen: Başlıksız (Hürriyetin getirdikleri) İstanbul, S.11, s.54
- Mazlûm**
Şiir (Hürriyet) Kahire, S.184, s.2559
- Medrese-nişînlerden Fakir Bir Softa**
Dersaadet, 21 Mart: Bu Ne Hilâfettir Yarab! Kahire, S.172, s.2463
- Mehmed [Mekteb-i Mülkiyeden]**
Başlıksız (Harbiye Kaymakamı Esad Bey'in menfî hâlinin kaldırılması) İstanbul, S.29, s.130
- Mehmed Ali**
Filibe'den, 1 Ağustos: Neler Kaybettik,
Meşrûtiyet Bize Neler Kazandıracak? İstanbul, S.23, s.100-1
- Mehmed Cemil [Lületaşı Maden Müdürü]**
Muharrir Murat Bey (Övgü ve tebrîk mektubu) İstanbul, S.10, s.47-8
Eskişehir, 11 Ağustos 1324 (Hâriciye memurlarının yabancı dil meselesi) İstanbul, S.32, s.145-6
- Mehmed Emin [Kastamonu Talebe-i Ulûmdan]-
Koçoğlu Hüseyin Hüsnü**
Telgraf: Mizan Gazetesi İdâresine (İmtihanlar) İstanbul, S.85, s.357

Mehmed Emin [Halep Mahkeme-i Cezâ Azâsından]

Ne Tatlı Rüya (Hürriyet)

İstanbul, S.104, s.435-6

Mehmed Emin [Karakeçili Aşîreti Reisi]

Telgraf-nâme (M. Mebûsânın vazîfesi)

İstanbul, S.105, s.440

Mehmed Hikmet [Fatih Dersiâmlarından]

Medâris Ne Oldu?

İstanbul, S.83, s.349-0

Talebe-i Ulûm

İstanbul, S.93, s.389-0

Mehmed Hilmi [Dar'ül-Muallimîn**Muallimlerinden Urfalı Hafız]**

Başlıksız (Maarif nezâretinin icraatını tenkît)

İstanbul, S.30, s.134

Mehmed Cemil

Mebûs (Vekil seçimi)

İstanbul, S.62, s.264-5

Muâmelât-ı Resmîyede Tehîr Esbâbı

İstanbul, S.66, s.281

Kânûnun Saadet-i Beşeriyye

Hizmeti Mahdûd mudur?

İstanbul, S.131, s.543

Mehmed İhsan

Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlâk ve Yüsr-i Zafer

İstanbul, S.91, s.380-1

Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlâk ve Yüsr-i Zafer

İstanbul, S.94, s.392-3

Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlâk ve Yüsr-i Zafer

İstanbul, S.95, s.397-8

Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlâk ve Yüsr-i Zafer

İstanbul, S.98, s.411

Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlâk ve Yüsr-i Zafer

İstanbul, S.102, s.426-7

Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlâk ve Yüsr-i Zafer

İstanbul, S.106, s.443-4

Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlâk ve Yüsr-i Zafer

İstanbul, S.110, s.458-9

Mehmed Murad

Mukaddime (Başlama duası)

Kahire, S.159, s.2353

İhtâr-ı Mahsûs	Kahire, S.159, s.2353
İfâde-i Mahsûsa: İzâhât-ı Lâzıme	Kahire, S.159, s.2353-7
Zât-ı Şâhâneye Takdîm Ettiğim Mektup	Kahire, S.159, s.2357-8
Vazîfe-i Hamiyyet (Mizancı'nın aleyhinde yazanlara cevabı)	Kahire, S.160, s.2361
Açık Muhâbere: Şevketli Kudretli Efendimiz Hazretlerine	Kahire, S.162, s.2377-1
Küçük Muhâbere: Adliye ve Mezâhib Nâzırı Abdurrahman Paşa'ya	Kahire, S.164, s.2399
İkiden Biri: Bade'l-Hüküm	Kahire, S.165, s.2401
İkiden Biri: Müşâvirlerle	Kahire, S.166, s.2409-0
Risâlemizden: Padişahım!	Kahire, S.168, s.2428
Kârilere İhtâr-ı Mahsûs	Paris, S.1, s.1
Makâle-i Mahsûsa: Lâzım Olan Bir Tashîh	Paris, S.2, s.2-3
Açık Muhâbere: Sevgili Efendimiz Hazretleri	Paris, S.7, s.1-2
İzhâr-ı Hakîkat	Paris, S.10, s.1-2
Şehid-i Zî-hayat: Cevap (Sultan Hamid'in sâdik bendelerinden birinin mektubuna cevap)	Cenevre, S.21, s.4
Azîzim Ahmet Beyefendi	Cenevre, S.22, s.2
Karîin-i Kirâm Hazerâtına Hitâb-ı Vâcib	İstanbul, S.1, s.1-3
Açık Muhâbere: İttihâd ve Terakkî Cemiyeti Osmaniyesi Riyâseti Ulyasına	İstanbul, S.1, s.3
Duyûn-ı Umûmiye Komiseri ve İkdâm Aynen: Elli Sene Sonra Yazılacak Vukûâtın	İstanbul, S.25, s.113-4
Şimdiden Tasvîrine Teşebbüs (mabadi var)	İstanbul, S.32, s.143-4
Elli Sene Sonra Yazılacak Vukûâtın	
Şimdiden Tasvîrine Teşebbüs (mabad)	İstanbul, S.33, s.148-9
14 Teşrin-i Evvel 1311 Tarihinde Elli Sene Sonra Yazılacak Vukûâtın Şimdiden Tasvîrine Teşebbüs	İstanbul, S.34, s.151-2
14 Teşrin-i Evvel 1311 Tarihinde	
Takdîm Olunan Lâyiha (mabad)	İstanbul, S.35, s.155
14 Teşrin-i Evvel 1311 Tarihinde	

Takdîm Olunan Lâyiha (mabad)	İstanbul, S.36, s.160-1
Osmanlı İttihâd ve Terakkî Cemiyeti	
Mısır Şubesinde, 29 Nisan 96	İstanbul, S.43, s.187
Telgraf-nâmenin Yorumu	İstanbul, S.73, s.307
Açık Muhabere (Paris'te Kont hazretlerine)	İstanbul, S.73, s.307-8
İstanbul Müntehâb-ı Sânilerine	İstanbul, S.111, s.4
Kâriлерimize İhtâr	İstanbul, S.130, s.537

Mehmed Rauf

Aynen: Başlıksız (İtidâl âvâzeleri)	İstanbul, S.4, s.20
Tarihçe-i İntihâbat (Avrupa Seçim Tarihi)	İstanbul, S.8, s.35-6

Mehmed Sabahaddin

[Mahmud Paşa'nın Mahdûmu]

Beyânât	İstanbul, S.129, s.534
Asker Kardeşlerimiz	İstanbul, S.130, s.538-9

Mehmed Sadreddin

[Topkapı Merkez Rüştüyesi Müdürü]

Aynen: Başlıksız (Maarif Nezâretinin yanırları)	İstanbul, S.36, s.161-2
---	-------------------------

Mehmed Tefvik [Ticâret Mahkemesi

Muhasebe Başkâtibi]

Saadet ve Sefâletin Menşei ve Mevridi	İstanbul, S.6, s.27-8
Saadet ve Sefâletin Menşei Ve Mevridi	İstanbul, S.7, s.32

Mehmed Tefvik [Tophâne-i Âmire Sevk

Komisyonu Başkâtibi]

Aynen: Başlıksız (4.ve 5.Ordunun mavzer fişeğinin irsâli)	İstanbul, S.48, s.209-0
--	-------------------------

Mehmed Yaşar

Resmî: İntihârıma Dair Hulâsa Zehirli Bir Kâğıt İstanbul, S.99, s.415-6

Mekteb-i İdâdi-i Harbiye Talebesinden

Mektep Arkadaşlarıma İstanbul, S.66, s.282

Memur Ferdi

Adl, İtidâl İstanbul, S.55, s.236

Arkadaşlık, Karındaşlık İstanbul, S.60, s.257-8

Hamiyet, Hamiyyet-i Câhiliye İstanbul, S.71, s.300-1

Hamiyet, Hamiyyet-i Câhiliye İstanbul, S.72, s.305

Hamiyet, Hamiyyet-i Câhiliye İstanbul, S.73, s.309-0

Sabah, Mizan, Cemret'ül-Beyân İstanbul, S.87, s.363-4

Şecaat-ı Necâbet-i Osmaniye: Zillet ile Şecaat Birleşmez İstanbul, S.88, s.369

Büyük Hasan Fehmi Bey'in Rûh-ı Masûmuna İstanbul, S.122, s.508

Mirahurzâde Midhat

Aynen: Vatan Şu Dakikada Tehlikededir! İstanbul, S.131, s.543-4

Midhat [Hukuk-ı Şâhâne Müdâviminden]

Başlıksız (Mâliye Nezâretinin esassız emirlerinden şikâyet) İstanbul, S.56, s.241

Midhat Paşa

Sadâretinin Son Eyyâmında Sultan Hamid'e Mektubu Kahire, S.170, s.2445

Eski Hamam Eski Tas, 3 Zilkade 295 Kahire, S.180, s.2523-5

Moris Münaşa

İzmirli Köylü Refikimizden (Posta meselesi) İstanbul, S.73, s.310

Mustafa Safi

Enzâr-ı Matbûâta: Hulâsa-i Efkâr-ı Umûmiye İstanbul, S.73, s.310

Müntesibîn-i Hukuktan Âmir

Aynen: Başlıksız (Yeni bir cemiyetin kurulması)

İstanbul, S.23, s.104-5

Murad

Mizan Gazetesi Muharrirliğine

Paris, S.8, s.6

Mustafa Ağarus

Köylüler ve İstedikleri Mahkemeler

İstanbul, S.57, s.245-6

Köylüler ve İstedikleri Mahkemeler

İstanbul, S.58, s.248-9

Köylüler ve İstedikleri Mahkemeler

İstanbul, S.64, s.271-2

Köylüler ve İstedikleri Mahkemeler

İstanbul, S.66, s.281-2

Köylüler ve İstedikleri Mahkemeler

İstanbul, S.72, s.305-6

Mustafa Nihad [Yozgat Tahsîlat Memuru]

Ankara'dan: Taşrada Neler Oluyor?

İstanbul, S.100, s.420

Mustafa Sabri

Tutak (Erzurum vilâyetinde):

Katmerli Yalanlara Hâlâ İnanılacak mı?

İstanbul, S.61, s.262

Muteber Üç İmza

Matbûâta Karşı Bir İki Söz

İstanbul, S.49, s.213

Mülâzım İbrahim

Başlıksız (Alaylı ve mektepli zâbitân meselesi)

İstanbul, S.30, s.134

N

Nafiz

Aynen: Başlıksız (Matbûât âleminde şahsî davranışlara son verilmesi arzusu)

İstanbul, S.25, s.114

Naib [Sivrihisar Kaymakam Vekili]

Telgraf: Mizan İdâresine (Sivrihisar'da vukuu bulduğu ileri sürülen usulsüzlüğün izâhı)

İstanbul, S.120, s.498

Napier

Midhat Paşa'nın Fotoğrafi

Paris, S.5, s.1

Mustafa Fazıl Paşa'nın Fotoğrafi

Paris, S.15, s.1

Namık Kemal'in Fotoğrafi

Paris, S.17, s.1

Şamlı Arap İzzet'in Fotoğrafi

Cenevre, S.22, s.6

Faruk İsmail Paşa Hayininin Fotoğrafi

Cenevre, S.23, s.4

Ali Suavi'nin Fotoğrafi

Cenevre, S.26, s.1

Casûs-ı Bî-Namûs Nadir Hayininin Fotoğrafi

Cenevre, S.28, s.4

Bahriye Nâzırın Leyyini'nin Fotoğrafi

Cenevre, S.29, s.4

Necdet

Hürriyet, Adâlet, Müsâvât, Uhuvvet

İstanbul, S.70, s.297-8

Necdeti

Hitâb

Kahire, S.179, s.2419

Şiir

Kahire, S.182, s.2542-3

Necib

Muhterem Efendim (Mizancı'ya övgü)

Kahire, S.177, s.2503

Necmeddin

Aynen: Başlıksız (Mekteb-i Mülkiyenin içtimâi)

İstanbul, S.21, s.93

Niyazi [Üsküdar'dan Trabzon**Müstantik-i Sâbıkı Çarşambalı]**

Alınan Varaka (Sabah'ın Mizan aleyhtarlığı)

İstanbul, S.6, s.26-7

Aynen: Herkes Okusun! (Matbûâtın vazîfesi)

İstanbul, S.31, s.140-1

Numûne-i Terakki Talebesinden

Aynen: Başlıksız (Maarifin tensîkatının neticesi ve talebelerin dinden uzaklaşması meselesi)

İstanbul, S.57, s.246

Nuri [Hüdavendigâr Vilâyeti Seyyâr Frengi Tabibi]

Aynen: Başlıksız (Devlet arazisi)

İstanbul, S.34, s.153

Başlıksız (Îâne toplamak)

İstanbul, S.63, s.270

Nuri ve Sadık [Talebe-i Ulûmdan]

İhtâr (Talebe-i Ulûm hakkında yazdığı

yazıda *Softa* kelimesini kullanan İkdâm'a)

İstanbul, S.5, s.24

O**Onur [Erkân-ı Harbiye Binbaşısı]**

Dersaadet'ten Mizan Gazetesine (Kurvazörler için toplanan yardımın Fatih zede-gânına verilmesi)

İstanbul, S.28, s.123

Osman Kemal [Rumeli Muhacirîn-i İttihâd Reisi]

27 Mart 325 (Bulgaristan ve Rumeli'deki müslümanların ahvâli)

İstanbul, S.121, s.503-4

Osmanlı Ahrar Fırkası

Meclis-i Mebûsân Reisi Ahmet Rıza Hazretlerine

İstanbul, S.103, s.432

Otuzu Mütecâviz İmzâ-yı Muteber

Ey Padişah-ı Âlicâhımız

Kahire, S.163, s.2388-1

Polis SerkomiseriAynen: Başlıksız (Zabtiye Nezâretinden
polislerin talep ve müstedyâtı)

İstanbul, S.41, s.181

R**Raif**

Sinop'un Ehemmiyeti

İstanbul, S.121, s.504

Rasih [Divân-ı Muhâsebât Reisi]Başlıksız (Kânûn-i Esâsi'nin 106. maddesi
Divân-ı Muhâsebât Kararnâmesi)

İstanbul, S.42, s.184-5

Razi

Girid Mektubu

Paris, S.18, s.3-5

Resmî Mühür [Cemaât Nâmına**Meryem Ana Kilise Mütevellileri]**Aynen: Başlıksız (Rum ve Ermeni cemaâti arasındaki
ihtilâfı haber yapan Tanin'e cevap)

İstanbul, S.33, s.150

Reşad Nahifi [Suriyeli Tıbbiye-i Mülkiyeden]Mısır'da (Bir İttihâd komitesinin varlığı ve
Suriye halkının âti endîşesi)

İstanbul, S.34, s.154

Reşid [Şehremin-i Esbakı]

Aynen: Başlıksız (Halil Paşa Hanı vergisi hakkında izâhât)

İstanbul, S.70, s.297

Reşid Akif [Sivas Vali-i Sâbıkı]

Devr-i Cedîd-i Hürriyete Lâyık Bir Hareket-i

Resmiye Olmak Üzere İkdâm'dan Derc Edilmiştir:

Zât-ı Sâmi-i Sadâret-Penâhiye

İstanbul, S.16, s.72

Reşid Akif [Dâhiliye Nâzır-ı Sâbıkı]

Aynen: Başlıksız (Mizan'da yayınlanan ve Reşid

Akif'e yazılan açık mektuba cevap)

İstanbul, S.68, s.288

Aynen: Başlıksız (Tersanede yakalanan Ahmed Bin

Mahmud adlı silahşörü kınamak için)

İstanbul, S.131, s.544

Rıfat [Urfa Mebûsu]

Cerâid-i Osmaniye Muharrirîn-i Kirâmina

İstanbul, S.93, s.387-8

Rıza [Mekteb-i Mülkiye Mezûnlarından]

Kanûn-i Esâsi Efrâd-ı Millete Hakk-ı Kelâm Bahşetti

İstanbul, S.3, s.15-6

Rıza Paşa [Serasker-i Sâbık]

Başlıksız (Emekli Paşa'nın yapacağı yardımlar)

İstanbul, S.25, s.114

S**S. [Mezkûr Mecliste Bulunan]**

Açık Muhâbere (Padişaha)

Kahire, S.172, s.2460

S.

Halep'ten (Meyilli Eşkiyâsı

Reisi İbrahim Paşa ve isyânı)

İstanbul, S.63, s.269

S.

İtidâlimizi Muhâfaza Edelim

İstanbul, S.4, s.19-0

Sadrazam Kamil Paşa

Resmî Yazı: Hatt-ı Hümâyûn Mülûkâne

Sûret-i Münîfesidir.

İstanbul, S.9, s.41

Telgraf-nâme-i Sâmi (İttihâd Ve Terakkî)

İstanbul, S.56, s.239

Telgraf-nâme-i Sâmi Sûretidir: Zâbita Nezâretine

(Mizancı'nın tutuklanma emri)

İstanbul, S.73, s.307

Safvet (Urfa Mebûsu)

İntikâd

İstanbul, S.86, s.359-0

Cerâid-i Osmaniye Muharrirîn Kirâmina

İstanbul, S.93, s.387-8

Sakine Fatma

Cihangir'den (Gazeteler şahsiyet aleyhinde yazmayı bırakıp vatana hizmet etmeli)

İstanbul, S.9, s.43

Salih

Şehir Emâneti

İstanbul, S.117, s.488

Salih Zihni

Vatan Nasıl Muhâfaza Edildi

İstanbul, S.30, s.133

Sami

Terakkiyât-ı Devlet Hakkında Mütâlaat-ı

Umûmiye (mabadi var)

İstanbul, S.8, s.36-8

Terakkiyât-ı Devlet Hakkında

Mütâlaat-ı Umûmiyeden (mabad)

İstanbul, S.23, s.101-2

Muâmelat-ı Resmîye Kurbanları

İstanbul, S.62, s. 266

Yemen'de Şehîd Olan Kişi

İstanbul, S.62, s.266

Mevâdd-ı Umûmiye

İstanbul, S.103, s.432

Sami Kale

Taşlıca'yı Unutmayalım
Arnavutluk Tehlikede Kalır!

İstanbul, S.84, s.352-3

Selim Sabit

Milletlerin Felsefe-i Tekâmülü
Milletlerin Felsefe-i Tekâmülü

İstanbul, S.12, s.55-6

İstanbul, S.40, s.176

Seniha

Mizan Gazetesine, 9 Ağustos 1324
(Merhûm Ömer Paşa aleyhinde Millet'te
çıkan yazılara kızılı tarafından cevap)

İstanbul, S.29, s.130

Suad Sedat

Aynen: Başlıksız (Taşradakileri uyandırmak
için yazılmış bir numûne)

İstanbul, S.55, s.237-8

Sultan Murad-ı Hamis

14 Sene Evvel Abdülhamid Hazretlerine
Gönderdikleri Mektubun Sûretidir

Kahire, S.171, s.2453-4

Süleyman Mazhar

Vilayette (Memâlik-i Osmaniyyede halk
arasındaki ihtilâfın nedenleri)

İstanbul, S.108, s.451-2

Süleyman Nazif

Murat Beyefendiye (İsyânın izâhâtı)

İstanbul, S.127, s.527-8

Süleyman Sabit

İstiklal İlânının Yüzü ve Astarı

İstanbul, S.70, s.295-6

Ş

Şefik

Beyân-ı Hakikat

Paris, S.18, s.1

Şerafeddin Mağmûmi

Kahire'den (Mizan Sahibi Murad Bey'i tebrîk)

İstanbul, S.17, s.78

Düşündüm ki (Serbesti'den)

İstanbul, S.101, s.424

Şerif Ali [Avcı Taburundan]

Umûm Mektepli ve Asker Kardeşlerimize

İstanbul, S.129, s.536

Şerif Sadık

Selânik'ten (Şerif Galip Efendi'nin mezârı

ve nâşının Dersaadet'e avdetinin beyânı)

İstanbul, S.56, s.241

Şevki [Zeyrek'ten]

Murad Bey'e (Kundakçılar

yüzünden âsâyîşin bozulması)

İstanbul, S.29, s.129

Şükrü Fırat

Aynen: Başlıksız (*İbtîlâ-yı Memuriyet*

makalesine istinâden)

İstanbul, S.94, s.393-4

Şükrü Karavan

İzmir'den (Halkın hürriyeti idrâki)

İstanbul, S.107, s.448

T

T.

Ankara, 29 Temmuz (Mizan

- aleyhtarlığı hakkında) İstanbul, S.20, s.89
- Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden**
İstanbul Mektubu Paris, S.6, s.3-4
- Talebe-i Ulûmdan**
Sübhanallah Ne Büyük İftirâ Kahire, S.177, s.2497-0
- Tarsusizâde Münif**
Beyân-ı Hakikat Cenevre, S.22, s.4
- Tayyar**
Ankara'dan (Mizan aleyhtarlığı hakkında) İstanbul, S.8, s.39
- Terzioğlu Şakir [Yortan Kariyesinden]**
Aynen: Başlıksız (Elkab'dan haberler) İstanbul, S.101, s.423
- Tırnovalı Osman Nuri**
Kânûn-i Esâsi-yi Osmani Ahkâmınca Mesûliyet-i
Vükelâ ve Salâhiyet-i Kâmile-i Hükmiye İstanbul, S.12, s.56-8
Kabine ve İntihâb-ı Mebûsân Nizam-nâmesi İstanbul, S.24, s.107-8
Meşrûtiyet İdârenin Tarihçe-i Tekâmülü
Ve Eşkâl-i Muhtelifesi 1 (İngiltere) İstanbul, S.85, s.355
Meşrûtiyet İdârenin Tarihçe-i Tekâmülü
Ve Eşkâl-i Muhtelifesi (Amerika-Fransa) İstanbul, S.86, s.360-1
- Ticâret ve Nâfia Nâzırı Mahmud Paşa**
Gazel (Hazîne-i Fünûn'dan) Kahire, S.170, s.2446
- Tophâne-i Âmire Meclisinden**
Başlıksız (Mizan'ın 48. nüshasındaki
mavzerler üzerine resmi mektup) İstanbul, S.52, s.226

Tunalı Hilmi

Niçin?	Kahire, S.168, s.2432
Anarşizm Nedir mi Dediniz?	Kahire, S.172, s.2460
Vazîfe ve Mesûliyet 1	Kahire, S.173, s.2470-1
Vazîfe ve Mesûliyet 2	Kahire, S.174, s.2476-7
Osmanlılık Âleminde Sûistimâlat 1	Kahire, S.176, s.2494-6
Vazîfe ve Mesûliyet (Âsâyîş konusu)	Kahire, S.178, s.2507-8
Başlıksız (Şiir)	Kahire, S.180, s.2526
Vazîfe ve Mesûliyet: Kalem Sahiplerine	Kahire, S.182, s.2539-0
Bir Kız	Paris, S.2, s.5

U-Ü**Ulemâ-yı İslamiyeden Biri**

Vekâletin İnhisârı	İstanbul, S.110, s.458
--------------------	------------------------

3.Ordudan İki Muteber Mühür

Etıbbâ-yı Askeriye	İstanbul, S.54, s.233
--------------------	-----------------------

V**Vasfi**

Enzâr-ı Merhamete Bir Yangın Levhası Daha	İstanbul, S.37, s.165-6
---	-------------------------

Y

Yakub Hasib [Talebe-i Ulûmdam, Hemşinli]

Osmanlı Kardeşlerimize (Mektepli-mektepsiz asker arasında eski ve Avrupai talim şekilleri)

İstanbul, S.131, s.544

Yanyalı Tahsin

Preveze, 18 Şubat 324: Nâfia Nâzırı
Gabriyel Efendi'ye Açık Mektup

İstanbul, S.91, s.381-2

Yesari Sami [Terakki Gazetesi Makalât-ı İlmiye Muharrir-i Sâbıkı]

Cuma: Adl, Müsâvât
İttihâd ve Terakkî Cemiyeti Riyâseti Aliyyesine
Bir Dakika-yı Mühime
Tercüman-ı Hakikat'ten Bir Taleb-i Muhikk

İstanbul, S.9, s.43

İstanbul, S.9, s.43-4

İstanbul, S.26, s.118

İstanbul, S.29, s.129

Yevanaki [Trabzon Ve Kastamonu

Adliye Müfettiş Muâvin-i Sâbıkı]

Mizan İdâresine: Cezâ Kânûn-nâmesinin 214. Maddesi
Beyoğlu'nda Varyete Tiyatrosunda Verdiği Konferans
Konferansın Mabadi
Konferansın Mabadi
Konferansın Mabadi
Konferansın Mabadi
Konferansın Mabadi

İstanbul, S.102, s.428

İstanbul, S.125, s.518

İstanbul, S.126, s.523-4

İstanbul, S.128, s.531-2

İstanbul, S.131, s.542-3

İstanbul, S.132, s.547

İstanbul, S.135, s.559

Yıldız Fırkasından Bir Zâbıt

İstanbul, 7 Haziran (Son pişmanlık fayda vermez)

Kahire, S.183, s.2547-9

Yozgathı Divânzâde Hamdi

Başlıksız (Taşrada vuku bulan olaylar)

İstanbul, S.103, s.431-2

Z**Z. Nami**

Aynen: Başlıksız (Hafiye Fehim Paşa'nın raporları)

İstanbul, S.14, s.66

Z.R.

Hep Vatan

İstanbul, S.97, s.407

ZihniAynen: Başlıksız (Sabah ve Millet'te Hicaz
Demiryolu hakkındaki yazılar)

İstanbul, S.28, s.125-6

Ziya

Aynen: Hilâfet-i İslamiye ve Tarîk-i İlmiye

İstanbul, S.29, s.129

Zühtü [Talebe-i Ulûmdan]

Talebe Efendiler Asker Olmalı,

Lâkin Derslerine Halel Gelmemeli

İstanbul, S.102, s.427-8

İmzasız

Said Paşa (İngiltere'ye ilticâ etmesi)

[Siyaset] Kahire, S.159, s.2358

Fırkamızın Hatt-ı Hareketi

(Cemiyetin programı)

[Siyaset] Kahire, S.159, s.2359-0

Maa'l-kerâha Birkaç Söz

[Basın] Kahire, S.159, s.2360

İhtâr

Kahire, S.159, s.2360

İlân (Mizan'ın Mısır'da neşredileceği)	Kahire, S.159, s.2360
Vazîfe ve Mesûliyet 1	
(Devlet ricâlini tenkit)	[Siyaset] Kahire, S.160, s.2361-5
Maksad-ı Vatan-perverânenin Hadd-ı	
Gayesi Selâmet-i Devlet Olmalıdır	[Siyaset] Kahire, S.160, s.2365-8
Lütfen Sükûta Himmet	[Basın] Kahire, S.160, s.2368
İlân (Mürâcaâtlarda <i>Mizan Gazetesi- Mısır</i> ibâresi)	Kahire, S.160, s.2368
Teşekkür	Kahire, S.160, s.2368
Vazîfe ve Mesûliyet 2 : Had ve Hak	[Siyaset] Kahire, S.161, s.2369-4
Mâi Boncuk (Rusya ittifâkı)	[Siyaset] Kahire, S.161, s.2374
Semerât-ı Makûsa (Hükûmet	
aleyhinde Paris'te çıkan gazeteler)	[Basın] Kahire, S.161, s.2374-5
Yıldız Takımı 1: İzzet Bey	[Siyaset] Kahire, S.161, s.2375-6
Bir Müdâhale-i Ecnebiye Daha	[Haber] Kahire, S.161, s.2376
Evrâk-ı Havâdis: Sabah, Meşveret	[Basın] Kahire, S.161, s.2376
Ermeni Vatandaşlarımıza Hâlisâne	
Bir Davet (Birlik çağrısı)	[Siyaset] Kahire, S.162, s.2381-4
Evrâk-ı Havâdis (Sabah)	[Basın] Kahire, S.162, s.2384
İlân: Mizan ancak senelik aboneyi kabul eder.	Kahire, S.162, s.2384
İlân: <i>Yıldız Sarayı ve Hümayûn</i> adlı risâle	
abonelere gönderilecektir.	Kahire, S.162, s.2384
Vazîfeye Davet	Kahire, S.163, s.2385-6
Cümle-i Siyâsiye (Avrupa-Osmanlı)	[Siyaset] Kahire, S.163, s.2386-8
Hâlisâne Bir Nasîhat (İstanbul'da Ermeni	
efrâdınca yazılmış yazıların farkında	
olmayan sansür ve Hafîye Heyetine çağrı)	[Basın] Kahire, S.163, s.2391
Şâyân-ı Dikkat Bir Haber	[Basın] Kahire, S.163, s.2391
Evrâk-ı Havâdis (Meşveret, İkdâm, Sabah)	[Basın] Kahire, S.163, s.2391-2
İcâb Edenlerden Bir İstîzâh	[Haber] Kahire, S.163, s.2392
Dersaadet'te Muttasıl Tevkifât	[Haber] Kahire, S.163, s.2392
Şâyân-ı Dikkat Bir Hareket	[Haber] Kahire, S.163, s.2392
İkiden Biri: Ya Kabul-i Meşveret yahut	

Terk-i Hükûmet	[İlan] Kahire, S.163, s.2392
İlân: Mizan ancak senelik aboneyi kabul eder.	Kahire, S.163, s.2392
İlân: <i>Yıldız Sarayı ve Hümayûn</i> adlı risâle abonelere gönderilecektir.	Kahire, S.163, s.2392
İsviçre’de Çıkan <i>Hutbe</i>	[Reklam] Kahire, S.163, s.2392
Açık Muhâbere: Devletli Cenâbetli Efendimiz Hazretlerine! (mabadi var)	[Mektup] Kahire, S.164, s.2393-6
Bir Mucize (İstînâf Müddeî-i Umûmiliği)	[Hukuk] Kahire, S.164, s.2396-7
Yıldız Takımı 2: Şeyh Ebu’l-Hüda Efendi	[Siyaset] Kahire, S.164, s.2397-9
Cevaba Muhtaç Suallerden	[Haber] Kahire, S.164, s.2400
Bulgarlar’a Hulûs	[Haber] Kahire, S.164, s.2400
İttifâk Bürhânları	[Haber] Kahire, S.164, s.2400
Müddeâ-i Umûmi’ye İhtâr	Kahire, S.164, s.2400
<i>Hutbe 1: Tunalı Hilmi’nin Eseri</i>	[Reklam] Kahire, S.164, s.2400
Açık Muhâbere (mabad)	[Mektup] Kahire, S.165, s.2402-5
Sû-i Tesîr	[Haber] Kahire, S.165, s.2405
Emsalsiz Bir Hâl	[Haber] Kahire, S.165, s.2405
Hangisi Yalan Hangisi Doğru?	[Haber] Kahire, S.165, s.2405
Komedyaya Başladı	[Basın] Kahire, S.165, s.2405
İstanbul, 31 Kânûn-i Sâni,	
Azîzimiz Muradımız!	[Mektup] Kahire, S.165, s.2406-7
Suallere Cevap	Kahire, S.165, s.2407-8
Yüz ve Astar	[Haber] Kahire, S.165, s.2408
Tekzîb-i Erâcif	[Haber] Kahire, S.165, s.2408
Meşveret: İğrâb’ül-Garâib	[Siyaset] Kahire, S.165, s.2408
Çâre-i Selâmet (Âtîde münderic <i>Bir Arnavut</i> imzalı mektubun değerlendirilmesi)	[Siyaset] Kahire, S.166, s.2410-2
Verâset Meselesi	[Siyaset] Kahire, S.166, s.2412-3
Alâmet-i Temeyyüz (Yıldız’ın Takibâtı)	[Siyaset] Kahire, S.166, s.2413-4
Evrâk-ı Havâdis: Dersaadet Gazeteleri	[Basın] Kahire, S.166, s.2414-5
Dersaadet, 8 Şubat	[Mektup] Kahire, S.166, s.2415
Müşterilerimize: Mısır’ daki posta usûlü	

- ittihâd postası usûlüdür. [İlan] Kahire, S.166, s.2416
- İlân: Gazetenin tahsîl memuru olduklarını
iddia eden kişilere inanmayın. Gazetenin
hiçbir memur-ı mahsûsu yoktur. Kahire, S.166, s.2416
- İkiden Biri (Meşrûtiyet ya da terk-i hükûmet) [Siyaset] Kahire, S.167, s.2417-8
- Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn: Vezir Midhat Paşa'ya [Mektup] Kahire, S.167, s.2418-9
- Devletin Hâricî Politikası [Siyaset] Kahire, S.167, s.2419-2
- Keşf-i Nikab (Meşveret'in *Nâme-i Hümâyûn* ile
Hamid Devrini gözler önüne sermesi) [Siyaset] Kahire, S.167, s.2422
- Girid Umûru [Haber] Kahire, S.167, s.2422-3
- İstanbul Havâdisi [Haber] Kahire, S.167, s.2423-4
- Havâdis-i Siyâsiye [Haber] Kahire, S.167, s.2424
- İlân: Gazetenin tahsîl memuru olduklarını
iddiâ eden kişilere inanmayın. Gazetenin
hiçbir memur-ı mahsûsu yoktur. Kahire, S.167, s.2424
- Müşterilerimize: Mısır' daki posta usûlü
ittihâd postası usûlüdür. [İlan] Kahire, S.167, s.2424
- Teşekkür ve Memnûniyet Kahire, S.167, s.2424
- Yıldız Saray-ı Hümâyûnu ve Bâbiâli*: Fransızca
bu risâle artık Türkçe yayınlanmaktadır. [Reklam] Kahire, S.167, s.2424
- Tebrik-i İd-i Said Kahire, S.168, s.2425
- İkiden Biri: Erbâb-ı Vicdan ve
Hamiyete Marûzdur [Siyaset] Kahire, S.168, s.2425-8
- İstanbul Havâdisi Kahire, S.168, s.2428-0
- Mahenalik*: İbrahim Melhi'nin Eseri [Reklam] Kahire, S.168, s.2430
- Halep'ten (Gazetelerin Ahmed Rıza
hakkındaki yazıları) [Basın] Kahire, S.168, s.2430-2
- Müşterilerimize: Mısır' daki posta usûlü
ittihâd postası usûlüdür. [İlan] Kahire, S.168, s.2432
- İlân: Gazetenin tahsîl memuru olduklarını
iddiâ eden kişilere inanmayın. Gazetenin
hiçbir memur-ı mahsûsu yoktur. Kahire, S.168, s.2432

- Ecnebi postaneleri vasıtasıyla gerek taahhütlü
gerek taahhütsüz gönderilen mektuplar
muntazaman alınmaktadır. [İlan] Kahire, S.168, s.2432
- Mizan'ın bu nüshasıyla beraber abonelerimize
Yıldız Sarayı risâlesinin bir nüshası
gönderilmiştir. Abonelik ücretleri... [İlan] Kahire, S.168, s.2432
- İkiden Biri: Ne Var Ne Yok [Siyaset] Kahire, S.169, s.2433-8
- Yıldız Takımı 3: Ragıp Bey ve Lütfü Ağa [Siyaset] Kahire, S.169, s.2438-0
- İstanbul Havâdisi [Haber] Kahire, S.169, s.2440
- İstiftâ ve İstîzâh 1 [Din] Kahire, S.170, s.2441
- İkiden Biri: Ne Var Ne Yok 2 [Siyaset] Kahire, S.170, s.2441-5
- Matbûât (Hazîne-i Fünûn) [Basın] Kahire, S.170, s.2446-7
- Matbûât (İkdam) [Basın] Kahire, S.170, s.2447-8
- İstanbul Havâdisi [Haber] Kahire, S.170, s.2448
- İstiftâ ve İstîzâh 2 [Din] Kahire, S.171, s.2449-0
- Vazîfe ve Mesûliyet: Ne Var Ne Yok 3 [Siyaset] Kahire, S.171, s.2450-2
- Vatan Tehlikededir! [Siyaset] Kahire, S.171, s.2452-3
- Mekâtîp (Okuyucu suali ve cevapları) Kahire, S.171, S.2454
- Erbâb-ı Hamiyyet Listesi (Mizan'a
para yardımını yapanlar) [İlan] Kahire, S.171, s.2454
- İstanbul Havâdisi [Haber] Kahire, S.171, s.2455-6
- İlân: Basır'ül Şark Gazetesi Kahire, S.171, s.2456
- İstiftâ ve İstîzâh 3 [Din] Kahire, S.172, s.2457
- İkinci Kademe-i Gayret [Siyaset] Kahire, S.172, s.2457-9
- Hafiyeler [Sosyal Hayat] Kahire, S.172, s.2461-2
- Şam'dan [Mektup] Kahire, S.172, s.2462-3
- Matbûât (Sabah) [Basın] Kahire, S.172, s.2463
- Havâdis [Haber] Kahire, S.172, s.2463-4
- İlân: Basır'ül Şark gazetesi tatîl-i neşriyât
etmiştir. Abonelerin bedelleri Mizan ile
ikmâl edilecektir. Mizan İdâresine başvurunuz. Kahire, S.172, s.2464
- Vazîfedârlar Kimlerdir?

(Devlet ricâlini tenkit)	[Siyaset] Kahire, S.173, s.2465-8
İfrât ve Tefrât (Ermeni meselesi)	[Siyaset] Kahire, S.173, s.2468-9
Bir Sual: Dünya İleriye mi Gidiyor, Geriye mi?	[Siyaset] Kahire, S.173, s.2469-0
Havâdis	Kahire, S.173, s.2472
Ulemâ-yı Din-i İslam'a Hitâb	[Din] Kahire, S.174, s.2473-6
Sahtekârlık (Yıldız yanlısı gazeteler)	[Basın] Kahire, S.174, s.2476
Unutulmayacak Bir Hiss-i Minnet	Kahire, S.174, s.2477-9
Matbûât (İkdam, Saadet)	[Basın] Kahire, S.174, s.2479-0
Havâdis	Kahire, S.174, s.2480
<i>Hareket</i>	[İlan] Kahire, S.174, s.2480
Tarihten Bir Sahîfe	
(Sultan Murad ve Midhat Paşa)	[Siyaset] Kahire, S.175, s.2481-4
Ölmüşe Rahmet Bâkilere Selâmet	[Haber] Kahire, S.175, s.2484-5
Londra Sefâreti	[Siyaset] Kahire, S.175, s.2485-6
Dersaadet, 11 Nisan	[Mektup] Kahire, S.175, s.2486
Matbûât	[Basın] Kahire, S.175, s.2486
Havâdis	Kahire, S.175, s.2486-8
Havâdis: İhtâr	Kahire, S.175, s.2487
Vazîfe-i Askeriye ve Hudûd-ı İtaat	[Askeri] Kahire, S.176, s.2489-1
İdâre-i Hâzıra Semereleri (Hafiyeler)	[Sosyal Hayat] Kahire, S.176, s.2491-3
Netîce-i İcâd	[Siyaset] Kahire, S.176, s.2493-4
Arnavutlar'ın Mürâcaatı	[Haber] Kahire, S.176, s.2494
Havâdis	Kahire, S.176, s.2496
Matbûât (İkdam)	[Basın] Kahire, S.176, s.2496
Yıldız Politikası ve Avrupa	[Siyaset] Kahire, S.177, s.2497-8
İstanbul, Nisan 312	[Mektup] Kahire, S.177, s.2501-3
Havâdis	Kahire, S.177, s.2503-4
İlân (Abonelik bedellerinin ödenmesi)	Kahire, S.177, s.2504
Tebrik-i İd-i Said	Kahire, S.178, s.2505
Biz Neyiz?	[Siyaset] Kahire, S.178, s.2505-7
Pâyitaht Ahvâli-Dersaadet 5 Mayıs-	[Siyaset] Kahire, S.178, s.2508-9
Mösyö Kambon (Paris Jöntürkî'den)	[Basın] Kahire, S.178, s.2509-0

Ankara, 22 Nisan (Muhibb-i Vatan)	[Mektup] Kahire, S.178, s.2510-2
Havâdis	[Haber] Kahire, S.178, s.2512
İlân	Kahire, S.178, s.2512
Kasıt mı Yoksa Acz mi? Girit Umûru	[Siyaset] Kahire, S.179, s.2513-5
Kırk Anbar'ın Yeni Bir Marifeti	[Basın] Kahire, S.179, s.2515-7
Matbûât (Meşveret'in yazısı: Acibe)	[Basın] Kahire, S.179, s.2517
Garîbe	[Basın] Kahire, S.179, s.2518
İstanbul'dan	[Mektup] Kahire, S.179, s.2517-8
Meşveret'e Gönderilmiş Bir Mektup	[Mektup] Kahire, S.179, s.2518
Havâdis	Kahire, S.179, s.2519-0
İlân: Cemiyetimiz tarafından <i>Ulemâ-yı İslama...</i> nâmıyla yeni bir risâle neşrolunmuştur.	Kahire, S.179, s.2520
Müşterilerimize: Mısır' daki posta usûlü ittihâd postası usûlüdür.	[İlan] Kahire, S.179, s.2520
Tebrîk-i Sâl (Hicri Yılbaşı)	Kahire, S.180, s.2521
Lüzûm-ı İslahât	[Siyaset] Kahire, S.180, s.2521-3
Acîbe (İzzet Bey)	[Haber] Kahire, S.180, s.2525
İstanbul'dan, 19 Mayıs	[Mektup] Kahire, S.180, s.2525
Selânik'ten, 17 Mayıs	[Mektup] Kahire, S.180, s.2525
Hanya, 18 Mayıs	[Mektup] Kahire, S.180, s.2525-6
Havâdis	Kahire, S.180, s.2526-8
Açık Muhâbere	Kahire, S.180, s.2528
İlân: Meşveret gazetesi hurûfatla tab olunmaya başlayacaktır. 4 sahifelik Fransızca lâhikası da vardır.	Kahire, S.180, s.2528
Bizde Eksik Olan Nedir?	[Siyaset] Kahire, S.181, s.2529-5
Mukaddime-i Hayr	[Haber] Kahire, S.181, s.2535
Havâdis	Kahire, S.181, s.2536
Matbûât: Londra'daki Ermeni Gazetesinden	[Basın] Kahire, S.181, s.2536
Göreceğ Göz Olsa Görülecek Şeyler Çoktur	[Siyaset] Kahire, S.182, s.2537-9
Paris, 1 Haziran 96	[Mektup] Kahire, S.182, s.2540-1
Havâdis	Kahire, S.182, s.2543-4
Açık Muhâbere	Kahire, S.182, s.2544

İknâ İçin Daha Ne İster?	[Siyaset] Kahire, S.183, s.2545-6
Suriye, 1 Muharrem	[Mektup] Kahire, S.183, s.2549-1
Matbûât (Dersaadet gazeteleri)	[Basın] Kahire, S.183, s.2551
Havâdis	Kahire, S.183, s.2551-2
İlân: Meşveret tab olunmaya başlamıştır.	
Fransızca ilâvesiyle senelik abonesi 45 kuruş...	Kahire, S.183, s.2552
Kâriлерimize: Hükûmet Mısır'dan mesleğimizi tatil yahut gazetemizi tatil eylememizi mübeyyen bir emir aldık...	[İlan] Kahire, S.184, s.2553
Garbın Taassubu ve Şarkın Gafleti	[Siyaset] Kahire, S.184, s.2553-7
Trablusgarp'tan	[Mektup] Kahire, S.184, s.2558-9
Havâdis	Kahire, S. 184, s.2559-0
İlân-ı Resmî: İttihâd ve Terakkî Cemiyeti Meclis tarafından sayılmıştır. Meclisin cemiyetle ilgili aldığı kararlar ve Cemiyet için bir müfettiş ile muavin seçileceği.	Paris, S.1, s.2
Tebliğat: Karar	Paris, S.1, s.1-2
İttihâd ve Terakkî Cemiyeti Beyânnâmesi	[Siyaset] Paris, S.1, s.2-3
İstanbul'dan	[Mektup] Paris, S.1, s.3
Hakikat Gazetesini Tebrîk	Paris, S.1, s.4
İtizâr: Bir haftalık gecikmenin özrü	Paris, S.2, s.1
Tebrîk-i İd-i Millî (Kânûn-i Esâsi'nin kabul günü)	Paris, S.2, s.1
Cümle-i Siyâsiye (Gaspodin sefirinin Dersaadet'e gelişi)	[Siyaset] Paris, S.2, s.1-2
Ciddi Bir İhtâr (İşkencecilere uyarı)	Paris, S.2, s.2
Evrâk-ı Havâdis: Gayret	[Basın] Paris, S.2, s.3
Edirne'den	[Mektup] Paris, S.2, s.4-5
Vatandan Havâdis	Paris, S.2, s.5-6
Açık Muhâbere	Paris, S.2, s.6
İd-i Millî (Kânûn-i Esâsi'nin kabulü)	[Siyaset] Paris, S.3, s.1-2
Makale-i Mahsûsa: Ümîd-i İstikbâl	[Siyaset] Paris, S.3, s.2-3
Bend-i Mahsûsa: Kânûn-i Esâsi (mabadi var)	[Siyaset] Paris, S.3, s.3-4

Vatandan Havâdis	Paris, S.3, s.4
Evrâk-ı Havâdis: Kânûn-i Esâsi Gazetesi	[Basın] Paris, S.3, s.4
Makale-i Mahsûsa: Yüz ve Astar	[Basın] Paris, S.4, s.1-2
Şâhâne Bir Söz	[Haber] Paris, S.4, s.2-3
Bend-i Mahsûsa: İzâhât	[Siyaset] Paris, S.4, s.3-4
Vatandan Havâdis	Paris, S.4, s.5
<i>Kânûn-i Esâsi</i> : Mısır'daki Din Ulemâsı ve Öğrencilerinin Çıkardığı Derginin Abonelik Bilgileri	[İlan] Paris, S.4, s.5
Midhat Paşa	[Siyaset] Paris, S.5, s.1-2
Hep Musahharalıktır	[Ticaret] Paris, S.5, s.2-3
Kânûn-i Esâsi	[Siyaset] Paris, S.5, s.3-4
Cenevre'de Çıkacak Hakikat Gazetesinin İlânı	Paris, S.5, s.4
Toplanan Yardımların İlânı	Paris, S.5, s.4
Evrâk-ı Havâdis (Bosna Hersek Gazetesi)	[Basın] Paris, S.5, s.4
Ricâ-yı Mahsûs (Abonelik ile ilgili bir ricâ)	Paris, S.5, s.4
Yevm-i Velâdet Pür-şeamet-i Hamidî	[Siyaset] Paris, S.6, s.1
Makale-i Siyâsi (Girid meselesi)	[Siyaset] Paris, S.6, s.1-2
İlân 8 Mizan eski nüshalarının koleksiyon meraklılarına satılabileceği hakkında)	Paris, S.6, s.4
<i>Risâle-i Arabiye</i> Adlı Eserin İlânı	Paris, S.6, s.4
İdâre-i Merkeziyeden Gelen Bir Mektup	[Mektup] Paris, S.6, s.4
Akıbet	[Haber] Paris, S.7, s.2
Süferâ Müzâkereleri	[Siyaset] Paris, S.7, s.2
İzâha Muhtaç Bir Sual	Paris, S.7, s.2
Teşhîr	[Haber] Paris, S.7, s.2-3
Resmî ve Manidâr Bir İtirâf-ı Kusur	[Haber] Paris, S.7, s.3
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	[Haber] Paris, S.7, s.3
Vatandan Havâdis	Paris, S.7, s.3-4
Yeni Resimli Gazete'nin İlânı	Paris, S.7, s.4
Haritalar (Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarındaki Osmanlı topraklarını gösteren haritaların ilânı)	Paris, S.7, s.4
Miralay Mazhar Bey	[Haber] Paris, S.7, s.4

Ricâ-yı Mahsûs: Ali Suavi ve Namık Kemal'in Resimlerini Ricâ Veba-yı Osmani Girid Heyet-i Fevk'al-âde Hindistan'da Tâûn ve Kıtlık Hazırlansınlar! İstîzâh Beyhûde Ümîdler Vatandan Havâdis Askeri Muhâbirimizden Ankara'dan Selânîk'ten İstanbul'dan Aldığımız Bir Mektup <i>Giyom Tel Çevirisi, İstibdâd İle</i> <i>Hürriyet Tiyatrosu</i> Girid Nihâyetin Bedâyeti ve Mehr-i Mahkûmiyet Tabaka-yı Bâlâ Muhabirimizden İhtâr (Abonelere) İlân (Toplanan yardımlar) İd-i Fitr (Ramazan Bayramı) İzhâr-ı Hakîkat (Cemiyetin durumu) Girid Fecâyii ve Almanya İmparatoru Girid'ten Feryâdnâme Times Muhâbiriyle Mülâkat Münir Bey Sultan Hamid'in Fransızlarla Akralığı <i>Ezan: Tunalı Hilmi'nin Risâlesi</i> <i>Girid Adlı Yeni Bir Gazetenin Çıkacağı İlânı</i> Yine Kırk Anbar Garip Bir Dua (Komutan İbrahim	Paris, S.7, s.4 [Basın] Paris, S.8, s.1-2 [Siyaset] Paris, S.8, s.2-3 [Haber] Paris, S.8, s.3 [Haber] Paris, S.8, s.3 [Haber] Paris, S.8, s.3 [Haber] Paris, S.8, s.3-4 [Haber] Paris, S.8, s.4 Paris, S.8, s.4 [Haber] Paris, S.8, s.4 Paris, S.8, s.4-5 [Mektup] Paris, S.8, s.5 Paris, S.8, s.5-6 [Reklam] Paris, S.8, s.6 [Siyaset] Paris, S.9, s.1-2 [Siyaset] Paris, S.9, s.2 [Haber] Paris, S.9, s.2 Paris, S.9, s.2-3 Paris, S.9, s.4 [Tebrik] Paris, S.10, s.1 [Siyaset] Paris, S.10, s.1-2 [Siyaset] Paris, S.10, s.2 [Siyaset] Paris, S.10, s.2-3 [Basın] Paris, S.10, s.3 [Siyaset] Paris, S.10, s.3-4 [Haber] Paris, S.10, s.4 [Reklam] Paris, S.10, s.4 Paris, S.10, s.4 [Basın] Paris, S.11, s.1-2
--	---

Hakkı Paşa'nın ölümü)	[Askeri] Paris, S.11, s.2-3
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	[Haber] Paris, S.11, s.3
Evlat Katili	[Haber] Paris, S.11, s.3
Havâdis-i Askeriye	Paris, S.11, s.3-4
Pâyitaht Havâdisi	Paris, S.11, s.4
Vazîfe-i İnsaniyeye Davet (Girid olayları)	[İlan] Paris, S.11, s.4
Yangın Var Cankurtaran Yok mu?	Paris, S.12, s.1-3
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	[Haber] Paris, S.12, s.3-4
Mühim Havâdis	Paris, S.12, s.4
İhtâr-ı Mahsûs	Paris, S.12, s.4
Garîbeler (Donanma ve zırhlıların sorunları)	[Askeri] Paris, S.12, s.4
İkdam'ın Sebeb-i Tatîli	[Haber] Paris, S.12, s.4
Beyhûde Telaş	[Haber] Paris, S.12, s.4-5
Bir İtizâr: 8. Mizan'daki Veba-yı Osmani	Paris, S.12, s.5
Havâdis	Paris, S.12, s.5
<i>Buhâri Şerîf Tercümesi</i>	[Reklam] Paris, S.12, s.5
<i>Hutbe: Tunalı'nın Üçüncüsünü Neşrettiği</i>	[Reklam] Paris, S.12, s.5
İlân: <i>Medreselerin Islâhı</i> Ünvanlı Risâlenin Neşri	Paris, S.12, s.5
Teşekkür: Para Yardımı Yapan Zâta	Paris, S.13, s.1
Cümle-i Siyâsiye (Girid meselesi)	[Siyaset] Paris, S.13, s.1-2
Açık Muhâbere	Paris, S.13, s.2-3
Ey Osmanlılar!	Paris, S.13, s.3
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	[Haber] Paris, S.13, s.3-4
Derece-i Tazyik	[Haber] Paris, S.13, s.4
Bingazi Mektubuna Cevap	Paris, S.13, s.4
Havâdis: Figaro Gazetesinde	Paris, S.13, s.4
Başlıksız (İhvân ve muhibbândan bazıları)	Paris, S.13, s.4
Ricâ-yı Mahsûs (Gazetede yayınlamak için fotoğraf)	Paris, S.13, s.4
Teşekkür (Nazlı Hanımefendiye)	Paris, S.14, s.1
İhtâr	Paris, S.14, s.1
Vükelâ-yı Saltanat-ı Seniyye Hakkında Ecnebilerin Fikri (Figaro gazetesinden tercüme)	[Siyaset] Paris, S.14, s.1-3

Yanlış Mütâlaa	Paris, S.14, s.3
Gayet Mühimdir: Çocuğum Cıs	[Askeri] Paris, S.14, s.3
Ölmüşe Rahmet	[Haber] Paris, S.14, s.3
Hapis ve Tevkif	[Haber] Paris, S.14, s.4
Havâdis	Paris, S.14, s.4
Yine Bütçe Meselesi	[Haber] Paris, S.14, s.4
Bî-çâre Valide	[Haber] Paris, S.14, s.4
Âsâr-ı Mukayyede: Ahmet Rıza Bey	
<i>Tolerans... Müslümanlıkta Adem-i</i>	
<i>Taassub</i> Adlı Risale	[Reklam] Paris, S.14, s.4
Şeyh'ül-Müceddidîn Mustafa Fazıl Paşa	[Siyaset] Paris, S.15, s.1-2
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	[Haber] Paris, S.15, s.2-3
İstanbul, 22 Mart 1313	[Mektup] Paris, S.15, s.3-4
İstihbârât-ı Husûsiye	[Haber] Paris, S.15, s.4
Başlıksız (Mizan'ın 14. nüshası)	[Tashih] Paris, S.15, s.4
Fuat Paşa'nın <i>Vasiyyetnâme-i Siyâsi</i> 'si	[İlan] Paris, S.15, s.4
Vazîfe ve Mesûliyet: Kördöğüşü	[Siyaset] Paris, S.16, s.1-3
Garîbeler: Resmî Yanlışlık	[Siyaset] Paris, S.16, s.3
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	[Haber] Paris, S.16, s.3-4
A Sultanım Geç Değil mi ?	[Haber] Paris, S.16, s.4
Havâdis	Paris, S.16, s.4
<i>Neler Olacak</i> Adlı Risâle	[Reklam] Paris, S.16, s.4
Mehmed Namık Kemal	[Siyaset] Paris, S.17, s.1-3
Tabaka-yı Bâlâ Muhabirimizden	[Haber] Paris, S.17, s.3-4
Gelen Telgrafa Göre Muhârebe Havâdisi	Paris, S.17, s.4
Açık Muhâbere	Paris, S.17, s.4
İlân-ı Resmi: Baron H.'dan para isteyen zât	
İttihâd ve Terakkî'nin bir üyesi değildir.	Paris, S.18, s.1
Cümle-i Siyâsiye: Balkanlar	[Siyaset] Paris, S.18, s.1-2
Harp Muhâbir-i Mahsûsamızdan	[Haber] Paris, S.18, s.2-3
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	[Haber] Paris, S.18, s.5
Bingazi'de Bir Vakâ-yı Azim, 13 Mart 312	[Mektup] Paris, S.18, s.5-6

Kemal Bey'in Övgü Yazısında	[Tashih] Paris, S.18, s.6
<i>Hutbe</i> : Tunalı'nın Eseri	[Reklam] Paris, S.18, s.6
Âsâr-ı İnkılâb	[Haber] Paris, S.18, s.6
Ermeni Komitesine Mürâcaat	[Haber] Paris, S.18, s.6
Şamlı Arap İzzet	[Haber] Paris, S.18, s.6
Tarihten Bir İki Sayfa Daha (Hürriyetin ilânı)	[Siyaset] Cenevre, S.19, s.1-4
İhtâr-ı Mahsûs: Postaların Cenevre Adresine Gönderilmesi	Cenevre, S.19, s.4
Kurban Bayramı Tebrîki	Cenevre, S.20, s.1-2
Yine Ahmet Midhat Efendi	[Basın] Cenevre, S.20, s.3
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	[Haber] Cenevre, S.20, s.3-4
İllet Yeni Değildir	[Siyaset] Cenevre, S.20, s.4
Açık Muhâbere	Cenevre, S.20, s.4
Cemiyete 35 Fransız Lirası Veren Zâta Teşekkür	Cenevre, S.21, s.1
Cümle-i Siyâsiye (Rusya'nın yeni mesleği yahut Sultan Hamid'in...)	[Siyaset] Cenevre, S.21, s.1-2
İlân-ı Mahsûs: Ahmet Midhat'ın Tekzîbi	[Basın] Cenevre, S.21, s.2
Islah Kabul Etmiyor!	[Haber] Cenevre, S.21, s.2-3
Sultan Hamid'in Sâdık Bendelerinden	
Bir Zâtın Mektubu	[Mektup] Cenevre, S.21, s.3-4
Hani ya Hamidiye Filoları?	[Haber] Cenevre, S.21, s.4
Ne Çâre (Bulgaristan Hükûmeti)	[Siyaset] Cenevre, S.22, s.1
Anasına Bak Kızını Al (Rüşfor'un Alafranga 19 tarihli Enterensiyen gazetesindeki makalesi)	[Siyaset] Cenevre, S.22, s.1-2
Mazbata (Ahmet Rıza'nın ihrâcı)	[Haber] Cenevre, S.22, s.2
İlân-ı Mahsûs: Ahmet Rıza'dan sonra İttihâd ve Terakkî Cemiyetine başkan olan Mehmed Murad da istifa etmiştir.	Cenevre, S.22, s.2-3
Angirit Hanya, 2 Mayıs 312	[Mektup] Cenevre, S.22, s.3
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	[Haber] Cenevre, S.22, s.3-4
Mesâil-i Hâzıra	[Haber] Cenevre, S.22, s.4
Londra Matbûâtı	[Basın] Cenevre, S.22, s.4
İtizâr	Cenevre, S.22, s.4

Demiryollarımız	Cenevre, S.23, s.1
Ciddi Bir Tavsiye (Hükûmet-Yunan müzâkeresi)	Cenevre, S.23, s.1
Girid	[Siyaset] Cenevre, S.23, s.1
Mesâil-i Hâzıra	[Haber] Cenevre, S.23, s.1-2
Münâsebeti Geçmiş Hissiyat İtibâriyle Bâkidir (Mütârekeden evvel yazılmış fıkra)	[Siyaset] Cenevre, S.23, s.2-3
Tashîh-i Hesap	[Haber] Cenevre, S.23, s.3
Âsâr-ı Cedîde: <i>Şarkın Zaaf ve Kuvveti</i> , <i>Abdülhamid</i>	[Reklam] Cenevre, S.23, s.3
Açık Muhâbere	Cenevre, S.23, s.3
Ali Zühtü Bey'in Vefâtı	[Haber] Cenevre, S.23, s.3-4
Mekteb-i Harbiye	[Haber] Cenevre, S.23, s.4
İkdam Gazetesinin 13 Mayıs 312 Tarihli Nüshası	[Basın] Cenevre, S.23, s.4
Mektep Müfettişi Faruk İsmail	Cenevre, S.23, s.4
Zikzaklar Ve Dört Yol Ağzı	[Siyaset] Cenevre, S.24, s.1-2
Manidâr Bir Sual	[Siyaset] Cenevre, S.24, s.2-3
Tekzîb	[Basın] Cenevre, S.24, s.3
Azîziye Mektubundan	[Mektup] Cenevre, S.24, s.3
Girid'ten	[Haber] Cenevre, S.24, s.3
Korkulu Rüya	[Siyaset] Cenevre, S.24, s.3-4
El-Ceza (Hüseyin Tahsin'in hafiyeliği)	[Haber] Cenevre, S.24, s.4
Telgraf Havâdisi	Cenevre, S.24, s.4
Salahi Bey	[Basın] Cenevre, S.24, s.4
Açık Muhâbere	Cenevre, S.24, s.4
Londra Matbûâtı	[Basın] Cenevre, S.25, s.1
El-Cezire Mektupları	[Mektup] Cenevre, S.25, s.1-3
İzâh-ı Hakîkat	[Siyaset] Cenevre, S.25, s.3-4
Refîkimiz Hürriyet Gazetesinde	Cenevre, S.25, s.4
İstanbul'dan	[Haber] Cenevre, S.25, s.4
Ali Suavi Merhûm	[Siyaset] Cenevre, S.26, s.1-2
Yenişehir ve Tırhala	Cenevre, S.26, s.2-3

İkinci Bastil	Cenevre, S.26, s.3
Kurusıki (İngiltere Kraliçesi ve Abdülhamid)	[Siyaset] Cenevre, S.26, s.3-4
Ajans Havas Telgraf Şirketi	Cenevre, S.26, s.4
Tashîh (Girid mektuplarında)	Cenevre, S.26, s.4
İhtâr (Damat Mahmut Paşa'nın fotoğrafı)	Cenevre, S.26, s.4
Malûmât	[Tebrik] Cenevre, S.26, s.4
Telgraflar	[Haber] Cenevre, S.26, s.4
Londra'dan	[Mektup] Cenevre, S.27, s.1-2
İhtâr-ı Hâlis (Ahmet Rıza'nın yazısındaki yanlışlar)	Cenevre, S.27, s.2-3
Güllâç Paşa (Lokal Antaseyker'den mülâkat)	Cenevre, S.27, s.3
Yusuf Ziya Paşa	Cenevre, S.27, s.3-4
Avrupa Gazetelerinde Görülmüştür	Cenevre, S.27, s.4
İstanbul'dan	[Haber] Cenevre, S.27, s.4
Daha Ne Yapmalı?	[Siyaset] Cenevre, S.28, s.1-2
Abdülhamid'in En Büyük Cinâyeti	[Haber] Cenevre, S.28, s.2-3
Sultan Hamid'in En Büyük Korkusu	
Teceddüd ve Islahâttır	
(23 Haziran Istandart Muhbir-i Mahsûsu)	Cenevre, S.28, s.3-4
Casûs-ı Bî-nâmus Nadir	[Siyaset] Cenevre, S.28, s.4
İlân (Fırkamızın Cenevre Şubesi tarafından)	
Girid felâket-zedegâmı için toplanılan 1150 Frankın bir vasıta ile Girit'e sevk olunması)	Cenevre, S.29, s.1
Gelir ve Zarar (Yunan Savaşı'nın sonu)	[Siyaset] Cenevre, S.29, s.1-2
İstanbul'dan	[Haber] Cenevre, S.29, s.2-3
Menfâ	[Şiir] Cenevre, S.29, s.3
Bâki Eserin Müeyyisatı	[Şiir] Cenevre, S.29, s.3
Yıldız Masalları 1: Beş Bin Liraya Vezâret	[Siyaset] Cenevre, S.29, s.3
Şekvâ-yı Ruh	[Şiir] Cenevre, S.29, s.4
Teselli-yi Müebbed	[Şiir] Cenevre, S.29, s.4
Bahriye Nâzırlığı	
(Bahriye Nâzırı Leyyini'ye yergi)	[Askeri] Cenevre, S.29, s.4
Havâdis	Cenevre, S.29, s.4

Îânât (Yardımlar)	[İlan] Cenevre, S.29, s.4
Cenâb-ı Feyyaz-ı Lâ-yezal	[Dua] İstanbul, S.1, s.1
Hâlisâne Bir Temenni	[Siyaset] İstanbul, S.1, s.3-4
Bir Milletın Hayatı Ne İle Kâimdir?	[Siyaset] İstanbul, S.1, s.4-5
Postalar (Önemi ve fonksiyonu)	[Sosyal Hayat] İstanbul, S.1, s.5-6
Dâhiliye (Tevcîhât, Nişan, Madalya, Tebliğat, Kararnâme)	[Haber] İstanbul, S.1, s.6
İlân-ı Resmi ve Mizan'ın Yorumu (Memur tebdîli ile ilgili resmi yazı olmadan gazetelerde çıkan haberlere inanılmasın!)	İstanbul, S.1, s.6-7
Havâdis	İstanbul, S.1, s.7
Havâdis-i Hâriciye (Brüksel İndependıns Belj Gazetesi'nin yazısı)	[Basın] İstanbul, S.1, s.7-8
Telgraf Havâdisleri (Roma, Kebek, Newyork, Berlin, Viyana, Sen.Petersburg haberleri)	[Haber] İstanbul, S.1, s.8
İtizâr (Mizan'ın ilk sayısı 8 sayfa diğerleri 4 sayfa olacaktır.)	İstanbul, S.1, s.8
Vazîfe ve Mesûliyet: Had ve Hak	[Siyaset] İstanbul, S.2, s.9-10
Müşkil Bir Vazîfe	[Siyaset] İstanbul, S.2, s.10-1
Resmî (Maarif Nâzırı Haşim Paşa)	[İlan] İstanbul, S.2, s.11
Aynen (Osmanlı Uhuvvet Cemiyeti'nin duyurusu ve Mizan'ın yorumu)	[İlan] İstanbul, S.2, s.12
İlân-ı Resmî (Tayin ilânı)	İstanbul, S.2, s.12
Maarif Nezâreti	[Eğitim] İstanbul, S.2, s.11-2
Dâhiliye (Kânûn-i Esâsi)	[Haber] İstanbul, S.2, s.12
İngiltere Sefiri'nin Sûret-i İstikbâli	[Haber] İstanbul, S.2, s.12
Selâmlık Resm-i Âlisi ve Netice-i Hasenesi	[Haber] İstanbul, S.3, s.13
Vazîfe ve Mesûliyet: Had ve Hak	[Siyaset] İstanbul, S.3, s.13-4
Sabah'a Birinci ve Sonuncu Cevabımız	[Basın] İstanbul, S.3, s.14
Millet Nâmına (Diğer gazetelere bir ricâ)	İstanbul, S.3, s.14-5
Maarif Nezâreti	[Eğitim] İstanbul, S.3, s.16
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn: Vezir M.Said Paşa'ya	İstanbul, S.4, s.17-8

İnkılâb-ı Hayrın Kadrini Bilip Biraz Ciddi Olalım	[Basın] İstanbul, S.4, s.18
Hayret (Devlet erkânına)	[Siyaset] İstanbul, S.4, s.19
Havâdis	İstanbul, S.4, s.20
Hâriciye	[Haber] İstanbul, S.4, s.20
Devr-i Necât ve Hürriyet'in Birinci Kabinesi	[İlan] İstanbul, S.5, s.21
Bend-i Siyâsiye: Vazîfe ve Mesûliyet:	
Mebûsân Dâiresinden Bâbîâli'ye Bir Nazar	[Siyaset] İstanbul, S.5, s.21-3
Açık Muhâbere	İstanbul, S.5, s.24
Lüzûm-ı Acil (Askerlik vazîfesi)	[İlan] İstanbul, S.5, s.24
İlân-ı Resmî	İstanbul, S.5, s.24
Vazîfe ve Mesûliyet: Mebûsân Dâiresinden	
Bâbîâli'ye Bir Nazar 2	[Siyaset] İstanbul, S.6, s.25
Yeni Kabine ve Bâbîâli'nin Mesûliyeti	[Siyaset] İstanbul, S.6, s.25-6
Açık Muhâbere	İstanbul, S.6, s.27
Hâle-i Hürriyet Encümeni	[Haber] İstanbul, S.7, s.29
Vazîfe ve Mesûliyet: Avrupa'dan	
İnkılâbımıza Bir Nazar	[Siyaset] İstanbul, S.7, s.29-0
Endîşelerimizden	[Haber] İstanbul, S.7, s.30-1
Evrâk-ı Havâdis	[Haber] İstanbul, S.7, s.31-2
İtizâr: Dün neşrolunan varakada	
imza Fettah değil, Niyazi'dir.	İstanbul, S.7, s.32
Makale-i Siyâsiye: Muvâzene-i Umûmiye	[Siyaset] İstanbul, S.8, s.33-5
Sakim ve Mantıksız Bir Hesap	
(Müslim-Gayri Müslim)	[Siyaset] İstanbul, S.8, s.35
Osmanlı Terakkî İttihâd Cemiyeti Beyânnâmeleri	[Siyaset] İstanbul, S.8, s.38
Evrâk-ı Havâdis	[Haber] İstanbul, S.8, s.38
Fehim'in Maktûliyeti	[Haber] İstanbul, S.8, s.38
Yine Hükûmet İle Mülâkat	İstanbul, S.8, s.38
İcâb Ettikçe Haberlerin Tashîh ve Tekzîbi	[Haber] İstanbul, S.8, s.38
Maarif ve Zabtiye Nezâretlerince Düstûru	[Haber] İstanbul, S.8, s.38
Mâlîye Komisyonunun Batıvermesi Üzerine	[Haber] İstanbul, S.8, s.38-9
Başlıksız (Hakkındaki talîmâtı)	

gazetemizin hacmine...)	[Haber] İstanbul, S.8, s.39
Kantar İdâresince Hatır-ı Kibariye	[Haber] İstanbul, S.8, s.39
Yangın, Hırsızlık, Carh, Katl	[Haber] İstanbul, S.8, s.39
Başlıksız (Evvelki gün Vefa İdâdisi Müdürü...)	[Haber] İstanbul, S.8, s.39
Zâbıta Nezâretinden	[Haber] İstanbul, S.8, s.39
Makriköy Civarında Hükûmet Memurları	[Haber] İstanbul, S.8, s.39
Evrâk ve Mekâtib (Tanin'den Ahmet Cevdet 'in yazısına vârid olan mektubun sahibine)	İstanbul, S.8, s.39
Başlıksız (Darüşşafaka mezunlarından Ahmet Midhat imzasıyla aldığımız varaka)	İstanbul, S.8, s.39
Mâder-i İlm ve Kemal ve Sanat!...	
Sensin Ah Bilir Hürriyet!	[Siyaset] İstanbul, S.8, s.39-0
Resmî: Said Paşa'nın taht-ı riyâsetindeki Heyet-i Vükelâ'nın istifâsı Nezd-i Alide rehin kabul olarak Heyet-i Cedîde-i Vükelâ'nın der-dest-i teşkîl ve ilân bulunduğu beyân olunur.	[İlan] İstanbul, S.8, s.40
7. Nüşamızın 31. Sahifesi	[Tashih] İstanbul, S.8, s.40
Resmî Yazı (Vezir M.Kamil Paşa Said Paşa'nın vukuu istifâsı)	[İlan] İstanbul, S.9, s.41
Tevcîhât	[Haber] İstanbul, S.9, s.41
İkinci Kabine	[Haber] İstanbul, S.9, s.41
Vazîfe ve Mesûliyet: Osmanlı Milletine Hitab	İstanbul, S.9, s.41-3
Millet Gazetesini Tebrîk	İstanbul, S.9, s.43
Kavala'dan Muhtelif İmzaya	İstanbul, S.9, s.43
Osmanlı Terakkî ve İttihâd Cemiyeti Beyânnâmesi	[Siyaset] İstanbul, S.9, s.44
Matbûât-ı Hâriciye	[Basın] İstanbul, S.9, s.44
Selâmlık Resm-i Âlîsi	[Haber] İstanbul, S.10, s.45
Osmanlılar'a Avrupa Ne Diyor?	[Siyaset] İstanbul, S.10, s.45-6
Başlıksız (Servet-i Fünûn'daki Gayretullah yazısı hakkında)	[Basın] İstanbul, S.10, s.46-7
8. Nüşadan Mabad : 2-3	

Başlıksız (Kânûn-i Esâsi'nin 17. Maddesi)	[Siyaset] İstanbul, S.10, s.48
Ticâret ve Sanayi Osmaniye Terakkî Cemiyeti Beyânname	[Siyaset] İstanbul, S.10, s.48
Tarihçe-i İnkılâb ve İdâre-i Sâbika	[Siyaset] İstanbul, S.11, s.51-2
Talebe-i Ulûm Efendiler	İstanbul, S.11, s.52
Adalet ve Muhâkem-i Osmaniye	[Hukuk] İstanbul, S.11, s.52-3
Evrâk-ı Havâdis (Servet-i Fünûn, Sabah)	[Basın] İstanbul, S.11, s.53
Başlıksız (Ali Haydar Efendi'ye)	İstanbul, S.11, s.54
Dâhiliye (Mektup Sahiplerine)	İstanbul, S.11, s.54
İran Vukûatı	[Haber] İstanbul, S.11, s.54
İttihâd ve Terakkî Gazetesinin Neşrolacağı İlân	İstanbul, S.11, s.54
Gayver Bir Avukat	İstanbul, S.12, s.55
Memurîn-i Devlet	[Siyaset] İstanbul, S.12, s.56
Açık Muhâbere	İstanbul, S.12, s.58
8.Nüşadan Mabad: Ey Çoğu Hamiyyet Ünvanıyla Yâd Olunacak Ahâli ve Mebûsân!	[Siyaset] İstanbul, S.12, s.58
Cemiyet-i Hayriye	[Tebrik] İstanbul, S.12, s.58
Tanin-Ali Kemal	[Basın] İstanbul, S.12, s.58
Dâhiliye (Tevcîhât, Teblîgat)	[Haber] İstanbul, S.12, s.58
İlân-ı Resmi (Padişahın Meclis-i Mebusân için inşâ edilecek dâirenin masrafına iştirâk etmesi)	İstanbul, S.12, s.58
Meslek-i Hükûmet	[Siyaset] İstanbul, S.13, s.59-0
Kendimizi Toplayalım	[Basın] İstanbul, S.13, s.60
Evrâk-ı Havâdis (Rüfekâ-yı muhteremimizin dünkü nüshası)	[Basın] İstanbul, S.13, s.61
Evrâk-ı Havâdis (Millet)	[Basın] İstanbul, S.13, s.61
Teessüf ve Hayret	[Basın] İstanbul, S.13, s.61
Mâliyeden Bir Zâttan Aldığımız Haber	İstanbul, S.13, s.61
İstînâf Baş Müddeî-i Umûmiyesi:Menfâ ve Firârîler	[Askeri] İstanbul, S.13, s.61-2
Kastamonu'dan Basralı Tevfik İmzalı Telgrafname	İstanbul, S.13, s.62
Başlıksız (Talebe-i Ulûmdan Ali)	İstanbul, S.13, s.62
Tevcîhât (Tayîn olanları tebrîk)	İstanbul, S.13, s.62

İttihâd ve Terakkî Cemiyeti İstanbul Merkezinden	
Tebliğ Olunmuş Beyânnâme	[Siyaset] İstanbul, S.13, s.62
Matbûât-ı Hâriciye	[Basın] İstanbul, S.13, s.62
Meslek-i Hükûmet 2	[Siyaset] İstanbul, S.14, s.63-4
Millete Teshîlât	İstanbul, S.14, s.64-5
Evrâk ve Mekâtip (Postalarla ilgili ihtâr)	İstanbul, S.14, s.65-6
İlân-ı Resmi: Mâliye Nezâretinden Tebliğ	İstanbul, S.14, s.66
Evrâk-ı Havâdis (Bazı gazeteleri tebrîk)	İstanbul, S.14, s.66
Diplomatların Hesaplarında Olmayan	[Haber] İstanbul, S.14, s.66
Rüsûmat-ı Emânet Celîlesinde	[Haber] İstanbul, S.14, s.66
Sadr-ı Sâbık Said Paşa	[Siyaset] İstanbul, S.15, s.67
İcraat-ı Devlet Hakkında Mütâlâa	[Siyaset] İstanbul, S.15, s.67-8
Aynen	[Mektup] İstanbul, S.15, s.69
Kuruçay merkezinden ahâli nâmına Süleyman ve Ali imzaları ile keşide kalınan telgraf Dâhiliye Nezâretine tevdi edilmiştir.	[O.İlişkiler] İstanbul, S.15, s.69
Baş Kurşunlu Medresesinden	
Ahmet Cevdet Efendiye	İstanbul, S.15, s.69
Matbûât: Tercüman-ı Hakikat, Millet, Seyyâre	[Basın] İstanbul, S.15, s.69
Evrâk-ı Havâdis: Hakkı Behiç'e Cevap	[Basın] İstanbul, S.15, s.69
Telgraf-ı Havâdis	[Haber] İstanbul, S.15, s.70
Dâhiliye	[Haber] İstanbul, S.15, s.70
Malûm Efendiler	[Haber] İstanbul, S.15, s.70
Paris Sefiri Münir Paşa	[Haber] İstanbul, S.15, s.70
İcraatta Adem-i İsâbet	[Haber] İstanbul, S.15, s.70
Ziya Faik	[Haber] İstanbul, S.15, s.70
Resmî: Rusûmât Emânetinden	[İlan] İstanbul, S.15, s.70
İnkılab-ı Hayrımızım Tesîrât-ı Siyâsiyesi	[Siyaset] İstanbul, S.16, s.71
Tarîk-i İlmiye Islahâtı: İkdâm'dan	[Basın] İstanbul, S.16, s.71-2
Evrâk-ı Havâdis: Sabah, Tercüman,	
Servet-i Fünûn, Boşboğaz	[Basın] İstanbul, S.16, s.72-3
Açık Muhâbere: Harbiye	

Nezâreti Vekâletine Cevap	İstanbul, S.16, s.73
Darüşşafaka	İstanbul, S.16, s.73
Havâdis-i Dâhiliye	[Haber] İstanbul, S.16, s.73
Temenni-i Mahsûs	[Haber] İstanbul, S.16, s.73-4
Havâdis-i Hâriciye	İstanbul, S.16, s.74
Akşam Havâdisi	İstanbul, S.16, s.74
Sırp Gazetelerinden Biri Diyor ki	[Basın] İstanbul, S.16, s.74
Meşrûtiyet-i Osmaniye Kulübü	[Tebrik] İstanbul, S.16, s.74
Selâmlık Resm-i Âlisi	[Haber] İstanbul, S.17, s.75
Vazîfe ve Mesûliyet: Temkîn ve Basîret	[Siyaset] İstanbul, S.17, s.75-6
Hikmet-i Hükûmet: Devr-i Sâbıkta	[Siyaset] İstanbul, S.17, s.76-7
Evliyâ-yı Umûr-ı Devletin Nazarı Dikkatine (Hürriyet Cemiyeti Vatan-perverânesinin Mısır Şubesi tarafından vârid olan mektubu)	[Siyaset] İstanbul, S.17, s.77
Evrâk-ı Havâdis: Servet-i Fünûn, Tanin	[Basın] İstanbul, S.17, s.77
Açık Muhâbere	İstanbul, S.17, s.78
Kahire'den-Murad Bey'e	[Mektup] İstanbul, S.17, s.78
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.17, s.78
Havâdis-i Hâriciye	İstanbul, S.17, s.78
İzmir'de Hamdizâde Hüsnü Efendi'ye: Arzunuz üzere Mizan için merkez olmanızı kabul ettik.	[İlan] İstanbul, S.17, s.78
Devletin ve Cemiyetin Hârici Mesleği	[Siyaset] İstanbul, S.18, s.79-0
Kânûn-i Esâsi ve Şeriat-ı İslamiye	[Din] İstanbul, S.18, s.80-1
Cemiyet-i Müttehaza-yı İlmiye Teşekkülü	[Eğitim] İstanbul, S.18, s.81
Tebrik-i Hürriyet	İstanbul, S.18, s.81
Evrâk-ı Havâdis	[Haber] İstanbul, S.18, s.81
Evrâk-ı Havâdis: Servet-i Fünûn	[Basın] İstanbul, S.18, s.81
Evrâk-ı Havâdis: Tercüman-ı Hakikat	[Basın] İstanbul, S.18, s.81
Evrâk-ı Havâdis: Saadet	[Basın] İstanbul, S.18, s.81-2
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.18, s.82
Darüşşafaka Mağdurları	[Haber] İstanbul, S.18, s.82
Heyet-i Vükelânın Programı	[Siyaset] İstanbul, S.18, s.82

Mekteb-i Mülkiye Kulübünden	[İlan] İstanbul, S.18, s.82
Düşündüğünü Söylemekten Çekinmeyen	
Bir Hür İmzasına Ricâ	İstanbul, S.18, s.82
Lüzûm-ı İttirâd, Vücûb-ı İttihâd	[Siyaset] İstanbul, S.19, s.83-4
Tarziye	[Basın] İstanbul, S.19, s.84-5
75 Osmanlı Altını	[Haber] İstanbul, S.19, s.85-6
Teessüf-i Azîm	[Haber] İstanbul, S.19, s.86
İslahât-ı İlmiye Hakkında Mütâlâa	[Haber] İstanbul, S.19, s.86
Dâhiliye	[Haber] İstanbul, S.19, s.86
Devr-i Hürriyet Semerâtından	[Haber] İstanbul, S.19, s.86
Vilâyet: Edirne Refikimizden	[Basın] İstanbul, S.19, s.86
Heyhat : Zavallı Osmanlılar	[Siyaset] İstanbul, S.20,s.87-8
İkdam'ın Vükelânın Beyânnâmesi Hulâsası	[Basın] İstanbul, S.20, s.88-9
Açık Mektuplar	İstanbul, S.20, s.89-0
Açık Muhâbere	İstanbul, S.20, s.90
Evrâk-ı Havâdis	[Basın] İstanbul, S.20, s.90
Havâdis-i Dâhiliye	[Haber] İstanbul, S.20, s.90
Merciinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.20, s.90
Mekteb-i Mülkiye Kulübünden	[İlan] İstanbul, S.20, s.90
Vazîfe ve Mesûliyet	[Siyaset] İstanbul, S.21, s.91
Umûr-ı Mâliye	İstanbul, S.21, s.92-3
Servet-i Fünûn'a	[Teşekkür] İstanbul, S.21, s.93
Boşboğaza: Hacı İbrahim	[Siyaset] İstanbul, S.21, s.93
Evrâk-ı Havâdis:Saadet	[Basın] İstanbul, S.21, s.93
Abdülhak Hamid Bey	[Haber] İstanbul, S.21, s.93
Ebuzziya Tefvik Beyefendi	[Haber] İstanbul, S.21, s.93
İzmit, 4 Ağustos	[Mektup] İstanbul, S.21, s.93-4
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.21, s.94
Şirket-i Hayriye İdâresine	[Haber] İstanbul, S.21, s.94
Teveccühât: Sivas Vilayetine	[Haber] İstanbul, S.21, s.94
İttihâd ve Terakkî Cemiyetinden	[İlan] İstanbul, S.21, s.94
Tebliğat-ı Resmiye (M. Nizâmiyesinde	

kapatılmayan meyhânelerle, umûmhâneler)	[İlan] İstanbul, S.21, s.94
Umûr-ı Mâliye	[İktisat] İstanbul, S.22, s.95-6
Aynen (Millet Meclisi binâsı için	
Cihan İdârehânesinin Projesi	[İlan] İstanbul, S.22, s.97
Darüşşafaka Kulübü (Mezûniyet daveti)	[İlan] İstanbul, S.22, s.98
İlan (Vükelâ-yı Deâvî'den Ali Rahmi Bey'e)	İstanbul, S.22, s.98
İlan (Anadoluhisarı'nda Tenvîr-i Efkâr Kulübü)	İstanbul, S.22, s.98
Evrâk-ı Havâdis: Tercüman-ı Hakikat, Sabah, İkdâm	[Basın] İstanbul, S.22, s.98
İttifâk Gazetesi	[Tebrik] İstanbul, S.22, s.98
Telgraf Havâdisleri	[Haber] İstanbul, S.22, s.98
Havâdis	İstanbul, S.22, s.98
Tevcîhât	[Haber] İstanbul, S.22, s.98
Resmî	[Haber] İstanbul, S.22, s.98
Umûr-ı Askeriye	[Askeri] İstanbul, S.23, s.99
Sabah ve Nevvab Efendiler	[Basın] İstanbul, S.23, s.99-0
Umûr-ı Adliye	[Hukuk] İstanbul, S.23, s.101
Evrâk-ı Havâdis: Millet, Sabah, Yeni Gazete, Servet-i	
Fünûn, Tanin, Mirat-ı Âlem, Feyz-i Hürriyet	[Basın] İstanbul, S.23, s.102-3
Açık Muhâbere	İstanbul, S.23, s.103
İlan: Mâliyece derdest-i icrâ olan tensîkâta dair alınan varaka yayınlanmamıştır.	İstanbul, S.23, s.103
Aynen: Mizan Gazetesine	[Mektup] İstanbul, S.23, s.104
Aynen: Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine	[Siyaset] İstanbul, S.23, s.104
Aynen	[Mektup] İstanbul, S.23, s.105
İlân-ı Hamiyyet-mendâne: Hâsılatı Onur ve Niyazi kurvazörleri için Tepebaşı Tiyatrosunda bugün <i>Vatan</i> piyesi oynanacak.	İstanbul, S.23, s.106
İlan (Mekteb-i Mülkiye Cemiyetinin lâyiha-yı ibtidâiyesi tab edildiğinden idâreden alınabilir.)	İstanbul, S.23, s.106
Menfâ ve Firârîler	[İlan] İstanbul, S.23, s.106
Dersaadet gümrükleri memurîni nâmına bazıları akd-ı ictimâ ile hukuk memure-	

lerinin mütevakkıf bulunduğu...	[İlan] İstanbul, S.23, s.106
Havâdis-i Hâriciye	İstanbul, S.23, s.106
Resmî: Tayînler	[Haber] İstanbul, S.23, s.106
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.23, s.106
Selâmlık Resm-i Âlisi	[Haber] İstanbul, S.24, s.107
Açık Muhâbere	İstanbul, S.24, s.108
Hâlisâne Bir İhtâr	İstanbul, S.24, s.108
Ebu-l-Hüda Efendi ve Hazîne	[Haber] İstanbul, S.24, s.109
İâne nâmıyla Para Cem Etmek	[Haber] İstanbul, S.24, s.109
Safiyyet ve Hamiyyet	İstanbul, S.24, s.109
Garâibât	[Felsefe] İstanbul, S.24, s.109
Evrâk-ı Havâdis: Tercüman-ı Hakîkat, Tanin, Şark	[Basın] İstanbul, S.24, s.109-10
Dâhiliye	[Haber] İstanbul, S.24, s.110
Müderriş Muhterem Rasim Efendi	[Haber] İstanbul, S.24, s.110
Kayseri’de Kânûn-i Esâsi’nin İlânı	[Askeri] İstanbul, S.24, s.110
İlan (Yarın Kınalıada’da Niyazi ve Onur	
Kurvazörleri için bir müsâmere)	İstanbul, S.24, s.110
Ticâret Mektebi Müdâviminine	[İlan] İstanbul, S.24, s.110
Muvâzene-i Devlet ve İlmiye Tarîki	[Siyaset] İstanbul, S.25, s.111-2
İcraat-i Devlet Hakkında	[Siyaset] İstanbul, S.25, s.112-3
Talebe-i Ulûmden Aldığımız Varakadan	İstanbul, S.25, s.113
Mühim Bir Tedbîr	[Haber] İstanbul, S.25, s.113
Hayret Ünvanlı Mektubun Sahibine Ricâ	İstanbul, S.25, s.113
Leyli-i Mübâreke-i Mirâc	İstanbul, S.26, s.114
Vazîfe ve Mesûliyet:	
Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesiyle Mülâkat	[Siyaset] İstanbul, S.26, s.114-7
Murat Bey’e İhtâr: Sabah’tan	[Basın] İstanbul, S.26, s.117
Cevabımız: Sabah’a	[Basın] İstanbul, S.26, s.117-8
Açık Muhâbere	İstanbul, S.26, s.118
Selânik’te Kâim Sanayi Mektebi	[Haber] İstanbul, S.26, s.118
Vazîfe ve Mesûliyet:	
Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesiyle Mülâkat	[Siyaset] İstanbul, S.27, s.119-0

Kosova Vilâyetinin Resmî	
Cerîdesinden Ahd ve Misak	[Basın] İstanbul, S.27, s.120-1
Evrâk-1 Havâdis:	
Sabah, Tercümân-1 Hakikat, Tanin	[Basın] İstanbul, S.27, s.122
Açık Muhâbere	İstanbul, S.27, s.122
Matbûât-1 Mâliye Beyninde İttihâdın	[Haber] İstanbul, S.27, s.122
Harîk	[Haber] İstanbul, S.27, s.122
Mekteb-i Mülkiye Mezûnları	[Haber] İstanbul, S.27, s.122
Vazîfe ve Mesûliyet:	
Avrupa Efkâr-1 Umûmiyesiyle Mülâkat	[Siyaset] İstanbul, S.28, s.123-4
Makâm-1 Meşihat-1 Ulyaya Sevap ve Muhâkeme-i Şeriye Hakkında	
Takdîm Kılınan Lâyihanın Sûreti	[Hukuk] İstanbul, S.28, s.124-5
Evrâk-1 Havâdis: Amasya'dan Ahmet Bey'e	İstanbul, S.28, s.125
Telgraf Havâdisleri	[Haber] İstanbul, S.28, s.126
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.28, s.126
Silik Akçeler	[Haber] İstanbul, S.28, s.126
Resmî	İstanbul, S.28, s.126
İlan (Anadoluhisarı Tenvîr-i Efkâr Cemiyeti'nin nezâretinde Göksu'da <i>Tahammül</i> nâmeli oyun)	İstanbul, S.28, s.126
İlan (Perşembe gününden itibâren biletlerin Rumeli kıraathanesinde satılacağı)	İstanbul, S.28, s.126
Umûr-1 Mâliye	[Maliye] İstanbul, S.29, s.127-8
Hikmet-i Hükûmet	[Siyaset] İstanbul, S.29, s.128-9
Dâhiliye	[Haber] İstanbul, S.29, s.129
Sabah Refikimize Allah Rızası	
İçin Gazetecilik Dersi	[Basın] İstanbul, S.29, s.130
Geveze, Servet, İttifâk, İkdâm	[Basın] İstanbul, S.29, s.130
<i>M.İzzet</i> imzalı makale sahibine	İstanbul, S.29, s.130
Nevzad-1 Vatan'ı Tebrîk	İstanbul, S:29, s.130
Sanayi Nefise Kulübünden	[İlan] İstanbul, S.29, s.130
İlan (Kadıköyü'nde Dar'ül-İrfan menfaatine	

hamiyyet-perver gençler tarafından cumartesi	
Şehr-i emânetin kontrolünde bir konser)	İstanbul, S.29, s.130
Konser ve Tiyatro	[İlan] İstanbul, S.29, s.130
Vazîfe ve Mesûliyet: Hedef-i Tecâvüz	[Siyaset] İstanbul, S.30, s.131-2
Geveze Gazetesinin 6 Numaralı	
Nüshasından (Varaka mahfûzdur)	[Basın] İstanbul, S.30, s.134
Aynen	[Mektup] İstanbul, S.30, s.134
Teveccühât	[Haber] İstanbul, S.30, s.134
Resmî	[İlan] İstanbul, S.30, s.134
İlân-ı Resmî	İstanbul, S.30, s.134
Selâmlık Resm-i Âlisi	[Haber] İstanbul, S.31, s.135
Umûr-ı Belediye	[Sosyal Hayat] İstanbul, S.31, s.135
Devletimizin Bütçesi	[Maliye] İstanbul, S.31, s.135-8
Mebûsânın Müddet-i İçtimâları	[Siyaset] İstanbul, S.31, s.139
Mâlîye Hesabı Âşinâlarına	[Haber] İstanbul, S.31, s.141
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.31, s.142
Başlıksız (Hâsılatı harîk-zedegâna...)	[Haber] İstanbul, S.31, s.142
Sırât-ı Müstakim, Köylü	[Tebrîk] İstanbul, S.31, s.142
Menfâ ve Firârîler	[İlan] İstanbul, S.31, s.142
14 Teşrin-i Evvel 1311'de Hak-pây-i	
Şâhâneye Takdîm Olunan Varaka: Müdâhil	[Mektup] İstanbul, S.32, s.143
Umûr-ı Mâlîye	[Maliye] İstanbul, S.32, s.144-5
Mizan'ın Tensikat Lâyihası	[Basın] İstanbul, S.32, s.145
Evrâk-ı Havâdis (Tanin, Hürriyet,	
Millet, Nevzâd-ı Vatan)	[Basın] İstanbul, S.32, s.146
Ticâret ve Sanayi Gazetesini Tebrîk	İstanbul, S.32, s.146
Hassa Ordusu 1. Alay	[Askeri] İstanbul, S.32, s.146
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.32, s.146
Vazîfe ve Mesûliyet: Âsâr-ı Cinnet	[Siyaset] İstanbul, S.33, s.147-8
Kürtler (Feyz-i Hürriyet)	[Basın] İstanbul, S.33, s.150
Sahib-i Hamiyyet İmzasının Yazısı	İstanbul, S.33, s.150

- Evrâk-1 Havâdis
(Servet-i Fünûn, Feyz-i Hürriyet) [Basın] İstanbul, S.33, s.150
- Zâbıta Nezâretinin Nazar-1
- Dikkat-i İhtiyat-Perverâsı [Askeri] İstanbul, S.33, s.150
- Aynen (Memur bulunduğumuz Üsküdar
İskelebaşı Karakolunda...) [Askeri] İstanbul, S.33, s.150
- Aynen (Üsküdar'da sarıklarına...) [Askeri] İstanbul, S.33, s.150
- Zâbıta Nezâretinin Nazar-1 Dikkat İhtiyat-perverâsına [Askeri] İstanbul, S.33, s.150
- Bütçenin Vâridât-ı Umûmiye Kısmında [Tashih] İstanbul, S.33, s.150
- Havâdis-i Dâhiliye İstanbul, S.33, s.150
- İlan (Bazı kasâid-i tebrîkiye tevdî olunuyor.
Bunlara mesleğimiz ve hücûmumuz müsâid
olmadığından bunları derc edemeyeceğimizi
sahiplerine beyân eyleriz.) İstanbul, S.33, s.150
- İlân (Numûne-i Terakkî Mektebi Ağustosun 25. gününden
itibâren derslere başlayacak. Mektep idâresine mürâcaatı) İstanbul, S.33, s.150
- Cülüs-i Hümâyûn
- Cenâbı Hilafet-penâhi [Siyaset] İstanbul, S.34, s.151
- Medâris-i İlmiye Hakkında
- İsnâd-ı Muhterememle Bir Muhâvere İstanbul, S.34, s.152-3
- Hikmet-i Hükûmetten [Haber] İstanbul, S.34, s.153
- Havâdis-i Dâhiliye İstanbul, S.34, s.154
- Selânik Nâib-i Esbakı [Haber] İstanbul, S.34, s.154
- Evrâk-1 Havâdis (Yabancı gazeteler) İstanbul, S.34, s.154
- İlân (Mekâtib-i Ulya mezûnları) İstanbul, S.34, s.154
- Büyük Yarış: Müsâbaka [İlan] İstanbul, S.34, s.154
- Aynen (Alâkadâr zât-ı şerâfet-simat tarafından) [Mektup] İstanbul, S.35, s.156
- Aynen: Umûr-ı Mâliye İstanbul, S.35, s.156
- Aynen: Başlıksız (Nevzad-ı vatan) [Mektup] İstanbul, S.35, s.157
- Aynen: İzmit, 17 Ağustos [Mektup] İstanbul, S.35, s.157-8
- Bayezid Dersiâmlarından Bir Zât Diyor ki [Mektup] İstanbul, S.35, s.158
- Evvelki Gece Mektebi [Haber] İstanbul, S.35, s.158

Kabataş İdâdisi	[Haber] İstanbul, S.35, s.158
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.35, s.158
Açık Muhâbere	[Haber] İstanbul, S.35, s.158
Mekâtib-i Leyliyye Vesâire İfâ-yı	
Tebâbet Eden Memur	[Haber] İstanbul, S.35, s.158
Umûm-ı İnzibâtiye	[Askeri] İstanbul, S.36, s.161
Evrâk-ı Havâdis	[Basın] İstanbul, S.36, s.162
Damat Mahmud Paşa (Merhûmun nâşının Dersaadet'e isâli ve mahdûmları)	İstanbul, S.36, s.162
Fas Meselesi	[Siyaset] İstanbul, S.37, s.163-5
Harbiye Nezâretinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.37, s.166
Adliye Nezâretinde	[Haber] İstanbul, S.37, s.166
Tebliğat-ı Resmîye	[Haber] İstanbul, S.37, s.166
İlan (Önümüzdeki Pazar günü hâsılat İâne-i Mâliyeye terk edilmek üzere)	İstanbul, S.37, s.166
Selâmlık Resm-i Âlisi	[Haber] İstanbul, S.38, s.167
İntihâb Kânûnu ve İntihâbât	[Siyaset] İstanbul, S.38, s.167
Ne Derler'i Hesaba Katmak Gerek	[Siyaset] İstanbul, S.38, s.167-8
Aynen (Nizâmiye ve redif...)	[Askeri] İstanbul, S.38, s.169
Evrâk ve Mekâtib	İstanbul, S.38, s.169
Açık Muhâbere	İstanbul, S.38, s.170
Evrâk-ı Havâdis: Millet, Tanin, Mirat-ı Âlem	[Basın] İstanbul, S.38, s.169-0
Havâdis	İstanbul, S.38, s.170
Mâliye Nezâretinden Bir Sual	İstanbul, S.38, s.170
İlân: Çırçır harîkinde çapulculuk edenlerden istirdâd edilen eşya zâbitada mahfûzdur.	İstanbul, S.38, s.170
İlan: Umûm Arnavutlar'ın Çemberlitaş'ta Abdullah Çavuş'un Kiraathânesinde İçtimâ	[İlan] İstanbul, S.38, s.170
İntihâb-ı Mebûsân	[Siyaset] İstanbul, S.39, s.171-2
Kârîîn-i Kirâma Bir Misal	[Siyaset] İstanbul, S.39, s.172
Anlaşalım	[Haber] İstanbul, S.39, s.172-3

Evvela Mantık Lâzımdır	[Basın][Siyaset] İstanbul, S.39, s.173
Ahlak Dersi ve Âdâbı Umûmiye Vergisi	[Haber] İstanbul, S.39, s.173
Aynen (Her sahifesi sahâif-i hikmet...)	[Siyaset] İstanbul, S.39, s.173-4
Aynen (Kabineye bir sual)	[Siyaset] İstanbul, S.39, s.174
Osmanlıların Bir Mefharet-i Milliyesi	[Haber] İstanbul, S.39, s.174
Viyana'dan ve Roma'dan Çekilen Telgraf	[Haber] İstanbul, S.39, s.174
Said Beyefendi Bugün Geliyor	[Haber] İstanbul, S.39, s.174
Resmî: Metin gazetesinin heyet-i celîle-yi askeriyeeye dair neşriyâtını tahrifen mucib-i teessüfü isnâdâtta bulunmuş olan Boşboğaz, Millet, Tercümân-ı Hakîkat gazeteleri kanûnen lazım gelen malûmâtın ifâsına mübâşeret edilmiştir.	İstanbul, S.39, s.174
İlân	İstanbul, S.39, s.174
Hikmet mi Hükûmet mi?	[Haber] İstanbul, S.40, s.177
Böyle de Yapılabilir mi?	[Haber] İstanbul, S.40, s.177
Havâdis (Said Beyefendi)	İstanbul, S.40, s.178
Aynen: Devâir-i Devletin Ekserisinde...	[Siyaset] İstanbul, S.40, s.178
Evrâk-ı Havâdis (İkdam, Hizmet, Metin)	İstanbul, S.40, s.178
Mekâtib-i İdâdiye Mezûnlarına	[İlan] İstanbul, S.40, s.178
Bütçe ve Tensîkat	[Maliye] İstanbul, S.41, s.179-0
Meyûs Olmayalım	İstanbul, S.41, s.180
Hâlâ mı	[Haber] İstanbul, S.41, s.180
Evrâk-ı Havâdis (Servet-i Fünûn)	[Basın] İstanbul, S.41, s.181-2
Matbaamıza Müteddid Varakalar Gelişi	İstanbul, S.41, s.182
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.41, s.182
Başlıksız (Köprübaşının galebeliği...)	[Haber] İstanbul, S.41, s.182
İlân (Çırçır harik-zedegânı...)	İstanbul, S.41, s.182
Vazîfe ve Mesûliyet:	
Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesiyle Mülâkat	[Siyaset] İstanbul, S.42, s.183-4
İndependıns Belj Gazetesi	[Basın] İstanbul, S.42, s.184
Evrâk ve Mekâtib (Sadâ-yı Hak, Metin, Tanin, Servet-i Fünûn, İkdam)	[Basın] İstanbul, S.42, s.185-6

İtizâr	İstanbul, S.42, s.186
Telgraf Havâdisleri	İstanbul, S.42, s.186
Yeni Kitaplar	[Reklam] İstanbul, S.42, s.186
Miletlerin Felsefe-i Tekâmülü	[Felsefe] İstanbul, S.43, s.187-8
Artık Kâfi	İstanbul, S.43, s.188
Aynen (Mizan gazetesinin 35. nüshası)	[Basın] İstanbul, S.43, s.188-9
Eminönü Muhâbirimizden	[Siyaset] İstanbul, S.43, s.189
Aynen (Mâliye hakkında)	İstanbul, S.43, s.189
Açık Muhâbere	[Haber] İstanbul, S.43, s.190
Bulgaristan ve Roma'ya Seyahati	[Haber] İstanbul, S.43, s.190
Selânik Cihetinden Bazı	[Haber] İstanbul, S.43, s.190
Berlin Sefâretine Tayîn	[Haber] İstanbul, S.43, s.190
Makâm-ı Aidinden Sual	[Siyaset] İstanbul, S.43, s.190
Üç Gazete: Feyz-i Hürriyet,	
Metin, Tasvîr-i Hayal	[Basın] İstanbul, S.43, s.190
Evrâk-ı Havâdis (İkdam)	[Basın] İstanbul, S.43, s.190
İlan (Ticâret-Bahriye Mahkemesi Reisi ve Mekteb-i	
Hukuk muallimlerinden Yorgaki Efendi'nin	
12 seneden beri okutturduğu...)	İstanbul, S.43, s.190
İlan (Hukuk-ı mukaddesiye evkâfı muhâfaza ve istihsâl	
için bi'l-umûm mütevellî ve câbi ve katip efendilerin...)	İstanbul, S.43, s.190
İlan (Etıbbâ-yı Mülkiye Muvakkıt Heyeti İdâresince)	İstanbul, S.43, s.190
Leyli-i Berât Umimet'ül-Füyûzât	[Tebrik] İstanbul, S.44, s.191
Vazîfe-i Askeriye ve Hudûd-ı İtaat (176. Mizan'dan)	İstanbul, S.44, s.191-2
Dersim Islahâtı	[Siyaset] İstanbul, S.44, s.192
Islahât-ı Askeriye 1	İstanbul, S.44, s.192-3
Birkaç Sual	[Siyaset] İstanbul, S.44, s.193-4
Hikmet-i Hükûmete Nazîre	[Haber] İstanbul, S.44, s.194
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.44, s.194
Mekteb-i Nevvab (Şikâyetnâmenin derc edilmemesi)	[İlan] İstanbul, S.44, s.194
Açık Muhâbere: Hazîne-i Hümayûn	[Basın] İstanbul, S.44, s.194
Evrâk-ı Havâdis:	

(Servet-i Fünûn, Sabah, Millet)	[Basın] İstanbul, S.44, s.194
Resmî: Bugün yevm'ül-adet Hazret-i Padişahı olmak münâsebetiyle resmî tebrîk saat 5'te	
Yıldız Sarayı'nda icrâ olunacaktır.	[İlan] İstanbul, S.45, s.195
Selâmlık Resm-i Âlisi	[Haber] İstanbul, S.45, s.195
Bazı Refîkimizden Aynen (Abdülmecid bin Abdülaziz Han'ın Sadrazam Kamil Paşa'ya yazısı)	[Basın] İstanbul, S.45, s.195
Hâkim ve Mahkûm (Avrupa-Osmanlı)	[Hukuk] İstanbul, S.45, s.195-6
Niçin Veriyorlar?	[Haber] İstanbul, S.45, s.196
Tensîkat Sırasında Unutulmayacak Mevâddan	[Haber] İstanbul, S.45, s.196
Dâhilî Dâire-i Tevhîd Olan Refîkimizden	[Haber] İstanbul, S.45, s.197
Eminönü Muhâbirimizden	[Haber] İstanbul, S.45, s.197-8
Dâhiliye	[Haber] İstanbul, S.45, s.198
Evrâk-ı Havâdis	[Basın] İstanbul, S.45, s.198
Evrâk-ı Havâdis (Beş alay kumandanı, üç binbaşı ve iki idâre emini, ve altı yüzbaşı ve mülâzım ile alınan varaka)	[Askeri] İstanbul, S.45, s.198
İlân (Dersaadet'te bulunan Daşra Memurîn Adliyesine)	İstanbul, S.45, s.198
<i>Tarihçe-i İnkılâb</i> : Niyazi Bey'in Eseri	[Reklam] İstanbul, S.45, s.198
Artık Kâfi	İstanbul, S.46, s.199-0
Niçin Veriliyor?	[Haber] İstanbul, S.46, s.200
İslahât-ı Askeriye 2	[Askeri] İstanbul, S.46, s.200
Kastamonu'dan İki Zâbit Yazıyor	İstanbul, S.46, s.201
Trablusgarp, 18 Ağustos	[Mektup] İstanbul, S.46, s.201
Aynen (Gazete-i muteberelerinin Cuma nüshasında <i>Hikmet-i Hükûmet</i> 'e nazire)	[Siyaset] İstanbul, S.46, s.201-2
Şark, İkdâm	[Basın] İstanbul, S.46, s.202
Dâhiliye	[Haber] İstanbul, S.46, s.202
Açık Muhâbere	İstanbul, S.46, s.202
İlân (Romanya ve Bulgaristan'a seyahat için Mekâtib-i Âliye mezûnlarının mürâcaatı)	İstanbul, S.46, s.202
İlan (Çırçır harîk-zedegâni menfaatine Beyoğlu'nda	

Varyete Tiyatrosunda oyun)	İstanbul, S.46, s.202
Ticâret Bahriye Mahkemesi Reisi ve Mekteb-i Hukuk	[Reklam] İstanbul, S.46, s.202
Amâ-yi Siyâsi: Sabah'ın Cevabı	[Basın] İstanbul, S.47, s.204
Geçen Hafta Neşrettiğimiz Bütçe (Grafik)	[Maliye] İstanbul, S.47, s.205
Evrâk-ı Havâdis (Servet-i Fünûn, Times)	[Basın] İstanbul, S.47, s.206
Eminönü Muhâbirimizin	
İmzâ-yı Mahfûz Mektuba Cevabı	İstanbul, S.47, s.206
Açık Muhâbere	İstanbul, S.47, s.206
Eminönü Muhâbirimizden	[Siyaset] İstanbul, S.47, s.206
Resmi (10. Dâire-i Belediye Encümen İntihâbânına)	İstanbul, S.47, s.206
İlân (Mekteb-i Mülkiye İttihâd ve Teavün Cemiyeti müzâkeresi)	İstanbul, S.47, s.206
Borç Vermekle Yol Yürümele	[Maliye] İstanbul, S.48, s.207-8
Matbûât Ne Vakit Serbest Olacak?	[Basın] İstanbul, S.48, s.208
Aynen: Başlıksız (Tesettürün mani-i terakki olduğu hakkında bürhan-ı katı)	[Din] İstanbul, S.48, s. 208-9
Aynen: Başlıksız (Şu aralık umumi eğlencelerde vükela...)	[Ahlak] İstanbul, S.48, s.209
Açık Muhâbere	İstanbul, S.48, s.210
Evrâk-ı Havâdis (Servet-i Fünûn)	[Basın] İstanbul, S.48, s.210
İlan (Kadıköyü ve Tophane'de <i>Gülnihâl</i> Oyunu)	İstanbul, S.48, s.210
İlan (Mutasarrıf, mektupçu ve kaymakamlar)	İstanbul, S.48, s.210
Havâdis	İstanbul, S.48, s.210
Temînat-ı Celîle	İstanbul, S.49, s.211
Kânûn-i Esâsimiz ve İttihâd-ı İslam	[Din] İstanbul, S.49, s.211-2
Aynen: Matbûâta Karşı Bir İki Söz	İstanbul, S.49, s.212
Aynen: Efendim (Murad Bey'e)	
Gazete Muhabirlerine Hitabımız...	[Basın] İstanbul, S.49, s.212-3
Erbâb-ı Mantık ve İzâna	[Basın] İstanbul, S.49, s.213
Açık Muhâbere	İstanbul, S.49, s.213
Dâhiliye (Dr. İbrahim)	[Haber] İstanbul, S.49, s.214

Resmî (Amele ücretlerinin Ashâb-ı İstihkaka tevzîi)	İstanbul, S.49, s.214
İlan (Mısırlı Aziz Paşa'nın 110 Osmanlı altını îanesi)	İstanbul, S.49, s.214
İlân (Biletler Hereke Fabrikası ve Balcı Kardeşler'de)	İstanbul, S. 49, s.214
Bulgaristan Kapı Kethüdası	[Siyaset] İstanbul, S.50, s.215
Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye	[Basın] İstanbul, S.50, s.215-6
Bir Konferans	[Haber] İstanbul, S.50, s.216
42. Millet Gazetesinde <i>Zâbitân</i> ve <i>Natıklar</i> Makalesine Cevap	[Basın] İstanbul, S.50, s.216-7
Aynen (Tarifât-ı Kânûniye Dâiresinde Makriköy ve Ayestefanos ahâlisi)	[Siyaset] İstanbul, S.50, s.217
Açık Muhâbere	İstanbul, S.50, s.217
Evrâk-ı Havâdis (Hukuk-ı Osmaniye)	[Basın] İstanbul, S.50, s.217-8
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.50, s.218
Romanya Seyahati	[Haber] İstanbul, S.50, s.218
Zâbitanın Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.50, s.218
Ticâret Bahriye Mahkemesi Reisi	
Ve Mekteb-i Hukuk...	[Reklam] İstanbul, S.50, s.218
Taşrada Neler Oluyor?	[Siyaset] İstanbul, S.51, s.219-0
Vaktimizi Boş Geçirmeyelim	
Tenbellikten Vazgeçelim	[Basın] İstanbul, S.51, s.220
Uslu Oturalım: İkdâm	[Basın] İstanbul, S.51, s.220-1
Evrâk-ı Havâdis (Tanin)	[Basın] İstanbul, S.51, s.222
Açık Muhâbere	İstanbul, S.51, s.222
<i>İnkılâb-ı Azîm</i> : Ahmet Refik'in Eseri	[Reklam] İstanbul, S.51, s.222
Mebûsân Maaş1	[Siyaset] İstanbul, S.51, s.221-2
Selâmlık Resm-i Âlisi	[Haber] İstanbul, S.52, s.223
Levant Herald'ın Rüyası	[Basın] İstanbul, S.52, s.223-4
Umûr-ı Mâliye, Ecnebi Müşâvirler	[Maliye] İstanbul, S.52, s.224-5
Matbûât-ı Osmaniye'den Kısa Birkaç Soru	[Basın] İstanbul, S.52, s.225-6
Evrâk-ı Havâdis (Tercüman-ı Hakikat, Sadâ-yı Hak, Servet-i Fünûn)	[Basın] İstanbul, S.52, s.226
Açık Muhâbere	İstanbul, S.52, s.226

Mestûriyet, Adem-i Mestûriyet: Eşhâs	[Siyaset] İstanbul, S.53, s.227-9
Erkân-ı Heyet-i Hâzıra'dan Bir Zât	[Mektup] İstanbul, S.53, s.229
Evliyâ-yı Umûr Huzûrâtına	İstanbul, S.53, s.229
Eminönü Muhâbirimizden	[Haber] İstanbul, S.53, s.229-0
Havâdis	İstanbul, S.53, s.230
Nazarı Dikkate (Kayıp)	[İlan] İstanbul, S.53, s.230
İlan (Balat'ta musevi mektebinde Balad Osmanlı İttihad Cemiyeti tarafından bir içtimâ tertîbi)	İstanbul, S.53, s.230
Başlıksız (Âyet-i kerîme ve hadis-i şerifin nakl olunması hakkında)	[Din] İstanbul, S.53, s.230
Yeni Kitaplar, Risâleler, Mecmualar	[Reklam] İstanbul, S.53, s.230
Lüzûm-ı İhtiyat	[Siyaset] İstanbul, S.54, s.231
Hakka Doğru Rücû	[Siyaset] İstanbul, S.54, s.231-2
Mahalline Masrûf Olmayan Bir Ünvan	[Basın] İstanbul, S.54, s.232-3
Üç İmza ve İlâvesinden	[Mektup] İstanbul, S.54, s.233-4
Medrese-nîşin Talebe-i Ulûmdan	İstanbul, S.54, s.234
Hukuk-ı Umûmiye, Servet-i Fünûn, Tanin	[Basın] İstanbul, S.54, s.234
Uslu Oturalım (Ali Kemal Bey'e)	[Basın] İstanbul, S.54, s.234
Amele-yi Mükellefe (İşçi hakları)	[Sosyal Hayat] İstanbul, S.55, s.235
Evrâk-ı Havâdis (Tanin)	[Basın] İstanbul, S.55, s.236-7
Hücûm-ı Müretteb	[Basın] İstanbul, S.55, s.237
Edirne Rüsûmat Nâzırı	İstanbul, S.55, s.238
Açık Muhâbere	İstanbul, S.55, s.238
İlan	İstanbul, S.55, s.238
Resmî (Bazı gazetelere ihtâr)	[Basın] İstanbul, S.55, s.238
Mehmet Reşit Tarafından Neşrolunan Eser	[Reklam] İstanbul, S.55, s.238
Dağıstanlı Mehmet Emin Efendi	[Haber] İstanbul, S.55, s.238
3. İntibâhın Vukuu ve Temennîmizin Husûlü	[Siyaset] İstanbul, S.56, s.239-0
Bir Müsâmaha-i Zarûriye	İstanbul, S.56, s.240
Mevsimi Gözetmek Lâzım	[Haber] İstanbul, S.56, s.240
Aynen	İstanbul, S.56, s.240-1
Mizan'ın Pazartesi Nüshasında	İstanbul, S.56, s.241

Tekfur dağından	[Mektup] İstanbul, S.56, s.241
Eskişehir'den	[Mektup] İstanbul, S.56, s.241-2
Evrâk-1 Havâdis (Geveze, Tercüman-1 Hakikat, Tanin, Hukuk-1 Umûmiye)	[Basım] İstanbul, S.56, s.242
Açık Muhâbere	İstanbul, S.56, s.242
Umûr-1 Maarif	[Eğitim] İstanbul, S.57, s.243-4
Garîbeler (İkdam)	[Basım] İstanbul, S.57, s.244-5
Islahât-1 Askeriye 3	İstanbul, S.57, s.245
Evrâk-1 Havâdis: Tanin	[Basım] İstanbul, S.57, s.246
Eminönü Muhabirimizden: Hüseyin Cihat Bey'e	İstanbul, S.57, s.246
Satılık Hurûfat Makinesi	[İlan] İstanbul, S.57, s.246
İlan (Umûm-1 bahriye ve zâbıtanın nutukta...)	İstanbul, S.57, s.246
Divân-1 Âliye Doğru: Sadrazam Kamil Paşa'ya	[Siyaset] İstanbul, S.58, s.247-8
Umûr-1 Belediye	[Sosyal Hayat] İstanbul, S.58, s.248
Açık Muhâbere	İstanbul, S.58, s.250
İlân (Vefa Mektebi talebesinin müzâkeresi)	İstanbul, S.58, s.250
İlân (Mizan adına iâne toplandığı haberi)	İstanbul, S.58, s.250
Yeni Kitaplar: <i>Malûm, Türklerle İngilizler'in İlk Teması, Ceridet-üş Şems'ül-Adalet, Medeniyet-i İslamiye ve İngiliz Müselmanları, Misbah</i>	[Reklam] İstanbul, S.58, s.250
Mercinin Nazar-1 Vazîfe-i Şinâsânesine	İstanbul, S.58, s.250
Selâmlık Resm-i Âlisi	[Haber] İstanbul, S.59, s.251
Avrupa Efkâr-1 Umûmiyesiyle Mülâkat	[Siyaset] İstanbul, S.59, s.251-2
Mâlîye Komisyon Âlisi Erkânı Kirâmından Bir Sual	İstanbul, S.59, s.252-3
Islâhat-1 Askeriye 4	[Askeri] İstanbul, S.59, s.253
Trablusgarp'tan: Tuhaf Şey	[Mektup] İstanbul, S.59, s.253
Merciinin Nazar-1 Dikkatine	İstanbul, S.59, s.254
Bursa'dan	[Sağlık] İstanbul, S.59, s.254
Kastamonu'dan: Müsâvât	[Siyaset] İstanbul, S. 59, s.254
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.59, s.254
Maarif Dâire İlmiyesi	İstanbul, S.59, s.254

Ramazan-ı Mağfiret-i Nişân	[Haber] İstanbul, S.60, s.255
Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesiyle Mülâkat	[Siyaset] İstanbul, S.60, s.255-6
Usûl-i Mâliyemiz	[Maliye] İstanbul, S.60, s.256-7
Mercinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.60, s.258
Açık Muhâbere	İstanbul, S.60, s.258
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.60, s.258
Kıymetdâr Bir Teşebbüs	[İlan] İstanbul, S.60, s.258
<i>Meziyyet</i>	[Reklam] İstanbul, S.60, s.258
Tevcîhât	[Haber] İstanbul, S.60, s.258
Hâriciye	[Haber] İstanbul, S.60, s.258
Mizan'dan İlân-ı Vâcib	İstanbul, S.61, s.259
Ticâret Muâhedeleri	İstanbul, S.61, s.259-0
Islahât-ı Askeriye 5	İstanbul, S.61, s.260
44. Mizan'da <i>Islahât-ı Askeriye</i> Bendinde	[Tashih] İstanbul, S.61, s.262
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.61, s.262
Açık Muhâbere	İstanbul, S.61, s.262
İlan (Halil Paşa Hamı hakkında Mâliye Komisyonundan)	İstanbul, S.61, s.262
İlân (<i>İktisâd</i> nâmıyla bir risâlenin neşri)	İstanbul, S.61, s.262
Ortadaki Gaflet Tedaviye Muhtaç Bir İllettir	[Siyaset] İstanbul, S.62, s.263-4
Dikkate Şâyân (Times'ın iç işlerimize karışması)	[Siyaset] İstanbul, S.62, s.264
Aynen	İstanbul, S.62, s.265
Eminönü Muhâbirimizden	[Haber] İstanbul, S.62, s.265-6
Evrâk-ı Havâdis (Hüdavendigâr)	[Basın] İstanbul, S.62, s.266
Açık Muhâbere	İstanbul, S.62, s.266
Mercinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.62, s.266
Mekteb-i Tıbbiye-yi Mülkiye Eczacı	
müdâvimini Perşembe günü saat 6'da...	[İlan] İstanbul, S.62, s.266
İlân (Etıbbâ-yi Mülkiye-i Osmaniye Cemiyeti	
İttihâdiyesi teşekkül edilip nizamnâmesi	
neşredilmiştir.)	İstanbul, S.62, s.266
Avusturya Politikası	[Siyaset] İstanbul, S.63, s.267-8

İlgın'dan	[Basın] İstanbul, S.63, s.270
Evrâk-ı Havâdis: Yeni Gazete	[Basın] İstanbul, S.63, s.270
Açık Muhâbere	İstanbul, S.63, s.270
Birçok mühürlerle memhûreten tacdîm olunan mazbata	[Haber] İstanbul, S.63, s.270
Ahmet Kadri Efendi Dersaadet'e Geldi	[Haber] İstanbul, S.63, s.270
Dâhiliye	[Haber] İstanbul, S.63, s.270
Postahânedan	[Haber] İstanbul, S.63, s.270
Evrâk ve Mekâtîp	İstanbul, S.63, s.270
İlân (Eylülün 19. Cuması Menakyan Efendi'nin tiyatrosunda Yeni Gazete'nin konferansı)	İstanbul, S.63, s.270
Avusturya Politikası	[Siyaset] İstanbul, S.64, s.271
Garîbe	[Basın] İstanbul, S.64, s.272
Eskişehir'den: İntikâd	[Siyaset] İstanbul, S.64, s. 272-3
Reşit Akif Paşa Hazretlerine	İstanbul, S.64, s.273
Bursa'dan: Terfî-i Muhikk	İstanbul, S.64, s.273-4
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.64, s.274
Postahânedan	[Haber] İstanbul, S.64, s.274
Merciinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.64, s.274
Açık Muhâbere	İstanbul, S.64, s.274
Din ve Devlet	[Siyaset] İstanbul, S.65, s.275-6
Numûne-i İbret	[Basın] İstanbul, S.65, s.277
Gazetelerin Birindeki Mesâib-i İstibdâd	[Basın] İstanbul, S.65, s.278
Evrâk-ı Havâdis: Envâr-ı Hürriyet	[Basın] İstanbul, S.65, s.278
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.65, s.278
Rumeli Demiryolları Meselesi	[Haber] İstanbul, S.65, s.278
Boğazın Anadolu tarafında	[Haber] İstanbul, S.65, s.278
Merciinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.65, s.278
Açık Muhâbere	İstanbul, S.65, s.278
Resmî (Kalay ve kurşundan imâl olunmuş kalıp mucidi Çariki tahkîkatı ve takîbatı)	İstanbul, S.65, s.278
İlan (Kahraman-ı hürriyet Niyazi Bey)	İstanbul, S.65, s.278

Paris'te <i>Resimli Kitap</i>	[Reklam] İstanbul, S.65, s.278
<i>Demet</i> : Hanımlara Mahsûs	[Reklam] İstanbul, S.65, s.278
<i>İkbal</i> Adında Yeni Bir Gazete	[Reklam] İstanbul, S.65, s.278
Ticâret ve Sanayi İçin İlân Gazetesi	[Reklam] İstanbul, S.65, s.278
<i>İnkılâb-ı Azîm</i> : 3. Forması	[Reklam] İstanbul, S.65, s.278
Selâmlık Resm-i Âlisi	[Haber] İstanbul, S.66, s.279
Umûr-ı Mâliye, Ziraat Bankaları	[Ziraat] İstanbul, S.66, s.279-0
Gümrüklerimiz	[Ticaret] İstanbul, S.66, s.280-1
Cümle-i Siyâsiye	[Siyaset] İstanbul, S.67, s.283
Umûr-ı Mâliye	[Maliye] İstanbul, S.67, s.283-4
Umûr-ı Belediye 1	[Sosyal Hayat] İstanbul, S.67, s.284
Garaz-i Şahsî	[Basın] İstanbul, S.67, s.284-5
Eminönü Muhâbirimizden	[Haber] İstanbul, S.67, s.285-6
51 Numaralı Mizan'da	İstanbul, S.67, s.286
Havâdis	İstanbul, S.67, s.286
Başlıksız (Bulgaristan tarafından ittihâz olunan...)	[Haber] İstanbul, S.67, s.286
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.67, s.286
İlân (Bazı menâzır ile bazı seffin-i harbiyenin alçıdan mamûl mücessim Vezneciler'de teşhîre başlandı.)	İstanbul, S.67, s.286
Mercinin Nazar-ı Dikkatine	[Siyaset] İstanbul, S.67, s.286
Viyana'nın En Mühim Gazetelerinden	[Basın] İstanbul, S.67, s.286
Yeni Kitaplar: <i>Kudsiyet-i Ramazan ve Fevâid-i Siyâm, Misbah, Efkâr-ı Askeriye</i>	[Reklam] İstanbul, S.67, s.286
Rusya Politikası	[Siyaset] İstanbul, S.68, s.287-8
Taşradaki...	İstanbul, S.68, s.288-9
Umûr-ı Belediye 2	[Sosyal Hayat] İstanbul, S.68, s.289
Ormanların Muâmelatı 1	[Ziraat] İstanbul, S.68, s.289-0
Yeni Kitaplar: <i>Kardeş, Mekârim'ül-Halâk, İkâz-ı Millet</i>	[Reklam] İstanbul, S.68, s.290
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.68, s.290
Muhâkememiz	İstanbul, S.68, s.290
Bulgaristan İstiklâlini İlân Etti	[Haber] İstanbul, S.69, s.291

Rusya Politikası 2	[Siyaset] İstanbul, S.69, s.291-2
Arap ve Türk (Gazete ayrımı)	[Basın] İstanbul, S.69, s.292
Askerlerimiz ve Sıhhatlerinin Derece-i Ehemmiyeti	İstanbul, S.69, s.292-3
Aynen: Cemile Sultanzâde	
Celeleddin Bey	[Mektup] İstanbul, S.69, s.294
Evrâk-ı Havâdis (Takvim-i Vekayi, Millet)	[Basın] İstanbul, S.69, s.294
Başlıksız (Mahkûmiyetlerine medâr-ı istinâd olan...)	İstanbul, S.69, s.294
Başlıksız (Geçenlerde av seyahati münâsebetiyle...)	İstanbul, S.69, s.294
Yeniler: <i>Heder</i>	[Reklam] İstanbul, S.69, s.294
Vücûb-ı İntikam	[Siyaset] İstanbul, S. 70, s.295
Rusya Politikası 3	[Siyaset] İstanbul, S.70, s.296-7
Mercinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.70, s.298
Ormanların Muhâfazasızlığı 2	[Ziraat] İstanbul, S.70, s.298
Şurâ-yı Ümmet	[Basın] İstanbul, S.70, s.298
Evrâk-ı Havâdis: İşgüzar İdârehânesi	[Basın] İstanbul, S.70, s.298
Dâhiliye	[Haber] İstanbul, S.70, s.298
Ahvâl-i Hâzıra	[Siyaset] İstanbul, S.71, s.299-0
Evrâk-ı Havâdis (Neyyir-i Hakîkat)	[Basın] İstanbul, S.71, s.301-2
Encümen-i Muallimîn Heyet-i İdâresi'nin İctimâ Daveti	[İlan] İstanbul, S.71, s.302
Yeni Kitaplar: <i>M. Şeriat, Kamûs-i Türki,</i> <i>Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ, Şeven-i Hakîkiye,</i> <i>Füsûs'ül-Mütenevvi, Demet</i>	[Reklam] İstanbul, S.71, s.302
Bandırma'dan	[Mektup] İstanbul, S.71, s.302
Mercinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.71, s.302
İlâveler	[Basın] İstanbul, S.72, s.303
Rusya Politikası 4	[Siyaset] İstanbul, S.72, s.303-4
Avusturya Ne Kazandı, Ne Kaybetti?	[Siyaset] İstanbul, S.72, s.304-5
Levant Herald	[Basın] İstanbul, S.72, s.306
Selâmlık Resm-i Âlisi	[Haber] İstanbul, S.73, s.307

Umûr-ı Mâliye	[Maliye] İstanbul, S.73, s.308-9
Kâriîn-i Kirâma (6 aylık kapatılmadan sonra)	İstanbul, S.74, s.311-2
Bir Tedbîr-i Musib: Vükelâ-yı Devlet ve Millet'in	
Hüsnü Temyîzlerine Marûzdur	[Siyaset] İstanbul, S.74, s.312-4
Avrupa Matbûâtı	[Basın] İstanbul, S.74, s.314
Heyet-i Vükelâ Beyânnâmesi	[Siyaset] İstanbul, S.74, s.314
Cümle-i Siyâsiye	[Siyaset] İstanbul, S.75, s.315-6
Hüseyin Hilmi Paşa	[Siyaset] İstanbul, S.75, s.316
Mösyö Loren, Bütçe, Ziya Paşa	[Maliye] İstanbul, S.75, s.316-7
Muhtacı Tashîh Bir Tevatir	[Haber] İstanbul, S.75, s.317-8
Evrâk-ı Havâdis	[Basın] İstanbul, S.75, s.318
Vakânüvis Cetveli	[Haber] İstanbul, S.75, s.318
Evliyâ-yı Umûrun Enzâr-ı Mürüvvetlerine	[Haber] İstanbul, S.75, s.318
İlân-ı Mahsûs (Mizan havâdis gazetesi değildir, münekkidir, o sıfatını muhâfaza edecektir.)	İstanbul, S.75, s.318
Avrupa Piyasası	[Siyaset] İstanbul, S.76, s.319
Şeyhülislam ve Meclis-i Mebûsân	[Siyaset] İstanbul, S.76, s.319-0
Evrâk-ı Havâdis: Yeni Gazete	[Basın] İstanbul, S.76, s.320
Rüfekâ-yı Kirâmımız	[Basın] İstanbul, S.76, s.320
Muhâkeme-i Adliye	[Haber] İstanbul, S.76, s.320
Serbesti Müdürüne Hapis Cezâsı	[Haber] İstanbul, S.76, s.320
Dün Neşrolunanlardan	[Basın] İstanbul, S.76, s.320-1
Açık Muhâbere	İstanbul, S.76, s.321
Makâm-ı Sadârete Gelen Hilmi Paşa	[Haber] İstanbul, S.76, s.321
Menfâler, Firâfler	[Haber] İstanbul, S.76, s.321
Vakanüvis Cetveli	[Haber] İstanbul, S.76, s.321
Hârici ve Dâhili	[Haber] İstanbul, S.76, s.321
Times Ne Diyor?	[Basın] İstanbul, S.76, s.321-2
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Barbaros Hayrettin Paşa, Mücâhede-i Milliye, Hürriyet Vadisinde Bir Pençe-i İstibdad,</i>	
<i>Tencere Yuvarlandı Kapağını Buldu</i>	[Reklam] İstanbul, S.76, s.322
Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesiyle Mülâkat	[Siyaset] İstanbul, S.77, s.323

Rusya Politikası	[Siyaset] İstanbul, S.77,s.324
İnfilâk	[Siyaset] İstanbul, S.77, s.324-5
Rumeli’de Ne Yapmalı?	[Siyaset] İstanbul, S.77, s.325
Güneş-Mizan	[Basın] İstanbul, S.77, s.325-6
Bir Sual	[Siyaset] İstanbul, S.77, s.326
<i>Tonguç</i> Nâmıyla Gazete	[Reklam] İstanbul, S.77, s.326
Ekmek Meselesi	[Haber] İstanbul, S.77, s.326
Avusturya-Macaristan İtilâfi	[Haber] İstanbul, S.77, s.326
Dâhili	[Haber] İstanbul, S.77, s.326
14. Dâire-yi Belediye Riyâsetinden	[Haber] İstanbul, S.77, s.326
Meclis-i Mebûsân	[Siyaset] İstanbul, S.78, s.327-8
Rüsûmat Bütçesi ve Neticesi	İstanbul, S.78, s.328-9
Yanlış Hesap Bağdat’tan Döner	[Siyaset] İstanbul, S.78, s.329
Boykotajın Netâici	[Siyaset] İstanbul, S.78, s.329-0
İcâb Ettikçe Bir Darb-ı Mesel	[Atasözü] İstanbul, S.78, s.330
Ehemmiyetli Bir İstatistik	[Haber] İstanbul, S.78, s.330
Dâhili	[Haber] İstanbul, S.78, s.330
Avusturya-Sırbistan	[Haber] İstanbul, S.78, s.330
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Adalet ve Tensîkat-ı Adliye</i>	İstanbul, S.78, s.330
Cümle-i Siyâsiye (Balkan meselesi)	[Siyaset] İstanbul, S.79, s.331
İstîzâh	[Siyaset] İstanbul, S.79, s.331-2
Sırbistan-Avusturya	[Siyaset] İstanbul, S.79, s.332-3
Hâlisâne İhtâr	İstanbul, S.79, s.333
Şâyânı Tebrîk Bir Tedbîr-i Resmî	İstanbul, S.79, s.333
Evrâk-ı Havâdis: Serbesti	[Basın] İstanbul, S.79, s.333-4
Dâhili ve Hârici	[Haber] İstanbul, S.79, s.334
İlân	İstanbul, S.79, s.334
Neşriyât-ı Cedîde:	
<i>Düvel-i Hâzıranın Bugünkü Ahvâl-i Siyâsiyesi</i>	[Reklam] İstanbul, S.79, s.334
Evkâf Nezâreti	[Siyaset] İstanbul, S.80, s.335
Bütçemiz	[Maliye] İstanbul, S.80, s.336-7
Meclis-i Mebûsân	[Siyaset] İstanbul, S.80, s.337-8

Dâhili	[Haber] İstanbul, S.80, s.338
<i>Musavver Mecmua</i> (Ahmet Cemil), <i>Mücâhede-i Milliye, Hürriyet Vadisinde Bir Pençe-i İstibdad, Tencere Yuvarlandı Kapağını Buldu</i>	[Reklam] İstanbul, S.80, s.338
76.Nüshadaki <i>Şeyhülislam ve Meclis-i Mebûsân</i>	[Tashih] İstanbul, S.80, s.338
Resmî Teblîgatın Hükümü	[Siyaset] İstanbul, S.80, s.338
İlân (Ferah Tiyatrosunda Konferans)	İstanbul, S.80, s.338
İlan (İntişâr edecek olan Efkâr-ı Millet gazetesinden muharrir ve mütercimler aranmaktadır.)	İstanbul, S.80, s.338
<i>Tencere Yuvarlandı Kapağını Buldu</i> Adlı	
Komedi Ferah Tiyatrosunda Salı Akşamı	[İlan] İstanbul, S.80, s.338
Dersaadet ve Taşradan Gönderilen Takdîrnâmeler	İstanbul, S.80, s.338
Adem-i Merkeziyet Meselesi	[Siyaset] İstanbul, S.81, s.339
Cevab-ı İstîzâh	İstanbul, S.81, s.340
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.81, s.342
Bir Fıkra	[Fıkra] İstanbul, S.81, s.342
Evrâk-ı Havâdis	[Basın] İstanbul, S.81, s.342
Vakanüvis Cetveli	[Haber] İstanbul, S.81, s.342
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Mirat-ı Kânûn-i Esâsi, Ömer Ziyaeddin'in Eseri, İtidâl</i>	[Reklam] İstanbul, S.81, s.342
Zeyl-i İnfilâk	[Siyaset] İstanbul, S. 82, s.344-5
Devlet-i Âliye ve Avusturya–Macaristan (Protokolün Hulâsası)	[Siyaset] İstanbul, S.82, s.345-6
<i>Müsebbib, Ulûm-ı İktisâdiye, İkbal-i Millet</i>	[Reklam] İstanbul, S.82, s.346
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.82, s.346
Evrâk-ı Havâdis	[Basın] İstanbul, S.82, s.346
Dâhili	[Haber] İstanbul, S.82, s.346
Vakanüvis Cetveli	[Haber] İstanbul, S.82, s.346
Adliye Kulübünün İctimâi	[Haber] İstanbul, S.82, s.346
Aksâ-yı Şark	[Siyaset] İstanbul, S.83, s.347
Hangisi Doğru? (Serbesti'nin ictimâi umûmileri hakkındaki gayreti)	[Basın] İstanbul, S.83, s.348

Protokolün İmzası	[Haber] İstanbul, S.83, s.348
İstanbul Ahâlisine ve Ekmek	
Komisyonlarıyla Fırıncılara	İstanbul, S.83, s.349
Evrâk-ı Havâdis (Yeni Gazete, İngiliz Gazetesi)	[Basın] İstanbul, S.83, s.350
Vakanüvis Cetveli	[Haber] İstanbul, S.83, s.350
Beyrut Rıhtım İşleri	[Siyaset] İstanbul, S.84, s.351-2
Fırıncılara İşçilere Bî- tarafâne Nasîhat	İstanbul, S.84, s.353-4
Ahmet Şakir İmzasına	İstanbul, S.84, s.354
İlân (Ortaköy Tiyatrosunda bir müsâmere)	İstanbul, S.84, s.354
İlân (Ferah Tiyatrosunda program ve konferans)	İstanbul, S.84, s.354
Evrâk-ı Havâdis: Balkan, Serbesti	[Basın] İstanbul, S.84, s.354
Muâvenecilerimiz	[Haber] İstanbul, S.84, s.354
Vakanüvis Cetveli	[Haber] İstanbul, S.84, s.354
Bir Miting	[Haber] İstanbul, S.84, s.354
Müzâyede ve Münâkasa Âdâbı	[Maliye] İstanbul, S.85, s.355-6
Panama Kanalı ile Körfez Vapurları	[Haber] İstanbul, S.85, s.356
Hükm-i Karar	[Haber] İstanbul, S.85, s.356
İstanbul Ahâlisine ve Ekmek	
Komisyonlarıyla Fırıncılara	İstanbul, S.85, s.356-7
Bütçe Devlinin Son Perdesi	İstanbul, S.85, s.357
Muâveneci Esnafımıza	İstanbul, S.85, s.357
Harp Olacak mı?	[Haber] İstanbul, S.85, s.358
Açık Muhâbere	İstanbul, S.85, s.358
Avusturya-Sırbistan	[Haber] İstanbul, S.85, s.358
Hârici	[Haber] İstanbul, S.85, s.358
Vakanüvis Cetveli	[Haber] İstanbul, S.85, s.358
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Padişah Aldattı mı Aldandı mı?, Hüsn'üs-Sahâbe</i>	[Reklam] İstanbul, S.85, s.358
Acaba İntibâha İstidâdı mı Yok?	[Basın] İstanbul, S.86, s.359
Yine Tensîkat	[Siyaset] İstanbul, S.86, s.361
Vakanüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.86, s.362
Vakanüvis Cetveli: Hârici	[Haber] İstanbul, S.86, s.362

Bir Teklîf (Harbiye ve Ziraat Nezâretlerine)	İstanbul, S.87, s.363
Manyasizâde Refik Bey	[Haber] İstanbul, S.87, s.364
Mebûsluk İhlâli	[Siyaset] İstanbul, S.87, s.364
Enzâr-ı İbret ve Hayrete (Anadolu'da bir levha)	[Siyaset] İstanbul, S.87, s.364-5
Garâib-i İcraât-ı Rûsûmiye	İstanbul, S.87, s.365-6
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Hüsn'üs-Sahâbe</i> , <i>Takîb-i İstikbâl</i>	[Reklam] İstanbul, S.87, s.366
Vakanüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.87, s.366
Fırka-yı Ahrar-İttihâd ve Terakkî Cemiyeti	[Haber] İstanbul, S.87, s.366
Hârici	[Haber] İstanbul, S.87, s.366
Ferah Tiyatrosu Vakası	[Siyaset] İstanbul, S.88, s.367-8
Gümrük İşleri	[Ticaret] İstanbul, S.88, s.368
Serbesti'de Görülmüştür	[Basın] İstanbul, S.88, s.369-0
Vakanüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.88, s.370
İlan (Çerkez İttihâd ve Teavün Cemiyetinde toplanılması)	İstanbul, S.88, s.370
Evrâk-ı Havâdis: Balkan, Serbesti, İkdâm	[Basın] İstanbul, S.88, s.370
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Mecmua-yı Nevâdiri Edebiye</i> , <i>Ulûm-ı Diniye</i> , <i>Mirât-ı Hakikat</i> , <i>Hediye-i Askeriye</i> , <i>İhtilâl Firkaları</i> , <i>Bâbiâli'nin İç Yüzü</i> , <i>Tehlikenin</i> <i>Büyüğü</i> , <i>Gramafon</i>	[Reklam] İstanbul, S.88, s.370
Cümle-i Siyâsiye	[Siyaset] İstanbul, S.89, s.371
Bir Mühimme-i Mâliye (İkdâm ve Yeni Gazete'de görülen iki fıkraya istinâden)	[Basın] İstanbul, S.89, s.371-3
İbtîlâ-yı Memuriyet	[Siyaset] İstanbul, S.89, s.373
Vakanüvis Cetveli	[Haber] İstanbul, S.89, s.374
Nazım Paşa-Bulgaristan	[Haber] İstanbul, S.89, s.374
Hârici	[Haber] İstanbul, S.89, s.374
Arz-ı Minnet ve İfâ-yı Vazîfe	[Haber] İstanbul, S.90, s.375
Cümle-i Siyâsiye	[Siyaset] İstanbul, S.90, s.375-6
Bir Hasbihâl (Hakikat)	[Felsefe] İstanbul, S.90, s.376-7
Tasfiye-i Rütbe-i Askeriye	İstanbul, S.90, s.377

Vakânüvis Cetveli: Dâhili-Hârici	[Haber] İstanbul, S.90, s.378
Açık Muhâbere	İstanbul, S.90, s.378
Evrâk-1 Havâdis (Yeni Gazete)	[Basın] İstanbul, S.90, s.378
Taşrada Neler Oluyor?	[Siyaset] İstanbul, S.91, s.379-0
İlân (Nesl-i Cedîd Kulübü azâsının isbât-ı vücûdu)	İstanbul, S.91, s.382
Evrâk-1 Havâdis: Serbesti	[Basın] İstanbul, S.91, s.382
Vakanüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.91, s.382
Vakanüvis Cetveli: Hârici	[Haber] İstanbul, S.91, s.382
Şeyhülislam Efendi Hazretlerinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.91, s.382
Neşriyât-1 Cedîde: <i>Kitab'ül-Bedir, İstibdâd-ı İran, Hüsn'üs-Sahâbe, Tehlikenin Büyüğü</i>	[Reklam] İstanbul, S.91, s.382
Hükûmetçe İttihâzı Lâzım Gelen Meslek (Levant Herald Gazetesindeki Yazıya)	[Basın] İstanbul, S.92, s.383-4
Zeyl-i İnfilâk 2	[Siyaset] İstanbul, S.92, s.384-5
Küçük Hikmetler: Matbûâttaki Hikmetler (Serbesti)	[Basın] İstanbul, S.92, s.385-6
Evrâk-1 Havâdis (Neyyir-i Hakikat)	[Basın] İstanbul, S.92, s.386
Vakânüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.92, s.386
Vakânüvis Cetveli: Hârici	[Haber] İstanbul, S.92, s.386
Cümle-i Siyâsiye	[Siyaset] İstanbul, S.93, s.387
Konferansımız	[Siyaset] İstanbul, S.93, s.388-9
Küçük Hikmetler (Servet-i Fünûn'dan)	[Basın] İstanbul, S.93, s.389
Evrâk-1 Havâdis (İkdam)	[Basın] İstanbul, S.93, s.390
Vakânüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.93, s.390
Vakânüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.93, s.390
Açık Muhâbere	İstanbul, S.93, s.390
Hanımlara Mahsûs: <i>Tencere Yuvarlandı Kapağını Buldu</i> tiyatro oyunu	[İlan] İstanbul, S.93, s.390
Neşriyât-1 Cedîde: <i>Teşebbüs-i Şahsî ve Tevzî-i Mezûniyet Hakkında Bir İzâh</i> adlı eserler	[Reklam] İstanbul, S.93, s.390
Bahriye Çerhçi Mektebi Talebesinin Derslerden Mahrûmiyeti	[Eğitim] İstanbul, S.93, s.390

Cümle-i Siyâsiye	[Siyaset] İstanbul, S.94, s.391
Bütçe, Yeni Sene-i Mâliye	[Maliye] İstanbul, S.94, s.391-2
Lüzûm-ı Tekzîb	[Haber] İstanbul, S.94, s.392
Gümrüklere Dair	[Haber] İstanbul, S.94, s.393
Vakanüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.94, s.394
Evrâk-ı Havâdis: Bahriye Ç. Mektebi	
Hakkındaki Fıkra	İstanbul, S.94, s.394
İlân (Ferah Tiyatrosundaki konferansın hâsılatı)	İstanbul, S.94, s.394
Ziyafet (Eski devlet erkânı ve yeniler)	[Siyaset] İstanbul, S.94, s.394
Cebânet ve Meskenet	[Siyaset] İstanbul, S.95, s.395-6
Tufan-ı Belâ	[Haber] İstanbul, S.95, s.396
Bir Teklif: Zabtiye Nezâretine	İstanbul, S.95, s.396-7
Mahkeme-i Temyîz Azâsına	İstanbul, S.95, s.398
Evrâk-ı Havâdis: Levant Herald	[Basın] İstanbul, S.95, s.398
Vakânüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.95, s.398
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Osmanlı Ziraat ve Ticareti, Zindan Yadigârı, Düvel-i Hâzıra'nın ...</i>	
<i>İhtilâl Korkuları, Tehlikenin Büyüğü</i>	[Reklam] İstanbul, S.95, s.398
İtirâf-ı Cehâlet ve Bütçe	[Maliye] İstanbul, S.96, s.399-0
Cümle-i Siyâsiye	[Siyaset] İstanbul, S.96, s.399
Bir Musâhabe	[Siyaset] İstanbul, S.96, s.400-1
Eskişehir, 25 Şubat	[Mektup] İstanbul, S.96, s.401-2
Bir Eser-i Hamiyet ve Fünûn	İstanbul, S.96, s.402
Vakânüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.96, s.402
Evrâk-ı Havâdis: Ahenk	[Basın] İstanbul, S.96, s.402
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Fî-tefsir Sûret'ül-Kadir, Talîm, Padişah Aldattı mı Aldandı mı, Tehlikenin Büyüğü</i>	[Reklam] İstanbul, S.96, s.402
Cümle-i Siyâsiye	[Siyaset] İstanbul, S.97, s.405
Mühimme-i Ahlâkiye (Serbesti gazetesinden)	[Basın] İstanbul, S.97, s.405-6
Gümrüklerimiz	[Ticaret] İstanbul, S.97, s.406-7
Gümrük Memuruna	[Haber] İstanbul, S.97, s.408
Karamürsel'den Üç İmzaya	İstanbul, S.97, s.408

- Vakanüvis Cetveli: Dâhili [Haber] İstanbul, S.97, s.408
- Başlıksız (Mâliye hazinesince fevk'al-nizam maaş itâsı) [Maliye] İstanbul, S.97, s.408
- Evrâk-ı Havâdis: Hukuk-ı Umûmiye [Basın] İstanbul, S.97, s.408
- Vakânüvis Cetveli: Dâhili [Haber] İstanbul, S.97, s.408
- Neşriyât-ı Cedîde: *Tehlikenin Büyüğü* [Reklam] İstanbul, S.97, s.408
- Vükelâ ve Vüzerâ Mazûlleri ve Bunların Maaşları [Siyaset] İstanbul, S.98, s.409-0
- Mühime-i Ahlâkiye İstanbul, S.98, s.411
- Bir Avâze-i İştika İstanbul, S.98, s.411-2
- Mısır, 6 Mart: Üstâd [Mektup] İstanbul, S.98, s.412
- İlân (Dersaadet'te Trabzon Terakkî ve Teali Kulübü'nden müzâkere) İstanbul, S.98, s.412
- Evrâk-ı Havâdis: İkdâm, Osmanlı [Basın] İstanbul, S.98, s.412
- Vakânüvis Cetveli: Dâhili [Haber] İstanbul, S.98, s.412
- Neşriyât-ı Cedîde: *Terbiye-i Medeniye ve Fikriye, Ulûm-ı Hikemiyye, Tehlikenin Büyüğü, Bâbîâli'nin İç Yüzü* [Reklam] İstanbul, S.98, s.412
- Cümle-i Siyâsiye [Siyaset] İstanbul, S.99, s.413
- Mühime-i Kanûniye [Hukuk] İstanbul, S.99, s.415
- Mühime-i Hukukiye (İkdâm'ın makalesine dair) [Basın] İstanbul, S.99, s.415
- Evrâk-ı Havâdis: Cenab Şahabeddin'in İhtisası [Basın] İstanbul, S.99, s.416
- Vilâyet: Biga'da [Haber] İstanbul, S.99, s.416
- Vakânüvis Cetveli: Dâhili [Haber] İstanbul, S.99, s.416
- İlân (Talebe-i Ulûm İmtihanları) İstanbul, S.99, s.416
- Muhibb-i Vatan Bir Köylüye Teşekkür İstanbul, S.99, s.416
- Neşriyât-ı Cedîde: *Tehlikenin Büyüğü, Bâbîâli'nin İç Yüzü, İhtilal Korkuları, Mücâhede-i Milliye, Hürriyet Vadisinde Bir Pençe-i İstibdâd, Tencere Yuvarlandı Kapağını Buldu* eserleri neşredilmiştir. [Reklam] İstanbul, S.99, s.416

- Cümle-i Siyâsiye [Siyaset] İstanbul, S.100, s.417-8
- Mühimme-i Mâliye [Maliye] İstanbul, S.100, s.418-9
- Ben Bir Mebûs Olaydım 1 [Siyaset] İstanbul, S.100, s.419-0
- Vakanüvis Cetveli: Dâhili-Hârici [Haber] İstanbul, S.100, s.420
- Açık Muhâbere İstanbul, S.100, s.420
- Cümle-i Siyâsiye [Siyaset] İstanbul, S.101, s.421
- Neşriyât-ı Cedîde: *Şehbal, İstanbul Müsâhebeleri*
- mecmuası neşredilmektedir. [Reklam] İstanbul, S.101, s.424
- Evrâk-ı Havâdis: Serbesti [Basın] İstanbul, S.101, s.424
- Vakânüvis Cetveli: Dâhili [Haber] İstanbul, S.101, s.424
- Cümle-i Siyâsiye [Siyaset] İstanbul, S.102, s.425
- Gümrüklere Dair [Ticaret] İstanbul, S.102, s.425-6
- Şehir Emâneti [Siyaset] İstanbul, S.102, s.426
- Evrâk-ı Havâdis: Volkan [Basın] İstanbul, S.102, s.428
- Mizan İdârehânesine (Sabah
- Gazetesinin 6994. Nüshası) [Basın] İstanbul, S.102, s.428
- Talebe-i Ulûmdan [Haber] İstanbul, S.102, s.428
- Vakanüvis Cetveli: Dâhili [Haber] İstanbul, S.102, s.428
- Diyânet-i İslamiye Hakkında
- Fransa'da Bir Konferans [Din] İstanbul, S.103, s.429-0
- Vükelâ-yı Milletın Nazarı Dikkatine [Siyaset] İstanbul, S.103, s.430
- Garat-ı Beyt-ül Mal [Maliye] İstanbul, S.103, s.430
- Hazîne-yi Hassaca Evkâfa Devredilen [Maliye] İstanbul, S.103, s.432
- Vakanüvis Cetveli: Dâhili [Haber] İstanbul, S.103, s.432
- Evrâk-ı Havâdis: Serbesti [Basın] İstanbul, S.103, s.432
- Cümle-i Siyâsiye [Siyaset] İstanbul, S.104, s.433
- Ciddiyet Yine Ciddiyet (Cemiyetlere uyarı) [Siyaset] İstanbul, S.104, s.434
- Ben Bir Mebûs Olsaydım* Makalesinin Yazarına İstanbul, S.104, s.435
- Ulvi Beyefendiye İstanbul, S.104, s.436
- Bir Muhâvere-i İbret-âmîz
- (Bir mebûs ve bir zâbit arasında) [Siyaset] İstanbul, S.104, s.436
- Cümle-i Siyâsiye [Siyaset] İstanbul, S.105, s.437-8

Mühimme-i Siyâsiye-i Dâhiliye	[Siyaset] İstanbul, S.105, s.438
Fuzûli İsnâd	[Haber] İstanbul, S.105, s.438
Mühim veya Mübhem Bir İddiâ	[Siyaset] İstanbul, S.105, s.438-9
Antakya'dan Makalenin Sahibine	İstanbul, S.105, s.439
Mizan Gazetesine	[Siyaset] İstanbul, S.105, s.439-0
İlâveler: Bulgaristan'la muhârebe gibi neşriyâta nihayet verelim!	[Basın] İstanbul, S.105, s.440
Adapazarı'nda Hastaneye Duyulan İhtiyaç	[Sağlık] İstanbul, S.105, s.440
Açık Muhâbere	İstanbul, S.105, s.440
İhtâr-ı Hâlis	İstanbul, S.105, s.440
Evrâk-ı Havâdis: Tarîk-i Hidayet, İkdâm	[Basın] İstanbul, S.105, s.440
Vakânüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.105, s.440
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Mücâhede-i Milliye,</i> <i>Hürriyet Vadisinde Bir Pençe-yi İstibdâd,</i> <i>Yıldız Saray-ı Hümmâyûnu ve Bâbiâli,</i> <i>Tehlikenin Büyüğü, İhtilâl Korkuları, Talîm</i>	[Reklam] İstanbul, S.105, s.440
Ferid Paşa	[Siyaset] İstanbul, S.106, s.441
İdâre-i Meşrûtenin Meyvelerinden	[Siyaset] İstanbul, S.106, s.441-2
Hak Taksîratını Affetsin	[Basın] İstanbul, S.106, s.442
İngiltere'de Meşrûtiyet	[Siyaset] İstanbul, S.106, s.442-3
Mart Hesabına: İcâb Ettikçe	
Bir Darb-ı Mesel	[Atasözü] İstanbul, S.106, s.444
Ahmet Cevdet Tarafından Vaad	
Edilen Fransızca Gazete	[Reklam] İstanbul, S.106, s.444
Kayseri, 5 Mart 1325	[Mektup] İstanbul, S.106, s.444
Kemalettin Paşa Meselesi	[Haber] İstanbul, S.106, s.444
Biga Vukuâtı	[Haber] İstanbul, S.106, s.444
Vakânüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.106, s.444
Reji	[Siyaset] İstanbul, S.107, s.445-6
Ben Bir Mebûs Olsaydım 2	[Siyaset] İstanbul, S.107, s.446
Bâb-ı Fetvâ	[Siyaset] İstanbul, S.107, s.446-7
Mustafa Naim Efendiye	İstanbul, S.107, s.447

- Garbı Taklîdi En Çirkin Taraftan İcrâ
Etmek Adetimizdir [Ahlak] İstanbul, S.107, s.448
- Evrâk-1 Havâdis: Neyyir-i Hakîkat [Basın] İstanbul, S.107, s.448
- Aynen (Galip Bey ve Abdurrahman
Bey arasındaki düello) [Askeri] İstanbul, S.107, s.448
- Vakânüvis Cetveli: Dâhili [Haber] İstanbul, S.107, s.448
- Kengri İânesi (Toplanan paralar) [İlan] İstanbul, S.107, s.448
- Cümle-i Siyâsiye (Gazetelerde dış siyaset) İstanbul, S.108, s.449
- Alâmet-i Hayr: İndependıns [Basın] İstanbul, S.108, s.450
- İngiltere'de Meşrûtiyet 2 [Siyaset] İstanbul, S.108, s.450-1
- Evrâk-1 Havâdis [Basın] İstanbul, S.108, s.452
- Açık Muhâbere İstanbul, S.108, s.452
- Neşriyât-1 Cedîde: *Yıldız Saray-ı Hümayûnu ve Bâbîâli,
Tehlikenin Büyüğü, İhtilal Korkuları, Bâbîâli'nin İç Yüzü,
Ali Paşa'nın Siyâseti, Sen Gutarda Osmanlı Ordusu*
eserleri neşredilmiştir. [Reklam] İstanbul, S.108, s.452
- Eskişehir İttihâd ve Terakkî Kulûbü İstanbul, S.108, s.452
- Cümle-i Siyâsiye [Siyaset] İstanbul, S.109, s.453
- Mühime-i Mâliye [Maliye] İstanbul, S.109, s.453-4
- Vekâlette İnhisâr [Hukuk] İstanbul, S.109, s.454-5
- İngiltere'de Meşrûtiyet [Siyaset] İstanbul, S.109, s.455-6
- İlân (Çerkez İttihâd ve Teavün azâsının toplanması) İstanbul, S.109, s.456
- Cümle-i Siyâsiye [Siyaset] İstanbul, S.110, s.457-8
- Acı Hakîkatler 1 [Siyaset] İstanbul, S.110, s.459-0
- Mizan Gazetesine İstanbul, S.110, s.460
- Neşriyât-1 Cedîde: *Düvel-i Hâzıra'nın Bugünkü
Ahvâl-i Siyâsiye ve İktisâdiyesi, Nutuk* [Reklam] İstanbul, S.110, s.460
- Geçen Nüshada Boşnak Mehmed
yerine Mehmed Murad denmiş. [Tashih] İstanbul, S.110, s.460
- Evrâk-1 Havâdis: Osmanlı Gazetesi [Basın] İstanbul, S.110, s.460
- Vakânüvis Cetveli: Dâhili [Haber] İstanbul, S.110, s.460
- İnsaf, İnsaf, Yine İnsaf [Siyaset] İstanbul, S.111, s.461-3

Acı Hakîkatler 2	[Siyaset] İstanbul, S.111, s.463
Alâmet-i Hayr	[Haber] İstanbul, S.111, s.463
Vakânüvis Cetveli: Dâhili-Hârici	[Haber] İstanbul, S.111, s.464
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Yıldız Saray-ı Hümâyûnu ve Bâbîâli</i>	[Reklam] İstanbul, S.111, s.464
Trabzon Terakki ve Teali Kulûbünden	[İlan] İstanbul, S.111, s.464
Ehven Satılık Arsa	[İlan] İstanbul, S.111, s.464
Evrâk-ı Havâdis: Osmanlı, İkdâm	[Basın] İstanbul, S.111, s.464
Cümle-i Siyâsiye	[Siyaset] İstanbul, S.112, s.465
Alacağma Şahin Borcuna Karga	[Maliye] İstanbul, S.112, s.465-6
Acı Hakîkatler 3	[Siyaset] İstanbul, S.112, s.466
Tensîkat-ı İlmiye	[Eğitim] İstanbul, S.112, s.467
İngiltere'de Meşrûtiyet	[Siyaset] İstanbul, S.112, s.467
Eskişehir Muhâbirimiz Diyor ki	[Siyaset] İstanbul, S.112, s.467
Zeyl-i Tashîh	[Tashih] İstanbul, S.112, s.467-8
İstanbul Vilâyeti Dâhilinde Bulunan	
Ziraat Bankası Şubeleri	[Ziraat] İstanbul, S.112, s.468
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Yıldız Saray-ı Hümâyûnu ve Bâbîâli, İnkılâb-ı Azîm, Tecdîd</i>	[Reklam] İstanbul, S.112, s.468
Berlin Muâhedesinin 25. Maddesi	[Haber] İstanbul, S.112, s.468
Vakânüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.112, s.468
Evrâk-ı Havâdis: Osmanlı, İkdâm	[Basın] İstanbul, S.112, s.468
Cümle-i Siyâsiye	[Siyaset] İstanbul, S.113, s.469-0
Ben Bir Mebûs Olsaydım 3	[Siyaset] İstanbul, S.113, s.470
Lazım-Elzem	[Basın] İstanbul, S.113, s.470
İhtimâlât-ı Muhtelîfe (Rütbeler)	[Askeri] İstanbul, S.113, s.471
Tasfiye-i Rütbe-i Askeriye	[Askeri] İstanbul, S.113, s.471
Erbâb-ı İhtisâsa Marûz Bir Billemece	İstanbul, S.113, s.472
Vakânüvis Cetveli:	
Mevlûd Hazret-i Risâlet-i Penâh	İstanbul, S.113, s.472
Tasfiye-i Rütbe-i Askeriye Lâyihası:	
Mülâhazât-ı Umûmiye	[Askeri] İstanbul, S.113, s.472

Meşrûtiyetimizi Hakkıyla	
Muhâfaza Edelim	[Siyaset] İstanbul, S.114, s.473
Velâdet-i Bahr'üs-Saadet	[Haber] İstanbul, S.114, s.473
Biraz Mantık Biraz da İzân	[Hukuk] İstanbul, S.114, s.473-4
İngiltere'de Meşrûtiyet	[Siyaset] İstanbul, S.114, s.474
Tasfiye-i Rütüb-i Askeriye Lâyihası:	
(mabad) Mübde-i Tasfiye	[Askeri] İstanbul, S.114, s.475
Ahvâl-i İstisnâiye ve Bunlar İçin	
İcrâ Edilecek Z. (Grafik)	[Askeri] İstanbul, S.114, s.475
Evrâk-ı Havâdis: İkdâm, Volkan	[Basın] İstanbul, S.114, s.476
Evrâk ve Mekâtib (Ahmet Şuayb Bey)	İstanbul, S.114, s.476
Konya Ereğlisinden Simbat Efendiye	İstanbul, S.114, s.476
Vilâyet	[Haber] İstanbul, S.114, s.476
Neşriyât-ı Cedîde: Musavver Muhit Risâlesi	[Reklam] İstanbul, S.114, s.476
Müntehâb-ı Sânilerin Enzâr-ı Temyîzlerine	[Siyaset] İstanbul, S.115, s.477
Kamil Paşa Beyânnâmesinin	
Gazete Lisânına Tercümesi	[Siyaset] İstanbul, S.115, s.477-9
Bâb-ı Fetvâ	[Siyaset] İstanbul, S.115, s.479-0
Aldandı mı, Aldattı mı?	[Haber] İstanbul, S.115, s.480
Açık Muhâbere	İstanbul, S.115, s.480
Evrâk-ı Havâdis: Serbesti	[Basın] İstanbul, S.117, s.488
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Esrâr-ı Tevhîd, Osmanlı</i>	
<i>Lisânı Elifbası, Bâbîâli'nin İç Yüzü</i>	[Reklam] İstanbul, S.115, s.480
Akıbet	[Siyaset] İstanbul, S.116, s.481
İttihâd-ı Muhammedî ve Yıldız Terşîhatı	[Siyaset] İstanbul, S.116, s.481-2
Kefâret-i Yemin	[Siyaset] İstanbul, S.116, s.482-3
Vakânüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.116, s.484
Vakânüvis Cetveli	[Haber] İstanbul, S.116, s.484
Mekteb-i Hukuk Talebesinden Mustafa Kemal'e	İstanbul, S.116, s.484
İlân: Talebe-i Ulûm Cemiyeti'nin İttihâd ve	
Terakkî Cemiyeti ile alâkası yoktur.	İstanbul, S.116, s.484
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Bâbîâli'nin İç Yüzü,</i>	

<i>İhtilâl Fırkaları</i>	[Reklam] İstanbul, S.116, s.484
Cümle-i Siyâsiye	[Siyaset] İstanbul, S.117, s.485
İngiltere’de Meşrûtiyet	[Siyaset] İstanbul, S.117, s.486
Tasfiye-i Rütüb-i Askeriye Lâyihası (mabad)	İstanbul, S.117, s.487
Neşriyât-ı Cedîde: <i>İhtilâl Fırkaları</i>	[Reklam] İstanbul, S.117, s.488
Vakânüvis Cetveli	[Haber] İstanbul, S.117, s.488
Vakânüvis Cetveli	[Haber] İstanbul, S.117, s.488
İlân (Talebe-i Ulûm Cemiyeti’nin Toplanması)	İstanbul, S.117, s.488
İlân (Tepebaşı Kışlık Tiyatrosunda müsâmere-i fevk’al-âde <i>Mazlûm Şehzade</i> oyunu)	İstanbul, S.117, s.488
Açık Muhâbere	İstanbul, S.117, s.488
Protokolün Kabûlü ve Netâici	[Siyaset] İstanbul, S.118, s.489
Mebûs İntihâbı	[Siyaset] İstanbul, S.118, s.489-490
İstanbul Rıhtım İşleri	[Ticaret] İstanbul, S.118, s.490-491
Posta Ücreti Hakkında	[Haber] İstanbul, S.118, s.491
Vakanüvis Cetveli	[Haber] İstanbul, S.118, s.492
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.118, s.492
İlân (Tepebaşı Kışlık Tiyatrosunda müsâmere-yi fevk-al-âde <i>Mazlûm Şehzade</i> oyunu)	İstanbul, S.118, s.492
Evrâk-ı Havâdis: Yeni Edirne Gazetesi	[Basın] İstanbul, S.118, s.492
Hasan Fehmi Bey Bugün Öldürüldü	[Basın] İstanbul, S.119, s.493-4
Terbiye-i Siyâsiye ve Meşrûtiye	[Siyaset] İstanbul, S.119, s.494-5
Tekâüd-i Sandûkı Hakkında	[Haber] İstanbul, S.119, s.495-6
Osmanlı Dar’ül Fünûn Talebesinin	
Muhikk Bir Tesîri	[Haber] İstanbul, S.119, s.496
Vakânüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.119, s.496
Evrâk ve Mekâtip (Selânik gazetelerinden)	[Basın] İstanbul, S.119, s.496
İstanbul Gazetesi	[Basın] İstanbul, S.119, s.496
Çerkez İttihâd ve Teavün Kulûbünden	[İlan] İstanbul, S.119, s.496
İcâb-ı Hal	[Siyaset] İstanbul, S.120, s.497
Tebrîk ve Teessüf	İstanbul, S.120, s.497
“Şu Yazacağımız Bende Ünvan Bulamadık”	[Siyaset] İstanbul, S.120, s.497-8

- Yenibahçe Gurebâ-yı Müslimîn Hastahânesi [Haber] İstanbul, S.120, s.498
 Tasfiye-i Rütüb-i Askeriye Lâyihası (Grafik) İstanbul, S.120, s.499
 Şehid-i Hürriyet Hasan Fehmi [Haber] İstanbul, S.120, s.500
 Vakânüvis Cetveli: Dâhili [Haber] İstanbul, S.120, s.500
 İlân (Talebe-i Ulûm'ün mitinge iştirâkı) İstanbul, S.120, s.500
 Neşriyât-ı Cedîde: Haftalık *Servet-i Fünûn*,
Eşref Risâlesi, Yıldız Saray-ı Hümayûnu ve
Bâbîâli, Tehlikenin Büyüğü [Reklam] İstanbul, S.120, s.500
 Özür Yoktur, Vazîfenin İfâsı Lâzımdır [Siyaset] İstanbul, S.121, s.501
 Kânûni Bir Suale Garip Bir Cevap [Siyaset] İstanbul, S.121, s.502
 Evvelki Gece Teblîğ Edilmiştir: Mizan Gazetesi
 Müdüriyetine (Hasan Fehmi 'nin öldürülmesi) [Basın] İstanbul, S.121, s.502-3
 Gümrüklere Dair [Ticaret] İstanbul, S.121, s.503
 İlân (Hükkâm-üş Şerî Cemiyeti'nin toplanması) İstanbul, S.121, s.504
 Vakânüvis Cetveli: Dâhili [Haber] İstanbul, S.121, s.504
 Neşriyât-ı Cedîde: *Yapraklar Dökülürken*,
İnkılâb-ı Azîm, Tehlikenin Büyüğü,
Bâbîâli'nin İç Yüzü neşrolunmuştur. [Reklam] İstanbul, S.121, s.504
 Çıkar Yol (Yeni Gazete) [Basın] İstanbul, S.122, s.505-6
 İndependıns Belj Gazetesinin Geçen
 Perşembe Nüshasındaki Yazıya Karşılık [Siyaset] İstanbul, S.122, s.506
 Mekteb-i Mülkiyede Tedrîsat [Eğitim] İstanbul, S.122, s.506-7
 İngiltere'de Meşrûtiyet [Siyaset] İstanbul, S.122, s.507-8
 Yalova'dan [mektup] İstanbul, S.122, s.508
 Evrâk-ı Havâdis: Manisa [Basın] İstanbul, S.122, s.508
 Neşriyât-ı Cedîde: *Yıldız Saray-ı Hümayûnu ve*
Bâbîâli, Tehlikenin Büyüğü, İnkılâb-ı Azîm,
İhtilâl Fırkaları [Reklam] İstanbul, S.122, s.508
 İki Taraf [Siyaset] İstanbul, S.123, s.509
 Meclis-i Mebûsân'ın Fâtiha-yı Teşrîyesi [Siyaset] İstanbul, S.123, s.509-0
 Tasfiye-i Rütüb-i Askeriye Lâyihası (mabad) [Askeri] İstanbul, S.123, s.511
 Tasfiye Neticesinde Alaylılar (Grafik) [Askeri] İstanbul, S.123, s.511

Kaymakam Asım Bey-Askeri Kulübü	[İlan] İstanbul, S.123, s.512
Vakânüvis Cetveli	[Haber] İstanbul, S.123, s.512
Bir Vakâ-i Hayriye	[Siyaset] İstanbul, S.124, s.513-4
Henüz Bir Şey Yok	[Siyaset] İstanbul, S.124, s.514
Ümit-Bahş Bir Eser	[Haber] İstanbul, S.124, s.514
Osmanlı Arnavut Kulübünden:	
İlân (Mitinge iştirâk ricâsı)	İstanbul, S.124, s.516
İlân (Mekteb-i Mülkiye talebesinin toplanması)	İstanbul, S.124, s.516
İlân (Tahrîr ve Talîm Cemiyetinden ictimâ daveti)	İstanbul, S.124, s.516
İlân (Musavver Muhit ve Resimli Roman kârilerine müsâmere-i edebiyelerden 2.si Cuma günü)	İstanbul, S.124, s.516
İnkılâb-ı Sahîh: Teşekkürât-ı Bî-pâyân	[Siyaset] İstanbul, S.125, s.517
İnkılâb ve Selâmet-i Devlet ve Millet	[Siyaset] İstanbul, S.125, s.517-8
Bu da mı Vehim?	[Haber] İstanbul, S.125, s.518-9
İngiltere’de Meşrûtiyet	[Siyaset] İstanbul, S.125, s.519
Nisan İnkılâbı	[Haber] İstanbul, S.125, s.519-0
Tebliğat: İstirdâd Talim-nâmesi	[Siyaset] İstanbul, S.125, s.520
Aydın Vilâyetinden Eşkiyâ Gâilesi	İstanbul, S.125, s.520
Mizan İdâresine	İstanbul, S.125, s.520
Asker Evlatlarımıza İhtâr	[Askeri] İstanbul, S.126, s.521
Abdülhamid: Sûret-i Hatt-ı Hümayûn	[İlan] İstanbul, S.126, s.521
İlân (Meclis-i Mebûsânın toplanması)	İstanbul, S.126, s.521
İlân (Kabinenin birinci vazîfesi)	İstanbul, S.126, s.521
İnkılâbımızın Yeni Safhası	[Siyaset] İstanbul, S.126, s.521-2
Mebûsânımız	[Siyaset] İstanbul, S.126, s.522
İlân: Matbûât mitinginin emr-i ahîre kadar tehîri icâb-ı ahvâldendir.	İstanbul, S.126, s.524
Mizan İdâresine	İstanbul, S.126, s.524
Meclis-i Mebûsânımız	[Siyaset] İstanbul, S.127, s.525-6
Tebliğat-ı Resmîye	[Haber] İstanbul, S.127, s.526
Tebliğat	İstanbul, S.127, s.526
Bir Tashîh-i Elzem	[Tashih] İstanbul, S.127, s.527

Kâriлерimize: İnkılaba fesad karıştıranlara inanmayın!	İstanbul, S.127, s.527
Polis Niçin İş Görmüyor?	İstanbul, S.127, s.528
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.127, s.528
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Yıldız Saray-ı Hümayûnu ve Bâbîâli, Tehlikenin Büyüğü, İnkılâb-ı Azîm, Bâbîâli'nin İç Yüzü</i>	[Reklam] İstanbul, S.127, s.528
Kâriлерimize İhtâr	İstanbul, S.128, s.529
Yanlışlık (Mektepli-Alaylı)	[Askeri] İstanbul, S.128, s.529
Mebûsân Beyânnâmesi, 2 Nisan 1325	[Siyaset] İstanbul, S.128, s.529-0
Hayret ve Dikkat	[Haber] İstanbul, S.128, s.532
Neşriyât-ı Cedîde: <i>Kalender, Şikâyet, Gramofon Gazeteleri</i>	[Reklam] İstanbul, S.128, s.532
Heyet-i Müttefikâ-yı Osmaniyenin Beyânnâmesi	[Siyaset] İstanbul, S.129, s.533
İkdam: Zât-ı Şâhânenin Beyânâtı	İstanbul, S.129, s.533
Matbaalar ve Müretteblerin Âsâyiş-i	
Umûmiye-i Memlekete Tesfiri	[Basın] İstanbul, S.129, s.534
Cemiyet-i İlmiyenin Teşebbüsü	[Tebrik] İstanbul, S.129, s.534
Ulemâmız Ne Diyor?	İstanbul, S.129, s.534-5
Uşâğım- İsmail	[Mektup] İstanbul, S.129, s.535-6
Semadirek Adasından Abdülkadir'e	İstanbul, S.129, s.536
Duyûn-ı Umûmiyede	[Haber] İstanbul, S.129, s.536
Yusuf Ziyaeddin	[Teşekkür] İstanbul, S.129, s.536
Duyûn-ı Umûmiye İdâresinden	[İlan] İstanbul, S.129, s.536
Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye Nezâretinden	[İlan] İstanbul, S.129, s.536
İnkılâb-ı Azîm	[Reklam] İstanbul, S.129, s.536
Osmanlı Heyet-i Müttefikâsı	[Siyaset] İstanbul, S.130, s.537-8
Aynen: Başlıksız (Bir köy halkının feryâdı)	[Hukuk] İstanbul, S.130, s.539
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.130, s.539
Evrâk-ı Havâdis (Basına nasîhat)	[Basın] İstanbul, S.130, s.539-0
Trabzon Vilâyeti Dersaadet Terakkî ve	
Teavün Kulübünden	[İlan] İstanbul, S.130, s.540
Vakanüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.130, s.540

Adana'da Takrîr-i Âsâyîş	[Haber] İstanbul, S.130, s.540
İlân-ı Resmi:Nezâret-i Umûr-ı Zabtiye'den (Bir suç işlemedikçe kimse takip edilmeyecek.)	İstanbul, S.130, s.540
İlân (Cemiyet-i Muallimîn Meclisinden toplantı)	İstanbul, S.130, s.540
Kadıköyü Gençler Cemiyeti Hayriyesinden	[İlan] İstanbul, S.130, s.540
Neşriyât-ı Cedîde: <i>İnkılâb-ı Azîm,</i> <i>Tercüme-i Buhâri, Mevhibe-i Bâri</i>	[Reklam] İstanbul, S.130, s.540
Bulgaristan'a Bir Nasîhat	[Siyaset] İstanbul, S.131, s.541
Heyet-i Müttefikâ-yı Osmaniye	[Siyaset] İstanbul, S.131, s.542
Edirne'den Zâbit Hafız'a Cevap	İstanbul, S.131, s.544
Tebliğat-ı Resmi: Polis mürâcaatları ilân-ı ahîre kadar durdurulmuştur.	[İlan] İstanbul, S.131, s.544
İnkılâb-ı Azîm	[Reklam] İstanbul, S.131, s.544
Artık Çocukluğumuza Bir Nihayet Verelim	[Siyaset] İstanbul, S.132, s.545-6
Meclis-i Mebûsân'ın 59. İctimânda Heyet-i Vükelâ Adına Tanzim Olunan Beyânnâme	[Siyaset] İstanbul, S.132, s.546
Fazâil-i Ahlâkiye	[Askeri] İstanbul, S.132, s.546
Hile-i Kânûniye	[Hukuk] İstanbul, S.132, s.546-7
Hareket Ordusu Kumandanı Tarafından İstanbul Ahâlisine Beyânnâme	[Askeri] İstanbul, S.132, s.548
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.132, s.548
Cümle-i Siyâsiye	[Siyaset] İstanbul, S.133, s.549
Tarihten İbret Alalım	[Siyaset] İstanbul, S.133, s.549-0
Lâzım Bir Nasîhat	[Siyaset] İstanbul, S.133, s.550-1
Evrâk-ı Havâdis (Lâ-Türkî, Sabah)	[Basın] İstanbul, S.133, s.551
Aynen: Efendim	İstanbul, S.133, s.551-2
Açık Muhâbere	İstanbul, S.133, s.552
İlân (Heyet-i Müttefikâ-yı Osmaniyece verilen karar mucibince muhtalî encümenin içtimâ)	İstanbul, S.133, s.552
Tersane-i Âmire Kumandanlığından	[Haber] İstanbul, S.133, s.552
Ahvâl-i Umûmiye	[Siyaset] İstanbul, S.134, s.553
Heyet-i Vükelânın Mevkii	[Siyaset] İstanbul, S.135, s.557

Heyet-i Müttefikâ-yı Osmaniye	[Siyaset] İstanbul, S.135, s.557-8
Yeni Gazete Refikimizden Vükelânın Beyânâtı	[Basın] İstanbul, S.135, s.558
Bir Lâzıme-i İdâre	[Haber] İstanbul, S.135, s.558
Evrâk-ı Havâdis (Lâ-Türkî, Osmanlı, İkdam, Doğru Yol)	[Basın] İstanbul, S.135, s.559
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.135, s.559
Hüsn-i Zan, Sû-i Zan	[Basın] İstanbul, S.135, s.559-0
Vakanüvis Cetveli: Dâhili	[Haber] İstanbul, S.135, s.560
Rum Cemiyet-i Siyâsiyesinin Beyânnâmesi	[Siyaset] İstanbul, S.135, s.560
İnkılâb-ı Azîm	[Reklam] İstanbul, S.135, s.560

II.2. KONULARINA GÖRE FİHRİST

II.2.1. EDEBİYAT

II.2.1.1. EDEBİ ESERLER

A) ŞİİR

Abdülehad Nuri

Başlıksız Şiir

Kahire, S.173, s.2471-2

Bir Arnavut

Rumeli'den (Abdülhamid'in siyâsetini
tenkit ve *Bir Arnavut*'un şiiri)

Paris, S.1, s.3-4

Bir Derviş

Başlıksız (Vatan Redifli Şiir)

Paris, S.12, s.4

Bir Köylü

Hasbihâl

Kahire, S.177, s.2503

Erbâb-ı Hamiyyetten Biri

Başlıksız Şiir (Abdülhamid Aleyhine)

Kahire, S.171, s.2454-5

Mazlûm

Başlıksız Şiir (Hürriyet)

Kahire, S.184, s.2559

Necdetî

Hitâb

Kahire, S.179, s.2419

Başlıksız Şiir

Kahire, S.182, s.2542-3

Ticâret ve Nâfia Nâzırı Mahmud Paşa

Gazel (Hazîne-i Fünûn'dan)

Kahire, S.170, s.2446

Tunalı Hilmi

Başlıksız Şiir

Kahire, S.180, s.2526

Bir Kız

Paris, S.2, s.5

İmzasız

Menfâ

Cenevre, S.29, s.3

Bâki Eserin Müeyyisâtı

Cenevre, S.29, s.3

Şekvâ-yı Ruh

Cenevre, S.29, s.4

Teselli-i Müebbed

Cenevre, S.29, s.4

B) MEKTUP**[aym]. H.**

Başlıksız (Mizan bu imzasız mektubu

Ebu'l Hüda'nın yazdığını düşünüyor.)

Kahire, S.168, s.2426

[aym]. K.

Üsküp'ten (Kaziyelerdeki ecnebi şantözlerin varlığı)

İstanbul, S.116, s.483

[aym]. [ye].

Şam'dan (İttihâd Terakkî ve Padişah)

Kahire, S.172, s.2462-3

Abdullah Cevdet

Kahire, 22 Ağustos 1908 (Mizan'a tebrîk yazısı)

İstanbul, S.31, s.139

Mısır'dan Bir Nazar (Basına sansür uygulanacağı ve

Cemiyet aleyhtarı gazetelerin kapanacağı haberi)

İstanbul, S.119, s.495

Ahmed Adnan

Aynen: Başlıksız (Meşrûtiyetin halka

anlatılması ulemânın vazîfesidir.)

İstanbul, S.40, s.175-6

Ahmed Fazıl

Vatan-ı Azîmimizin Muhibb-i Hakîkiyesi Murat Bey
(Merhûm Mehmed Tevfik'in eserlerinin intişârı için)

İstanbul, S.7, s.32

Ahmed Midhat

Varaka-yı Mahsûsa: Üstad-ı Muhterem
Murad Bey'e (31 Mart isyânı)

İstanbul, S.131, s.541-2

Ahmed Zeki

Üsküp, 23 Ağustos (35. Mizan'daki
Vâridât-ı Umûmiye hakkında)

İstanbul, S.43, s.189-0

Ali

Edirne, 6 Ağustos (Mektepli-Mektepsiz)

İstanbul, S.24, s.109

Ali Rahmi [D.Vekillerinden]

Hayret! (Menfâ, firârî ve kayıp yakınları İstînâf
Müddeî-i Umûmiliğine başvurması gerektiği)

İstanbul, S.23, s.103-4

Avlonyalı Kemal

Başlıksız (İzmir'deki jandarma tensîkatı)

İstanbul, S.133, s.552

Bir Arnavut

Bükreş, fi 6 Şubat 311: Vatanperver Efendimiz

Kahire, S.166, s.2415-6

Bir Arnavut

Rumeli'den (Abdülhamid'in siyâseti)

Paris, S.1, s.3-4

Cemal [Mutasarrıf-ı Sâbık]

Mizan Sahibi Murat Bey'e (Övgü mektubu)

İstanbul, S.7, s.32

Daniş

Üstâd-ı Muhteremim (Basın tartışmaları)

İstanbul, S.31, s.141

Dr.Şerafeddin-Dr. Softazâde Abdullah-

Dr.Necmeddin-Dr.Hamid-Refik Azim-

Suad-Haydar-Hakkı-Mehmed Rahmi-

Manastırlı Bahaddin-Ali Nasuhi

Kahire'den: Mizan Gazetesine (İsyânın sonucu)

İstanbul, S.126, s.524

Ed-Dâi [Talib-i Selâmet Bir Mümin]

Mekke-i Mükerreme, 2 Şevval

Kahire, S.170, s.2446

Ekrem Esad Rauf

Mersin, 6 Nisan (Mersin'de âsâyişin

normal olduğuna dair mektup)

İstanbul, S.133, s.552

Es-Seyyid Bekir [Karamürsel İâne-i

Askeriye Komisyon Reisi]

Mizan Gazetesi Sahibi Murat Bey'e (Asker için toplanan iânâtın Cemiyet-i İttihâdiye'ye verildiği haberinin tekzîbi için yazılmıştır.)

İstanbul, S.101, s.424

Emrullah [Kırk Kilise Mebûsu]

Mizan Gazetesine (Mizan'da hakkında

imâen yazılmış tarîzi yazıya cevap)

İstanbul, S.128, s.530-1

Faslzâde M. Esad

Selânik'ten: İslam Arnavut

Kardeşlerime Bir Ricâ

İstanbul, S.118, s.491-2

Fatma

Bursa, 4 Mart 1325 (Münâsebetsiz mizah gazetelerine

- Bursalı hamınların mitingle cevap verme fikri) İstanbul, S.101, s.423
- Fatma [Sarıyer'den]**
Murat Beyefendi Oğluma İstanbul, S.109, s.456
- Fethi**
Meftûn Olduğumuz Hürriyet İstanbul, S.36, s.162
Kengri, 15 Mart 325 (Kengri'de açlık meselesi) İstanbul, S.109, s.456
- Fraşerli Osman**
İzmir, 11 Ağustos (Ticâri ve iktisâdi
alandaki çalışanların işi bırakması) İstanbul, S.30, s.133
- Göneli Hilmi Efendi**
Başlıksız (Gönel Kazasının ortasından geçen Karaman
Deresine lağım suyunun karışması) İstanbul, S.65, s.277
- Gulam Mehmed Ali**
Haydarabad, 21 Şevval 1313 (Mizancı'nın idamı) Kahire, S.177, s.2501
- Halide [Koska'dan]**
Arz-ı Şükrân (Mestûriyet, Adem-i Mestûriyet) İstanbul, S.58, s.249-0
- Hamdi**
Eski Arkadaşım Mizan Sahibi Murat Bey'e
(Zabtiye Nezâretini koruyan askerler) İstanbul, S.30, s.133
- Hayri Fethi**
Başlıksız (Hürriyet sonrası Mizan) İstanbul, S.19, s.86
- Hüseyin Nebîh**
Paris, 26 Eylül 1908 (Serbest basının görevi) İstanbul, S.65, s.276-7

İlmiye'den Semian

Suriye'den (Savaşın gidişatı)

Cenevre, S.22, s.4

İttihâd ve Terakkî Cemiyeti Paris Müdüriyeti

Lehistan Zedegânından Bir Zâta

Paris, 15 Mart 1897

Paris, S.12, s.3

İzidor [Tahrîrât-ı Hâriciye H.]

Başlıksız (İlyas Kohen Efendi'nin mülâhazatı)

İstanbul, S.8, s.39

İzmirli Ahmet Naci

İzmir, 17 Mart 1325 (Taşradaki olayların

izâh edildiği bendde hâkimin bulunduğu

kısmın Hizmet gazetesinde neşredilmiştir.)

İstanbul, S.116, s.484

Kâmil [Polis Müdürü]

Aynen: Başlıksız (Bir malûmât)

İstanbul, S.24, s.108

Kaymakamzâde Giridî Hakkı

Ankale'den (Serbesti-i matbûâtın müdâfaası

mitingine katılamayacağını bildirmektedir.)

İstanbul, S.120, s.500

Keçecizâde Hikmet

Mizan Gazete-i Muteberesine (Mizan'daki

Mustafa Reşit Paşa yazısına istinâden)

Cenevre, S.20, s.2-3

Konyalı İhtiyâr Bir Türk

Konya, 9 Nisan (Devletin varlığının

ve bekâsının sorumlusu)

Kahire, S.174, s.2477-9

Maryayan Manuk [D.Vekillerinden]

Aynen: Başlıksız (Hürriyetin getirdikleri)

İstanbul, S.11, s.54

Medrese-Nişinlerden Fakir Bir Softa

Dersaadet, 21 Mart: Bu Ne Hilâfettir Yarab!

Kahire, S.172, s.2463

Mehmed Ali

Filibe'den, 1 Ağustos: Neler Kaybettik,

Meşrûtiyet Bize Neler Kazandıracak?

İstanbul, S.23, s.100-1

Mehmed Cemil [Lületaş Maden Müdürü]

Mizan Muharririne (Övgü ve tebrik mektubu)

Eskişehir, 11 Ağustos 1324 (Hâriciye

memurlarının yabancı dil sorunu)

İstanbul, S.10, s.47-8

İstanbul, S.32, s.145-6

Mehmed Murad

Viyana Sefiri Vasıtasıyla Zât-ı Şâhâneye Takdîm

Ettiğim Mektup (İstanbul'u terk nedeni)

Kahire, S.159, s.2357-8

Açık Muhâbere: Şevketli Kudretli Efendimiz

Hazretlerine (Abdülhamid'in tahtı terk etmesi)

Kahire, S.162, s.2377-1

Küçük Muhâbere: Adliye ve Mezâhib

Nâzırı Abdurrahman Paşa'ya

Kahire, S.164, s.2399

İkiden Biri: Bade'l-Hüküm

Kahire, S.165, s.2401

Risâlemizden: Padişahım!

Kahire, S.168, s.2428

Açık Muhâbere: Sevgili Efendimiz Hazretleri

Paris, S.7, s.1-2

Şehid-i Zî-Hayat: Cevap (Sultan Hamid'in sâdik

bendelerinden birinin mektubuna cevap)

Cenevre, S.21, s.4

Azîzim Ahmet Beyefendi

Cenevre, S.22, s.2

Açık Muhâbere: İttihâd ve Terakkî

Cemiyeti Osmaniyesi Riyâseti Ulyasına

İstanbul, S.1, s.3

Osmanlı İttihâd ve Terakkî Cemiyeti

Mısır Şubesinde, 29 Nisan 96

İstanbul, S.43, s.187

Açık Muhâbere (Paris Kont Cenablarına)

İstanbul, S.73, s.307-8

Mehmed Yaşar

Resmî: İntihârıma Dair Hulâsa Zehirli Bir Kağıt

İstanbul, S.99, s.415-6

Midhat PaşaSadâretinin Son Eyyâmında Sultan Hamid'e Mektubu
Eski Hamam Eski Tas: Sûret-i Mektup (3 Zilkade 295)Kahire, S.170, s.2445
Kahire, S.180, s.2523-5**Necip**

Muhterem Efendim (Mizancı'ya övgü)

Kahire, S.177, s.2503

Necmeddin

Aynen: Başlıksız (Mekteb-i Mülkiyenin içtimâi)

İstanbul, S.21, s.93

Niyazi [Üsküdar'dan Trabzon**Müstantik-i Sâbıkı, Çarşambalı]**Alınan Varaka (Sabah'ın Mizan aleyhtarlığı)
Herkes Okusun! (Matbûâtın vazîfesi)İstanbul, S.6, s.26-7
İstanbul, S.31, s.140-1**Otuzu Mütecâviz İmzâ-yı Muteber**

Ey Padişah-ı Âlî-câhımız

Kahire, S.163, s.2388-1

Rasih [Divân-ı Muhâsebât Reisi]Başlıksız (Kânûn-i Esâsi'nin 106. Maddesi
Divân-ı Muhâsebât Kararnâmesi)

İstanbul, S.42, s.184-5

Razi

Girid Mektubu

Paris, S.18, s.3-5

Reşid Akif [Sivas Vali-i Sâbıkı]Devr-i Cedîd-i Hürriyete Lâyık Bir Hareket-i
Resmiye Olmak Üzere İkdâm'dan Dercedilmiştir:
Zât-ı Sâmi-i Sadâret Penâhiye

İstanbul, S.16, s.72

Reşid Akif [Dâhiliye Nâzır-ı Sâbıkı]

Aynen: Başlıksız (Tersânedede yakalanan Ahmed
Bin Mahmud adlı silahşörün kınanması)

İstanbul, S.131, s.544

S. [Mezkûr Mecliste Bulunan]

Açık Muhâbere

Kahire, S.172, s.2460

Sakine Fatma

Cihangir'den (Gazeteler şahsiyet aleyhinde
yazmayı bırakıp vatana hizmet etmeli)

İstanbul, S.9, s.43

Seniha

Mizan Gazetesine, 9 Ağustos 1324
(Merhûm Ömer Paşa aleyhinde Millet'te
çıkan yazılara kızılı tarafından verilen cevap)

İstanbul, S.29, s.130

Sultan Murad-ı Hamis

14 Sene Evvel Abdülhamid Hazretlerine
Gönderdikleri Mektubun Sûretidir

Kahire, S.171, s.2453-4

Süleyman Nazif

Murat Beyefendiye (31 Mart İsyânı)

İstanbul, S.127, s.527-8

Şerif Sadık

Selânik'ten (Şerif Galip Efendi'nin mezarı ve
nâşının Dersaadet'e avdetinin beyânı)

İstanbul, S.56, s.24

Şevki (Zeyrek'ten)

Murat Bey'e (Kundakçılar
yüzünden âsâyışin bozulması)

İstanbul, S.29, s.129

Şükrü Fırat

Aynen: Başlıksız (*İbtîlâ-yı Memuriyet*
makalesine istinâden)

İstanbul, S.94, s.393-4

Şükrü Karavan

İzmir'den (Halkın hürriyeti idrâki)

İstanbul, S.107, s.448

T.

Ankara, 29 Temmuz (Mizan aleyhtarlığı hakkında)

İstanbul, S.20, s.89

Tayyar

Ankara'dan: Hamiyet-meâb (Mizan
aleyhtarlığı hakkında)

İstanbul, S.8, s.39

Terzioğlu Şakir [Yortan Kariyesinden]

Aynen: Başlıksız (Elkab'tan haberler)

İstanbul, S.101, s.423

Ulemâ'dan Bir Zât

İstanbul, 31 Kânûn-i Sâni: Azîzimiz Muradımız

Kahire, S.165, s.2406-7

Yanyalı Tahsin

Preveze, 18 Şubat 324: Nâfia Nâzırı
Gabriyel Efendi'ye Açık Mektup

İstanbul, S.91, s.381-2

Yevanaki [Trabzon Ve Kastamonu**Adliye Müfettiş Muâvin-i Sâbık]**

Mizan İdâresine (Cezâ
Kânûnnâmesinin 214. Maddesi)

İstanbul, S.102, s.428

Yıldız Fırkasında Bir Zâbıt

İstanbul, 7 Haziran (Son
pişmanlık fayda vermez)

Kahire, S.183, s.2547-9

Yozgathı Divânzâde Hamdi

Taşrada Vuku Bulan Olaylar

İstanbul, S.103, s.431-2

Z. Nami

Aynen (Hafiye Fehim Paşa'nın raporları)

İstanbul, S.14, s.66

Ziya

Aynen: Hilâfet-i İslamiye ve Tarîk-i İlmiye

İstanbul, S.29, s.129

İmzasız

Açık Muhâbere: Devletli Cenâbetli

Efendimiz Hazretlerine! (mabadi var)

Kahire, S.164, s.2393-6

Açık Muhâbere (mabad)

Kahire, S.165, s.2402-5

İstanbul, 31 Kânûn-i Sâni: Azîzimiz Muradımız

Kahire, S.165, s.2406-7

Dersaadet, 8 Şubat

Kahire, S.166, s.2415

Mekâtîp: Halep'ten (Gazetelerin

Ahmed Rıza hakkındaki yazıları)

Kahire, S.168, s.2430-2

Dersaadet, 11 Nisan

Kahire, S.175, s.2486

İstanbul, Nisan 312

Kahire, S.177, s.2501-3

Ankara, 22 Nisan (Muhibb-i vatan)

Kahire, S.178, s.2510-2

İstanbul'dan

Kahire, S.179, s.2517-8

Meşveret'e Gönderilmiş Bir Mektup

Kahire, S.179, s.2518

İstanbul'dan, 19 Mayıs

Kahire, S.180, s.2525

Selânik'ten, 17 Mayıs

Kahire, S.180, s.2525

Hanya, 18 Mayıs

Kahire, S.180, s.2525-6

Paris, 1 Haziran 96

Kahire, S.182, s.2540-1

Suriye, 1 Muharrem

Kahire, S.183, s.2549-1

Trablusgarb'tan

Kahire, S.184, s.2558-9

İstanbul'dan

Paris, S.1, s.3

Edirne'den

Paris, S.2, s.4-5

İdâre-i Merkeziye'den Gelen Bir Mektup

Paris, S.6, s.4

Selânik'ten

Paris, S.8, s.5

İstanbul, 22 Mart 1313	Paris, S.15, s.3-4
Bingazi'de Bir Vakâ-yı Azîm, 13 Mart 312	Paris, S.18, s.5-6
Sultan Hamid'in Sâdık	
Bendelerinden Bir Zâtın Mektubu	Cenevre, S.21, s.3-4
Angirit Hanya, 2 Mayıs 312	Cenevre, S.22, s.3
Aziziye Mektubundan	Cenevre, S.24, s.3
El-Cezîre Mektupları (2 adet)	Cenevre, S.25, s.1-3
Londra'dan	Cenevre, S.27, s.1-2
Aynen: Başlıksız (Şahsiyet...)	İstanbul, S.15, s.69
Kahire'den-Murad Bey'e (Hürriyet Cemiyeti	
Vatan-perverânesinin Mısır Şubesi tarafından	
vârid olan mektubu)	İstanbul, S.17, s.78
İzmit, 4 Ağustos	İstanbul, S.21, s.93-4
Mizan Gazetesine	İstanbul, S.23, s.104
14 Teşrin-i Evvel 1311'de Hâk-pây-i Şâhâneye	
Takdîm Olunan Varaka: Müdâhil	İstanbul, S.32, s.143
Aynen: Başlıksız (Alâkadâr zât-ı	
şerâfet-simat tarafından)	İstanbul, S.35, s.156
Aynen: Başlıksız (Nevzâd-ı vatan...)	İstanbul, S.35, s.157
Aynen: İzmit, 17 Ağustos	İstanbul, S.35, s.157-8
Başlıksız (Bayezid dersiâm	
larından bir zât diyor ki)	İstanbul, S.35, s.158
Trablusgarp, 18 Ağustos	İstanbul, S.46, s.201
Efendim (Murat Bey'e)	İstanbul, S.49, s.212-3
Başlıksız (Erkân-ı heyet-i hâzıra'dan...)	İstanbul, S.53, s.229
Başlıksız (Bir zamanlar...)	İstanbul, S.54, s.233-4
Tekfur Dağından	İstanbul, S.56, s.241
Eskişehir'den	İstanbul, S.56, s.241-2
Tuhaf Şey: Trablusgarp'tan	İstanbul, S.59, s.253
Reşit Akif Paşa Hazretlerine	İstanbul, S.64, s.273
Aynen: Cemile Sultanzâde Celaledin Beyefendi	İstanbul, S.69, s.294
Aynen: Bandırma'dan	İstanbul, S.71, s.302

Eskişehir, 25 Şubat	İstanbul, S.96, s.401-2
Mısır, 6 Mart: Üstad	İstanbul, S.98, s.412
Kayseri, 5 Mart 1325	İstanbul, S.106, s.444
Yalova'dan Meclis-i Mebûsâna Mektup	İstanbul, S.122, s.508
Uşağım-İsmail	İstanbul, S.129, s.535-6

C) FIKRA

Bir Fıkra	İstanbul, S.81, s.342
-----------	-----------------------

D) ATASÖZÜ

İcâb Ettikçe Bir Darb-ı Mesel	İstanbul, S.78, s.330
Mart Hesabına: İcâb Ettikçe Bir Darb-ı Mesel	İstanbul, S.106, s.444

II.2.2. BASIN

II.2.2.1. MİZAN'LA İLGİLİ YAZILAR

Ali Fikri ve Mustafa Haydar

[Mekteb-i Hukuktan]

Mizan Gazetesi İdârehânesine, 31 Temmuz
(Sabah'ın *Said Paşa'nın Beyânâtı* makalesi)

İstanbul, S.17, s.77-8

Dar'ül-Muallimîn İbtidâi Müdüriyeti

Mizan Gazetesi İdâre-i Muteberesine

İstanbul, S.123, s.512

Dr. Nazım Rahmi [Selânik Mebûsu]

Mizan İdâresine (Ali Kemal'in
kendisine ettiği iftirâ hakkında)

İstanbul, S.120, s.500

Ebu Muzaffer Niyazi [Cezayir]

Bahr-ı Sefid Sermüstantiki]

Mizan'a (Mizan'ın eski
gayretinin kalmadığı hakkında)

İstanbul, S.101, s.421-3

Edirneli Naci

Mizan Gazetesi Müdüriyetine:
Adem-i Merkeziyet Meselesi

İstanbul, S.39, s.173

F.Y.

Mizan İdâresine (İâne-i Milliye defteri)

İstanbul, S.104, s.436

Ferit [Lazistan Mebûsu]

Mizan Gazetesi İdârehanesine (*Şeyhülislam ve
Meclis-i Mebûsân* makalesi hakkında)

İstanbul, S.82, s.343

Irak'tan İhtiyâr Bir Asker

Mizan-Murad

Kahire, S.177, s.2500-1

İsmail Hakkı [Jandarma Binbaşılardan]

Başlıksız (31. Mizan'daki Niyazi
imzalı mektuba istinâden)

İstanbul, S.34, s.154

Kerkükî Sırrı

Beyân-ı Hakikat ve Murad

İstanbul, S.5, s.24

Mehmed Murad

Vazîfe-i Hamiyyet (M. Murad'ın
aleyhinde yazılanlara cevabı)

Kahire, S.160, s.2361

Murad

Mizan Gazetesi Muharrirliğine

Paris, S.8, s.6

Reşid Akif [Dâhiliye Nâzir-ı Sâbıkı]

Başlıksız (Reşid Akif'e yazılan ve Mizan'da
yayınlanan açık mektuba cevap)

İstanbul, S.68, s.288

Rıza Paşa [Serasker-i Sâbık]

Başlıksız (Emekli Paşa'nın
yapacağı yardımlar hakkında)

İstanbul, S.25, s.114

Tophâne-i Âmire Meclisinden

Başlıksız (Mizan'ın 48.
nüshasındaki mavzerler üzerine)

İstanbul, S.52, s.226

İmzasız

Mizan'ın Tensikat Lâyihası

İstanbul, S.32, s.145

Başlıksız (Mizan Gazetesi'nin 35. nüshası hakkında)

İstanbul, S.43, s.188-9

Başlıksız (Mizan'ın Pazartesi nüshası hakkında)

İstanbul, S.56, s.241

İlgin'dan (Mizan'ın 28. nüshası hakkında)

İstanbul, S.63, s.270

Garaz-i Şahsî

İstanbul, S.67, s.284-5

II.2.2.2. DİĞER GAZETELERLE İLGİLİ YAZILAR

Evrâk-ı Havâdis (Sabah ve Meşveret'ten Haberler)

Kahire, S.161, s.2376

Evrâk-ı Havâdis (Sabah ve Dersaadet Gazeteleri)

Kahire, S.162, s.2384

Evrâk-ı Havâdis (Meşveret, İkdâm, Sabah)

Kahire, S.163, s.2391-2

Evrâk-ı Havâdis (Acîbeler-Dersaadet Gazeteleri)

Kahire, S.166, s.2414-5

Matbûât (Hazîne-i Fünûn)

Kahire, S.170, s.2446-7

Matbûât (İkdâm)

Kahire, S.170, s.2447-8

Matbûât (Sabah)

Kahire, S.172, s.2463

Matbûât (İkdâm, Saadet)

Kahire, S.174, s.2479-0

Matbûât

Kahire, S.175, s.2486

Matbûât (İkdâm)

Kahire, S.176, s.2496

Matbûât (Meşveret'in Yazısı, Acîbe)

Kahire, S.179, s.2517

Matbûât (Dersaadet Gazeteleri)

Kahire, S.183, s.2551

Evrâk-1 Havâdis (Gayret)	Paris, S.2, s.3
Evrâk-1 Havâdis (Kânûn-i Esâsi Gazetesi)	Paris, S.3, s.4
Evrâk-1 Havâdis (Bosna Hersek Gazetesi)	Paris, S.5, s.4
Başlıksız (İkdam'ın 13 Mayıs 312 Tarihli Nüshası)	Cenevre, S.23, s.4
Başlıksız (Hürriyet Gazetesi)	Cenevre, S.25, s.4
Başlıksız (Servet-i Fünûn'daki <i>Gayretullah</i> Yazısı)	İstanbul, S.10, s.46-7
Evrâk-1 Havâdis (Servet-i Fünûn, Sabah)	İstanbul, S.11, s.53
Evrâk-1 Havâdis (Rüfekânın dünkü nüshası)	İstanbul, S.13, s.61
Evrâk-1 Havâdis (Millet)	İstanbul, S.13, s.61
Evrâk-1 Havâdis (Bazı Gazeteleri Tebrîk)	İstanbul, S.14, s.66
Matbûât (Tercümân-ı Hakîkat, Millet, Seyyâre)	İstanbul, S.15, s.69
Evrâk-1 Havâdis (Hakkı Behiç'e Cevap)	İstanbul, S.15, s.69
Tarîk-i İlmiye Islahâtı (İkdam'dan)	İstanbul, S.16, s.71-2
Sabah, Tercümân, Servet-i Fünûn, Boşboğaz	İstanbul, S.16, s.72-3
Evrâk-1 Havâdis (Servet-i Fünûn, Tanin)	İstanbul, S.17, s.77
Evrâk-1 Havâdis (Servet-i Fünûn)	İstanbul, S.18, s.81
Evrâk-1 Havâdis (Tercüman-ı Hakîkat)	İstanbul, S.18, s.81
Evrâk-1 Havâdis (Saadet)	İstanbul, S.18, s.81-2
Vilâyet (Edirne Refikimizden)	İstanbul, S.19, s.86
Evrâk-1 Havâdis	İstanbul, S.20, s.90
Evrâk-1 Havâdis (Saadet)	İstanbul, S.21, s.93
Tercüman-ı Hakîkat, Sabah, İkdam	İstanbul, S.22, s.98
Millet, Sabah, Yeni Gazete, Servet-i Fünûn, Tanin,	
Mirât-ı Âlem, Feyz-i Hürriyet	İstanbul, S.23, s.102-3
Tercüman-ı Hakîkat, Tanin, Şark	İstanbul, S.24, s.109-0
Sabah, Tercümân-ı Hakîkat, Tanin	İstanbul, S.27, s.122
Geveze, Servet, İttifâk, İkdam	İstanbul, S.29, s.130
Başlıksız (Geveze'nin 6. Nüshası)	İstanbul, S.30, s.134
Tanin, Hürriyet, Millet, Nevzâd-ı Vatan	İstanbul, S.32, s.146
Kürtler (Feyz-i Hürriyet)	İstanbul, S.33, s.150
Servet-i Fünûn, Feyz-i Hürriyet	İstanbul, S.33, s.150
Evrâk-1 Havâdis	İstanbul, S.36, s.162

Millet, Tanin, Mirât-ı Âlem	İstanbul, S.38, s.169-0
Evrâk-ı Havâdis (İkdam, Hizmet, Metin)	İstanbul, S.40, s.178
Evrâk-ı Havâdis (Servet-i Fünûn)	İstanbul, S.41, s.181-2
Sadâ-yı Hak, Metin, Tanin, Servet-i Fünûn, İkdam	İstanbul, S.42, s.185-6
Üç Gazete: Feyz-i Hürriyet, Metin, Tasvîr-i Hayâl	İstanbul, S.43, s.190
Evrâk-ı Havâdis (İkdam)	İstanbul, S.43, s.190
Açık Muhâbere (Hazîne-i Hümayûn)	İstanbul, S.44, s.194
Evrâk-ı Havâdis (Servet-i Fünûn, Sabah, Millet)	İstanbul, S.44, s.194
Evrâk-ı Havâdis	İstanbul, S.45, s.198
Evrâk-ı Havâdis (Şark, İkdam)	İstanbul, S.46, s.202
Evrâk-ı Havâdis (Servet-i Fünûn)	İstanbul, S.47, s.206
Evrâk-ı Havâdis (Servet-i Fünûn)	İstanbul, S.48, s.210
Evrâk-ı Havâdis (Hukuk-ı Osmaniye)	İstanbul, S.50, S.217-8
Evrâk-ı Havâdis (Tanin)	İstanbul, S.51, s.222
Tercümân-ı Hakikat, Sadâ-yı Hak Servet-i Fünûn	İstanbul, S.52, s.226
Hukuk-ı Umûmiye, Servet-i Fünûn, Tanin	İstanbul, S.54, s.234
Evrâk-ı Havâdis (Tanin)	İstanbul, S.55, s.236-7
Geveze, Tercüman-ı Hakikat, Tanin, Hukuk-ı Umûmiye	İstanbul, S.56, s.242
Garîbeler (İkdam)	İstanbul, S.57, s.244-5
Evrâk-ı Havâdis (Tanin)	İstanbul, S.57, s.246
Evrâk-ı Havâdis (Hüdâvendigâr)	İstanbul, S.62, s.266
Evrâk-ı Havâdis (Yeni Gazete)	İstanbul, S.63, s.270
Garîbe	İstanbul, S.64, s.272
Numûne-i İbret	İstanbul, S.65, s.277
Gazetelerin Birindeki Mesâib-i İstibdâd	İstanbul, S.65, s.278
Evrâk-ı Havâdis (Envâr-ı Hürriyet)	İstanbul, S.65, s.278
Evrâk-ı Havâdis (Takvim-i Vekâyi, Millet)	İstanbul, S.69, s.294
Şurâ-yı Ümmet	İstanbul, S.70, s.298

Evrâk-1 Havâdis: İşgüzâr İdârehânesi	İstanbul, S.70, s.298
Evrâk-1 Havâdis (Neyyir-i Hakîkat)	İstanbul, S.71, s.301-2
İlâveler	İstanbul, S.72, s.303
Evrak-1 Havadis	İstanbul, S.75, s.318
Evrâk-1 Havâdis (Yeni Gazete)	İstanbul, S.76, s.320
Rüfeka-yı Kirâmımız	İstanbul, S.76, s.320
Evrâk-1 Havâdis (Serbestî)	İstanbul, S.79, s.333-4
Evrâk-1 Havâdis	İstanbul, S.81, s.342
Evrâk-1 Havâdis	İstanbul, S.82, s.346
Hangisi Doğru? (Serbesti'nin İçtimâi	
Umûmîleri Hakkındaki Gayreti)	İstanbul, S.83, s.348
Evrâk-1 Havâdis (Yeni Gazete)	İstanbul, S.83, s.350
Evrâk-1 Havâdis (Balkan, Serbesti)	İstanbul, S.84, s.354
Serbesti'de Görülmüştür	İstanbul, S.88, s.369-0
Evrâk-1 Havâdis (Balkan, Serbesti, İkdâm)	İstanbul, S.88, s.370
Bir Mühime-i Mâliye (İkdâm ve Yeni Gazetede	
görülen iki fıkraya istinâden yazılmıştır.)	İstanbul, S.89, s.371-3
Evrâk-1 Havâdis (Yeni Gazete)	İstanbul, S.90, s.378
Evrâk-1 Havâdis (Serbesti)	İstanbul, S.91, s.382
Küçük Hikmetler: Matbûâttaki Hikmetler (Serbesti)	İstanbul, S.92, s.385-6
Evrâk-1 Havâdis (Neyyir-i Hakîkat)	İstanbul, S.92, s.386
Küçük Hikmetler (Servet-i Fünûn'dan)	İstanbul, S.93, s.389
Evrâk-1 Havâdis (İkdâm)	İstanbul, S.93, s.390
Evrâk-1 Havâdis (Ahenk)	İstanbul, S.96, s.402
Mühime-i Ahlâkiye (Serbesti Gazetesinden)	İstanbul, S.97, s.405-6
Evrâk-1 Havâdis (Hukuk-1 Umûmiye)	İstanbul, S.97, s.408
Mühime-i Ahlâkiye	İstanbul, S.98, s.411
Evrâk-1 Havâdis (İkdâm, Osmanlı)	İstanbul, S.98, s.412
Mühime-i Hukukiye (İkdâm'ın Şahsî Manevî Makâlesi)	İstanbul, S.99, s.415
Evrâk-1 Havâdis (Cenab Şehabeddin'in İhtisâsı)	İstanbul, S.99, s.416
Evrâk-1 Havâdis (Serbesti)	İstanbul, S.101, s.424

Evrâk-1 Havâdis (Volkan)	İstanbul, S.102, s.428
Mizan İdârehânesine (Sabah'ın 6994. Nüshası)	İstanbul, S.102, s.428
Evrâk-1 Havâdis (Serbesti)	İstanbul, S.103, s.432
Evrâk-1 Havâdis (Tarîk-i Hidâyet, İkdâm)	İstanbul, S.105, s.440
Hakk Taksîratını Affetsin	İstanbul, S.106, s.442
Evrâk-1 Havâdis (Neyyir-i Hakîkat)	İstanbul, S.107, s.448
Evrâk-1 Havâdis	İstanbul, S.108, s.452
Evrâk-1 Havâdis (Osmanlı Gazetesi)	İstanbul, S.110, s.460
Evrâk-1 Havâdis (Osmanlı, İkdâm)	İstanbul, S.111, s.464
Evrâk-1 Havâdis (Osmanlı, İkdâm)	İstanbul, S.112, s.468
Lâzım-Elzem	İstanbul, S.113, s.470
Evrâk-1 Havâdis (İkdâm, Volkan)	İstanbul, S.114, s.476
Evrâk ve Mekâtip (Ahmet Şuayb Bey)	İstanbul, S.114, s.476
Evrâk-1 Havâdis (Serbesti)	İstanbul, S.117, s.488
Evrâk-1 Havâdis (Yeni Edirne Gazetesi)	İstanbul, S.118, s.492
İstanbul Gazetesi	İstanbul, S.119, s.496
Çıkar Yol (Yeni Gazete)	İstanbul, S.122, s.505-6
Evrâk-1 Havâdis (Manisa)	İstanbul, S.122, s.508
İkdâm: Zât-1 Şâhânenin Beyânâtı	İstanbul, S.129, s.533
Evrâk-1 Havâdis (Basına Nasîhat)	İstanbul, S.130, s.539-0
Evrâk-1 Havâdis (Lâ-Türkî, Sabah)	İstanbul, S.133, s.551
Yeni Gazete Refikimizden Vükelânın Beyânâtı	İstanbul, S.135, s.558
Lâ-Türkî, Osmanlı, İkdâm, Doğru Yol	İstanbul, S.135, s.559

II.2.2.3. OSMANLI BASINI

[ayın]. Raif

Mizan Gazetesine (Serbesti'nin makalesinde geçen cemiyet ve basın kavgası mevzuu)	İstanbul, S.90, s.377-8
Aynen: Başlıksız (İstirhâm-nâmesinin yanlış anlaşıldığı hakkında)	İstanbul, S.92, s.386

[elif] Celaledin

El-eşya Tenkeşifu Bi-ezdâdihâ

İstanbul, S.81, s.340-1

El-eşya Tenkeşifu Bi-ezdâdihâ

İstanbul, S.87, s.365

Abdullah Zeki**[Şurâ-yı Devlet Mazbata Kaleminden]**

Başlıksız (4 Numaralı Cingöz'de tensîkat ve mağdurları)

İstanbul, S.56, s.241

Abdurrahman Efendi [Nevvabtan]

Diyor ki (İftirâ ve haksızlık etmeyin!)

İstanbul, S.22, s.97

Ahmed Rıza Bey

Müsterih ve Müdebber Olalım (Meşveret'ten)

İstanbul, S.22, s.96-7

Aleyke

Vazîfe-i Matbûât

İstanbul, S.21, s.91-2

Ali Cevad [Serkâtip Hazret-i Şhriyâri]

3.Ordu Askeri Kulübü'nün Padişaha Telgrafi

İstanbul, S.33, s.149-0

Ali Haydar Midhat

Muhterem Muharrir Bey (Adem-i Merkeziyet meselesinin

Ali Kemal tarafından devam ettirilmesi ve Mizancı'dan

bu konuda yardım istenmesi)

İstanbul, S.37, s.163

Said Paşa'ya Cevap: Muhterem Muharrir Bey

İstanbul, S.40, s.175

Bogus Yıldızcıyan

Heyet-i Tahrîriye-i Muhâkeme

İstanbul, S.64, s.273

Dr. M.K.

Aynen: Güneş-Mizan

İstanbul, S.77, s.325-6

Dr. Reşit [Neyyir-i Hakikat'ten]

Başlıksız (Manastır'da neşrolunan gazetede
bir makale ve Mizan'ın yorumu)

İstanbul, S.31, s.141-2

Duranî

İstanbul'dan: Mefâhir-i Milliye
Yahut Gül Ablasının Saçıyla Övünür

Paris, S.2, s.3-4

Faşlızâde Mehmed Esad

Bir Manâ-yı Hürriyet

İstanbul, S.104, s.436

Halide Salih

Hafiyeler-Gazeteciler (Tanin'den menkûldür.)
Sultan Osman'ın Selâmı (Tanin'den menkûldür.)

İstanbul, S.14, s.65

İstanbul, S.20, s.89

İbrahim Halil [Fatih Mücaz Talebesinden**Bâb-ı Fetvâ Sicil Ketebesinden]**

Aynen: Başlıksız (Nisvân-ı İslâmın terbiye ve tahsili)

İstanbul, S.48, s.209

İttihâd ve Terakkî Cemiyeti

İfâde-i Mahsûsa (Cemiyetteki yenilikler)

Paris, S.1, s.1

Mahmut Şevket Paşa

Takvim-i Vekâyi Gazetesinden Tebliğ Olunup
Rüfekâmız Tarafından Neşrolunan İlâve:
Makâm-ı Sadâret-i Azîmeye

İstanbul, S.135, s.560

Mehmed Murad

Duyûn-ı Umûmiye Komiseri ve İkdâm

İstanbul, S.25, s.113-4

Memur Ferdi

Sabah, Mizan, Cemret'ül-Beyân

İstanbul, S.87, s.363-4

Moris Mûnaşa

İzmirli Köylü Refikimizden (Posta meselesi)

İstanbul, S.73, s.310

Mustafa Safi

Enzâr-ı Matbûâta: Hulâsa-i Efkâr-ı Umûmiye

İstanbul, S.73, s.310

Muteber Üç İmzâ

Matbûâta Karşı Bir İki Söz

İstanbul, S.49, s.213

Nafiz

Aynen: Hâlâ mı Şahsiyât Mevzu

İstanbul, S.25, s.114

Resmî Mühür: Cemaât Nâmına**Meryem Ana Kilise Mütevellileri**

Aynen: Başlıksız (Ermeni ve Rum cemaati arasındaki ihtilâfı haber yapan Tanin'e cevap)

İstanbul, S.33, s.150

Reşat Nahifi [Suriyeli Tıbbiye-i Mülkiyeden]

Bazı Gazetelerde Mısır

(Mısır'da bir İttihâd Komitesi'nin varlığı ve Suriye halkının âti endişesi)

İstanbul, S.34, s.154

Safvet (Urfa Mebûsu)

Cerâid-i Osmaniye Muharrirîn Kirâmina

İstanbul, S.93, s.387-8

Suad Sedat

Aynen: Başlıksız (Taşradakileri uyandırmak için yazılmış bir numûne)

İstanbul, S.55, s.237-8

Şerafettin Mağmûmî

Mücâhede-i Milliye: Düşündüm ki (Serbesti'den)

İstanbul, S.101, s.424

Tunalı Hilmi

Vazîfe ve Mesûliyet: Kalem Sahiplerine

Kahire, S.182, s.2539-0

Yesari Sami

Tercüman-ı Hakikat'ten Bir Taleb-i Muhikk

İstanbul, S.29, s.129

ZihniAynen: Başlıksız (Sabah ve Millet Gazetesi'nde
Hicaz Demiryolu hakkındaki yazılar)

İstanbul, S.28, s.125-6

İmzasız

Lütfen Sükûta Himmet

Kahire, S.160, s.2368

Semerât-ı Makûsa (Hükûmet
aleyhinde Paris'te çıkan gazeteler)

Kahire, S.161, s.2374-5

Halisâne Bir Nasîhat (İstanbul'da Ermeni
efrâdınca yazılmış yazıların farkında
olmayan sansür ve hafîye heyetine çağrı)

Kahire, S.163, s.2391

Komedyaya Başladı

Kahire, S.165, s.2405

İkiden Biri: Erbâb-ı Vicdan ve Hamiyyete Marûzdur

Kahire, S.168, s.2425-8

Halep'ten (Gazetelerin Ahmet Rıza hakkındaki yazıları)

Kahire, S.168, s.2430-2

Sahtekârlık (Yıldız yanlısı gazeteler)

Kahire, S.174, s.2476

Makâle-i Mahsûsa: Yüz ve Astar

Paris, S.4, s.1-2

Veba-yı Osmanî

Paris, S.8, s.1-2

İkdam'ın Sebeb-i Tatîli

Paris, S.12, s.4

İlân-ı Mahsûs: Ahmet Midhat'ın Tekzîbi

Cenevre, S.21, s.2

Tekzîb

Cenevre, S.24, s.3

Salahi Bey

Cenevre, S.24, s.4

İnkılâb-ı Hayrın Kadrini Bilip Biraz Ciddi Olalım

İstanbul, S.4, s.18

Tanin-Ali Kemal

İstanbul, S.12, s.58

Kendimizi Toplayalım

İstanbul, S.13, s.60

Teessüf ve Hayret

İstanbul, S.13, s.61

Tarziye

İstanbul, S.19, s.84-5

İkdam'ın Vükelânın Beyânnâmesi Hulâsası	İstanbul, S.20, s.88-9
Sabah ve Nevvab Efendiler	İstanbul, S.23, s.99-0
Evvelâ Mantık Lâzımdır	İstanbul, S.39, s.173
Bazı Refikimizden Aynen: Abdülmecid Bin Abdülaziz Han'ın Sadrazam Kamil Paşa'ya Yazısı	İstanbul, S.45, s.195
Matbûât Ne Vakit Serbest Olacak?	İstanbul, S.48, s.208-9
Gazete Muhâbirlerine Hitâbımız	İstanbul, S.49, s.212-3
Erbâb-ı Mantık ve İzâna	İstanbul, S.49, s.213
Cemiyet-i Matbûât-ı Osmaniye	İstanbul, S.50, s.215-6
Vaktimizi Boş Geçirmeyelim Tenbellikten Vazgeçelim	İstanbul, S.51, s.220
Matbûât-ı Osmaniye'den Kısa Birkaç Suâl	İstanbul, S.52, s.225-6
Resmî: Bazı Gazetelere İhtâr	İstanbul, S.55, s.238
Arap ve Türk (Gazete Ayrımı)	İstanbul, S.69, s.292
Acaba İntibâha İstidâdı mı Yok?	İstanbul, S.86, s.359
İlâveler (Bulgaristan'la muhârebe gibi neşriyâta nihâyet verelim!)	İstanbul, S.105, s.440
Hasan Fehmi Bey Bugün Öldürüldü	İstanbul, S.119, s.493-4
Mizan Gazetesi Müdüriyetine (Hasan Fehmi'nin öldürülmesi)	İstanbul, S.121, s.502-3
Matbaalar ve Müretteblerin Âsâyiş-i Umûmiye-i Memlekete Tesîri	İstanbul, S.129, s.534
Hüsn-i Zan, Sû-i Zan	İstanbul, S.135, s.559-0

II.2.2.4. YABANCI BASIN

Adam Block [İngiltere Sefâret-i Sâbık]

Aynen: Beyefendi (Meşrûtiyeti tebrîk) İstanbul, S.44, s.191

Dr.Gustav Jöley

Aynen Tercüme: Mizan Gazetesine (İnkılâbı tebrîk) İstanbul, S.30, s.132-3

İmzasız

Şâyân-ı Dikkat Bir Haber (Almanya gazetesinden bir haber)	Kahire, S.163, s.2391
Mösyö Kambon'a Hitaben Yazılmıştır (Paris Jöntürkî Gazetesinden)	Kahire, S.178, s.2509-0
Matbûât (Londra'daki Ermeni gazetesinden)	Kahire, S.181, s.2536
Times Muhâbiriyle Mülâkat	Paris, S.10, s.3
Havâdis (Figaro Gazetesinde)	Paris, S.13, s.4
Yanlış Mütâlaa	Paris, S.14, s.3
Londra Matbûâtı	Cenevre, S.22, s.4
Londra Matbûâtı	Cenevre, S.25, s.1
Ajans Havâs Telgraf Şirketi	Cenevre, S.26, s.4
Güllâç Paşa (Lokal Antaseyker Gazetesinden alınan mülâkat)	Cenevre, S.27, s.3
Avrupa Gazetelerinde Görülmüştür	Cenevre, S.27, s.4
Sultan Hamid'in En Büyük Korkusu Teceddüd ve Islahattır (23 Haziran İstandart Muhbir-i Mahsûsu)	Cenevre, S.28, s.3-4
Matbûât-ı Hâriciye	İstanbul, S.9, s.44
Matbûât-ı Hâriciye	İstanbul, S.13, s.62
Sırp Gazetelerinden Biri Diyor ki	İstanbul, S.16, s.74
Kosova Vilâyetinin Resmi Cerîdesinden Ahd ve Misâk	İstanbul, S.27, s.120-1
Evrâk-ı Havâdis (Yabancı gazeteler)	İstanbul, S.34, s.154
İndependıns Belj Gazetesi	İstanbul, S.42, s.184
Times	İstanbul, S.47, s.206
Levant Herald'ın Rüyası	İstanbul, S.52, s.223-4
Başlıksız (Viyana'nın en mühim gazetelerinden)	İstanbul, S.67, s.286
Levant Herald	İstanbul, S.72, s.306
Avrupa Matbûâtı	İstanbul, S.74, s.314
Dün Neşrolunanlardan	İstanbul, S.76, s.320-1
Times Ne Diyor?	İstanbul, S.76, s.321-2
İngiliz Gazetesi	İstanbul, S.83, s.350
Hükûmetçe İttihâzı Lâzım Gelen Meslek (Levant Herald gazetesindeki yazı için)	İstanbul, S.92, s.383-4

Evrâk-1 Havâdis (Levant Herald)	İstanbul, S.95, s.398
Alâmet-i Hayr (İndependıns)	İstanbul, S.108, s.450
Evrâk ve Mekâtip (Selânik gazetelerinden)	İstanbul, S.119, s.496
Başlıksız (İndependıns Belj Ggzetesinin geçen Perşembe nüshasındaki yazıya karşılık)	İstanbul, S.122, s.506

II.2.2.5. POLEMİK

[ayın]. K. Halid

Başlıksız (Mehmet Rauf'un yazısına karşılık)	İstanbul, S.4, s.20
--	---------------------

Divrikli Abdullah Ziyaeddin

Aynen: Başlıksız (İkdam gazetesinin vaazlar hakkındaki yazısına karşılık)	İstanbul, S.42, s.185
Musa Kazım Efendi'ye Soru: Sırât-ı Müstakim'in 3 No'lu Nüshasındaki <i>Konser</i> Ve <i>Konferans</i> Kelimeleri Hangi Lisândandır?	İstanbul, S.45, s.197
Aynen: Başlıksız (45 no'lu nüshadaki sorunun cevabı)	İstanbul, S.50, s.217
Başlıksız (Ali Kemal-Mizan-Taassup meselesi)	İstanbul, S.53, s.230
Ahmet Esat Efendiye (Millet Gazetesindeki <i>Bu Tehâciüm Niye?</i> makalesi hakkında)	İstanbul, S.55, s.238

Hakkı Behiç

Gazete Tarafından Matbaamıza Gönderilen Cevaptır (<i>Devâir-i Taksîm-i Amâl</i> ve Murad'ın fikri)	İstanbul, S.15, s.68-9
---	------------------------

Mantık-ı Avam

Eminönü Muhâbirimizden: Hüseyin Cahid Bey'e Cevap	İstanbul, S.57, s.246
--	-----------------------

Mehmet Rauf

Başlıksız (Bir haftadan beri semâlanımızı)	
--	--

dolduran itidâl avâzeleri)	İstanbul, S.4, s.20
İmzasız	
Maa'l-kerâha Birkaç Söz (El-Nil Gazetesine)	Kahire, S.159, s.2360
Vazîfeye Davet (Dersaadet gazetelerine)	Kahire, S.163, s.2385-6
Kırk Anbar'ın Yeni Bir Marifeti	Kahire, S.179, s.2515-7
Garîbe	Kahire, S.179, s.2518
Yine Kırk Anbar	Paris, S.11, s.1-2
Yine Ahmet Midhat Efendî	Cenevre, S.20, s.3
Sabah'a Birinci ve Sonuncu Cevabımız	İstanbul, S.3, s.14
Murat Bey'e İhtâr: Sabah'tan	İstanbul, S.26, s.117
Cevabımız: Sabah'a	İstanbul, S.26, s.117-8
Sabah Refikimize Allah Rızası İçin Gazetecilik Dersi	İstanbul, S.29, s.130
Amâ-yi Siyâsi: Sabah'ın Cevabı	İstanbul, S.47, s.204
42 No'lu Millet Gazetesinde <i>Zâbitan ve Natıklar</i> Makâlesine Cevap	İstanbul, S.50, s.216-7
Uslu Oturalım: İkdâm	İstanbul, S.51, s.220-1
Mahalline Masrûf Olmayan Bir Ünvan	İstanbul, S.54, s.232-3
Uslu Oturalım (Ali Kemal Bey'e)	İstanbul, S.54, s.234
Hücûm-ı Müretteb	İstanbul, S.55, s.237

II.2.3. SİYASET

II.2.3.1.İÇ SİYASET

[elif]. Raif

Muhterem Efendiler (İttihâd ve Terakkî Cemiyeti Beylerbeyi Kulübüne)	İstanbul, S.114, s.476
--	------------------------

Abdullah [Kütahya Mebûsu]

1 Nisan 1325 Tarihli Nüshadaki

- Kütahya'ya Dair Yazıya Müteallik İstanbul, S.128, s.532
- Abdullah Zühtü-Mehmed Zeki-Hasan Avni-İsmail [Umûm Mektep Talebeleri]**
Sadrazam Paşa Hazretlerine
(Hasan Fehmi'nin öldürülmesini kınama) İstanbul, S.120, s.500
- Abdülkadir [Menfâ ve Firâîlerden Mûrekkep Jöntürk Kulübü Nâmına]**
Menfâ ve Firâîlere İstanbul, S.28, s.126
- Abdünnafi Mekkî [Nesl-i Cedîd Kulübü Azâsı]**
Mizan Gazetesine İstanbul, S.113, s.472
- Aciz Bir Müslüman**
Ulemânın Sükûtu İstanbul, S.124, s.513
- Ahmed Hayati**
Aynen: Başlıksız (Bir Nasîhat: Meşrûtiyetin doğru tatbîki) İstanbul, S.27, s.121-2
- Ali Haydar Midhat**
Bir Fincan Su İçinde Fırtına: Teşebbüs-i Şahsî, Tevsî-i Mezûniyet, Adem-i Merkeziyet
Tevsî-i Mezûniyet (mabadi var) İstanbul, S.47, s.203-4
Tevsî-i Mezûniyet (mabad) İstanbul, S.52, s.223
Tevsî-i Mezûniyet (mabad) İstanbul, S.53, s.227
- Ali Kemal**
Makâle-i Siyâsiye (Garbın siyâseti menfaatçilik) İstanbul, S.4, s.18-9
- Ali Naki [Meclis-i Mebûsâdan]**
Makâm-ı Sâmi-i Sadâret-Penâhiye:
(Beyân-nâmenin padişaha bildirilmesi) İstanbul, S.128, s.529

Ali Osman

Trablusgarp'tan (Menfâ, firârîler ve İhsan Adli'nin yazısı)

İstanbul, S.61, s.261

Ali Suad

Mısır'dan Arîze

İstanbul, S.118, s.491

Amasyalı Bahaddin [Polis Komiserlerinden]

Mütâlaat-ı Müttekayidâne (İnkılâbın kazandırdıkları)

İstanbul, S.22, s.97

Arif [Edirne Kapısı Çakırağa Mahallesinden]

Aynen: Alınan Kartpostal

İstanbul, S.39, s.174

Bedüzzaman Said-i Kürdî

Cemiyetlere İhtâr-ı Mühim

İstanbul, S.129, s.535

Bir Arnavud

Rumeli'den (Abdülhamid'in siyâseti)

Paris, S.1, s.3-4

Bir Asker

Irak'tan: Kazan Taşıyor

Kahire, S.182, s.2541-2

Cemiyet-i Ulema-yı İslamiye

Lâzım Bir Nasîhat

İstanbul, S.133, s.550-1

Divrikli Abdullah Ziyaeddin

Erbâb-ı Fazâilin Maksadı

İstanbul, S.86, s.362

İnsafa Davet (Türk askerine)

İstanbul, S.104, s.433-4

Aynen: Yine Bâb-ı Meşîhat (Milletvekillerine)

İstanbul, S.124, s.515-6

Aynen: Mîrim (Volkan'ın istifâsını kabul

ettiğini Mizan yoluyla duyurmaktadır.)

İstanbul, S.135, s.560

Dr.Temo

Eski Hamam Eski Tas (Mâzi ve hâl-i hâzır)

İstanbul, S.98, s.410

Emin Zihni

Aynen: Başlıksız (İhsan Adli'nin yazısına istinâden)

İstanbul, S.31, s.139-0

F. N.

İhtilâf-ı Ümmet-i Rahmet

İstanbul, S.81, s.341-2

Fethi

Ah Zavallı Hürriyet

İstanbul, S.104, s.434-5

Feyzi Bey [Eyüp'ten]Başlıksız (Vükelâ maaşı hakkında
gazetelerdeki yazılar)

İstanbul, S.30, s.134

Halis [Debre Sancağı Nâib-i Sâbıkı]Aynen: Başlıksız (Vekillerin sadâkati
ve Kânûn-i Esâsi'ye riâyeti)

İstanbul, S.97, s.407-8

Şûrâ-yı Devlet Muhâkemât Dâiresinin Lüzûmsuzluğu

İstanbul, S.108, s.449-0

Hasan Asaf [Müntesibîn-i İlm-i Hukuktan]

Tamîk-i Nazar (Selâmete için adâlet, basîret, diyânet)

İstanbul, S.63, s.268-9

Hasbi

Ağlayalım mı, Ölelim mi? (Hâl-i hâzır tenkit)

Cenevre, S.29, s.2

Hemraz

Başlıksız (Giritli müslümanların sorunları)

Cenevre, S.27, s.4

İhsan Adli

Menfâlar ve Firârîler

İstanbul, S.27, s.121

İzmirli Ahmet Naci

Başlıksız (Taşradaki olayların izâhı)

İstanbul, S.103, s.430-1

Keçecizâde Mehmet Fuad Paşa

Mizan Tefrîkası: Vasiyyetnâme-i Siyâsi

Paris, S.1, s.4

Vasiyyetnâme-i Siyâsi

Paris, S.2, s.6

Vasiyyetnâme-i Siyâsi

Paris, S.6, s.4

Vasiyyetnâme-i Siyâsi

Paris, S.9, s.4

Vasiyyetnâme-i Siyâsi

Paris, S.12, s.5-6

M. N.

Başlıksız (Yozgat meselesi)

İstanbul, S.128, s.532

M. S.

Dâhiliye (Kaymakamların memnûniyeti)

İstanbul, S.62, s.265

Mahmut Tahir

Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'ya

İstanbul, S.107, s.447

Mehmed Cemil [Lületaş Maden Müdürü]

Mebûs (Vekil seçimi)

İstanbul, S.62, s.264-5

Muâmelât-ı Resmîyede Teehhür Esbâbı

İstanbul, S.66, s.281

Kânûnun Saadet-i Beşeriyeye Hizmeti Mahdûd mudur?

İstanbul, S.131, s.543

Mehmed Emin

Telgraf: Mizan Gazetesi İdâresine

İstanbul, S.85, s.357

Ne Tatlı Rüya

İstanbul, S.104, s.435-6

Telgraf-nâme

İstanbul, S.105, s.440

Mehmed Murad

İfâde-i Mahsûsa (İstanbul'u terk nedeni)

Kahire, S.159, s.2353-7

- İkiden Biri: Müşavirlere Kahire, S.166, s.2409-0
 Makâle-i Mahsûsa: Lâzım Olan Bir Tashîh Paris, S.2, s.2-3
 İzhâr-ı Hakikat
 (Cemiyet üyeleri arasındaki anlaşmazlık) Paris, S.10, s.1-2
 Karîn-i Kirâm Hazerâtına Hitâb-ı Vâcib İstanbul, S.1, s.1-3
 14 Teşrin-i Evvel 1311'de Hâk-pây-i Şâhâneye
 Takdim Olunan Lâyihadır: Müdâhil İstanbul, S.32, s.143
 Aynen: Elli Sene Sonra Yazılacak Vukuâtın
 Şimdiden Tasvîrine Teşebbüs (mabadi var) İstanbul, S.32, s.143-4
 Elli Sene Sonra Yazılacak Vukuâtın
 Şimdiden Tasvîrine Teşebbüs (mabad) İstanbul, S.33, s.148-9
 14 Teşrin-i Evvel 1311 Tarihinde
 Elli Sene Sonra Yazılacak Vukuâtın
 Şimdiden Tasvîrine Teşebbüs İstanbul, S.34, s.151-2
 14 Teşrin-i Evvel 1311 Tarihinde
 Takdîm Olunan Lâyiha (mabad) İstanbul, S.35, s.155
 14 Teşrin-i Evvel 1311 Tarihinde
 Takdîm Olunan Lâyiha (mabad) İstanbul, S.36, s.160-1
 Başlıksız (Telgrafnâme ve Murad'ın fikri) İstanbul, S.73, s.307
- Mehmed Sabahaddin [Mahmud Paşa'nın Mahdûmu]**
 Beyânât İstanbul, S.129, s.534
- Memur Ferdi**
 Hamiyet, Hamiyet-i Câhiliye (mabadi var) İstanbul, S.71, s.300-1
 Hamiyet (mabad) İstanbul, S.72, s.305
 Büyük Hasan Fehmi Bey'e İstanbul, S.122, s.508
- Mirahurzâde Midhat**
 Aynen: Vatan Şu Dakikada Tehlikededir! İstanbul, S.131, s.543-4

Mustafa Nihad [Yozgat Tahsîlat Memuru]

Aynen: Taşrada Neler Oluyor?

İstanbul, S.100, s.420

Mustafa Sabri

Tutak (Erzurum Vilâyetinde)

Katmerli Yalanlara Hâlâ İnanılacak mı?

İstanbul, S.61, s.262

Necdet

Hürriyet, Adâlet, Müsâveret, Uhuvvet

İstanbul, S.70, s.297-8

Nuri Ve Sadık [Talebe-i Ulûmdan]

İhtâr (Talebe-i Ulûm hakkında yazdığı

yazıda *Softa* kelimesinin kullanan İkdâm'a)

İstanbul, S.5, s.24

Osmanlı Ahrar Fırkası

Meclis-i Mebûsân Reisi Ahmet Rıza Hazretlerine

İstanbul, S.103, s.432

Polis Komiseri

Aynen: Zabtiye Nezâretinden

Polislerin Talep ve Müstediyyâtı

İstanbul, S.41, s.181

Raif

Sinop'un Ehemmiyeti

İstanbul, S.121, s.504

Rıza

Kânûn-i Esâsi Efrâd-ı Millete Hakk-ı Kelâm Bahşetti

İstanbul, S.3, s.15-6

S.

Halep'ten: Meyilli Eşkiyâsı

Reisi İbrahim Paşa Ve İsyânı

İstanbul, S.63, s.269

Sadrazam Kâmil Paşa

Telgrafnâme-i Sâmi

İstanbul, S.56, s.239

Safvet [Urfa Mebûsu]

İntikad

İstanbul, S.86, s.359-0

Salih

Şehir Emâneti

İstanbul, S.117, s.488

Salih Zihni

Vatan Nasıl Muhâfaza Edildi?

İstanbul, S.30, s.133

Sami

Terakkîyât-ı Devlet Hakkında Mütâlaat-ı

Umûmiye (mabadi var)

İstanbul, S.8, s.36-8

Terakkîyât-ı Devlet Hakkında

Mütalaat-ı Umûmiyeden (mabad)

İstanbul, S.23, s.101-2

Muâmelât-ı Resmiye Kurbanları

İstanbul, S.62, s. 266

Yemen'den Şehîden Vefat Eden

İstanbul, S.62, s.266

Mevâd-ı Umûmiye

İstanbul, S.103, s.432

Süleyman Mazhar

Vilâyette (Memâlik-i Osmâniyede halk

arasındaki ihtilâfın nedenleri)

İstanbul, S.108, s.451-2

Süleyman Sabit

İstiklâl İlânının Yüzü ve Astarı

İstanbul, S.70,s.295-6

Şefik

Beyân-ı Hakikat

Paris, S.18, s.1

Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden

İstanbul Mektubu

Paris, S.6, s.3-4

Talebe-i Ulûmden

Sübhanallah Ne Büyük İftirâ

Kahire, S.177, s.2499-0

Tarsusizâde Münif

Beyân-ı Hakikat

Cenevre, S.22, s.4

Tırnovalı Osman Nuri

Kânûn-i Esâsi-yi Osmâni Ahkâmınca Mesûliyet-i

Vükelâ ve Salâhiyet-i Kâmile-i Hükmiye

İstanbul, S.12, s.56-8

Kabine ve İntihâb-ı Mebûsân Nizamnâmesi

İstanbul, S.24, s.107-8

Tunalı Hilmi

Niçin?

Kahire, S.168, s.2432

Vazîfe ve Mesûliyet (mabadi var)

Kahire, S.173, s.2470-1

Vazîfe ve Mesûliyet (mabad)

Kahire, S.174, s.2476-7

Osmanlılık Âleminde Sûistimâlât 1

Kahire, S.176, s.2494-6

Vasfi

Enzâr-ı Merhamete Bir Yangın Levhası Daha

İstanbul, S.37, s.165-6

Yesari Sami [Terakki Gazetesi**Makalât-ı İlmiye Muharrir-i Sâbık]**

Cuma: Adl, Müsâvât

İstanbul, S.9, s.43

İttihâd ve Terakkî Cemiyeti Riyâseti Aliyyesine

İstanbul, S.9, s.43-4

Bir Dakika-yı Mühime

İstanbul, S.26, s.118

Yevanaki Efendi [Trabzon ve Kastamonu**Vilâyetleri Adliye Müfettiş-i Muâvin-i Sâbık]**

Beyoğlu'nda Varyete Tiyatrosunda

Verilen Konferans	İstanbul, S.125, s.518
Konferansın Mabadi	İstanbul, S.126, s.523-4
Konferansın Mabadi	İstanbul, S.128, s.531-2
Konferansın Mabadi	İstanbul, S.131, s.542-3
Konferansın Mabadi	İstanbul, S.132, s.547
Konferansın Mabadi	İstanbul, S.135, s.559

Z.R.

Hep Vatan	İstanbul, S.97, s.407
-----------	-----------------------

İmzasız

Said Paşa (İngiltere'ye ilticâ etmesi)	Kahire, S.159, s.2358
Fırkamızın Hatt-ı Hareketi (Cemiyetin programı)	Kahire, S.159, s.2359-0
Vazîfe ve Mesûliyet 1 (Devlet ricâlini tenkit)	Kahire, S.160, s.2361-5
Makâsıd-ı Vatan-perverânenin Hadd-i	
Gayesi Selâmet-i Devlet Olmalıdır	Kahire, S.160, s.2365-8
Vazîfe ve Mesûliyet 2: Had ve Hak	Kahire, S.161, s.2369-4
Yıldız Takımı 1: İzzet Bey	Kahire, S.161, s.2375-6
Yıldız Takımı 2: Şeyh Ebu'l-Hüda Efendi	Kahire, S.164, s.2397-9
Çâre-i Selâmet (Âtide münderic <i>Bir Arnavut</i>	
imzalı mektubun değerlendirilmesi)	Kahire, S.166, s.2410-2
Verâset Meselesi	Kahire, S.166, s.2412-3
Alâmet-i Temeyyüz (Yıldız'ın takibâtı)	Kahire, S.166, s.2413-4
İkiden Biri (Meşrûtiyet ya da terk-i hükûmet)	Kahire, S.167, s.2417-9
Keşf-i Nikab (Meşveret'in Nâme-i Hümâyûn ile	
Hamid Devrini gözler önüne sermesi)	Kahire, S.167, s.2422
İkiden Biri: Erbâb-ı Vicdan ve Hamiyyete Marûzdur	Kahire, S.168, s.2425-8
İkiden Biri: Ne Var Ne Yok	Kahire, S.169, s.2433-8
Yıldız Takımı 3: Ragıp Bey ve Lütfü Ağa	Kahire, S.169, s.2438-0
İkiden Biri: Ne Var Ne Yok 2	Kahire, S.170, s.2441-5
Vazîfe ve Mesûliyet: Ne Var Ne Yok 3	Kahire, S.171, s.2450-2
İkinci Kademe-i Gayret	Kahire, S.172, s.2457-9

Vazîfedârlar Kimlerdir? (Devlet ricâlini tenkit)	Kahire, S.173, s.2465-8
Tarihten Bir Sahife (Sultan Murad ve Midhat Paşa)	Kahire, S.175, s.2481-4
Netîce-i İcâd	Kahire, S.176, s.2493-4
Biz Neyiz?	Kahire, S.178, s.2505-7
Pây-i Taht Ahvâli -Dersaadet 5 Mayıs-	Kahire, S.178, s.2508-9
Lüzûm-ı İslahât	Kahire, S.180, s.2521-3
İttihâd ve Terakkî Cemiyeti Beyân-nâmesi	Paris, S.1, s.2-3
Îd-i Millî (Kânûn-i Esâsi'nin kabulü)	Paris, S.3, s.1-2
Makale-i Mahsûsa: Ümîd-i İstikbâl	Paris, S.3, s.2-3
Bend-i Mahsûsa: Kânûn-i Esâsi (mabadi var)	Paris, S.3, s.3-4
Midhat Paşa	Paris, S.5, s.1-2
Kânûn-i Esâsi	Paris, S.5, s.3-4
Yevm-i Velâdet Pür-şeâmet-i Hamidî	Paris, S.6, s.1
Süferâ Müzâkereleri	Paris, S.7, s.2
İzhâr-ı Hakikat (Cemiyetteki ilişkilerin bozulması)	Paris, S.10, s.1-2
Girid'ten Feryâd-nâme	Paris, S.10, s.2-3
Münir Bey (İstifâsının süferâyı kızdırması)	Paris, S.10, s.3-4
Şeyh'ül-Müceddidîn Mustafa Fazıl Paşa	Paris, S.15, s.1-2
Mehmed Namık Kemal	Paris, S.17, s.1-3
Tarihten Bir İki Sayfa Daha (Hürriyetin ilânı)	Cenevre, S.19, s.1-4
İllet Yeni Değildir	Cenevre, S.20, s.4
Manîdâr Bir Sual (Kırk Anbar'a soru)	Cenevre, S.24, s.2-3
İzâh-ı Hakikat (Ahmet Rıza ve Cemiyet)	Cenevre, S.25, s.3-4
Ali Suavi Merhûm	Cenevre, S.26, s.1-2
Yenişehir ve Tırhala	Cenevre, S.26, s.2-3
Daha Ne Yapmalı? (Hâl-i hâzırın değerlendirilmesi)	Cenevre, S.28, s.1-2
Casûs-ı Bî-nâmûs Nadir	Cenevre, S.28, s.4
Gelir ve Zarar (Savaşın sonu)	Cenevre, S.29, s.1-2
Yıldız Masalları 1: Beş Bin Liraya Vezâret	Cenevre, S.29, s.3
Hâlisâne Bir Temennî	İstanbul, S.1, s.3-4
Bir Milletın Hayatı Ne İle Kâimdir?	İstanbul, S.1, s.4-5
Vazîfe ve Mesûliyet: Had ve Hak	İstanbul, S.2 s.9-0

Müşkil Bir Vazîfe (Memur tebdîli ilânları)	İstanbul, S.2, s.10-1
Vazîfe ve Mesûliyet: Had ve Hak	İstanbul, S.3, s.13-4
Hayret (Devlet erkânına)	İstanbul, S.4, s.19
Bend-i Siyâsiye: Vazîfe ve Mesûliyet:	
Mebûsân Dâiresinden Bâbîâli'ye Bir Nazar	İstanbul, S.5, s.21-3
Vazîfe ve Mesûliyet:	
Mebûsân Dâiresinden Bâbîâli'ye Bir Nazar 2	İstanbul, S.6, s.25
Yeni Kabine ve Bâbîâli'nin Mesûliyeti	İstanbul, S.6, s.25-6
Sakîm ve Mantıksız Bir Hesap	
(Milletvekillerinin mesleği mi mezhebi mi önemli?)	İstanbul, S.8, s.35
Osmanlı Terakkî İttihâd Cemiyeti Beyânnâmeleri	İstanbul, S.8, s.38
Mader-i İlm ve Kemâl ve Sanat!	
Maden-i Feyz ve Refâh ve Servet!	
Bâis-i Şân ve Şekve-i Devlet!	
Sensin Ah Bilir Hürriyet!	İstanbul, S.8, s.39-0
Osmanlı Terakkî İttihâd Cemiyeti Beyân-nâmesi	İstanbul, S.9, s.44
Ticâret ve Sanayi Osmaniye Terakkî	
Cemiyeti Beyân-nâmesi	İstanbul, S.10, s.48
8. Nüşadan Mabad : 2-3	
Kânûn-i Esâsi'nin 17. Maddesinde	İstanbul, S.10, s.48
Tarihçe-i İnkılâb ve İdâre-i Sâbika	İstanbul, S.11, s.51-2
Memurîn-i Devlet	İstanbul, S.12, s.56
8.Nüşadan Mabad : 4	
Ey Çoğu Hamiyyet Ünvanıyla Yâd Olunacak	
Ahâli ve Mebûsân	İstanbul, S.12, s.58
Meslek-i Hükûmet	İstanbul, S.13, s.59-0
İttihâd ve Terakkî Cemiyeti İstanbul	
Merkezinden Teblîğ Olunmuş Beyânnâme	İstanbul, S.13, s.62
Meslek-i Hükûmet 2	İstanbul, S.14, s.63-4
Sadr-ı Sâbık Said Paşa	İstanbul, S.15, s.67
İcraat-ı Devlet Hakkında Mütâlaa	İstanbul, S.15, s.67-8
İnkılâb-ı Hayrımızın Tesîrât-ı Siyâsiyesi	İstanbul, S.16, s.71

Vazîfe ve Mesûliyet: Temkîn ve Basîret	İstanbul, S.17, s.75-6
Hikmet-i Hükûmet: Devr-i Sâbıkta	İstanbul, S.17, s.76-7
Evliyâ-yı Umûr-ı Devletin Nazarı Dikkatine	İstanbul, S.17, s.77
Heyet-i Vükelânın Programı	İstanbul, S.18, s.82
Lüzûm-ı İttirâd, Vücûb-ı İttihâd	İstanbul, S.19, s.83-4
Heyhat: Zavallı Osmanlılar	İstanbul, S.20,s.87-8
Vazîfe ve Mesûliyet	İstanbul, S.21, s.91
Boşboğaza: Hacı İbrahim	İstanbul, S.21, s.93
Aynen: Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine	İstanbul, S.23, s.104
Muvâzene-i Devlet ve İlmiye Tarîki	İstanbul, S.25, s.111-2
İcraat-ı Devlet Hakkında	İstanbul, S.25, s.112-3
Vazîfe ve Mesûliyet: Hikmet-i Hükûmet	İstanbul, S.29, s.128-9
Vazîfe ve Mesûliyet: Hedef-i Tecâvüz	İstanbul, S.30, s.131-2
Mebûsânın Müddet-i İçtimâları	İstanbul, S.31, s.139
Vazîfe ve Mesûliyet: Asâr-ı Cinnet	İstanbul, S.33, s.147-8
Cülûs-i Hümâyûn Cenâb-ı Hilâfet-Penâhî	İstanbul, S.34, s.151
İntihâb Kânûnu ve İntihâbât	İstanbul, S.38, s.167
Ne Derler’i Hesaba Katmak Gerek	İstanbul, S.38, s.167-8
İntihâb-ı Mebûsân	İstanbul, S.39, s.171-2
Kâriîn-i Kirâma Bir Misal	İstanbul, S.39, s.172
Evvelâ Mantık Lâzımdır	İstanbul, S.39, s.173
Aynen: Başlıksız (Her sahîfesi sahâif-i hikmet...)	İstanbul, S.39, s.173-4
Kabineye Bir Sual	İstanbul, S.39, s.174
Aynen: Başlıksız (Devâir-i devletin ekserisinde...)	İstanbul, S.40, s.178
Eminönü Muhâbirimizden	İstanbul, S.43, s.189
Makâm-ı Aidinden Sual	İstanbul, S.43, s.190
Dersim Islahâtı	İstanbul, S.44, s.192
Aynen: Birkaç Sual	İstanbul, S.44, s.193-4
Aynen: Başlıksız (Gazete-i muteberelerinin Cuma günkü nüshasında <i>Hikmet-i Hükûmet’e nazîre</i>)	İstanbul, S.46, s.201-2
Eminönü Muhâbirimizden:	İstanbul, S.47, s.206
Aynen: Başlıksız (Tarîfât-ı Kânûniye	

Dâiresinde Makriköy ve Ayestefanos ahâlisi)	İstanbul, S.50, s.217
Taşrada Neler Oluyor?	İstanbul, S.51, s.219-0
Mebûsân Maaşı	İstanbul, S.51, s.221-2
Mestûriyet, Adem-i Mestûriyet: Eşhâs	İstanbul, S.53, s.227-9
Lüzûm-ı İhtiyât	İstanbul, S.54, s.231
Hakka Doğru Rücû	İstanbul, S.54,s.231-2
Üçüncü İntibâhın Vukuu ve Temennîmizin Husûlü	İstanbul, S.56, s.239-0
Divân-ı Âliye Doğru: Kamil Paşa'ya	İstanbul, S.58, s.247-8
Kastamonu'dan: Müsâvât	İstanbul, S. 59, s.254
Ortadaki Gaflet–Tedaviye Muhtaç Bir İllettir	İstanbul, S.62, s.263-4
Dikkate Şâyân (Times'ın iç işlerimize karışması)	İstanbul, S.62, s.264
İntikad: Eskişehir'den	İstanbul, S.64, s. 272-3
Din ve Devlet	İstanbul, S.65, s.275-6
Mercinin Nazar-ı Dikkatine (Kabristanlar hakkında)	İstanbul, S.67, s.286
Vücûb-ı İntikam (Hürriyetin kıymeti bilinmeli)	İstanbul, S. 70, s.295
Bir Tedbîr-i Musîb: Vükelâ-yı Devlet ve	
Milletin Hüsnü Temyîzlerine Marûzdur	İstanbul, S.74,s.312-4
Heyet-i Vükelâ Beyân-nâmesi	İstanbul, S.74, s.314
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.75, s.315-6
Hüseyin Hilmi Paşa	İstanbul, S.75, s.316
Şeyhülislam ve Meclis-i Mebûsân	İstanbul, S.76, s.319-0
İnfilâk	İstanbul, S.77, s.324-5
Rumeli'de Ne Yapmalı?	İstanbul, S.77, s.325
Bir Sual	İstanbul, S.77, s.326
Meclis-i Mebûsân	İstanbul, S.78, s.327-8
Yanlış Hesap Bağdat'tan Döner	İstanbul, S.78, s.329
Boykotajın Netâici	İstanbul, S.78, s.329-0
İstîzâh	İstanbul, S.79, s.331-2
Evkâf Nezâreti	İstanbul, S.80, s.335
Meclis-i Mebûsân	İstanbul, S.80, s.337-8
Resmî Teblîgatın Hükümü	İstanbul, S.80, s.338

Adem-i Merkeziyet Meselesi	İstanbul, S.81, s.339
Zeyl-i İnfîlâk	İstanbul, S. 82, s.344-5
Aksa-yı Şark	İstanbul, S.83, s.347
Beyrut Rıhtım İşleri	İstanbul, S.84, s.351-2
Yine Tensîkat (Memur tasfiyesi)	İstanbul, S.86, s.361
Mebûsluk İhlâli	İstanbul, S.87, s.364
Enzâr-ı İbret ve Hayrete	İstanbul, S.87, s.364-5
Ferah Tiyatrosu Vakâsı	İstanbul, S.88, s.367-8
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.89, s.371
İbtîlâ-yı Memuriyet	İstanbul, S.89, s.373
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.90, s.375-6
Taşrada Neler Oluyor?	İstanbul, S.91, s.379-0
Zeyl-i İnfîlâk 2	İstanbul, S.92, s.384-5
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.93, s.387
Konferansımız	İstanbul, S.93, s.388-9
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.94, s.391
Ziyafet (Eski devlet erkânı ve yenileri)	İstanbul, S.94, s.394
Cebânet ve Meskenet	İstanbul, S.95, s.395-6
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.96, s.399
Bir Musâhabe	İstanbul, S.96, s.400-1
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.97, s.405
Vükelâ ve Vüzerâ Mazûlleri ve Bunların Maaşları	İstanbul, S.98, s 409-0
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.99, s.413
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.100, s.417-8
Ben Bir Mebûs Olaydım 1	İstanbul, S.100, s.419-0
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.101, s.421
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.102, s.425
Şehir Emâneti	İstanbul, S.102, s.426
Vükelâ-yı Milletın Nazarı Dikkatine	
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.104, s.433
Ciddiyet Yine Ciddiyet	İstanbul, S.104, s.434
Bir Muhâvere-i İbret-âmîz	İstanbul, S.104, s.436

Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.105, s.437-8
Mühime-i Siyâsiye-i Dâhiliye	İstanbul, S.105, s.438
Mühim veya Mübhem Bir İddiâ	İstanbul, S.105, s.438-9
Mizan Gazetesine (Erbâb-ı vukûfa malûmdur ki...)	İstanbul, S.105, s.439-0
Ferit Paşa	İstanbul, S.106, s.441
İdâre-i Meşrûte'nin Meyvelerinden	İstanbul, S.106, s.441-2
Reji	İstanbul, S.107, s.445-6
Ben Bir Mebûs Olsaydım 2	İstanbul, S.107, s.446
Bâb-ı Fetvâ	İstanbul, S.107, s.446-7
Eskişehir İttihâd ve Terakkî Kulübü	İstanbul, S.108, s.452
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.109, s.453
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.110, s.457-8
Acı Hakikatler 1	İstanbul, S.110, s.459-0
İnsaf, İnsaf, Yine İnsaf	İstanbul, S.111, s.461-3
Acı Hakikatler 2	İstanbul, S.111, s.463
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.112, s.465
Acı Hakikatler 3	İstanbul, S.112, s.466
Eskişehir Muhâbirimiz diyor ki	İstanbul, S.112, s.467
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.113, s.469-0
Ben Bir Mebûs Olsaydım 3	İstanbul, S.113, s.470
Meşrûtiyetimizi Hakkıyla Muhâfaza Edelim	İstanbul, S.114, s.473
Müntehâb-ı Sânilerin Enzâr-ı Temyizlerine	İstanbul, S.115, s.477
Kamil Paşa Beyân-nâmesinin	
Gazete Lisânına Tercümesi	İstanbul, S.115, s.477-9
Bâb-ı Fetvâ	İstanbul, S.115, s.479-0
Akıbet	İstanbul, S.116, s.481
İttihâd-ı Muhammedî ve Yıldız Teşrihatı	İstanbul, S.116, s.481-2
Kefâret-i Yemin	İstanbul, S.116, s.482-3
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.117, s.485
Protokolün Kabulü ve Netâici	İstanbul, S.118, s.489
Mebûs İntihâbı	İstanbul, S.118, s.489-0
Terbiye-i Siyâsiye ve Meşrûtiye	İstanbul, S.119, s.494-5

İcâb-ı Hâl	İstanbul, S.120, s.497
“Şu Yazacağımız Bende Ünvan Bulamadık”	İstanbul, S.120, s.497-8
Özür Yoktur, Vazîfenin İfâsı Lâzımdır	İstanbul, S.121, s.501
Kânûnî Bir Suale Garip Bir Cevap	İstanbul, S.121, s.502
İki Taraf	İstanbul, S.123, s.509
Meclis-i Mebûsân’ın Fâtiha-yı Teşriyesi	İstanbul, S.123, s.509-0
Bir Vakâ-yı Hayriye	İstanbul, S.124, s.513-4
Henüz Bir Şey Yok	İstanbul, S.124, s.514
İnkılâb-ı Sahîh: Teşekkürât-ı Bî-pâyân	İstanbul, S.125, s.517
İnkılâb ve Selâmet-i Devlet Ve Millet	İstanbul, S.125, s.517-8
Tebliğat: İstirdâd Talimnâmesi	İstanbul, S.125, s.520
İnkılâbımızın Yeni Safhası	İstanbul, S.126, s.521-2
Mebûsânımız	İstanbul, S.126, s.522
Meclis-i Mebûsânımız	İstanbul, S.127, s.525-6
Mebûsân Beyânnâmesi, 2 Nisan 1325	İstanbul, S.128, s.529-0
Heyet-i Müttefika-yı Osmaniye’nin Beyânnâmesi	İstanbul, S.129, s.533
Osmanlı Heyet-i Müttefikası	İstanbul, S.130, s.537-8
Heyet-i Müttefika-yı Osmaniye	İstanbul, S.131, s.542
Artık Çocukluğumuza Bir Nihâyet Verelim	İstanbul, S.132, s.545-6
Meclis-i Mebûsân’ın 59. İctimanda	
Heyet-i Vükelâ Adına...Beyânnâme	İstanbul, S.132, s.546
Cümle-i Siyâsiye	İstanbul, S.133, s.549
Tarihten İbret Alalım	İstanbul, S.133, s.549-0
Ahvâl-i Umûmiye	İstanbul, S.134, s.553
Heyet-i Vükelânın Mevkii	İstanbul, S.135, s.557
Heyet-i Müttefika-yı Osmaniye	İstanbul, S.135, s.557-8
Rum Cemiyet-i Siyâsiyesinin Beyânnâmesi	İstanbul, S.135, s.560

II.2.3.2. DIŞ SİYASET

Ahmet Esat

Düvel-i Mütemeddine mi Bize Örnek Olacak, Biz mi Onlara?	İstanbul, S.126, s.522-3
---	--------------------------

Halil Osman Kemal

Bulgaristan ve Rumeli

İstanbul, S.91, s.382

HayreddinBulgaristan Emâretinin İstiklâl Havâdisinin
Türkiye Üzerinde İcrâ ettiği ve Edeceği Tesîr

İstanbul, S.71, s.300

Osman Kemal**[Rumeli Muhâcirin İttihâdı Reisi]**27 Mart 325 (Bulgaristan ve
Rumeli'deki müslümanların ahvâli)

İstanbul, S.121, s.503-4

Sami KaleTaşlıca'yı Unutmayalım
Arnavutluk Tehlikede Kalır!

İstanbul, S.84, s.352-3

Tırnovalı Osman NuriMeşrûtiyet İdârenin Tarihçe-i Tekâmülü
Ve Eşkâl-i Muhtelifesi (İngiltere)
Meşrûtiyet İdârenin Tarihçe-i Tekâmülü
Ve Eşkâl-i Muhtelifesi (Amerika-Fransa)

İstanbul, S.85, s.355

İstanbul, S.86, s.360-1

İmzasız

Mai Boncuk (Rusya ittifakı)

Kahire, S.161, s.2374

Ermeni Vatandaşlarımıza Halisâne

Bir Davet (Birlik çağrısı)

Kahire, S.162, s.2381-4

Cümle-i Siyâsiye (Avrupa ve Osmanlı)

Kahire, S.163, s.2386-8

Meşveret'ten alınmıştır: İğrâb'ül-Garâib
(Yıldız Hükûmeti ve Rusya Sefâreti)

Kahire, S.165, s.2408

Devletin Hâricî Politikası

Kahire, S.167, s.2419-2

Vatan Tehlikededir (Avrupa karşısında Osmanlı)

Kahire, S.171, s.2452-3

İfrât ve Tefrât: Ermenilerle İtilâf Meselesi	Kahire, S.173, s.2468-9
Bir Sual: Dünya İleriye mi Gidiyor, Geriye mi?	Kahire, S.173, s.2469-0
Londra Sefâreti	Kahire, S.175, s.2485-6
Arnavutlar'ın Mürâcaatı	Kahire, S.176, s.2494
Yıldız Politikası ve Avrupa	Kahire, S.177, s.2497-8
Kasıt mı Yoksa Acz mi: Girit Umûru	Kahire, S.179, s.2513-5
Bizde Eksik Olan Nedir?	Kahire, S.181, s.2529-5
Görecek Göz Olsa Görülecek Şeyler Çoktur	Kahire, S.182, s.2537-9
İknâ İçin Daha Ne İster?	Kahire, S.183, s.2545-6
Garbın Taassubu ve Şarkın Gafleti	Kahire, S.184, s.2553-7
Cümle-i Siyâsiye (Gaspodin Sefîrinin Dersaadet'e gelişi)	Paris, S.2, s.1-2
Bend-i Mahsûsa: İzâhât	Paris, S.4, s.3-4
Makale-i Siyâsi (Girit meselesi)	Paris, S.6, s.1-2
Girid	Paris, S.8, s.2-3
Nihâyetin Bedâyeti ve Mehr-i Mahkûmiyet	Paris, S.9, s.2
Girid	Paris, S.9, s.1-2
Girid Fecâyii ve Almanya İmparatoru	Paris, S.10, s.2
Cümle-i Siyâsiye (Girit meselesi)	Paris, S.13, s.1-2
Vükelâ-yı Saltanat-ı Seniyye Hakkında	
Ecnebîlerin Fikri (Figaro gazetesinden tercüme)	Paris, S.14, s.1-3
Vazîfe ve Mesûliyet: Kördöğüşü	Paris, S.16, s.1-3
Garîbeler: Resmî Yanlışlık	Paris, S.16, s.3
Cümle-i Siyâsiye: Balkanlar	Paris, S.18, s.1-2
Cümle-i Siyâsiye: Rusya'nın Yeni Mesleği Yahut Sultan	
Hamid'in Bize Hazırlamakta Olduğu İstikbâl	Cenevre, S.21, s.1-2
Ne Çâre (Bulgaristan Hükûmeti)	Cenevre, S.22, s.1
Anasına Bak Kızını Al	Cenevre, S.22, s.1-2
Ciddi Bir Tavsiye (Hükûmet-Yunan müzakeresi)	Cenevre, S.23, s.1
Girid	Cenevre, S.23, s.1
Münâsebeti Geçmiş Hissiyât İtibâriyle Bâkidir	Cenevre, S.23, s.2-3
Zikzaklar Ve Dört Yol Ağzı	Cenevre, S.24, s.1-2
Korkulu Rüya	Cenevre, S.24, s.3-4

Kurusıkı (İngiltere Kraliçesi ve Abdülhamid)	Cenevre, S.26, s.3-4
Vazîfe ve Mesûliyet:Avrupa'dan İnkılâbımıza Bir Nazar	İstanbul, S.7, s.29-0
Muvâzene-i Umûmiye (Avrupa'nın gidişatı)	İstanbul, S.8, s.33-5
Osmanlılar'a Avrupa Ne Diyor?	İstanbul, S.10, s.45-6
Devletin ve Cemiyetin Hârici Mesleği	İstanbul, S.18, s.79-0
Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesiyle Mülâkat	İstanbul, S.26, s.114-7
Vazîfe ve Mesûliyet:	
Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesiyle Mülâkat	İstanbul, S.27, s.119-0
Vazîfe ve Mesûliyet:	
Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesiyle Mülâkat	İstanbul, S.28, s.123-4
Fas Meselesi	İstanbul, S.37, s.163-5
Vazîfe ve Mesûliyet:	
Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesiyle Mülâkat	İstanbul, S.42, s.183-4
Bulgaristan Kapı Kethüdâsı	İstanbul, S.50, s.215
Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesiyle Mülâkat	İstanbul, S.59, s.251-2
Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesiyle Mülâkat	İstanbul, S.60, s.255-6
Avusturya Politikası	İstanbul, S.63, s.267-8
Avusturya Politikası	İstanbul, S.64, s.271
Cümle-i Siyâsiye (Bulgaristan Hükûmeti)	İstanbul, S.67, s.283
Rusya Politikası	İstanbul, S.68, s.287-8
Rusya Politikası 2	İstanbul, S.69, s.291-2
Rusya Politikası 3	İstanbul, S.70, s.296-7
Ahvâl-i Hâzıra (Bulgaristan-Avusturya)	İstanbul, S.71, s.299-0
Rusya Politikası 4	İstanbul, S.72, s.303-4
Avusturya Ne Kazandı, Ne Kaybetti?	İstanbul, S.72, s.304-5
Avrupa Piyasası	İstanbul, S.76, s.319
Avrupa Efkâr-ı Umûmiyesiyle Mülâkat	İstanbul, S.77, s.323
Rusya Politikası	İstanbul, S.77, s.324
Cümle-i Siyâsi (Balkan meselesi)	İstanbul, S.79, s.331
Sırbistan-Avusturya	İstanbul, S.79, s.332-3
Devlet-i Âliye ve Avusturya-Macaristan	İstanbul, S.82, s.345-6
İngiltere'de Meşrûtiyet	İstanbul, S.106, s.442-3

İngiltere’de Meşrûtiyet 2	İstanbul, S.108, s.450-1
İngiltere’de Meşrûtiyet	İstanbul, S.109, s.455-6
İngiltere’de Meşrûtiyet	İstanbul, S.112, s.467
İngiltere’de Meşrûtiyet	İstanbul, S.114, s.474
İngiltere’de Meşrutiyet	İstanbul, S.117, s.486
İngiltere’de Meşrûtiyet	İstanbul, S.122, s.507-8
İngiltere’de Meşrûtiyet	İstanbul, S.125, s.519
Bulgaristan’a Bir Nasîhat	İstanbul, S.131, s.541

II.2.3.3. RESMÎ YAZILAR

II.Abdülhamid

Sûret-i Hatt-ı Hümayûn:

Vezir Midhat Paşa’ya, 7 Zilhicce 1293

Kahire, S.167, s.2418

Sûret-i Hatt-ı Hümayûn:

Vezir M.Said Paşa’ya, 4 Recep 1326

İstanbul, S.4, s.17-8

Sûret-i Hatt-ı Hümayûn

İstanbul, S.126, s.521

Sadrazam Kâmil Paşa

Resmî Yazı: Hatt-ı Hümayûn Mülûkâne

Sûret-i Münifesidir.

İstanbul, S.9, s.41

Telgrafnâme-i Sâmi Sûretidir: Zabtiye Nezâretine

İstanbul, S.73, s.307

İmzasız

Dâhiliye: Tevcîhât

İstanbul, S.1, s.6

Dâhiliye: Nişân

İstanbul, S.1, s.6

Dâhiliye: Madalya

İstanbul, S.1, s.6

Dâhiliye: Teblîgat

İstanbul, S.1, s.6

Dâhiliye: Kararnâme

İstanbul, S.1, s.6

Resmî (Maarif Nâzırı Haşim Paşa’nın affi)

İstanbul, S.2, s.11

İlân-ı Resmî (Tayîn ilânı)

İstanbul, S.2, s.12

İlân-ı Resmî

İstanbul, S.5, s.24

- Resmî (Said Paşa'nın taht-ı riyâsetindeki Heyet-i Vükelâ'nın istifâsı Nezd-i Âlîde rehin kabul olarak Heyet-i Cedîde-i Vükelâ'nın der-dest-i teşkîl ve ilân bulunduğu beyân olunur.) İstanbul, S.8, s.40
- Tevcîhât İstanbul, S.9, s.41
- Resmî Yazı (Vezir M.Kamil Paşa Said Paşa'nın vukuu istifâsı cihetiyle ...) İstanbul, S.9, s.41
- İlân-ı Resmî (Padişahın Meclis-i Mebûsân için inşâ edilecek dâirenin masrafına iştirâk etmesi) İstanbul, S.12, s.58
- Tevcîhât İstanbul, S.12, s.58
- Tebliğat İstanbul, S.12, s.58
- İlân-ı Resmî (Mâliye Nezâretinden tebliğ) İstanbul, S.14, s.66
- Resmî: Rusûmat Emânetinden İstanbul, S.15, s.70
- Tebliğat-ı Resmiye (M. Nizâmiyesinde kapatılmayan meyhânelerle, umûmhâneler...) İstanbul, S.21, s.94
- Tevcîhât İstanbul, S.22, s.98
- Resmî İstanbul, S.22, s.98
- Resmî (Tayîn Haberi) İstanbul, S.23, s.106
- Resmî (Dâhiliye Nezâreti asaleten ve Maarif Nezâreti vekâleten Maarif Nâzır-ı Sâbık Hakkı Bey Uhdesinde...) İstanbul, S.28, s.126
- Resmî (Bugün yevm'ül-adet Hazret-i Padişahı olmak münasebetiyle resmi tebrik saat 5'te Yıldız Sarayı'nda icrâ olunacaktır.) İstanbul, S.45, s.195
- Resmî İstanbul, S.30, s.134
- İlân-ı resmî İstanbul, S.30, s.134
- Tebliğat-ı Resmiye İstanbul, S.37, s.166
- Resmî (Metin gazetesinin heyet-i celîle-yi askeriyyeye dair neşriyatını tahrifen mucib-i teessüfü isnâdatta bulunmuş olan Boşboğaz, Millet, Tercüman-ı Hakikat gazeteleri kânûnen lâzım gelen malûmâtın ifâına mübâşeret edilmiştir.) İstanbul, S.39, s.174

Resmî (10. Dâire-i Belediye Encümen İntihâbânına mugayir kanunun bir gûne muâmele-i ihtiyâr olunmadığına ve bazı ahâli arasında...)	İstanbul, S.47, s.206
Resmî (37 no'lu Mizan'da varakada beyân olunan kalabendlerinde çalışan amele ücretlerinin ashâb-ı istihkâka tevzî edildiği...)	İstanbul, S.49, s.214
Tevcîhât	İstanbul, S.60, s.258
Tebliğat-ı Resmîye	İstanbul, S.127, s.526
Tebliğat	İstanbul, S.127, s.526
İlân-ı Resmî: Nezâret-i Umûr-ı Zabtiye'den: (Bir suç işlemedikçe kimse takîb edilmeyecek.)	İstanbul, S.130, s.540
Tebliğat-ı Resmî (Polis mürâcaatları ilân-ı ahîre kadar durdurulmuştur.)	İstanbul, S.131, s.544

II.2.4. TARİH

Mehmed Rauf

Tarihçe-i İntihâbat (Avrupa Seçim Tarihi)	İstanbul, S.8, s.35-6
---	-----------------------

II.2.5. FELSEFE

Selim Sabit

Milletlerin Felsefe-i Tekâmülü	İstanbul, S.12, s.55-6
Milletlerin Felsefe-i Tekâmülü	İstanbul, S.40, s.176

İmzasız

Garâibât (<i>Arap</i> kelimesi ve <i>Arap İzzet</i>)	İstanbul, S.24, s.109
Milletlerin Felsefe-i Tekâmülü	İstanbul, S.43, s.187-8
Bir Hasbîhâl (Hakîkat)	İstanbul, S.90, s.376-7

II.2.6. DİN

II.2.6.1. DUA

Mehmed Murad

Mukaddime

Kahire, S.159, s.2353

İmzasız

Cenâb-ı Feyyâz-ı Lâ-Yezâl

İstanbul, S.1, s.1

Leyli-i Mübâreke-yi Mirâc

İstanbul, S.26, s.114

Başlıksız (Damat Mahmud Paşa'nın nâşının

Dersaadet'e isâli)

İstanbul, S.36, s.162

Vakânüvis Cetvelinden

(Mevlid-i Hazret-i Risâlet-penâhi)

İstanbul, S.113, s.472

II.2.6.2. TEFSİR

El-Hac Necib

Tercüme-Tefsîr

(Kur'an-ı Kerim'in Türkçe tercümesi)

İstanbul, S.41, s.180-1

II.2.6.3. ÇEŞİTLİ MESELELER

Rıfat

Usûl-i Meşveret

İstanbul, S.130, s.538

İmzasız

İstiftâ ve İstîzâh 1

Kahire, S.170, s.2441

İstiftâ ve İstîzâh 2

Kahire, S.171, s.2449-0

İstiftâ ve İstîzâh 3

Kahire, S.172, s.2457

İzâha Muhtaç Bir Sual

Paris, S.7, s.2

Kânûn-i Esâsi ve Şeriât-ı İslamiye	İstanbul, S.18, s.80-1
Aynen: Başlıksız (Tesettürün mâni-i terakki olduğu hakkında bürhân-ı katı...)	İstanbul, S.48, s.208-9
Kânûn-i Esâsimiz ve İttihâd-ı İslam Başlıksız (Ayet-i kerîme ve hadîs-i şerîfin naklolunmasında...)	İstanbul, S.49, s.211-2
Diyânet-i İslamiye Hakkında Fransa'da Bir Konferans	İstanbul, S.53, s.230
	İstanbul, S.103, s.429-0

II.2.7. AHLAK

Abdülfettah

İtimâd-ı Nefs	İstanbul, S.69, s.293-4
---------------	-------------------------

Demirhisarlı El-Hac Abdus

Aynen: Sırât-ı Müstakim'de Geçen Yazıya Tashîh (Kadınların sosyal alanda uyması gerekenler)	İstanbul, S.47, s.204
--	-----------------------

M.

İlm-i Ahlâk ve Âdâb Erbâbından Bir İstîzâh	Paris, S.10, s.4
--	------------------

Mehmed İhsan

Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlâk ve Yüsr-i Zafer	İstanbul, S.91, s.380-1
Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlâk ve Yüsr-i Zafer	İstanbul, S.94, s.392-3
Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlâk ve Yüsr-i Zafer	İstanbul, S.95, s.397-8
Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlak ve Yüsr-i Zafer	İstanbul, S.98, s.411
Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlâk ve Yüsr-i Zafer	İstanbul, S.102, s.426-7
Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlâk ve Yüsr-i Zafer	İstanbul, S.106, s.443-4
Hikmet-i İçtimâiyeden: Ahlâk ve Yüsr-i Zafer	İstanbul, S.110, s.458-9

Memur Ferdi

- Arkadaşlık-Karındaşlık İstanbul, S.60, s.257-8
 Hamiyyet-Hamiyyet-i Cahiliye (mabad) İstanbul, S.73, s.309-0
 Şecaat-ı Necâbet-i Osmaniye: Zillet ile Şecaat Birleşmez İstanbul, S.88, s.369

İmzasız

- (Muteber Bir Kalem Sahibesinden)
 Umûmi Eğlencelerde Vükela Aileleri İstanbul, S.48, s.209
 Garbı Taklîdi En Çirkin Taraftan İcrâ Etmek Adetimizdir İstanbul, S.107, s.448

II.2.8. SOSYAL HAYAT**Ahmet Hilmi Estane**

- Eytâm Bankası Teşkilî (Yetimlerin korunması) İstanbul, S.98, s.411

Ali

- Artık Kâfi (İlane yekûnü) İstanbul, S.43, s.188

Ali Suad

- İstanbul'un Yangınları İstanbul, S.49, s.212-3

Fethi

- Başlıksız (Aç ve dul kadınlara yardım) İstanbul, S.102, s.428

H.T.

- Aynen: Postalar 1 İstanbul, S.35, s.156-7
 Telgraf ve Postalar 2 İstanbul, S.38, s.168-9
 Telgraf ve Postalar 3 İstanbul, S.40, s.176-7
 Telgraf ve Postalar 4 İstanbul, S.46, s.200-1

M.K.

Bir Mütâlaa

İstanbul, S.91, s.380

**Mehmed Tevfik [Ticâret Mahkemesi
Muhasebe Başkâtibi]**

Saadet ve Sefâletin Menşei ve Mevridi

İstanbul, S.6, s.27-8

Saadet ve Sefâletin Menşei ve Mevridi

İstanbul, S.7, s.32

Nuri [Hüdavendigâr Vilâyeti Seyyar Frengi Tabibi]

Başlıksız (Îâne toplanması)

İstanbul, S.63, s.270

S. Apostoloğlu

İtidâlimizi Muhâfaza Edelim

İstanbul, S.4, s.19-0

Tunalı Hilmi

Anarşizm Nedir mi Dediniz?

Kahire, S.172, s.2460

Vazîfe ve Mesûliyet (Âsâyişin önemi)

Kahire, S.178, s.2507-8

İmzasız

Hafiyeler (Tanımı-tasnîfi)

Kahire, S.172, s.2461-2

İdâre-i Hâzıra Semereleri (Hafiyeler)

Kahire, S.176, s.2491-3

Ciddi Bir İhtâr (İşkencecilere uyarı)

Paris, S.2, s.2

Yangın Var Cankurtaran Yok mu?

(Osmanlı kadınlarına çağrı)

Paris, S.12, s.1-3

Gayet Mühimdir: Ey Osmanlılar!

Paris, S.13, s.3

Demiryollarımız

Cenevre, S.23, s.1

Postalar (Önemi)

İstanbul, S.1, s.5-6

Vazîfe ve Mesûliyet: Osmanlı Milletine Hitâb

İstanbul, S.9, s.41-3

Millete Teshîlât: Posta ve Telgraf Ücretleri

İstanbul, S.14, s.64-5

Umûr-ı Belediye (Belediye sorunları)

İstanbul, S.31, s.135

Meyûs Olmayalım (Tensîkata uğrayanlar)

İstanbul, S.41, s.180

Artık Kâfi (Tensîkat ve haksızlık)

İstanbul, S.46, s.199-0

Amele-i Mükellefe (İşçi hakları)	İstanbul, S.55, s.235
Umûr-ı Belediye (Belediye Meclisi)	İstanbul, S.58, s.248
Umûr-ı Belediye 1 (Şehir planı)	İstanbul, S.67, s.284
Umûr-ı Belediye 2 (Ekmek fırınları)	İstanbul, S.68, s.289
İstanbul Ahâlisine ve Ekmek Komisyonlarıyla Fırıncılara	İstanbul, S.83, s.349
Fırıncılara İşçilere Bî- tarafâne Nasîhat	İstanbul, S.84, s.353-4
İstanbul Ahâlisine ve Ekmek Komisyonlarıyla Fırıncılara	İstanbul, S.85, s.356-7
Bir Teklif: Zabtiye Nezâretine	İstanbul, S.95, s.396-7
Aydın Vilâyetinden Eşkiyâ Gâilesi	İstanbul, S.125, s.520
Polis Niçin İş Görmüyor?	İstanbul, S.127, s.528

II.2.9. EĞİTİM

Abdullah Fahri [Bayezid Dersiâmlarından]

Aynen: Lüzûm-ı Mübrim

(Ulemâyâ vazîfesini yapma çağrısı)

İstanbul, S.45, s.197

Aciz Bir Müslüman

Ulemânın Sükûtu

İstanbul, S.124, s.513

Ahmed Rıfat [Bayezid Dersiâmlarından]

Taşra Evkâfı Hakkında Bir Mütâlâa

İstanbul, S.90, s.377

Dâire-i Evkâf Hakkında

İstanbul, S.118, s.492

Bayezid Dersiâmlarından Muteber İmza

Talebe-i Ulûm Efendiler (Hakkındaki

Mizan'ın vech-i telakkîsine istinâden)

İstanbul, S.13, s.60-1

Divrikli Abdullah Ziyaeddin

Umûm Hoca ve Talebe-i Ulûm Efendilere:

Ey Kardeş ve Meslektaşlarım (Memleketteki

kavga ve kargaşayı durdurma çağrısı) İstanbul, S.36, s.159-0
 Aynen: Ricâ-yı Mahsûs (Talebe-i Ulûma) İstanbul, S.130, s.539

Efdal

Aynen: Başlıksız (Mekteb-i Mülkiyelilerin içtimânda söylenen nutuk ve Necmeddin'in mektubu) İstanbul, S.23, s.105

Fuad

Tahsîl Demek Ecnebi Lisânıyla İstanbul, S.56, s.242
 Tekellüm Demek Değildir

İbrahim Sedat

Aynen: Siyâsiyât Ve Mekâtîp İstanbul, S.133, s.551-2

Küçük Mektepli

İstanbul'dan (Harbiye ve Cenevre, S.28, s.3
 Tıp Mekteplerindeki son durum)

M. [Mekteb-i Mülkiyeden]

Aynen: Başlıksız (Sadâret ve Dâhiliye Nâzırlığını elinde İstanbul, S.107, s.448
 bulunduran Hüseyin Hilmi Paşa'nın mevkii)

Mehmed Hikmet [Fatih Dersiâmlarından]

Medâris Ne Oldu? İstanbul, S.83, s.349-0
 Talebe-i Ulûm İstanbul, S.93, s.389-0

Mehmed Hilmi [Dar'ül-Muallimîn

Muallimlerinden Urfalı Hafız]

Başlıksız (Maarif Nezâretinin icraâtını tenkit) İstanbul, S.30, s.134

Mehmed Sadreddin

[Topkapı Merkez Rüştüyesi Müdürü]

Aynen: Başlıksız (Maarif memurlarının yanlışları) İstanbul, S.36, s.161-2

Mekteb-i İdâdi-i Harbiye Talebesinden

Mektep Arkadaşlarıma İstanbul, S.66, s.282

Numûne-i Terakki Talebesinden

Aynen: Başlıksız (Maarifin tensîkatının neticesi ve talebelerin dinden uzaklaşması meselesi) İstanbul, S.57, s.246

Zühtü [Talebe-i Ulûmdan]

Talebe Efendiler Asker Olmalı,
Lâkin Derslerine Halel Gelmemeli İstanbul, S.102, s.427-8

İmzasız

Ulemâ-yı Din-i İslam'a Hitâb Kahire, S.174, s.2473-6
Mektep Müfettişi Faruk İsmail Cenevre, S.23, s.4
Maarif Nezâreti (Eğitimin önemi) İstanbul, S.2, s.11-2
Maarif Nezâreti (Yeni dönemde yapılacaklar) İstanbul, S.3, s.16
Talebe-i Ulûm Efendiler İstanbul, S.11, s.52
Darüşşafaka (Talebesinin sorunları) İstanbul, S.16, s.73
Cemiyet-i Müttehaza-yı İlmiye İstanbul, S.18, s.81
Talebe-i Ulûmden Aldığımız Varakadan İstanbul, S.25, s.113
Medâris-i İlmiye Hakkında
İsnâd-ı Muhteremle Bir Muhâvere İstanbul, S.34, s.152-3
Medrese-Nişîn Talebe-i Ulûmdan İstanbul, S.54, s.234
Bir Musâmaha-yi Zarûriye İstanbul, S.56, s.240
Umûr-ı Maarif İstanbul, S.57, s.243-4
Bahriye Çerhçi Mektebi Talebesinin
Derslerden Mahrûm Olarak Sürünmekte
Olduğuna Dair Bir Varaka Aldık İstanbul, S.93, s.390
Hendese-i Mülkiye'den Bir Avâze-i İştikâ İstanbul, S.98, s.411-2

Mekteb-i Mülkiyede Tedrîsâta Devam Olunmuyormuş	İstanbul, S.122, s.506-7
Ulemâmımız Ne Diyor?	İstanbul, S.129, s.534-5
Aynen: Efendim	İstanbul, S.133, s.551-2

II.2.10. SAĞLIK

Mezûnen Dersaadet'te Bulunan ... Merkez Tabibi

Başlıksız (Taşradaki Etıbbâ-i Belediye hakkında)	İstanbul, S.68, s.288-9
--	-------------------------

İmzasız

Bursa'dan (Frengi hastalığı)	İstanbul, S.59, s.254
Başlıksız (Adapazarı'nda hastaneye duyulan ihtiyaç)	İstanbul, S.105, s.440

II.2.11. ASKERİYE

Abduşşekür [Hassa Zâbitanından]

Aynen: Başlıksız (Basının asker hakkındaki yanlış beyânâtı)	İstanbul, S.41, s.181
---	-----------------------

Ahmed Rıfat [Bayezid Dersiâmlarından]

Muhterem Talebe-i Ulûm İle Şecî ve Kahraman Askerlerimizden Büyük Bir Ricâ	İstanbul, S.128, s.531
--	------------------------

Bediüzzaman Said-i Kürdî

Aynen: Askere Hitab, 2 Nisan 1325	
(Kavga ve isyânın durması için nasîhat)	İstanbul, S.128, s.530
Ey Asker-i Muvahhidîn	İstanbul, S.129, s.535

Binbaşı M.

Aynen: Vazîfe-i Askeriye	İstanbul, S.75, s.318
--------------------------	-----------------------

Bir Kürt [Abdullah Cevdet]

Bend-i Mahsûsa: Techîzat-ı Askerî

Paris, S.6, s.2

Hıfzı [Çatalca Kumandanı]

Bazı Gazeteler Tarafından Vuku

Bulan İstilâm Üzerine

İstanbul, S.131, s.544

Hüseyin Hüsnü

Hareket Ordusu Kumandanı Tarafından Erkân-ı

Harbiye-i Umûmiye Riyâsetine Telgraf-nâme

İstanbul, S.132, s.548

Hüseyin Tahsin

Trabzon Redif Taburu

İstanbul, S.62, s.266

İlhami Reşid

Aynen: Bahriye Nezâretinin Nazar-ı Dikkatine

İstanbul, S.52, s.226

İzzet Fuad [Süvari Müfettişi ve Askeri**Kulübü Heyet-i İdâre Reisi Birinci Ferîk]**Mizan Gazete-i Muteberesine (Kulüp
üyelerinin maaşını alması için mürâcaatı)

İstanbul, S.82, s.346

Kaymakam Asım

Harbiye Nezâreti-i Celîlesine

İstanbul, S.121, s.504

Kaymakam-Kolağası

Erkân-ı Harp Mirâlayı Hamdi Bey

(İntihâr mı etti, itlâf mı edildi?)

İstanbul, S.32, s.146

Kemaleddin [Yemen Nâib-i Esbak]Aynen: Başlıksız (Tersanede yakalanan
silahşörün cebinden çıkanlar)

İstanbul, S.131, s.544

M.N.

Tasfiye-i Rütüb-i Askeriye Heyeti Kirâmına

İstanbul, S.96, s.402

Mehmed [Mekteb-i Mülkiyeden]

Başlıksız (Harbiye Kaymakamı Esad Bey'in
menfâ hâlinin kaldırılması)

İstanbul, S.29, s.130

Mehmed Sabahaddin

[Mahmud Paşa'nın Mahdûmu]

Asker Kardeşlerimiz

İstanbul, S.130, s.538-9

Mehmed Tevfik [Tophâne-i Âmire

Sevk Komisyonu Başkanı]

Aynen: Başlıksız (4. ve 5. Ordunun
mavzer fişeğinin irsâli)

İstanbul, S.48, s.209-0

Mülazım İbrahim

Alaylı ve Mektepli Zâbitan Meselesi

İstanbul, S.30, s.134

Onur [Erkân-ı Harbiye Binbaşısı]

Dersaadet'ten Mizan Gazetesine (Kurvazörler için
toplanan yardımın Fatih-zedegânına verilmesi)

İstanbul, S.28, s.123

Şerif Ali [AvcıTaburundan]

Umûm Mektepli ve Asker Kardeşlerimize

İstanbul, S.129, s.536

3. Ordu'dan İki Muteber Mühr

Etıbbâ-yı Askeriye

İstanbul, S.54, s.233

Yakub Hasib [Talebe-i Ulumdan]

- Osmanlı Kardeşlerimize (Mektepli-mektepsiz asker arasında eski ve Avrupalı talîm şekilleri) İstanbul, S.131, s.544
- İmzasız**
- Vazîfe-i Askeriye ve Hudûd-ı İtaat Kahire, S.176, s.2489-1
- Garip Bir Dua (Komutan İbrahim Hakkı Paşa'nın ölümü) Paris, S.11, s.2-3
- Garîbeler (Donanma ve zırhlıların sorunları) Paris, S.12, s.4
- Çocuğum Cıs (Osmanlı donanması) Paris, S.14, s.3
- Hani ya Hamidiye Filoları? Cenevre, S.21, s.4
- Bahriye Nâzırlığını (Bahriye Nâzırına yergi) Cenevre, S.29, s.4
- Umûr-ı Askeriye İstanbul, S.23, s.99
- Kayseri'de (Kânûn-i Esâsi'nin ilânı vesîlesiyle cereyân eden vukuâta dair İkdâm'ın yazısına karşılık) İstanbul, S.24, s.110
- Zâbıta Nezâretinin Nazar-ı Dikkat-i İhtiyât-perverâsına İstanbul, S.33, s.150
- Aynen: Başlıksız (Memur bulunduğumuz Üsküdar İskelebaşı Karakolunda...) İstanbul, S.33, s.150
- Aynen: Başlıksız (Üsküdar'da sarıklarına...) İstanbul, S.33, s.150
- Umûm-ı İnzibâtiye İstanbul, S.36, s.161
- Harbiye Nezâretinin Nazar-ı Dikkatine İstanbul, S.37, s.166
- Aynen: Başlıksız (Nizâmiye ve redif...) İstanbul, S.38, s.169
- Vazîfe-i Askeriye ve Hudûd-ı İtaat (176. Mizan'dan Aynen) İstanbul, S.44, s.191-2
- İslahât-ı Askeriye 1 İstanbul, S.44, s.192-3
- Beş Alay Kumandanı, Üç Binbaşı ve İki İdâre Emîni ve Altı Yüzbaşı ve Mülâzım İle Alınan Varaka İstanbul, S.45, s.198
- İslahât-ı Askeriye 2 İstanbul, S.46, s.200
- Kastamonu'dan İki Zâbit Yazıyor İstanbul, S.46, s.201
- Zâbitanın Nazar-ı Dikkatine İstanbul, S.50, s.218
- İslahât-ı Askeriye 3 İstanbul, S.57, s.245

İslahât-ı Askeriye 4	İstanbul, S.59, s.253
İslahât-ı Askeriye 5	İstanbul, S.61, s.260
Aynen: Başlıksız (Bendeniz alaylı zâbıtım...)	İstanbul, S.62, s.265
Bursa'dan: Terfi-i Muhikk	İstanbul, S.64, s.273-4
Askerlerimiz ve Sıhhatlerinin Derece-i Ehemmiyeti	İstanbul, S.69, s.292-3
Bir Teklif (Harbiye ve Ziraat Nezâretlerine)	İstanbul, S.87, s.363
Aynen: Başlıksız (Galib Bey ve Abdurrahman Bey arasındaki düello)	İstanbul, S.107, s.448
İhtimâlât-ı Muhtelif (Rütbeler)	İstanbul, S.113, s.471
Tasfiye-i Rütbe-i Askeriye	İstanbul, S.113, s.471
Tasfiye-i Rütbe-i Askeriye Lâyihası:	
Mülâhazât-ı Umûmiye	İstanbul, S.113, s.472
Tasfiye-i Rütbe-i Askeriye Lâyihası:	
(mabad) Mübde-i Tasfiye	İstanbul, S.114, s.475
Ahvâl-i İstisnâiye ve Bunlar İçin	
İcrâ Edilecek Z. (Grafik)	İstanbul, S.114, s.475
Tasfiye-i Rütbe-i Askeriye Lâyihası (mabad)	İstanbul, S.117, s.487
Tasfiye-i Rütbe-i Askeriye Lâyihası (Grafik)	İstanbul, S.120, s.499
Tasfiye-i Rütbe-i Askeriye Lâyihası (mabad)	İstanbul, S.123, s.511
Tasfiye Nefîcesinde Alaylılar (Grafik)	İstanbul, S.123, s.511
Asker Evlatlarımıza İhtâr	İstanbul, S.126, s.521
Yanlılık (Mektepli-Alaylı Asker)	İstanbul, S.128, s.529
Fazâil-i Ahlâkiye	İstanbul, S.132, s.546
Hareket Ordusu Kumandanı Tarafından	
İstanbul Ahâlisine Beyân-nâme	İstanbul, S.132, s.548

II.2.12. HUKUK

[elif]. Celaleddin

Hükkâm-ı Kirâma (Hâkimlere hitâb)	İstanbul, S.77, s.323-4
Mesâil-i Adliye (Adli meseleler)	İstanbul, S.80, s.335-6

H.T.

Mücrimîn-i İâdiye: Hakk-ı Avf

İstanbul, S.5, s.23-4

Hersekli Ali Rüştü [Üsküdar Cezâ Mahkemesi Reisi]

11 Muharrem 1320 ve 20 Kânûn-i Sâni 1324:

Adliye Nezâretine Teyyâr Ettikleri Tekrîr

İstanbul, S.97, s.407

Memur Ferdi

Adl-İtidâl

İstanbul, S.55, s.236

Mustafa Ağarus

Köylüler ve İstedikleri Mahkemeler

İstanbul, S.57, s.245-6

Köylüler ve İstedikleri Mahkemeler

İstanbul, S.58, s.248-9

Köylüler ve İstedikleri Mahkemeler

İstanbul, S.64, s.271-2

Köylüler ve İstedikleri Mahkemeler

İstanbul, S.66, s.281-2

Köylüler ve İstedikleri Mahkemeler

İstanbul, S.72, s.305-6

Müntesibîn-i Hukuktan AmirAynen: Başlıksız (Yeni bir
cemiyetin kurulması fikri)

İstanbul, S.23, s.104-5

Ulemâ-yı İslamiyeden Biri

Vekâletin İnhisârı

İstanbul, S.110, s.458

İmzasız

Bir Mucize (İstînâf Müddeî-i Umûmiyesi)

Kahire, S.164, s.2396

İkinci Bastil

Cenevre, S.26, s.3

Adâlet ve Muhâkem-i Osmaniye

İstanbul, S.11, s.52-3

Gayver Bir Avukat

İstanbul, S.12, s.55

İstînâf Baş Müddeî-i Umûmiyesi:

Menfâ ve Firârîler

İstanbul, S.13, s.61-2

Umûr-ı Adliye (Tensîkat)	İstanbul, S.23, s.101
Makâm-ı Meşîhat-ı Ulyaya Sevab ve Muhâkeme-i Şeriye Hakkında Takdîm Kılınan Lâyihanın Sûreti	İstanbul, S.28, s.124-5
Hâkim ve Mahkûm (Avrupa-Osmanlı)	İstanbul, S.45, s.195-6
Mühimme-i Kanûniye	İstanbul, S.99, s.415
Vekâlette İnhisâr	İstanbul, S.109, s.454-5
Biraz Mantık Biraz da İzân	İstanbul, S.114, s.473-4
Aynen (Bir köy halkının feryâdı)	İstanbul, S.130, s.539
Hile-i Kanûniye	İstanbul, S.132, s.546-7

II.2.13. İKTİSAT

II.2.13.1. MALİYE

Midhat [Hukuk-ı Şâhâne Müdâviminden]

Başlıksız (Mâliye Nezâreti'nin esâssız
emirlerinden şikâyet)

İstanbul, S.56, s.241

Nuri [Hüdavendigâr Vilâyeti Seyyar Frengi Tabibi]

Aynen: Başlıksız (Devlet arazisi)

İstanbul, S.34, s.153

İmzasız

Umûr-ı Mâliye

İstanbul, S.21, s.92-3

Umûr-ı Mâliye

İstanbul, S.22, s.95-6

Aynen: Mâliye Nezâreti

İstanbul, S.23, s.105

Umûr-ı Mâliye

İstanbul, S.29, s.127-8

Aynen: Mâliye Nezâreti

İstanbul, S.30, s.134

Devletimizin Bütçesi

İstanbul, S.31, s.135-8

Umûr-ı Mâliye

İstanbul, S.32, s.144-5

Umûr-ı Mâliye

İstanbul, S.35, s.156

Mâliye Nezâretinden Bir Sual

İstanbul, S.38, s.170

Bütçe ve Tensikat	İstanbul, S.41, s.179-0
Mâliye Hakkında	İstanbul, S.43, s.189
Geçen Hafta Neşrettiğimiz Bütçe (Grafik)	İstanbul, S.47, s.205
Borç Vermekle Yol Yürümele	İstanbul, S.48, s.207-8
Umûr-ı Mâliye-Ecnebi Müşavirler	İstanbul, S.52, s.224-5
Edirne Rüsûmat Nâzırı	İstanbul, S.55, s.238
Aynen: Başlıksız (Umûr-ı Mâliye Bendi)	İstanbul, S.56, s.240-1
Mâliye Komisyon Âliyesi Erkânı Kirâmından Bir Sual	İstanbul, S.59, s.252-3
Usûl-ı Mâliyemiz	İstanbul, S.60, s.256-7
Umûr-ı Mâliye	İstanbul, S.67, s.283-4
Umûr-ı Mâliye	İstanbul, S.73, s.308-9
Mösyö Loren-Bütçe-Ziya Paşa	İstanbul, S.75, s.316-7
Rüsûmat Bütçesi ve Netîcesi	İstanbul, S.78, s.328-9
Bütçemiz	İstanbul, S.80, s.336-7
Müzâyede ve Münâkasa Âdâbı	İstanbul, S.85, s.355-6
Bütçe Düvelinin Son Perdesi	İstanbul, S.85, s.357
Garâib-i İcraât-ı Rüsûmiye	İstanbul, S.87, s.365-6
Bütçe, Yeni Sene-i Mâliye	İstanbul, S.94, s.391-2
İtirâf-ı Cehâlet ve Bütçe	İstanbul, S.96, s.399-0
Başlıksız (Mâliye Hazînesince fevk'al-nizâm maaş itâsına devam...)	İstanbul, S.97, s.408
Mühimme-i Mâliye	İstanbul, S.100, s.418-9
Garat-ı Beyt'ül-Mâl	İstanbul, S.103, s.430
Başlıksız (Hazîne-i Hassaca Evkâfa devredilen...)	İstanbul, S.103, s.432
Mühimme-i Mâliye	İstanbul, S.109, s.453-4
Alacağına Şahin Borcuna Karga	İstanbul, S.112, s.465-6

II.2.13.2. TİCARET

Bir Gümrükçü

Sansür (Ticâret üzerindeki sansür)

İstanbul, S.7, s.32

Çerkez Ahmed Fani

Yalova Havâlisinden

İstanbul, S.116, s.484

Erzincanî Ziya

Makâle-i İktisâdiye

İstanbul, S.135, s.558-9

Naib [Sivrihisar Kaymakam Vekili]Mizan İdâresine (Sivrihisar'da vukuu
bulduğu ileri sürülen usûlsüzlüğün izâhı)

İstanbul, S.120, s.498

Reşit [Şehremini Esbakı]

Aynen: Vergi Tahsil İdâresi

İstanbul, S.70, s.297

İmzasız

Hep Musahharalıktır

Paris, S.5, s.2-3

Ticâret Muâhedeleri

İstanbul, S.61, s.259-0

Gümrüklerimiz

İstanbul, S.66, s.280-1

Gümrük İşleri

İstanbul, S.88, s.368

Gümrüklerimiz

İstanbul, S.97, s.406-7

Gümrüklere Dair

İstanbul, S.102, s.425-6

İstanbul Rıhtım İşleri

İstanbul, S.118, s.490-1

Gümrüklere Dair

İstanbul, S.121, s.503

II.2.13.3. ZİRAAT**Fünûn-ı Zırâiye Müntesibînden Biri**Muhterem Mizan Gazetesine (*Harbiye ve Ziraat*
Nezâretlerine Bir Teklif makalesine istinâden)

İstanbul, S.89, s.374

İmzasız

Umûr-ı Mâliye-Ziraat Bankaları

İstanbul, S.66, s.279-0

Ormanların Muâmelatı 1

İstanbul, S.68, s.289-0

Ormanların Muhâfazasızlığı 2	İstanbul, S.70, s.298
Fen Memûrları-Ziraat Muallimleri	İstanbul, S.103, s.430
İstanbul Vilâyeti Dâhilinde Bulunan	
Ziraat Bankası Şubesi	İstanbul, S.112, s.468

II.2.13.4. SANAYİİ

M.C.

Mensûcat-ı Mahalliye	İstanbul, S.55, s.235-6
----------------------	-------------------------

II.2.14. HABER

II.2.14.1. YURT İÇİ HABERLERİ

Bir Müdâhale-i Ecnebiye Daha	Kahire, S.161, s.2376
İcâb Edenlerden Bir İstîzâh	Kahire, S.163, s.2392
Dersaadet'te Muttasıl Tevkîfat	Kahire, S.163, s.2392
Şâyân-ı Dikkat Bir Hareket	Kahire, S.163, s.2392
Bir Mucize	Kahire, S.164, s.2396-7
Cevaba Muhtaç Suallerden	Kahire, S.164, s.2400
Sû-i Tesîr	Kahire, S.165, s.2405
Emsâlsiz Bir Hâl	Kahire, S.165, s.2405
Hangisi Yalan Hangisi Doğru?	Kahire, S.165, s.2405
Yüz ve Astar	Kahire, S.165, s.2408
Tekzîb-i Erâcif	Kahire, S.165, s.2408
İstanbul Havâdisi	Kahire, S.167, s.2423-4
Havâdis-i Siyâsiye	Kahire, S.167, s.2424
İstanbul Havâdisi	Kahire, S.168, s.2428-0
İstanbul Havâdisi	Kahire, S.169, s.2440
İstanbul Havâdisi	Kahire, S.170, s.2448
İstanbul Havâdisi	Kahire, S.171, s.2455-6

Havâdis	Kahire, S.172, s.2463-4
Havâdis	Kahire, S.173, s.2472
Unutulmayacak Bir Hiss-i Minnet	Kahire, S.174, s.2477-9
Havâdis	Kahire, S.174, s.2480
Ölmüşe Rahmet Bâkilere Selâmet	Kahire, S.175, s.2484-5
Havâdis	Kahire, S.175, s.2486-8
Havâdis	Kahire, S.176, s.2496
Havâdis	Kahire, S.177, s.2503-4
Havâdis	Kahire, S.178, s.2512
Havâdis	Kahire, S.179, s.2519-0
Havâdis	Kahire, S.180, s.2526-8
Acîbe (İzzet Bey)	Kahire, S.180, s.2525
Mukaddime-i Hayr	Kahire, S.181, s.2535
Havâdis	Kahire, S.181, s.2536
Havâdis	Kahire, S.182, s.2543-4
Havâdis	Kahire, S.183, s.2551-2
Havâdis	Kahire, S. 184, s.2559-0
Tebliğat: Karar	Paris, S.1, s.1-2
Vatandan Havâdis	Paris, S.2, s.5-6
Vatandan Havâdis	Paris, S.3, s.4
Şâhâne Bir Söz	Paris, S.4, s.2-3
Vatandan Havâdis	Paris, S.4, s.5
Akıbet	Paris, S.7, s.2
Teşhîr	Paris, S.7, s.2-3
Resmî ve Manîdâr Bir İtirâf-ı Kusûr	Paris, S.7, s.3
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	Paris, S.7, s.3
Vatandan Havâdis	Paris, S.7, s.3-4
Miralay Mazhar Bey	Paris, S.7, s.4
Heyet-i Fevk'al-âde	Paris, S.8, s.3
Hazırlansınlar!	Paris, S.8, s.3
İstîzâh	Paris, S.8, s.3-4
Beyhûde Ümîdler	Paris, S.8, s.4

Vatandan Havâdis	Paris, S.8, s.4
Askeri Muhâbirimizden	Paris, S.8, s.4
Ankara'dan	Paris, S.8, s.4-5
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	Paris, S.9, s.2
Sultan Hamid'in Fransızlarla Akrabalığı	Paris, S.10, s.4
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	Paris, S.11, s.3
Evlat Katili	Paris, S.11, s.3
Havâdis-i Askeriye	Paris, S.11, s.3-4
Pâyitaht Havâdisi	Paris, S.11, s.4
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	Paris, S.12, s.3-4
Mühim Havâdis	Paris, S.12, s.4
Beyhûde Telaş	Paris, S.12, s.4-5
Havâdis	Paris, S.12, s.5
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	Paris, S.13, s.3-4
Derece-i Tazyîk	Paris, S.13, s.4
Ölmüşe Rahmet	Paris, S.14, s.3
İstanbul Muhâbirimizden – Hapis ve Tevkîf	Paris, S.14, s.4
Havâdis	Paris, S.14, s.4
Yine Bütçe Meselesi	Paris, S.14, s.4
Bî-çâre Valide	Paris, S.14, s.4
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	Paris, S.15, s.2-3
İstihbârât-ı Husûsiye	Paris, S.15, s.4
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	Paris, S.16, s.3-4
Sultanım Geç Değil mi ?	Paris, S.16, s.4
Havâdis	Paris, S.16, s.4
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	Paris, S.17, s.3-4
Harp Muhâbir-i Mahsûsamızdan	Paris, S.18, s.2-3
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	Paris, S.18, s.5
Âsâr-ı İnkılâb	Paris, S.18, s.6
Ermeni Komitesine Mürâcaat	Paris, S.18, s.6
Şamlı Arap İzzet	Paris, S.18, s.6
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	Cenevre, S.20, s.3-4

Islah Kabul Etmiyor!	Cenevre, S.21, s.2-3
Mazbata: Ahmed Rıza'nın İhrâcı	Cenevre, S.22, s.2
Tabaka-yı Bâlâ Muhâbirimizden	Cenevre, S.22, s.3-4
Mesâil-i Hâzıra	Cenevre, S.22, s.4
Mesâil-i Hâzıra	Cenevre, S.23, s.1-2
Tashîh-i Hesap	Cenevre, S.23, s.3
Ali Zühtü Bey'in Vefâtı	Cenevre, S.23, s.3-4
Mekteb-i Harbiye	Cenevre, S.23, s.4
El-Cezâ: Hüseyin Tahsin'in Hafiyeliği	Cenevre, S.24, s.4
Telgraf Havâdisi	Cenevre, S.24, s.4
İstanbul'dan	Cenevre, S.25, s.4
Telgraflar	Cenevre, S.26, s.4
İstanbul'dan	Cenevre, S.27, s.4
Abdülhamid'in En Büyük Cinâyeti	Cenevre, S.28, s.2-3
İstanbul'dan	Cenevre, S.29, s.2-3
Havâdis	Cenevre, S.29, s.4
Havâdis	İstanbul, S.1, s.7
Telgraf Havâdisleri	İstanbul, S.1, s.8
Dâhiliye: Kânûn-i Esâsi	İstanbul, S.2, s.12
Selâmlık Resm-i Âlisi ve Netîce-i Hasenesi	İstanbul, S.3, s.13
Havâdis	İstanbul, S.4, s.20
Hâle-i Hürriyet Encümeni	İstanbul, S.7, s.29
Endişelerimizden	İstanbul, S.7, s.30-1
Evrâk-ı Havâdis	İstanbul, S.7, s.31-2
Evrâk-ı Havâdis	İstanbul, S.8, s.38
Fehim'in Maktûliyeti	İstanbul, S.8, s.38
Yine Hükûmet İle Mülâkat	İstanbul, S.8, s.38
İcâb Ettikçe Falan veya Filan Haberin Tashîh ve Tekzîbi	İstanbul, S.8, s.38
Maarif ve Zabtiye Nezâretleri	İstanbul, S.8, s.38
Mâliye Komisyonunun Batıvermesi Üzerine	İstanbul, S.8, s.38-9
İntihâb Hakkındaki Talîmât	İstanbul, S.8, s.39
Kantar İdâresince Hatr-ı Kibâriye	İstanbul, S.8, s.39

Yangın, Hırsızlık, Carh, Katl	İstanbul, S.8, s.39
Evvelki Gün Vefâ İdâdisi Müdürü	İstanbul, S.8, s.39
Zâbıta Nezâretinden İhrâç Olunan Memurlar	İstanbul, S.8, s.39
Makriköy Civârında Hükûmet Memurları	İstanbul, S.8, s.39
İkinci Kabine	İstanbul, S.9, s.41
Selâmlık Resm-i Âlisi	İstanbul, S.10, s.45
Dâhiliye	İstanbul, S.12, s.58
Mâliyeden Bir Zâttan Aldığımız Haber	İstanbul, S.13, s.61
Diplomatların Hesaplarında Olmayan	İstanbul, S.14, s.66
Rüsûmat-ı Emânet Celâlesinde	İstanbul, S.14, s.66
Telgraf-ı Havâdis	İstanbul, S.15, s.70
Dâhiliye	İstanbul, S.15, s.70
Malûm Efendiler	İstanbul, S.15, s.70
İcraatta Adem-i İsâbet	İstanbul, S.15, s.70
Ziya Faik Nâm Kimsenin	İstanbul, S.15, s.70
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.16, s.73
Temenni-yi Mahsûs	İstanbul, S.16, s.73-4
Akşam Havâdisi	İstanbul, S.16, s.74
Selâmlık Resm-i Âlisi	İstanbul, S.17, s.75
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.17, s.78
Evrâk-ı Havâdis	İstanbul, S.18, s.81
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.18, s.82
Darüşşafaka Mağdûrları	İstanbul, S.18, s.82
75 Osmanlı Altını	İstanbul, S.19, s.85-6
Teessüf-i Azîm	İstanbul, S.19, s.86
İslâhat-ı İlmiye Hakkında Mütâlaa	İstanbul, S.19, s.86
Dâhiliye	İstanbul, S.19, s.86
Devr-i Hürriyet Semerâtından	İstanbul, S.19, s.86
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.20, s.90
Abdülhak Hamid Bey	İstanbul, S.21, s.93
Ebuzziya Tefvik Beyefendi	İstanbul, S.21, s.93

Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.21, s.94
Şirket-i Hayriye İdâresine	İstanbul, S.21, s.94
Teveccühat: Sivas Vilâyetine	İstanbul, S.21, s.94
Telgraf Havâdisleri	İstanbul, S.22, s.98
Havâdis	İstanbul, S.22, s.98
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.23, s.106
Selâmlık Resm-i Âlisi	İstanbul, S.24, s.107
Ebu'l-Hüda Efendi ve Hazîne	İstanbul, S.24, s.109
İâne Nâmıyla Para Cem Etmek	İstanbul, S.24, s.109
Dâhiliye	İstanbul, S.24, s.110
Müderis Muhterem Rasim Efendi	İstanbul, S.24, s.110
Mühim Bir Tedbîr	İstanbul, S.25, s.113
Açık Muhâbere	İstanbul, S.26, s.118
Selânik'te Kâim Sanayi Mektebi	İstanbul, S.26, s.118
Matbûât-ı Mâliye Beyninde İttihâd	İstanbul, S.27, s.122
Harîk	İstanbul, S.27, s.122
Mekteb-i Mülkiye Mezûnları	İstanbul, S.27, s.122
Telgraf Havâdisleri	İstanbul, S.28, s.126
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.28, s.126
Silik Akçeler	İstanbul, S.28, s.126
Dâhiliye	İstanbul, S.29, s.129
Teveccühat	İstanbul, S.30, s.134
Selâmlık Resm-i Âlisi	İstanbul, S.31, s.135
Mâliye Hesabı Aşînâlarına	İstanbul, S.31, s.141
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.31, s.142
Hâsılat-ı Harîk-Zedegâna	İstanbul, S.31, s.142
Hassa Ordusu Birinci Alay	İstanbul, S.32, s.146
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.32, s.146
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.33, s.150
Hikmet-i Hükûmetten	İstanbul, S.34, s.153
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.34, s.154

Selânik Nâib-i Esbakı	İstanbul, S.34, s.154
Evvelki Gece Mektebi	İstanbul, S.35, s.158
Kabataş İdâdisi	İstanbul, S.35, s.158
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.35, s.158
Açık Muhâbere	İstanbul, S.35, s.158
Mekâtib-i Leyliyye Vesâire	
İfâ-yı Tebâbet Eden Memur	İstanbul, S.35, s.158
Adliye Nezâretinde	İstanbul, S.37, s.166
Selâmlık Resm-i Âlisi	İstanbul, S.38, s.167
Havâdis	İstanbul, S.38, s.170
Ahlâk Dersi ve Âdâb-ı Umûmiye Vergisi	İstanbul, S.39, s.173
Anlaşalım	İstanbul, S.39, s.172-3
Osmanlıların Bir Mefharet-i Milliyesi	İstanbul, S.39, s.174
Said Beyefendi Bugün Geliyor	İstanbul, S.39, s.174
Hikmet mi Hükûmet mi?	İstanbul, S.40, s.177
Böyle de Yapılabilir mi?	İstanbul, S.40, s.177
Havâdis: Said Beyefendi	İstanbul, S.40, s.178
Hâlâ mı?	İstanbul, S.41, s.180
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.41, s.182
Başlıksız (Köprü başının galebeliği...)	İstanbul, S.41, s.182
Telgraf Havâdisleri	İstanbul, S.42, s.186
Açık Muhâbere	İstanbul, S.43, s.190
Hikmet-i Hükûmete Nazîre	İstanbul, S.44, s.194
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.44, s.194
Selâmlık Resm-i Âlisi	İstanbul, S.45, s.195
Niçin Veriyorlar?	İstanbul, S.45, s.196
Tensikat Sırasında Unutulmayacak Mevâddan	İstanbul, S.45, s.196
Dâhili Dâire-i Tevhid Olan Refikimizden	İstanbul, S.45, s.197
Eminönü Muhâbirimizden	İstanbul, S.45, s.197-8
Dâhiliye	İstanbul, S.45, s.198
Niçin Veriliyor?	İstanbul, S.46, s.200

Dâhiliye	İstanbul, S.46, s.202
Havâdis	İstanbul, S.48, s.210
Dâhiliye (Dr. İbrahim)	İstanbul, S.49, s.214
Bir Konferans	İstanbul, S.50, s.216
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.50, s.218
Selâmlık Resm-i Âlisi	İstanbul, S.52, s.223
Evliyâ-yı Umûr Huzûratına	İstanbul, S.53, s.229
Eminönü Muhâbirimizden	İstanbul, S.53, s.229-0
Havâdis	İstanbul, S.53, s.230
Dağistanlı Mehmet Emin Efendi	İstanbul, S.55, s.238
Mercinin Nazar-ı Vazîfe-i Şinâsânesine	İstanbul, S.58, s.250
Mevsimi Gözetmek Lâzım: Selâmlık Resm-i Âlisi	İstanbul, S.59, s.251
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.59, s.254
Maarif Dâire-i İlmiyesi	İstanbul, S.59, s.254
Mercinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.59, s.254
Ramazan-ı Mağfiret-i Nişân	İstanbul, S.60, s.255
Mercinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.60, s.258
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.61, s.262
Eminönü Muhâbirimizden	İstanbul, S.62, s.265-6
Mercinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.62, s.266
Birçok Mühürlerle Memhûreten	
Takdîm Olunan Mazbata	İstanbul, S.63, s.270
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.63, s.270
Ahmet Kadri Efendi Dersaadet'e Geldi	İstanbul, S.63, s.270
Dâhiliye	İstanbul, S.63, s.270
Postahânedan	İstanbul, S.63, s.270
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.64, s.274
Mercinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.64, s.274
Postahânedan	İstanbul, S.64, s.274
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.65, s.278
Rumeli Demiryolları Meselesi	İstanbul, S.65, s.278

Boğazın Anadolu Tarafında	İstanbul, S.65, s.278
Mercinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.65, s.278
Selâmlık Resm-i Âlisi	İstanbul, S.66, s.279
Eminönü Muhâbirimizden	İstanbul, S.67, s.285-6
51 No'lu Mizan'da	İstanbul, S.67, s.286
Havâdis	İstanbul, S.67, s.286
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.67, s.286
Havâdis-i Dâhiliye	İstanbul, S.68, s.290
Muhâkememiz	İstanbul, S.68, s.290
Başlıksız (Mahkûmiyetlerine medâr-ı istinâd olan...)	İstanbul, S.69, s.294
Başlıksız (Geçenlerde av seyâhati münâsebetiyle...)	İstanbul, S.69, s.294
Dâhiliye	İstanbul, S.70, s.298
Mercinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.70, s.298
Mercinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.71, s.302
Selâmlık Resm-i Âlisi	İstanbul, S.73, s.307
Muhtâcî Tashîh Bir Tevâtir	İstanbul, S.75, s.317-8
Vakânüvis Cetveli	İstanbul, S.75, s.318
Evlîyâ-yı Umûrun Enzâr-ı Mürüvvetlerine	İstanbul, S.75, s.318
Muhâkeme-i Adliye	İstanbul, S.76, s.320
Serbestî Müdürüne Hapis Cezâsı	İstanbul, S.76, s.320
Makâm-ı Sadârete Gelen Hilmi Paşa	İstanbul, S.76, s.321
Menfâlar, Fîrarîler	İstanbul, S.76, s.321
Vakânüvis Cetveli	İstanbul, S.76, s.321
Hâricî ve Dâhilî	İstanbul, S.76, s.321
Ekmek Meselesi	İstanbul, S.77, s.326
Dâhilî	İstanbul, S.77, s.326
14. Dâire-i Belediye Riyâsetinden	İstanbul, S.77, s.326
Ehemmiyetli Bir İstatistik	İstanbul, S.78, s.330
Dâhilî	İstanbul, S.78, s.330
Dâhilî ve Hâricî	İstanbul, S.79, s.334
Dâhilî	İstanbul, S.80, s.338

Vakânüvis Cetveli	İstanbul, S.81, s.342
Dâhilî	İstanbul, S.82, s.346
Vakânüvis Cetveli	İstanbul, S.82, s.346
Adliye Kulübünün İçtimâ	İstanbul, S.82, s.346
Protokolün İmzası	İstanbul, S.83, s.348
Vakânüvis Cetveli	İstanbul, S.83, s.350
Muâvenecilerimiz	İstanbul, S.84, s.354
Vakânüvis Cetveli	İstanbul, S.84, s.354
Bir Miting	İstanbul, S.84, s.354
Hükm-i Karar	İstanbul, S.85, s.356
Muâveneci Esnâfımıza	İstanbul, S.85, s.357
Vakânüvis Cetveli	İstanbul, S.85, s.358
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.86, s.362
Manyasizâde Refik Bey	İstanbul, S.87, s.364
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.87, s.366
Fırka-yı Ahrar-İttihâd ve Terakkî Cemiyeti	İstanbul, S.87, s.366
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.88, s.370
Vakânüvis Cetveli	İstanbul, S.89, s.374
Arz-ı Minnet ve İfâ-yı Vazîfe	İstanbul, S.90, s.375
Tasfiye-i Rütüb-i Askeriye	İstanbul, S.90, s.377
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî-Hâricî	İstanbul, S.90, s.378
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.91, s.382
Şeyhülislam Efendi Hazretlerinin Nazar-ı Dikkatine	İstanbul, S.91, s.382
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.92, s.386
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.93, s.390
Lüzûm-ı Tekzîb	İstanbul, S.94, s.392
Gümrüklere Dair	İstanbul, S.94, s.393
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.94, s.394
Tufan-ı Belâ	İstanbul, S.95, s.396
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.95, s.398
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.96, s.402
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.97, s.408

Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.98, s.412
Vilâyet: Biga'da	İstanbul, S.99, s.416
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.99, s.416
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî-Hâricî	İstanbul, S.100, s.420
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.101, s.424
Talebe-i Ulûmdan	İstanbul, S.102, s.428
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.102, s.428
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.103, s.432
Fuzûlî İsnâd	İstanbul, S.105, s.438
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.105, s.440
Kemaleddin Paşa Meselesi	İstanbul, S.106, s.444
Biga Vukûâtı	İstanbul, S.106, s.444
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.106, s.444
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.107, s.448
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.110, s.460
Alâmet-i Hayr	İstanbul, S.111, s.463
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî-Hâricî	İstanbul, S.111, s.464
Tensîkat-ı İlmiye	İstanbul, S.112, s.467
Berlin Muâhedesinin 25. Maddesi	İstanbul, S.112, s.468
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.112, s.468
Erbâb-ı İhtisâsa Marûz Bir Bilmecce	İstanbul, S.113, s.472
Velâdet-i Bahr'üs-Saadet	İstanbul, S.114, s.473
Vilâyet	İstanbul, S.114, s.476
Aldandı mı, Aldattı mı?	İstanbul, S.115, s.480
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.116, s.484
Vakânüvis Cetveli	İstanbul, S.116, s.484
Vakânüvis Cetveli	İstanbul, S.117, s.488
Vakânüvis Cetveli	İstanbul, S.117, s.488
Posta Ücreti Hakkında	İstanbul, S.118, s.491
Vakânüvis Cetveli	İstanbul, S.118, s.492
Tekâüd-i Sandûkı Hakkında	İstanbul, S.119, s.495-496
Dar'ül-Fünûn Talebesinin Muhikk Bir Tesîri	İstanbul, S.119, s.496

Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.119, s.496
Yenibahçe Gurebâ-yı Müslimin Hastahânesi	İstanbul, S.120, s.498
Şehid-i Hürriyet Hasan Fehmi	İstanbul, S.120, s.500
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.120, s.500
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.121, s.504
Vakânüvis Cetveli	İstanbul, S.123, s.512
Ümîd-bahş Bir Eser	İstanbul, S.124, s.514
Bu da mı Vehim?	İstanbul, S.125, s.518-9
Nisan İnkılâbı	İstanbul, S.125, s.519-0
Mizan İdâresine: Hükâm'ül-Şer Cemiyeti	İstanbul, S.125, s.520
Mizan İdâresine (Kızılırmak Köprüsü)	İstanbul, S.126, s.524
Hayret ve Dikkat	İstanbul, S.128, s.532
Duyûn-ı Umûmiyede	İstanbul, S.129, s.536
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.130, s.540
Adana'da Takrîr-i Âsâyîş	İstanbul, S.130, s.540
Tersâne-i Âmire Kumandanlığından	İstanbul, S.133, s.552
Bir Lâzıme-i İdâre	İstanbul, S.135, s.558
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî	İstanbul, S.135, s.560

II.2.14.2. YURT DIŞI HABERLERİ

Bulgarlar'a Hulûs	Kahire, S.164, s.2400
İttifâk Bürhânları	Kahire, S.164, s.2400
Girit Umûru	Kahire, S.167, s.2422-3
Hindistan'da Tâûn ve Kıtlık	Paris, S.8, s.3
Gelen Telgrafa Göre Muhârebe Havâdisi	Paris, S.17, s.4
Girit'ten	Cenevre, S.24, s.3
Havâdis-i Hâriciye	İstanbul, S.1, s.7-8
İngiltere Sefiri'nin Sûret-i İstikbâli	İstanbul, S.2, s.12
Hâriciye	İstanbul, S.4, s.20
İran Vukûâtı	İstanbul, S.11, s.54

Paris Sefiri Münir Paşa	İstanbul, S.15, s.70
Havâdis-i Hâriciye	İstanbul, S.16, s.74
Havâdis-i Hâriciye	İstanbul, S.17, s.78
Havâdis-i Hâriciye	İstanbul, S.23, s.106
Viyana'dan ve Roma'dan Çekilen Telgraf	İstanbul, S.39, s.174
Bulgaristan ve Roma'ya Seyâhati	İstanbul, S.43, s.190
Selânik Cihetinden Bazı	İstanbul, S.43, s.190
Berlin Sefâretine Tayîn	İstanbul, S.43, s.190
Romanya Seyahati	İstanbul, S.50, s.218
Yunanistan Muhâlifîn Fırkası	İstanbul, S.56, s.240
Hâriciye	İstanbul, S.60, s.258
Başlıksız (Bulgaristan tarafından ittihâz...)	İstanbul, S.67, s.286
Bulgaristan İstiklâlini İlân Etti	İstanbul, S.69, s.291
Hâricî ve Dâhilî	İstanbul, S.76, s.321
Avusturya-Macaristan İtilâfı	İstanbul, S.77, s.326
Avusturya-Sırbistan	İstanbul, S.78, s.330
Dâhilî ve Hâricî	İstanbul, S.79, s.334
Panama Kanalı ile Körfez Vapurları	İstanbul, S.85, s.356
Harp Olacak mı?	İstanbul, S.85, s.358
Avusturya-Sırbistan	İstanbul, S.85, s.358
Hâricî	İstanbul, S.85, s.358
Vakânüvis Cetveli: Hâricî	İstanbul, S.86, s.362
Hâricî	İstanbul, S.87, s.366
Nazım Paşa-Bulgaristan	İstanbul, S.89, s.374
Hâricî	İstanbul, S.89, s.374
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî-Hâricî	İstanbul, S.90, s.378
Vakânüvis Cetveli: Hâricî	İstanbul, S.91, s.382
Vakânüvis Cetveli: Hâricî	İstanbul, S.92, s.386
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî-Hâricî	İstanbul, S.100, s.420
Vakânüvis Cetveli: Dâhilî-Hâricî	İstanbul, S.111, s.464

II.2.15. OKUYUCUYLA İLİŞKİLER

Mehmed Murad

İhtâr-ı Mahsûs	Kahire, S.159, s.2353
Kârilere İhtâr-ı Mahsûs (Mizan'ın cemiyetin yaygın organı olması)	Paris, S.1, s.1
İstanbul Müntehâb-ı Sânilerine	İstanbul, S.111, s.461
Kâriлерimize İhtâr	İstanbul, S.130, s.537

Mizan İdaresinden

Müddeî-i Umûmi'ye İhtâr	Kahire, S.164, s.2400
-------------------------	-----------------------

T.

Başlıksız (Darphâne-i Âmire'de darb-ı mutasavver olan hürriyet madalyası)	İstanbul, S.23, s.105
---	-----------------------

İmzasız

İhtâr	Kahire, S.159, s.2360
Başlıksız (Suallere cevap)	Kahire, S.165, s.2407-8
Mekâtip (Okuyucu soruları)	Kahire, S.171, S.2454
İhtâr	Kahire, S.175, s.2487
Açık Muhâbere	Kahire, S.180, s.2528
Açık Muhâbere	Kahire, S.182, s.2544
Açık Muhâbere	Paris, S.2, s.6
Ricâ-yı Mahsûs (Abonelik ile ilgili bir ricâ)	Paris, S.5, s.4
Ricâ-yı Mahsûs (Ali Suavi ve Namık Kemal'in resimlerini ricâ)	Paris, S.7, s.4
Başlıksız (İstanbul'dan aldığımız bir mektup...)	Paris, S.8, s.5-6
İhtâr (Abonelere)	Paris, S.9, s.2-3
İhtâr-ı Mahsûs	Paris, S.12, s.4
Açık Muhâbere	Paris, S.13, s.2-3

Başlıksız (Ahvân ve muhibândan bazıları...)	Paris, S.13, s.4
Ricâ-yı Mahsûs (Yayınlamak için istenen resimler)	Paris, S.13, s.4
Başlıksız (Bingazi mektubuna cevap)	Paris, S.13, s.4
İhtâr	Paris, S.14, s.1
Açık Muhâbere	Paris, S.17, s.4
İhtâr-ı Mahsûs (Postaların Cenevre adresine gönderilmesi)	Cenevre, S.19, s.4
Açık Muhâbere	Cenevre, S.20, s.4
Açık Muhâbere	Cenevre, S.23, s.3
Açık Muhâbere	Cenevre, S.24, s.4
İhtâr (Damat Mahmud Paşa'nın fotoğrafı)	Cenevre, S.26, s.4
İhtâr-ı Hâlis (Ahmet Rıza'nın yazısındaki yanıtlar)	Cenevre, S.27, s.2-3
Yusuf Ziya Paşa	Cenevre, S.27, s.3-4
Millet Nâmına (Diğer gazetelere bir ricâ)	İstanbul, S.3, s.14-5
Açık Muhâbere	İstanbul, S.5, s.24
Açık Muhâbere	İstanbul, S.6, s.27
Evrâk ve Mekâtîp (Tanin'den Ahmet Cevdet 'in yazısına vârid olan mektubun sahibine)	İstanbul, S.8, s.39
Başlıksız (Darüşşafaka mezûnlarından Ahmet Midhat)	İstanbul, S.8, s.39
Başlıksız (Kavala'dan muhtelif imza...)	İstanbul, S.9, s.43
Ali Haydar Efendi'ye	İstanbul, S.11, s.54
Dâhiliye (Mektup sahiplerine)	İstanbul, S.11, s.54
Açık Muhâbere	İstanbul, S.12, s.58
Başlıksız (Kastamonu'dan Basralı Tefik'in telgrafı)	İstanbul, S.13, s.62
Başlıksız (Talebe-i Ulûmdan Ali)	İstanbul, S.13, s.62
Evrâk ve Mekâtîp (Postalarla ilgili ihtâr)	İstanbul, S.14, s.65-6
Başlıksız (Kuruçay merkezinden ahâli nâmına Süleyman ve Ali imzaları ile keşide kalınan telgraf Dâhiliye Nezâretine tevdi edilmiştir.)	İstanbul, S.15, s.69
Başlıksız (Baş Kurşunlu Medresesinden Ahmet Cevdet Efendi'ye)	İstanbul, S.15, s.69
Açık Muhâbere (Harbiye Nezâreti Vekâletine cevap)	İstanbul, S.16, s.73
Açık Muhâbere	İstanbul, S.17, s.78

Başlıksız (<i>Düşündüğünü Söylemekten Çekinmeyen Bir Hür</i> imzasıyla aldığımız varakanın sahibinin idâremize gelmesini ricâ ederiz.)	İstanbul, S.18, s.82
Açık Mektuplar	İstanbul, S.20, s.89-0
Açık Muhâbere	İstanbul, S.20, s.90
Açık Muhâbere	İstanbul, S.23, s.103
Açık Muhâbere	İstanbul, S.24, s.108
Halisâne Bir İhtâr	İstanbul, S.24, s.108
Safiyet ve Hamiyyet	İstanbul, S.24, s.109
Başlıksız (<i>Hayret</i> ünvanlı mektubun sahibine ricâ)	İstanbul, S.25, s.114
Açık Muhâbere	İstanbul, S.27, s.122
Evrâk-ı Havâdis (Amasya'dan Ahmed Bey'e)	İstanbul, S.28, s.125
Başlıksız (<i>M.İzzet</i> imzalı makale sahibine)	İstanbul, S.29, s.130
Başlıksız (<i>Sahib-i Hamiyyet</i> imzasıyla alınan varakayı derc edemiyoruz.)	İstanbul, S.33, s.150
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.38, s.169
Açık Muhâbere	İstanbul, S.38, s.170
Başlıksız (Matbaamıza müteaddid varakalar geliyor...)	İstanbul, S.41, s.182
Açık Muhâbere	İstanbul, S.46, s.202
Başlıksız (İmzâ-yı mahfûz mektuba cevap)	İstanbul, S.47, s.206
Açık Muhâbere	İstanbul, S.47, s.206
Açık Muhâbere	İstanbul, S.48, s.210
Temînat-ı Celfle	İstanbul, S.49, s.211
Açık Muhâbere	İstanbul, S.49, s.213
Açık Muhâbere	İstanbul, S.50, s.217
Açık Muhâbere	İstanbul, S.51, s.222
Açık Muhâbere	İstanbul, S.52, s.226
Açık Muhâbere	İstanbul, S.55, s.238
Açık Muhâbere	İstanbul, S.56, s.242
Açık Muhâbere	İstanbul, S.58, s.250
Açık Muhâbere	İstanbul, S.60, s.258
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.60, s.258

Açık Muhâbere	İstanbul, S.61, s.262
Açık Muhâbere	İstanbul, S.62, s.266
Açık Muhâbere	İstanbul, S.63, s.270
Açık Muhâbere	İstanbul, S.64, s.274
Açık Muhâbere	İstanbul, S.65, s.278
Kâriîn-i Kirâma (6 aylık tatilden sonra)	İstanbul, S.74, s.311-2
Açık Muhâbere	İstanbul, S.76, s.321
Hâlisâne İhtâr	İstanbul, S.79, s.333
Cevab-ı İstîzâh	İstanbul, S.81, s.340
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.81, s.342
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.82, s.346
Başlıksız (<i>Ahmet Şakir</i> imzasına)	İstanbul, S.84, s.354
Açık Muhâbere	İstanbul, S.85, s.358
Açık Muhâbere	İstanbul, S.90, s.378
Açık Muhâbere	İstanbul, S.93, s.390
Evrâk-ı Havâdis (Bahriye Ç.Mektebi hakkındaki fıkra)	İstanbul, S.94, s.394
Mahkeme-i Temyîz Azâsına	İstanbul, S.95, s.398
Bir Eser-i Hamiyyet ve Fünûn	İstanbul, S.96, s.402
Başlıksız (Gümrük memuruna)	İstanbul, S.97, s.408
Başlıksız (Karamürsel'den üç imzâya)	İstanbul, S.97, s.408
Açık Muhâbere	İstanbul, S.100, s.420
Başlıksız (<i>Ben Bir Mebûs Olsaydım</i> makalesinin yazarına)	İstanbul, S.104, s.435
Başlıksız (Ulvi Beyefendi'ye)	İstanbul, S.104, s.436
Başlıksız (<i>Antakya'dan</i> makalenin sahibine)	İstanbul, S.105, s.439
İhtâr-ı Hâlis	İstanbul, S.105, s.440
Açık Muhâbere	İstanbul, S.105, s.440
Başlıksız (Mustafa Naim Efendi'ye)	İstanbul, S.107, s.447
Açık Muhâbere	İstanbul, S.108, s.452
Başlıksız (Konya Ereğlisi'nden Simbat Efendi'ye)	İstanbul, S.114, s.476
Açık Muhâbere	İstanbul, S.115, s.480
Başlıksız (Mekteb-i Hukuk Talebesi'nden	

Mustafa Kemal'e)	İstanbul, S.116, s.484
Açık Muhâbere	İstanbul, S.117, s.488
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.118, s.492
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.127, s.528
Kâilerimize (İnkılâba fesât karıştıranlara inanmayın!)	İstanbul, S.127, s.527
Kâilerimize İhtâr	İstanbul, S.128, s.529
Başlıksız (Semadirek Adasından Abdülkadir'e)	İstanbul, S.129, s.536
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.130, s.539
Başlıksız (Edirne'den Zâbıt Hafız'a Cevap)	İstanbul, S.131, s.544
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.132, s.548
Açık Muhâbere	İstanbul, S.133, s.552
Evrâk ve Mekâtip	İstanbul, S.135, s.559

II.2.16. FOTOĞRAFLAR

Napier

Midhat Paşa'nın Fotoğrafi	Paris, S.5, s.1
Mustafa Fazıl Paşa'nın Fotoğrafi	Paris, S.15, s.1
Namık Kemal'in Fotoğrafi	Paris, S.17, s.1
Şamlı Arap İzzet'in Fotoğrafi	Cenevre, S.22, s.6
Faruk İsmail Paşa Hayininin Fotoğrafi	Cenevre, S.23, s.4
Ali Suavi'nin Fotoğrafi	Cenevre, S.26, s.1
Casûs-ı Bî-namûs Nadir Hayininin Fotoğrafi	Cenevre, S.28, s.4
Bahriye Nâzırın Leyyini'nin Fotoğrafi	Cenevre, S.29, s.4

II.2.17. TEŞEKKÜR

Kemal ve Ahmed Ziya

Başlıksız (Müzâkere-i Fünûn-ı Mâliye Cemiyeti tarafından)	İstanbul, S.23, s.105
---	-----------------------

Mizan İdaresinden

Teşekkür	Kahire, S.160, s.2368
Teşekkür ve Memnûniyet	Kahire, S.167, s.2424
Şükrân (Para yardımı yapan zâta)	Paris, S.11, s.1
Teşekkür (Para yardımı yapan zâta)	Paris, S.13, s.1
Teşekkür (Nazlı Hanımefendiye)	Paris, S.14, s.1
Başlıksız (Cemiyete 35 Fransız lirası veren zâta teşekkür)	Cenevre, S.21, s.1
Başlıksız (Servet-i Fünûn'a)	İstanbul, S.21, s.93
Başlıksız (Dersaadet ve taşradan gönderilen takdîrnâmelere)	İstanbul, S.80, s.338
Başlıksız (Muhibb-i vatan bir köylüye teşekkür)	İstanbul, S.99, s.416
Başlıksız (Yusuf Ziyaeddin)	İstanbul, S.129, s.536

II.2.18. TEBRİK

Tebrîk-i İd-i Said	Kahire, S.168, s.2425
Tebrîk-i İd-i Said	Kahire, S.178, s.2505
Tebrîk-i Sâl (Hicri Yılbaşı)	Kahire, S.180, s.2521
Hakikat Gazetesini Tebrîk	Paris, S.1, s.4
Tebrîk-i İd-i Millî (Kânûn-i Esâsi'nin kabul günü)	Paris, S.2, s.1
İd-i Fıtr (Ramazan Bayramı)	Paris, S.10, s.1
Kurban Bayramı Tebrîki	Cenevre, S.20, s.1-2
Malûmât	Cenevre, S.26, s.4
Millet Gazetesini Tebrîk	İstanbul, S.9, s.43
Cemiyet-i Hayriye	İstanbul, S.12, s.58
Tevcîhât (Tayîn olanları tebrîk)	İstanbul, S.13, s.62
Meşrûtiyet-i Osmaniye Kulübü	İstanbul, S.16, s.74
Tebrîk-i Hürriyet	İstanbul, S.18, s.81
İttifâk Gazetesini Tebrîk	İstanbul, S.22, s.98
Nevzâd-ı Vatan'ı Tebrîk	İstanbul, S.29, s.130

Sırât-ı Müstakim'i Tebrîk	İstanbul, S.31, s.142
Köylü Nâmındaki Gazeteyi Tebrîk	İstanbul, S.31, s.142
Ticâret ve Sanayi Gazetesini Tebrîk	İstanbul, S.32, s.146
Leyli-i Berât Umimet'ül-Füyûzat	İstanbul, S.44, s.191
Şâyânı Tebrîk Bir Tedbîr-i Resmi	İstanbul, S.79, s.333
Tebrîk ve Teessüf	İstanbul, S.120, s.497
Cemiyet-i İlmîyenin Teşebbüsü	İstanbul, S.129, s.534

II.2.19. TASHÎH

Mahir Said Bey

Tashîh-i Maaş	İstanbul, S.129, s.536
---------------	------------------------

Mizan İdaresinden

Başlıksız (Mizan'ın 14. nüshasında)	Paris, S.15, s.4
Başlıksız (Namık Kemal yazısında)	Paris, S.18, s.6
Tashîh (<i>Girit Mektuplar'ında</i>)	Cenevre, S.26, s.4
Başlıksız (7 no'lu nüshanın 31. sahifesi)	İstanbul, S.8, s.40
Başlıksız (<i>Bütçenin Vâridât-ı Umûmiye</i> kısmında)	İstanbul, S.33, s.150
Başlıksız (44. Mizan'da <i>Islahât-ı Askeriye</i> bendinde)	İstanbul, S.61, s.261
Başlıksız (76. nüshadaki <i>Şeyhülislam ve Meclis-i Mebûsân</i> yazısında)	İstanbul, S.80, s.338
Başlıksız (Geçen nüshada Boşnak Mehmed yerine Mehmed Murad denmiş.)	İstanbul, S.110, s.460
Zeyl-i Tashîh	İstanbul, S.112, s.467-8
Bir Tashîh-i Elzem	İstanbul, S.127, s.527

II.2.20. İTİZÂR

İtizâr (Bir haftalık gecikmenin özrü)	Paris, S.2, s.1
Bir İtizâr (8 no'lu Mizan'daki <i>Veba-yı Osmani</i>)	Paris, S.12, s.5

İtizâr	Cenevre, S.22, s.4
İtizâr (Mizan'ın ilk sayısı 8 sayfa diğerleri 4 sayfa olacaktır.)	İstanbul, S.1, s.8
İtizâr (Dün neşrolunan varakada imza Fettah değil, Niyazi'dir.)	İstanbul, S.7, s.32
İtizâr	İstanbul, S.42, s.186

II.2.21. İLAN

Abdünnafi [Bayezid Dersiâmlarından]

Başlıksız (Medârisin ıslahı için dersiâmların toplanması)	İstanbul, S.106, s.444
Başlıksız (Cemiyet-i İlmiye'nin müzâkere için Bayezid Medresesi'nde toplanması)	İstanbul, S.126, s.524
Başlıksız (Cemiyet-i İlmiye-i İslamiye heyetlerinin toplanması)	İstanbul, S.129, s.536

Alaaddin

Başlıksız (Hâsılâtın nısf-1 niyâzı...)	İstanbul, S.39, s.174
--	-----------------------

Azmi

Aynen: Ucuz Okuyucu	İstanbul, S.104, s.435
---------------------	------------------------

Cevdetî

Miting	İstanbul, S.105, s.439
--------	------------------------

Divrikli Abdullah Ziyaeddin

Başlıksız (Medârisin ıslahatı içtimâi)	İstanbul, S.108, s.452
Başlıksız (Salı günü vuku bulacak içtimâi)	İstanbul, S.109, s.456

İmzasız

İlân (Mizan'ın Mısır'da çıkacağı)	Kahire, S.159, s.2360
-----------------------------------	-----------------------

- İlân (Mürâcaatlarda *Mizan Gazetesi- Mısır*
ibâresi kâfi) Kahire, S.160, s.2368
- İlân: Mizan ancak senelik aboneyi kabul eder. Kahire, S.162, s.2384
- İlân: *Yıldız Sarayı ve Hümayûn* adlı risâle
abonelere gönderilecektir. Kahire, S.162, s.2384
- İkiden Biri: Ya Kabul-i Meşveret Yahut
Terk-i Hükûmet Kahire, S.163, s.2392
- Mizan ancak senelik aboneyi kabul eder. Kahire, S.163, s.2392
- İlân: *Yıldız Sarayı ve Hümayûn* adlı risâle
abonelere gönderilecektir. Kahire, S.163, s.2392
- Müşterilerimize: Mısır' daki posta usûlü
ittihâd postası usûlüdür. Kahire, S.166, s.2416
- İlân: Gazetenin tahsil memuru olduklarını
iddiâ eden kişilere inanmayın. Gazetenin
hiçbir memur-ı mahsûsu yoktur. Kahire, S.166, s.2416
- İlân: Gazetenin tahsil memuru olduklarını
iddiâ eden kişilere inanmayın. Gazetenin
hiçbir memur-ı mahsûsu yoktur. Kahire, S.167, s.2424
- Müşterilerimize: Mısır' daki posta usûlü
ittihâd postası usûlüdür. Kahire, S.167, s.2424
- Müşterilerimize: Mısır' daki posta usûlü
ittihâd postası usûlüdür. Kahire, S.168, s.2432
- İlân: Gazetenin tahsil memuru olduklarını
iddiâ eden kişilere inanmayın. Gazetenin
hiçbir memur-ı mahsûsu yoktur. Kahire, S.168, s.2432
- Ecnebî postaneleri vasıtasıyla gerek taahhütlü
gerek taahhütsüz gönderilen mektuplar
muntazaman alınmaktadır. Kahire, S.168, s.2432
- Mizan' ın bu nüshasıyla beraber abonelerimize
Yıldız Sarayı risâlesinin bir nüshası
gönderilmiştir. Abonelik ücretleri... Kahire, S.168, s.2432
- Erbâb-ı Hamiyet Listesi (Mizan'a

- para yardımını yapanlar)
 İlân: Basır'ül-Şark Gazetesi Kahire, S.171, s.2456
 İlân: Basır'ül-Şark gazetesi tatîl-i neşriyât etmiştir.
 Abonelerin bedelleri Mizan ile ikmâl edilecektir.
 Mizan İdâresine başvurunuz. Kahire, S.172, s.2464
Hareket: Şu ünvan altında cemaat nâmına
 Dersaadet'te basılan eseri tedârik etmek
 isteyenler idâreye başvurabilirler. Kahire, S.174, s.2480
 İlân (Abonelik bedellerinin ödenmesi) Kahire, S.177, s.2504
 İlân: Cemiyetimiz tarafından yeni
 bir risâle neşrediliyor. Kahire, S.178, s.2512
 İlân: Cemiyetimiz tarafından Ulemâ-yı İslama..
 nâmıyla yeni bir risâle neşrolunmuştur. Arzu edenlere
 Paris ya da Mısır şubelerinden hediye edilecek. Kahire, S.179, s.2520
 Müşterilerimize: Mısır' daki posta usûlü
 ittihâd postası usûlüdür. Kahire, S.179, s.2520
 İlân: Meşveret gazetesi hurûfatla tab olunmaya
 başlayacaktır. 4 sahifelik Fransızca lahikası da
 vardır. Kahire, S.180, s.2528
 İlân: Meşveret tab olunmaya başlamıştır.
 Fransızca ilâvesiyle senelik abonesi 45 kuruş... Kahire, S.183, s.2552
 Kârielerimize: Hükûmet Mısır'dan mesleğimizi
 tatîl yahut gazetemizi tatîl eylememizi
 mübeyyen bir emir aldık... Kahire, S.184, s.2553
 İlân-ı Resmî: İttihâd ve Terakkî Cemiyeti
 Meclis tarafından sayılmıştır. Meclisin
 cemiyetle ilgili aldığı kararlar ve Cemiyet
 için bir müfettiş ile muâvin seçileceği. Paris, S.1, s.2
Kânûn-i Esâsi: Mısır'daki Din Ulemâları
 ve Öğrencilerinin Çıkardığı Dergi Paris, S.4, s.5
 Cenevre'de Çıkacak Hakikat Gazetesinin İlânı Paris, S.5, s.4
 Toplanan Yardımların İlânı Paris, S.5, s.4

İlân (Mizan'ın Eski Nüshalarının Koleksiyon Meraklılarına Satılabileceğine Dair)	Paris,S.6, s.4
<i>Risâle-i Arabiye</i> Adlı Eserin İlânı	Paris, S.6, s.4
Yeni Resimli Gazete'nin İlânı	Paris, S.7, s.4
Haritalar (Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarındaki Osmanlı topraklarını gösteren haritaların ilânı)	Paris,S.7, s.4
İlân (Toplanan yardımlar)	Paris, S.9, s.4
Girit Adlı Yeni Bir Gazetenin Çıkacağı İlân	Paris, S.10, s.4
Vazîfe-i İnsaniyeye Davet (Girit olayları için)	Paris, S.11, s.4
İlân: <i>Medreselerin Islahı</i> Ünvanlı Risâlenin Neşri	Paris, S.12, s.5
Fuat Paşa'nın Vasiyyet-nâme-i Siyâsî'si risâle şeklinde tab edilmiştir.	Paris, S.15, s.4
İlân-ı Resmî: Baron H.'dan para isteyen zât	
İttihât ve Terakkî'nin bir üyesi değildir.	Paris, S.18, s.1
İlân-ı Mahsûs: Ahmet Rıza'dan sonra İttihât ve Terakkî Cemiyetine başkan olan Mehmed Murad'ta istifâ etmiştir.	Cenevre, S.22, s.2-3
İlân: Fırkamızın Cenevre Şubesi Tarafından Girit Felâket-zedegâni İçin Toplanılan 1150 Frankın Girid'e Sevki	Cenevre, S.29, s.1
İlânât (Yardımlar)	Cenevre, S.29, s.4
İlân-ı Resmî ve Mizan'ın Yorumu (Memur tebdîli ile ilgili resmî yazı olmadan gazetelerde çıkan haberlere inanılmam.)	İstanbul, S.1, s.6-7
Ayten: (Osmanlı Uhuvvet Cemiyeti'nin duyurusu ve Mizan'ın yorumu)	İstanbul, S.2, s.12
Devr-i Necât ve Hürriyet'in Birinci Kabînesi	İstanbul, S.5, s.21
Lüzûm-ı Acil (Askerlik vazifesi)	İstanbul, S.5, s.24
Ayten: Osmanlı Hukuk Cemiyeti'nin İçtimâ İlânı	İstanbul, S.8, s.38
İttihât ve Terakkî Gazetesi'nin Neşrolacağı İlân	İstanbul, S.11, s.54
İzmir'de Hamdizâde Hüsnü Efendi'ye: Arzunuz üzere Mizan için merkez olmanızı kabul ettik.	İstanbul, S.17, s.78
Mekteb-i Mülkiye Kulübünden	İstanbul, S.18, s.82
Mekteb-i Mülkiye Kulübünden	İstanbul, S.20, s.90

İttihâd ve Terakkî Cemiyetinden	İstanbul, S.21, s.94
Aynen: Millet meclisi binâsı için Cihan İdârehanesi projesini takdîme hazır ve amâde olduğunu arz eder.	İstanbul, S.22, s.97
Darıüşşafaka Kulübü (Mezuniyet daveti)	İstanbul, S.22, s.98
Vükelâ-yı Davi'den Ali Rahmi Bey'in hamiyetkârâne teklifi dizilmiş iken yarınki nüshaya aktarılmıştır.	İstanbul, S.22, s.98
Anadoluhisarında Tenvîr-i Efkâr Kulübü nâmıyla bir cemiyet teşkîl etmiştir.	İstanbul, S.22, s.98
Mâlîyece derdest-i icrâ olan tensîkâta dair alınan varaka yayınlanmamıştır.	İstanbul, S.23, s.103
İlân-ı Hamiyet-mendâne: Hâsılatı Onur ve Niyazi kurvazörleri için Tepebaşı Tiyatrosunda bugün <i>Vatan</i> piyesi oynanacak.	İstanbul, S.23, s.106
Mekteb-i Mülkiye Cemiyetinin Lâyiha-i İbtidâiyesi tab edildiğinden idâreden alınabilir.	İstanbul, S.23, s.106
Menfâ ve Firârîler	İstanbul, S.23, s.106
Dersaadet Gümrükleri Memurîni Nâmına	İstanbul, S.23, s.106
Yarın Kınalıada'da Niyazi ve Onur Kurvazörleri İçin Bir Müsâmere-i Musikiye ve Rakkasiye	İstanbul, S.24, s.110
Ticâret Mektebi Müdâviminine: Müzâkere için Pazar günü Divanyolu'nda toplanılacak.	İstanbul, S.24, s.110
Anadolu Hisarı Tenvîr-i Efkâr Cemiyetinin Nezâretinde Göksu'da <i>Tahammül</i> Nameli Oyun	İstanbul, S.28, s.126
Perşembeden İtibâren Biletlerin	
Rumeli Kiraathanesinde Satılacağı	İstanbul, S.28, s.126
Sanayi Nefise Kulübünden	İstanbul, S.29, s.130
Kadıköyü'nde Dar'ül-İrfân Menfaatine	
Hamiyet-perver Gençler Tarafından Konser	İstanbul, S.29, s.130
Konser ve Tiyatro	İstanbul, S.29, s.130
Menfâ ve Firârîler: Envâi siyâsi felâketlerde dûçâr olmuş arkadaşlarımızın Ayasofya'da Millet Bahçesi'ne gelmeleri ricâ olunur.	İstanbul, S.31, s.142

- Bazı kasâid-i tebrikiye tevdi olunuyor.
Bunlara mesleğimiz ve hücumumuz müsâid olmadığından bunları derc edemeyeceğimizi sahiplerine beyân eyleriz. İstanbul, S.33, s.150
- İlân: Numûne-i Terakkî Mektebi
Ağustosun 25. gününden itibaren derslere başlayacak. Mektep idâresine mürâcaat edilmelidir. İstanbul, S.33, s.150
- İlân: Mekâtib-i Ulya Mezûnları
Büyük Yarış: Müsâbaka İstanbul, S.34, s.154
- Önümüzdeki Pazar günü Hâsılat-ı İâne-i Mâliyeye Terk Edilmek Üzere İstanbul, S.37, s.166
- İlân: Çırçır harîkında çapulculuk edenlerden istirdâd edilen eşya zâbitada mahfûzdur. İstanbul, S.38, s.170
- Umûm Arnavutlar'ın Çemberlitaş'ta Abdullah Çavuş'un Kiraathânesinde İçtimâi İstanbul, S.38, s.170
- İlân: Dışarı Memurîn ve ... Adliyesinden İstanbul, S.39, s.174
- Mekâtib-i İdâdiye Mezûnlarına İstanbul, S.40, s.178
- İlân: Anadolu Hisarı Tenvîr-i Efkâr Cemiyeti Nezâretiyle Ticâret-Bahriye Mahkemesi Reisi ve Mekteb-i Hukuk İstanbul, S.41, s.182
- Muallimlerinden Yorgaki Efendi İstanbul, S.43, s.190
- Hukuk-ı Mukaddesiye Evkâfı Muhâfaza ve İstihsâl İçin Müzâkere... İstanbul, S.43, s.190
- Etibbâ-yı Mülkiye Muvakkıt Heyeti İdâresince İstanbul, S.43, s.190
- Mekteb-i Nevvab: M.N. Heyeti İdâresi hakkında alınan şikâyetnâme yi derc etmedik. İstanbul, S.44, s.194
- İlân: Dersaadet'te bulunan taşra memurîn adliyesine pazar günü 4'te Vezneciler'de Kâin Kiraathâne-i Osmani'de bulunmaları beyân olunur. İstanbul, S.45, s.198
- İlân: Romanya ve Bulgaristan'a Seyâhat İçin Mekâtib-i Âliye Mezûnlarının Mürâcaatı İstanbul, S.46, s.202
- Çırçır Harîk-zedegânı Menfaatine Beyoğlu'nda Varyete Tiyatrosunda Oyun İstanbul, S.46, s.202

- İlân: Mekteb-i Mülkiye İttihâd ve Teavvün Cemiyeti Müzâkeresi İstanbul, S.47, s.206
- Tiyatro: Kadıköyü ve Tophane’de Gülnihal Oyunu İstanbul, S.48, s.210
- Memurîn intizârında bulunan mutasarrıf ve mektupçu ve kaymakamlar bazı müzâkerât icrâsı zımnında Çarşamba günü Sultanahmet’te İstanbul, S.48, s.210
- Mısırlı Aziz Paşa tarafından evvelki gece Fatih’te Karagümrük harîk-zedegâmı için yüz on Osmanlı altını îâne verilmiştir. İstanbul, S.49, s.214
- İlân: Hâsılatı Çırçır harîk-zedegâmı için biletler Hereke Fabrikası ve Balcı Kardeşler Mağazasında satılmaktadır. İstanbul, S. 49, s.214
- Nazarı Dikkate (Kayıp İlânı) İstanbul, S.53, s.230
- Balat’ta Musevî Mektebinde Balat Osmanlı İttihâd Cemiyeti Tarafından Bir İçtimâ Tertîbi İstanbul, S.53, s.230
- Perşembe Günü 4’e Kadar Maarif Nezareti Karşısında Mütevellileri İçtimâ Edeceklerinden Alâkadâr Bulunanların Hazır Bulunması İstanbul, S.55, s.238
- Satılık Hurûfat Makinesi İstanbul, S.57, s.246
- Bugün 6’da Tersânenin Has Bahçesinde Umûm-ı Bahriye ve Zâbitanın Okunacak Nutukta Hazır Bulunmaları İlân İstanbul, S.57, s.246
- Vefâ Mektebi Talebesinin Müzâkeresi İstanbul, S.58, s.250
- Mizan Adına İâne Toplandığı Haberleri Yanlış Kıymetdâr Bir Teşebbüs İstanbul, S.58, s.250
- Mizan’dan İlân-ı Vacib İstanbul, S.60, s.258
- Mizan’dan İlân-ı Vacib İstanbul, S.61, s.259
- İlân: Ticâret, sanayi, ziraat inşaat, mubâhasene muhtevi ve musavver olarak İktisât nâmıyla bir risâle eşredilmiştir. İstanbul, S.61, s.262
- Halil Paşa Hanı Hakkında Mâliye Komisyonu İstanbul, S.61, s.262
- Aliyesi Azâsından İstanbul, S.61, s.262
- Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye Eczacı Müdâvimi İstanbul, S.62, s.266

- İlân: Etubbâ-yı Mülkiye-i Osmaniye Cemiyeti İttihâdi üyesi teşekkül edilip nizâmnâmesi neşredilmiştir. İstanbul, S.62, s.266
- Eylülün 19. Cuma günü akşamı Menakyan Efendi'nin Tiyatrosunda Yeni Gazete tarafından bir konferans verilecektir. İstanbul, S.63, s.270
- Resmî: Kalay ve Kurşundan İmâl Olunmuş Kalıp Mucidinin Tahkîkatı ve Takîbatı İstanbul, S.65, s.278
- Kahraman-ı Hürriyet Niyazi Bey İstanbul, S.65, s.278
- İlân: Bazı menâzır ile bazı sefîn-i harbiyenin alçıdan mamûl mücessim Vezneciler'de teşhîre başlandı. İstanbul, S.67, s.286
- Encümen-i Muallimîn Heyet-i İdâresi'nin İctimâi Daveti İstanbul, S.71, s.302
- İlân-ı Mahsûs: Mizan havâdis gazetesi değildir, münekkiddir, o sıfatını muhâfaza edecektir. İstanbul, S.75, s.318
- Neşriyât-ı Cedîde: *Adâlet ve Tensîkat-ı Adliye* nâmıyla kitabın 2. forması neşredilmiştir. İstanbul, S.78, s.330
- İlân: Şehâdetnâmesiz Dava vekillerinin 2. İctimâi Umûmiyesine lüzûm görülmüştür. İstanbul, S.79, s.334
- İlân: Anadolu Hisarı Tenvîr-i Efkâr Cemiyeti Ferah Tiyatrosunda Sermuharrir tarafından tarih, felsefe, siyâset hakkında konferans verilecektir. İstanbul, S.80, s.338
- İntişâr edecek olan Efkâr-ı Millet gazetesinden muharrir ve mütercimler aranmaktadır. İstanbul, S.80, s.338
- Tencere Yuvarlandı Kapağını Buldu* Adlı Komedi Ferah Tiyatrosunda Salı Akşamı İstanbul, S.80, s.338
- İlân: Ortaköy Tiyatrosunda Müsâmere İstanbul, S.84, s.354
- Direklerarasında Ferah Tiyatrosu Program ve Konferans İstanbul, S.84, s.354
- Çerkez İttihâd ve Teavün Cemiyeti'nde Toplanılması İstanbul, S.88, s.370
- İlân: Nesl-i Cedîd Kulübü azâsının isbât-ı vücûd etmeleri ricâ olunur. İstanbul, S.91, s.382
- Hanımlara Mahsûs: *Tencere Yuvarlandı Kapağını Buldu* Tiyatro Oyunu İstanbul, S.93, s.390

Anadolu Hisarı Tenvîr-i Efkâr Cemiyeti Tarafından Ferah Tiyatrosunda Verilen Konferansın Hasılatı	İstanbul, S.94, s.394
Dersaadet'te Trabzon Terakkî ve Teâli Kulübünden Müzâkere İlânı	İstanbul, S.98, s.412
İlân: Talebe-i Ulûm İmtihanları	İstanbul, S.99, s.416
Kengri İânesi (Toplanan Paralar)	İstanbul, S.107, s.448
Çerkez İttihâd ve Teavün Azâsının Toplanması İlânı	İstanbul, S.109, s.456
Kıztaşı Mahallesi Ahalisinin Toplanması	İstanbul, S.110, s.460
Trabzon Terakkî ve Teâli Kulübünden Ehven Satılık Arsa	İstanbul, S.111, s.464
Talebe-i Ulûm Cemiyeti'nin İttihâd ve Terakkî Cemiyeti ile alâkası yoktur.	İstanbul, S.116, s.484
Talebe-i Ulûm Cemiyeti'nin Tab Edilecek Nizâmname İçin Toplanması	İstanbul, S.117, s.488
Tepebaşı Kışlık Tiyatrosunda Müsâmere-i Fevk'al-âde <i>Mazlûm Şehzade</i> Oyunu	İstanbul, S.117, s.488
Tepebaşı Kışlık Tiyatrosunda Müsâmere-i Fevk'al-âde <i>Mazlûm Şehzade</i> Oyunu	İstanbul, S.118, s.492
Çerkez İttihâd ve Teavün Kulübünden	İstanbul, S.119, s.496
Fatih Medresesinden Talebe-i Ulûm'un Mitinge İştirâk Etmesi İlânı	İstanbul, S.120, s.500
İlân: Hukkâm'ül-Şeri Cemiyeti'nin Toplanması	İstanbul, S.121, s.504
Kaymakam Asım Bey-Askeri Kulübü	İstanbul, S.123, s.512
Osmanlı Arnavut Kulübünden: Mitinge İştirâk Ricâsı	İstanbul, S.124, s.516
Mekteb-i Mülkiye Talebesinin Mektep Bahçesinde Toplanması İlânı	İstanbul, S.124, s.516
Taharrir ve Talim Cemiyetinden İçtimâ Daveti	İstanbul, S.124, s.516
Musavver Muhît ve Resimli Roman Kârileri İçin Müsâmere-i Edebiyelerden 2.si Cuma Günü	İstanbul, S.124, s.516
Meclis-i Mebûsânın Toplanması İlânı	İstanbul, S.126, s.521
Kabinenin Birinci Vazîfesi: Meziyyet-i zâtiyesi ne olursa olsun Zabtiye Nâzırının hemen	

azliyle yerine münâsibi tayîn olunmalıdır.	İstanbul, S.126, s.521
Matbûât mitinginin emr-i ahîre kadar tehîri icâb-ı ahvâldendir.	İstanbul, S.126, s.524
Duyûn-ı Umûmiye İdâresinden	İstanbul, S.129, s.536
Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye Nezâretinden	İstanbul, S.129, s.536
Trabzon Vilâyeti Dersaadet Terakkî ve Teavvün Kulübünden:	İstanbul, S.130, s.540
Cemiyet-i Muallimîn Meclis İdâresi Riyâsetinden Toplantı İlânı	İstanbul, S.130, s.540
Kadıköyü Gençler Cemiyeti Hayriyesinden	İstanbul, S.130, s.540
Heyet-i Müttefikâ-yı Osmaniyece Verilen Karar Mucibince Muhtalit Encümenin İctimâi	İstanbul, S.133, s.552

II.2.22. REKLAM

İsviçre’de çıkan Hutbe’yi kârilerimize tavsiye ederiz.	Kahire, S.163, s.2392
Hutbe 1: Tunalı Hilmi bir feryâd-ı hamîyyet çıkarmıştır.	Kahire, S.164, s.2400
Yıldız Saray-ı Hümâyûnu ve Bâbîâli: Fransızca bu risâle artık Türkçe yayımlanmaktadır.	Kahire, S.167, s.2424
Mahenalik: İbrahim Melhi’nin Eseri	Kahire, S.168, s.2430
Giyom Tel Çevirisi, İstibdâd İle Hürriyet Tiyatrosu	Paris, S.8, s.6
Ezân: Tunalı Hilmi’nin Risâlesi	Paris, S.10, s.4
Buhari Şerîf Tercümesi	Paris, S.12, s.5
Hutbe: Tunalı üçüncüsünü neşretti.	Paris, S.12, s.5
Asâr-ı Mukayyede: Ahmed Rıza Bey Tolerans... Müslümanlıkta Adem-i	
Taassub adlı bir risâle çıkarmaktadır.	Paris, S.14, s.4
Neler Olacak: Bu isimde bir risâle Mısır’da neşrolunmuştur.	Paris, S.16, s.4
<i>Hutbe</i> : Tunalı’nın eseri	Paris, S.18, s.6
Asâr-ı Cedîde: Şarkın Zaaf ve Kuvveti, Abdülhamid	Cenevre, S.23, s.3

Yeni Kitaplar	İstanbul, S.42, s.186
Tarihçe-i İnkılâb: Niyazi Bey tarafından yazılmıştır.	İstanbul, S.45, s.198
Ticâret Bahriye Mahkemesi Reisi Ve Mekteb-i Hukuk	İstanbul, S.46, s.202
Ticâret Bahriye Mahkemesi Reisi Ve Mekteb-i Hukuk	İstanbul, S.50, s.218
İnkılâb-ı Azîm: Ahmet Refik Bey'in eserinin 2. forması intişâr olmuştur.	İstanbul, S.51, s.222
Yeni Kitaplar, Risâleler, Mecmualar	İstanbul, S.53, s.230
Mehmet Reşid tarafından neşrolunan eser 40 para	İstanbul, S.55, s.238
Yeni Kitaplar: Malûm, Türklerle İngilizler'in İlk Teması, Cerâdet'üs Şemsü Adâlet, Medeniyet-i İslamiye ve İngiliz Müselmanları, Misbâh	İstanbul, S.58, s.250
Meziyyet: Bu adla neşrine ibtidâr olunan gazetenin 1. nüshasını gördük.	İstanbul, S.60, s.258
Resimli Kitap: Paris'te ayda bir kez yayınlanmaktadır.	İstanbul, S.65, s.278
Demet: Hanımlara Mahsûs	İstanbul, S.65, s.278
İkbâl Adında Yeni Bir Gazete	İstanbul, S.65, s.278
Ticâret ve Sanayiye Ait İlan Gazetesi	İstanbul, S.65, s.278
İnkılâb-ı Azîm: Üçüncü Forması	İstanbul, S.65, s.278
Yeni Kitaplar: Kudsiyet-i Ramazan ve Fevâid-i Siyâm, Misbâh, Efkâr-ı Askeriye	İstanbul, S.67, s.286
Yeni Kitaplar: Kardeş, Mekârim'ül-Halâk İkâz-ı Millet	İstanbul, S.68, s.290
Yeni Kitaplar: Heder	İstanbul, S.69, s.294
Fazilet adında bir gazetenin neşrine başlanmıştır.	İstanbul, S.69, s.294
Yeni Kitaplar: M.Şeriat, Şakacı, Kamûs-i Türkî Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ, Şeven-i Hakîkiye, Füsûs'ul-Mütenevvi, Demet	İstanbul, S.71, s.302
Neşriyât-ı Cedîde: Barbaros Hayrettin Paşa, Mücâhede-i Milliye, Hürriyet Vadisinde Bir Pençe-i İstibdâd Tencere Yuvarlandı Kapağını Buldu	İstanbul, S.76, s.322
Tonguç Nâmıyla Gazete	İstanbul, S.77, s.326
Neşriyât-ı Cedide:	
Düvel-i Hâzıra'nın Bugünkü Ahvâl-i Siyâsiyesi	İstanbul, S.79, s.334

Musavver Mecmua: Ahmet Cemil Tarafından	İstanbul, S.80, s.338
Mücâhede-i Milliye	İstanbul, S.80, s.338
Hürriyet Vadisinde Bir Pençe-i İstibdâd	İstanbul, S.80, s.338
Tencere Yuvarlandı Kapağını Buldu	İstanbul, S.80, s.338
Neşriyât-ı Cedîde: Mirât-ı Kânûn-i Esâsi: Ömer	
Ziyaettin'in Eseri, İtidâl Adlı Haftalık Risâle	İstanbul, S.81, s.342
Müsebbib, Ulûm-ı İktisâdiye,	
İkbâl-i Millet	İstanbul, S.82, s.346
Neşriyât-ı Cedîde: Padişah Aldattı mı	
Aldandı mı?, Hüsn'üs Sahâbe	İstanbul, S.85, s.358
Neşriyât-ı Cedîde: Hüsn'üs Sahâbe,	
Takîb-i İstikbâl	İstanbul, S.87, s.366
Neşriyât-ı Cedîde: Serbestî İzmir, Mecmua-yı Nevâdiri	
Edebiye, Ulûm-ı Diniye, Mirât-ı Hakîkat	İstanbul, S.88, s.370
Hediye-yi Askeriye, İhtilâl Fırkaları,	
Bâbîâli'nin İç Yüzü, Tehlikenin Büyüğü,	
Gramafon neşredilmektedir.	İstanbul, S.88, s.370
Neşriyât-ı Cedîde: Kitâb'ül-Bedir, İstibdâd-ı İran,	
Hüsn'üs Sahâbe, Tehlikenin Büyüğü	İstanbul, S.91, s.382
Neşriyât-ı Cedîde: Teşebbüs-i Şahsî ve Tevzî-i Mezûniyet	
Hakkında Bir İzâh Adlı Eserler	İstanbul, S.93, s.390
Neşriyât-ı Cedîde: Osmanlı Ziraat ve Ticâreti,	
Zindân Yedigârı, Düvel-i Hâzıra'nın...	
İhtilâl Korkuları, Tehlikenin Büyüğü	İstanbul, S.95, s.398
Neşriyât-ı Cedîde: Fî tefsir Sûret'ül-Kadir,	
Talîm mecmuası, Padişah Aldattı mı Aldandı mı,	
Tehlikenin Büyüğü	İstanbul, S.96, s.402
Neşriyât-ı Cedîde: Tehlikenin Büyüğü	İstanbul, S.97, s.408
Neşriyât-ı Cedîde: Terbiye-i Medeniye ve Fikriye, Ulûm-ı	
Hikemiye, Tehlikenin Büyüğü, Bâbîâli'nin İç Yüzü	İstanbul, S.98, s.412
Neşriyât-ı Cedîde: Tehlikenin Büyüğü,	
Bâbîâli'nin İç Yüzü, İhtilâl Korkuları,	

- Mücâhede-i Milliye, Hürriyet Vadisinde
Bir Pençe-i İstibdâd, Tencere Yuvarlandı
Kapağını Buldu adlı eserler neşredilmiştir. İstanbul, S.99, s.416
- Neşriyât-ı Cedîde: Şehbâl, İstanbul Musâhebeleri
mecmuası neşredilmektedir. İstanbul, S.101, s.424
- Neşriyât-ı Cedîde: Mücâhede-i Milliye,
Hürriyet Vadisinde Bir Pençe-i İstibdâd,
Yıldız Saray-ı Hümâyûnu ve Bâbîâli,
Tehlikenin Büyüğü, İhtilâl Korkuları, Talîm
Ahmet Cevdet Tarafından Vaad İstanbul, S.105, s.440
- Edilen Fransızca Gazete İstanbul, S.106, s.444
- Neşriyât-ı Cedîde:Yıldız Saray-ı Hümâyûnu ve Bâbîâlî,
Tehlikenin Büyüğü, İhtilâl Korkuları, Bâbîâli'nin İç Yüzü,
Ali Paşa'nın Siyâseti, Sen Gutarda Osmanlı Ordusu
eserleri neşredilmiştir. İstanbul, S.108, s.452
- Neşriyât-ı Cedîde:
Düvel-i Hâzıra'nın Bugünkü Ahvâl-i
Siyâsiye ve İktisâdiyesi, Nutuk İstanbul, S.110, s.460
- Neşriyât-ı Cedîde:
Yıldız Saray-ı Hümâyûnu ve Bâbîâlî İstanbul, S.111, s.464
- Neşriyât-ı Cedîde:Yıldız Saray-ı Hümâyûnu ve
Bâbîâlî, İnkılâb-ı Azîm, Tecdîd İstanbul, S.112, s.468
- Neşriyât-ı Cedîde:
Musavver Muhît risâlesinin
1. nüshası intişâr etmiştir. İstanbul, S.114, s.476
- Neşriyât-ı Cedîde: Esrâr-ı Tevhîd,
Osmanlı Lisânı Elifbâsı, Bâbîâlî'nin İç Yüzü İstanbul, S.115, s.480
- Neşriyât-ı Cedîde:
Bâbîâlî'nin İç Yüzü, İhtilâl Fırkaları İstanbul, S.116, s.484
- Neşriyât-ı Cedîde: İhtilâl Fırkaları İstanbul, S.117, s.488
- Neşriyât-ı Cedîde: Haftalık Servet-i Fünûn,
Eşref risâlesi, Yıldız Saray-ı Hümâyûnu ve

Bâbîâli, Tehlikenin Büyüğü	İstanbul, S.120, s.500
Neşriyât-ı Cedîde:Yapraklar Dökülürken, İnkılâb-ı Azîm,Tehlikenin Büyüğü, Bâbîâli'nin İç Yüzü neşrolunmuştur.	İstanbul, S.121, s.504
Neşriyât-ı Cedîde: Yıldız Saray-ı Hümâyûnu ve Bâbîâli, Tehlikenin Büyüğü, İnkılâb-ı Azîm, İhtilâl Fırkaları	İstanbul, S.122, s.508
Neşriyât-ı Cedîde: Yıldız Saray-ı Hümâyûnu ve Bâbîâli, Tehlikenin Büyüğü, İnkılâb-ı Azîm, Bâbîâli'nin İç Yüzü	İstanbul, S.127, s.528
Neşriyât-ı Cedîde: Kalender, Şikâyet, Gramofon Gazeteleri	İstanbul, S.128, s.532
İnkılâb-ı Azîm	İstanbul, S.129, s.536
Neşriyât-ı Cedîde: İnkılâb-ı Azîm, Tercüme-i Buhârî, Mevhibe-i Bârî	İstanbul, S.130, s.540
İnkılâb-ı Azîm	İstanbul, S.131, s.544
İnkılâb-ı Azîm	İstanbul, S.135, s.560

III. BÖLÜM

III.1. MİZAN'DAN SEÇİLMİŞ YAZILAR

III.1.1. EDEBİYAT

ŞİİR

1

Durmayın Osmanlılar, bî-fâide feryâd u zâr,
Dönmüyor akvâl ile âlemde hükm-i rûzgâr.
Bir cebânettir bugün olmak sizin için bî-karar,
Eyleyin gayret, edin mânileri hep târ u mâr,
Etmeyin artık ümîdvârânı vakf-ı intizâr!

2

Rahmet etmez şübhesiz bu zillete ahlâfınız,
Hangi bir vicdanla olsun ceddî istihlâfınız,
Oldu düşmanlarla mâlî şimdi de etrâfsız,
Ağlamazdı nekbete karşı fakat eslâfınız,
Etmeyin artık ümîd-vârânı vakf-ı intizâr!

3

Fikr-i hürriyet cihanda herkesi irşâd eder,
Ol zaman millet dahi her şeyi istirdâd eder,
Mülkünü âbâd eder. Alayını dilşâd eder,
Pîş-vâyân-ı hamîyyet sizlere imdâd eder,
Etmeyin artık ümîdvârânı vakf-ı intizâr!

4

İnkılâbı gösterir tarih eslâf-ı kirâm,
Etmeli insan olan her şeyi bu dem iktihâm,
Eyliyor düşman bizi her lahzada dûçâr-ı dâm,
Elverir gaflet, bulun bir ittihâd u intizâm,
Etmeyin artık ümîd-vârânı vakf-ı intizâr!

Mazlum (S.184, s.2559)

GAZEL

Dün gece bir mâh gördüm âlemi tenvîr eder
 Naz burcundan çıkıp cân mihverin tedvîr eder
 Şöyle pertev verdi kim zulmet-seray-ı kalbime
 Bir yıkılmış hânedede âvîzeler tasvîr eder
 Bir gülüşte gül dehâmı nun, iki kaşı kalem
 Safha-i ruhsârı da nûr ayetin tefsîr eder
 Sanma ey dil yalnız sensin esîr-i kâkülü
 Ol perî-rû bir kıl ile bin kolu teshîr eder
 Gizlesem de derd-i aşkı, isfirâr-ı sûretim
 Hasta-i hicrân-ı cânân olduğum teşhîr eder
 Hayretimden kalmadı nutka mecâl amma celâl
 Kilki sevdâ macera-yı hâlimi tasvîr eder

Mahmud Paşa (S.170, s.2446)

MEKTUPLAR

VARAKA-İ MAHSÛSA

Üstad-ı Muhterem Murad Beyefendiye:

Bî-araflılığınızı bir kat daha teyîd için lütfen yine her şeyi unutarak şu beyânâtımı Mizan'da neşretmenizi temenni eder ve müsellemler olan cemiyetinizden beklerim efendim.

Bugünkü Mizan hakikat-i beyânınızda Süleyman Nazif Beyefendi'nin hissiyat-ı ulviyye-i vatan-perverîlerini musavver ve fevk'al-âde hâiz-i kıymet olan makale-i vâkıfânelerini gözyaşlarıyla okudum. Muharrir-i muhteremin efkâr ve ihtisâsâtına tamamıyla iştirâk eder ve nâm-ı muhteremini tebcîl eylerim. Evet, evc-i dîdem: İşte, çok şükür, sırf vicdânından gelen telkinâtı bî-muhâbâ kâğıt üzerine dökmekten çekinmeyen büyük hisli, büyük fikirli bir muharrir ve onları böyle bir zamanında hiçbir şeye ehemmiyet vermeyerek gazetesine derc eden koca bir üstad!...

İkinizin de şu hareketi emin olunuz ki kulûb-ı mütefekkiye-i millette sizlere karşı yeni ve büsbütün başka bir hiss-i şükran ve minnet uyandırmıştır.

Hayat-ı ictimâiyemize taalluk eden büyük bir meseleyi —ki bütün gazetelerimiz hakkında lâ-kayd ve bî-his gibi kalmış idi— Mizan ortaya koyduğundan nâşi il'el-ebed iftihâr etse gerektir.

Düstûr-ı harekâtımız olacak olan Kânûn-i Esâsimiz 22.maddesinde “Memâlik-i Osmâniye de herkesin mesken-i menzîli taarruzdan ma'sündür.” Ve keza 21. maddesinde “Herkes usûlen mutasarrıf olduğu mal ve mülkten emindir.” dediği halde biz mutlaka bunun aksini yapmaya uğraşırsak, vatani tehlikeye ilkâ etmiş olmaz mıyız? Bunlar Kânûn-i Esâsimize ve Meşrûtiyetimize vurulmuş darbeler değil midir? Ve bunlara karşı hepimiz sükût edersek yazık değil mi bizlere?...

Niçin hiç kimse akıl ve mantık ile muhâkeme edip de bugünkü Mizan'daki yazıları yazmaya üç günden beri cesâret edemedi veya niçin hiçbir gazete bu gibi yazıları yazmak cüretinde bulunamadı?.. Bizim hürriyet müdâfiliğimiz bu kadarlık mıydı?

Nazif Beyefendi gibi bu acizde işte yemin ediyorum ki hiçbir fırkaya, hiçbir yere, hiçbir kimseye, mensûb değilim. Kezâlik vicdânımın, akıl ve mantığın tesîrâtından başka hiçbir tesîre de tâbi değilim. İnsaf ile düşünelim: Daha geçen gün

bir ecnebî gazetesi muazzez ve masûm askerlerimize (yamyam, vahşi, kuduz, haydut) gibi pek müstehcen kelimât ile bî-gayr-ı hakkın tecâvüzde bulunmuştu. Bunu ilk gören ve müdâfaa eden, ordumuzun dâimâ mukaddes olduğunu anlatan kim idi? Hüseyin Cahid Bey değil mi! Şüphesiz ki muhterem askerlerimiz böylece enzâr-ı ecânibte kendilerini büyük bir iftirâdan kurtarmaya cehd eden, onlara hiçbir fenâlığı dokunmayan bir zâtı öldürmeye hiçbir vakit teşebbüs etmemişlerdir. Olsa olsa bu, bir takım bedbînân ve gazez-kârların işâat-ı ileyh-firibâneleridir. Biz bugün nasıl olurda bir sû-i tefehhüm ve telkînâta kapılarak kendilerinden değil, yalnız bu millet-i Osmaniye'nin bütün cihân-ı medeniyetin istifâde edeceği bu gibi zevâtı, muhterem mebûslarımızı öldürmeye kıyam ederiz?!... Ve bundan ne kazanırız? Bütün medeniyet, bütün insaniyet bizi takbîh etmez mi?

İşte buralarını hakikat-bîn olan efrâd-ı millet ve sevgili askerlerimiz muhâkeme etmelidirler.

Ahmet Midhat (S.131, s.541-2)

Mizan'ın Ahmed Midhat'ın Mektubuna Cevabı

5 Nisan'da akşam saat on biri çeyrek geçe elimize vâsıl olan şu varakayı dünkü nüshamıza yetiştiremedik.

Sahib-i imzanın esas efkârı indimizde dâimâ muhterem ve makbûldür. Kânûn-i Esâsinin temîn ettiği hukuk ve imtiyâzâtın bilâ-istisnâ herkesle beraber bil-cümle mesâlik-i siyâsiye erbâbı hakkında tatbîk olduğunu görmek isteriz. Ve ancak bu sûretle memleketimizde meşrûtiyetin vücûduna kâil oluruz. Çünkü kânûnun kıymetini takdîr etmenin birinci şartı budur. Bunun için mezkûr mektubun derci basit bir vazîfe-i tabiiye idi.

Eskişehir, 11 Ağustos 1324

Geçen gün İkdam gazetesinde Hâriciye memurlarımızın Türkçe ve Fransızca raporlar, mütâlaa-nâmeler yazacak iktidârda olması tavsiye ediliyordu. Böyle olabilse gerçi iyi olur. Fakat Türkçe muntazam yazı yazmak için emek çeken kimselerin arasında fenn-i siyâsete mâhir kaç kişi bulunur? Gösterilsin. Bu sebeple bundan sonra siyâsiyâtta mâhir olacak zevâtın muntazam kitâbet etmesi için lisân-ı tahrîrimizin sadeleşmesi iktizâ eder. Yok eğer kitâbetimiz böyle musanna mükellef kalacak ise o halde diplomatlarımıza birer kâtip verelim, kendilerinde yalnız siyâsi meziyet arayalım, kâtiplik sıfatı talep etmeyelim.

Hâriciye memurlarımızın hem Fransızca, hem Türkçe edebiyat ile tevaggul etmiş kimselerden olması fikrini hiç tasvîb etmem. Çünkü edebiyata meraklı kimseler siyâsiyâta âşık olamazlar. Siyâset fenninde ihtisâs kesb edemezler. Siyâsetten ibâret olan sanatların da mahâret-i kâmile sahibi bulunamazlar. Yüz binde bir kabilinden bazı nevâdir, kâide-i umûmiyenin ittîrâdına hâlel getirmez. Ba-husûs dünyayı evvelki dünya halinden çıkarıp başka bir dünya şekline sokan şimdiki bunca temeddün, imârât, teceddüdât, ihtiraat hep Küri, Bertelo, Pastör, Kuh ve bunlara benzer- binlerce edebiyata aşînâ olmayan erbâb-ı fennin eser-i dehâsıdır. Bunların edebiyattan mahrûm bulunmaları terakkiyât-ı hâzıra derecesine vüsûlumüze mâni olmadığı halde siyâsiyyun edebiyattan nasîb almazsa ne mahzur tasavvur olunabilir?

Siyâsi memur iki lisan edebiyatına vukûf hâsıl edeceğine bir lisanda bir çok fûnûna aşînâ olsa memlekete şüphesiz daha menfaatli hizmetlerde bulunabilir. Çünkü içinde bulunduğu ecnebi memleketinin esâsen mamûriyet ve medeniyet ve terakkisini teşkîl eden fenni, sînâî âsâr-ı nâfia ve muhterîâsını temyîz edebilir ve bunlardan kendi vatanını mükemmelen haber-dâr eder. Halbuki o ecnebi memleketin edebiyatına vatanımızda bulunan üdebâ, tercümeler vasıtasıyla ittîlâ hâsıl ederek icâb ederse vatani müstefîd ederler. Ve elçi olduğu devlet nezdinde kendi vatanının menâfiini muhâfaza etmek edebiyatta vukûf peydâsına mütevakkıf değildir. Paris hissiyatı tasvîrâtına dair bazı hasb-i hallerin gazetesinin ilk sütunlarına dercindeki vech ve hikmeti takdîr ve ihâtadan âciz olduğum gibi sahib-i makalenin meziyetine de hayran oluyorum. Lâkin madem ki hürriyet vardır, madem ki sahib-i makalede lâ-yahtâ değildir, benim gibi bir âcizin kendisiyle muhâtabe edebilmesi garip görülmemelidir.

Mehmed Cemil (S.32, s.145-6)

MURAD BEYEFENDİYE

Şu varakpârenin Mizan gazetesine lütfen kabul ve derc buyurulmasını insâniyetinizden ricâ eder ve beklerim.

Mizan İdaresine

1325 sene-i Rumiyesinin 31. Salı günüyle ferdâsı tarih-i Osmani'de 1324 Temmuzunun onuncu gününe ilelebed yabancı kalacaktır. Askerin siyâsiyet-i dâhiliyeye müdâhalesini Kâmil Paşa'nın yevm-i sukûtunda gizli bir hiss-i samîmi ile takbîh etmiş olduğum için kıyam-ı ahîre istihdâf edecek takbîhâtım kalmamıştır.

Kâmil Paşa'nın şahsına karşı nasıl bigâne isem, son taarruz-dîdelerin zâtlarına karşı da öyle bî-menfaat bulunduğuma emin olunuz. Hiçbir fırkaya mensûb değilim. Daima bî-kes ve bî-araf yaşadım. Bunun için düşündüğümü bî-havf û riyâ söyleyebilirim:

Kâmil Paşa'nın sukûtu meselesine ordu ve donanmanın iştirâk ettirilmesi bir cünha idi. Bu cünhayı cinâyetle takîb ve tamîr etmek istediler.

Askerleri mazûr görmemek insafsızlıktır. Çünkü onlar daima bir âmire tebaiyet ederler. Ve bu âmirler daima mücbir olur. Kıyam-ı ahîrde gizli hareket edenler bu saf adamlara karşı mücbir, fakat nâ-meşru birer âmir oldular. Tarih bunu kaydederken müsebbib ve müdürlerini tayîb edecektir.

Hoca efendileri de erbâb-ı insâf mazûr görür. Çünkü onların hissiyât-ı muazzeze-i diniyelerini tehyîc ve rencîde edecek telkinât ve işâatte bulundular. Tezelzül-i nâ-pezîr olan itikâdımca din, vicdanı ve mukaddes bir histir. İhtirâsât-ı siyâsiyenin fevkinde tazîm ve ihtimâm ile tutulmak iktizâ eder. Halbuki biz onu indirdik. En şahsî hırs ve garzlerimizin seviye-i nâ-pâkine indirdik.

Hüseyin Cahid Bey zannıyla diğer zavallı bir mebûs-ı masûmu şehid ettiler, adliye nâzırı da Ahmet Rıza Bey'in kurban-ı şebâheti oldu. Bu câiz ve lâyük mıdır?.. Biz kuvve-i teşriyyemizi böyle mi sıyânet edeceğiz?

Şura-yı Ümmet ile Tanin idârehânelerini yağma edenler, nerelerinden bakılırsa bakılsın, birer şakî, hem de nâ-merd, nâ-kes, miskin, birer şakîdirler.

Hükûmet matbuât için teklif ettiği bazı kuyûd ve tedâbiri hürriyet-i neşriyâta muzırr telakkî ve imzamızla tenkîd ettiğimiz halde bu yağma-girliği niçin telîn etmiyoruz, yoksa bizim de mi hiss-i mantık ve insafımız târmâr oldu. Bir gazetenin matbaa ve idârehânesi böyle maddî tecâvüzlere marûz oldukça heyet-i

ictimâiyemizin müdrik ve hassas kısmı lâ-kayd veya sakin -ki bu da lâkayd demektir- durdukça matbûât kânûnunun muhteviyât-ı hürriyet-perverânesi gülünç kalmaz mı?

Hasan Fehmi Bey'in vefâtına en çok girye-şâr-ı teessür olan kalemlerden biri benim hâme-i acz ve samîmiyetim idi. O hayatın ziyânına acıyanlar, Hüseyin Cahid Bey'in arkasında dolaştırılan ölümü niçin tevkîf veya tayîb etmiyorlar?..

Biz Hüseyin Cahid Bey gibi vatandaşlarımızı öldürmekle değil, çoğaltmakla bu bîçâre vatana hizmet edebiliriz. Hele zavallı Cavid Bey şemâtet-i matbûâta uzaktan bile karışmamıştı. Hayat-ı fâzılâlarını bugün kim bilir, hangi köşelerde gizlemeye çalışan şu iki gencin emsâlini asırlar, hususiyle bizim asâr-ı akîmemiz pek güç yetiştirir. 10 Temmuzdan sonra bu günleri görmeseydim. 31 Martta herhangi bir bî-çâreye benzetilerek Lâzikiyye Mebûsu, Adliye Nâzın gibi öldürülseydim!...

Süleyman Nazif (S.127, s.527-8)

Mizan'ın Süleyman Nazif'e Cevabı

Bî- taraflılığımıza binâen Süleyman Nazif Bey birâderimizin mektubunu aynen derc ettik.

Sahib-i mektubun müsâadeleri ile bu bâbda bir iki söz söyleyelim:

Evvela - Galeyan arasında iki gazete idârehânesine edilen tecâvüzün hürriyet-i matbûâta karşı bir tecâvüz olarak telakkî edilmesi.

Bu hal, mutlaka hürriyet-i matbûâta karşı bir tecâvüz demek değildir. Zîrâ buralara vukû bulan tecâvüz o gazete sahiplerinin derince cerh eyledikleri kalplerin teheyycü-i hissiyâtından ileri gelmiş, şahsî mesâil neticesi olarak telakkî edilmek daha doğru olur. Biz bu fikirdeyiz. Bu gazetelerin idarehâneleri mantıken askeriye hâricinde bulunduğundan Zabtiye Nezâreti'nin ilk vazîfesi, oraların taht-ı muhâfazaya aldırılması idi. Zîrâ oralarda galeyana mûcib evrâk bulunması ihtimâline mebnî bunların ahâli eline geçmemesini düşünmek münâsib bir maslahat olurdu. Demek ki halk mesûl değildir. Zâbıta mesûldür.

Hürriyet-i matbûâta tecâvüz addolunan şu muamele halk nazarında maznûn iki gazete idârehânesine taarruzdan ibârettir. Yani sahipleri kaçmış âdi bir "mala"

tecâvüzdür. Bunu zâbıta muhâfazaya mecbûrdu. Zabtiye Nezâreti'ne tazmîn ettirmelidir. Zîrâ oralarda ne bulunduğunu ve oralara karşı ahâlinin nasıl bir fikir beslediğini herkesten ziyâde şahsen Zabtiye Nâzırı Sami Paşa bilirdi.

Sâniyen - Süleyman Nazif Bey birâderimizin mektubundan şunu anladık ki memleketimizde hürriyet-i matbûâtın kıymeti doğmuştur. Zîrâ vaktiyle Mizan'ı, hem de mücâhid-i hakîki-i millet olan Mizan'ı tatîl, sahibini Harbiye Nezâreti'ne sevk ettikleri zaman hürriyet-i matbûât memleketimizde yok muydu? Yoksa Mizan mı bu himâye-i mahsûsaya müstehak değildi? Bizim bunca senelik tadrîsâtımız ve otuz senelik neşriyât-ı mücâhede-kârânemiz ile lâıyk görülemediğimiz şu himâyeye şimdi ne ki hidemâtle istihkâk hâsıl olduğunu anlayamadık.

Sâlisen - Mevzuu bahs olan iki isme gelince:

Cavid Bey'in bize karşı vaktiyle verdiği sözden nükûl etmiş olmaktan başka nazarımızda bir şeyi yoktur. Diğerine gelince onun hakkında diyeceğimiz Matbûât-ı Osmaniye'de ilk önce kendisinin bize verdiği "hain" vasfına yine kendisinin müstehak olduğunu fiilen isbât etmesine teessüf etmekle iktifâdır.

III.1.2. BASIN

DİĞER GAZETELERLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER

ACÎBE

Gazetelerden biri bir muzibin iğfâline kapılmış: Güyâ aklımızı bozup bîmâr-hâneye atıldığımızı yazmış. Keyfiyet bir hayli teessüfler içinde bazı meserretler husûlüne sebep olmuştur. Hatta içlerinde tebşîr telgrafları yağdıranlar bile bulunmuştur.

Bu kadar sevinçlerine nazaran o yolda bir hizmet hatıra gelmez değilse de ne çâre ki bütün varlığımız ile beraber kuvâ-yi fikriye ve akliyemizi de Cenâb-ı Allah'ın ve Hazret-i Peygamberin hizmetlerine vakfedilmiş bir emânet makâmında tanıdığımız cihetle âhengini bozmaya hakkımız olamayacağından başka hatta —Kusura bakmasınlar— arzu ve niyetimiz bile yoktur.

Tebşîr telgrafını çekenler hulûs çakmak istemişlerdir. Sâfiyâne aptallıklarına acımdan başka bir şey diyemeyiz. Lâkin teberrüken şerbetler dağıtanlar teşekkürten hatm indirmeye ahdedenler de bulunmuş! Bunlara ne demeli?

Hikmeten düşünülürse bunlar hulûs çakmaya müsâraat eden aptallardan daha ziyâde şâyân-ı rahm ve şefkat-i bî-çâre buldukları pek âşikâr olduğuna binâen cidden ve insaniyeten haklarında “Allah akıllar ve şifalar ihsan buyursun” duâsını kâfi görmelidir.

Biz dahi onunla iktifâ ediyoruz.

İmzasız (S.179, s.2517)

EVRÂK-I HAVÂDİS

Servet-i Fünûn Refikimize Hâlisâne Bir Söz

Refik-i gayûrumuzun dünkü nüshasında “Gayretullah” ünvanlı bir bend gördük. Bir âyet-i kerime şehâdetiyle tahkîm olunmuş olan bend-i mezkûru, bir mütâlaa-yı husûsiyemize mebnî dikkatle okuduk.

Bazı mehâfil-i milliyemizde “müsâvât” kelimesi manâsının dâire-i şümülü hakkıyla anlaşılmamış. Bundan bir takım sû-i tefsirler vâki olmuş. “Din ve Devlet ve

Millet” temel-i asliyemizin bundan müteessir olabilmesi gibi sığ ve merdûd fikirlerin bazı züefâ-yı ümmetin dimağlarına girebildiği matbaamıza kadar aks etmiş idi.

Şu fikrin derece-i butlânını isbât etmek yolunda vazîfemizi ifâ ettiğimiz gibi rüfekâ-yı kiram taraflarından da münâsebet aldıkça kusur edilmeyeceğini ashâb-ı mürâcaata söylemiş idik.

Refikimizin sütununda ünvan-ı mezkûr ile zîrini görünce hüsn-i şehâdetimizi takviye edecek bir delîl-i cedîd göreceğimize hükmettik. Mütâlaasına müsâraatımız dahi bundan idi.

Şu kadar ki bend-i mezkûru okurken aradığımızı bulamadıktan maada hatta ikinci sütunun onuncu satırı ortasında “içinizden biri” hitâbına kadar muhâtabın kim olmak lâzım geleceğini tefrîk edemeyerek hiss-i ızdırâbdan kendimizi muhâfaza edemedik.

Bu dahi pek tabii idi. Çünkü:

“Titreyiniz hainler ! Bir asır evvel de başka bir memlekette sizin gibi hainlere böyle hitâb edilmiş idi.

Siz evc-i azze ve ikbalde Firavnan (aynen) ittîrâr ile vecâh-ı ümmete karşı kibir ve gururumuzu teşhîr ettiğiniz zamanlar kendinizi mesûd mu addediyorsunuz?”

Hutbe-i mağrûrânesinde bulunan hatibin medâr-ı kelâm ittihâz ettiği vukûâtta “hainler” ile ehl-i “hitâb” ın kimler olduklarını bilmesi zarûridir.

Bi’l-hassa geçirmekte olduğumuz eyyâm-ı buhran içinde bu gibi mesâil-i muharrikadan bahsetmeği tecvîz edemeyiz. Fakat bazen insan kendi önünde öyle mecbûriyetler görür ki ehven-i şer olarak en çekindiği cihete bile atf-ı nazar etmeyi vecîbe-i zimmet addeder. Bu bahis dahi onun timsâlidir.

En serbest memleketlerde bile bazı makamlar var ki her nevi muâheze-i matbûattan masûndur. Hatta onların ârâ-yı halka marûz olması, yahut mevcûdiyetyelerinin muhdes bulunması bu bâbda istisnâ teşkîl edemez.

Devlet-i şeref haslet-i Osmaniye nâm-ı celîli bugün ünvan-ı hakîkimizin ancak nısfını teşkîl etmektedir. Bunu her an ve zaman iyice bilmemiz elzemdir. Çünkü âlem-i kâinata isbât-ı vücûd etmemize şüphesiz yegâne medâr olan o sıfat-ı müftehire her nasılsa bugün hilâfet-i mukaddese-i İslamiye imtiyâz-ı mahsûsumuz kadar medâr-ı bekâ ve necât olamıyor. Bunun için katiyyen tefrîk kabul etmez olduğunu birinci nüshamızda izâh ettiğimiz... Yalnız o nüshada mı ya ?... İdâre-i

hükûmette cismâniyet ve ruhâniyeti birbirinden tefrîk ve yek-diğerinden tebayüd ile meşgul bulunan Avrupa ve Afrika merâkizinde neşriyle müftehir olduğumuz Mizan larımızda bile iddiâ eylediğimiz üssü'l-esâs mevcûdiyetimiz, vatanın makâm-ı muallâsına karşı, hatta yalnız makam değil, zât itibâriyle dahi en cüzî ve zımnî muâheze serdini bize tecvîz ettiremez.

Kânûn-i Esâsi matbuata hürriyet bahşetmiştir. Bir lütf-ı celîl Hüdâ-yı müteâl gibi indimizde mukaddes ve muazzezdir. Lâkin yine o Kânûn-ı Esâsi muhâtab ittihâz edeceğimiz makâmât ile nâil olduğumuz hukuku dahi bir hadd-i muîn ile tahdîd etmiştir. İş bu hudûd idâre-i memleketin bilâ-istisnâ bütün umûrunu tenkîde mâni değildir. Mesele ancak muhâtabta aldanmamak noktasındadır.

İfâdemizde fazla izâhât ve tafsîlât vermekten ictinâb ettiğimiz kıymetini – isterse-refikimiz takdîr etmesin. Fakat gene maddeyi tayînde tecâhül ile işi safsataya boğmak ile de uğraşmasın. Çünkü iş hutbesinin muhtevi olduğu tehdîdlerin hangi zamanda, kimlere ait olarak, hangi muallim tarafından Servet-i Fünûn refikimizin sahibine tadrîs olduğuna varıncaya kadar tafsîlât itâsına bizi mecbûr eder.

Bu sûretle başlanmış olan bend-i mezkûr Terakki ve İttihâd Cemiyet-i muhteremesi tarafında gazetelere tebliğ olan vesâyâ ile taban tabana zıd mütâlaat ile memlûdur.

Bilhassa bulunduğumuz gibi geçitlerde selâmet-i umûmiye gayretine refâkât ettirilmesini câiz olmayan bir şey varsa o da kâr ve menfaat-i şahsiye gayretidir.

Bu yanlışlık eseri bulunan taarruzlara refikimizin de iştirâk etmesine taaccüb ettiğimiz ve “Mekteb-i Mülkiye”, “tarih” gibi mevâddı karıştırdığımız sırada refikimizde menfaate inhimâkin hak ve hikmete meftûniyete galib olduğu ihvândan biri tarafından –makâm-ı itizârda– dermiyân edilmiş idi. İsnâd-ı mezkûru kendisine vekâleten reddettiğimiz şu satırları yazarken karşımda bulunan muhâtabım şahittir.

Lâkin avam-perestâne tahrîklere refikimiz devam edecek olursa vekîl maskaralıktan istifâyaya mecbûriyet tabiidir.

İmzasız (S.10, s.46-7)

EVRAK-I HAVÂDİS

Gazeteler arasında mutâd olduğu üzere refik-i muhteremimiz Servet-i Fünûn dünkü cumartesi nüshasında Mizan'dan naklen birkaç fırka nakletmiş idi. Sözlerimizi sütunlarına lâyük gören refikimize teşekkürümüz tabiidir.

Ancak anlayamadığımız bir nokta var ki o da şudur:

Bir hafta evvel “Sabah” refikimizde hakkımızda münderic “Şukka-i Tecâvüziye” deki satırlar Servet-i Fünûn sahibi Ahmed İhsan Bey'in mahsûlü olduğu yine o şukkada musarrah idi.

Münâkaşât ve şahsiyât, oldu bitti bizden irak olan şeylerden olduğu için o imzasız “Varaka-i Muzlimeye” mukâbele etmedik. Zaten bir gün evvel **Sabah** refikimize bu kabilden olan bir tecâvüzü için **son** kaydile cevâb-ı edibânemizi vermiş idik. Ahmed İhsan Bey'e atfen yazılan şukkaya mukâbele etmediğimizde isâbet ettiğimizi şimdi anladık. Zîrâ refikimiz Mizan'ın, denildiği gibi ne muğberi ne de düşmanı değil imiş ki muhterem gazetesinde Mizan'dan bahsedebildiler. Anlaşıldı ki o meçhûl varaka sahibi, Ahmed İhsan Beyefendi'ye isnâdâtta bulunmuştur. Şayet o şukkayı görmemiş iseler Sabah koleksiyonunda bulacaklardır. Bir kere okusunlar. İsnâd ve iftirâ idüğüne kanaat hasıl ederlerse müfteri-i mütecâvizînin hakkında “nâmus” a taalluk eden vazîfeyi ifâ ederler.

Bu vazîfenin ifâ edildiği görülmez ise veya hakkımızda tadîl-i fikir ve nazar edecek hale tesâdüf etmiş olduğu anlaşılmaz ise âlem-i matbûatta “iki türlü” İhsan Bey'in vücûduna kâil olmak mecbûriyeti önünde kalacağız ki biri Servet-i Fünûn refikimizin sahibi Ahmed İhsan Bey diğeri de Sabah'ın şukka-i malzemesine karıştırılmış başka bir Ahmed İhsan Bey.

İmzasız (S.11, s.53)

OSMANLI BASINI

MÜSTERİH VE MÜDEBBİR OLALIM

Bundan evvel müteaddid defalar beyân ettiğimiz vechile, inkılâb bizim için bir vâsıta-i muvakkata idi, yoksa bir düstûr değildir. Biz bu inkılâbı istibdâda! itisâfa karşı idâre etmiştik, yoksa memleketimizin müessesât-ı diniye ve ictimâiyesine karşı değil. Biz onu hükûmetin kavânîn-i mevcûdesini tatbîke hükûmeti mecbûr etmek ve bi-l-hâssa usûl-i meşrûtiyeti tesîs eylemek için istimâl etmiştik, yoksa falan veya filan hükûmetin menâfi ve ihtirâsât-ı siyâsiyesini teshîl etmek için değil.

İnkılâb-ı sulh-perverânemiz muvaffakiyetle netîcelendi. Osmanlı milleti hukuk-i meşrûtesini iktisâb etti. Bundan böyle vazîfemiz, bize serbesti-i matbûâtı, hürriyet ve vicdânı, istiklâl-i adâleti bahşeden ve mebûsân-ı millete heyet-i nazzârı istimâ etmek ve bütceyi münâkaşa eylemek hakkını itâ eyleyen Kânûn-i Esâsinin kemâl-i samîmiyetle kuvveden fi'le konulmasına dikkat ve nezâret eylemekten ibârettir.

Kânûn-i Esâsî'yi muhâfaza etmekliğimiz için artık inkılâba ihtiyâcımız yoktur? Bil-akis sükûnete, itidâle ve en ziyâde mütâlabâtımız fevk-al-âde mutedilâne olmasına lüzûm vardır.

Bir de hiss-i adâlet ve tevâzu, ihtirâsât-ı siyâsiyeyi dâimâ tahdîd etmelidir. İttihâd Terakkî Cemiyeti'ne mensûb arkadaşlarımızın irâe eyledikleri misâl, her hâlde imtisâle şâyândır. Onların ne derece âkilâne ve ne mertebe itidâl-i demle icrâ-yı harekât ederek nâil-i muzafferiyet oldukları görüldü.

Hürriyeti tesîs etmekten maksadımız, sâirlere tahakküm ederek hod-peresti-i şahsîyi heyet-i Osmaniye'nin arzû-yı umûmiyesine muhâlif bulundurmamak için değil, vatana ve insâniyete karşı vazîfemizi daha mükemmel ifâ etmek ve emniyet-i tâmme dâhilinde yaşamak içindir.

Bu inkılâb zamanında, vatanımızın itilâsına bütün cism ve ruhumuzla çalışmak için fevk'al-âde bir huzûr-ı fikre muhtâc bulunduğumuzdan böyle bir zamanda sû-i istimâlâta koyulmak âdetâ bir cinâyet demek olur.

Akvâm ekseriyâ tedbirsizliklerinin ve ifrât-perverliklerinin mucâzâtını pek acı bir sûrette görürler. Tarih, meşûm derslerle serâpâ mâlidir. İlk Duma ile İran meclis-i

mebûsânının hâli, bize istimâl-i hürriyette numûne-i ibret olmalıdır. Yoksa nüfûz-ı manevîmiz pek çabuk akîm kalabilir.

Ucuzca şân ve şeref iktisâb etmek isteyenler nizâm ve intizâmı teşvîşe, ihtirâsâtı teşyîde! Ve milleti iki fırka-i siyâsiyeye ayırmakla temeyyüz etmek isterler. Kargaşalık menâzırı, fırkalar igtîşâsı, en ziyâde korkulacak şeylerdendir.

Vatanın menâfi-i ulviyyesi, düşmanlarımızı müstefid edecek olan her türlü ihtilâfât ile muhârebe-i dâhiliyeden ictinâb etmemizi bize bir vazîfe olarak tahmîl eder.

Kendilerine Genç Türk süsü vererek menâfi-i şahsiyeleri için bazı fırkaların icrâ eyledikleri nâ-be-hengâm ve dağdağalı nümâyişleri katiiyen tasvîb etmez, şiddetle takbîh ederiz:

Milletin bu gibi nümâyişlere ihtiyâcı yoktur. Millet, vatanın hakîki hâdimlerini politika şarlatanlarından tefrîk etmek için buna muhtâc değildir. Hakîki vatan-perverlik gürültüden hazzetmez. Gülünç olmayalım. Vazîfe-i vatan-perverânemizi ifâ için sükûnet içinde şiddet-i azam ve metânet ibrâz edelim. Tabiat-ı milliyemizin vekârı mesel-i sâir hükmüne geçmiştir. Bu vekârı, efâl-i siyâsiyede de muhâfaza edelim. Muvaffakiyâtımızdan ser-mest olmayalım. Bu muvaffakiyet kuvve-i maneviyeye müessis olan politikamız sâyesinde husûle gelmiştir. Politikamız kavâid-i ahlâkiye ve insâniyet-perverâneye muvâfık oldukça dâimâ hayır-hâhâne devâm edecektir.

Meşveret, 1 Ağustos 1908

Ahmed Rıza Bey (Mizan, S.22, s.96-7)

VAZİFE-İ MATBÛÂT

Hocalıkta kesb-i meleke etmiş üdebânsanız vatana hizmet etmek hâhiş ve arzusu bir ittihâd-ı umûmi-i efkârdır! Ancak “Mal canın yongasıdır” sözü unutulur denilir ise bu da riyâkârlık olur. Yalnız vatandaşlarımız değil, hatta ecnebler bile hakâyık ve ahvâli okumaya o derece susamışlardır ki şu sırada hiçbir şeye fâidesi olmayan parlak ve şaşalı havâdisler ihtirâ ve neşrederek gazete satışını artırmak hırsında bulunmak, zannım menfaat-i şahsiyeyi muhabbet-i vataniyeye tercîh etmek olur.

Gazetenizi öteden beri “Mizan” nâmıyla tevsim etmiş olmanız mebde ve maksadınız hizmet-i vatan merkezinde olduğuna delâlet eder. Arkadaşlara olan ihtârâtın da hüsn-i niyetle kabul edileceği bî-iştibâhdır. Hükûmet, siyâset, millet kelimelerinin meânî-i hakîkiyeleri anlaşılmaya başlandığı günden beri belki ilk defa olarak ki bir millet necâbet ve ulüvv-i cenâb-ı fitrîsini, nezâket-i fikriye ve terbiye-i kalbiyesini bu sûretle isbât etmiş olsun. Bu nokta-i nazardan “Osmanlı” nâmı, tarih-i cihanda yaldızlı yazılar ile tezyîn edilmezse haksızlık edilmiş olur. Şimdiye kadar Avrupa için kullanılan “medeniyet beşiği” tabîrinin ibkâsıyla beraber o beşiğin kerestesi Osmanlı mahsûlü olduğu tahakkuk etmiştir. Çünkü medeniyet denilen şey gerçi ilm ve marifet ve hîrfe ve sanatın terkisiyle husûle geldiği inkâr olunamaz ise de medeniyetin özü ve mâyesi terbiye olmasına ve bunu da ilk defa olarak Osmanlılar böyle bir buhranlı ve her bir kafada binler ile hayaller perverde olduğu sırada isbât eylediklerine mebnî, Osmanlılar’ın medeniyeti emsâline ibret makâmında arz olunacağı bedîhidir. Vatandaşlarımızın hissiyât-ı kalbiye ve fikriyelerine şimdi en ziyâde vâkıf olanlar gazete muharrirlerimiz olduğu cihetle gazetelerde henüz sâbit olmayan ahvâl ve vekâyiden ve şu sırada icrâsı gayri mümkün olan tasavvurâtтан bahsetmekten ise ahvâl-i hakîkiyeden vatandaşlarımızı haberdâr etmek ve âtisi için lüzûm görünen ıslahât hakkında şimdiden programlar hazırlamak daha hayırlı olur.

Erkân-ı hükûmetin ne kadar büyük gavâil içinde bulduklarını hatıra getirmeyerek şu aralık bir takım mürâcaatlar ve nâ-be-mahal teşebbüsât ile bunların gayet kıymetli olan vakitlerini iğtinâm etmeye halkı sevk etmek zannım vatana hamiyet değil, adeta hıyânet olur.

Şimdiye kadar biz buradan her gün Avrupa gazetelerini çâr-çeşm ile beklemiş olduğumuz gibi şimdi de Avrupa halkının bizim gazeteleri beklemekte olduklarını pîş-i nazara getirerek itirâza hedef olabilecek neşriyâtтан külliyyen tevakkî etmeliyiz ki Osmanlı matbûâtı da müstehak olduğu mevki-i itibârı muhâfaza edebilsin.

Aleyke (S.21, s.91-2)

VAZİFE VE MESÛLİYET : HER ESER-İ KALEM-PİŞ-İ ÜMMETTE MEVCE-RİZ-İ HİSSİYÂT BİR ALEMDİR

Bundan dolayıdır ki bir milletin yek-nazarda hâline, istikbâline âgâh olabilmek için vâsıta ancak matbûâttır. Yine bundan dolayıdır ki fennî, edebî, siyâsî, ahlâkî ve'l-hâsıl her hangi bir muharririn dikkate –hasb'el-vazîfe– mecbûr olduğu noktada ortaya koyacağı eserin hâsıl edeceği tesîri nazar-ı tetkîke almak ve ona göre davranmaktır.

Lâkin evvela kalemini, vicdânını bir menfaat-i hasîse-i maddiye uğrunda süfliyâta kasden hizmetkâr eden lâ-yefluhuneke bu hitâbımızdan müstesnâ olduklarını, sözümüzün hissiyât-ı insâniyeden behre-dâr olan Osmanlılar'la olduğunu söyleyelim de öyle söze girişelim.

Bir heyet-i ictimâiyede herkesin varlığı maddeten -mümkün mertebe- bir müsâviyet-i nisbiye arz etmelidir. Aks-i takdirde intizâm-ı ictimâinin bekâsı mümkün olamaz. Bu halde efrâdın bir nisbet-i mütezâyide arz eden mevcûdiyet-i maneviyesini nazar-ı dikkate almak icâb eder. Çünkü “Vazîfe ve Mesûliyet” in taksimi için rehber ancak budur. Bu halde ise karşımızda başı sarıklı, beli kılıçlı, eli kalemlî ... bir takım vatandaşlar zâhir oluyor. Evvelkilerini şimdiye kadar edilen hitâbların uyandırdığı tabîi farz olunan hissiyât-ı şedîde tesîri tahtında vazîfelerini ifâ gayret-i hamiyet-perverîsi içinde bırakalım da asıl “akvâl ve ahvâl”lerinden bahs eylemek istediğimiz üçüncülere gelelim:

Ey Ashâb-ı Kalem! Ey Erbâb-ı Siyâset!

Sorunuz ki ihtiyâcât-ı maddiye -nisbeten- hâricin muâveneti olmaksızın giderilebilsin, fakat insanın insanlığını teşkil eden malumât dediğimiz o “maneviyat” ta bu vecihle elde edilebilir mi? Yani eslâf bize meselâ âlât-ı zeriye bırakmış ise olmayacak kadar karnımızı doyurabileceğiz, bir de bazı “Âsâr-ı Fikriye” ye bizi vâris etmiş, yapayalnız da bulunuyoruz. O zaman birinci halde “hayvâniyetimizi” ne derece idâme edebilmiş isek, bu ikinci sâyede de “insâniyetimizi” o mertebe beslemeye muvaffak olabilir miyiz? Hiç şüphe yok ki her iki cihetten edilen istifâdeler beyninde dağlar kadar fark vardır değil mi? Öyle ise bir cemiyet içinde efrâdın “okuyup yazmak” itibâriyle olan “din-i teâvün” ü yiyip içmek cihetiyle olandan pek çok bulunuyor. Halbuki sizde bu borcunuzu ödemek niyeti görülüyor.

Heyhat! Biz meseleyi bir muharrir bir vakit sonra âsârının sahibi değilmiş gibi “mukabele-i maddiye” beklememelidir demeye kadar gidebilecek sûrette inceleştirdikçe kaba kaba hırslarınız nazar-ı muhakememiz önünde bir kat daha büyüyorsa da bu sırada milyonlarca halk bir hüçûm-ı mahşeri ile üzerimize atılıyor! Bize behemehal istediğimizi söylemek emrini veriyor. Meşbû-i hissiyât olan dimâğ da boşalmak, dert dökmek istiyor.

Allah için söyleyiniz, vazîfenizin ehemmiyet-i maneviyesi, ve bu vazîfeyi ne derece sû-i istimâle uğrattığınızı biliyor musunuz? Şüphesiz biliyorsunuz â demek istiyoruz ki o sû-i istimal sizde hiçbir azâb-ı vicdân, hiss-i nedâmet uyandırmıyor mu? Siz milletin kâtili olmayı kurmuş canavarların bugün en nâfiz vesât-i cinâiyelerinden birisi bulunuyorsunuz. Evet mübâlağa etmiyoruz. Çünkü işiniz gücünüz manevîdir. Halbuki maneviyât -Rahmânî veya şeytânî olsun- maddiyat gibi yalnız bulunduğu yeri değil, berk-i hâtif gibi, bütün etrafını işgal eder. Bir sözde -fakat sizinkiler gibi dimâğa tesîr için girecek kulak bulamamakta olanlar değil- dünyayı alt üst edecek kudret vardır. Tabâat bugün meşher-i efkârın ser-münâdîsi bulunuyor. Matbûât gibi bir mahsûlü vardır ki dünyayı tanin-gâh-ı vukûât haline koymuştur. Cerîdeler ise vazîfelerinin, tesîrlerinin daimî olması ile matbûât dâhilinde pek mümtâzdırlar.

Cerîdeler! Mesele şimdi aynı zemin üzerinde fakat daha çirkin bir renk aldı. Müsâvîsi enzâr-ı ibret önünde inkişâf eden, netâic-i hazînesi Osmanlılığın ve İslamiyet’in himmet ve hamiyetinden feryad-kârâne istimdât eden irâde-i hâzıra-yı rezîlenin “meddâh-ı şekâveti” olan gazeteler Efkâr-ı Osmaniye’yi o rütbe temsîm eylemiştir ki mesûliyet-i maddiye ve maneviyeleri pek büyüktür. Bunu mükâfât-ı müstehakasını görmek zamanının pek garip olduğunu da bi’t-tabi anlamışlardır, zîrâ meşal-i hürriyet yerine ikâme eyledikleri zulm ve istibdâd kandilinin isine karşı herkes burnunu, kulağını tıkadı. Başını kaldırdı, ufk-ı vatanda doğan kevâkib-i hamiyetin tulûlarını gördü. Ve hissediyor ki semt’ür-re’s’e yaklaşmaktadırlar. Daha çok zaman istemez, mahrekleri değişecek ve envâr-ı ahrârâneleri âlemi tenvîr eyleyecektir, çünkü “Meslek-i Osmanî” de tabî, tarihî, ictimâî bir kanûnun ahkâmından olmak üzere behemehal bir inkılâbın zuhûru lâ-büddür. Binâen-aleyh mesleğin merkezini teşkîl eden ve “Yıldız” nâmını almış olan o necm-i istibdâd sükût edip yerine şems-i adâlet ve hürriyet kaim olacak ve an be an etrafa münteşir

olan nuru içinde o kevkeb-i serseri mahv ü nâ-bûd olacaktır. Meselenin bu cihetleri zâten hal olunmuş demektir. Burada işaret etmek istediğimiz bir nokta vardır ki o da **Yıldız Sekinesi**'nin bayrakçıları olan bazı "muharrir"lerle tam muvâfık-ı hal olarak damgalanmış "müdir-i mesûller"ın mahkûm oldukları âkıbetidir. İlk darbe-i hürriyetin tesîriyle, sâkinlerini beraberce ezmek üzere, yıkılacak olan binâ-yı harâb-ı istibdâdın çökmesinden mütevellit gürültü ile dalmış oldukları bed-mesti-i ikbâlden uyanacaklar ve akıllarını toplayarak tebrîye-i zimmete çalışacaklar ise de ne çare ki kükremiş bir cumhur şeklini alacak olan âsâr-ı adâlet kendilerini kucaklayıverecektir. Binâen-aleyh vukû aklen, tecrübeten ve âsâr-ı evveliyesinden istidlâlen muhakkak olan bu galeyân baş göstermeden geliniz ey imtiyâzcı efendiler, çelebilerle muharrir beyler! Aklınızı başınıza alın, nâmusun vazîfe-i milliye ve dîniyenin evâmirini can kulağıyla dinleyin, hiç olmazsa manevi varlığınız pahasına aldığımız sükûtiyeler hatırı için büsbütün susun. Ne o, bunun cezası ihtimâlden mi korkuyorsunuz? Yarın ki mahkûmiyet-i hîçîye mukabil bugünkü şerefli mihnetten mi çekiniyorsunuz? Herkese gelene tahammül şimdi kolaydır, fakat o müstakbelde ki mücâzât-ı şedîde-i maddiye ve maneviyeye nâmuslu Osmanlılar'ın devr-i ikbâlinin âvâze-i sürûru içinde dayanılmaz, mürüvvet-i milliye afv etse bile mücâzât-ı maneviye pek büyük olur.

Meziyyât-ı maneviyeden üryân kalan vücûdunuz heyet-i milliye içinde ecnebî kalır, zelîl olursunuz.

Sükût deyince söz size de intikâl ediyor. Ey "neme lâzımcı"lar ey hissiyât-ı vatan- perverâne ile güyâ kalpleri çırpınan, dimâğları bir galeyân-ı dâimî içinde bulunan eli kalem tutanlar! Siz ne susuyorsunuz? Evrâk-ı perîşânınız arasında bu derece perîşân-i miskinâne ile neye düşünüp kalmışsınız? Çeneleriniz kilitlenmiş, bıçak açmıyor, beyniniz faâliyetten sâkit kalmış olmuş, düşünemiyor. Öyle mi? Hangi günü bekliyorsunuz? Bu gidişle çökmesi muhakkak olan leyâl-i inkırâz zulmeti içinde feryat edecek iseniz vatanın harâbe-zâr-ı hazîni üzerinde öten bir baykuş hâlini alırsınız. Ve boğuk çığlıklarınızı o tenhâ-i izmihlâl içinde kime dinletirsiniz bilemem. Hele hiç ümîd etmeyiniz ki etrafınızı alacak olan "karakuş"ların pençesinden kurtulursunuz. O halde şimdiden Efkâr-ı Osmaniye ve İslamiye'yi bir macerâ-yı selâmet ve istikâmete davet etmelisiniz.

Esef ki her biriniz Efkâr-ı Umûmiye önünde alem-dâr-ı hissiyât olarak atılacağımız yere birer köşeye çekilmişsiniz, hareketinizin "menâfi-i umûmiye" ye

îrâs ettiği zararları hele vicdâna tahammül ettiği “mesûliyet”i düşünmüyorsunuz ve belki de düşünmek bile istemiyorsunuz. Vâkıa biz bazı maden-perestlere susmayı tavsiye ettik. Çünkü onlar size nisbeten başka ve ehemmiyetleri hafiftir. Fakat sizi biraz başka türlü tanıdığımız için her türlü şiddet-i lisâniye ile feryada davet etmekte haklıyız. Çünkü hakîkatte umûmun malı ve vedâsı olan malûmât-ı müktesibeyi sû-i istimâl etmek koskoca cemiyeti ve hatta âlem-i insâniyeti dolandırmak şenâatiyle de kalmayıp pek ziyâde câlib-i nefret ve mesûliyet bir “tesmîm-i manevi” ise , sükût ederek kullanmamakta “manevi açlık” ile idâm eylemektir.

“Vâsıta yok ki...”diyebilir misiniz? Hâric-i vatanda ümmetin yüzlerce evlâd-ı fedâî-fitrâtı âmâde-i hizmettir. Husûsan umûmunuzda bu derece zahmetler ihtiyârını istemeyiz. Hamd olsun atılan naralar vatanın her köşesinden işitiliyor. Ne çâre ki senelerden beri süren müzmin uyuşukluktan çabuk baş alabilmemiz için ardı arası kesilmemek üzere mütenevvi' muharrikler lazım, açıkça demek istiyoruz ki bir mastaba-yı ayş ve sefâhat etrafına toplanıp da milletin felaketine karşı izhâr-ı sürûr edercesine sıkâlet ve redâet-i tab'a delîl yâvelerle vakit geçirilmeye üşenilmiyor. Kadeh şakırtılarıyla milletin kanını içenlere peyrev olmaya bakılmıyor da “âmâlimiz efkârımız ikbâl-i vatandır” havalarında nağme per-dâz olmak mı ruhu sıkıyor?!

Felek her türlü esbâb-ı cefâsın toplansın gelsin

Dönersek kahpeyiz millet yolunda bir azîmetten

demeye niçin diliniz varmıyor? Şâirlerimiz olsun bu kadarcık bir himmet sarf etmelidirler, ehemmiyetsiz bulmayalım, her ne kadar sû-i misâl ise de hüsn-i imtisâl edilmek şartıyla deriz ki Ermeni vatandaşlarımızın âsârı enzâr-ı gayrete çarpan hissiyât-ı malûmesi böylelikle az zamanda hâsıl edilivermiştir. Tahkîk edilsin, her gün her köyde, her kasabada bir iki ve millî şarkı işitiliyordu. El-hâsıl kemâl-i emniyet ile ve tecrîten muhakkak olarak söylüyoruz ki pek mühim ve müessir bir usûl-i hizmettir, bu gün herkes zâlimi, mazlumunu anladı, iş hissiyâtın içe uyanmasına ve galeyânına kaldı!

Korkmayınız, halk-ı hâminiz binlerce kanlı, canlı genç meded-resiniz olacaktır. Ve âkıbet ârzû-yı cumhurun, kavânîn-i tabiiye-i beşeriye icâbının netice-i muhakkakası olarak matlûb olan inkılâb meydana gelecektir. Bakalım müstebitler Rahmân'a bile secde etmezken sâmia-yı vicdânına erişen bir hitâb-ı kakhârânenin tesîriyle dizleri üzerine çökmeyecekler mi?

Hûnhâr! Ez bî-çâre ümmeti iyice ez ki her fert birbirine yapışıp yek-vücûd olarak üzerine atılsın. Tâ ki altında kaldığın zaman sen de büsbütün ezilesin!

Dönmez evlâd-ı vatan azm-i civân-merdânededen

Nefî ile idâm eyle tazîb-i günâgün ile

Hûn-ı erbâb-ı hamîyyet gark eder zâlimleri

Meşal-i efkâr-ı ahrârâne sönmez hûn ile

Tunalı Hilmi (S.182, s.2539-40)

VEBA-YI OSMANÎ

Hindistan'da şiddetli veba illeti zuhûr ederek âlemi dehşet içinde bırakmıştır. Konferanslara ve türlü tedâbire mürâcaatla sirâyetini men ve âsâr-ı tahribiyesini tahdîd, ortalığı bulaşıklığından tathîr etmeye çalışırlar.

Bu hafta gelen Dersaadet gazetelerini mütâlaa eder iken memâlik-i mahrûsada Hindistan'dakinden daha müdhiş memleketin ahvâl-i müstakbelesi itibâriyle daha mühlik manevî bir vebanın mevcûd olduğuna hükmettim. Güya bu vebanın da önünü almak üzere konferanslar ve müzâkereler mevcûd ise de bunlar baş çibana hasr-ı tedâvi edip milletin vücûduna gökler salıvermiş maraz-ı muhrib ile meşgul oldukları ve olacakları yoktur.

Her nasıl olsa bugün yarın baş çıiban deşilip kurtulacağız. Lâkin ümmetin kanına girmiş olan hayat-ı şikenâne aşısının tahribât-ı âtîyesinden vücûd-ı devleti nasıl kurtaracağız? Bu mesele cidden erbâb-ı himmet ve hamîyyeti düşündürmelidir.

İkdam'ın muharriri Cevdet Bey Genç Osmanlı Ezkiasından sayılabilecek sıfatı hâizdir. Mekteb-i Mülkiye'de vesâirede tahsîl-i ilm ettiği gibi mektebden çıktıktan sonra erbâb-ı iktidârla ihtilât ederek “tenvîr-i fikr” etmek baht ve imkânına dahi mâlik olmuştur. Hatta kendisini tanıyan göz sahibleri kendisini erbâb-ı gayret ve hamîyyet sırasına kaydedecek sıfatı müşâhade etmek itikâdında bulunmuşlardır.

İşte şu genç “münevver”in mesâisi ve mesûliyeti altında neşr olunan İkdam'ın Berât ve cülûs-i Hamidî geceleri münâsebetiyle neşrettiği bendleri mütâlaa edince Cevdet Bey ile emsâlinin Hindistan vebasından daha mühlik daha muzır bir vebayı yapmakta olduklarına hükmetmemek elden gelmiyor. Çünkü Hindistan vebasını esâsen menfûr bir illet olup âsârı da birkaç saatlik azâb ve ıztırâb içinde insanı

ahîrete götürmekle işini bitirmekten ibârettir. Bizdeki veba ise makbûl ve tatlı bir sıfatta arz-ı vücûd ederek ümmet ve beşeriyeti terzîl ettikten sonra bütün devlet ve hilâfeti rûy-ı zeminde silmek tehlikesini irâe ediyor.

Devletimizin bugünkü hâl-i felâket-i iştimâli malûmdur. Kühüne tamamiyle vâkıf olmak için ilm veyâhûd fetânet-i mahsûsa lâzım değildir. İş kemâl-i dehşetle göz önündedir. Hatice Abla'ya varıncaya kadar herkes enine boyuna tarîf etmeye muktedirdir.

“İdâresizlik” yekûnüne toplanan meskenet, fikdan-ı gayret ve hamiyet, ihânet, hırs ve tama bir miktar da cehâlet vesâir yolsuzluklardan dolayı altı yüz senelik Devlet-i Muazzama-i Osmaniye ve bin üç yüz senelik Hilâfet-i İslamiye binâları temellerinden oynayıp yerle yeksân olmak üzere meyletmiş ve dâhil ve hâricin feryâd ve ihtârlarına hükûmet kulak asmayıp tehlikeyi tezyîd edecek tahribât icrâsında ısrâr etmekte bulunmuştur. Düvel-i “ecnebiye” resmen müdâhale ve ittihâz olunacak tedâbiri müzâkere ile meşgul bulunuyor. Hatta bu meşguliyet ve müzâkereleri pâ-yi taht-ı saltanat-ı Osmaniye'de ve makâm-ı hilâfet-i İslamiye kurbunda câri oluyor!

Düvel-i Ecnebiye'nin bu müdâhaleleri müstakilen bize muhibb olduklarından ve bekâmızı samîmi olarak arzu ettiklerinden değildir. İhtimâl ki yıkılmakta bulunan bu binâ-yı kadîm ve azîmin enkâzıyla kendilerine elzem olan turuk-ı teneffüs ve maişetin de kapanmasından korkuyorlar ve “sahib-i meşru “ un hırs-ı tahribine bakmaksızın cebren tamîr ve bir müddet olsun bekâsını temîn etmek istiyorlar denebilir.

Cihânın matbûâtı bir senedir bundan bahsettiği gibi devletler beyninde de resmen muhâbereler cereyân etmiştir. Daha fazlası: Bu muhâberât-ı resmiye mai veya sarı yeşil kitaplar vasıtasıyla resmen neşrolunmuşlardır. Yani gizli, kapalı bir şey kalmayıp dehşet-engîz ve haysiyet-şiken olan bu hakikat dide-i teessür ve hamiyete çarpıp duruyor.

Bu felâketin müsebbibini irâe etmek üzere bütün cihânın işâret parmakları bir zâtın yüzüne gözüne doğru hasır ediliyor. Bu zât dahi elyevm makâm-ı hilâfet ve saltanatta bulunan (Sultan Abdülhamid-i Sâni) dir.

Bu ifâdemizde mübâlağa olamaz. Garez ve iftirâyâ mahal kalmaz. Zirâ beyân ettiğimiz vechle Hatice Ablalara varıncaya kadar yâr-ı ağyâra malûm olmuş bir hakîkattir.

Şu dehşetli hakîkat İkdam'cı Bey'e de "tamamiyle" malûmdur. Genç, münevver, istikbâle arzu-keş olan İkdam'cı on dört ve on altı Şaban tarihiyle büyük ser-levhalar altında ve çiçekler içinde iki bend-i mahsûs yazıyor.

Biri Berât-ı Leyle-i Mübârekesi hakkındadır. Âlî ve dindârâne mukaddime ile başlıyor. Her bir kelimesini bir mümin-i mutekkîdin, bir müslim-i fedâkârın kalbinden sadr olduğuna hükmolunacak kadar müesserdir. Meselâ:

"Âlemde İslamiyet'in fevkinde bir şeref bir bahtiyarlık tasavvuru mümkün olabilir mi" dedikten sonra Müslümanlığı da insanlığı da nâmûs ve edebi de ayaklarının altına alıp o leyle-i mübârekenin şeref ve şânını güyâ "nur-ı dide-i Osmaniyan" demeye utanmadığı Sultan Hamid'e kurban ediyor.

İslamiyet'in şerefi hulûsda bu kadar rezîlâne alçaklığı irtikâb etmeye müsâid olmuş olsa ne sıfatla ne yüzle onu hâricîlere karşı müdâfaa edebileceğiz?

Velâdet-i Hamidiye münâsebetiyle yazdığı bend daha berbattır. Meselâ bir çok masraf ve himmetle hâk ettirilen çiçek içine imlâ olunmuş şaşalı levha altında bir methiye neşrediyor ki içinde sâir hesabsız hezeyânlar meyânında :

"Devre-i saltanatı devr-i bî-hîn-i satvet
Leyle-i mevlidi nev kadr-i sefâ-yı devlet
Doğduğu şebde eder mühr-i mühimme arz-ı gurûr
Bedir olup küre-i âlemde ziyâ-yı devlet
Geceler tab-e-seher halk-ı dua hevanı medâr
Çok mu ta haşre kadar görse vefâ-yı devlet

vesâire. Böyle bir şiir ile feth olunan münâfıklık : "1258 sene-i hicriyesi ki kudret bâliğa şehr-i şaban'ül-muazzamın 16. akşamı bir necm-i ikbâl âlü'l-âle matla'ül-beşâre ittihâz etmiş idi. Altı yüz bu kadar senelik devre-i satvet-i milliyemizi ihtivâ eden sahâif-i tevârih içinde mahall-i mahsûsuna, ufk-ı ateşindeki (?) enverden izâbe olunmuş hatt-ı zerrîn ile "sabahü'l-hayr-ı beşâret" diye tahrîr olunsa becâdır...

Hayasızlığıyla bedee olunup nesr ile dolduruluyor ki içinde :

Güyâ ki dest-i kazâ min taraf-illah devâm ve bekâyâ şân ile takdîr ve tebcîl edilmiş bir devlet-i ebed-müddetin şaşâ-ı şükâh ve ikbâline bir kat daha fer ve iclâl vermek için zîr-perde-i hafâsından bir neyyir-i şuledâr ihfâ ederek onu 58 tarihinde âlem-i vücûda, 93'te mevki-i saltanata sevk ile sâye-i dâmânında mustatil olanların leylini subh, subhunu da sabah-ı safâ eyledi..." gibi daha nice maymunluklar mevcuttur. Göz önünde dehşetli hakîkati zelîl-âne inkâr etmek, muhrib-i hayat ve bekâmız olan belâ-yı mübrimi nimet-i mahsûsa-i ilahiyye makamında şiiiren ve nesren göstermeye çalışmak ihâneti afv olursa bile böyle bir tıfîlâne bir dava-yı fîsk ve fesâтта Cenab-ı Allah ile peygamber zî-şânını hâşâ yalancı şahitler makamına tenzîl etmek kasdı gibi bir küfr-i cinâyete merkez-i hilâfette, izn ve himayyet-i halife tahtında cüret olunursa bir cihet-i mağfiret ve teselliyi nerede arayacağız? Hakk-ı umrân ve hayatı kimlere karşı davayı müdâfaa edebileceğiz? Yoksa gerçekten halife ünvanını hâif-i bî-hayrdan itibâren sözde ümîd-i istikbâl olan bu gibi gençlere varıncaya kadar bilcümle "Osmanlılar" (Eyvah) bir dakika evvel devlet ve hilâfete fâtîha çekirtmek kasdlarından vazgeçemiyorlar mı?

Sahipsiz kalan devletin umûrunu bir şeye benzetebilmek üzere çalışan Ecnebi Sefârethâneleri muhayyir-ül-ukûl olan bu asâr-ı gafleti görünce ne diyeceklerdir?

—“Bunlar dünyadan bî-haber sersemeldir. Bunları res-i idârede bırakmak zîr destanlara nazaran günâhtır” demezler mi?

İşte bu vebaya karşı ne gibi tedâbir-i müsemere-i tahaffuziye ittihâz etmeliyiz?

Cevdet yalnız değildir. Cevdetler çoktur. Meselâ Giridli Aziz daha beter olduğunu isbât etti. Ramiz Mollazâde Cemaleddin ise cümlesini câsusluk edip türlü icâd ve iftirâlarla refikasını ele verip bunca hân mânâ söndürmüş olan gençleri ne yapalım?

Fâsık-ı mahrûm makâmında oturup mesûliyyete iştirâk eyleyen vükelâ ve ricâli hangi cellada havâle edeceğiz?

İdâreyi değiştiren adam akıllı iş görebilmek üzere vücûd-ı devleti bu marazdan nasıl tathîr eyleyeceğiz?

Burası mühim meseledir. Erbâbının himmetlerine vaz ediyoruz.

Cevdet Bey'in bu hareketimizden dolayı zerre kadar sıkılmayıp ve utanmayıp bilakis memnun olacağını size beyân ve iddiâ ile hastalığın derece-i dehşetini teşrih etmek isteriz.

Muhsin câsusu Mısır'dan İstanbul'a hareket ettiği vakit hak ve lâyükünü vermiş idik ve bu dersin Komiser Paşa'nın inhâsından ziyâde makbûl bir inhâ makâmına geçeceğini söylemiş idik. Hakikaten Muhsin o sâyede bâlâ olmuştur.

Bu sâyede Cevdet dahi rütbe ile birkaç yüz lira ihsân alacağından bu "lütfumuza" uğradığından memnun olacağı şüphesizdir.

Zâten bu illetin tedâvi kabul etmeyip câlib-i telâş ve merak olması tutulanlarda ibtidâ utanmak ve sıkılmak hassalarının körleşip mahvolmalarından ileri gelmektedir.

İmzasız (S.8, s.1-2)

İLÂN-I MAHSÛS: AHMED MİDHAT'IN TEKZİBİ

Meşveret'in 35. nüshasında münderiç olup esâsen Ahmed Midhat Efendi'nin tekzîbini takdîr etmekten ibâret olacak olan "Ümîd" imzalı bend-i mahsûs her nasılsa muharrir tarafından Midhat Efendi'nin maksadı anlaşılmayarak yazıldığı gibi Ahmed Rıza Bey birâderimiz tarafından dahi her nasılsa nazar-ı dikkatten kaçırılmış bulunduğundan emr-i vâkıa karşı cemiyet nâmına olarak beyân-ı teessüf ile hissiyât-ı milliyeyi cârih bu gibi dikkatsizliklerin adem-i vukuuna itinâ etmeleri zımında taraf-ı riyâsetten lâzım gelenlere tenbîhât icrâ edilmiştir.

Kezâ idâre nâmına olarak mezkûr nüshanın başına yazılan taziyette dahi güya Asâkir-i Osmaniye ile Yunaniye hakkında aynı efkâr ve hissiyât beslediğimizi imâ eder gibi yazılan ibâre dahi tertîb-i sehvenden neşet etmiş olup on beş gün sonra çıkacak olan Meşveret'e intizâren tashîhine müsâraat olundu.

İmzasız (S.21, s.2)

İNKILÂB-I HAYRİN KADRİNİ BİLİP BİRAZ CİDDİ OLALIM!

Hamd olsun buhrân geçti. İnkılâb-ı hayr husûle geldi. Devlet ile millet musâfaha etti. Ricata imkân kalmadı, ve emniyet-i kaviyye ile eminiz ki sevgili pâdişâhımız efendimiz hazretleri ricat lüzûmundan bahsetmeye mütecâsir olacak bir mukarrebî gazab-ı şâhânelerine derhal uğratmak mertebesine kadar o gibi emeller nezd-i hilâfet-penâhilerinden tebîd buyurmuşlardır.

Binâen-aleyh şu devr-i asâyiş ve bulûgda biz dahi ciddiyetten ayrılmayalım.

Eyyâm-ı buhrânda sokaklarda işitilen bazı acâyib sadâlar ile neşr olunan bir takım varakalardan işin içine bazı değnek sever bebekler karıştığı hissölundu.

Esâsen hulûs-ı niyetten baîd olmayan bu gibi hâllerin netâic-i vahîmeyi tevlîd ettikleri tecrübeten sâbittir. Bizde o rütbe-i zararlar olmadı. Buna şükretmekle beraber tekerrür etmemesini de temenni etmeliyiz. Hatta bu kadar bile değil, icâb ederse meni çâresini düşünmeliyiz.

İlk nüshamızda “Açık Muhâbere” ile İttihâd ve Terakkî Cemiyeti ile münâsebât peydâsına tâlib olduk. Gazetemizin neşrinden birkaç saat sonra malûm ve muteber bir zât gelip konuştu.Yalnız acele ettiğimize teessüf etti. Kendi dâire-i malûmâtı itibâriyle hakkı der-kâr idi. Ve bu hakk ricat imkânına müstenid idi. Lâkin kendi malûmât-ı husûsiyemize göre öyle endîşelere mahal olmadığından bahisle temîn ettik.

Gizli kapaklı cemiyetlere artık lüzûm kalmayıp kânûnun yeni bahşettiği hukuk-ı sarîha sâyesinde cemiyet programları ile ictimâlarını nutuklarını, muhâberât-ı müstakbeleyi meydan-ı aleniyyete çıkarmak lüzûmunu anlattım. Esâsa itirâz etmemekle beraber bazı Rumeli merâkiziyle müzâkere etmeksizin bu bâbda katî cevab veremeyeceğini söyledi.

Şu mutâlaasını pek hakîmâne buldum. Kendisinin talîmât almak üzere o tarafa gitmesi ve bizim onun gelmesine intizâren sükût etmemiz esâsında ittifâk ettik. Yalnız ahvâl bir mecbûriyet gösterirse lüzûmu dâiresinde bahs etmek kaydı benim tarafımdan dermiyân olup muhatabça ise iş bu kayıt, kabûl veya adem-i kabûl kuvvetini hâiz olamayacaktı.

Ertesi günü iki varaka aldık. Biri eski rüfekâ-yı gayretten biri tarafından yazılıp hîn-i ictimâide aleni müzâkerâta konulacak mevâddı ve bazı mutâlaat-ı musîbeyi muhtevî idi.

Diğeri ise yukarıda bahsolunan değnek severlerin kendi oyunlarına ciddi nazarla bakmak mertebesine kadar işi ilerlettiklerini irâe ediyor idi.

Bu ise bi'l-hassa şimdiki ahvâlde meskût-ı anh bırakılacak mevâddan sayılamaz. Bununla beraber müşârün-ileyhin azîmet ettiği yerden avdetine kadar bunu da meskût bırakmak cihetini ehven görüp yazıhâne çekmecesine attık.

Bizim vazîfe-i insaniye iktizâsından olarak şimdilik ifşâdan teeddüb ettiğimiz iş bu eser-i hıffafi ertesini günü musannileri tarafından gazete sütunlarına kadar isâl olduğunu görürseniz, ne olursunuz?

Biz ise hayret ve taaccüb deryâsına gark olduk! Çünkü gerek hukuk-ı beşer ve gerek adâb-ı cemaat itibâriyle şu hükm-i karakuşî'nin bir eşini bulmak için kurûn-ı vustâdaki Venedik'in mahûd "Onlar Meclisi" mukarrerât-ı gıyâbiyesi kuyûduna kadar varmak iktizâ eder.

Bir cemiyetin velev cüzi bir müddet için riyâset-i ulâsına işgâl ile müşerref olmuş bir adam, cemiyetin takîb ettiği fikrin husûlüne teshîl ve tesrî etmek maksad-ı yegânesi ile —hakkında verdirilen hükm-i gıyâbi-i idâmı yed-i icrâda tutan bir heyet-i müstebideye tarziye ve temînât makâmında yalnız kendi nefsi itibâriyle bilâ-şart, cemiyet ve vatan itibâriyle şurût-ı katiyyeye mukâbil teslîm-i nefis eder, ve on bir sene ancak vatanı uğrunda borçlu olduğu fedâkârlığın netîcesi olması hatırası için içinde olmasa, çekilmesi tâkat-ı beşer fevkinde addedilecek bir azâb-ı vicdânî içinde kalır, âkıbet şu girdâb-ı belâdan sâye-i îd-i millette kurtulduğu anda esâsen tâlip olmayarak hâmil olduğu maaş ve memuriyeti terk ile yine meydan-ı gazâyâ atılır ve mücerred-i selâmet-i vatan ve memleket itibâriyle lâ-büdd olan bir vazîfe ifâsına vazîfedâr olanları davet ve âdem-i icâbetleri halinde meydanda mevcûd olmalarına hükm ile ve "cemiyetin isbât-ı vücûd etmesine kadar" kayd-ı sârih ile muvakkaten cemiyet şube riyâseti vazîfesini ifâyâ mecbûr olacağını beyân eylerse şu devr-i hukuk ve hürriyette o adama isticâb ve istizâhtan ve binâen-aleyh izâh ve müdâfaadan âri bir hükm-i gıyâbi-i karakuşî itâsı ile iktifâ etmek kâfi görülebilir mi?

Görülüyor ki iş oyuncağa çevriliyor. Bunu katiyyen tecvîz edemeyiz. Her bir tahammülün bir haddi olması tabiidir. Onun bizde nâ-mahdûd olduğunu şimdiye kadar fiilen ve kerrâren müşâhade etmişler. Buna binâ-yı emel etmek artık câiz olmadığını kendilerine ihtârî vecîbeden bilirim. Tahammül-i mesbûk, mücâhade hengâmına ait idi. Onun için, had ve pâyânsız olması icâb edeceğini ben dahi teslîm

edeyim. Fakat artık cây-ı selâmet ve saadete vâsıl olduğumuz şu eyyâm-ı mesadette icâb ettirirlerse huccâbdan her birini birer deliğe sokacak hitâblara muktediriz. Evvelleri bu hitâblarda mazdûr vardı şimdi ise yoktur.

Sebeb oldukları için mesûliyet de kendilerine râci olacaktır.

Bu hitâbımızın Rumeli ve Anadolu erbâb-ı himmet ve hamiiyetine katiyyen taalluku olmayıp İstanbul duvarları dâhilinde münhasıran mehâfil-i mahsûsa ile kâşânelerden sokağa yeni dökülmüş nev-zuhûr gayretlilere râcidir.

İmzasız (S.4, s.18)

TARZİYE

Esas maksadımızı ifâde etmek için tarziye tabîrinden münâsib ünvan bulamadık.

Birkaç gün evvel karşıyakalı rüfekâmızdan biri tarafından şüphesiz bir “hesap” üzerine yazılan bir fıkrayı İstanbullu rüfekâmızın hemen cümlesi nakletmiş idi.

Arkadaşlarımızla beraber gazete okuyanlarda dikkat etmişlerdir ki bu gibi heyecân-âmîz, velvele-engîz havâdis köprüünün öte tarafında neşrolunan evrâk-ı matbaada görülüyor.

Bir gün: Zât-ı Şâhâne Efendimiz Cuma Selâmlık Resm-i Âlisini İstanbul cihetinde filan câmide icrâ buyuracaklardır diye yazıyorlar. Biz gazeteciler bunu mal bulmuş mağribî gibi hemen sütunlarımıza geçiriyoruz. İhtiyât ve teenni etmiyoruz. Demiyoruz ki Zât-ı Şâhâne Efendimiz Cuma namazını hangi câmide edâ edeceklerini Levant Herald veya İstanbul veya Lâ-Türkî veya Tahidirmus veya daha bilmem hangi gazeteciye söylemezler a? Bunu nakletmeksizin merciinden sormayı akıl edemiyoruz.

Niçin?...

Başka bir gün yine Galata ve Beyoğlulu refîklerimiz de Dersaadet'teki otuz bin asker yerine diğer ordulardan otuz bin asker ikâme edilecektir yolunda görülen fikranın gülünç ve hezeyân olduğunu akıl edemeyerek, bir de devr-i sâbıkda o

gazetelerin kimin paralarıyla yazıldığını unutarak hemen yazıyoruz. Bir kere Dersaadet'te otuz bin asker var mıdır? Otuz bin asker, ikinci ordudan buraya nasıl getirilir? Hudûd ne olur, buradan nasıl getirilir? Şu iki katlı sevkiyât ki altmış bin neferin sevki olacak, ne gibi mesârîfa muhtaçtır? Düşünmeyerek emr-i vâki gibi sütunlarımıza geçiriyoruz bunda ne gibi maksad-ı âsâyiş-şikenâne olacağını teemmül etmeye bile vaktimiz yoktur.

Niçin?...

Daha öbür gün yine o yakalı refiklerimiz Dersaadet'teki zâbitanın ikinci ve üçüncü ordu zâbitan ile becâyiş edileceğini yazıyorlar. Böyle bir şeyin nefis-ül-emre mütâbakât-ı halinde bile yazılması zaman ve mekan itibâriyle hikmet-i idâreye, ihtiyât-ı hükûmete iktizâ-i siyâsete tevâfuk edemeyeceğini mülâhaza etmeyerek hemen onu da yazıyoruz...Yazıyoruz. Hemen yazıyoruz ama okuyanların nezdinde ne tesîr hasıl eylediğini bir gün sonra ya kendi tekzîbimizde veya vukûâtla dünkü yazdığımızın aslı astarı olmadığını tahakkuk edince kârîlerimizin bize ne dediklerini veya ne diyeceklerini hiç "hesâb-ı âre" dâhil etmiyoruz.

Niçin?...

Bu niçinlerin cevabı çok uzundur. Biz en kestirmesini söyleyeceğiz: "Gazeteciliği bilmiyoruz" da onun için.

Bu bâbda yedimizde mevcûd birçok varakada (heyecân-ı ahâlden bi-l-istifâde fazla gazete sürmek için, yani sırf menfaat içindir) hükmü verilmiştir. Biz bu fikre teeddüben iştirâk edemeyiz. Şu kadar ki kârînin bu hükümde muztarr olduğunu da itirâf etmemek haksızlıktır.

Birkaç gündür de matbûât yeni bir "şekerleme" çığniyordu! Güyâ Zât-ı Şahâne Efendimiz dört milyon lira ihdâ ediyorlar imiş; selâmlık resm-i âlisinden sonra...! İnsâf edelim! Böyle bir fikra sıkılmaksızın derc-i sûtûn-ı mübâhât edilir.

Zât-ı Şahâne vereceği parayı bir hafta evvel mi söylerler? Söylendiği zamanda verilmez mi?

Daha birkaç gün evvel Meclis-i Mebûsân binâsının husûle getirilmesi için icrâsı mevud îâne-i hümâyûn münâsebetiyle teblîgat-ı resmîyede ne deniyordu? Bunun üzerine dört milyon liradan bahsetmek ne büyük "eser-i gaflet" dir.

Kânûn-ı Esâsi mucibince **mukaddes** olan Zât-ı Şahâne'nin milletle olan münâsebât-ı resmîyesinde bile matbûâtın yine o kânûn mucibince **gayr-i mesûl** olan

şahs-ı hümayûna karşı dilleri kısadır. Vükelâsına karşı ise uzun, nâ-mütenâhi sûrette uzundur. Bir mahkeme-i müstâkile huzûrunda bir muhâkeme-i aleniyyeye dayanıncaya kadar uzundur. Meşrûtiyeti ahâliye, hükûmete öğretmezden evvel kendimiz öğrenelim.

Gazete refikimiz Mâbeyn'e mürâcaatla bu dört milyon liralık muâmele-i mâliye ile ikâmetgâh-ı şâhâne için gösterilen Saray-ı Hümayûn hangisi müntehâb olduğunu sormak basîretinde bulunmuştur. Ve aldığı cevap da bu imiş! Dikkatli okuyalım:

Evvelâ Beylerbeyi ve Dolmabahçe Saraylarından birine nakil havâdisinin bîlâsıl ve esas olduğu, sâniyen Hazîne-i Hassanın vâridâtı, tahsîsât-ı malûme-i şâhâne ile mesârif-ı zâtiye-i hümayûn tamamıyla malûm olduğuna nazaran dört milyon lira kadar cesim bir meblağın itâsı imkân dâhilinde olmadığı beyân edilmiştir. Hatta Zât-ı Hazret-i Padişâhi'nin nakd-i hümayûnları bir milyon liraya bile bâliğ olmadığı temîn ve gazetelerin bu gibi mesâili tahkîk etmeden yazması terbiye-i Osmaniye'ye muhâlif olduğu ihtâr buyurulmuştur.

Zât-ı Hazret-i Pâdişâhi bi'l-vâsita, "Kânûn-ı Esâsi'nin en büyük müdâfii ve muhâfızı bizzat benim, millet-i Osmaniye'nin terbiye ve necâbetinden eminim. Ahvâl-i zâtiyeme müdâhale etmeleri mûcib-i teessüftür. Ve bütün efkâr-ı milletin Terakkî ve İttihâd Cemiyeti âzâsı tarafından hakk-ı şâhânemde ibrâz edilen eser-i nezâkete iştirâk eyleyeceklerini ümîd ederim." buyurmuşlardır.

Matbûât-ı Osmaniye için ne büyük ihtâr! Tarihe devr-i hürriyete leke-dâr edecek bir yadigâr bırakmamak için ahâliye ettiğimiz nasîhatleri kendimiz tutmayarak o lekeyi evet kan lekesinden mühîm olan bu **kalem** lekesini biz, gazeteciler bıraktık. Acaba sansür Kemal Bey'in bir seyf-i hûnrîz-i cehâlet ve istibdâd olan kırmızı kalemine müstehak olmaktan yukarı bir kumaş sahipleri olduğumuzu ne vakte kadar daha isbât edemeyeceğiz?

İlk nüshamızdan beri izâh ediyoruz ki serbesti-i matbûât usulü vatan-perver olan gazeteciler için sansür usûlünden bir işkencedir. Sansürlü zamanda işkence yalnız kara câhil ve hiss-i hayrdan mücerred bir sansür yüzündendir. Serbesti devrinde ise bu işkence tahsîl ve terbiye görmüş bir vicdandan, amâl-i mütâzadde ve mütehalifeden mürekkeb efkâr-ı umûmiye-i cihandan geliyor.

Sansür zamanında gazetecinin kalemi ucunda yalnız kendi menfaati bulunuyordu, şimdi şu devr-i hürriyette muharririn kalemi ucundaki millet ve devletin hukuk ve menâfidir ki muharririn mesûliyet-i zâtîyesine bürünmüş duruyor. Aradaki fark ne kadar azîm, birincisine nisbeten ikincisi ne kadar âlî ve mukaddestir. Bunun için diyoruz ki serbesti-i matbûât kıldan ince kılıçtan ince bir geçittir.

Meselâ son iki günlük gazetelerimizin münderecâtı yan yana getirilse ne kadar gülünç oluyor bilir misiniz? Ne Boşboğaz'a; ne Hokkabaz'a, ne Karagöz'e, ne Geveze'ye benzer? Bizimkilerin yanında bunlar bir para etmez, zîrâ onlarınki cebr-i nefis ile sunî olarak yapılır. Bizimkiler ya cehl veya gaflet eseri olarak pek tabii bir sûrette hâsıl olur.

Bir memur hakkında dört türlü memuriyet yazıyoruz. Bunu da merciini yoklamadan yazıyoruz.

Bir adamı bir gün evvel olanca kuvvet-i kalemiyemizle zem ve kadh ediyoruz. Ertesi günü o kalem kendisini tekzîb ediyor. Fenâsı da tekzîbin sebebi tarziye olmuyor da birtakım hatır ve gönül hesâbâtı oluyor.

Bir memuriyete biri tayîn olduğunu tevcîhât sütununda yazan aynı cerîde diğer sâhifesinde o memura dair başka bir sûrette fıkra yazıyor!

Dört milyon lira havâdisinin aslı olmadığı tahakkuk ediyor. Ertesi günü birimiz sütunlarımızda bu dört milyon liranın muâmele-i teberruiyesi derdest-i icrâdır diye tekrar yazıyoruz. Bunun altında da hazîne-i celflenin ihtiyâcâtını def zımında bankadan mühimce bir istikrâz için müzâkere cereyân ettiğini yazmaktan da kendimizi alamıyoruz. Bu ittîrâdsızlığın ne demek olduğunu on para verip bizi okuyanların ne diyeceğini düşünmüyoruz.

Acaba biz cerîdeler ahâliyi kuvve-i temyîziyeden mahrûm mu addediyoruz, yoksa **onar para** şeklinde bize bir vergi vermeye mahkûm-ı üserâ-yı havâdis mi sanıyoruz?

Allah rızâsı için olsun sözüümüzü sohbetimizi bilelim, her birimiz meslek ve terbiyemiz, vukûf ve malûmâtımız dâiresinde halkı irşâd edelim. Halkın muhtâc olduğu havâdisi ne onları aldatarak verelim ne de kendimizi tekzîb handesi altında bulundurarak yazalım.

Biz bu hasbîhâle “tarziye” dedik. Evet muhterem ve masûm müşterilerimize karşı da tarziyedir, evet bâlâyâ karşı da tarziyedir.

Bu yoldaki hayat-1 matbûâtımızda böyle bir tarziye icâb edip etmediğini efkâr-1 umûmiyenin beyân-1 takdîrine bırakırız. Fazla olarak takbîh edilecek havâdis-furûşluk isticâlinden mütevellid şu tarziyeyi o yoldaki isticâle hiçbir eseri kendisine nisbet edilemeyecek olan Mizan veriyor! Buna hayat-1 matbûât nâmına kendisini borçlu tutuyor. Cenâb-1 Hak asıl borçlulara kolaylık versin.

İmzasız (S.19, s.84-5)

YABANCI BASIN

AYNEN:

BEYEFENDİ,

Bir ecnebi sıfatıyla kendime taalluk etmeyen mesâilde beyn-el-matbûât vuku bulan münâkaşâta müdâhale etmemek arzusunda isem de cerîde-i muteberenizin nüсах-i ahîresinden birinde münderic bir mektupta sadr-1 sâbık Said Paşa hakkında Lord Kürri tarafından bazı mezemmet-âmîz mütâlaat serd edilmiş olduğuna dair gördüğüm fikra mülâhazât-1 âtiyeyi serd etmekliğime lüzûm göstermiştir.

Zümre-i emvâta iltihâk etmiş bir kimsenin söylemiş olduğu sözlerin tasdik veya tekzîbini müşkil ise de mütevefâ Lord Küri'nin Dersaadet'te sefir sıfatıyla bulunduğu bütün müddette mütevefâ-yı müşârün-ileyh ile pek yakın ve sıkı münâsebâtta bulunmuş olduğumdan mütevefânın gerek Dersaadet'te mukîm olduğu müddette, gerek buradan azîmetten sonra taatî etmiş olduğumuz muhâberâtta ve gerek daha sonra Londra'da kendisiyle vuku bulan mülâkâtlarımda ve-l-hasıl hitâm-1 hayatına kadar Sadr-1 Sâbık Said Paşa hakkında pek büyük bir hürmet ve takdîr ile mütehassis bulunduğu ve müşârün-ileyhin memleketine ve vatanına ettiği hidemâtı tebçîl eylediğini ve dâimâ ve hasseten bir takım müşkil ahvâl ve kazâyada Osmanlı milletinin istihzâr ve temîn-i saadetini arzu ve hedef-i mesâi ittihâz etmiş olduğunu ifâde ve beyân eylediğini şiâr-1 adl ve hakkâniyete riâyet etmiş olmak üzere ityân eylerim ol bâbda.

Adam Block (S.44, s.192)

MİZAN GAZETESİNE

Fransa ulemâ ittibâsından Doktor **Gustav Joley** in bugün alınan mektubunu aynen takdîm ediyorum. Münâsib ise bi't-tercüme dercini ihvân-ı sâire nâmına ricâ eylerim.

Aynen Tercümesi

Ansi (Fransa'da) 22 Ağustos 1908

Muhterem Dostum,

Çoktan beri size mektup yazmak istediğim halde bazı mevâni ilcâsıyla yazmıyordum. Memleketinizdeki ahvâl-i câriyeyi o kadar fevk'al-âde buluyorum ki bir rüya veya binbir gece hikayelerinden biri kadar bana mucib-i hayret oluyor da bir türlü hakîkate atf ve rabt edemiyorum.

Dersaadet'te tekevvün eden şu inkılâb-ı hayra muttali olduğum zamandaki duygumu ve sevincimi mümkün değil anlatamam. Bizim gazetelerde beni celb edecek ve bunca bir istifâdeyi mucib olacak bundan başka şey olmadığını beyân eylerim.

Gazetelerin memleketinizde cereyân eden ahvâlin hikayesine dair olan münderecâtını okurken zevcem Alis ile benim gözlerimizden ekseriyâ yaş akardı. Ricâ ederim vatandaşlarınıza söyleyiniz ki tefekkürâtım kendileriyle meşgul ve kalbim vatanınızın istikbâli için en halisâne ve en ciddi temenniyâtle meşhûndur. An samîmü'l-kalb temenni ettiğim bir şey de çok geçmeksizin **fıkr-i İslam**'ın medenî âlemde şâyeste olduğu mevki-i mümtâzı Osmanlılar sâyesinde ihrâz etmesidir. Şu sırada vaktiniz pek kıymet-dâr olduğundan bana cevab yazmanızı beklemem. Ancak içinde bulunduğumuz saadetli devrin hayırlı haberlerinden beni mahrûm etmemek için pek kısa olsun cevabınızı ve ale'l-husûs mütâlaanızı almak isterdim. Marsel davet-i vâkıa üzerine Paris'ten doğruca Dersaadet'e gitti. Bizi ziyârete vakit bulamadı. Doktor Teva yarın vâsıl oluyor. Sizin bulunamayacağınızı istifsârına cevâben yazdım idi; teessüf ediyor. İslam'a dair olan müzâkerâtımızda bulunamayacağınızdan nâşi bizde teessüf ediyoruz. Hürmet ve muhâbbetimi beyân ile hatm-i kelâm eylerim.

Gustav Joley (S.30, s.132)

Kâriîne Malûmât

Bu doktor senîn-i vefire Duyûn-ı Umûmiye meclis idâre baş kitâbetinde bulunmuş ve Memâlik-i Osmaniye hakkında 8 cilt coğrafya kitabı yazmış, olan efâzıldan müteveffi Mösyö Vital Köyne'nin damadıdır. Cezair'e, Fas'a, Endülüs'e mükerreren gidip âsâr-ı İslamiyeyi ve hikmet-i İslamiyeyi tetkîk etmiş ve bu bâbda müteaddid konferanslar vermiş ve bir çok kütüb-i diniyye ile beraber Buhari-i Şerîfi de hatm eylemiştir.

Mektubta bahsolunan Mösyö Marsel de mütevefânın oğludur. Fransa sefâreti ikinci tercümanıdır. Doktor Teva ise Fransa'nın etibbâ-i hukuk-şinâsânandandır. Bunların cümlesi maal-i İslamiyenin hayranı ve Osmanlılar'ın sitâyiş-hânıdırlar. Mektup münderecâtı da buna şâhiddir.

Mizan

Bahsolunan zevât Fransız'dır. Kalplerinin ne olduğunu kârilerimiz tayîn edeceklerdir.

TAYMS (TIMES) MUHABİRİYLE MÛLÂKAT

Londra'da muteber ve müntefiz İngiliz ricâl-i siyâsiyesi tarafından iki mühim miting —konferans— verilip Girid'teki bî-çâre ve hâmisiz Müslüman ahâlinin muhâfaza-i can ve hukuklarına çalışmak insaniyet ve medeniyetin en büyük vazîfesi olduğunu bi'l-müzâkere bu husûsta Lord Salizbori'ye raporlarını takdîm etmişlerdir. Bu hayır-hâhlığa mukâbil Paris'teki Türkler sûret-i zîrde münderic teşekkür-nâmeyi tanzîm edip bir heyet-i mebûsâ vasıtasıyla Tayms gazetesinin Paris muhâbirine takdîm eylemişlerdi. Muhabir Mösyö **Boloviç** heyet-i mebûsâyı sûret-i mahsûsada nezdine bi'l-kabul yirmi dakika Girid ve Memâlik-i Osmaniye'ye dair görüşmüştür. Mösyö Boloviç'in Girid ve mesele-i şarkiyye hakkındaki fikr ve mütâlaası şu sûretle hulâsa edilebilir:

-Girid'in tekrar idâre-i Osmaniye'ye iâdesi kabil değildir. Diğer devletlerden birine de verilmesi muhârebe-i umûmiyeyi mûcib olacağından mümkün olamaz. Yeniden Yunanistan'a da terk olunamaz. Şimdilik bir idâre-i muhtâriye verilecek az zaman sonra Yunan'a ilhak edilecektir. Bu ilhak maddesi tamamen vaad edilmedikçe

Yunan'ın parmağını Girid'ten çektirmek muhâldir. Her halde gerek Giridlilerin gerek Osmanlıların uğradığı bu mütevellî felâketler, musîbetler kimseden değil ancak pâdişâhımız olan Sultan Hamid'in yüzündendir. Kabâhati ona bulunuz, başkasına değil.

Londra mitinglerinden dolayı Tayms gazetesine irsâl olunan teşekkür-nâme sûreti:

Hemen bütün Avrupa milletlerinin Türkler aleyhinde buldukları şu sırada o bî-çârelerin ve Girid 'teki zavallı Müslümanların hukuk ve hayatlarının muhâfazası için Londra'da iki mühim miting veren zevâta:

Bî-tarafâne olan şu insaniyetlerinden, hakikat-perverliklerinden dolayı arz-ı teşekkürât-ı vefire eyleriz. Bu mitingleri teşkil eden âzâ ve efendilerin kâffesine karşı Türkler müteşekkir ve minnetdârdır. Ve bu uluvv-i cenâb aslâ unutulmayacaktır. Bu bî-teraf da ki hidemât insaniyet-kârânenin devâmını görmek arzusuna Paris'te mukîm Türkler hissiyât-ı ihtiram-kârânelerini terdîfen takdîme müsâraat eyleriz.

İmzasız (S.10, s.3)

LONDRA MATBÛATI

Deyli Telgraf'a eski diplomatlardan birinin yazdığı bendde fikarât-ı âtiyeyi şâyân-ı dikkat gördüğümüzden hulâsaten derc ediyoruz: "Abdülhamid tahta çıkınca herkese büyük büyük ümîdler vermişti. Zeki tanıtmişti. Serbest fikirli zann olunuyordu. Müslüman, hristiyan bil-cümle Osmanlılar kendisinde zâlimliğe kâbiliyet olduğunu hatırlarına bile getirmemişlerdi. Ne hâcet, Lord Dofrin, Sir Vilyame Vayt ve Sir Kalar Defort ki Abdülhamid'in içini dışını bilirdi. O vakit bu bâbda hiçbir şübheye tutulmamışlardı.

Taban ve kesben denî ve gayr-ı kabil-i tashîh bir habis olduğu hatta yakın zamanlara kadar keşf olunamayan bir hakîkattir.

Kuvve-i bahriyesinin bir hâl-i kifâyede bulundurulması devletin selâmeti itibâriyle ehemmiyetli iken aks-i harekette bulundu. Bu ne zekâvetinin noksanından neşet etmiştir ne hazînenin parasızlığından başlıca sebep: Sultan Abdülaziz'in halline bahriyelilerin medâr olması hatîrâtıdır. Acem Şahı katlolunduğu zaman İstanbul'da

idi. Bu vaka, havf-ı hâinânenin sevkiyle kendisini bir odaya kapayıp umûr-ı devleti yüzüstü bırakacak derecede sersemleştirmiştir. Kurenâsını bile görmek istemiyordu.

Bu sırada Yeni Osmanlılar'dan ziyâdesiyle korkmaktadır. Bunlar pek zeki, pek ziyâde açık fikirli ve manâ-yı tâmmıyla ifâde olunmak üzere vatan-perverdirler” diyor.

Tayms: “Şimdiye kadar Girid hristiyanları bir çok defalar silahlarını yere koydular bir çok defalar da en cüzi bir vesîle ile, yeniden ellerine aldılar. Her ne türlü şerâit ve ilzâmât ile olursa olsun vukuu bulacak itilâfları ancak bir müddet-i muvakkate içindir. İslamları Ada'dan tard edip mallarını mülklerini zabt etmek tasâmâtı kendilerinde müntefi olmaz bir sûrette takarrür etmiştir. Bu his asırlardan beri bir sebab-i muharrik olmuş ve şimdi bir zeytin dalı göstermekle elbette münkatı olmayacaktır. Yunan'la birleşmek âmâl ve maksadlarının husûlune en güzel bir tarîk olduğuna çoktan kanaat kesb etmişlerdir. Eğer muhtâriyet-i idâreyi ağız ile kabul etseler de Yunan'a iltihâkı kavien nazarda tutacaklardır. Silahları ancak ellerinden cebren alınabilir. Mamâfih Ada'da bir çok gizli kapaklı kavgalar vardır. Oraları ihtimâl şimdi ihtiyât cebhâne ve silahlar ile doludur. Eğer işgal askerinin lüzûmunda tereddüd ve şüphe olunmakta ise üç şey nazar-ı mülâhazaya havâle olunur. Birincisi akliyyette olan İslamlar sirkât ve fezâhate karşı nasıl muhâfaza olunacak. İkincisi ekseriyet hristiyanlar arasında, hepsi müsellah buldukça, polis vazâifi ne vecihle ifâ olunabilecektir. Üçüncüsü bir parasız müflis bir adada muhtâriyet-i idâre nasıl başlanıp ve ne sûretle idâre olunabilecektir.”

Istandard: “Sultan Abdülhamid Avrupa ittihâtını bozmak için bir fesâd daha kurmuşsa da bu defa ki boşa çıkmıştır. Almanya ve Rusya imparatorlarına mürâcaat ile sulhun akdi emrinde muâvenet-i husûsiyelerini talep etmiştir. Rusya'nın Osmanlı'ya karşı beslediği dostluk garib bir nevidendir. Bu meveddet her dâim Sen Petersburg'un ihtiyâc ve arzularına göre devrân edip İstanbul'un intizârâtına tekâbül edemez. Çünkü Rusya kuvvetli bir Türkiye görmekten hoşlanmaz. Bunun için Tırhala'nın Türklerde ikâsı talebi bâridâne telakkî ve dolayısıyla reddedilmiştir. Almanya'nın Rusya'ya karşı İstanbul'daki rekâbeti henüz nezâket kesb etmemiştir. Kaba bir halde durmaktadır. Yani İmparator Vilhelm Abdulhamid'in hatırı için Rusya'nın muhâlasatını kaybetmeyecektir.

Osmanlı efkâr-ı umûmiyesinde Tırhala'nin muhâfazası arzusu bâkidir. Fakat cesûr, sabûr, mihribân olan Türk milleti, kendi nâmına bunca mezâlim-i vahşiyâne icrâ ve her türlü ıslahâtı muannidâne reddeden bir hükümdâr tarafından idâre olunduğu için, cezâsını çekmelidir.”

İmzasız (S.25, s.1)

POLEMİK

EVRÂK-I HAVÂDİS

Gazete refikimiz tarafından –neşri ile adem-i neşri reyimize talikan-matbaamıza gönderilen cevaptır:

Aynen: Murad Bey'e

“Devâirde Taksîm-i A'mâl” makalesinin bir fıkrası hakkında bugünkü Mizan ile neşrettiğiniz satırları okudum. Uzun uzadıya münakâşata Gazete'mizin hacmi müsâid değil. Mizan'ın lisanındaki muvâzene, Kânûn-i Esâsi mucibince mukaddes ve gayr-i mesûldür.

Devr-i sâbıkda bir millet, bir babası, bir de bu iki vücûd-ı mukaddesi birbirinden ayıran hükûmet vardı. Hükûmet ne demek olduğunu tabii bilirsiniz. Devr-i sâbıkın hükûmeti, padişaha millet nâmıyla kendilerini göstermişler, millete ehemmiyet vermemişlerdi. Bunu da bilirsiniz. İtirâzınıza aklım ermiyor. Mizan gazetesinin vaktiyle çıkan nüshalarıyla **Şarkın Devr-i Asfisi ve yahut Yıldız Sarayı Hümâyûnu** nâmındaki eserinizi ne çabuk unutursunuz? Size mürâcaat eden hoca efendilere bunları neden tavsiye etmediniz? Yüzünüzdeki maskeyi çıkarınız. Yahut ahenk-i içtimâîmizi ihlâl edecek şeyler yazmayınız. Bizim sansürümüz **vicdandır**. Biz onun sadâsı hilâfında şimdiye kadar hiçbir şey yapmadık. Şu satırları, kendinizi

daha ziyâde şâibe-dâr edecek harekâtta bulunmamanız için belki nazar-ı intibâhınızı celb eder, fikriyle yazıyorum.

Neşredip etmemekte muhtarsınız.

Hakkı Behiç (S.15, s.68-9)

MİZAN'IN HAKKI BEHİÇ'E CEVABI

Atmak kolay, hedefe isâbet edip vurmak zordur. Şahsî tecâvüzâtın hedefi biz değiliz. Silahı iyi olmayan atıcıların tüfekleri geri teper.

Maslahata gelince **millet, devlet, hükûmet, kuvvet** hep o melûn hükûmet idi dedikten ve bahsolunan o devirde bu sayılan şeylerin hangi elde temerküz ettiği bilindikten sonra millete bir **baba** arasında da **hükûmet** nâmıyla bir engel farz etmek uykuda kürsi-i hitâbete çıkmak nevindendir. **Şarkın Devr-i Aslîsi veyahut Yıldız Saray-ı Hümayûnu** dediniz eseri lâyıkıyla okumak zahmetinde bulunursanız görürsünüz ki dün dediğimizi o gün de demişiz. Dâimâ aynı göz, aynı yüz, aynı öz. Maskeler ise muallak oldukları suratlarda duruyor.

Hulâsa “Kendimizi Toplayalım”ı bendimizdeki maksad-ı mukaddesi kabul ettiğinizden dolayı -tecâvüzattan müteessir olmayarak- kemâl-i ihlas ile sizi tebrîk eyleriz.

MAA'L-KERÂHA BİR KAÇ SÖZ

El-Nîl gazetesi hakkımızda tecâvüzde bulunmak istemiş. Lâkin kusur olarak Dağıstan'da doğmuş olduğumuzdan başka bir şey bulamamış! İbtidâ tenezzülkârâne tebessümden başka bir cevap hatırımıza gelmedi. Çünkü heyet-i tahrîriyesini sâye-yi hilâfet ve şeriatı Türk, Kürt, Çerkes, vesâirenin hiçbir fark-ı millîleri olduğunu bilmeyen ve Hasan'ül-Basrî veya Bilâl'ül-Habeşî hazerâtı gibi muhâcirlerin Ehl-i Sünnet ve cemaat indinde Kureyş'in erkânından mesela Ebu Cehil'den daha makbûl tutulduğunu işitmeyen hâricîlerden mürekkep olduğuna hükmettik.

Muahharen “El-Nîl” gazetesinin bizim zannettiğimiz gibi mesela menba-niam ve füyûzât-ı günâgün olan Nîl-i mübârek'te çürük ile çamurdan başka bir şey

seçemeyen Kasîr'ül-Basr'ların eseri olmayıp Şeyh Ebu'l-Hüda Efendi Hazretleri gibi Devr-i Hamidî'nin erkân-ı ızâmından bir zât-ı reşâdet simâtın mürevvec efkârlarından olup hatta öteden beri “gayret ve hamîyyetimizi” alkışlayanların ön sıralarında bulunan Hasan Hüsnü Paşa'nın kalem-i beliğinden akıtıldığını haber verdiler.

Buna ihtimâl veremediğimizden inanmak istemedik. İsbât ettiler. Biz de hayret ve ikrâha müstağrakan şaşakaldık.

Hasan Hüsnü Paşa şimdiye kadar bizim fikir ve gayretimizi alkışlayanların birincilerinden olup bizi Mısır'a kaçırmayı vaad eylemiş ve işe teşebbüs eylemiştik.

İki ihtimalden biri: ya Hasan Hüsnü Paşa o vakit ciddi söylüyor idi ve benim Mısır'a ilticâ etmecliğimi teshîl edecek idi.

Yahut ciddi değildi ve benim aldatarak hükûmete teslîm ve mahvıma kasd eyleyecek idi.

Bu iki ihtimalden her hangisini intihâb ve tercih edecek olursak hayret ve dehşetten lerze-nâk olmamak elden gelmez.

Eğer münâfiklık edip beni teslîm etmeyi kurdu ise bu kadar ilmîne, gördüğü bu kadar lutf ve âtîfet ve insaniyete, kendisinin hakîkaten bildiği ve senâ ettiği gayret-i milliyeme rağmen böyle bir alçaklık nasıl ihtiyâr olunabilir, yok eğer o vakit ciddi olup muahharen hakdaki fikrini değıştirdi ise mucize nev'inden olan bu tebeddülün şânı Şeyh Ebu'l-Hüda Efendi'nin “âsâr-ı mürşidâne”lerine mi, yoksa pašalık ünvanının netâic-i “tabiiye”sine mi haml etmek icâb edeceğini kendisinden istîzâh eyleriz. Zîrâ içinde bilinmeye şâyân bir hikmet-i hafiye mektûmdur.

İmzasız (S.159, s.2360)

VAZİFEYE DAVET

Dersaadet gazetelerinin 24 Kânûn-i Sâni tarihli nüshalarında “Açık Alınlı Murad Nâm-Şahıs” hakkında bir fikra okuduk. Eğer “Mizan”ın 160. numaralı nüsha başında münderic hareket-i hâlisânemize şâyân buyurulan mukâbele-i sâmiye bu ise edeben ve ubûdiyyeten “Estağfirullah” demekten kendimizi alamayız. Zîrâ hükûmet-i seniyyeden şân ve ulviyetle biraz daha mütenâsib harekete intizâr etmekliğimiz tabii ve zarûrîdir.

“Turfanda mı Yoksa Turfa mı” nâm-ı eserimin ilk faslında ne gibi hissiyât-ı vatan-perverâne ile müteharrik olduğu tasvîr olunan Mansur Bey merkez-i hilâfete vusûlünün ilk gecesi sabaha kadar devam eden tefekkürât-ı hamîyyet-kârâne ve milliyet-perverânededen sonra secde-i tazarrua vararak mezkûr eserin 59. sahifesinde münderic olan şu duâyı îsâl-i bâr-gâh-ı ahadiyyet eylemişti:

“Ey kudretli merhametli Allahım! Ey benim gibi bî-kes ve bî-vâyelere tarîk-i necât ve selâmette muîn ve kerim olan hallâk-ı kâinât!

Millet-i müntahîben olan şu ümmet-i celîlenin dünyevî ve uhrevî saadetine, habîb-i muhteremin bulunan Seyyid’ül-Mürselin’in vekîl ve halîfesine, ifâ-yı hüsn-i hizmet etmek husûsundaki sâf ve şedîd arzum, illetsiz, şartsız gayretim senin malûmundur. Şems-i hayâtımın gurûbu günlerinde dahi bugün gibi vicdânımı nedâmet ve mahcûbiyyet lekesinden hâli bulundurmaya muvaffak etmeni kemâl-i hulûs ve iltizâm ile senden niyâz ve istirhâm ediyorum! Safvet ve ihlâs ile arz olunan şu niyâz-ı abîdânemi rehin-i hüsn-i kabûl eyle ya erham-er-rahimîn!”

Şu duâ-yı samîmâneyi edâ eden Mansur’un kalbine rikkat gelmişti. Yanaklarından aşağı bir iki damla yaş yuvarlanıp yere düşmüş idi. O hengâmda vücûdunun en derin köşelerinde bile hissolunan (İnne Allahe maaas sâdikîn) sadâ-yı cevâbiyesi Mansur Bey’i iliğine kadar sarsmış idi.

Şu bâlâdaki Mansur ömr-i garîbinin 19. sâlini henüz ikmâl eylemiş bulunan “Açık Alınlı Murad Nâm-Şahıs” dan başka bir kimse değildi. Bunun için şeref vâkı olduğu hissolunan ilhâm ve talîm-i İlahi bil-cümle efkâr ve âmâline rehber-i has olmaktan bir an hali kalmamıştır.

“Sadâkat!”

Evet. Allah Azim’üş-şân’a sadâkat, habîb-i muhteremine sadâkat, düstûr’ül-amel tutulması “vâcib” olan evâmîr ve talîmât-ı Kur’aniyye ve Şer’iyyeye sadâkat!.

Bundan sonraki sadâkat sırası makâm-ı muallâ-yı hilâfet ve saltanatındır. Cümlemiz dahi şer-i mübîn ve kânûn-i münîf ahkâmına istinâden rızâ-yı bârîyi tahsîl etmek emeliyle ifâ-yı vazîfe eden ulû'l-emrin kulu ve kurbânıyız.

Lâkin Cenâb-ı Hak ile Hazret-i Peygamberin evâmirine şöyle dursun, hatta Karadağ ve Sırbîye'ye varıncaya kadar bil-cümle umûr-ı cumhur müdürlerince muteber olan âdâb-ı hükûmete bile kasden ve havfen riâyet etmeyen bir heyet-i idâreye “kör bir alet” olmak istememek husûsunda “şer'an” mazûruz. Çünkü bâlâdaki ilhâm-ı âlî icâbâtından başka, en açık ve sarîh olan âdâb-ı dîniye ve vataniyeye karşı ihânet etmiş bulunmaktan korkarız.

Eğer şu meslek-i meşrû ve hâlisimizden “memâlikin emniyet-i dâhiliyesini ihlâl tasaddî” fi'lî hâsıl oluyorsa buna sebep olanlar, beyhûde yere bizi ithâm etmekten vazgeçip hemen bunun çâresine bakmaya müsâraat eylesinler. Zîrâ “hâl-i hâzırın” pek çürük bir tahta üzerinde durduğu mahkemenin tasdîkiyle takviye olunan şu resmî ilân ile dahi sâbit olmuş oluyor!

İmzasız (S.163, s.2385-6)

KIRK ANBAR'IN YENİ BİR MARİFETİ

Yıldız politikası türlü türlü kalıplara girerek izhâr-ı vücûd etmeye devam ediyor.

Ahmet Midhat Efendi tarafından parlamento usûlü aleyhinde olarak yazılıp ibtidâ ehemmiyetsiz gazetelerden biriyle neşrettirilen ve sonra bâ-emr-i âli sâir gazeteler tarafından naklolunan makale bu cümledendir.

Parlamento usûlünün şekl-i hâzırında bekâsı câiz olmadığı fikri Mizanımızın sütunlarına birkaç defa girmiş efkârdan biridir, fakat emr-i intihâbâta müteallik teferruat itibâriyle şekl-i hâzırını muâheze etmekten hiçbir vakit usûl-i meşveret veya istişârenin esâsına itirâz çıkmaz.

Usûl-i meşveret Hak tarafından tavsiye olunan bir usûl olduğu gibi felsefiyyunun taharriyât-ı mütemâdiyeleri neticesinde bulunup hikmet-i siyâsiye makâmında gösterilen usûl-i idâre yine bu usûl-i istişâredir. Yani nakl ve aklın tevâfuk ettiği bu nokta-yı hikmet demektir. Fazla olarak usûl-i nazariyât dâiresinde kalmayıp medenî âlemde fiiliyat ile isbât-ı hüviyyet eylemiştir.

Kırk Anbar Efendi gözlerini yumup Yıldız'a hulûs çakmak istemiş, daha doğrusu Yıldız'ın patavatsız emirlerinden birine uyup ömründe lâ-yuadd olan ifrât ve tefrîtlere güzel bir numûne göstermiştir. Makale ile makalecinin hangisine daha ziyâde hayret etmek lâzım geleceğini doğrusu bilemiyoruz.

Devlet ve hilâfet umûrunun fenâdan fenâyâ gittiği ve bu gidiş maâzallah bir müddet daha devam edecek olursa mahv ve inkırâz vâdisine intikâl edeceği o kadar meydandadır ki hatta Yıldız gayret-keşleri bunca hezeyanlar neşrettikleri halde vâhi olsun bir ufk-ı necât göstermeye cesâret edemiyorlar. Bu bâbdaki cesâretsizlikleri de tabiidir. Çünkü aleyhlerine bürhan taharrîsi için nezâret-i mâliyenin henüz tedârik edemediği defter-i kebîri divân-ı muhâsebâtın bir türlü arkasını alamadığı tetkikatı netâicini Yıldız'a müekkil olan gümrük makbuzâtı yekûnunu gözden geçirmeye bile hacet olmayıp gümrükte işleyen hamâlin Bayezid'teki sürücünün Çukurova'daki çiftçinin veyahut Ilgaz Dağındaki bir çobanın hâsılı bil-cümle tabakatta bulunan efrâd-ı Osmaniye'nin ahvâl ve efkârına şöylece nazar etmek kâfi ve vâfidir.

Âlemin muttasıl ileri gittiğine mukâbil biz muttasıl geri gidiyoruz. Üç sene evvel 13 milyon olan vâridât-ı devlet bu sene 8 milyona inmiş görülecektir. Her şeyde o nisbette azalıyor, küçülüyor, itibârdan, haysiyetten düşüyor.

Şu 13 milyon 13 olmayıp 23 milyon olsa yine ayıptır, rezâlettir. Çünkü memâlik-i mahrûsanın beşte birini bile teşkîl edemeyen devletler 100'er milyon lira vâridât-ı seneviyye almaktadırlar. Ahvâl-i arziyye ve arazîye mevâkı-i ticâriye ve coğrâfiyye göre memleketimiz onlara nisbeten pek fâiktir.

Şu makûs tenâsübün zemîni malûm-ı avâm ve havâstır: Onlar “imâr-ı mülke” devam ediyorlar, biz ise “tahrîb-i memâlikte” cinâyetkârâne ısrar ediyoruz.

Şu hâl-i esef-i iştimâle sebep, illet, garaz nedir dersiniz –“Heyet-i İdâre-i Devlet'in câhilâne meskenet ve liyâkatsızlığı ile berâber lâ-yüselü ammâ yefal derecesinde bir iktidâr-ı felâket medd eder.” Cevabını verirler. Şu hakîkati cüzîce olsun cerh etmeye muktedir olanın alnını karışlarız. Ümîd ederiz ki fikrimizin sarâhat itibâriyle noksanı yoktur. Bu halde dahi işte meydan tetkîk ve mübâhase de hazır demektir.

Heyet-i idâremizin şu miskin üryanlığını örtebilmek için yalnız bir çâre vardır: O da Cenâb-ı Hakk'ın emrettiği ve medenî âlemin kabul eylediği istişâre usûlüdür. Bunu kabulde tereddüt edecek olan hükûmetimiz için başka bir çâre-yi

mantıkı varsa o dahi –halka merhameten– “Biz bu işin recülü değiliz” diyerek idâre-i mülkü başka birisine teslim etmek cebânetini ihtiyâr ile sükûtta ibârettir. Şu iki çârenin mâadâsı her ne olursa olsun rezâlet ve sefâlet-i umûmiyeyi arttırmak kasd-ı hâinânesinden başka bir şey olamaz.

Ahvâl-i hâzıra tedâbîr-i serîa ve müessere ittihâzını dâidir. Yegâne tedbîr-i melhûz usûl-i istişâreye tebaiyyet ve riâyettir. Bir takım nazariyata âşık hayâl-perest değiliz. Millet Meclisi ictimâ etsinde başka ne olursa olsun demiyoruz. Bizi bed-nâm ve perîşân eden rezâlete nihâyet verilerek devlet ve hilâfet kurtarılsın diyoruz. Hatta zulm ve meskenet kapısını kapayabilecek ve emniyet ve muâdelet kapısı küşâd edecek başka usûl varsa onu da kabule hazırız.

Kânûn-i Esâsi hükmüne riâyet olunmasını talep ediyoruz. Buna sebep olan ahvâlin birincisi: Kânûn-i Esâsi'nin kavânîn-i mevcûde-yi Osmaniye'den bulunmasıdır. Kânûn noksan, hatta fenâ olsa bile düstûrdan hâk olununcaya kadar ahkâmına riâyet etmek lüzûmu devletin umûmîyet cihetiyle şân ve vazîfesi iktizâsındandır. Kânûn-i Esâsi ahkâmına riâyet etmemekle esâsen kavânîne ve taahhüdâta riâyet etmemekten dolayı ithâm olunmak ve binâen-aleyh enzâr-ı ağyârdan düşmek ihtimâlini ihtiyâr etmiş oluyoruz.

Sâniyen: Kânûn-i Esâsi şimdiki derdimize devâ olacak yegâne bir ilaçtır. Bahs-ı tenkis veya tevsî yolunda taadîle muhtaç olup olmamasında değildir. Esâsen meşveret-i şeriyenin her ne şekilde olursa olsun kabul ve tervîci lüzûmundadır. Şu usûl-ı istişâreyi kemâl-i şaşâ ile ihdâs, daha doğrusu “iâde” eden padişahımız şimdiki padişahımız bulunduğu cihetle envâ mesûliyetler ber-taraf edilse bile yalnız Sultan Hamid Hazretlerinin şân ve haysiyet-i zâtiyesi istidâmıza iştirâk etmesini dâi bulunduğundan muvaffakati için yalnız bu cihet kâfidir.

İşte şu güneş gibi sarîh ve açık olan ahvâle karşı Kırk Anbar Efendi bakınız ne kerâmet buyuruyor!

Küba meselesinden dolayı Amerika cemâhîr-i müttehidesiyle İspanya'nın araları açıktır. Hükûmetler yek-diğeriyle uğraştıkları gibi halk dahi birbirini istihfâf ediyor. Bu cümleden olmak üzere resimli gazetenin biri bir muthika tertîb ile Amerika Millet Meclisini istihfâfta zevk aramış. Bunu görmüş olan Kırk Anbar da mal bulmuş mağrîbîye dönmüştür. Artık parlamento usûlünü “mufassal” gibi enine

boyuna çekmek istiyor. Lâkin meydan-ı ibret ve temâşâyâ ancak imlâyâ gelmez olan kendi karışıklığından başka bir şey koyamıyor.

Midhat Efendi sağır ve âmâlara vaaz etmeye alışmış. Her yerde erbâb-ı vukûfu sükûta mecbûr edecek sansürlerin mevcûd olmadığını unutmuş neticesi olarak kendisi de basîret ve hakikat hudûdunu şaşırmıştır.

O beğenmek istemediği Amerika parlamentosu usûlü sâyesinde son yirmi sene zarfında vâki olan terakkiyât-ı mülkiye ve muvaffakiyât-ı medeniyeyi unutupuyor.

Nüfus ve servet-i memleket iki kat olmuş, demiryolların yükünü üç yüz bin kilometreye vardırılmış her nevi mahsûlât ile Avrupa piyasalarında rekâbete başlamıştır. Dünyada en medenî en mamûr istikbâli en parlak memâlik sırasına geçmiştir. Yüz sene mukaddem vahşetten pek kurtulamamıştı. Newyork’u bırakalım, dâhildeki şehirlerden yalnız Çikago’nun alış ve verişi bütün memâlik-i mahrûsanın alış ve verişinden fazladır.

Buna karşı bizim yirmi senelik hangi tezâyüd, hangi muvaffakiyetimizi koymak isteyecek? Yoksa fakr u zarûret-i umûmiyenin tezâyüdü mü, sefâlet ve rezâletin terakkîsi mi, mülkü mahv ve harâb edebilmek cüret ve hünerindeki muvaffakiyeti mi demek istiyor?

Resm ve muthikalarına Kırk Anbar Efendi acabâ tarihi niçin ele almamıştır.

Bir eşkıyâ çetesinden cihangir bir devlet-i muazzamanın husûle gelmesine yegâne sebep olmuş olan Roma Senatosu’nu nerede bırakmış?

Hükûmeti hemen vükelâ ve parlamento kararlarını tasdiklen vaz-ı imzâ etmek ve merâsim-i devlette birinci mevki işgal eylemekten ibâret olan Viktorya Hazretlerinin yarım asırlık hükûmeti esnâsında kıtaât-ı hamsede meşhûd olan İngiltere muvaffakiyât-ı azîmesini nerelere gizlemek istemiş?

89 İnkılâbında bir çıkar yol bulmaktan âciz kalmış olan Fransa’yı üç sene zarfında Avrupa ile uğraşabilecek bir hâle getirmek gibi bir mucize ibrâz etmiş olan “asamble” (icmâ-yı ümmet) ve “konvansiyon” ları niçin hatırlamamış?

Parlamento usûlü cerh etmek kasd-ı hulûskârânesiyle tecâvüz ve isnâdlarına hedef ittihâz ettiği Fransa Parlamentosunun yeni tarihinde meşhûd olup parlamento usûlünün rüchânına şek ve şüphe bırakmayan bürhan-ı katıa niçin göz kapamış?

3. Napolyon’un nâ-makûl olduğu kadar da münâsebetsiz olan son muhârebesi Fransa’yı fena halde perîşân etmiş idi. Artık birinci derece devlet sırasına itilâ

edemeyeceğine herkes müttelik idi. Zaten Versay ve Frankfurt Muâhedelerini imzalatan Prens Bismark'ın maksad-ı hafiyesi de o idi.

Prusya'ya beş milyar verildikten mâadâ Fransa'da kalacak Almanya askeri beslenecek idi. Altı milyarı mütecâviz olan taahhüdât-ı dâhiliye hesabı görüldükten sonra hesaba alınması muhâl-i tazmînât ve iânât-ı şahsiyeler verilecek idi; zîrâ perîşân olan ailelerin haddi olmadığı gibi bizim hükûmetimizden başka da bu gibilerin imdâdlarına yetişmek lüzûmunu hissetmeyen hükûmet dahi bulunamaz.

Bundan başka daha nice milyarlar sarfiyle mecrûh olan vücûd-ı devleti tedâvi edip ayağa kaldırmak, eski mevkiine ilâ etmek, itibâr ve haysiyetini iâde etmek lâzım idi.

Kırk Anbar Efendi kulağını âtideki fikraya hasretsin.

Malûm olan şu ahvâl-i vehâmet-i iştimâl içinde ictimâ eden Fransa Millet Meclisi ne yaptı, unuttunuz mu? İkâme-i hükûmet ne nâm ve ünvanla bulunursa bulunsun her halde bir nev-i gâile teşkîl ederek bir cihetle mâni-i icraat-ı islahiye olabileceğinden Fransa'nın sıfat-ı hükûmeti meselesini memleketin iâde-yi itibâr etmesine kadar talîk etmiş ve idâre-i umûru yed-i iktidârına alarak üç sene zarfında tarih sahîfelerine mücevher ile yazılacak bir takım mucizeleri göstermişti.

Üç sene sonra Fransa Napolyon'un ilân-ı harb ettiği hengâmedeki Fransa'dan daha mamûr ve daha mesûd bütçesi daha muntazam askeri daha çok ve mulim âlem nazarında haysiyet ve itibârı daha büyüktü.

Parlamento ancak şu mucizeyi husûle getirdikten sonra usûl ve sıfat-ı idâre meselesini halletmeye lüzûm görmüştü.

İşte parlamento eseri!

Bizde dahi muhârebe ve felâket görüldü idi. Onu ihtiyâr edenler tamîrine de memur idiler. Üç senede değil, yirmi senede ne yaptılar? Felâket-i uz mâ demek olan muhârebe hasârâtından daha beter bir takım hasârâtı pervet ve ahlâk-ı millet meydanında icrâ edip istikbâl-i devleti muhâtaraya koymaktan başka ortada ne var?

Parlamento usûlünden Osmanlıları soğutmak için Kırk Anbar gürültüsü ile şu "himemât-ı Hamidiye" kâfi olmasa gerekir.

Hâsılı De Musten, Sisron, Katon, Vilyams Pit, Dizraili, Gizu, Teyer, Gamta, Gastla ve sâireyi yetiştirmiş ve bil-cümle memâlik-i mütemedineyi şân ve ikbâlin

evci-i alâsına sevk eylemiş olan parlamento usûlü Yıldız'ın keyfine hizmet etmek maksadıyla Kırk Anbar tarafından hedef-i tecâvüz oluyor!

Buna da bazı parlamento azâsının şâz-ı nevinden olan bir takım kusurları zemîn-i ittihâz olunuyor. Bî-çâre gâfil düşünmüyor ki bu gibi fer ve şâzlar kâide tertîp için bürhan-ı ittihâz olunmak usûlü tecvîz olununca ilk evvel kendi silahıyla kendisi yere serilecek!

Parlamento azâlarına kısmen isnâd olarak yükletilen o nevâkıs ve istihrâc edilmek istenilen neticeye itibâr olunmak câiz ise parlamento usûlü ihdâsından şimdiye kadar parlamento âleminde görülen bil-cümle nevâkıs ve seyyiâte gâlip olan Zât-ı Hazretin nevâkıs ve seyyiâtından ne neticeler çıkarmak mecbûriyeti önünde kalmış olacağız? Buraları Kırk Anbar niçin gözünden geçiriyor? Zât-ı Hazret, hilâfet ve saltanat sıfatlarını hâizdir. Zâtından dolayı itibâr ve haysiyet-i saltanat ve hilâfetin uğramış olduğu hâl-i pür-melâl meydandadır. Kırk Anbar kâidesini makbul addedince “Hilâfet ve saltanat usûlünün bekâsı tecvîz olunmamalıdır.” hükm-i mantikîsi çıkmış olmaz mı?

Yoksa şu sahte ve kârlıklarla en mutedil fikirli, en muhâfazakâr meslekli olanları da zorla anarşist mi yapmak istiyorlar?

Zulme ve acze için sâha-yı matbûâtın baykuş ve yarasalar için gündüz kâbilinden olduğu bir kere ihtâr etmek ulüvv-i cenâbında bulunmuş idik. Söz ve nasihat anlamak şânlarından değildir. Yıldız'ın zaaf-ı basarını menâfi-i zâtiyeleri için sû-i istimâl etmek husûsunun bi'l-hassa bu sıralarda yalnız mugâyir-i âdâb olmakta kalmayıp hatta günâh olduğunu Kırk Anbarlar bilmek istemiyorlar. Hayr-hâhâne ve vazîfe-şinâsâne bir daha tekrar ederiz ki:

Ey gâfiller! Her yer Yıldız olmadığı gibi herkes dahi Abdülhamid Han değildir!

İmzasız (S.179, s.2515-7)

GARİBE

Gazete muharrirlerinden bir (Kârilerimiz hangi gazetenin muharriri diyerek sormasınlar, çünkü gazete nâmını verince “gazete muharriri” ünvanını geri almaya

mecbûr olacağız) İskenderiye Otelleri'nden birine Dersaadet'e aşırıya intizâren bir şey aşırılmış ve âhenk sırasında afyon ile berâber kuvve-i müfekkereye “ciyâdet” verecek sâir emsâli mayiler yutarak keyfini yerine getirmiş. Bu sırada Dersaadet'e gitmek üzere gelip mezkûr otele inmiş. Bir yolcuyu ziyâret için zevâtan biri otele uğrar. Tiryâki sersemliğinden malını gasp etmek üzere gelmiş bir rakip zannıyla bilmeyerek hamiyete dokunur sûrette ağzını bozmuş olduğundan bir iki zât dahi ağzını kapatmaya mecbûr olmuştur.

Şu basit ve tesâdüfî olan vaka-i husûsiye güya işi gücü olmayıp sinek avlamaya memur olan makâm-ı sadâret için vesile-i muhâbere olmuştur! Hem de nasıl muhâbere? “Muharrirîn-i Kirâmın” hayatlarının işten zerre kadar haberi olmayan bizlerden vekâye olunmasını müsâraaten iltimâs yolunda muhâbere!

Muhatâblar hayrette kaldıkları gibi bizde ne kadar hayret etsek becâdır.

“Muharrirîn-i Kirâmın” hakkımızda irtikâ eden teeddüb etmedikleri marifetler kalmamış iken mukâbele için kaleminizi istimâl etmeye teeddüb etmiş idik ve etmeye devam ediyoruz. Başka türlü mukâbele meselesi ise katiyyen akl ve fikrimize bile gelmemiş ve gelemez.

Bu halde bir taraftan bîmâr-hânede olduğumuzu ilân ettikleri sırada diğer taraftan “Muharrirîn-i Kirâmı” darp ve tehdîd ettiğimiz iddiâsıyla koca “Bâbîâli”nin (Allah rahmet etsin) nâmını böyle bir çamurun içine çekip karıştırmaktan ihtirâz için yalnız edebin bir zerresi kâfi görülmeli idi. İtikâd-ı kavîsinde bulunuruz.

Mısır'da muntazam hükûmetin, polis idâresinin, bî-taraf ve âdil muhâkemin, müdâfaa-yı hukuk için hürriyet tâmmenin mevcûd olduğuna bakmaksızın nâm ve şânını rastgele işlere sokmaya müsâraat eden sadâret makâmını lâyıkiyle takbîh için ise edep ve terbiyemizle tevfiik-i kabul eder bir söz bulamıyoruz.

İmzasız (S.179, s.2518)

YİNE KIRK ANBAR

Ahmak düşman bazen akıllı bir dost kadar müfid oluyor imiş. Şu hikmeti biz Ahmed Midhat Efendi'nin bir müddetten beri fikir ve mesleğimize ettiği hizmette buluyoruz.

Kırk Anbar Efendi bunu bilerek ediyorsa o başka. Fakat katiyyen arz ederiz ki bir iki manidâr tokat aşkı için öyle güzel büyûnlar uzattı ki daha iyisi sağlıktır. Kendisine tokat değildir; şeref ve ehemmiyet çok olur. Efendisine silleye müstehak olan hâin ve hâife yani Yıldız-nişîn cebânet olan uğursuz pinti Hamid’e!

Efendisini sinekten kurtarmak kasdıyla kafasını ezen köftehorun hizmeti kabilinden olan şu Kırk Anbar’ın himmetine teşekkür olursa yeridir.

Bu defa ki himmeti Girid hakkında Fransa mektep takımının icrâ ettiği nümâyişlere ait olup güyâ devletimizin aleyhinde ve Yunanistan’ın lehinde olan bu nümâyişlere birkaç Müslüman talebenin iştirâk ettiğini mübeyyen olan ve Yıldız’ın iftirâsından **evet kati bir iftirâ ve icâdından bâhis** bulunan **Tercüman-ı Hakikat** bendi şeklindedir ki gazetesizlikten dolayı gâfil bulunan halkımıza seyyiât-ı Hamidiye’den bütün cihanın feryâda başlayıp Osmanlılar içinde durulacak zaman olmadığını ilân ve ihtâr demektir. Benden ünvanı “Mertebe-i İrtidâd” olduğu gibi hatmesi dahi:

“Şu şehir-i sıyâm-ı mağfiret encâmında, ferdâ-yı leyletü’l-kadirde lanet-i umûmiye ile mürtedîn-i merkûmeyi Kahr-ı İlahi’ye havâle etmemek hamiyet-i samîmiye-i İslamiye ile aslâ tevfiik kabul edebilecek mevâddan değildir. Lanetullah ve lanet-i Resulullah aleyhim ecmaîn” ile hitâm buluyor.

Şunun Türkçesi : Memâlik-i Devlet-i Aliyye’de idâresizliğin netîcesi bulunan bil-cümle seyyiât artık yüze çıkararak medenî âlemi bîzâr etmiş. Ricâl ve erbâb-ı hükûmet birer türlü müdâhaleye mecbûr olup selâmet-i umûmiyeyi ihlâl etmeksizin vücûda getirilen karışıklıklara, rezâletlere, kıtâllara nihâyet verebilecek tedâbir-i tahriyesiyle meşgul oldukları sırada efkâr-ı umûmiye dahi bu yolsuzluklar hissiyât-ı insaniye ve medeniyyeye muhâlif olduğu iddiâsıyla idâre-i hâzıramızın ve hatta esâsen Türk kavminin ve Müslüman mezhebinin aleyhine nümâyişlere koyulmuşlardır.

“Yaşasın Girid, yıkılsın celladlar” âvâzesiyle sokakları dolaşan takım içinde güyâ bizim Paris’teki gençlerden bir ikisi görülmüş iddiâsıyla bâlâdaki küfür ve lanetler Yıldız’ın, yani makâm-ı hilâfette kâim olan Yezid’in emriyle sarf ve tecvîz olunuyor!

Bunun katiyyen aslı yoktur. Fakat vardır farz edelim ve seyirci sıfatıyla bunların şu nümâyişçilerin içine karışması bu kadar küfrü câlib oluyorsa ya bu sersemeler düşünemiyorlar mı ki bu sûretle kânûn-i İlahinin, şân-ı risâletin, kavm-i

necîbin, ümmet-i muhteremenin nam ve haysiyetini havf u hıyânetten fısk u melânetten dolayı küll-i yevm-i ecânibin tahkîrât ve tecâvüzât günâ günûna hedef etmiş olan câni-i azama ne günâ küfür ve lanetler etmek icâb edecektir?

Bu bir âdi mantık-ı kıyâs ve kâidesidir. Küfür ve lanet torbasının ağzını ne cesâretle çözdürmeye çalışıyorlar!?

Paris'teki Türkler İslamiyet ve Osmanlılık aleyhinde olan taassub-kârâne nümâyişlere iştirâk etmediler. Yıldız'ın bu iddiâsı yalandır, iftirâdır.

Bu gürültüler arasında ses çıkarmadılar mı? Çıkardılar. Sesleri Paris'in gazeteleri sütunlarında duruyor. Türkçesi:

“Uğursuz bir sersemin seyyiâtından dolayı mazlum zannettiğiniz hristiyanlardan daha beter olarak hedef-i mezâlim olan Müslümanları ve Türkleri ithâm etmek medeniyetin, insanîyetin şânına yakışmaz. İdâre-i Hâzıra zaten gözleri açılmış Türkler tarafından şöyle dursun, en âdi çiftçiler tarafından bile reddolunarak yıkılmaya mahkûm edilmiştir. Mezheb-dâşlarınıza iyilik istiyorsanız Yıldız hâinlerini ber taraf etmeye yardım etmelisiniz. Yoksa muhtâc-ı madelet ve merhamet olan Müslümanları ithâm etmekle tarih nazarında müttehim olursunuz. Zîrâ şu asır malûmâtça celladlar ile kurbanlarını birbirinden tefrîk etmemek raddesinde basîretsiz bulunmak ile ithâmınıza hüccetler veriyorsunuz”

Sakın Kırk Anbar Efendi'nin lanet-i müslimîne havâle etmek istediği “irtidâd” şu eser-i gayret ve hamîyet olmasın? Zîrâ rezâlet ve denâeti ikmâl için ancak bu edepsizliği eksik idi. Evet, alenen ve katiyyen arz etmeliyiz. Türklerin ve ale'l-umûm Müslümanların idâre-i hükûmete ve tahsîl-i medeniyete kabiliyet ve istidâdları kalmadığı hakkında Avrupa'da itikâd hâsıl olmuş idi. Bu itikâdın husûlüne de mücerred Yıldız Kasr-ı ihânet hasrı sebep olmuş idi.

Çünkü münâfıklıkla ihdâs devrettiği gibi, bir taraftan fesâdına âgâh olan, diğer taraftan selâmet-i umûmiye nâmına seyyiâtı mene muktedir bulunan ricâl-i devleti Turupman'ları bile hayrette bırakacak kadar ince örülmüş cinâyet dolaplarında ezerek tarîk-i istikâmetten sapmış idi.

Rezîllere, mürtekiplere, ale'l-umûm cemiyet düşkünlerine binâ-yı idâre eden Yıldız çetesi tabii olarak aksi semereleri toplamaya başlayınca mürâiyâne ve münâfıkâne ecânibe karşı: “Ne çâre ! Pek büyük hüsn-i niyetimiz var ama, halk da terakkiye kabiliyet ve istidâd yoktur. Fazla olarak o emr ü tedâbir hüsn-i telakkî

edecek vükelâ bile bulunamayıp her şeyi bizzat görmeye mecbur oluyoruz. Hâlim âdi bir rençberin hâminden ziyâde acınacak raddeyi bulmuştur demekten teeddüb etmezdi.

Vampari'ye, Kont Dövil Mölfö'ye, Marino'ya bil-cümle Yıldız'ı ziyârete nâil olan Avrupalılara "halîfe" mizin kullandığı beyt-ül-mal akçesiyle kullandığı lisan bu idi. Bunlar dahi Türklerin bazı fazâilini görmekle beraber bu hâlin vücûduna ancak din-i İslamın netâici cümlesi nazarıyla bakarak âlem-i İslamiyeti kaybolmaya mahkûm ediyorlar idi.

Binâen-aleyh geçen sene Kont Golohovski'nin taksîm teklîfini Avrupa efkâr-ı umûmiyesi pek becâ ve münâsib görmüştü.

İşte bizim cemiyet bu sırada neşriyâta başlayarak hakikat-i hale Avrupa'yı vâkıf etmek gayretine düştü. Bu gayreti de mücerred uğursuz pintinin hatırı için bî-insâfâne ve bî-edebâne fedâ edilen din-i Muhammedi ile devlet ve hilâfet-i Osmaniye'yi kurtarabilmek için idi.

"Şarkın derd-i aslîsi" Avrupa'da inkılâb-ı efkârı mucib olmuş birinci âsârımızdan bulunduğu gibi, onu takîb eden bil-cümle cemiyet neşriyâtı dahi tereddüdlere ikmâl ederek "câni-i azamı", "kırmızı sultan", "şeyn-i beşeriyeti", "uğursuz hâifi" meydan-ı tan ve lanete çıkarmaya muvaffak olmuştur.

Osmanlılar! Gaflet günü değildir. Artık sizde gözünüzü açınız! Bir tarafta Kur'an-ı Kerîm ve şer-i şerîf ve devlet ve hilâfetin bekâsı ve ümmetin nâmus ve haysiyeti duruyor, diğer tarafta cebânet ve ihânetin envayıyla nev-i beşeri leke-dâr eden Sultan Hamid'in cümlemizin ırz ve nâmusumuzla beraber devlet ve hilâfeti yıkıp yerle yeksân etmek memuriyetinde ikâsı duruyor.

Kur'an, şeriat, devlet, nâmus, bekâ-yı istiklâl Sultan Hamid'in bu kadar mekruh ve miskin olan şahsı için fedâ edilecek mi? Edilmeyecek mi. İşte meselenin dosdoğrusu budur.!...

Ahmed Midhat Efendi zımnem "edilmelidir" diyor. Ve etmeyenleri Allah'ın ve Peygamber'in lanetlerine havâle etmek istiyor.

Biz ise "Hayır! Bin aded Hamid bile Allah ve Peygamber için fedâ olunur" diyoruz. Böyle midir?

Dediğimiz gibi niçin isbât-ı vücûd etmiyorsunuz? Yunan'dan yediğimiz tokatlar olsun artık yetmiyor mu?

Hâsılı Ahmed Midhat Efendi resmen seyyiât-ı Hamidiye'nin tevîlcisi memuriyetine geçiyor. Hakkında hakikat söylenecek zaman demektir.

Midhat Efendi câlib-i muhabbet olacak değil. Câlib-i nefret ve ibret olacak bir garîbedir. Âdi rençberlikle gayretçilerin yanlarına sokulmuş idi. O halden bu hale gelmek kendisine, bi'l-hassa istidâdına şereftir? Bu inkâr olunmaz.

Bu istidâdı Kemal ve Nuri Beyler'in nazar-ı dikkatlerini celb ederek mertebesi artırıldığı gibi hatta bu teveccüh Midhat Paşa'ya tavsîye etmek raddesine kadar vardırıldı. Fakat İbret takımına mensûb olmak hasebiyle nefye gider iken gözyaşlarını yüzünü gark eden nöbet-i ye's ve havf arasında Ahmed Midhat Efendi "bil-cümle hasenâta ilân-ı harb" eylemiştir!

Fi'l-hakika o dakikadan itibâren Midhat Efendi'nin hayatı birbirinden müstekreh ezdâd-ı acîbeyi şâmil bir takım sahte harekâttan ibârettir.

Esâsen fikrî'ululhiyetini inkâr ile insanı maymundan azma gösteren Darwin'in nazariyâtını neşretmek küfrünü güyâ dervîşâne zühd-i takvâyâ karıştırmak neşriyât-ı "edebiye" sinde her nevi edepsizlikleri tecvîz etmek,

Veli nimeti bulunan Midhat Paşa aleyhine verilen sahte jurnalî "hamiyyet-i nimet-şinâsâne(!?) cümlesinden olmakla" ibâresiyle tahtîm eylemek.

Muhrib-i diyânet ve devlet olduğunu bildiği uğursuzu onları kurtarmaya vakf-ı vücûd eden erbâb-ı gayrete karşı müdâfaa kasdıyla ihtiyâr ve irtikâb ettiği hezeyânlarda diyânet ve hamîyyeti, yahud Cenâb-ı Allah Zül-celâl ile Hazret-i Habîb-i muhteremini zikretmekten utanmamak, kendisinin Osmanlı erbâb-ı fikir ve felsefesinin serefrâzı olduğunu iddiâ ettiği halde sokakta Lastik Said hakkında ihtiyâr ettiği tulumbacılığı iftihârâne gazete ile ilân derecesinde fazîleti fazâhata karıştırmak.... Bununla beraber sokakta, vapurda, dâirede halkın yüzüne bakmaktan sıkılmamak dünyada ancak bu mahlûk-ı acayib ve garîbe mahsustur!

Cibillet-i iktizâsı budur. Tavuğa süprüntü ve domuza da pislik vermezseniz cennette bile kendilerini cehennemde addederler. Eşegi çifte atmaktan men ederseniz yaşadığını bilmez. Hasenât aleyhinde bulunmayı çoktan meslek-i ittihâz etmiş bulunan Kırk Anbar Efendi dahi burnunu muttasıl domuz gibi pislîğe sokup eşek gibi kığını havalandırmayınca hayat-ı hiyânet gayetinden zevk alamaz olmuştur!..

Görüyor sunuz ki tam uğursuz pinti Hamid'e lâyük bir meddâh Midhat ıstılâhıdır!.....

İmzasız (S.11, s.1-2)

YİNE AHMED MİDHAT EFENDİ

Başkasının kaleme aldığı Fransızca bend altına vaktiyle Ahmed Midhat Efendi imzasını koymuştu. Bend cemiyetimizin aleyhinde idi. Cevâben lâyıkmını vermiş idik.

Bugün Deba gazetesinde yine başkasının yazdığı bir bend altına Ahmed Midhat imzası vaz olunduğunu görüyoruz. Bend devlet ve milleti ecnebi taassubuna karşı müdâfaa zemini üzerine müstened pek güzel bir eserdir. Cevâben teşekkürât-ı hâlisânemizin beyânını vecîbeden biliriz.

Evet, Midhat Efendi’ye değil daha büyüğüne yahut küçüğüne olarak kimseye garezimiz muvâzenemizi bize şaşırtacak hırslımız yoktur. Önümüze koydukları şeyler ak ise ak kara ise kara alaca ise alaca demeye tereddüd etmeyiz.

Ahmed Midhat Efendi hezeyan-nâmeleri arz etti. Edebe davet ettik. Bugün bir eser-i himmet ve hamiyet irâe ediyor. Allah emsâlini teksîr etsin duasına katarak arz-ı şükrân ve mehemmedet eyleriz.

Tan gazetesi gayet bî-edebâne taassub eserinden olarak bir kere “Helal İslam’ın idâresi altından istihlâs olunup salîbin idâresi altına giren yerlerin en ufak bir parçası bile onun idâresine avdet edemez, demiş idi. Bununla **Yenişehir taraflarında tashîh-i hudûdu hatırdan çıkarsınlar** demek istemiş idi.

Bu kadar büyük bir taassubun medenî âlemin en mühim bir gazetesine yakışmadığı ve böyle şeyler bizler de görülse kıyametler kopacağı, maa-mâ-fih Müslümanların bu gibi âsâr-ı taassuba koyulmaktan ictinâben Hazret-i İsa’nın emr ve nesâyihine hristiyanlardan ziyâde riâyet edecekleri zeminine müsteneden gayet edibâne ve hekimâne bir cevap verilmiştir.

Mezkûr Tan bendinin kıraati akabinde müdâfaası yazılmış iken mezkûr gazete tarafından derc edilmemiş idi. Bunun için keyfiyet derdest-i neşr bulunan “Şarkın Zaafi ve Kuvveti” ünvanlı risâlemizde muhâkeme olunmuş idi.

İmzasız (S.20, s.2)

SABAH'A BİRİNCİ VE SONUNCU CEVABIMIZ

Dünkü Sabah gazetesinin hakkımızdaki tecâvüzünden dolayı hem müteessir, hem de cidden memnun olduk.

Müteessir olduk: Çünkü şu devr-i hürriyette refik-i gayret olacak kendisi gibi tecrübe-dâde bir gazetede bu rütbelere varan bir hıffeti müşâhede etmekten dolayı müteezzî olmayı ve vazîfe-i hamîyyet ve insaniyet add etmekle muztarr kaldık.

Memnun dahi olduk: Çünkü kendi mevcûdiyet-i zâtiyelerinde icrâsı sevk-i tabiat ile kâbil görülmeyen harekât-ı nâdireyi hüsn-i tevîl etmeye mâil olanların memleketimizde maa-t-teessüf eksik olmadığını bildiğimden; gerek azîmet ve gerek avdet, yahut son on senelik “esâret-i hürriyem” hakkında yekdiğerinden garîb zanların, muvâzeneleri az çok muhtel bazı ezhânda hâsıl olmasını tabii görerek, bu bâbda hakîkatin izhârına medâr olacak bir hüsn-i tesâdüfe intizâr etmeliğimiz tabiidir.

Esas mesele itibâriyle en kısa cevabım şudur: İki büyük delîlin mevcûdiyetine mebnî isnâd-ı vâkiin gerek bizim tarafımızdan fiilen icrâsı ve gerek başka bir kimse tarafından aksinin iddiâsıyla isbâtı katiyyen kâbil değildir.**Nokta!**

Cevabın şu alt tarafı ise sırf lûtf ve mürüvvetimiz iktizâsıdır.

Sırf lûtf ve mürüvvetimiz iktizâsıdır.

Birinci delîl: Hâriçte iken muhâbere imza ile olmayıp numara ile idi. Numaralar ise Paris'teki defterde mukayyed olup meselâ Mısır'da iken imza yerine 69 rakamı yazılmış bir mektup gelince ya onu öylece kabul edip etmemek yahut temîn-i vicdân için filan numaranın şâyân-ı itimâd ve emniyet olup olmadığını Paris'ten sormak ile iktifâ etmek mecbriyeti önünde kalır ve Paris'ten gelecek cevap ya “evet” veya “hayır” dan ibâret bulunur idi.

Paris'te ise riyâsetin Ahmet Rıza Bey birâderimizden uhdemize devri sırasında —Ez-cümle Rıza, Ali Kemal, Çürüksulu Ahmet, Doktor Şerafeddin Bey'lerin şehâdetleri ile isbât olunabileceği vechile— ihvânca pek makbul görülmüş ve isâbeti şu satırları yazdığımız sırada bir kat daha tahakkuk etmiş olan bir mütâlaaya mebnî kuyûdât ve esrâr-ı cemiyeti mübeyyin olan defterler, hatta bana bile gösterilmemek şart-ı katiyyesiyle, merkez müdürlüğüne intihâb olunan Çürüksulu Ahmet Bey birâderimize nakl ve tevdiî olunarak esnâ-yı avdetde o halde mahfûz bulunur idi.

İkinci delîl: Zabtiye veya Adliye nezâretleri, Taşkışla, Tophane, Beşiktaş, Yıldız Saray-ı Hümayûnu kuyûdâtı ile hamd olsun, bugünlerde kavuşacağımız mağdûr kardaş ve evladlarımızın şehâdâtına istinâden aksini iddiâ edenin alını “şiddet-i mütenâsibe” ile karışlarız.

Bu kadar sarîh ve uzun izâhât itâsında refikimizi kandırıp susturmak emeli —mevcûd olsa bile temîn ederim ki— pek cüzidir.

Çünkü refikimizde zerre kadar ona istidâd olsaydı hükm ve kararına tâbi olacağımızı pek açık sûrette beyân ederek cemiyetten taleb ve istidâ-yı muvâcehe ettiğimin ertesi günü kendisi bu rütbe tecâvüz-kârâne isnâda âlet olmaya teeddüb ederdi.

Bi’l-hassa hayat-ı müstakileye nâil olduğu böyle bir devr-i saadette Matbûât-ı Osmaniye vazîfesinin, muhâkemeye tâlib olana şöyle dursun, edille-i müsbete-i kânûniyeye binâen muhâkemece takîb olunan maznûnlara bile, hükm ve kararın sudûruna kadar, masum nazarıyla bakmak olduğunu ihtâr etmeyi vecîbeden biliriz.

Bu ihtârı dahi, hakkımızda icrâsını ümîd ettiğimize, yahut ifâsında ehemmiyet olmasına matûf olmayıp ancak kendisine benzer bir çok sabah ve akşamlara göğüs vermeye her daim hazır bulunan açık alınlılar yerine, hedef-i ağrâz olmuş bazı bî-çâreler hakkında, hüsn-i istimâl etmesine müstenid bir vazîfe bulunduğu için, insaniyeten ifâ etmiş bulunuyoruz.

İmzasız (S.3. s.14)

Bir iki rüfekâmızla beraber dünkü Sabah refikimizin son sahifesinde ehemmiyetsiz münderecât meyânında şu hiffeti okuduk:

AYNEN:

MURAD BEY’E İHTÂR

Mizan’ın 4 Ağustos tarihli nüshasında neşretmiş olduğunuz “Lüzûm-ı İttirâd Vücûb-ı İttihâd” ünvanlı makale-i acîbedeki efkâr ve müddeiyât-ı garîbenizi ancak âlemi kendinizle iştigâl ettirmek, isminizi her ne sûretle olursa zikrettirmeye bir sebep bulmak ümîdiyle yazmış olduğunuzdan başka bir şeye atfetmedik. Biz sizinle hiç iştigâl etmek istemiyoruz, size karşı lâ-kaydız... Bunu tekrar tekrar söylüyoruz,

anlamıyorsanız, ittîrâd lüzûmundan ittihâd vücûbundan bahsederseniz “Mizan”ınızı serâpâ onunla doldurabilirsiniz. Buna kimse bir şey demez. Fakat bu yolda yazacağınız bir makalede mutlaka şuna buna tan ve teşnî, bir takımını istihfâf bir takımını tezyîf için neden lüzûm görüyorsunuz? “En mümtazları bile daha dün tabasbus ve mahviyet deryâsında nâ-bedîd olan nev-zuhûr gayret-keşler” gibi “Rusya mekteplerinde tahsîl görmüş sâhib-i mizan” bir zâtın izânından beklenmeyecek tefevvühâte niçin mağlûb oluyorsunuz? Vatana hizmet, hamiyet o yolda çalışan gençleri istihfâf etmekle mi olur?

Husûsuyla makalenizde “Cemiyetimizin” diyerek benimsediğiniz cemiyetimizin her merkezinden yek-diğerine muhâlif sadâlar işitilmekte olduğunu, bundan dolayı evlâd-ı vatanın kulûbunu istilâ eden endişelerin Avrupa muhâlif ve merâkizine kadar sirâyet etmekte bulunduğunu söylemeye kadar küstahlıklar ediyorsunuz.

“Cemiyetimiz” diye yâd ettiğiniz Osmanlı İttihâd ve Terakkî Cemiyetiyle yine size ve âleme karşı bir daha tekrar edelim ki sizin hiçbir alâkanız, uzaktan yakından hiçbir merbûtiyetiniz yoktur. Biz sizi tanımıyoruz! Siz bizim nazarıımızda “Mizan” nâmıyla bir gazete neşreden bir adamsınız, fakat bu lisanda , bu kafada devâm ederseniz o zaman sizi bir sıfatla daha tanıyacağız ki o da müfsidliktir? Zîrâ her bir uzvunda bir ahenk-i tamm, bir vifâk-ı mükemmel hüküm-fermâ olarak vatanın selâmetine bütün mevcûdiyetiyle çalışmakta olan bir cemiyete zebân-dırâzlık ediyorsunuz. Bundan katiyyen ferâgat etmelisiniz. Bütün emellerimizi atfediyoruz, dediğiniz Selânik’ten size söylenecek son sözümüz şudur:

Osmanlı İttihâd ve Terakkî Cemiyeti’nin teşkilâtı, nizâmâtı, vatan hakkındaki efkâr, âmâl ve efâli vatani cidden sevenler tarafından takdîr edilecek derecede mükemmel ve muntazamdır. Bâ-husûs sizin ihtirâ etmek istediğiniz “muhâlif sadâlar” katiyyen yoktur. Bu lisanı hemen terk ediniz, bir nokta-i selâmete cem ve isâle çalışmakta olduğumuz efkâr-ı umûmiyeyi böyle hezeyânlarla ifsâd etmekten tevakki ediniz, yoksa buna mecbûr edilirsiniz.

MİZAN

Şu hiffetin kime daha ziyâde bir tecâvüz demek olduğunu biz biliriz. Fakat onun bizden ziyâde hamiyet-perver cemiyete muhakkak isnâd ve iftirâ demek olduğunu teslîm etmek ile beraber birkaç söz söylemekten kendimizi alamayız.

Zaten Mizan'ın ilk zuhûru üzerine tecâvüz-kârâne sahte hücumlara yine Sabah kapısında hedef olmuş idik.

Çocukluktan ibâret olan hücumun cemiyet-i muhteremeye isnâd edilmiş bir sahtekârlık olduğunu beyân ile vâki olan mülâkâtlarımızdan dahi hesapta aldanmadığımızı tebeyyün etti.

Fakat tebeyyün eden şu sahtekârlık bir nâmuslu ve kıdemli cemiyet âzâsından birine cemiyet nâmına olarak havâle edilmiş iken cemiyet tarafından böyle mübrim bir vazîfeyi ifâen bir tekzîb-nâme gönderilmemesine hayretle teessüf etmekte idik.

Daha bir gün evvel cemiyetin büyücek bir şubesi merkezinde ittihâd ve ittirâdın lüzûmu müzâkere edilerek Doktor İbrahim Temo ve Ahmed Rıza Bey birâderimizden sonra üçüncü olarak kıdem sahibi bulunan muharririmiz haysiyet-i zâtiyeden başka hiçbir kıdem ve imtiyâza bakılmamak şartıyla husûl-i ittihâda çalışmasını, ittihâd husûlünde dahi sıra neferi mevkiinde ifâ-yı vazîfeye devâm etmeye hazır bulunduğunu beyân etmiş idi. Şu imsak ve mahviyetler ittihâd ve ittifâk hatırı için ihtiyâr olunan fedâkârlıklardır.

Lâkin her şeyin bir haddi olması lâzımdır. Biz tahammülün nihâyet kertesine geldiğimizi ketm edemeyiz.

İttihâd ve Terakkî Cemiyeti nâm-ı âlisini bugün bihakkın taşımaya mezûn bulunanlardan bu gibi oyuncaklara nihâyet verilmesi vücûbunu tekrar ederiz. Matlûb olan tekzîb-nâmeye intizâr etmek vazîfemizdir. Onu tacîl etmekte onların vazîfeleridir. Şu kadar ki birinci işte her nasılsa ihtiyâr olunan tekâsülün bu defa dahi tekerrür etmesi ihtimâlini de hesaba almak nâmus ve haysiyet-i zâtiyemiz iktizâsıdır.

Şu hesap ise âtideki cevabımızı şimdiden vermeye bizi mecbûr ediyor.

CEVABIMIZ

Biz Rusya mekteplerinde edindiğimiz cemiyet ile müftehiriz. Çünkü o cemiyet 35 senelik meydan-ı müsâbakada bize dâimâ ön sırayı temîn edegelmiştir.

Elde para, dilde iktidâr olmadığı halde vatan-ı aslî bilmekten hiçbir an hâli kalmadığımız Hilâfet-i İslamiyenin merkezine -19 yaşlarımızda olarak- hicret ettiğimiz gün kelimizi biz koltuğumuza almış idik. Bugüne kadar biz onun mevkiini değiştirmek için vakit bulamadık.

Midhat Paşa'nın teb'dî günü Sirkeci'ye çıkacak olan sadâret alayını denize ilkâ ile ref-i livâ-yı hamiyet etmek emrinde ön ayak olduğumuz vakit kellemiz yine koltuğumuzda idi. Şu vakâyı sâir şâhitlerden başka Ahmed Midhat Efendi'nin şehâdetiyle de isbât edebilirim.

Devr-i meskenet ve mahviyette maarif ve âdâb-ı siyâsiye neşrini ümîd-i istikbâl addederek Mekteb-i Mülkiye ve Dar'ül-Muallimîn tarih-i umûmi kürsülerinde Roma medeniyeti, intibâh devrini, Fransa inkılâbını bütün felsefeleriyle nevreşdigânın taze ezhânına nakl ve tersîme vakf-ı vücûd ettiğim 17 senelik devr-i hayatımda yine koltuğumuzdan bırakmadık.

Mizan'ımıza dâiresi biraz daha tevessü etmiş mektep kürsüsü nazarıyla baktığımız için istibdâd ile gaza devrinde sansürü ayağımızın altına alarak sadâ-yı cemiyetimizi ref ettiğimiz eyyâmında yine kellemizin yeri mer'î idi.

Elimizden alınan **Mizan** bedelinin güyâ "ale'l-hesabı" olan Duyûn-ı Umûmiye komiserliğinde bütün Avrupa sendikalarıyla süferâsı, bütün karşıyaka müessesâtı, Duyûn-ı Umûmiye Meclisi ile Mâliye Nezâreti, Bâbîâlî ile Sarây-ı Hümayûn erkânı tarafından kemâl-i "hırs" ile tervîc olunan azîm ve devlete muzırr olan bir maslahata -bütün ricâl içinde âcizâne tek olarak- muhâlefetim eyyâmında ayağımıza kadar getirilen küllî "hakk-ı sükûtu" o ayakla itiverdiğimiziz, yahut "siyâseten kabulde mecbûr" olduğunu mübeyyen olan itizâr-ı âliye karşı mezkûr "kabul" komiserlik makâmına vüsûlünde "bu meskeneti icrâya muktedir diğer bir komiserin izamî lüzûmu" beyânıyla red ve îade edeceğimizi ve şimdi aksini mükerrer emirler verilse bile faydasız kalacağını katiyyen beyân ettiğimiz vakitlerde kellemiz yine koltuğumuzda duruyor idi.

İktizâ ederse banka direktörü Panciri Bey'i, Mâbeynci Bekir Bey'i, Bâbîâlî ve Hazîne ve Duyûn-ı Umûmiye dosyalarını mevki-i şehâdete ihrâc edebiliriz.

311 Senesi Teşrin-i Evvelinde huzûr-ı hümayûna idâre-i umûr-ı devlet hakkında takdîm ettiğimiz layihada çok sürmeksizin zarûret-i mâliye yüzünden şu

inkılâb husûle geleceğini tafsîlâtı ile arz ve isbât ettiğimiz ve huzûr-ı âlide şifâhen tekrar eylediğimiz dakikada dahi kelleimiz başka yerde değildi!

Mümtaz bir memuriyet başında, parlak bir istikbal önünde, on bir gün mukaddem umûm için iktizâ-yı emel olan bir huzur ve iltifât-ı şâhâne şerefi karşısında, en bahtiyar bir aile riyâsetinde bulunduğumuz halde cümlesini vatanın selâmeti için elzem gördüğümüz bir vazîfenin ifâsı sevkiyle diyâr-ı gurbete kendi ihtiyârımızla kendi hesabımıza azîmet ettiğimiz günde ve onu takîb eden 22 aylık mücâhede eyyâmında kelleimizin yeri -Cinâyet Mahkemesinin ilâmına rağmen- cümle için malûm idi.

Sihhatlerinde şüphe edilmeyecek kadar âlî ve resmî olan vaadlere -ki icâbeti halinde bugünkü eyyâm-ı mübarekenin 11 sene evvel şeref-i hudûsu ihtimal-i kavîsini zâmin idi- öyle mühim vaadlere imtisâlen bunda iğfâl edilmiş olmak için yüzde doksan dokuz buçuk, aksine de yalnız yüzde yarım kadar olsun ihtimal mevcûd farz ederek işte o yarım ihtimali dirîğ ettiğimiz takdîrde afvı nâ-kabl bir mesûliyet altında kalmış olacağımıza vicdânen hükm ile lutf-ı hüdâya istinâden avdeti karar verildiği ve şurût-ı avdet vatan-ı azizimizin selâmetini mübeyyin 4-5 madde-i muharrereyi muhtevî bulunduğuna mukâbil idâma mahkûm olan şahsımız için yalnız “nâmusumuzun makâm-ı hilâfetin şeref ve ulviyetine tevdi” şart-ı şifâhisinden başka elde bir kuvvete mâlik olmayarak ve yalnızca avdetle Mâbeyn-i Hümayûn Başkâtibine “Ahmed Paşa vasıtasıyla bana tebliğ olunan şahsî mevâid ile afvı keen lem yekün bilsinler, afvı kabul edemeyeceğime sebep de kendimi vatana ve hilâfete karşı kabâhatli addedemeyeceğime mebnîdir, hareketin malûm esbâbtan dolayı saltanat-ı seniyyenin bâb-ı madelet ve ulviyetinde ibrâz-ı vücûd etmekten ibârettir, eğer erbâb-ı madelet beni mücâzâta müstehak görürse hakkımı sükûnetle kabul etmeye hazırım” dediğimiz vakit vesâitlerinde dahi kelleimizin nereye yetiştirilebileceğini tahminde kimse güçlük çekmese gerektir.

Akıbet şu vakâ-yı hayriyenin ferdâsı günü Şûrâ-yı Devlet'teki ihvân-ı kirâma “mühlik fakat mukaddes bir vazîfe-i hamiyet beni istifâya ve sürat-ı mümkününe ile **Mizan**'ın neşrine mecbûr ediyor” dediğim ve hatta bugün -11 seneden beri mevkiini tebdîle müyesser olamadığım kelleimiz yine eski yerinde bâkidir.

İşte şu halde kısaca olarak vereceğim cevâb-ı kati ber vech-i âtidir:

Cemiyet beni içine lâıyk görmüyorsa cevâben teessüf ederim. Fakat meyûs olmayarak ifâ-yı vazîfe-i hamıyyetten geri duramam. Devlet ve millet-i osmaniye'nin selâmet ve saadeti her bir şahıstan, her bir heyetten, her bir sınıftan, her bir cemiyetten nisbet kabul etmez mertebede âli ve mukaddestir.

Hîn-i şebâbetimden beri o maksad-ı celîlin hâdim-i sâdıkı olmak ile müşerrefim. Onun ifâsına devam için -sâye-i hürriyette- kimsenin mezûniyet ve müsaadesine muhtaç değilim.

Şu kadar ki şimdiye kadar az çok İttihâd ve Terakkî Cemiyet-i Aliyyesinin gayretini -hasbe'l-mâzi- gütmek vazîfesiyle kendisini mecbûr gören **Mizan** bu günden itibâren son nefesine kadar milletin, devletin, hilâfetin selâmetlerine hasr-ı gayret eylemiş müstakıl bir kürsü-i hitâbettir. Nîk ve bedi kendisi ile muhterem kârilerine münhasırdır.

Lâhika

Bâlâda zannettiğimiz vechile mezkûr ilânlar eskisi gibi sahtekârlık eseri olduğu cemiyet-i aliyyenin tekzîbiyle resmen sâbit olursa bâlâdaki cevâbımız dahi cemiyet itibâriyle keen lem yekün hükmünde olup yalnız sahtekârlara inhisâr etmiş olacaktır. Allah sâdıkların muînidir.

(S.26, s.117)

SABAH REFİKİMİZE:

ALLAH RIZASI İÇİN GAZETECİLİK DERSİ

Dünkü nüshasında refikimiz kendisini bir -nokta-i hayret- e çarpmış. Allah ifâkât versin.

Evvelâ -Selânik'te münteşir İttihâd ve Terakkî gazete meselesinden naklolunan İhtâr'ı bil-cümle gazeteler derc etmediler. Onun için bazı rüfekâmız dedik.

Sâniyen -Sabah refikimiz diye niçin dedik bilir misiniz? Dördüncü sahifenize derc buyurduğunuz o Murad Bey'e ihtân mehz göstermeyerek kendi nâm ve hesabınıza yazdığınız için.

Bakınız cüret-i hâifâneye ki kârilerinize karşı yalancı pehlivanlık ediyorsunuz.

Birinci ders: Bir gazeteden naklen veya aynen bir şey alınır ise o gazetenin ismi tasrîh olunur.

İkinci ders: Tecâvüze dair olan bendi nakleden gazetenin bî-terafıflığı icâbındandır ki müdâfaaya dair olan kısmını da nakletmek. Zîrine mütâlaasını yazmakta dahi serbesttir.

Binâen-aleyh pek beyhûde yere doldurduğunuz sütunlardaki ifâdâtımıza -ki gazetenizin tarz-ı terbiyesine cesbân bir lisandır- teessüf etmeyi de mucib-i esef görürüz ve bunların tamamen matbaanızda kalmış olduğunu ilâve eyleriz.

İki diyeceğimizden biri: Okumak ve yazmak bilmediğiniz için gazeteniz mündericatının şahsımıza ait olanından bizim nazarımızda sabi-i gayrimiz gibi mâzursunuz.

İkinci diyeceğimizde: Nokta-i hayretinizin lisân-ı matbûât-ı millete layık olup olmadığını anlamak için bilcümle rüfekâmızın hükm ve kârîni-i kirâmın hâkim olmalarını temennidir.

İmzasız (S.29, s.130)

USLU OTURALIM

İkdâm refîk-i muteberimizin Çarşamba günü nüshasında “taassub-adem-i tassub” ünvanı altındaki ser-âmedan-ı muharririn-i Osmaniye’den Ali Kemal Beyefendi’nin makalesini tedkîke lüzûm gördük.

Erbâb-ı kalem içinde temeyyüz eylemiş zevâtın yazdığı şeyler herhalde bir mevzu ve bir fâide-i ihtivâ edeceği tabii olmakla mezkûr makalede evvel-emirde şu iki maksadı aradık. Fakat netîce-i taharrîde vâsıl olduğumuz manâdan maa’t-teessüf hoşnut kalamadık. Bu bâbda izâh-ı meram biraz lugat karıştırarak bir mukaddimeciğe arz-ı ihtiyâc ediyorum.

Asâbe haseten sâria denir. **Taassub** başa asâba bağlamak ve asabiyet icrâ kılmak manâsınadır ki kavm ve akrabasına, yahut bir mazlûm-ı sitem-dîdeye yâr u yâverlik kaydında olmaktan ibârettir.

Şimdi şu sarâhat-i lağviye güzelce teemmül edilince taassub fiilinden iştikâk eden “mutaassıbîn” kimler olabileceği kendi kendine zâhir olmakta terakkiyât-ı âtiyemize kimlerin mani-i karz edildiği anlaşılmaktadır.

Her kavim, muhâfaza-i kavmiyet için muhâfaza-i asabiye ve mensûb olduğu diyânetin ahkâmını her türlü tecâvüzden himâyete mecbûrdur. Bu makûle tecâvüzâta mukâbele edecek hârisler, mutaassıbîn nâmı altındaki mücâhidîndir ki ümmet-i celîle-i Muhammediye meyânında bu vazîfei deruhde eden zümre-i Nâciye de ulemâyı dindir. Ulemânın vazîfe-i esâsiyesi Müslümanların seviye-i ahlâk-ı milliyelerine ahkâm-ı şeriatın icâbât-ı âliyesine muvâfık bulundurmak ve bu nokta mühimmeyi vesvâsü'l-hannâs kâbilinden olan sû-i istinâsı belâsından vikâye eylemektir.

Müslümanlar medeniyeti ahkâm-ı şeriatte görür, hatta kânûn-i celîl-i esasîmiz ekser ahkâmının muvâfık-ı hüküm-i şeriat olması, bazı ahkâmı maslahat-ı amme mülâhazasıyla rey-i ümâmü'l-müslimîne müfevvez mesâilden bulunması itibâriyle âlem-i İslam'da mazhar-ı hürmet olmuş idâme-i tatbîkine müzâheret inde'l-müslimîn adâlet hizmet addolunmuştur.

Şimdi hürriyet, adâlet ve müsâvât gibi lâzıme-i medeniyet ve ve bir kavim için mucib-i şân ve şevket olan üç rükn-i rekîni hüküm-i şeriat bilen Müslümanların hâris-i diyâneti olan mutaassıbîn yani ulemâyı dine makale-i mezkûrede teveccüh edilen manevi hitâb bilmeyiz ki sevap mıdır, yoksa bâdi-i hicâb mıdır?

Biz hürriyeti meşruiyet dâiresinde arar, serbesti-i efkârı âdâb-ı şeriye meyânında sayarız; bunun için bundan inhirâf eden akvâl ve efâli evvelâ dilimizle, kifâyet etmez ise elimizle alt üst eder. Bu uğurda fedâyı câmi bilâ-imtinân minet-i cân biliriz.

Kütüb-i şeriyyenin “Zilletü'l-Kâri” ünvanı altındaki mübâhis-i müfredâtınızda olan **zâd** meselesini makâm-ı istihzâda istimâ edemeyiz. Engizisyon mezâlimini taassub-ı dinî diye şerh eden tarîzâtı çekemeyiz. Dolayısıyla diyânet-i celîlemizi mani-i temeddün göstermek ihânetini hazmedemeyiz.

Biz dinen mütemeddiniz, âlem-i İslam'da hilâf-ı medeniyet zuhûr eden kâffe-i muâmelât, hükûmetlerde teessüs eden tarz-ı istibdâdın zuhûra getirdiği sû-i semerelerden başka bir şey olmadığından bu hakikat-i tarihiyyeyi din-i celîlin ahkâmına haml küstahlığını katiyen hoş göremeyiz.

Misâl olmak üzere irâe edilen Endülüs Devlet-i İslamiyesi'nin tarih-i hayatı gizlice tedkîk olunursa, devr-i tealinin muhâfaza-i asabiyyet zamanına ve devr-i izmihlâlîn ihmâl ve bunun aksini tasvire çalışan ifâdâta kulak veremeyiz.

Adem-i taassuba misâl gösterilen İngiltere'ye gelince: Vâkıa akvâm-ı garbiye meyânında en evvel İngilizler serbesti-i edyân esâsını kabul ile dehâ-yı siyâsiyelerine bürhan göstermiş bir kavim iseler de sırf İngilizlik âlemine mahsûs olmak üzere takîb ettikleri usûl-i terbiyenin nasıl bir hiss-i taassub ile metbû olduğunu anlamak için hiç olmazsa **Reading Book** dedikleri kıraat kitaplarını gözden geçirmek kâfi iken, bu bahsi de şöylece geçiverenlere **müzebzebine beyne zâlik** demekten kendimizi alamayız.

Hulâsa: Biz müslümanız. Medeniyetimiz medeniyet-i İslamiye, kânûn-i esâsimiz muvâfık-ı şeriat-ı Muhammediye'dir.

Başka söz bilmeyiz. Sözü bilmeyenlere de bildirmekten çekinmeyiz. Eğer bundan maksad makalenin bir fıkracığmdan işrâb olduğu gibi vatandaşlarımıza bir cemîle göstermekten ibâret ise bugün onlar meyânında öyle erbâb-ı tedkîk ve ukûl vardır ki nazarlarında şeriat-ı Muhammediye her zaman mevzu-ı mevki-i itibâr ancak hilâf-ı şeriat bulunan istibdâd manzûr-ı nazar-ı istihkârdır.

Eğer böyle olmasa biz Muhammedî onlar İsevî olduğu halde Kânûn-i Esâsi'nin ilâmı enzâr-ı sakîmeyi bir anda tahvîl, efkâr-ı garbiyyeyi derhal tadîl edemez. Geç nazarlar yerine ani bir muhabbet ve uhuvvet kâim olamazdı.

Âlem-i islam'a tâbi olan akvâm-ı hristiyanienin nasıl nâil ve müsâvât olacağını tasvîr eden kütüb-i şeriyye meydândadır.

Hristiyan kabirlerindeki kemeiklere dahi dokunulamaz. Zîrâ onlar ahyâen ve envâten ittibâ-i müslimimizdir. Mesele-i sârihası pek beliğ sûrette harik-i tarîk etmez mi? Emvâtının izamına hiss-i hürmet besleyen müslümanlar zî-hayat olan şevket ve efrâdı hakkında muktezâ-yı uhuvveti icrâdan başka acaba ne yapar? Müslümanlara bu bir hiss-i dinîdir ki tervîci sadedinde söz söylemek zâhid husûsan küllî bir vukufsuzluk ile icâle-i kalem küfeti pek bârittir. Ve'l-hâsıl bilelim! Bildiğimizi öğrenelim. Uslu oturalım ve's-selâm.

İmzasız (S.51, s.220-1)

USLU OTURALIM: ALİ KEMAL BEY OĞLUMUZA

“Uslu Oturalım” ünvanlı makaleye verdiğiniz cevap kıraat olundu. Şahsiyât-ı min-el-kadîm mesleğimizin hâricinde olduğundan mezkûr makalede böyle bir zemin kat'a hatıra getirilmemiş iken, onu kendi kendinize istişâr eyleyip cevab-nâmenizdeki tecâvüzât ile bu küreyve bizzat dûçâr olduğunuzu maa-t-teessüf gördük.

Mevzuu bahsimiz **taassub mutaassıb** ne demek olduğunu tetkîk noktasındadır. **Mutaassıbın** hâmi ve müdâfi-i din manâsına olduğu hakâik-i lağviyedendir. Bir din ile mütedeyyin olanın bu sanatla muttasıf olması zarûrîdir. Dinin kâffe-i ahkâmını aynen kabul mecbûrîdir. Herkesin keyfine göre istediği mesâi kabul, zevkine gitmeyenleri terk etmesine müsâğ-ı şerî yoktur.

Âlem-i İslam'da ümrân-ı balad, terfih-i abâd ancak hükmi-şeriata inkıyâd ile elde edilir. Bir mütedeyyin kâffe-i muâmelatı ve bi'l-umûm nazariyâtı ancak tarîk-i saadet refik-i şeriattan sevk eder, üdebâ-yı İslamiye âsâr-ı ciddiyesinde kalemini bu merkezde idâre eyler.

Âlem-i İslam'a dini himâyet ve dine muânzayı müdâfaa etmeyiniz demekten farklı olmayan adem-i taassub teklîfi —hele şu zamanda— hiç câiz olamaz. Şemseddin Sami Bey merhûmun sözü bu vadide delîl addolunamaz.

Eşrâf-ı ümmet Rasûllallah oldukları risâlet-penâh **saim** efendimizin hadîs-i şerîflerinde vasf ve irâd buyurulan cümle-i Kur'an (cehle-i hafâz) tabîr nâ-lâyıkına sezâ görülemez (Ellezîn atinâ hüm...hakk tilavete) âyet-i celflesinden ve müfesserîn-i kirâmın (Bemraât-ül-lafz ani-t-tahrîf) kavî-i şerîflerinden tezâhür edip ebvâb-ı fıkıhdan bir fasl-ı mahsûs içinde nice mesâili muhtevî bulunan (zilletü'l-kâri) istihzâ buyurulamaz.

Böyle ciddi bir makalenin serlevhası olan **Taassub, Adem-i Taassub**'a böyle manâ verilir. Muhâverât esnâsında istimâl ettiğimiz taassubla **fanatisme** lanetin mukâbili olarak nasılsa yanlış bir tercüme-i kadîmeye uğramış olan **taassub** kelimesini böyle dinden, imandan, hurûf-ı Kur'an'dan bâhis makale serlevhasındaki taassubla bir münâsebeti yoktur.

Hakkınızdaki hürmet, makalemizdeki hüsn-i niyet dâimâ mahfûz kalmak üzere “Uslu oturalım”, “Kendi işimize bakalım” cümlesini bir daha tekrar ile hatm-i güftar eyleriz.

İmzasız (S.54, s.234)

III.1.3. SİYASET

İÇ SİYASET

CEMİYETLERE İHTÂR-I MÜHİM

Şimdi cemiyetimiz hükûmet-i meşrûte-i meşrûadır. Hükûmet içinde hükûmetin zararı görüldü. Seviye-i irfan bir olmadığından fırkalarda husûmet, taassub ve taraf-dârlığı intâc eder. Hem de avâm-ı câhil firkaya dâhil olduğu halde bir maddî kuvveti intâc eder. Tabii o kuvveti istimâl ile siyâsete karışacak ve umûr-ı idârede beşeriyete hoş görünecek lezâiz-i tahakkümâtı yapacak sâhib-i ağrâza müsâid bir zemîn olur. Binâen-aleyh bizdeki fırkaların şimdiki hal ile devâmı gayet zordur. Lâkin bir şirkette veya münevver'ül-fikr ve bî- taraf cânibinde tenkîdât-ı siyâsetten veya ehl-i ilm mâbeyninde nasîhat ve irşâd daha nâfi olur. Şimdi siyâsete karışan umûm cemiyetleri ya tevhîd veya lağv etmeli. Zîrâ hükûmet-i meşrûamız cemiyetimizdir.

Said-i Kürdî (S.129, s.535)

LÂZİM BİR NASÎHAT

Bu nasîhat iki taraflıdır. Biri ortada dönen şâyiâtı ihdâs edenlere diğeri de, bu şâyiâtı tetkîk ve muhâkeme etmeyerek diğerkilerine nakl ve rivâyet edenlere aittir.

Ortada dönen şâyiâların bir menbaı başlıca Fransızca neşrolunan Lâtürki gazetesiyile Fransızca-Almanca neşrolunan Osmanîşer Luid gazetesidir. Matbaaları zikr olunmayarak neşrolunan ilâvelerde bunlara ilhâk edilmelidir.

Şurasını beyân ederiz ki zâbitaca ittihâz kılınan tedâbîr sâyesinde vazîfeleri muayyen olmayarak çıkan ilâveler azaldı. Geçen nüshamızda irâe eylediğimiz tedâbîr ki matbaalara, mevzûlara, kârîlerimize zâbitaya ait idi. Onların tamamı tatbîki hâlinde matbaalara muayyen olmayarak bir ilâve bile neşri imkân hâricine çıkar.

Cümlemiz buna el birliğiyle çalışmak icâb-ı hamiyettir.

Ortada dönen şâyiâların bir kısım-ı mühimi, menbaı belli olmayanlarıdır. Buna çâre var ise de tatbîki biraz müşkildir. Çünkü babalarımızın bir darb-ı meselidir ki “Nâsın ağzı torba değil ki çekip büzesin.”

Size söylenen bir şâyiâyı ya mantıka vurmak veya zâbitaya haber vermek lâzım. Mantıka vurursanız, görürsünüz ki akıl kabûl etmez.

Zâbitaya mürâcaata gelince bu, mantıka vurmaktan daha kolaydır. Fakat size söyleyen mutlaka muârefeniz olan bir zâttır. Bu da ya samîmi dostunuzdur veya dost şeklinde dostunuzdur.

Samîmi dostunuz ise tabii kendisine nasîhat edip bu gibi şâyiâları nakl ve rivâyet etmemesini tenbîh edersiniz. Zâbitaya malûmât vermek hatırınıza bile gelmez.

Dost sûretinde hareket eden âşinâlarınızın bu yolda mantıksız ifâdâtına bakarak kendilerine acırsınız. Onları pençe-i inzibâta vermeyi tenezzül sayarsınız. Maksud onları intibâha davettir. Sükûtunuzla onu temîn etmiş olursunuz.

Zâbitaya malûmât verilse, zâbita ne yapacak? Şâyiânın menbâna çıkacak bunun için sizin duyduğunuz haberi size söyleyene kimin söylediğini, o da kimden duyduğunu bu da kimden işittiğini söyleye söyleye menbaa çıkmak icâb edecek, demek bir yalan için yüzlerce binlerce adamları celb ile sual lâzım gelecek bu ise muhâldir.

Şurasını kaydederiz ki her şâyiâ böyle değildir. Mürâcaata intizâr edilmeksizin zâbitaca tedâbîr-i lâzıme tevessül edilecekleri de vardır. Bundan nâşî zâbitamız teskîn-i ezhân ile mükelleftir. Yani hükûmet veya zâbita “resmî ilâve”ler neşrine mecbûrdur. Bunda hakikat-i halden başka bir şey olmaması lâzım geleceğini beyâna lüzûm yoktur. Herkes doğru söylemeye nâmûs-ı vicdân itibâriyle mecbûr olduğu gibi hükûmet cümlelerinin vâsîsi pederi olmak hasebiyle ifâl ve akvâl ve harekâtında âdil olmaya daha ziyâde mecbûrdur.

Evlâdını aldatıp hukûkuna tecâvüz eden bir peder nasıl sefih ve lâkayd addolunursa ırzı, namûsunu, malını, canını muhâfaza için vergi diye cebinden parasını asker diye evinden evlâdını aldığı tebasının hukûkuna bî-arafâne muhâfız olmayan hükûmet için söyleyecek söz kalmaz.

Meselâ geçen Pazar akşamı şahsı, mesleği, rengi malûm bir zât erkân-ı beldeden olan komşularına mürâcaatla “Bu akşam Baruthâne’deki müstahdem amele köyü basıp evleri yağma edecekler, aman birader! Geceyi müctemian geçirelim” der. Bu şâyi olur olmaz herkes korkar. Hatta bir takım ahâli kârgîr evlere ilticâ ederler. Bin endîşe, bin halecân.

Erbâb-ı itidâl ve basîret yetişebildiğine nasîhat ederler. Yetişemedikleri ile muvâzene-yi mantikiyesini kaybetmiş olanlar, yine halecân ve endîşe içinde sabahlarlar.

İnsâf edelim: O zât bunu komşusuna (belki iyilik olmak üzere) söyleyeceğine hükûmetin zâbita memûruna ihbâr etse daha münâsib olmaz mı idi?

Zâbitada derhâl ya deliller vâsıtasıyla veya heyet-i ihtiyâriyeler vâsıtasıyla ahâliye teminât itâ ederek vazîfesini ifâ etmiş olurdu.

Zâbita şu vazîfe-yi teskiniyesini ifâ edememiş veya ettirilmemiş ise vazîfe-yi tahkikiyesini bilâhâre ifâ ve ikmâl edip netîcesini merciine tevdiî etmiş olmak gerektir. Ahâliye böyle emniyet gelir.

Maksadımız kimseyi tahtie değıldir. Yakından bildiğimiz bir hâli misâl olarak izâhtır.

Hulâsaten deriz ki:

Evvelen: Hubb-ı vatan, selâmet-i millet başı için aslı olmayan şeyleri çıkarımlar artık sabretmek lütfunda bulunsunlar.

Sâniyen: Mantıksız şâyialar haber veren söz ebelerini dinlemeyelim.

Sâlisen: Selâmet-i umûmiyeye ait olarak duyulan havâdis üzerine hemen zâbitaya mürâcaatla nazar-ı dikkatine celb edip teminât-ı resmiye isteyelim. Ta ki bir su-i zân veya bir zehâb-ı mühim netîce-i müesifelere meydan vermiş olmasın.

Râbien: (Biz gazetecilere ait) Bizce sıhhat ve hakîkatine kâil olmadığımız malûmât ve şâyîâtı resen yazmakta ne de karşı gazetelerinden nakletmekte isticâl etmeyelim. Bilakis onların sehv ve hatalarını tashîh ederek kendilerini selâmet-i memlekete, teskîn-i ezhâna fevkalâde sû-i tesîri olacak havâdis ve şâyîâtı rastgele yazmaktan men edelim.

Bunlar yani karşı gazeteleri yazdıklarını ne dereceye kadar mutekid olarak yazıyorlar, ertesi günü dünkü yazdığının tamamen yanlış olduğunu asılsız bulunduğunu görünce ne dereceye kadar mahcûb oluyorlar bilemeyiz. Dünkü yanlışlıklardan bugün mahcûb olmayanlara ne demek lâzım ise onu diyelim. Böylelerinin mâhiyetini gösterelim.

Cemiyet-i Ulema-yı İslamiye (S.133, s.550-1)

VASIYYET-NAME-İ SİYASİ

Osmanlı eâzım-ı siyâsiyunundan sadr-ı esbak Keçecizâde Mehmed Fuad Paşa merhûmun Fransa'nın bahr-ı sefid sevâhilinde kâin Nis şehrinde bulunduğu zaman ve vefâtından birkaç vakit mukaddem cennet-mekân Sultan Abdülaziz merhûma hitâben yazıp irsâl ve takdîm eylediği vasiyyet-nâme-i siyâsidir ki hafîdleri Hikmet Beyefendi tarafından ihdâ olunmakla maal-mesâr aynen derc-i sütun eyliyoruz.¹⁷⁵

Padişahım

Birkaç gün ve belki birkaç saatten ziyâde ömrüm yoktur. Bu kalan müddeti de büyük ve mukaddes bir vazîfenin ifâsına hasr etmek ve son efkârımı yani müddet-i medîde-i hizmet bâ-nekbet-i acizânemin ismâr merrü'l-mezâkını zîr-pây-i sipihri-tilâsı mülûkânelerine vaz eylemek isterim. Rakîbem pîş-i nazar-ı hümâyûnlarına konulduğu hinde kulunuz bu dâr-ı fenâdan el çekmiş bulunacağımdan artık bu kerecik ifâdâtıma havâle-i sem ve itimâd buyurulabilir. Derîçe-i lahidden çıkan âvâz dâimâ sıdk ve sevâbtan dem-sâz olagelmıştır. Yedd-i müeyyid-i hümâyûnlarına Vedîatü'l-İlahiye olan makâm-ı hilâfetin şanı gibi muhâtarâtı dahi büyüktür. Vazâifini lâyıkıyla ifâ etmek için Zât-ı Hümâyûnları gâyet büyük mükedder bir hale her şeyden evvel ve herkesten ziyâde vâkıf ve câzim olmalısınız ki o hal Âl-i Osman Devleti'nin muhâtarada bulunmasıdır.

Cîrânımızın terakkiyât-ı seriâları ve ecdâdımızın hatîât-ı gayr-i müveccehleri bugünkü günden beri o derece buhranlı bir mevkie ilkâ etmiştir ki bunun tehlike-i azîme ve mübrimesinden kurtulmak için Zât-ı Hümâyûnları mâsebakla külliyyen kati rişte-i taalluk ile Devlet-i Aliyyelerini kesb-i kuvâ-yi cedîde cihetine sevk ve tesrîb buyurmaya mecburdurlar. Bazı nâdân vatan-perverler vesâit-i kadîmemizle şevket-i kadîmemizin kâbiliyet iddiâsını Zât-ı Şâhânelerine inandırmak isterler. Zehî hatâ-yı vâhimü'l-âkabe zehî afvolunmaz hayal! Neam, eğer hem-civârlarımız ecdâdımız asrındaki hallerinde kalmış olsaydılar vesâit-i kadîmemizle Zât-ı Hümâyûnları Avrupa'nın mer'iy'ül-hükm-i hikemi olmaktan âsân bir şey olamaz idi. Amma sad hayf ki Avrupa'da şimdiki cirânımız bundan iki yüz sene evvelki hallerinde değillerdir. Hepsi birden yürümüşler ve ileriye gitmişler ve bizi de pek geride bırakmışlardır.

¹⁷⁵ **Mizan'ın Dipnotu:** Arkadaşlarımızdan bazıları bu vasiyyet-nâmeyi başka bir menbaa atfetmek istiyorlarsa da elimizdeki nüsha-i asliyeye göre bu rivâyet bî-asıl ve esâstır.

Vâkıa bizde yürüdük ve şimdi Devlet-i Aliyyeniz ecdâd-ı izâmları asır ve zamanlarındaki heyet-i hükûmetlerin mahrûm olmuş oldukları esbâb-ı malûmâta mâlik olduğunda şüphe yoktur. Fakat ne çâre ki yalnız eski zamana nisbetle görülen şu tefevvuk asrımızın ihtiyâcâtına vefâ etmek derecesine vâsıl olmaya daha çok mesâfe vardır. Bugünkü günde Devlet-i Aliyyelerinin Avrupa kıtasında pâyidâr olabilmesi yalnız eslâf-ı izâmları kuvvetlerine erişmek ve belki onları geçmek değil, şimdiki hem-civârımızın kuvvetine erişmek ve belki onları geçmekle ancak hâsıl olabilir. Murâdımı daha ziyâde izâh ederim. Devlet-i Aliyyeniz İngiltere kadar kuvve-i mâliye ve Fransa kadar ulûm u maarife ve Rusya Devleti kadar asâkire mâlik olmadıkça selâmette olamaz derim. Bizce çok terakki yine bir şey değildir. Devlet-i Aliyyece behemehâl sâir düvel-i Avrupa'nın vâsıl olmuş oldukları derece-i terakkiyâtın hâsıl olması elzemdir.

Dünyanın birincisi olan memâlik-i şâhâneleri düvel-i Avrupa'dan her hangisi olursa olsun ona tefevvuk etmek esbâbını baligan-mâ-belag (bol bol) câmidir. Fakat buna ittisâl mutlakâ bir şartladır. O da bil-cümle usûl ve nizâmât-ı politikkiye mülkiye ve hukukiyemizin tecdîdidir. Kurûn-ı sâlefedede heyetin selâmetini mucib olmuş olan bir takım usûl ve kavânîn vardır ki heyet-i ictimâiye-i hâzıraca muzırrdır. İnsan müstaid-i kemâlât olduğu gibi istikmâl-i esbâb-ı ictimâiyesine çalışması dahi vazîfesidir. Lehülhamd hilkat-i beşeriyemizin şu muktezası ahkâm-ı diniye-i İslamiyeye dahi tamamiyle muvâfıktır. Zîrâ şeri mubîn İslamiyet bu âlemde dünya ve ebnâ-yı dünyanın ilerlemesine mahsûs ne kadar hakâyık-ı akliyye ve hikemiyye var ise onları mer minhum câmidir. Ve ne kadar bu din-i mübeyyin nâmına heyet-i ictimâiyemizin terakki yolunda meşâ ve hareketine zincir-i bend-i muhâlefet zum ve iddiâsında bulunanlar var ise asıl onlar dalâlettedirler. Edyân-ı sâirenin kâffesi bir takım lâyete gayyer ukudu ve mesâil-i akaid ile mukayyed olup bunlar terakki-i efkâr-ı beşeriyeye nice asırlar hâil olmuş iken yalnız şeref-i İslamiyet bir takım serâir-i teslîsiyye ve masûmiyet kâidelerinden âzâde olduğu cihetle bize âlemin terakkisi ile beraber gitmeyi ve kâffe-i tasarrufât-ı akliyemizi ilâ-gayri'n-nihâye tevsî ile (Etlübü'l-ilmü velev bis Sin) tenbîh-i celîlinde bize envâr-ı marifeti tâ aksâ-yı Çin ve mâ Çin'de aramaya taallüm eyler.

Ulûm-ı İslamiye ulûm-ı ecnebiyeden ayrı ve gayrı bir şeydir zann olunmak dahi câiz değildir. İlm bir der hûrşîd-i cihân-efruz gibi nûr-bahş-ı âlemi idrâkdir. Ve

madem ki itikâdımız da İslamiyet bil-cümle hakâyık ve irfânın merkez ve mebdelâdır. Muktezâ-yı tecelliyât-ı İlahiye Mecûs ve İslam, Medine ve Paris nerede ebnâ-yı beşere nâfi yeni bir nesne icâd ve ibdâ olunur ve hangi kavimde bir marifet-i cedîde zuhûra gelir ise ona derhal İslamiyet-i mutasarrıf olmak emr-i tabiidir.

Bu takdîrce Avrupa'nın ibdâ-gerdesi olan kavânîn ve vesâit-i muamelât-ı cedîdeyi istiâre etmeğimize hiçbir mâni ve mezâhim yoktur. Usûl-i diniyemize dair iyice tetebbuâtım olduğundan hakikat-i İslamiye'ye gayri matla değilim. Vâridât-ı hâtr-ı fikrin tazammun edeceği hikem ve manâları bilecek kadar zihnimde huzûr ve güşâyış henüz zâil olmadığından terk-i dağdağa-i dünya ile cenâb-ı mâlikü'l-mülke teslîm-i emânet edeceğim bir zamanda velî nimete ve din ve vatanıma karşı mürtekb-i cinâyet ve hıyânet olmayacağım bedfihdir. Binâen-aleyh Zât-ı Hümâyûnlarına sadâkat-i vicdân ile yemin ederim ki şu Avrupa'dan alınacak her bir usûl ve nizâmât-ı cedîdede ahkâm-ı diniyemize kat'an ve kat'iyyen mugâyeret yoktur. Ve şunu dahi kasem ederim ki şevket-i İslamiyenin selâmeti iş bu usûl ve nizâmâtı bilâ-teehhür ittihâz ve ihtiyâra mevkûf ve menûttur. Bunlarsız Avrupa'da hiçbir devletin bekâsı mümkün değildir.

Şunu dahi kasem ederek temîn ederim ki devletimizin usûlünü tebdîl ve tahvîl ederek mugâyir-i diyânet bir hareket ihtiyâr olunmuş olmayacağından başka bununla kâffe-i milel-i İslamiyeye ecdâd ve izâmlarının en bülend iştihârının ibrâzına muvaffak olamamış olduğu hizmet-i meşkûre ve meşrûa ve makbûle ve memdûhayı ifâ buyurmuş olacaktırlar. ...Teceddud-i kuvâmız emr-i mühim ve azîmi bir çok mesâili müştemildir ki bunların tafsîline kuvâma müstevlî olan zaafın ve müddet-i bakiyye-i hayatımın müsâadesi yoktur.

Fakat Zât-ı Hümâyûnları muhibb-i sâdık ve birâder-i gayr-i müfârıkı olduğum Zât-ı âlî-kadr gibi bir kâr-i güzâr-ı devlete mâliktirler ki o Zât-ı Devlet-i Aliyye'lerinin necât ve selâmetini ne esbâb ve vesâitin vücûduna mevkûf olduğuna herkesten ziyâde vâkıftır. Hemân Cenâb-ı Hak o vücûd-ı nâdir-i mevcûdu pek çok zaman efendimize bağışlasın. Zât-ı Hümâyûn-ı Şâhânelerine bir şey arz etmemişimdir ki o hired-kâra danışıp tasvîbini istihsâl etmemiş olayım. Bir büyük padişahın hüsn-i nazar ve itimâdı vükelâsına dâima bir kuvvet-i taze verdiğiinden müşârün-ileyh bil-cümle vüsûk ve emniyet-i şâhânelerine mazhar olmalıdır. Zât-ı Şâhânelerine şunu dahi tavsiyeye cesâret ederim ki hizmet-i devlet-i aliyyelerine

vakf-ı nefis etmiş öyle bir hayr-hâh bendelerinin dirâyet-i müslimesi vukûfsuz rüfekâsının tasibâtına uğramasın. Vire ârâ-yı sâibe ve hakikat-i bînânesi munassab-ı idrâkten mazûl adamlarla beraber gitmek mecbûriyetinde bulunmaktan ziyâde müşârün-ileyhi meftud edecek bir şey olamaz.

Münâsebât-ı hâriciyemiz üzerine çendi kelime arz etmeliyim. Devletimizin bu cihetle olan vazîfesi sahihen güç ve ye's verecek bir haldedir. Düşmanlarımıza yalnız mukavemete adem-i kifâyetimiz cihetle ecnebi dost ve müttefik aramaya mecbûruz. Bunların da yek-diğeriyle muhâsede ve muhâsama ve zaten haksızlıklarıyla beraber kuvvet ve kudretleri bizi tarîfi nâ-kâbil bir hal mevkie getirmiştir ki ednâ biz hukukumuzu muhâfaza etmek ecdâdımızın birkaç padişahlık memleketi zabt ve teshîre sarf etmemiş oldukları kuvvet ve himmete muhtaçdır.

Müttefiklerimiz içinde İngiltere Devleti birinci tabakadır da İngiltere'nin politikası dostluğu kavânîn-i netâmâtı gibi metindir. Devlet-i müşârün-ileyhin bize ettiği ve edeceği büyük hizmetlerinden hiçbir vakitte bizce istingâ kabul değildir. Her ne zuhûr eder ise etsin dünyanın en mutasallib ve celîl'ül-âsar bir kavmi olan İngiliz milleti bizimle itikâf etmekte dâimâ diğerlere müsâbık olacağı gibi dâire-i ittifâkımızdan dahi her halde en geride kalacağı umûr-ı bedihiyedir. İngiltere'nin bizi terk etmesini görmekten ise eyâletimizden birkaçını elden çıkarmak kullarınca ercâh ve evlâdır.

Fransa Devleti nihâyet derece-i hatrı gözedilecek ve ele alınacak bir müttefiktir. Bu da yalnız bize bir sûret-i müessirede îâne etmeye muktedir olduğu için değil belki bize sinnen-i helâki uzatabilmesi havf ve mütâlaasına mebnîdir. Farisi-i meydân dilâveri olmakla şöhret-gîr-i âlem olan millet-i müşârün-ileyhanın ef'âlinden garaz ve ıvazdan ziyâde sevk-i vicdânına etbâ etmek âdeti ve düşmanlarında bile velvele-i hüsn-i sît ve şân ulüvv-i efkâra meyl ve incizâbı muktezâ-yı mizâcıdır. Bu cihetle öyle bir fütüvvet-kâr milletin çâre-i muhâfaza-i ittifâkı efkârıyla beraber gitmek ve hem de dîde-i tasavvur ve tahayyülüne görünecek âsâr-ı terakkiyât meydana getirilmekle hâsıl olur. Fransa bir kere devamızdan meyûs olur ise bize muzırr sûr ve tedâbîre meyl ile cümleye pîşvâ olarak kârımızı etmâm edeceğinde şüphe yoktur...

Avusturya Devleti Avrupaca alâkaları gâilesiyle mukayyed olduğu cihetle şimdîye kadar memâlik-i şarkiyye olan nüfûzunu tahdîde mecbûr olmuş ve Kırım

Muhârebesi esnâsında pek büyük bir hata da bulunmuş idi. Devlet-i müşârün-ileyhe Almanya ittihâdı dâiresinden çıkarıldığı cihetle bademâ dâhiye-i şimâliyyeyi daha ziyâde çeşm-i imânla göreceğinden muhâtırının devlet-i aliyyece ne kadar mübrim ise kendisince dahi o rütbe-i muhakkak olduğuna kesb-i yakîn edeceğinden ve Viyana Kabinetosunun politikası riyet ve metânetle idâre olundukça Avusturya Devleti Devlet-i Aliyye'nin dâimâ müttelik-i tabiiyesi olacağına şüphe yoktur. Hatâ-i şarkiyyenin yüz seneden beri âsâyişini ihlâl etmekte olan ve cümlenin malûmu bulunan büyük fenâlık Avusturya Devleti'nin bilfil ittifâkı ve düvel-i garbiyyenin dahi Devlet-i Müşârün-ileyhe iltihâkı ile def olunabilir.

Prusya'ya gelince Devlet-i Müşârün-ileyh bu ana değin mesâil-i şarkiyyemiz hakkında külliyyen bir hal bî-kaydı da bulunmuş idi. Acül bir politikaya etbâ ederek Almanya'yı birleştirmek emel ve tasavvuru uğrunda bizi fedâ etmesi melhûzdur. Fakat temenni olunan var güc zuhûra geleceği bedîhî olan ittihâd hâsıl olduğu gibi Almanya dahi sâir düvel-i garbiyye derecesinde mesele-i şarkiyyede alâkadâr olduğunu derk ve hissedeceği baîd'ül-ihimâl değildir. Allah vere de Avusturya'nın muhâlefetine Rumeli kıtasında kâin eyâletimizi çâr-nâ-çâr istilâyâ düşmanlarımızı sevk ile vâris olmak dâiyyesinde bulunmuş olmaya. Sevk-i kelim bahsi bi't-tabi düşmanımız olan Rusya Devleti'ne intikâl ettirir. Devlet-i Müşârün-ileyhenin şarka doğru tevsî-i Moskofluğun hasâis-i mübrimesindedir. Ben de Rusya menestrosu bulunmuş oaydım Kostantiniye'yi fethetmek için cihânı târ u mâr eder idim. Rusyalıların etvâr-ı tasallut-kârânelerine izhâr-ı taaccüb ve şikâyet etmemeliyiz. Vaktiyle Kıyâsare-i Kostantiniye Devleti'ne ettiğimizi şimdi onlar bize bir tarz-ı âhirde yapıyorlar. Müskolü'nün tecâvüzâtından kendimizi muhâfaza için yalnız hukukumuz istinâd etmeklik aynı gaflet ve mahz-ı hiffettir. O tarafca bize lâzım olan şey başlıca kuvvet-i fahiredir. Bu da iâde-i hayatına çalışılan bizim tâb u tüvânı kesilmiş eski kuvvetimiz değildir. Belki müttihârenin tahkîkât ve keşviyât-ı ilmiyeleri ile bütün milel-i Avrupa'nın ellerine verdikleri yeni ve dayanılmaz kuvvettir. Çar Deli Petro zamanından beri Rusya Devleti muhayyer-i ukûl terakkiyât icrâ edip memâlikinde yapılmakta olan demiryolları kariben kuvvetini on katına iblâ eyleyecektir. Kullarına en ziyâde dehşet veren şey Avrupa milletlerinin umûm ve ekseriyeti Rusya'nın tecâvüzât-ı âtiyesine yavaş yavaş tahammüle ülfet ediyor gibi görünmesidir. Merkez-i Asya'da cereyân etmekte olan vukûât hakkında İngiltere'nin

sûret-i bî kaydîde görünmesi kullarını derya-yı hayret ve haşyete saldığı eyâlet-i Kafkasya'nın teskîn-i ihtilâlâtı üzerine Rusya Devleti'nin mevkiince hâsıl olan tahavvül-i azîm dahi fevk'al-âde mucib-i hadşe-i derûn olmaktadır. İşte şu mütâlaalara mebnî hüdân-kerde Rusya'nın bize en şiddetli hücumu Anadolu kıtasına doğru olacağı kullarınca şâibe-i iştibâhtan berîdir.

Bu cihetle bil-cümle himemm ve ikdam muvaffakiyet encâm-ı şâhâneleri kuvve-i beriyye ve bahriyemizin tanzîmi cihetine matûf ve masrûf buyurulmalıdır. Kim bilir müttefiklerimiz her vakit imdâdımıza yetişmeye muktedir olabilirler mi? Avrupaca dâhili bir gâile ve Rusya'da bir Bismark zuhûru âlemin halini değiştirebilir. Devletlerde hatadan müberrâ olamadığını teslim ederim. Ve bunlar herkesten ziyâde nekâis ve hataya mübtelâdır diye bilirim. Fakat dünyada usûl-i hükûmeti-i cebriyyenin en muvahhiş ve muhavvefi olan Rusya Devleti yüz milyon barbarın başına geçip bunları medeniyetin tehiyye ve âdâd eylediği ıslaha ile teslîh ve techîz ederek her adamda Fransa cesâmetinde bir eyâlet ve imâretin nâm ve neşâtını sahife-i âlemden mahv ve nâ-bûd ve bir taraftan Asya-i kuvve-i kahiresiyle istilâ ve teshîr ve diğer taraftan İslavlık ittihâd-ı efkârıyla Avrupa'nın esâs istiklâliyetini rehin indirâs etmekle beraber ara sıra dahi sulhe aşk ve muhabbetten ve fütûhât-ı cedîdeye sahîhen ve hâlisen adem-i rağbetten lâf-ı güzâfına şâyân-ı istigrab bir kayıtsızlıkla izhâr olunan gammaz olunan müsâmahanın ser ve hükûmet-i belîgasını tefehhüm-i akl-ı kâsırânemce bir türlü kabul olamıyor.

Rusya bahsî kelâmı bi't-tabi İran Devleti'ne de intikâl ettirir. Fitne ve heyecândan gayr-i hâli ve Şiilik taassi ile mesmuk ve mâli olan İran Devleti cemi zamanda âdâmızın muîn ve yâveri ve Kırım Muhârebesi'nde dahi Rusya'nın hem-âhenin ve kafadârı olmuş idi. Ol vakit niyât-ı hasmânesini fiile çıkaramayışı dahi mücerred düvel-i garbiyye diplomasiyasının tedâbir-i müteyakkızâneleri eseridir. Bugünkü günde büsbütün Petersburg kabinetosunun ferman-berîdir. Devlet-i Aliyye harekâtında serbest ve muhtar oldukça nâdan ve nâtuvân ve itibârsızlıkla sahib-i ünvan olan İran bizimle mugâraza çıkaramaz. Fakat Rusya ile aramız bozulduğu gibi politikaca bu devlete metâ ve askerliği ve husûsiyle Devlet-i Aliyye'ye olan adâvet ve hasedi eseri olarak riâyet-i hatırına her ne denli çalışılsa yine en kavî düşmanımız sırasında bulunacağı bî-iştihâhtır. Şükürler olsun ki Devlet-i Aliyye idâre-i vahşiyâne altında ezilmez ve dava-yı saltanat eder ümerânın dest-i keşmekeşlerinde kalmış olan

ve her taraftan bir takım akvâm-ı seniyye ile muhât olan Acemistan'ı dâire-i hürmet ve edebte tutabilecek kuvve-i maddiye ve maneviyeye mâliktir. İran tarafında Asyaca olan münâfiimize müteallik ve bizce külliyyen meçhûl birkaç muğallak meseleler vardır ki bunları Zât-ı şevket-simat Hazret-i Padişahilerine yalnız Ali Paşa bendeki tarif ü takrîr edebilirler.

Yunanistan'ı da unutmayalım. Vakıa Yunan Devleti haddizâtında bir şey demek değilse de bir hısım devlet nâmına bu zill-i bî-cisim hükûmeti musırr-ı nâberceste asâbü'l-bedâhe mecmuat-ı heyet-i düvele yazdıkları vakit bundan iki bin sene evvel münkarız olmuş bir milleti ihyâ ediyoruz zannetmişler idi. Fakat "Umruz" ile "Aristo" nun kadem-nihâde-i mehd-i vücûd oldukları memleketin eski saltanatını idâre edelim derken bir büyük fitne ve şekâvet ve haydudluk ocağı uyandırdılar. Vakıa Devlet-i Aliyye Rum tebası içinde dirâyet-kâr memur bulabilir ise de Rum milletinin muktezâ-yı tiynet-i asliyeleri Devlet-i Aliyye'ye dâimâ adâvet üzere bulunması emr-i tabiidir. Her çend eski Yunanlıların satvet-i kadîmesi ile şimdiki Rumların bulunduğu zamanın mâbeynimizi bir uzun müddette kavm-i mezkûr eski hasletini kaybederek ahlâk ve terbiyece müzellel cehâlet ve nâdeniye nâzil olmuş ise de muktezâ-yı gurur mecnunâneleri nezd-i ulü'l-nihâde kadr-i kadîmden beri şikest ve dûn olan ve devlet-i şarkiyeyi bir zaman daha îade etmek ümîdinde kalabilirler. Mağrûr ve mütelevvin iş bu kavm-i müstehak teşebbüsât-ı hasmânesinden bizi yine kendi kibir ve tahavvütleri ile ahâli-i şarkiyeyi günden güne kendilerinden tenfir ve tebrîd eden hod-pesendi ve ona niyetleri vikâye edecektir. Mütâlaât-ı mesrudeye binâen Devlet-i Aliyye Rumlar'ı mümkün mertebe sâir teba-i Hristiyaniesinden bir mâl-i bî-gâne ki ve tebâda tutmalıdır. Ve ale'l-husûs Bulgarlar'ı ne Rusya ve ne Katolik kiliselerine meyl ettirmeksizin Rum kilisesinin ribka-i esâretinden tahlîs etmelidir. Ve bir de Bâbîâli Ermeniler'le Rum kilisesinin içtimâi ve ittihâdi yolunda edilecek entrikalara hiçbir vechile ağmâz ve müsâmaha etmemelidir. Ve belki teba-i Hristiyanie içinde efrâd-ı beşeri ruhâbînin tesîr-i nüfûzundan kurtararak birbirleriyle telîf ve takrîb eden filosofânenin intişârına hizmet eylemelidir. Maa-ma-fih itikâdımcı Devlet-i Aliyye için muhsenâtı en müsellemler olan politika devletin her türlü menâzıa ve mesâil-i diniye mâ-fevkinde bulunmasıdır.... İdâre-i dâhiliyemizde bil-cümle himem ve mesâimimiz ahâli-i şarkiyeye teşkîl eden anâsır-ı muhtelifenin birbirleriyle imtizâc ve ittihâdlarıyla millet-i vâhide hâline konulmasına matûf

olmalıdır. Bu ittihâd hâsıl olmadıkça devletimizin bekâsı bana bayâğı muhâl kabîlinden görünür. Zîrâ bu devlet-i cesime bundan böyle bi'l-hassa ne Rumlar'ın ve ne Slavlar'ın ve ne de şu veya bu kavmin olamaz. Şark devletinin bekâsı ancak ahâli-i şarkiyenin ittihâdıyla olur.

Bir büyük Almanya ve kırk milyon nüfusu hâvi bir Fransa ve hududu yedd-i kudretle yapılmış olan İngiltere gibi düvel-i muazzama muktezâ-yı kuvve-i kahire ve mamûriyet-i âleme fâide-i zâhireleri bu kârgâh âlemde bir zaman daha fermân-ı fermâ-yı istibdâd ve istikrâr olabilirler. Fakat ne kendülere ve ne hayat-i içtimâiyye-i beşeriyye hayrı olmayan Karadağ ve Sırb ve memleketin ve meselâ bir Ermeni Devleti cihângîrân-ı eslâfın eyyâd-ı keşmekeşlerinden erte ve yalnız kalmış bir takım komitelerdir ki bunlar bundan böyle gelecek mütegalibenin şikâri olmaktan ve bu cihetle ebnâ-yı beşerin terakkiyâtına ve dünyanın sâlih ve âsâyışine muzırından başka fâideleri olamaz. Asrımızda teşkilât-ı düveliyye usûl ve kâidelerinin pâyidâr olmaya en kabiliyetlisi büyük büyük milletlerden mürekkeb ve müteşekkil olanlarıdır. Bu cihetle devletimizi inkırâzdan kurtarmanın çâre-i münferidi memleketimizde mevcûd olan kavmiyet-i muhtelifeyi ihtilâf-ı ayîn ve mezhebe bakmayarak cedîd ve vasî ve metîn bir esâs üzerine yeniden tesîs ve tanzîm etmektir. Ve böyle bir usûle müsâvâtın teba-i Hristiyaniyeye ebvâb-ı münâsibi küşâd eylemesi tabii olup bunda dahi bizce cidden ve hakîkten müşkilât vardır. Yakın vakitlere kadar kendilerini taht-ı itaattan tutan ribka-i tahakkümden kurtulan Hristiyanlarımız eski mâlik rikâblarına rekâbet etmeklerinin ve nâz ve isti'câlleri gün gibi zâhir ve ale'l-husûs Ermeniler'in bu bâbda olan verziş ve inhimâk ve tehâlikleri cümleye fâikdir. Binâen-aleyh rütbe ve memuriyetler Hristiyanlarda yalnız ittihâd ebnâ-yı vatan-ı kâide ve usûlünü kabul edenlere hasr olunmalıdır. Kâffe-i teba-i Hristiyaniyemiz ruhânî ve politikî iki diyânetle mütedennidirler. Devlet-i Aliyye bunların diyânet ve ruhâniyeleri hakkında külliyyen ve ittihâz-ı usûl-i bî- tarafı ile bil-cümle dikkat ve itinâsını diyânet ve politikiyeleri cihetine atfedilmelidir. Çünkü bunların efkâr-ı politikamızda bekâmımızla telîf ve imtizâcî nâ-kâbil pek çok şeyler vardır. Vüzerâ-yı Devlet-i Aliyye'den birinin filan veyahut falan diyânette bulunmasında beis olmayıp fakat ittihâd-ı ebnâ-yı vatan usûlünün mugâyiri olarak bir Bizantis Devleti veyâhut bir Van Kraliyeti teşkîliyyetinin taraf-dârı bulunur ise çünkü bu mâkûleler hamiyetsiz adam demek olacaklarından bunların memuriyetten def ve

tebîdleri derece-i vücûbdadır. Hulâsa bizce bir memurda aranılacak ebnâ-yı memleketin müsâvâtıyla vücûd-ı devlet ve vatanın ve hiddet-i usûlünü kabul ve tasdîktir.

Ancak bu usûl-i muhâsin-i şümûlün hâmil olduğu ismâr-ı nâfia ve muhayyirü'l-ukûlü iktitâf devlet-i Aliye ve memâlik-i şâhânelerinde ahlâk-ı hukuk madde-i mutenâ behâsının muhavver lâyıkında cereyân için muhâkemin ıslah ve tanzîmine sarf-ı nakdine-i ihtimâma muhtaç ve mütevakkıftır. Vâkıa bu emr-i asırdır. Fakat vücûb ve ehemmiyeti müstağni-i tefsîrdir. Muhâkemin tanzîmiyle usûl-i ihkâk ve teba ve zîr-destân padişahilerinin mal ve canı bir memâlik-i şâhânelerinde dahi emniyet-i sahîha altına alınmadıktan sonra Devlet-i Aliyyelerinin en birinci derecede mütehattim zimmet himmeti olacak tedbîr turuk û maâbirin teksîr ve tevfidir. Memâlik-i Şâhânelerinde dahi Avrupa memâlikinde olduğu kadar demiryolları vücûda geldiği gün Zât-ı maâlî-simât cenâb-ı mülükânelerinin dünyanın birinci devletinin padişahı olmuş olacakları vâreste-i kayd-ı beyândır. Heyet-i içtimâiyeye-i beşeriyenin esâs mücerredi ve devletlerde maddi ve manevi ulüvv-i şân ve münezzeletin menşe ve müfzî olan bu cihetle hamiyeti tabîr ve tarife gelmeyen bir madde dahi marûf-ı umûmiyedir. Donanma, asker, mülk hepsi bununla kâim olup böyle bir esâs kuvvî olmadıkça ne kuvvet, ne istiklâliyet, ne hükûmet ve ne de devâm-ı feyz ve terakki el-hâsıl hiçbir şey tasavvur edemem.

Ahkâm-ı diniyemizin bu derece hüner ve maarif-perver olmasıyla berâber bir çok esbâba mebnî memleketimizde marif pek geride kalmıştır. Halbuki bizde mevcûd olan bî-hesab medâris ve idâreleri için bilâ-fâide sarf ve itlâf olunmakta olan lâ-tahsil-i mebâliğ bir büyük usûl-i maarif-i umûmiye-i milliye teşkîli için elimizde hazır ve tükenmez bir sermayedir. Bununla şu tasavvur-ı hayrı hayyiz-i fi'le çıkarmaya muvaffak olamadım ise bu da mücerred mütevâliü'l-zuhûr bir takım esbâb-ı mânia haylûletine mebnîdir. Dünyada bundan şanlı müsmir bir hizmet daha tahayyül olunamayacağından bu yolda ahlâkımın muvaffakiyetini temenni ederim. Yukarıdan beri arz eylediğim mülâhazâttan dolayı ihvân demek ekseriyetin bana mübâlâtsizlik isnâdıyla arkamda ta'n û teşnî edeceklerini bilirim. Onlar benim ne efkârımı ve ne de lisânımı anlayabilecek bir halde bulunmadıklarından bence mazûrdurlar. Fakat korkarım ki bir gün

Bana kâfir diyenin kendi de imân olsa

Dinime ta'n edecek bari Müslüman olsa
beyitinin sırrı hakkımda zâhir ve bu yolda bana tan-endâz olan câhil sofulardan ziyâde Müslüman müttedîn olduğumu ve İslamın selâmeti uğruna fedâ-yı can edenlerde bile kulunuz kadar çalışmış kimse olmadığı sâbit-i bâhire olur ise de havfım bu ki o zaman işten geçmiş olmaya.

Her türlü kavânîn-i İlâhiye ve beşeriyenin bize talîm eylediği birinci vazîfe muhâfaza-i zâtiye kâidesi olup kullarının dahi müteşebbüs icrâsı olduğum ıslahâtta şevket-i İslamiyenin bekâ ve muhâfazasından başka hiçbir maksad ve muttalib-i manzûrum olmadı. Şu kadar ki bekâmızı öyle bir takım israiliyâta ale'l-amyâ itikâd etmekte aramayıp Hakk celle ve alâ hazretlerinin gerek bu ümmet-i merhûmeye ve gerek milel-i sâireye bahş ve itâ-yı İlâhiyesi olan envâr-ı ilm ve marifet yolunda taharriye çalıştım. Dest-i raşed-dâr bundan ziyâde yazmaya bî-iktidâr olduğumdan bu kadarla hatm-i kelâm eder...

Ve hasbe'l-beşeriye mübtelâ olduğu nekâisle berâber ebnâ-yı cinsine ve sa'y mertebe hayra çalışmaktan bir an hâli olmamış olan haml-i sakîl gavâil altında bilâ-tahassür ve bâ-kemâl teslimiyet ve tevekkül mümin-i muvahhid olarak terk-i libâs müsteâr-ı hayat eden bir bende-i felâket-zedenin hâtıra-i dem vasiyyeti olan iş bu lâyiha-i müstemendânesinin nezdimiz himmet vefd hazret-i mülk-dârilerinde is'âf ve kabûle sezâ-vâr buyurulmasını istirhâm eylerim.

Keçecizade Mehmed Fuad Paşa

(S.1, s.4), (S.2, s.6), (S.6, s.4), (S.9,s.4), (S.12, s.5-6)

İFÂDE-İ MAHSÛSA:

İZÂHÂT-I LÂZİME

Bizim kadar diyemeyiz, lâkin zannetmeyiniz ki bizden daha ziyâde hâlis ve menâfi uğrunda her fedâkârlığa hazır vatanımızın başka muhibleri daha bulunabilsin. Maîşet-i medeniyye ve tabiat-ı fıriyye-i insaniyye iktizâsından olan bazı ani huzûzât müstesnâ tutulursa hemen on altı yaşımızdan beri bütün varlığımız Osmanlı mülk ve devletinin umûr-ı hayriyesiyle uğraşmaktan başka bir şeyde lezzet duymamıştır.

Daha Rusya memâlikinde mektep peykelerinde oturduğumuz sırada ömrümüzü devlet-i ebed-müddetin hüsn-i hizmetine vakfetmeye karar vermiş idik. Cenâb-ı Allah ve vicdanımıza karşı akdedilen iş bu taahhüden nükûl etmek hatırımıza gelmedi ve hatta taahhüden nâşi rahatsızlıklara uğradığımız halde hiçbir vakitte pişman olmadık. Bil-akis müşkilât ve mühâcemât içinde kalıp üzüldükçe ye's yerine vücûdumuzda fazla bir gayret ve fikrimizde fazla bir ümîd peydâ olurdu.

Evvel ve âhir nuhbe-i âmâlimiz hizmet ve “ubûdiyyet”-i hâlisa olduğu halde vücûdunda devlet ve milletin tecessüm etmesi lâzım gelen zât-ı âli-makâm hakkında icrâsına henüz bir kimsenin cüret edemediği bir sûrette tecâvüz etmek kabâhatini ihtiyâr ettik! Yanlış bir fikre zâhib olmalarını kârilerimize ricâ ederiz. “Kabâhat ihtiyâr ettik” demekle geçmişten nükûle ve geleceği temîne medâr olacak tevbe ve istiğfâr cihetine doğru adım atmak istemedik. Sözümler söz olduğu gibi fiilimizin fâili dahi biziz. Hareket-i vâkıamızın mesûliyetinden kaçınmak tasavvuru şöyle dursun hatta o hareketi şimdiye kadar ihtiyâr etmemiş olsaydık hemen şimdi ifâsına kıyâm etmeyi borç bilirdik. Çünkü ihtiyâr-ı hamîyyet vâcib ve millet ve devletin temîn-i bekâları için lâzım olan bir hareket idi.

O ifâdeden yegâne maksadımız kârilerimize karşı borçlu olduğumuzu his eylediğimiz bazı tafsîlât ve izâhâtı daha kolayca tasvîr edebilmekten ibârettir.

Bizde umûr-ı devlet o kadar karışık ki künh ve esâsına vâkıf olmayan ecnebîler idâre-i hükûmetimizi hemen kaybolmaya mahkûm bir heyet-i atıka addetmek için tereddüd eylemezler. Memâlik-i Mahrûsaya taksîm olunacak bir miras nazarıyla bakılmasının hikmeti budur.

Ne kadar büyük ümîdler ve ne derecede tatlı hülyalarla memleketimden hicret ve zîr-i himâye-i hilâfete ilticâ eylediğimi mümkün değil tahmîn edemezsiniz, şu kadarını size diyebilirim ki şu ümîd ve hülyalar içinde küllî veya cüzî sûrette hodbîn-âne enâniyetimi okşayanı yoktu. Zaten ben de benlik gayre müfîd olabildiğim anda hissettiğim lezzetten ibârettir.

Lâkin iş bu “gayr” dahi yüze taksîm olunursa mutlakâ doksan dokuz cüzî mülk ve devlet denilen vâhid-i müşterekin hissesine rastgelir.

Hizmet-i mülk ve devlete duhûlümünden iki sene sonra kapının mesleği ve aklâmının ahvâli ile müdâvimlerinin ahlâk ve “âmâlini” öğrenerek ben dahi meyûs oldum ve hayırlı bir iş görülmek ihtimâlinden keliyâ kat ümîd etmek raddesine

geldim, hiç olmazsa çürüyüp kokmuş olan devâir-i resmiyenin vahîm havâsından kurtulmak ve uçuruma doğru muntazamân kaymakta olduğu hissolan heyet-i idâreden mümkün mertebe uzak bulunmak mülâhazasıyla Mekteb-i Mülkiye'nin hîn-i küşâdında bir ders istihsâli için müsâraat gösterdim. Tarih dersine besmele ettiğimden henüz bir sene geçmemiş idi ki bütün âmâl-i sâbıkam daha tatlı ve daha kuvvetli olarak avdet eylediler ve –Ayastefanos Muâhedesine vaz-ı imzâ olunduğu yevm-i menhûs bile dâhil olmak şartıyla– bir daha beni terk etmediler.

Ümîdlerimi bu kadar kavî sûrette iade eden hal Türk ve Osmanlı çocuklarında müşâhede ettiğim fitrî istidâd ve kabiliyet idi. Fi'l-hakîka şimdiye kadar gördüğüm emsallerinden o kadar farklı buldum ki Türk kavminin gayet parlak bir istikbâl-i medeniye mâlik olacaklarına hiçbir şüphem kalmadı.

Serbestî-cûyâne ifâdât şöyle dursun, hatta hakikat-perverâne mütâlaat bile idârece “mühlik” sayıldığından idâreyi gücendirmek ihtirâz dumanına boğulmuş bazı felsefe imâlarının henüz on iki yaşlarında bulunan etfâl tarafından tamamıyla ihâta ve tamîk edilerek tasvîr olunduklarını kemâl-i meserret ve iftihâr ile gördüm. Biraz genişçe bir meydan teneffüs bulunduğu halde iş bu istidâd-ı fitriyenin ne güzel sûrette semere-dâr olabileceğini düşündüm. Bunun için bütün gayretimi neşr-i maarife hasretmeye karar verdim. Ve erbâbını imtisâle teşvîkten geri durmadım. Haftada yirmi üç ders almak cesareti bundan ileri gelmişti.

Mizan'ı tevsi-i dâire eylemiş ders kürsüsü makâmına koyabilmek husûsundaki gayret dahi bundan idi.

Mizan 39. nüshasında münderic “Müşkil Bir Vazîfe-i Ubûdiyyet” bend-i mahsûsasına gelinceye kadar Saray-ı Hümâyûnca Bâbîâli'nin ve bi'l-hassa Sadrazam Kâmil Paşa'nın mürevvec-ı efkârı addolunduğu gibi, Bâbîâli'ce dahi Saray-ı Hümâyûn erkânının ve hatta bizzat padişahın teşvîk ve himâyesi olmasa bu kadar cüret ihtiyâr edilemez mütâlaasına müsteniden Saray'ın mürevvec-ı efkârı zannedildi. İş bu iki cenâhlı sersemlik esâsen Mizan'ın menâfine muhâlif olmadığı cihetle istifini bozmaksızın vazîfesine devam etmekten iyisini bulamadı.

Unutulmayacak ahvâldendir ki Saray-ı Hümâyûn'un nâ-becâ ve muzırr müdâhalâtı aleyhine yazıldığı zâhir olan gazete mündericâtının en şiddetlisi olup âdetâ Bâbîâli nüfûzunun îadesi vücûbunu gösteren mezkûr bend-i mahsûs her nasılsa Zât-ı Şâhâne'nin lehinde yazılmış bir medh makâmında telakkî olunarak Yıldız'dan

tekdîr yıldırımları yerine taltîf-i âsârının nüzü'lünü, Bâbîâli'den dahi zımnî tahsîn yerine alenî tatîl kararının sudûrunu dâi olarak bizi hayrette bırakmış idi!

Vatan-perverâne esef etmek husûsu müstesnâ tutulduğu halde **Mizan**'ın bunda dahi kaybedeceği olmadığı için mesleğinden şaşmadı.

Mizan 44. nüshasında şimdiki sadâret namzedlerinin içinde en hırslısı addolunan bir Vezir-i Âli-şân'ın istimâl-i kalemiyle cilve-nümâ olan bir jurnalcik ile kapandığı günden beri Yıldız Saray-ı Hümayûn'un adem-i emniyetine uğradı. Bu sebepten olarak tatîller intizâm-ı mahsûs üzere –bir maarif-perverin sâyesinde keliyâ ilgâsına kadar– devam eylemiş idi!

Maksad-ı aslî bu gibi ısrarlarla halkta fikr-i enâniyeti uyandırmak olduğu için tatîllerin kâideden hâli kalmadığını görünce vazîfe etmemeye başlamış idik, fakat gazetenin keliyâ ilgâsı ve bilhassa hakk-ı sükût makâmında Duyûn-ı Umûmiye'de mahbûsiyet aslâ işimize gelmedi. Zaten komiserlik yâverân-ı şehriyârîden birinin tecâvüz-kârâne nisbeti semeresi olarak kaza-i uhdemize tesâdüf eylemiş olup onu vicdânımızda bir bâr-ı azîm makâmında taşıdığımız ve Kâmil Paşa'nın manâsız isnâd ve iddiâsı üzerine şüpheye dûçâr olmuş olan haysiyet ve liyâkat-ı zâtîyenin iâde-i itibâr etmesi için lâzım olan birkaç aylık sükûttan sonra mizan veyahut mutasavver olan imtizâc vesîlesiyle o bârdan kurtulmak üzere can attığımız evrâk-ı mutaaddide ve makbûle ile müsbet olduğu halde hatta Mizan'ı mütâlâa ettiklerini izhârdan ihtirâz eden bir takım erbâb-ı “gayret ve âdâb”dan (Zaten Mizan'ı neşirden maksadı böyle bir yağlı memuriyeti kapmadan ibâret idi) misüllü bayağı iftirâlara hedef olmaktan kurtulamadık.

Fakat bundan husûlu tabii olan teessür gayretimize hâlel vermedi. Zîrâ esasen gayretimiz bâ-husûs akl ve zekâları öyle yalnız astar cihetinde zâhir olan acz ve hased kumkumalarının câhilâne teveccühlerini tahsîl edebilmek şerefine münhasır değildi.

İki sene mukaddem Macaristan Millet Meclisi Azâsından Kont Aponyi ye bir mektup yazıp Bosna Sarayında ikâmetle Mizan'ı çıkarmak üzere Mösyö Kalay nezdinde tavassut etmesini ricâ eylemişim.

Cevaben Bosna Saray'da olamayıp istediğim halde Yaş'ta da olabileceğini öğrendim. Fakat Memâlik-i İslâmiye'den hârice çıkmak istemediğimden gazetemi

Mısır'da çıkarmaya karar verdiğim hiç olmazsa on beş kadar muteber zâtça malûm idi.

Şimdiye kadar tasavvurun icrâsına mâni olmuş olan mâde Şevketlü Padişahımızı tarîk-i selâmete sevk edebilmek ümîdimin henüz zâil olmaması husûsundan ibâret idi. Zîrâ tasavvur etmek elimden gelmez idi ki ibtidâ Cenâb-ı Allah ile Hazreti Resûlü'nün o evâmîr ve nesâyihine, sonra da her biri birer kahraman olan bunca ecdâdının ibret-nümâ vedfalarına zıt ve muzırr olan bazı hissiyât "reşîd" olan bir insan için rehber olabilsin.

İş bu dehşetli hakikat âkıbet yıldırım gibi fikr-i hulûs ve sadâkatimi alt üst ettiği gibi, ona takaddüm eden bir iki vakıa dahi artık vakit kaybetmek câiz olmadığını göstermiş idi.

Bu vakalardan biri Mekteb-i Mülkiye-i Tarih Muallimliği'nden yani yegâne vesîle-i hüsn-i hizmetten mahrûmiyetim, diğeri dahi Sadrazam Cevat Paşa ile cereyân eden bir hâdise-i acîbemdir!

İş bu hadise Tarih-i Osmaniye altın hurûfla değil, tarih-i âleme kalınca kara kalem ile geçirilecek hâdisât-ı mühimme-i nâdireden bulunduğu cihetle bir az tafsîlen izâhına kârilerimden müsaade talep ederim isterim ki Cağaloğlu'nda arz-ı vücûd eden Mahmut Nedim Paşa Türbesi ahvâle az çok vâkıf ashâb-ı hamîyyet için gelip geçer iken ne hizmet icrâ ediyorsa şu vaka dahi erbâb-ı mütâlaaya aynı hizmeti kıyâmete kadar ifâ ededursun!

Duyûn-ı Umûmiye Komiserliğine bir gün resmî tezkere gelir. Meali Fransa kuru üzümün ithâlini tasîb ettiğinden Aydın vilayeti dâhilinde yüz binlerce halkın zarûrete düştüğünü mübîn istihâm-nâmeden bahisle buna Duyûn-ı Umûmiyece bir çâreye bakılmasından ibâret idi. Yalnız Duyûn-ı Umûmiyece çâreye bakılması mümkün olmadığı cihetle işin ehemmiyet ve müstaceliyyetine binâen vakit kaybetmemek için Meclis'e yazmakla beraber Bâbîâli'ce bir tedbîr-i fevk'al-âde ittihâzı lüzûmunu imâ-yı hazîneye de cevap verildi.

Arada tahminen sekiz ay geçtikten sonra iş bir ramak olsun ilerlememiş olduğu halde –yani evvelce muhâberede bulunan o Bâbîâli ve Hazîne değilmiş gibi tekrar öylece iş komiserliğe gelmesin mi?

Artık tahammülüm kalmadı. Yegâne ümîd-var olduğum cihete mürâcaat ettim. Bazı Mabeynciler içinde en mümtaz olanı bulup ne gibi çâre ittihâz olunabileceğini anlattım ve bunun için irâdeye ihtiyaç olduğunu söyledim.

– Efendim, böyle şeyleri Bâbîâli yapıvermelidir. Bir adam (yani Padişah) her şeyin arkasından yetişemez.

– İki, Bâbîâli yapıvermelidir buyurursunuz. Fakat hangi Bâbîâli ?

– O ne demek! Bâbîâli kaç tane ki böyle söylenirsiniz?

– Biz Bâbîâli’yi görmüyoruz ve bulamıyoruz,

– (Hiddetle) Allah’ı seversiniz beni böyle lak ırdılar ile yormayınız.

– (Kezâ) ben sizi yormak istemiyorum. Siz yorulmaya tâlib oluyorsunuz işinize gelince güyâ Bâbîâli dünyada mevcûd değilmiş gibi bildiğiniz gibi işlerinizi becermekten sıkılmazsınız. Size taalluku olmayan işler için Bâbîâli lafzını atıveriyorsunuz. Siz Bâbîâli’yi bıraktınız mı ki hîn-i hacette mürâcaat edebilelim.

Muhâtabım odasından çıkmaktan iyisini bulamadı. Zîrâ yalnız olmayıp odanın içinde Mabeyn erkânından biri dahi mevcûd idi ki jurnal etmesi melhûz idi. Jurnalı canıma minnetti. Çünkü “arz”ın alâsı olacaktı. Muhâtabımın işine ise belki gelmezdi.

Beş gün kadar bekledim. Ses çıkmadı. Aydın bî-çârelerinin işi ise öylece duruyordu! Hükûmeti teşkîl eden bizim gibi yüreksizlerin himmet ve âtîfetlerine intizâr ediyordu. Yüreğime darlık geldi. Pek de büyük bir şey ümîd etmediğim halde hiç olmazsa vicdânımı teskîn eylemiş olurum mütâlaasıyla doğruca Bâbîâli’ye gidip Sadrazam Cevat Paşa’nın huzuruna bir çok intizârdan sonra dâhil olabildim.

– Efendimiz, falan şey hakkında sekiz ay evvel şöyle bir tezkere gelmiş idi. Kulunuz da şöyle bir cevap verdim. Bâbîâlice bir tedbîr-i fevk’al-âde ittihâzından başka çâre yokken şimdi yine aynı yazıyorlar.

Zaten buna Fransa sebep olmuş, ticâret muâhedeleri müzâkereleri de bir türlü bitmiyor. Kulunuzca ittihâz olunacak bir çâre mutasavver olabilirse o da “Ticâret muâhedeleri akd oluncaya kadar tedbîr-i muvakkittir” kavliyle hâriçten gelen ispirtoya bir şey zam ile bî-çâre Aydın ahâlisini himâye etmek, fazla olarak ticâret muâhedelerinin bir gün evvel tecdîdine ecnebîlere müsâraat ettirmekten ibârettir. Hatta un vesâire gibi bazı ithalâta bile o münâsebetle bir şey zam edecek olursanız bile harp edecek değiller â. Yoksa Duyûn-ı Umûmiyece bir şey yapılabilir ümîdinde

bulunmayınız. Duyûn-ı Umûmiye Meclisi karşılık tazminât almayınca resm-i mîriden bir şey fedâ edemez. Hazîne'nin ise karşılık verecek hâli yoktur. Olsa olsa arz ettiğim gibi bir tedbîr-i müessir ile bu felâketin önü alınabilir dedim.

Cevap – Murad Bey, ben sizi akıllı ve okumuş bir adam bilirim. Biz devletin ömrünü şöylece on sene daha olsun temdîd etmeye gayret edip dururken siz bize bir teklîfte bulunuyorsunuz.

Bu bir fikr-i cebânettir, aslı olmak ihtimâli yoktur. Olmuş olsa bile benim gibi mürâcaat edenlere karşı bunu söylemek oturduğunuz makâmın haysiyetine muhâlifdir.

–Siz öyle olmadığını biliyorsunuz. Baksanıza şurada meydanda ecnebiler cinâyetler icrâ ediyorlar da tevkîf için parmağımızı kımıldatamıyoruz.

–Kabâhat sizindir. İsteseniz her şeyi yaparsınız, hüner istemeyi bilmektir.....

“Bâbıâli”nin tavanı başıma yıkılıyor imiş gibi hemen çıkmaya müsâraat ettim. Hâlim ile rengimden şüphelenmiş olan Kalem Müdürü esbâbını sordu. Hiddetle olamı naklettim. Onun gözlerinde yaş peydâ oldu.

Eğer jurnal çarşısı alan ile verenlerin adiliklerinden dolayı şimdiki derecede mekrûh bir hâl kesbetmemiş olsaydı belki daha o vakit başka türlü zannetmekte olduğum “sahibe” ihbâr-ı keyfiyet ederdim. İşin ehemmiyet-i fevk'al-âdesini bilmekle beraber ihbarcılarını hatırlayınca ikrâhımdan vücûdum titredi.

Bu vakayı mahrem-i ehîbbâma naklettiğim gibi yalnız bi'l-münâsebe Serasker Paşa'ya dahi söylemiştim. Lâkin bu nakil aylarca müddet sonra olup o günlerde yalnız kalem müdüründen başkasına bir şey dememişim. Fakat bi-çâre Aydınlıların hâli uykumu kaçırmış olduğundan bir çâre taharrîsi muttasıl fikrimi işgâl ediyordu. Bizim Duyûn-ı Umûmiye mösyöleriyle dertleştim. İş bu ecnebiler mabeynciler ile sadrazamdan ziyâde işe ehemmiyet verdiler. Hatta Mösyö (Breje) Paris'ten Mösyö **Dokus** isminde bir iş erbâbını celb edip yerli ahâlinin ve yerli sanatın hukukunu himâye etmekle beraber ecnebi memâlikinden gelecek ispirotlara yüklenerek Duyûn-u Umûmiye'ye fazla bir vâridât verecek bir çâre taharrîsine memur etti. Çâre bulundu ve “İspirto Rejisi” lâyihası şeklinde kapılara arz olundu. Böyle şeylerin ehemmiyetini fark etmek kapılarımızın âdeti olmadığından cümlemiz küll-i yevm mecâlis ve muhâfilde işi takîb ederek âkıbet Saray-ı Hümâyûn'a kadar

gidip haftalarca uykuya yattı ve ancak etrafın “Dağıstan deliliği” yâd ettiği bir çâre ile uykudan uyandırabildik. Fakat uyku beşikleri yalnız Yıldız’da olmayıp Bâbîâlî, Mâliye, Mahmud Paşa’nın Bütçe Komisyonunda dahi mevcûd olduğundan teklîf hâlâ uykusunu ikmâl edememiştir.

Lâkin işin can alacak yeri lâyihanın büyümesi olmayıp Cevat Paşa ile olan münâkaşanın kesbettiği renktedir.

Vakadan tahminen 4-5 ay sonra pederim makâmında tanıdığım bir zât yüzünde kederi alâimi olduğu halde beni vapur kamarasına çağırdı.

– Ricâ ederim oğlum beni büyük bir meraktan ve kederden kurtar. Siz Sadrazam ile gürültü etmişsiniz. Sonra jurnal etmişsiniz. Hünkâr ikinizi de çağırıp sormuş. Sizi tekdîr etmiş. Sadrazamı çay içmek üzere içeriye davetle taltîf eylemiş. Bunun doğrusu nedir? Bu jurnal meselesi bir haftadır benim uykumu kaçırıyor.

Bâlâdaki vukûât üzerine bu sözü işiten bir sâhib-i nâmus ne olur?

İşi anlatacak kadar kendimde metânet buldum. Mahzûz olarak alnımdan öptü.

Bir hafta sonra Memurîn Komisyonu’na mensup diğer bir sevdiğim Zât kezâ mükedder bir sûrette aynı suali tekrar eyledi...

Canım fevk’al-âde sıkılıyor ve sabrım tükeniyordu.

Bir gün bilmem ne gibi bir iş zımında Mabeyn-i Hümâyûn’a giderek Arif Bey’in odasında galebelik olarak oturup konuşuyor idik.

Dâhiliye Nâzırı’nın “şimdiki sadrazamın” oğlu Cavit Bey geldi.

Kendine mahsûs olan “San Fason” üzere “Siz sadrazamı iyi yapmışınız ama Şevketlü Efendimiz de size darılmış. Allahı seversiniz işi nasıl oldu” diyerek alenen sordu.

Artık dayanamadım. Kemâl-i hiddet ve şiddetle olduğu gibi vakayı naklettikten başka ne mütâlaaya mebnî-i sükût ettiğimi bile ilâve ettim.

Etrafımızda yazıcılar çoktu. Güzel sermaye ellerine geçmişti. Tabii lakırdı kesildi. Ben de kalkıp gittim.

İkinci gün telgrafla Yıldız’a celb olundum. Bekir Bey vasıtasıyla vâki olan tebliğ mukaddimelerinin ehemmiyetinden dolayı başka türlü umûrun önündeyim zannettim ama iş çabuk anlaşıldı. Düzce Arif Bey’in odasında geçen lakırdılarım jurnal edilmiş, Efendimiz merak buyurmuşlar. Bunun “dosdoğrusunu” emrediyorlarmış.

Ben dahi öyle bir doğru söyledim ki olsa ancak o kadar olur! Hatta Aydınlıların imdatlarına yetiştirecek Padişah ile Sadrazam'ı bulamayınca rahatsız olup onlardan muntazır olan himmetleri bi'l-taharrî Mösyö Brejeler ile Kayarlar'da bulabildiğimi ve birkaç vakitten beri Hâk-pây-i Şâhânelerini tasdîf etmekte bulunduğum ispiroto lâyihasının ancak bu "himm-i ecnebiyye" semeresinden başka bir şey olmadığını bile sarâhaten ilâve eyledim.

Çünkü bıçak kemiğe dayanmıştı!

Mabeynci Bey bir çok müddet tehhür etti. Ümîd ve merakım benim de iliklerimi kurutuyordu. Doğrusu ümîdlerim gâlib geldi. Kendim için olmasa bile iş için büyücek himmetten başka bir cevaba muntazır olmak hayâle bile gelmedi.

Âkıbet cevap geldi:

– Sükût-mâab Efendimiz buyurdular ki her ne kadar Cevat Paşa umûr-ı devlet itibâriyle biraz acemi (!!!) ise de fikri fenâ değildir (!) Kendi yanlış dinlemiş ve yanlış anlamış olduğunuzu canları sıkıldı.

Bir haftadan ziyâde bir müddet içinde muttarriden iki saat uyku uyuyamadım. Zaten Sason vukûâtı ve sefâretlere mürâcaat gibi risâlemde tasrîh olunmuş vukûât-ı hengâmına tesâdüf etmişti.

Kat-ı ümîd ederek İstanbul'u terk etmeye esasen karar vermiş idim. Fakat gayet zaîf bir ümîdim vardı. O da Mabeynci Beyler'in yanlış anlatmak ihtimallerine mestened olduğundan bi'z-zat görüp konuşmak çâresini bulmaya çalıştım.

Bu maksada yabancı olmayan lâyiham iki buçuk saatlik mülâkat ve müsâhabete sebep oldu. Ben dahi her vakitkinden daha meyûs olarak Dersaadet ile ömr-i hayvânî itibâriyle belki saadet hâlimi terk ettim.

Bizim efkâr ve kulûbumuzda devam eden bu fırtınalar sırasında gerek dâhilde Ermeni münâsebetsizlikleri, gerek hâriçte açılmış iştihâlar sûretinde bir takım bulutlar daha hazırlanıyor idi "Şifâ-yâb olmayacak hastanın diri diri gömülmesi" lüzûmunu mübeyyen bahisler evrâk-ı resmîyeye imlâ ediliyordu. Eğer bu fikr husûle gelmiş olsa tarihte bir kâide ile bir de fâtiha der edilecek!

Kâide – İslâmiyet medeniyet ile imtizâç kabul etmez gibi erbâb-ı vukûfca çürük fakat Avrupa'ca ve istikbâlce makbûl bir kâide olacaktı.

Fâtiha dahi – Osmanlı Devlet-i Muazzama'sının Osmanlıların vahşet ve bedeviyetten başka bir işe yaramadıkları zehâbı kefeni ile defn olunması üzerine okunacak fâtiha bulunacak!

Zavallı din ve milletin bu işlerde ne kadar masûm olduklarını kimse bilmeyecek. Halbuki bildirmek zâhiren kolay idi. Yalnız müsebbibini göstermek kâfi idi. Lâkin o müsebbibi göstermek manen ne kadar müşkil idi! Maa-mâ-fih bâ-husûs Mizan için iki tarafın kutsiyet ve ehemmiyetlerini tartmak muhal değildi. Tartıldıkta terazinin bu gözü indi...

Bunun için doğruca Mısır'a gelineceğine Avrupa'da bir seyâhat etmek icâb eyledi.

Hulûs-ı niyetimize ve şânına hizmet etmek arzusundan başka bir şey ile tahrîk olunmadığımızı âgâh olan Allah-ı Zül-Celâl Hazretleri dahi şu hareketimi makbûl görmüş ve hüsn-i netîcesini takdîr buyurmuştur ümîdiyle teselli buluyoruz. Ve min Allahu't-tevfîk.

İmzasız (S.159, s.2353-7)

VİLÂLEYETTE

Memâlik-i Osmaniye'de halk arasındaki ihtilâf neden münbais oluyor? Ve ihtilâfât-ı vâkıanın men'i neye muhtâc bulunuyor?

Muhâfaza-yı meşrûtiyet ve temîn-i mesûdiyet, itilâf ve samîmi ittihâd ile kâimdir. İhtilâfin devâm ettiği mahalde meşrûtiyet-i idârenin aksâm-ı münîfesine riâyet şöyle dursun emniyet ve adâlet bile tekerrür etmez. İstikrâr-ı emniyet ve asâyişi gerçi hükûmât-ı mutbûamız bu emniyeyi mütekeffil ve harekât-ı nizâm-şikenânde bulunanları tedîbe muktedir ise de husûl-i itilâf ve istihsâl-i ittihâd için teşebbüsât-ı maddiye ve maneviye ile hukûk-ı meşrûamızı temîn ve ihtiyâcât-ı umûmiyeyi tehvîn uğurunda bezli makderet ve inâyet etmekle ve olanca dikkatini evlâd-ı vatanın dâire-i selâmete isâli cihetine inikas ettiren hükûmetlerimizin beyhûde yere indifa-i münakaşa sûretindeki işgâlât ve külfete marûz tutulması matlûb olan ve bir nevi meşrû hükmünde bulunan icraat emr-i ehemminin akîm

kalmasına sebep-i müstakil olacağı bedâhetine teslim olmayan vicdânı en mağlûb vicdândan addetmemek gibi hata-i azim tasavvur olunabilir mi?

Acabâ memâlik-i mahrûse-i şâhânenin her köşesinde ufak tefek zuhûra gelen münâkaşa ve ihtilâf neden inbiâs ediyor ve memurîn-i hükûmet aleyhlerinde hâfî ve ve celî şikâyetler ve haber alan memûrları bir telâşa düşürerek selâmet ve saadet-i milliyeyi tazammun eden teşebbüslerin uğradığı arızalar hangi tarîklerden geliyor biliyor muyuz? İşte şu hakâyıkı anlamak biz Osmanlılar için farz ve umûr-ı azime ile mütevağgil mebûsân-ı kirâmımızın bir parçada cihât-ı mebsûtaya atf-ı insâf ve merhâmet etmesi doğrusu vâcibdir. Vâlilerin ve mutasarrıfların ve kaymakamların mevki-i memûriyetlerinden bir iki mâh devâmdan sonra veya infisâl veya istifâ sûretleriyle infikâk eyledikleri ve bir memleket ahâlisi umûmen veya kısmen bu misüllü memûrların tebdîline muvaffak olamamaları yüzünden vukuu mücâz görülemeyen ihtilâfât münâkaşâtın gittikçe tevsî-i dâire-i sirâyet edegelmekte olduğu nazar-ı teessüfle görülmektedir.

Mübâlağadan gayri hâli mürâcaatlar, şikâyetler ne kadar mütevali ise ağrâz ve isnâdâtan ârî müstediyyât dahi o nisbette müteâlîdir. Hepsinin adem-i sıhhati telakkîyâtına düşmeyelim de içlerinden Hakk'a ve akıl ve hikmete mukterin aksâmını seçelim ve bir an evvel selâmet-i milliyeyi tekfîl-i tedâbir ittihâzına koşalım?

Vilâyet ve kazâ ve livâlarda ve hatta karyelerde bile vücûdları inkâr edilemeyen ve şu devr-i mesûd-ı hürriyette dahi harekât-ı müstebidânesini bilfiil tatbîkten geri kalmayan müteneffiz ve mütegalib kimselerin o devr-i menhûs-ı istibdâda evlâd-ı vatanın en şedîd darbeler yüreklerine ciğerlerine açtıkları yaralar zannedilmesin ki rehâ-yâb oldu. Belki de daha ziyâde kesb-i şiddet eyledi.

Bu müteferridler o vakit menfûr istibdâdda , mazlûmların malını, canını hükûmetin malûmâtından beri olmakla gasb ve harâb etmediler. O zamanın memurlarının vesâit-i icrâyesiyle ifâl-i merdûdeyi irtikâb ettiler. Şimdi yine o müteferridler imâl-i nüfûz ediyorlar mı? Ve o vakitten kalma memurlarımız bunlara şimdi de alât-ı icrâye oluyorlar mı?

İhtilâfât ve millet-i necîbe-i Osmaniye arasındaki münâkaşât neden ileri geliyor yâ?

Devr-i istibdâdda evlâd-ı vatana ve hukuk-ı mukaddese-i Osmaniye'ye zulm ve taaddiyât ve envâi sû-i istimâlât ikâ ile bir çok hânedânı mahv ve tahrîb edenler bugün Dersaadet muhâkeminde kânûn-i madeletin pençesi altında cezâ-i sezâlarını görecekler ise de taşralarda el-ân bu kâbil canavar müteferidler hakkında bilcümle kulûb-i Osmaniye'yi dâire-i ittihâd ve itaata îsâl edebilmeye kâfil-i yegâne olan kâide-i müsâvatın emr-i tatbîkinde bir türlü iltizâm-ı muhâlasât ve hakîkat edilmemekte ve bu sebeble asâr-ı istibdâd ile bu gibilere sahâbet ortadan kalkmamaktadır.

Bugün devr-i istibdaddan nasılsa kalma memurlar böyle müteffizân-ı mahalliyenin adeta meshûr ve mağlûbdurlar. Ve tabir-i diğerle birer cürümle müttehem ve yanlarında mahkûmdurlar. O devr-i manhusta bu misüllü me'murlarımızın bunlara himâyet ve siyâneti celî ise de hasb'ez-zaman şimdi hâfidir.

Mevki-i memuriyetine gelen bir vâlî veya mutasarrıf mübtedî olmak itibâriyle ahvâl-i memlekete bi't-tabi muttali olamaz. Ve bu münferidlerle vehle-i evvelîde ihtilât ile icrâ-yı husûsiyette cevâz görülemez. Bunun için memuriyeti ziyâdece imtidâd etmiş ve hemen yerli hükmünü alagelmiş bu kabîl memurlardan ahvâl-i mahalliyeyi istîzâh sıralarında mâhirâne tavsiyeler teferruâtı sebebler irâesiyle mütegalib ve hemdemi olduğu müteffizleri alâ tanıtmâğa ve bu sınıf memûrların itimâdını o yağma-girlere tevcih ettirmeye ilk musâhabette muvaffak oluyor. Ve zaten sunî hallere hareketlere alışmış bu mütegaliblerde o günlerde mağdûrlarının sızıltılarını bastırmak, boğmak için hal ve sıfatlarında ve muamelât-ı mesbûkalarında öyle bir alâim-i iffet ve sadâkat gösteriyorlar ki aynı tavsiye vâlî ve mutasarrıflar nazarlarında da bir hakîkat-i mahza olarak tayîn ediyor. Biraz giderek bunların mevki-i memuriyetleri kesir-ül-aded şikâyet-nâmelerle doluyor.

Tahkîk münderecâtına tevessül vukuu onda derecât-ı zulm ve taaddiyâtı meskût kalmak için memurînin harekâtını itmâa müsâid görmediği halde güyâ bir çâre-i müdâfaa imiş gibi birtakım avenesi bu bu müteferidleri başına celb ve cem' ile hafî ve celî vâlîler ve mutasarrıflar aleyhinde eğri doğru bazı mertebe şikâyet sûretinde tecâvüzât ve tehdîdâne kıyâm ettikleri esnâda vâlîler ve mutasarrıflar derhâl isâet-i sâbıkasını tetkîke temessük ediyorlar. Mazlûmları, mağdûrları cesâret alarak daha ziyâde mürâcaata ve fazlaca da makâmâta feryâda şitâb oluyorlar, bazıları da tavsiyesiz delâletsiz sebep ve hikmeti birden anlaşılmağının Teke

Sancağı Mutasarrıf Bey'in devr-i istibdâdın en şöhretli müteferridi, gasbı olmakla evlâd-ı vatanı kayd-ı esârette zebûn eden ve isâet-i vâkıası her dâire kaydıyla müsbet bulunan Ömer Lütfü Efendi nâmındaki bir müteneffezi açıktan himâye ve sahâbet etmesi misüllü tarîke tevessül etmesi yüzünden mazlûmların mağdûrların bîçâregânın mürâcaatlarına havâle-i sem ve itibâr etmeyerek halkı yekdiğeri aleyhine sevke ve zuhûr-ı ihtilâfa sebebiyet veriyorlar ki bu münâkaşa aralarında evlâd-ı vatan, telâfisi gayr-i kâbil zararlara tehlikelere hedef oluyorlar. Bu müteferidler mazhar oldukları himâyeden ve ortaya attıkları münâkaşadan bi'l-istifâde, nehb ve gâret ve taaddî misüllü meslek-i sâbıklarını takîbden şimdi dahi geri kalmıyorlar.

Böyle olunca ittihâd ile selâmet-i vataniye ve saadet-i milliyeyi zâmin meşrûtiyet-i idâre hâtır ve hayâle bile gelmiyor! İdâre-i meşrûtiyeti muhafazaya zamanımız pek müsâid ve efkâr-ı umûmiye saadet-i milliyeye emr-i ehemmine mütemâyil iken şu tarzdaki hâiller mebûsân-ı kirâmın ve nazar-ı azâmın nazar-ı insâf ve merhametine henüz yakın olmaması imhâlden başka bir sebebe mahmûl değildir.

İşte taşralarda zuhûra gelen iğbirâr ve ihtilâf-ı millî müteferridlerin icrâ-yı nüfûzuna yol verilmesinden neşet ediyor. Bunlar hakkında el-ân müsâvât ve adâlet cereyânına ittirilmeyerek ve hepsi tebevvatli mesâil-i cinâiyeleri takîb olunmayarak alâ hâlini kalması ezhân-ı umûmiyede galeyân zuhûruna bâdî oluyor. Bu zâlimlerin on senelik yirmi senelik memur hâmîleri hâlâ me'mûriyetlerine devam ediyorlar.

Şimdiye kadar hangi nezâretten müteferridlere müteallik daavînin bî-tarafâne takîb-i tahkîki emrolunmuş ve ne gibi evrâk celb edilmiş de mâhiyet-i müstedyât-ı mütâlaâtın butlânı anlaşılmiş, vukuu bulan müstedyât ve mürâcaâtlar devr-i istibdâdda olduğu gibi sadece havâlelerle geçiştiriliyor. Ye's ve infîâl ile itâat semeresiz kalıyor.

Taşralarda çok yerde vatandaşlarımız ve zâlimlerin kahr ve tecâvüzü altında perîşân olmuş millet-i Osmaniyemiz âdetâ bir dereke-i sâilâneye gelmiştir. Bunların magsûb haklarının istirdâdı gerçi mahkemeye ait ise de on yirmi senelik zâlimlerin hâmîsi olan erkândan adâlet beklemek istihâlede imkân aramak kabilinden değil midir? Bununla beraber mahkemeye ait olmayarak idâreten hal ve fasl olunacak muâmelât keyfiye-i sâbıkalarda mevcuttur.

Binâen-aleyh kâffe-i memâlik-i şâhânede bu misüllü münferidlere müteallik olarak devâir-i i hükûmete aks etmekle ber-vech-i muharrer-i esbâbdan dolayı icrâsız

kalmış ne gibi mevâdd var ise müştekiilerin mutâlaâtıyla beraber merci-i âidî tarafından celb ve istizâh ve olunacak muâmelât-ı devâir âidesinde icâb edenlere şedîden bit-tebliğ müngalebeler haklarında da ahkâm-ı kânûniyenin icrâsı sûretleriyle kâide-i müsâvâtın hüsn-i muhâfazası ve memuriyetleri haylice devam etmiş ve yerli hükümünü almakla beraber böyle müteneffizlere intisâb dahi etmiş ve ale'l-husûs sinn-i şeyhûhata gelerek iş görmek zamanı geçmiş memurların tebdîlleri hem ahâli beyninde vücûda gelmesiyle itilâfî bir reng-i eşkâlde görünmüş olan ihtilâfât ve münâkaşâtın def'ine hem de idâre-i meşrûtiyeti enzâr-ı umûmiyede fâideli ve ehemmiyetli göstererek saâdet ve selâmet-i vataniye ve milliyemizin te'mînini bâis olacağından husûl-i itilâf, başlıca hukuk-ı milliyemizin mütegalibelerin yed-i gasbından kurtarılmasıyla dâire-i imkânda bulunduğu sûretindeki fikrimi beyânât-ı muharrere ile telhîs eder ve hukûk-ı milliyenin emr-i muhâfazasını evliyâ-yı umûrun kemâl-i insâf ve merhametlerinden istihâm eylerim.

Süleyman Mazhar (S.108, s.451-2)

NIÇİN?

Niçin Osmanlılar'ın bir çoğu gurbet illerinde sürünmeyi göze aldırıp terk-i diyâr ediyor?

Bunlar velev ki yalancı olsun, velev ki noksânlarımızı ortaya koymak hevesiyle sevdâ-yı iştihâre tutulmuş bulunsun; herkese hâlimizi, hâlsizliğimizi belli ettirmektense feryâdları veya safsataları içimizde kalsa, hem muvâfık cevaplarla ağızları kapatılsa, hem de kendimizi biraz tanımış olsak fenâ mı olur?

Hükûmet kendini ve milleti bu vecihle rüsvâ-yı iâm etmekten niçin çekinmiyor? Niçin her istediğini yapmaya muktedir olabiliyor?

Meşveret aklen ve hikmeten pek fâideli olduktan mâadâ âyetler, hadisler ona mürâcaatı emrettiği halde, şu dünyada belki yalnız bizim devlet bu cihete azıcık olsun acabâ niçin yaklaşmıyor? Niçin ulemâ bu emr-i İlâhiyi icrâyâ onu icbâr etmiyor, veya niçin edemiyor?..

Heyhat! Hükûmet tarafından gelen emirler tebaiyeten âyât ve âhâdise, bâ-husûs dinin millî ve siyâsi aksâmına zımnî tarz-ı ifâdeler ve garib tevîller bulmak meşgûliyeti baştan aşmış!

Niçin? Niçin ey din ve milletin en birinci muhâfızları olan vereset-ül-enbiya, bu şerîata muhâlif sözlere göre hareket ederek ümmeti ve istikbâlini harâb edenler sırasına dâhil olmak gibi dünyevî ve uhrevî bin türlü mesûliyetler altında kaldığımızın farkında olmuyorsunuz? Veya oluyorsunuz da niçin takındığınız o sıfat-ı fâhre ve mukaddesenin meziyyetini ortaya koymuyorsunuz? Lekeleyip gidiyorsunuz.?

Evet peygamberler ve eski halîfeler halkın en hakîr görüneniyle dertleşirdi, bugün padişah kapısı millete niçin kapalı duruyor? Niçin padişah milletten, millet padişahı korkuyor? Devletle millet birbirinin düşmanı mıdır ki her ikisi de yekdiğerine yan gözle bakıyor? Araya böyle bir zıddiyet niçin girdi? Osmanlı denilince niçin göz önüne yalnız bir şahıs getiriliyor? Milletin ismi, cismi niçin unutturuldu ve hele niçin unutuldu? Milletten her istenilen alınır da mukâbili niçin verilmiyor?

Niçin mükemmel bir mektebimiz yok? Devlet bir eşkiyâ çetesini niçin dağıtamıyor? Niçin kimse kimseden emin değil? Verilen, alınan, yıkılan, yapılan her ne ise bunları halka gösterir bir “muvâzene cetveli” niçin neşrolunmuyor? Niçin “rüşvet”siz her yerde en ufak bir iş bile görülmüyor?

Dün hükûmet aleyhine yürüyen bir Avrupa cerîdesi niçin bu gün lehinde bulunuyor? Niçin ey ümmetin hakk-ı hakimiyetini gasp eden hükûmet niçin tuttuğun tarîk-i istibdâdın heyet-i ictimâiyemizce olan fevâidini bir hatt-ı hümâyûn ile ilân etmiyorsunuz? Veya niçin edemiyorsunuz?

Ya hele Allah’ın insanlara verdiği bir çok haklar mahvedilmekle beraber hürriyet ve adâlet gibi sözler Osmanlılık âleminde niçin ağza bile alınmaz oldu?..

Ey dalgın vatandaşlar! Bir millet milliyetini ve hissiyâtını kaybetmeye başladı mı idi çok sürmez kendini de kaybeder niçin bu muhâtaranın önünü almaya çalışmıyoruz? Niçin bir dünkü rahatımızı, bir de bugünkü açlıktan inleyişimizi göz önüne getirip de yarımın daha fenâ olacağını anlamamazlıktan geliyoruz? Dünyamızdan usanmış isek evlâdlarımızı bâri niçin düşünmüyoruz? Niçin yavrusunun muhâfaza-yı hayatı uğrunda ölümü bile ihtiyâr eden hayvanlara karşı insanlığımızı aşağılatıyoruz?

Bu aksi aksi gidişler bir gün gelip her türlü varımıza varlığımıza göz dikmiş olan bir takım düşmanlarımızın ayağı altında çiğneneceğimizi niçin teemmül etmiyoruz? Niçin bir “mukaseme” musîbetinin nerde ise üzerimize çökeceğini muhâl

görüyoruz. Avrupalıların bu dehşetli tasvîrlерinin icrâsına mâniâlar hâsıl etmeye yani hâlimizi ıslâha, hayât-ı milliyemizi hulâsa ve binâen-aleyh her birimizin rahatını ve menfaat-ı zâtiyesini korumaya vesîle olacak ciddi ve metîn teşebbüserde bulunmaya niçin hep birden meyletmiyoruz? Diyelim ki bu uzun işlere aklımız ermiyor ve yatmıyor, ya halkın binlerce nûr-ı dâdesi zulm ve istibdâd dumanları içinde söndürölüp mahvediliyor da (Acabâ milleti böylece kör bırakmaktaki hikmet-i hükûmet nedir?) diyerek cumhûr-ı cemâat padişah karşısına niçin çıkmıyoruz? Niçin hepimiz halden şikâyet ediyoruz da el birliğı edip bir netîce vermenin kolayını aramıyoruz ve birbirimize danışmıyoruz?

Nifâka niçin yüz veriyoruz? İttifâka niçin dirsek çeviriyoruz? İşte bir nara ki hepimizi bir sancak altına toplayabilir:

Ulü'l-emre itaât, mesâil-i meşrûa da lazımdır. Aksi taktîrde ise câiz değildir.

Tunalı Hilmi (S.168, s.2432)

BİZ NEYİZ?

Bâlâdaki şu sualin efkâr-ı Osmâniye'ye yek-nazarda nasıl bir manâ ifhâm edeceğini bilemeyiz. Fakat bu sûret-i istifhâm evvelki makalelerimizin ez-cümle ikisi üçünde sarâhaten değilse bile zımnen – belki birkaç kereler– îrâd edilmiştir.

“Vazîfe ve Mesûliyet” sözünün epeyce zamandan beri teşrîh ve izâh olunup “büyük” ve “küçük”lere efâl ve hareketlerinin en ufak teferruâtına varıncaya kadar şümüüllü olan manâlarından millet-i necîbeye ait her ne varsa hepsinin bu ana kadar anlaşılmiş olması bizi de yine bu vâdide beyân-ı hakîkat etmekten belki çevirebilirdi, fakat bağıtaten işitilen bir feryâdın nereden gelip ne için çıkarıldığını anlamaya merak etmezden ve onun sebab-i âh ve enînine devâ-sâz olmazdan evvel, tesîr-i şedîdinden korkup kaçan ve hatta feryâd edenlerden oldukları halde onu işitmek istemeyen milyonluk bir kısım halkın ne gibi bir kâbûs-ı gaflet altında bastırılmış olduklarını anlamak ve sonra da anlatmak lüzûmu hiss olunuyor. O milyonluk kısımdan maksadımız orta ve ufak derecedeki “memurîn-i devlet”dir.

Matmah-ı nazarı selâmet-i vatan, işi gücü, akli fikri “ifâ-yı vazîfe” olan ekâbir-i ricâl-i devleti harekâtlarından istidlâl tarîkiyle yok bilerek ve taksîrâtlarının mazhar-ı afv olmasına bir de duâ ederek meslek-i gâfilânelerine bakıp da yaşla dolan gözlerimizi onları takîb eden ikinci sıraya çevirmiştik. Bu “sıra” devletin politika ve husûsât-ı umûmiyesine tehlike-i hayât zuhûr etmedikçe müdâhale etmeyen “asker” sınıfı idi. Gördük ki buldukları makâma niçin getirildiklerini –ekserîsi– idrâktan âcizdir. Bellerindeki kılıcın hangi yerde ve ne saatte nâmûs ve haysiyetlerine muin ve muhâfız olduğunu bilmekten uzaktır.

Anladık ki her birisi küçük ve sefâlet-nümâ bir hiss-i menfaat ve havf ile ekmeğini yiyip parasıyla sırmalara gark olduğu bî-çâre fakîr milletin yüzüne bakmaktan daha yüksek bir mevki-i hayâli tasavvuruna düşüp kalmıştır.

Halbuki hâiz oldukları sıfat-ı hizmet, vazîfesini bî-hakkın bilip de ekalliyette kaldığı için sükûta mecbûriyet hissedenlerin bu sükûtlarını afv ettirmeyecek kadar büyüktür.

Zâhirde görünen müretteb-i mevki itibâriyle bu ikinci sırayı takîb eden bir üçüncüye burada bazı sualler irâdı lüzûmu âşikâr olmaktadır. Bu üçüncü kısım muhâtablarımız ancak orta ve ufak hizmetleri gören memurînimizdir.

Vatanın münbit ve mahsûldâr bir kıtası kadar en çorâk yerinin de bilâ-istisnâ azîz ve mukaddes olduğu, Hak nezdinde bir padişahın bir çiftçi ile siyyân bulunduğu düşünüldüğü sırada, küçük bir hizmeti ifâ ile mükellef az aylıklı bir memurun da “vazîfe” noktasında sadrazamla bir olduğu hakîkati kendini gösterir. İşî mâdem ki milletin, vatanın işidir. Bunun ednâsı, fenâsı olmaz. Din ve milletin muhtaç olduğu hangi iş, hangi hizmet vardır ki yapılırsa iyi olmasın. Demek ki bir sadrazam o mevkide bulunduğu için o yerin işini görmekle ve bir kalem kâtibi de mahzâ kâtiplik gibi bir memuriyette çalıştığı için mümeyyiz beyin verdiği bir kâğıdın muâmelesini ifâyâ say etmekle “vazîfe” noktasında evvelkine mülâki oluyor.

Vazîfe mukaddestir. Büyüğünü büyükler, küçüğünü küçükler görürler? Fakat hepsi yine “vazîfe”dir. Hepsinde vatan ve milletin mazhar-ı adâlet olarak yaşaması maksadı merkez-i efâl ve netîce-yi âdile-i amâl olduğu için herkes ifâli nokta-i nazarından “mesûliyet” altında bulunur.

Fark ve tefâvüt zâhirinin cins ve nevi anlaşıldıktan sonra da acabâ:

“Ben küçük memurum, ben şu büyük kadar mesûl değilim” denilebilir mi?

Şimdi kim oldukları taayyün eden muhâtablarımıza sorarız ki eğer şu bâlâdaki sözü söyleyebilmek vicdânınızca mümkün ve mutasavverse millete “büyük”lerin ettiği zulümde siz “küçük”ler de müşterek, yok aksi cihet ise uhdenize düşen haysiyet-i milliye ve şahsiyenizi muhâfazadan âcizsiniz demek olur.

Bu iki isnâddan hangi birisini olursa olsun acabâ vicdânınız kabul eder mi?

Eğer kabûl etmezse bendimizin ser-levhasını teşkil eden “Biz Neyiz?” sualini lütfen birbirinize îrâd etmeniz lazım geliyor?

Biz neyiz? Esîr mi, mahkûm mu, âkil mi, zâlim mi yoksa mazlûm muyuz?

Şeriat-ı Mutahhara-i İslâmiye'nin ahkâm-ı celîlesini alelen ayak altına alan idâre-yi hâzıranın bütün millet meyânında size ne nazarla baktığını ve ne muâmele ettiğini bir kere göz önüne getirirseniz ne olduğunuz tahakkuk eder. Siz esir de değil mahkûm da değil, fakat bütün efrâd-ı ümmet gibi mahbûstan beter bir hâldesiniz. Size zâlim denemez. Lâkin zulme her cihetle alt olarak istihdâm olunuyorsunuz. Mazlûmlukla gâfilliğe gelince bu iki sıfatı mutlakâ hâiz bulunmanız îcâb eder.

Vahşiyâne bir sûrette hüküm süren zulm ve taadînin kiminiz bilerek ve kiminizde bilmeyerek vâsıta-i icrâsı bulunduğunuz için hâlin akıllara durgunluk veren son derece vehâmetinden bî-haber ve istikbâlin bu tahrîbât-ı mütemâdiye arasında elden uçup gideceğinden gâfilsiniz. Liyâkatınızın hatta dûnunda bir hizmet talebi için arz-ı hâlinizde sadaka istemekten beter tabîrât-ı zelîlâne kullana kullana zâlimlerin korku damarlarını bastırarak onların elinde izzet-i nefsinizi parçalattırduğumuz için pek mazlûmsunuz! Manen ve maddeten sizi mahva yürümekte olan bu gidişin yolunu değiştirmek ise yalnız istihsâl-i hukuk sûretiyle değil “Osmanlılık şerefini ihyâ” maksadıyla yerine getirmeye borçlu olduğumuz bir vazîfedir..

Bu efkâr ve tasavvurâtımız etmez sû-i telakkîye uğratarak “Ayıbımızı yüzümüze niçin vuruyor” sûretiyle de olsa haksızlığımıza hükmedilmek ihtimâlinde uzaktır, zîrâ bugün vatan ve milletin her uzvûnu bıçaklayan zulm-ı kerihin esbâbı, müsebbibi, kuvve-i icrâsı, masdarı, mahall-i istinâdı hep meydana çıkmış ve cümlesi tamâmen anlaşılabilir gizli kapaklı bir şey kalmamıştır.

Bu kadar belâyâ katlanmanın sebebi sorulduğu vakit onda kendimizi kabâhatsiz ve binâen-aleyh “bî-taraf” gösterecek kaçamak yollar veyahut saçma

müdâfaalar, teselliler bugünkü sahîfe-i hayatımızda yine o zulmün şiddet bıçağıyla kâmilan hakk ve tayy edilmiştir.

Vazîfede tekâsül erbâb-ı nâmûs için hakîkaten mücib şeydir. Selâmetleri ve adâlete mazhariyetleri yolunda fedâ-yı cân ettiğimiz vatandaşlarımızın siz üçüncü kısmını milletın hâline acıyarak çalışmak ister gördüğümüz için iffet ve sadâkatlarınızın semere-i celîlesini yine sizin yüzünüzden görebilmek ümîdinin kavîliğini isbât etmek istiyoruz.

Âmirler yani Yıldız’la Vükelâ-yı Vezirâ’sının bugünkü nihâyetsiz zulmün idâmesine gayretlerinden belli olan zâlimâne ve muharribâne emirlerine alet olmaktan ne fâide görülüyor? Sizi bu hâle sevk eden eğer belâ-yı taayyüş ise yolun daha doğru ve kestirmesini ihtiyâr ile hakkınızı daha çabuk ve emin olarak istihsâl edersiniz, zîrâ vâridât-ı devlet diye haydutçasına gasp olunup Hazîne’ye doldurulan birkaç milyon lira baştakilerin mükeyyifâtı olduktan sonra siz yine açıkta kalarak senede dört aylıkla sefâlet ve zarûret içinde bitip gidiyorsunuz. Halbuki ekseriyâ o gasbı icrâyaya memur olanlar âmir-i mücbirin riyâseti tahtında –fakat yaptığundan ekserîsi haber-dâr değil– eşkiyâ çeteleri hâline temessül ediyor bunu ne ile tevîl edebiliriz?

Âdâb-ı İslâmiye’nin muhafızları yalnız ulemâ ve ekâbir-i heyet değil okuma yazma bilenlerin umûmundan bedee ile dini telkîn eden vâizin sözünü anlamak iktidârını hâiz köylüye varıncaya kadar umûm “mükellefin”dir.

Fesâd-ı ahlâka ocak olan Saray’ın etrâfa hâlâ neşretmekte olduğu habâset, şahs-ı vatanın havâss-ı dimâğı olan memurîni de bozup vasıta-i zulm ve âlet-i tahrîbi etmek için yapmadığını bırakmamıştır. O havas-ı dimâğı istediği yolda çalıştırmak için güzel besleyip biraz da tütsüleyerek kendine bend etmek husûsundaki fedâkârlığını “büyükler”den arttıramadığı için siz “küçükler”i onların taahhüdü altında körü körüne çalıştırmaktan başka kolayını bulamamıştır.

İçinizden birisine meselâ ayda bin kuruş aylık vereceğini ikrâr ile sicil-i hükûmete ismini resmen kayd ve göreceği hizmeti irâe ettikten sonra bu itirâf ve taahhüdünden nâmûssuzcasına nükûl ederek yarı aylıkla kullanmak ve bazen onu da vermeyerek zarûret içinde zevk-i hayattan mahrûm bir mahkûm gibi işletmekten başka ne görülüyor?

Taşra memurîni bilâ-vâsıta umûr ve mesâlih-i ahâli içinde bulduklarından zulme vâkıa doğrudan doğruya alet oluyorlar ise de pâ-yi tahttakilerde o aletlerle onları kullanan âmirlerin arasında çalاکalem teshîl-i mezâlimde bulduklarından her ikisine acımak için kalbin taş olması da kâfi değildir.

İstanbul devâir ve aklâmında “küçük beylerin paşapederleri sâyesindeki zarîf fakat sefilâne tevellütlerine hiç değilse tekarrüb ile çatkınlığa ve sonra temîn-i istikbâle hasr-ı fikr eden orta ve fakîr gençler pek çirkin bir manzara arz ettikleri gibi evlâd ve ıyâlinin akşama yiyeceği için metbûundan ziyâde mahalledeki Rum bakkalın muâvenetine koşan kısım da ondan ziyâde acı bir şekil irâe eder.

Hissiyât-ı insâniye hizmet ve liyâkatinin takdîr ve nâil-i mükâfât edildiği cihete mâildir, hakkının ketm ve gasp edildiği tarafa değil!

Bu hâlde biz eminiz ki siz “küçük memurîn”in işinde devamı kalbî değil “zarûrî” sandığındandır, çünkü eğer kalbî olsa idi zulme aletliği kabul etmez, hakkının yendiğine tahammül eylemez çektiği sefâlete katlanamaz idi. Biz ise işte o “zarûrîliği” doğru bulmayarak bu özrü kabul edemediğimizden cümlesini selâmet-i millet ve îade-i haysiyet nâmına ifâ-yı vazîfeye davet ediyoruz.

Efrâda inkısâm eden efkâr-ı milliyemizin kendi hâli refâhta olduğu için diğer mazlûmîni düşünmemek derecesinde –Hâşâ– kıt bulunduğu tasavvur edilse bile o refâhın fikdan-ı tâmmı hasebiyle yine herkesin mahzâ kendi başının çâresine bakmak sûretiyle birbirinin imdâdına şitâbân olması zamanı dakikalarla sayılacak kadar mühimdir, zîrâ padişahın efkâr ve âmâliyle ona peyrev olan başların gayret-i cinâyet-kârâneleri biraz daha devam ederse sonra ağlayıp sızlamak akalliyete değil –maâzallah– kadın ve çocuklarımıza kadar taammüm edecek fakat o nedâmet âleme karşı rezâleti neşirden başka bir şeye yaramayacaktır.

İmzasız (S.178, s.2505-7)

YEVMI-VELÂDET-İ PÜR-ŞEÂMET-İ HAMİDÎ

Şaban’ül-Muazzamın 16. geçen Çarşamba günü, devlet ve milletimizin başına bir belâ-yı mübrem kesilen Sultan Hamid-i Sâni’nin sene-i devriye-i velâdiyesine müsâdîf idi. 56 seneden beri uzayıp giden ömrünün efendilik zamanını bilemez isek

de tâc-ı Osmani'yi giydiği günden beriki kısmı devletimiz ve milletimiz için mâtem günleri denecek derecede fecâi ve fezâihle geçti. Bütün fenâlıkları kasden ve amden icrâ eylediğini eyyâm-ı ahîrede tereddüde mahal kalmayacak derecede isbât eyledi. Vazîfe-i mukaddese-i hilâfeti pâyimâl edip şân-ı âli-i Osmani'yi leke-dâr eyleyen, memleketi harâb ve virân, tebasını hakîr ve perîşan eden, eâzım-ı siyâsiyyun tarafından “katil ve câni-i ekber” “şeyn-i insaniyet” diye tavsîf olunan böyle bir hükümdârın velâdetine müsâdîf yevm-i menhûs, Osmanlılar için bir yevm-i mâtem-engîzdir. Bugün, efkâr-ı Osmaniye'deki cerîhalar eşelenir. Hiss-i nefret kabarr. her yerden lanetler okunur. Bunu zât-ı şâhâneleri de pek alâ bilir. Bilirken yine şenlikler, donanmalar yaptırır. Utanmaz, sıkılmaz, bu mâtem şenliğini yapanlar da daha iyisini bilir, fakat kimi sâikâ-i cebr ile, havfen ve kerhen bende-gân sınıfı da —kazı biraz daha yolmaya vesîle olmak için— menfaatlerine binâen yapar.

Beyt'ül-Mâl-ı ümmetin kim bilir ne kadar bin lirası, dilenciden farkı kalmayan bî-çâre halkın kim bilir ne kadar kaçar bin kuruşu Çarşamba gecesi bir saat içinde yandı gitti.

Ne zâtında ne de etrafını kuşatanlarda akıl ve izân kalmamış. Bu müzâikalı, bu zarûretli hengâmde; hazînenin tamtakır, cüyûb-ı milletin bomboş olduğu halktan cebren sadaka toplandığı şu vakitte yarıları ağlatıp, ağyârı güldürecek sahte bütçeler bin türlü ıslahât yalan ve dolanları neşr ve ilânından ise: “şenlik vesîlesiyle ne resmî ne de gayr-ı resmi tenvîrât için şu zamanda isrâfât yapılmasını zât-ı şâhâne tecvîz eylemediğinden bizzat Yıldız tenvîrâtı mesârifi olan şu kadar bin lirayı falan iane sandığına irsâl ve ihsân buyurmuşlar ve teba-i Osmaniye'nin dahi kendilerine peyrev olmalarını irâde buyurmuşlardır.” diye sahte bir nümâyiş göstermiş ola idiler. Daha şâhâne olur, daha ziyâde göz boyayabilirdi.

Hemen velâdet-i Hamidi donanmasının artık bu sene “sonuncu” olmasını ve bu sûretle hem kendinin hem devlet ve milletin şu azâbtan da kurtulmasını takaddüm eden “Leyle-i Mübâreke-i Berât” hürmetine Cenâb-ı Kâdir-i Mutlak'tan dua eyleriz. Âmîn demeyecek bir sahib-i imân ve izan da tasavvur edemeyiz.

İmzasız (S.6, s.1)

ŞEYH'ÜL-MÜCEDDİDİN MUSTAFA FAZIL PAŞA

Felâket ve sefâlet-i hâzırımızın başlıca sebebi kaht-ı ricâldir. Bu kaht-ı ricâl “illet-i Osmaniye” hâlinde bir asırdan ziyâde devâm edip gidiyor.

Çandarlı'dan Sokullu'ya kadar biribirinden âlî eâzım-ı “ricâl” in himmetine “tevdî” olunagelen zimâm-ı saltanat-ı seniyye, menşe ve maksadları belli olmayan ve yegâne meziyetleri sarayın tagallüb ve taazzum-ı şeriat-şikenânesi önünde boyun eğmelerinin nisbet ve derecelerinden ibâret bulunan “bendegân-ı hâs” a “ihşân” olunmaya başlayalı bu illet-i Osmaniye sıhhat ve selâmet-i milliyemiz ve diniyemiz meydanında dehşet-engîz hasârât icrâ eylemiştir.

Şu felâketlerin sebep ve illeti dahi malûmdur: Pâdişâhlarımız gerçekten “pâdişâh” iken kendilerine lâyük ve muvâfık muîn ve müşâvirler ararlardı. Pâdişâhlarımız zevk-i hayvâniyeden başka bir lezzet almayan zulme evlâ verdikleri günden itibâren ancak tevîl kabul etmez haltlarına varıncaya kadar her şeylerine “kerâmet buyurdunuz!” diyen dâmen-bûslarla imtizâc edebilmişlerdir. Bu sûretle Şehid Midhat müstesnâ tutulunca —Sokullu'dan beri olan sadrazamlardan aşağıya doğru bir merdiven teşekkül eder ki bâlâsı şems-i liyâkat ve iktidâra gark olduğu halde zîr-i zemînin zulmünde kaybolmuş. Hele ucunu teşekkül eden “rıfat” basamağı— o da hüsn-i tabîrle olmak üzere zifus içine gömülüp batmış bulunur.

Köprülüler, Reşid, Ali ve Fuad Paşalar mı?... dâmen-bûslar meyânında kimi gaddarâne hûn-rîz, kimi de hokkabazlıkta parlak olmaktan başka ne işleri vardır?...

Köprülüler [Fazıl Mustafa Paşa semeresiz kalmış olan hissiyât-ı necîbesi müstesnâ] yalnız yıktılar. Vâkiâ hep yıktıkları fesâd ile mülemma idi. Fakat fesâd hamuru içinde zalemeye karşı: **durun!** diyebilecek cevher-i ümmet dahi gark oldu. Dâhili Timur ve Cengiz idiler...

Reşid, Ali ve Fuad Paşalar Sultan Mahmud çırakları idi. Güzel idâre ettiler. Kimi ve neyi idâre ettiler?.. Baştaki delileri ve zamanlarını!... Güzel tavırları, parlak sözleri, hatta hikmet-âmîz nazariyeleri pek çoktur. Lâkin selâmet-i âtiye itibâri ile devleti idâre etmekten pek uzak kaldılar. Hatta sahte kolaycılıklarla kendi itibârları uğrunda devletin itibârına sû-i kâd ettiler. Çünkü iktidârlarıyla beraber devlet ilerlemeyince milletin istidâdsızlığına hükm olunmasına sebep oldular.

Şu parlak kolaycılar aleyhine selâmet-i devlet ve millet nâmına olarak ilk evvel çıkan sadâ-yı hakîkat ve hamiyet Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa'nın ağzından ve

kaleminden şeref-sudûr etmiştir. İşte size bir vâka-i tarihiye ki şerefi tezyîd için tefsîre ihtiyâcı yoktur.

Fikr-i teceddüdü Memâlik-i Mahrûsa'ya idhâl eden Mustafa Fazıl Paşa merhûmun düşmanları çoktu. Bu da tabiidir. Çünkü fikr ve emeli mevcûdu alt üst etmek, yani ale'l-umûm binâlarda olduğu gibi binâ-yı Osmaniye'de de medâr-ı hayat ve metânetin temelde olduğu unutulurak temel harâb ve perîşân bırakıldığından bahisle onu tamîr eylemek lüzûmunu iddiâ ediyordu.

Ali ve Fuad Paşalar'ın vukûf ve mehâretlerine şark ve garb kâil olup haklarında **büyük** lakabı bile dirîg edilmemiş iken Mustafa Paşa bunları **küçük** olmak üzere olsun ricâl-i devlet sırasında tanımak istemiyordu.

Mustafa Fazıl Paşa'nın harekât-ı hamiyet-kârânesini garaza haml ile tevîl cihetine saparlar yâhûd müceddidîn sadâ-yı hakikat ve hamiyetinden müteessir olarak izâhât taleb eden Sultan Aziz'e hitâben Fuad Paşa'nın yaptığı gibi:

“—Vallahi Efendimiz! Kulunuz dört gözümle gece gündüz hasr-ı dikkat ederek sâye-i şâhânelerinde iş başında bulunduğum halde göremediğim noksânları tek gözüyle Mustafa Paşa kulunuzun gördüğünü düşününce hayretten çıldıracağım geliyor” misüllü hokkabazlıklara kadar varırlar. Lâkin Mustafa Paşa'nın tek gözünden ödlere koparak titrerlerdi. Zîrâ Mustafa Paşa “hakk” kendileri ise “bâtıl” idiler!...

Mustafa Paşa hakkında az çok münâsebetli olarak sarf olunacak yalnız bir itirâz vardı. Hatta bu satırları yazan kalem bile bir iki münâsebet ile ondan bahsetmiştir. O itirâz ise Mustafa Paşa'nın meydân-ı gayrete ilk hatve-i azmi hamiyet-i Osmaniye'nin sevkine bedel gazez-i Mısırî'nin tahrikiyle atmasıdır. Lâkin kuvve-i muharrike-i asliyesi öyle olsa bile tederâcen fikrî tenevvür ettikte âmâl ve makâsıdı da teâlî ederek âkıbet bütün varlığını devlet-i Osmaniye'nin azamet ve selâmetine vakfetmiş ve Osmanlılığın henüz ber hayat olduğunu müsbet ne kadar âsar görülmüş ise hepsine müstakilen sebep olmuş bir şeyh-i ekberdir.

Şehid Midhat'ı eâzım-ı ricâl meyânına idhâl eden meslek-i selâmette Mustafa Paşa'nın memâlik-i mahrûsaya sokmuş olduğu fikr-i teceddüdün semeresi idi.

Kemaller, Ziyalar, Agahlar, Nuriler'le bunlara peyrev olan diğer ashâb-ı neşriyatı Mustafa Fazıl Paşa semereleridir.

Hürriyet gibi, Muhbir gibi, evrâk-ı ahrârâne hep Paşa merhûmun sâye-i himâyet ve iânetinde intişâr ederdi.

Evet. Devletin ancak vücûd-ı millet ile kâim ve selâmet-i millete hâdim bir süs olduğu hikmet-i siyâsiyeden başka ahkâm-ı Kur’aniye ile sâbit iken bizde her nasılsa aklî ve naklî hikmetler unutulmuş idâre-i devletin hasîs ve sınırlı bir herifin kurûn-ı vustaya mahsûs bir çiftlik idâresine benzetilmek derecesine tenzîl ettiğini ilk ol parmağıyla gösterip tebdîl-i meslek etmek lüzûmunu ihtâr ve iâde eden hamiyetkâr Mustafa Fazıl Paşa merhûmdur.

Efkâr ve âmâlî bugün bizim de mesleğimizi teşkîl ettikten başka bil-cümle erbâb-ı vukûf taraflarından yegâne çâre-i halâs makâmında kabul olunmuştur. Binâen-aleyh Devlet-i Aliyye Sultan Hamid mecnûnunun irâs ettiği şu varta-i hevl-nâktan kurtulacak olursa **Mustafa Fazıl Paşa** nâm hamiyet-i ittisâmı Müceddidîn Fırkası’nın meşîhat-ı şükrân ve ihtirâmları makâmından mâadâ Çandarlılar, Alaaddinler, Sokullular sırasında müessisîn ve müceddidîn devlet zümresine de dâhil olacaktır.

Merhûm müşârün-ileyhin velâdetine musâdîf olan gün firkamızca teberrüken yevm-i mahsûs ittihâz edilmekle müessir-i necîbe ve âliyesine ebedî bir şükrân arz edilmiştir.¹⁷⁶

İmzasız (S.15, s.1-2)

ALİ SUAVİ MERHÛM

Şuarâ-yı müteahirinden biri: “Benim mehâsin-i ömrüm eğerçi pek azdır-Emînim öyle ki gâlib gelir müsâvime.” demiş . Bu söz Ali Suavi merhûmun lisanına pek yakışır. Kemal Bey merhûm Suavi’yi Midhat Efendi yâdigâriyle hem-ayâr tutarak şarlatanlıkla ithâm eylemek istediği gibi daha başkaları bu yolda keskin tecâvüzlere kadar varıyorlar. Ne olursa olsun bu softa yaşamasını bilmediyse ölmesini şâhâne bildi. Bu millet-i mağdûreye pek büyük bir ders-i amel gösterdi. En

¹⁷⁶ **Mizan’a Ait Dipnot:** Şu makale ile Mustafa Fazıl Paşa merhûmun hüviyet-i maneviyyesi tetkîk ve tayîn olundu. Tercüme-i hâl şeref-i iştimâllerine müteallik malûmât ve tefsîlât kerime-i hamiyet ve simâları Nazlı Hanımefendi hazretleri tarafından itâ buyurulmuş olmakla kariben neşri musammum olan [Eâli ve Esâfil] ünvanlı Musavver Mecmua-i Terâcim ile ilân olunacaktır.

son bir hareketiyle bütün müsâvi-i ömrünü —fi'l-hakika vâki idiyse— belîğen mâbelîğ unutturdu.

İki devlet, iki kuvvet yek-diğerine karşı taahhüdâta girişirler. Tarafeynden biri ahdini asla ifâ etmedikten mâadâ taraf-ı diğerin hukukuna tecâvüz nâmusuna şânına taarruz eyler. Bu darbeye uğrayan cihet için en birinci vazîfe silaha sarılmak, can kan bahâsıyla müdâfaa-i hukuk eylemektir. Şayet böyle yapmazsa bütün cihan o devlete o kuvvete nazar-ı tedlîl ve tahkîr ile yakar...

Aynı vecihle bir memlekette iki kuvvet, yani hükûmet ile ahâli hükümdâr ile millet bi'l-farz bir Sultan Hamid ile Osmanlılar aralarında bir muâhede akdederler. Sultan ahdeyler , yemîn eyler: “Ey Millet!, bu Kânûn-i Esâsi’yi size veriyorum. Bu berât-ı hukukunuzu tasdîk eyliyorum. Şâyet sözümünden nükûl edersem pâdişâhınız değilim. Âsîyim...” der. Millet-i Osmaniye’de bu sözlere ittibâen ve pâdişâha bîat eyler. Fakat herif idâre-i hükûmeti nüfûz-i hilâfeti ele alır almaz hemen ahdinden nükûl eylemek, sözünü ayak altına almak, muâhedeyi parçalamak...Hulâsa milletin şeref ve ikbâl ve âmâlini pâyimâl eylemek yoluna sapar. Bu dakikadan itibâren şu ihânete şu denâete, şu mezellete karşı Türkler için böyle bir hükümdârın aleyhine derhâl kıyâm etmek farz-ı mahz idi. Şâyet kıyâm eylemezlerse yaşamaya müstehak olmadıklarını isbât ederlerdi. Âlemin nazar-ı tahkîr ve tezlîline uğrarlardı. Böyle olmadı mı ya? Avrupa hep bir ağızdan: “Yazık şu koskoca millete, yazık şu Osmanlılara ki bir hükümdâr ellerinden Kanûn-ı Esâsilerini, haklarını, hürriyetlerini, hâsılı varlıklarını gasp eyledi de meskenet ve belâhetlerinden ses çıkaramadılar. Bu tecâvüze karşı silah kuvvetiyle hakkı yerine getiremediler. Zavallılar bilmiyorlar ki böyle ahvâlde isyân hükümdâr-ı gâsıbdadır. Hakk, adâlet ise millet-i mağdûrededir. Adli icrâ için kılıç isterdi, kan isterdi dediler. Bize lanet okudular. Bereket versin ki Ali Suavi velev maksûda ermemiş olsa da yine her devrin her tarihin her milletin yüzünü ağartmaya kâfi bir hareket-i haydar-pesendâne ve vatan-perestâne ile yüreğimize su serpti.

Beylerbeyi’nden Anadolu sâhilinden mâvnelarla kılıç elde Çırağan Saray’ına yanaşarak “Ya ölüm ya hürriyet” diye merdivenleri tırmandıkları halde talihin bir müsâadesizliğiyle ikinciye ermeden birincinin pençesine düşen mücâhidin (Rahmetullahi aleyhim ecmaîn) bize öyle büyük bir ders-i hikmet ve hakîkat

gösterdiler ki hele şu sıralarda bir lahza gözümüzün önünde ayrılmamalıdır. Bizde olduğu gibi bir millette ki hükümdâr kânûnu, hukuku, adâleti ayak altına alarak camının irtikâbından ihtirâz edeceği sûrette katl-i ihnâk, sirkat vesâire gibi her türlü efâl-i habâseti bî-pervâ ihtiyâr eylemek mütezilletinden çekinmez, öyle bir millet de kânûnen hukuku adlen şeren itaat nâ-meşrûdur. Hatta haramdır. Fakat kıyâm meşrûdur, hatta farzdır.

Ali Suavi merhûm fil-i marûf kahramanânesiyle mülkümüze bu hakîkati bu hikmeti en önce meydana koydu. Yaşasın. Evet yaşasın. Böyle kahramanlar ölür ama yaşar gönüllerde...

İdâre-i Hâzıra-yı merdûdenin yaraları ta ciğergâhımıza işliyor. Artık iliklerimizde kuvvet damarlarımızda kan bırakmıyor. Şu tasvîr-i Suavi'yi şu hamâseti göz önüne getirerek bir tarafta mücâhid-i mağfûrumuzun gazâ-yı mübârekini her türlü vekâyî ile harf beharf hatırlayarak vazîfe-i milliyemizi iyice bilmeli, anlamalıyız. Böyle zillet ve meknet içinde yaşamaktan nefret etmeliyiz. Hakkımızı âkıbet-i ihkâk, nâmusumuzu, şerefimizi iâde edinceye kadar Suaviyane gazâlar vermeli, yakalara sarılmalı, dinimizi, memleketimizi, varlığımızı kurtarmalıyız. Böyle olmazsa başımızdaki mecnûn ahvâl-i hâzıradan himâye-i ecânibden, hâsılı adûlarımızdan istifâde ile bizi alçak ve ahmakçasına uzun uzadıya ezdikten sonra bugün yarın da Rus boyunduruğuna geçirmek üzeredir. Vakit kalmadı. Hiç şüphe yok ki peygamberi hoşnut eder. Artık böyle bir gazâ ile rûh-ı Suavi'yi makberde bir an evvel şâd etmeliyiz. Kalırsak insan gibi hür yaşarız. Ölürsek yine insan gibi ahrârâne ölürüz. Şu iki kelimedede hulâsa edilen bu ders-i meâli bu şehîd-i mağfûrun bize vicdân-sûz bir yâdigârdır.

Ya mevt, ya hürriyet, fateberû ya ulü'l-epsâr.

Tasvîri de gösterir ki Ali Suavi zeki ve faal yaratılmış bir adam idi.

Anadolu'da dünyaya gelmiş, medrese tahsîlâtını ikmâl ile dersten 18 yaşına gelmeden mezûn olmuştu. Bunu müteâkib Hicaz'a azîmet ve Mekke-i Mükerrreme'de lisan-ı Arap üzere vaz u nasîhat için kürsüye çıkmış ve çoğu evlâd-ı Arab'tan olan sâmiyini cerbeze-i lisanına ve iktidâr-ı ilmiyesine âferîn-hân etmiştir.

Ali Suavi yalnız ulûm-ı diniye ile iktifâ etmemiş tarih ve edebiyat-ı şarkıyye-yi tettebbu ettikten sonra Fransız ve İngiliz lisanlarını da öğrenmiştir. Muahhiren

Muhbir'le hizmet-i kalemiyyeye başlayıp ekser erbâb-ı hamiiyete mukadder olan tağrîb belâsına mükerreren uğramıştı.

Mustafa Fazıl Paşa merhûm Avrupa'ya çekildiği zaman şehîd-i müşârün-ileyh Fransa'ya sonra İngiltere'ye gitti. Orada Muhbir'i tekrar neşre başladı. Kendisi câmi'ül-ciheteyn bir fâzıl-ı bî-menend olduğundan yazdığı makaleler ekser ulemânında efkârında inkılâblar husûle getirmiş ve milliyet, vatan, hürriyet hassalarını uyandırmış idi.

Ali Suavi Fazıl Paşa'nın Avrupa'dan avdeti üzerine dahi İngiltere'de kalıp neşriyâta devam etmiştir. Asya-yı Vustâ'ya Mısır'a Girid'e Hersek Bosna ihtilâline ve Karadağ'a dair Türkçe ve Fransızca neşrettiği âsâr ile Asya ve Şark meselelerinde vukûf-ı tâmmını âleme göstermiştir.

Kânûn-ı Esâsi'nin ilânı üzerine İstanbul'a avdet eylemiştir. Evvelâ kütüphâne-i Hümayûn'a hâfız-ı kütüb ve bâde mekteb-i sultânî müdüriyetine tayîn olunmuş idi.

Fakat bu zâhirî iltifâtlar o faal vatan-perveri aldatamamıştır. Gariptir ki edeceği gazâ-yı ekberi o zaman mevcûd kılan Basîret gazetesinin bir gün evvelki nüshasında: Mesele-i hâziranın en kestirme sûretle halli neye mütevakkıf olduğunu yarın söylerim, diye yazdığı iki satırla İstanbul halkına ilân eylemiş idi.

Daha gariptir ki böyle bir fedâkârın halen Beşiktaş muhâfızı olan Zâbtiye Hasan'ın sopası altında telef olmasına o ahâli seyirci gibi kalmayı vicdânlarına sığdırabilmişler idi!

Rahmetullahi aleyh

İmzasız (S.26, s.1-2)

BİR MİLLETİN HAYATI NE İLE KÂİMDİR?

Akvâm-ı câr ve milel-i hem-civâr hâiz-i mezâyâ-yı maneviye ve câmi-i fezâil-i maddiye olmadıkça bir milletin iktisâb-ı satvet ve şân ve sâha-yı temeddünde tesis-i nâm ve takvim-i bünyân etmesi bir emr-i müstehildir. Tabiat-ı beşeriyenin istidâd zaafını takviye edecek derin bir hiss-i faaliyet-i müstemirre, bir şevk-i mesadet-i fâhire ile meftur olmayan bir kavme kesret ve teaddüdün, vifret-i vesâil ve vesâitin, vüsat-ı arazinin miknet ve servetin eslihanın ve hatta sadece bir cesâret-i hayvâniyenin büyük bir fâidesi olamayacağı milel-i cesime-i âtlayı ale-l-ekser

akvâm-ı sagıre-i zekiyye ve inkıyâd etmiş ve bazen de koca bir hatayı ufacık bir hata neticesi olarak pâmâl-i izmihlâl eylemiş olan tarihin şhadât-ı adîde-i adilesiyle müsbettir. Çünkü efrâd-ı millete efkâr-ı aliyye ilkâ edecek, onları ifâl-i güzîde icrâsında yek-diğeriyle müsâbakaya tahrîz eyleyecek hâl-i muvaffakiyette itidâl ve ihtiyâtı ve aks-i hâlde sabr ve sebâtı tavsiye edecek olan hep o kuvve-i maneviye-i veleh-fermâdır.

Bugün sâye-i âtifet hazret-i hilâfet-penâhide hürriyet-i harekât ve efkâra âzâde-i güftâr ve mişvâre mâlik bulunan millet-i necîbe-i Osmaniye'den bil-cümle muhibban ve hayr-hâhânenin bekledikleri şey efrâd-ı kavmden her birinin vehleten beyn'en-nâs kesb-i marûfiyet ve def'aten sâhib-i şöret olmak emel-i mezmûmuyla sağa sola bâb-ı taarruzu küşâd ederek dâhilen yeni yeni bir takım mesâil-i ihdâs etmek sûretiyle hükûmet-i seniyyeyi boş yere işgâl etmek değil, belki bilakis takîb edecekleri tarîki taayyün ederek menâfi-i müştereke-i devlet ve milletin icâb ettiği bir sûrette ve tebeddülât-ı hâzırardan beklenen ıslahât-ı umûmiyenin icrâsını teshîl edecek bir tarzda bir meslek-i sükûn ve itidâl ittihâz etmek ve ankarib'üz-zaman iftihâhı İrâde-i Seniyye-i Hümâyûn ile tebşîr buyurulmuş olan Meclis-i Mebûsân'ın hîn-i ictimâna kadar kâide-i ihtiyâttan ayrılmamak ve yeni açılan bu çığırda Osmanlılar'ın âlâ vech'el-memûl muvaffak olabilecekleri hakkında şimdiden kemâl-i dikkat izhâr etmeye başlayan Avrupa matbûâtını tatmîn ve böyle bir usûl-i serbestîye lâyük olacak derecede terbiye-i medeniyeye mâlik olduklarını fiilen isbât etmek olacağı müstağni-i rey ve gümân bir keyfiyettir. Âlemde her bir maksadın temâmî-i husûlü onun temîn uğrunda sarf olunan mesâil ve ittihâz olunan vesâitin hüsn-i istimâline vâbeste bulunduğu ve her şeyden ziyâde mürûr-ı zaman ve iktisâb-ı tecrübe ve idmâna mütevakkıf olduğu nezd-i erbâb-ı irfânda müberhen ve şâhrâh-ı terakkîye henüz hatve-endâz olan bu memleketin hayretinde altı asırlık bir konsentasyon taşıyan İngiltere ve üç asırlık bir temeddünü istihlâf eden Fransa gibi umûr-ı meşrûte-i siyâsiyede azmûde olamayacağı aşikâr veruşen bir hakikat olduğundan tadrîcen ihtiyâcât-ı zaman ile mütenâsib mektebler açmak, terbiye-i halkı tamîn etmek, Avrupa'nın adât-ı şarkiye ile kâbil-i itilâf olan adât ve usûlünü tatbîk ve kabûl etmek mazîk-i ıztırâbtan henüz kurtulduğu için kendine bir meslek-i ma'kûl ve münâsib tayîn edememiş olan matbûâtımızı dâire-i mantık ve itidâlde muhâfaza

eyleyerek icrâat-i hükûmet-i seniyeimize kemâl-i sabr ve vakâr ile müntazır olmak lâbüüd idüğünden kâffe-i erbâb-ı zekâ ve izân-ı müttefik olsalar gerektir.

Sahâif-i matbûâtımızda görünecek şeylerin tahavvülât-ı usûl-i idâre münâsebetiyle câlib-i enzâr-ı tetkîk ve tenkîd olmaya başladığı bir sırada afâk-ı siyâsiyede bir sürat-ı hâfıza ile münteşir olacağını ve gûnâgûn tevîlâta uğrayacağını düşünerek kendi aramızda hâl ve fasıl edebileceğimiz ve belki bir iki teâtî-i efkâr ile izâlesine imkân bulacağımız ihtilâfât-ı cüziyemize evrâk-ı matbûâyı vâsıtâ-i tamîm ittihâz etmemek lâzım gelir iken bilakis üzerimizden tamamıyla ref-i emniyet edecek ve Avrupa efkâr-ı umûmiyesi önünde bizleri hıffet-i harekât ve fikdân-ı ciddiyet ile ithâm ettirecek bir takım ihtiyâtsizliklerin vâsıtâ-ı cerâid ile icrâsı pek lehimizde bir tesîr husûle getirmeyeceği vârid-i hâtır olabilir.

Meselâ dünkü gün neşr olunan gazetelerin birinde Duyûn-ı Umûmiye idâresinin ilgâ veya ibkâsı meselesi mevzû bahs edilmiştir. Bu ilgâ keyfiyetinin gerçekten mümkün-ül-husûl olup olmadığını ve Duyûn-ı Umûmiye'de alâkadâr olan düvel-i muazzama ile akd edilmiş olan muâhedâtın feshi imkân-pezîr olup olamayacağını tetkîke mahal görmeyerek yalnız şunu beyân ederiz ki bu gibi şeyleri düşünüp söylemek için bundan daha gayr-i münâsib bir zaman tasavvur olunamaz.

Bir de itibâr-ı mâli-i devletin bugünkü tezâyüdü umûr-ı mâliyenin tamâmı ile muhtel olduğu bir hengâmde başlıca bu idârenin Avrupa'ya karşı temînât ve tekeffülâtı ile husûle gelmiş olduğundan bugün onun tahrîbine yürümek itibâr-ı mâli-i hükûmetin mahvına çalışmak demektir. Hükûmet-i seniyyenin tahfif-i duyûnuna say etmek cümlece arzû olunur şeylerden ise de bunun istihsâli ancak tenzîl-i mesârif ve tezbîd-i vâridât ve tedâbire-i sâire-i iktisâdiye ile teyessür edeceğinden ve umûr-ı mâliye-i devletin bir mihver-i intizâma ircâ ile mümkün olacağından kabinece çârelerinin düşünüleceği ve vakt-i merhûnun de esbâbına tevessül edileceği cihetle tarîk-i teceddütte ilk atılan adımlarda devr-i hâzırın en nâfi ve muvaffakiyâtı meşhûd müessesâtından olan böyle bir idâreye karşı taarruz-ı harekât ile başlayan bir teceddüdün Avrupalılar nazarında müddet-i inkızâsının husûsiyle 38 seneye hasr edildiği bir sırada nasıl bir tesîr hâsil edeceği ednâ nazar ile teyakkun edilecek hakikatlerdendir.

Binâen-aleyh becâ ve nâ-becâ her şeyi tenkîd ve tahtiye tarîkinden nükûl ederek ve vazâif-i muayine-i kânûniyemiz dâiresine girerek ve bahsedilen şeylerden

vukûf-ı tâm ile bahs ederek ve hükûmet-i seniyye-i itirâfta bir takım mesâil-i mühimme ile uğraştığı bir sırada çocukcasına olan şikâyet ve ibtikâatimizle oyalamayarak ittihâz edeceği ve mevki ve zaman ile mütenâsib gördüğü mukarrerât ve icrâatında serbest bırakacak olur isek hem zât-ı hazret-i hilâfet-penâhinin hakkımızda ibzâl buyurmuş oldukları âtîfet-i uzma-ı hürriyete sezâvâr bir kavim olduğumuzu enzâr-ı yâr ve ağıyâre isbât eder, hem ıslahât-ı mütederrice-i müteyakkinamızı görerek düvel-i muazzamanın hakkımızda dirîğ etmeyeceği takdîr ve tevcîhe kesb-i istihkâk etmiş oluruz.

İmzasız (S.1, s.4-5)

DİN VE DEVLET

Din ve devlet!.. İşte mevcûdiyet ve medeniyet-i Osmaniye'yi husûle getiren mâye-i esâsi!..

İşte küçücük bir aşîretten kıt'ât-ı hamsenin ucunu lerze-nâk etmiş bir devlet-i muazzama ve muhteremeyi teşkîl eden medâr-ı aslî!..

İşte gurûr ve cehâlete kurban olarak bî-tâb kalmış mülk ve milletin hayat ve istikbâlini temîn edecek dermân-ı katî!..

İşte heft-i tıflâne ve taklîd-i bî-vukûfânededen bizleri vikâye ederek cümlemizi tevhd-i gayrete sevk edecek zemîn-i kuvve!..

Osman Gazi'nin râyet-i emâreti tahtına aşîret erkânını celb ve cem eden kuvvet —işte o kuvvettir.

Brusa'nın burçlarına Allah Allah sadâsıyla kahramanları sevk eden ve saltanat-ı Osmaniye'ye temel atan kuvvet —yine o kuvvettir.

Kırk kişilik bir zümre-i kalîleyi iâdî bir sâl üzerinde Avrupa kapısının teshîrine kıyâm ettiren kuvvet —yine o kuvvettir.

Niğbolu'da, Varna'da, Kosova'da ehl-i salîbe göğüs verdiren, Ankara'da kalbinden mecrûh olarak yıkılmış iken Osmanlılığı yine kemâl-i satvet ile ayağa kaldıran kuvvet —yine o kuvvettir.

Emâret-i Osmaniye'de şark imparatorluğunun makâmına ikâme eden gayret kılıp Osmaniye'nin dâimâ mâlâmâl olduğu din ve devlet gayretidir.

Çaldıran ve Mercidabık setlerini hak ile yeksân ettirip Osmanlılığı hilâfet-i mukaddese şân ile şereflendiren gayret —yine din ve devlet gayretidir.

Viyana berclerine Hotin Ovalarına ve Volga Çöllerine, Sahrâ-yı Kebir kumlarına, Hindistan Cezayir'ine kadar bizleri tahrîk eden gayret —yine din ve devlet gayretidir.

Bugünkü inkılâb-ı hayrımıza vatanı nâil eden gayret şüphesiz —yine din ve devlet gayretidir.

Bütün sa'y ve emellerin uçları kasalarına merbût olan meslek-i müzâyedecileri, hakîki muhibb-i vatanlara karşı alabildiklerine tan ve iftirâlarda dâim olsunlar.

Şeref ve nâmuslarının aşri bile kendilerine nimet-i gayr-i müterkıbe teşkîl için kafi olan mücâhidîn-i mülk ve millete karşı bî-edebane iğraz ve husûmette kâim olsunlar.

El birliğiyle geçecek yegâne semere-i müsâileri zillet ve meskenetten ibâret olacaktır. Çünkü muhâtabları din ve devlet gayretiyle beluğ ve kemâle ermiş. Ancak din ve devlet gayretiyle avâriz-ı hâzırardan kendisini halâs edebileceğini anlamış olan —millet-i necîbe-i Osmaniye'dir.

Hacet, necât ve saadet ve yegâne ümîd bekâ ve hayatımız olan inkılâb-ı hayrımızın ferdâsında daha ilk nüshamızda, erbâb-ı gayret ve hamiyet için ittihâzı vâcib olan meslek-i selâmeti irâe etmiş idik.

Dediğimizin zübdesi de şu idi:

Din – Devletten,

Hilâfet – Saltanattan,

Devlet – Milletten,

Selâmet-i umûmiye – Hâkimiyet-i kânûniyeden,

Temîn-i istikbâl – Usûl-i meşrûtiyetin istikrârından tefrîk kabul edemez.

Kânûn-i Esâsi'nin ilânıyla iş bitmiş olmaz. O kânûn ki resmî sâlnâmelerin başında 30 yıldır durduğu halde bir fâidesi görülmemiş idi.

Kânûn-i Esâsi ahkâmına riâyet edelim. Herkesin riâyet etmesine numûne olalım, kendimiz başkalarına karşı emsâl olarak talîm edelim. Millet Meclisi gelinceye kadar onun yerine kâim bulunmak şerefının kadrini bilelim de vazîfemizde kusûr etmeyelim.

Gazete eshâbını ictimâyâya, bir heyet-i mahsûsa teşkiline vaktiyle davet etmiş olsaydı, efkâr-ı münevvere eshâbının kalp ve vicdânlarını mütezi eden şahsiyâtın kendimizi kurtarmış olacak idik.

Çünkü öylede teşkîl edecek cemiyet-i matbûât —efkâr-ı umûmiye-i Osmaniye'nin şekl-i mücessimi olmak haysiyetiyle— bil-cümle heyet ve cemiyetlerin fevkine geçer ve harekât ve sekenât-ı umûmiyeye cidden rehberlik ederek inzâr-ı teessür ile görülen birçok hâmlıklara meydan bırakmaz idi.

Çünkü o sırada teekkül edecek olan cemiyet-i matbûât hemen kendisine hatt-ı hareket tayîn eder, bilcümle ahvâna onu teklif ve izâh eder, böyle sıralarda bahsi hâiz olan mesâil ile olamayanları karar tahtına alır. Aheng-i umûmiyi ihlâl edecek acemî muharrirleri dâire-i lâzıme davet eyler. İcâbet etmeyen bulunur ise esbâb-ı mûcibesi izâhıyla zümre-i matbûât-ı Osmaniye hâricinde kaldığı ilân olunur idi —ki bu sûretle aileden ihrâc olunmuş olan şaşkınlığın yazacaklarının halkca ehemmiyetleri kalmaz idi.

Çünkü o sûretle matbûât-ı Osmaniye cemiyeti teşekkül ve tesîs etmiş olsaydı hemen intihâbât-ı umûmiye için muntazam program tanzîm eder, o program mûcibince müntehâbların hareket etmesini temîn eyler, intihâb olunacak zevâtın listelerini müttefiken tayîn ve tavsiye ile ekseriyeti temîn etmiş olurlar idi.

Eğer zamanın bütün şu nezâketi ihâta olunmuş, ona göre tevhd-i amâl ve harekât edilmiş olsaydı, gazetecilerin garez ve hasedi netîcesi olarak halk ve müntehâblar meyûsen inkısâm etmez, malûm bir maksada müsteneden rey vermeye müsâraat eyler, belediye intihâbâtının netîcesi ile sâbit olan intihâr-ı milliye mahal ve münâsebet kalmaz idi.

Evet! Belediye intihâbâtı bir intihâr-ı millîdir. Müsebbibleri de gazetecilerdir.

Belediye intihâbâtı hakîkaten can sıkacak ahvâldendir. Fakat mûceb ye's ve nevmîdî değildir. Çünkü ehemmiyet ve netâicleri mahdûddur. Şu kadar ki şu haset ve rekabet şu tefrika ve husûmet Meclis-i Mebûsân'a intihabatında dahi devam edecek olursa vatan azîmimizi ciddi bir tehlikeye ilkâ etmiş olacağız.

Gazetecilere, cemiyetlere, kulüblere henüz meslek ve hüviyetini belli etmemiş olan hükûmete halisâne arz ve ihtâr eyleriz ki muhâtıralara mahal bırakmamak için gayret edelim. Uhdemize düşen vazîfelerimizin her birimiz kendi hukûk ve hudûdumuz dâiresinde olarak ifâsındaki kusûrlarımızı tekrar etmeyelim.

Bil-cümle kuvâ-yi Osmaniye müttefiken ifâ-yı vazîfeye karar vererek isbât-ı vücûd ettiği halde Mizan'ın şâz-ı teşkîl edemeyeceği vâreste-i iştibâhtır. Fakat tecrübe-i mâziyesine binâen ihtiyâtlı bulunmaya mecbûr olacaktır. İşte o cümleden biri olarak önümüzdeki intihâbâta müntehiblere ve namzetlere medâr-ı istinâd olabilmek üzere kendine mahsûs olan programın esâslarını (?) telhîs etmeye müsâraat ediyor.

Osmanlı müntehâblarının namzetlerde arayacakları fikir, meslek, sıfat vesâire şunlar olmalıdır:

1. Din, devlet, millet, birbirinden ayrılık, gayrılık kabul edemez.
2. Usûl-i idâre-i meşrûtiyet ve meşveret layitgîr bires medeniyet-i Osmaniye olacaktır.
3. Osmanlı vatani tefrîk kabul etmez bir vâhid-i siyâsîdir. Yemen ve Trablus ve Hicaz gibi muvakkit istisnâlardan başka bir sûrette idârenin nısk ve ahbine halel getirilmemesi tecvîz olunamaz.
4. Vilâyât vesâirenin şimdiki taksîmâtında mücerred ihtiyâcâta ahâliye teshîl yolunda bazı tadilât icrâsı tecvîz olursa bile usûl-i idâre-i merkeziyeye zerre kadar halel getirilmesi tecvîz edilemez.
5. Namzetlerde din ve devlete muhabbet, iffet ve istikâmet za'fâ ve muhtâcına merhâmet, eshâb-ı taadîye mukâvemet, şer ve haramdan ictinâb gibi sıfatlar aranacak istibdâd devrinde işe karışıp lekelenmemek büyük bir marifettir. Öyleleri sâirlere tercîh olunmalıdır.
6. Müntehâblar temârız ve itizârla yahud düzce vazîfesizlikle merkeze gitmemezlik etmemelidirler. Bunu yapanlar Cenâb-ı Hakk'a, Resûl'une, din-i maâbeyne, pâdişâha, devlete, millete karşı ihânet etmiş olacaklarını bilmelidirler.
7. Reylerini verenler müntehâblar hiçbir kimsenin emr ve tavsiyesin, ricâ ve iltimâsını, hatır ve gönlünü kabul etmeyip bildikleri adamların içinde en akıllı, en nâmûslu, en garezsiz, en mütediyyin ve affif kimler varsa onlara reylerini vermelidirler. Bunu yapmazlarsa büyük günâha girmiş olurlar. Dünya ve ahretçe mesûl edilirler.
8. Şuna buna rey veriniz diyerek müntehabları tehdid ve ahafe edecek olanlara kulak verilmeyip herkes kendi kalp ve vicdanının hükmüne tabi olarak reylerini vermelidirler. Kânûn-i Esâsi cümleye bildiği gibi rey vermek hakkını

vermiştir, bildiği gibi reyini vermiş olan bir Osmanlı'ya bunun için ilişmek kimsenin haddi değildir.

9. En dikkat olunacak cihet namzetlerin içinde Kânûn-i Esâsi'ye düşman olabilecek adamlara hiçbir rey vermemektedir. Öyleleri bilmek güç değildir. Bu gün herkes Kânûn-i Esâsi'yi severim diyorsa da inanılmaz. İstibdâd devrinde iş başındaki zâlimlerin zulmüne karışan takımların sözlerine inanmamalı, idâre-yi sâbıkaya hoş görünmeyen, okumuş, ortalığın halinden anlar adamlar tercih olunmalıdır.

10. Müntehâbların ekseriyet-i katiyyesi İslamlarda bulunduğu merkezlerde gayr-i müslim cemaatler erkânından birini namzetler listesine idhâl etmeyi unutmamalıdır. Çünkü onlarda vatan kardeşidir. İçlerinde işten anlayarak güzel hizmet edecek adamlar çoktur.

Hâsılı hîn-i zuhûrumuzda ikbâl ve zevâlimizde verd-i ziyân ettiğimiz din ve devlet gayretini bugün dahi kemâl-i ıslâh ile tekrar ederek intihâblarımızı icrâ ve vatanı ıslâh ve alâ eylemeliyiz.

İmzasız (S.65, s.275-6)

ŞEYHÜLİSLAM VE MECLİS-İ MEBÛSÂN

Şeyhülislam Efendi Meclis-i Mebûsân'a gitmeli mi yoksa gitmemeli mi? Yahut Şeyhülislam Efendi kabine azâsından bir rükn-i mesûl müdür, değil midir?

Şu mesele iyice ezhânı işgâl etmektedir. Bu bâbdaki fikrimizi hâlisâne izâh edelim.

Teşkilât-ı adliyemizden evvel umûr muhâkim kâffeten bâb-ı meşîhata merbût idi. Bu gün o hâl bâki olmuş olsa, Şeyhülislam'ı kabine erkânından saymak için tereddüde mahal olamaz idi. Çünkü bir hükûmet-i medeniyenin üç kuvâ-yi esâsîyesinden birini teşkil eden bir idârenin hem de ahâli ile en ziyâde temasta bulunan bir idârenin, milletin tefîşi hâricinde bırakılması meşrûtiyet ile tevfiik edilemez.

Bugün teşkilât-ı adliyemiz var. Muhâkim mesûl olan adliye nâzırına tâbidir. Lâkin tamamen değildir. Çünkü meşîhattan nasb ve tayîn olunan hükkâm-ı şer mehâkim-i adliyede riyâset ediyorlar.

Hiçbir yerde mevcûd olmayan bu hâl dahi muvakkat bir şey olsa gerektir. Aksi hâlde muhâkimde ıttırâd temîn edilemez.

Muvakkat olan şu hâlden dolayı Şeyhülislam Efendi dahi Adliye Nâzırı gibi millet meclisi önünde mesûl olup hîn-i davette icâbet ile meclis-i mebûsâna gitmeli mi?

Bize kalırsa gitmemelidir. Çünkü bizce Şeyhülislam mesûl olan kabineye âdi vekil-i devlet sıfatıyla dâhil değildir.

İbtidâ-i emirde Sadrazam ve Şeyhülislam'ın intihâbı ve tayîni padişahın hukûku cümlesindedir. Dünyanın her tarafında meşrût bir hükümdâr kabine teşkîl etmek üzere yalnız birini intihâb eder. Bizde iki olmasına başka sebep aranmalıdır.

Sebeb meydandadır. Şeyhülislam vükelâ-yı devletten değildir. Hükûmet-i icrâiye nezdinde bir hukuk müşâviri, bir müftüdür.

Şeyhülislam vakıa vekildir. Lâkin padişah vekili değildir. Halîfe vekili, şeriat memurudur.

Şeyhülislam meclis-i hassda hâzır bulunur, derdest-i müzâkere olan umûr hakkında cihet-i şeriyye itibâriyle rey verir. Kabinenin sâir harekâtından münâsebâtta müştereken mesûl değildir.

Müştereken mesûl olmayınca meclis-i mebûsân ile temâs-ı resmîde bulunamaz.

Denilirse ki Şeyhülislam yalnız şeriat nokta-i nazarından meclis-i hâssda rey vermekle iktifâ etmez. Koca bir dâire-i idârenin reysidir. O riyâset sıfatıyla meclisin kontrolü altına girmelidir.

Biz o fikirde değiliz. Çünkü şeyhülislam Cemâat-i İslamiye reysidir. Sâir cemâat rüesâsının maiyyetlerindeki idâreden fazla bir şey varsa, yani idâre-i hükûmete umûr-ı mezhebiyeden gayri sûretle müdâhalesi varsa işte o müdâhalesi tabii bir şey değildir, muvakkattır. Bir gün evvel her şeyin muhavver-i matlûbe ircâi lâzımdır.

O vakte kadar meşîhat umûruna ait olan istîzâhlar yâ sadârete yâhûd mezâhib müdürîyetine tevcih olunmalıdır.

Hâsılı Şeyhülislam Efendi'nin istîzâha cevap vermek üzere meclis-i mebûsâna gitmesine tarafdâr değiliz.

İmzasız (S.76, s.319-20)

ADEM-İ MERKEZİYET MESELESİ

Yeni Gazete refikimiz Anadolu Müfettişi Şakir Paşa merhûmun lâyhalarını tefrîka sûretiyle neşre başlamış. Şâyân-ı teşekkür bir himmettir. Meclis-i Mebûsân'a kıymetdâr bir takdimedir.

Şakir Paşa'nın asıl lâyhaları bu gün Mâbeynde mevcûd olması iktizâ eder. Çünkü Şakir Paşa tanzîm ettiği lâyhaların cümlesini bâb-ı devlete takdîm etmezdi. Mizâc-ı zamâna pek muhalif olan kısmını nezdinde saklardı. Bunca zahmete beyhûde yere katlandığının esbâbını soran Daniş Bey ile Mavro Kordatı Efendi'ye

— Ne olur, ne olmaz vazîfemi bu sûretle ikmâl ediyorum.

der idi.

Vefâtında nezdinde bulunan evrâk Sinop Mutasarrıfı Ömer Paşa marifetiyle memhûren Saray'a takdîm olunmuş idi. Rivâyâta nazaran evrâk-ı mezkûre açılmaksızın emin bir mahalle vaz olunmuştur. Bugünün Saray-ı mevcûdu tabii yerini bilir. İcâbında sâbık Başkatip Tahsin Paşa da yardım eder.

Bi'l-hâssa bu evrâk bugün elzemdir. Meclis-i Mebûsân ile lâyhalar tanzîmine memûr komisyonlara emsâlsiz bir menba-i malûmattır.

İşte Yeni Gazete refikimizde okuduğumuz ilk parçanın başında şunu görüyoruz:

1. Merciiyetine hâlel gelmemek üzere Bâbıâli'ye inhisâr eden iktidâr merkezinin vilâyâta tevziyle bâb-ı devletin meşâgil-i lâ-yuhsâsının muazzamât-ı umûra hasrı.

2. Vilâyât devâirinin tevsîi ve şimdi vilâyetlere inhisâr eden mesâlih-i îâdiyenin de sancaklara ve kazâlara tevzi...

Sabahaddin Beyefendi'nin "Adem-i Merkeziyet" usûlü kıyâmetler koparmış idi. Acabâ o kıyâmetçi gayûrlar Müfettiş Şakir Paşa'nın tetkikat ve tettebbuâtı netîcesi bulunan şu bâlâdaki tavsiye ile Sabahaddin Bey'in Adem-i Merkeziyet fikri arasında ne fark görüyorlar?

Bunu cidden bilmek isterdik.

“Adem-i Merkeziyet” tabîri doğru bir tabîr değildir. O unvân altına alınan fikrin asla tercümânı değildir. Ekseriyetimizin Avrupa’dan idhâl ettiğimiz bu gibi tabîrlere mücâhade ateşinde rastgele istimâl olunan tabîrâtandır.

Ünvân sakîm olmak ile maslahat tagayyür edemez. Adem-i merkeziyet vücûd-ı devlet itibâriyle değildir. Devletce ittihâz olmuş mukarrerât-ı resmîye dâiresinden cereyân edecek muâmelâtıdır, lüzûmsuz istizânlar icrâsiyle kıymetli olan vakitlerin beyhûde yere kaybedilmemesi itibâriyledir.

Meselâ Bağdad’ın Hindiye Seddi’nin bir tarafında rahne hâsıl olmuş. Cereyân-ı miyâh ile dakika be dakika tevessü etmekte. Emvâl-i mahalliyeden sarfı ile rahnenin hemen tamîri altı bin guruşa bağlı “İzinsız bir para sarf etmeyiniz” emr-i nezâreti var. Telgraf ile sordular. Müsteşâr açtı. “Taktîm” işaretini imlâ etti. Nâzır yok, Bâbîâli’de Mâlîye komisyon-ı âliyesindedir. Ertesi güne kalır.

Ertesi gün Nâzır Bâbîâli’de istizân etmeye karâr verir. Kalem’e havâle eder. Kalem sıraya kor. Müsevvid, mümeyyiz, müdür, müsteşâr görür. Mübeyyize mukâbeleye imzaya gider gelir.

Bir haftalık bazen birkaç haftalık iştir. Hindiye Seddi’nde tahribât-ı miyâh tevessü ettikçe eder.

Bâbîâli’ye gittikten sonra Şûrâ-yı Devlet’e işâretiyle aynı sûrette sadâret dâiresinde dolaşır. Nihâyet yazılır imzalanır gider.

Şûrâ-yı Devlet ise bir batakhânedir. Muâvinlerin birine havâle olunur. Sekiz ay muâvin dâireye uğramadığı için uhdesinde bulunan on altı maslahatın öylece kaldığı vukuât-ı malûmedendir.

Yalnız devâirin birinde müzâkeresiyle mazbata şeklinde çıkması âdi hesapla bir aylık zamandır. Hindiye Seddi suları insâfsızdır. Şûrâ-yı Devletin tekâsülünü fırsat addiyle tahrîbâta daha şiddetli devam eder, gider.

Altı bin kuruşluk mezûniyet Bağdad’a vâsıl olduğu vakit vilâyet mühendisi lâzım gelen tamîr icrâsının 82 bin kuruşa mütevakıf olduğunu haber verir.

Meselâ Dâhiliye Nâzırını bir lâyiha-i kânûniye tanzîm etmiş Meclis-i Mebûsân ve aynen veya tadîlen kabûl etmişler. Meclis-i Hass’dan geçmiş, idâre ile mûcibince incelenerek düstûra geçmiş.

İşte şöyle bir kânûnun ahkâmı dâiresinde mahallince umûr-ı lâzıme ve mustacilenin icrâsı husûsuna müsâade etmek o kadar büyük, mühim, idâreyi parçalayacak bir şey midir?

Değildir, değil mi?

İşte Sabahaddin Bey'in Adem-i Merkeziyeti! Adem-i Merkeziyet deyiniz. Daha doğrusu olmak üzere tevsî-i mezûniyet deyiniz. Şu lüzûmsuz istizân rezâletlerinden milletin işlerini halâs ediniz de ne nâm ve ünân altında o himmeti yaparsanız yapınız.

Böyle basit, makbûl bir şeyi Sabahaddin Bey yahut Zeyd ve Ömer'i söylüyor bahânesiyle tahrîf edip silâh-ı tecâvüz ittihâz etmek, bir mücâhid-i hürriyet ve meşrûtiyeti cerh için alet makâmında kabul etmek câiz midir?

Câizdir, derseniz cevâbımız: Yâ Hafîz! dan ibârettir.

İmzasız (S.81, s.339)

FERAH TİYATROSU VAKASI

Kendimizi unutarak hikmet-i siyâsiye noktasından işi muhâkeme etmek istiyoruz.

Vakâ mühimdir. Netâici çok olacaktır.

Sıkı istibdâd, sıkı tarassud, manâsız takîbler, garib sû-i zanlar pençe-i kahre düşenlerin masûmiyetleri tebeyyün ettiği halde, hafâyâ-yı istintâkiye hakkında bildiklerine malûmat vermesinler mütâlaasıyla nefy ve tebîd gibi hârikalar vesâire vesâire halkın gözünü yıldırılmış idi.

Gayret-i diniye, hamiyet-i vatan-perverâne halkın mizâcında esâsen mükemmeldir. Ne çâre ki 30 senelik tazyîk, hafiyelik, jurnalcilik, Beşiktaş ve Taşkışla ve Zabtiye Engizasyonu bilcümle temâyülat-ı âliyenin hüsn-i istimâline mahal bırakmamış idi.

Bundan umûmî itâat hâsıl olmuş, efkâr-ı umûmiye-i Osmaniye ortadan kalkmış idi. İstibdâd bu sûretle nâil-i emel olmuş meskenet-i umûmiye üzerine binâ-yı mütegalibânesini kurmuş idi.

Bereket versin ki erkân-ı istibdâd câhil idi. Ekser mesâlihde hedefi tecâvüz ederler, matlûbun makûsu semereler topluyorlar idi.

İnkılâbı husûle getiren kuvâ-yi asliyeden birini teşkîl eden şu hâl, bizde lâyıkiyle henüz anlaşılammış. Çünkü anlaşılmış olsa idi, bugün aynı tagallübe tâlib olan ashâb-ı zaman aynı hatalarda yuvarlanıp gitmezler idi.

Filhakîka hırs ve gaflet müstebidlerin basîretlerini bazen o rütbe körleştirir ki hasımlarının, hedef-i aġrâzlarında hiss-i şefkat ve insâfını bile tahrîk ederler. Ez-cümle Mizan'ımızın Mısır gazâsı devrinde Yıldız "Müşâvir"lerine havâle olunan hitâb-ı muhrik böyle bir teessürün semeresi idi.

Biz aynı hisse işbu Ferah Tiyatrosu maddesinde yeniden maġlûb oluyoruz. Çünkü esâsen bize karşı tertîb edilmiş biraz husûmet iken aks-i tesîri bîinsâfâne bir sûrette mürettepleri ezmiştir. Büyük nâm ile vâsiġ-i emeli hâmil bulunan bir heyet-i rehnedâr eden şu darbe kalb-i ihlâsımızda hiss-i esefi dâî olmaktan hâli kalmıyor. Ez-cümle hasımda görülen bu mertebe bir tedbîrsizlik ve gaflet hissiyât-ı âliyeyi makûsen cerh ediyor. Çünkü...çünkü onlarda bizden, Osmanlılardan belki de yarın kemâl-i nedâmetle, ihlâsla el uzatacak kardeşlerimizdendirler.

Hürriyet, meşrûtiyet, adâbını bilemiyorlar. Hürriyet nâmına istibdâdın eşnasını icrâ edip gidiyorlar. Bundan dâhil ve hâriç bî-zâr olmuş şikâyete başlamış... Hatta bir mucize-i hüdâ-yı müteâl olarak eski istibdâdın mahvettim zannettiġi "Osmanlı Efkâr-ı Umûmiyesi" o nimet-i gâibe bile bu sâyede vücûdunu belli etmeye başlamıştır.

Eshâb-ı zaman işbu "Yeni Safha-i İnkılâb" ın kadr ve hikmetini takdîr ve ihâta edemiyorlar. Ona göre hüsn-i tedbîr ittihâz edecekleri yerde aksini ihtiyâr etmekten kendilerini alamıyorlar. Onu bile nihâyet derecede gafilâne icrâ ederek büsbütün işlerini berbâd etmeye devam ediyorlar.

Şu iddiâmızın derece-i isâbetini takîb yolunda Ferah Tiyatrosu vakasını muhâkeme edelim:

Mürettiblerin kim olduklarını söylemek zâiddir. Çünkü suçlunun eteġi tutuşmuş yanıyor. Manevrasına zebûn olanlar cumartesi günü enzâr-ı hayret önünde ibrâz-ı hüviyet ve mahiyet eylemişler. Harf-ı vâhid söylemeyi akıl edememişlerdir.

Bu sûretle sâniliklerini belli etmiş olan “Eshâb-ı Marifet” gayret-i câhiliyeleriyle mütenâsib vukûf ve dirâyete mâlik olmuş olsalardı bakımız marifeti nasıl semeredâr edebilirler idi:

Aynı tertîbi yaptıktan sonra ihtiyâten muteber ve marûf birkaç rûknünü o civarlarda bulundurlar. Tiyatroda kargaşalık derece-i matlûbeye vâsıl olunca “İhtiyât Kuvveti” kendine mahsûs “hazır”lığıyla ve kemâl-i mehâbetle tiyatroya dâhil olur, evvelce mukarrer olduğu vechle sükûtu iâde eder, “imdat” ıllardan biri mesela şöyle bir nutuk söyler:

—Cemiyetimiz hürriyeti herkesin istifâdesi için istihsâl etmiştir. Taraftarlarımız nasıl istifâde ediyorlar ise muhâliflerimizde aynı sûretle müstefîd olacaklardır. Cemiyetin öteden beri meslek-i müttehâzı budur. Zerre kadar bundan inhirâf etmemiştir. Bundan sonra da etmeyecektir. Bu akşam bu tiyatroya gürültü edenler cemiyetin mensûbîni değil, bilakis cemiyetimizin düşmanlarıdır. Cemiyetimize isnâd-ı mesuliyet ettirmek üzere tertîb olunmuş bir dolaptır. Ağleb-i ihtimâl “Ahrar” Fırkası’nın yahut Kamil Paşa’nın takımının parmağı vardır...

Bu gibi hitâb üzerine mukarrer olan sükûnet hâsıl olur, eğer şu “makiyalizm” bahşisini kabûle tenzîl edecek yürek bizde mevcûd olmuş olsa, biz de konferansımızı kemâl-i sükûnet içinde ikmâl etmiş olurduk.

Ne olurdu?

Efkâr-ı umûmiye uyanmaktadır. Fakat henüz muvâzenesini bulamamıştır. Şu hâl-i tereddütte bulunan sâmiinin mühim bir kısmı cemiyeti iftirâ ve tecâvüze hedef olduğuna hükm ile kurban-ı agrâz addeder idi.

Bunu düşünemediler, yapamadılar. Ne oldu? 30 seneden türlü hissiyâta hedef olmuş bir adamın hakkında hakîki bir fikir hâsıl etmek üzere gelen binlerce halka o adamın vahşi, bî-edebâne manâsız, mantıksız agrâz-ı şahsiyeye kurban olageldiğini beliğ bir sûrette telkîn eylediler!

Henüz uyanmaya yüz tutmuş olan efkâr-ı âmmeyi bütün bütün uyandırdılar. Açılmış gözlerin önünde hürriyetin, meşrûtiyetin, mantığın, insâfın, insâniyetin düşmanı şeklinde cemiyetin hüviyet-i mücessimesini koymuş oldular.

O gece tereddüd etmiş bazı kimseler kaldı ise “ber-mutad” cemiyetin mürevvic-i efkârı olan gazeteler tarafından irşâd edildi. Yani 24 saatten fazla olan

müddet bile darbenin tamîrine sâlih bir “tedbîr-i musîb” icâd etmelerine kifâyet etmedi. Gazeteleri, sükûtları ile ikrâr-ı kabâhat eylediler!

Artık iş işten geçmiştir. Cemiyetin bu yarası iltiyâm kabûl edemez.

Cemiyet erkânının gayret ve hamiyetleri hiçbir vakitte taht-ı şübhede değildi. Umûr-ı cumhûra adem-i vukûflarından mütevellid olan tedbîrsizlikler fevkinde asıl cemiyete bir şey isnâd ettiğimiz ve edeceğimiz yoktur.

Bazı perde altı dolaplarına tenezzül eden “uyuz kuzu”larında cemiyete muzırr oldukları kadar cemiyet erkânınca merdûd ve menfûr olduklarına kanâatimiz vardır.

Bunun için bir tedbîr-i musîb vecdî ile şu mühlik hale nihâyet verilmesini yani millet meclisinin hukûk-ı sârihasını ve haysiyetini millet huzûr ve râhatını memleketin asâyîşini, ecânibin itimâdını rehnedâr eden bir hâle bir an evvel nihâyet verilmesini hamiyet-i vatan-perverânelerinden beklemeliyiz.

Efkâr-ı Umûmiye ile beraber “Matbûât-ı Osmaniye” nin artık isbât-ı vücûd ettiğini kemâl-i şükranla zikre şâyân görürüz. Bir iki şaşkın-şâzın vücûdu kâideyi ihlâl edemez.

Hükûmet bundan sonra meclis-i mebûsân sırasında Efkâr-ı Umûmiye-i Osmaniye ile matbûâtı dahi hesaplarından kaçtırmamaya mecbûr olacaktır.

Bu ise meşrûtiyet meydanında kemâl-i vuzûh ile atılmış adımlar demektir. Buna muvaffak olmuş olan bir millet-i muazzama artık bâlânın yâhûd zeyrek boyunduruğuna boynunu teslim etmeyecektir.

Kânûn ister, meşrûtiyet arar, ancak meşrûtiyet ile imtizâc edebilir.

Velhâsıl ufk-ı istikbâlimizde tek bir kara bulut vardır. Onun da dağılması Cemiyet-i İttihâdiye'nin eski asâr-ı hamiyet-kârânesine zamîmeten bir yenisini daha ihtiyâr etmesine mütevakkıftır. Kemâl-i ihlâs ile ona intizâr etmekten hamiyetimiz bizi men edemiyor.

İmzasız (S.88, s.367-8)

KONFERANSIMIZ

Ferah Tiyatrosu'na gelecek olan erbâb-ı merak ile hasbîhâl etmemizi men etmek üzere curcuna tertîb etmeye karar veren gayret-verlere biri demiş olsa idi ki:

— Tertîbinizi icrâ ederseniz netîce-i marifetiniz bir gün tarih-i Osmanî'ye “Şubat İnkılâbı” nâmıyla kaydolunacaktır...

Acaba ne çehreler gösterirler idi?

Hakîkaten hadd-i zâtında ehemmiyetsiz olan şu vâkıa netâici itibâriyle gittikçe ehemmiyet kesb etmektedir. Müteaddid mektuplar alıyoruz. Hazır bulunmayanlar yahut taşrada olanlar konferans mevzuunu hülâseten derc etmemizi talep ediyorlar. Biz dahi arzularına ittiba etmekle beraber hâtıme olarak gürültüye zemîn ittihâz olunan fikrayı, olduğu gibi naklediyoruz.

Konferans siyâsî olmaktan ziyâde felsefe ve tarihe ait idi. Hayr ve şer, fazîlet ve fezâhât mücâhade-i dâimesinden bâhis olacak idi. Yalnız kuru nazariyattan kurtarmak için Roma Tarihi zemîn ittihâz edilmiş idi.

Malûm olduğu üzere Roma pek bayağı bir menbadan çıkmış idi. Eşkiya çetesinden teşkîl eden bir heyet-i ictimâiyenin ne gibi esbâb ve ahvâl içinde fazîlet vadisine sarıldığı ve nasıl semereler görüldüğü ilk semerelere aşık olan Romalılar'ın kemâl-i cehd ile fazîlet gazâsına koyuldukları takib eden vukuât-ı tarihiyenin muhâkemesi sûretiyle beyân olunacak idi.

İkbâlin evc-i alâsına kadar Roma Tarihi bu vecihle takib edilecek idi. İtalya'nın fethi ikmâl edilip, hudûd-ı Rumeli ve Afrika'ya doğru tevsii edildiği sırada Roma Devleti muvâzenesinin bozulduğu, bu muvâzene iâdesinin esbâbı taharri ile mevki-i icrâya vazına müsâraat olunmadığı takdirde fenâlıklar zuhûr edeceği, ittihâz olunacak tedâbirin ne olmak lazım geleceği, o tedbîrlerin ne gibi miskin hesaplara mebni diriğ olunduğu izâh olunarak ve Roma'nın zevâlini mücib gâilelerin teşrih-i mahiyetlerine nakl-i kelâm edilecek ve cihangîr olan Roma'nın fezâhat ve felâketin ne gibi dereke-i sefilânesine kadar tenezzül ettiği gösterilecek idi.

Fesâd deryâsı bulunan Şarkî Roma enkâzı üzerine kurulmuş olan “Osmanlı Binası” hatime-i bahs ittihâz edilerek bir taraftan Bizans fesâd-ı ahlâkı, diğer taraftan “tavâif-i mülük mirâsı” muttasıl Osmanlı ahlâk-ı necîbesini tahribe devam ettikleri halde metânet-i asliye ve İslamiye itibâriyle onu alt etmeye muvafik olmadıkları izâh edilecek bugünkü inkılâb dahi fazîlet ve hayr âlemine intikâl demek olduğu için artık teâli ve tekemmül etmeye devam edeceğimizi tasvîr ile hasbîhâle nihâyet verilecek idi.

Roma Cumhuriyeti tam bir devlet şeklini aldığı sırada usûl-i idâre-i mülkiye ve askeriyesinin ne şekil ve halde bulunduğunu tarif ve izâh etmek sırasına gelmiş idik. O sırada Roma Cumhuriyeti fazîlet mücâhadesinin en şanlı devrinde idi. Hükümetin, askerinin, mecâlis-i milletin, umûm-ı halkın seviye-i fikriye ve medeniyeleri birer birer sâmiyenin ezhânında tecessüm ettirebilmek üzere misaller nakl ediyordum. Nevbet-i kelâm askere gelmiş idi. Kamil'in diktatörlüğü Metellos'un kahraman oğlunu itâat-ı askeriye usûlü hatırı için fedâ ettiğini beyândan sonra (Fabius) ve Papiris vakasına gelmiş idim. Diyordum ki:

“...muhârebe kesb-i ehemmiyet eder. Tedâbir-i ittihâzına “

Bir serdar —yani diktatör intihâbına ihtiyâc messeyler. Diktatörün konsololar tarafından intihâbı nizâm iktizâsından idi. Konsolosluk mesnedi ise Fabius tarafından işgâl edilmekte idi.

Rastgele adam diktatör olamazdı. Defaatle

Konsolosluk etmiş, ordulara kumanda eylemiş

Kıdem kesb etmiş ümerâdan olması şart idi.

Papirus matlûb olan sıfatları câmi idi.

Ne çâre ki diktatörü intihâb edecek olan

Fabius ile intihâbı matlûb olan Papirus

Beyninde husûmet ve adâvet mevcûd idi

Diktatörlük idâre-i örfiye demektir. Ona

Binâen diktatör hatta rüesâ-yı cumhûru bile idam

Etmek hakkına mâlik idi. Bunun için kendisinin can düşmanı bulunan bir zâtın böyle lâ-yüs'el ammâ yef'al

Mertebesine gelmesine Fabius'un muvafakat edeceğini

Kimse mamûl etmiyor idi.

Lâkin Fabius kendi hırs-ı husûmeti ile

Hüsn-i selâmetini, vatanın selâmet ve saadeti düşüncesi

Sırasında külliyyen zihninde silerek düşmanı bulunan

Papirus'u serdar-ı intihâb eylemiştir.

Şu sırada bir adam ayağa kalkarak dedi ki:

— Biz buraya askerlik dersi almaya gelmedik.

Osmanlı askeri derse muhtaç değildir... Askeri tahkirdir...el-ahh

Bunun üzerine tiyatrodaki kıyâmet koptu. Müteaddid düdüklere birden ötmeye başladı. “tertîb” in mükemmel olduğunu gösterdi. Curcunacılar çok değildi. Lâkin düdüklere ve onları susturmak üzere hazirûnun aksi nümâyîşleri müretteplere matlûb olan gürültü bî-ikmâl ediyor idi.

Tiyatro oyunundan sonra konferansımızı ikmâl ettik. Asâr-ı teveccühten başka sâmiînde bir şey görülmedi. Ne çâre ki vakit geç olduğu gibi, sırf iâne-i hamiyet-mendâne gayretiyle hayr ve fazîlet nâmına ihtiyâr olunan hasbîhâlimize tevîl kabul etmez sûrette tecâvüz olunmasından dolayı kalıp gayrette açılan taze yara kimsede söyleyecek yahut dinleyecek bir hal bırakmamış idi....

İmzasız (S.93, s.388-9)

TERBİYE-İ SİYÂSİYE VE MEŞRÛTİYE

— Ali Kemal Beyefendi dünkü baş makalesinde diyor ki,

“ Fırka-i Ahrâr’ın teşekkülüne muvafık, muâriz hepimiz sevinmeliyiz. Ale-l-husûs bu fırkanın öyle fazla maddiyatı yok, hatt-ı hareketi madde madde meydana gelir, münteşirdir, maksadı şahsa, eşhâsa değil, fakat heyet-i ictimâiyemize hizmettir. Lâ-yenkâtı vücûdundan şikâyet edenler bir lahza insâf etseler, hidemâtını takdîr eyleseler, daha makûl hareket etmiş olurlar.

Şayet Fırka-i Ahrâr olmasa idi intihâb-ı ahîr bir meşrûtiyet oyuncağına dönecek idi...”

Fırkaların lüzûmu vücûduna akl ve nakl kâildir. Ondaki bahsetmek malûmu ilâm demektir. Şu kadar ki —geçenlerde bil-münâsebe arz ettiğimiz vechile— rastgele adamlar ortaya çıkıp az çok makbûl bir program tanzîm etmeleriyle fırka hâsıl olamaz.

Bir fırka-i siyâsiyenin meydana gelmesi bir çok kuyûd ve şurûta mütevakıftır. Kezâ o şurût dâhilinde tekkül eden fırkaların devâm ve bekâsı da bir takım usûl ve âdâb-ı mahsûsanın gözetilmesine menûttir.

“Fırka-i Ahrâr” meydana mevcûd bulunmadığı halde intihâb-ı ahîrin bir meşrûtiyet oyuncağına dönmüş olacağı maddesine gelince kendisi ile bu bâbda hem-efkâr değiliz. Bilakis Fırka-i Ahrâr’ın acemiliği sayesinde intihâb-ı ahîr oyuncağına dönmüş oldu.

Her sanatın gavâmız ve esrârı olduğu gibi, umûr-ı intihâbiyede dahi gözetilecek bir çok usûl, istimâl olunacak bir çok tedâbîr mevcûttur. Ahrâr Fırkası intihâb esrârına vukûftan külliyyen mahrûm bulunduğunu göstermiştir. Her nevi hesâbât-ı şahsiyeden ârî ve sırf felsefe-cuyâne bir maksada müstenid olarak bunu isbâta hazırız.

İyi pehlivan olacağı memûl bulunan bir genci hasmını yeneceği meşkûk olan müsâraalara çıkarmazlar. Kezâ hüviyeti henüz âsâr ile sâbit olmayan olmayan bir fırka dahi ilk mubâreze tecrübesini muvaffakiyetten emîn olacağı müsâbakada icrâ eder.

Hatta Fırka-i İttihâdiye'nin intihâb-ı ahîrde ittihâz ettiği hatt-ı hareket bile buna delîl olabilir. Çünkü kendi nâmına kendi mensûbânından bir nâmzed tayîn etmedi. Mâhirâne manevralar icrâ etti. Adem-i muvaffakiyeti halinde ileriye sürülecek makbûl özürleri tehiyye eyler.

Fırka-i Ahrâr bu intihâb meselesinde hatadan hataya yuvarlanarak geldiği yani intihâbât usûlünün gavâmızına vukûftan mahrûm bulunduğunu izhâr ettiği için ihtimâldir ki Fırka-i İttihâdiye hatt-ı hareketinin inceliklerini bile nazar-ı dikkatinden kaçırmıştır.

Ders-i ibret olduğu için tadâd edelim: İttihâdcıların “resmî” mürevvic-i efkârları nâmzed hakkında ibtidâ şak şafa etmediler.

Sabah gibi nîm-mürevvicler Rıfat Paşa nâmını ileriye sürdüler. Diğer nîm-resmîler “rivâyet-i nakl” ile iktifâ ettiler. İntihâb günü yaklaştı. Fırkaya râbitası çok olan diğer bir gazete “her ne kadar bizden gelse de şu ve şu mutâlaalara mebnî” diyerek Rıfat Paşa'yı tavsiye etti. Halbuki aynı zamanda Sabah gazetesi “Rıfat Paşa'nın nâmzedliğini vaz etmeyeceğini” yazdı.

Bu ne demek idi bilir misiniz?

Şu demek idi ki şayet fırak-ı muhâlife akıllı davranırlarsa Rıfat Paşa intihâb olunamamak ihtimâli var. Böyle bir nefce hâsıl olunca ileriye sürülmek üzere şimdiden özür hazırlamak lâzım.

Şu zâhiri dolabı kurmaya devam etmekle beraber hafiyen şubelere, kulüplere emirler verildi. Rıfat Paşa'ya rey vermek üzere, vesâit-i mümkün ile, müntehâb-ı sâniler üzerinde icrâ-yı nüfûz edilmesi emredildi.

Ahrâr Fırkası'nın gafleti sâbit olduktan ve intihâba ancak bir gün kalarak nefîce de kendilerince tayîn ettikten sonra Şûrâ-yı Ümmet Rıfat Paşa'nın nâmzedliğini –o da yarım ağızdan olmak şartıyla- ilân etti.

Fransa'da, İngiltere'de olsa bile bundan fazla mahâret gösterilemez.

Ahrâr Fırkası'nın hataları ise pek çoktur. İbtidâ-yı emirde fırka nâmına resmen nâmzed tayîn etmemeli idi. Çünkü adem-i muvaffakiyet yeni bir fırka için makûs netâîci müstelzendir.

Mesela Çerkez Kulübü tarafından ileriye sürülmüş iki namzed mevcûd idi. Nazım Paşa kabul edilince emsalsiz bir nâmzed idi. Fırka nâmına onu tervîc etmekte hiçbir mahzûr yoktu. Bil-akıs pek çok muhsinâtı olacak idi.

Nazım Paşa kabul etmeyince ortada bizim nâmzedliğimiz kalıyordu. Tekrar ederiz ki bu bahis sırf felsefe-cuyâne muhâkemedden ibârettir, şahsî hesaplardan külliyyen ârîdir.

Bizim namzedliğimiz her bir fırkaya intisâbtan hali idi. Cemiyet-i İttihâdiye'nin zâtına değil, yalnız mesleğine muhâlefet-i mücessime demektir. Fırkanın nâmzedi rengi verilmemek şartıyla tervîci cihetine gitmiş ve hüsn-i nefîcesi görülmüş olsa başta Ahrârlar olarak bilcümle muhâlifinin galebesi demek olacaktır. Fazla olarak parlamento usûlünden haber-dâr bir mebûs meclisimize girmiş bulunacak idi.

Ahrâr Fırkası bunu ihâta edemedi. Ali Kemal Bey'i fırka nâmına namzedi ilân etti. Bu dahi birincisinden fâhiş bir hata idi. Hatası Ali Kemal Bey'in noksânî-i mezâyâsından dolayı değildir. Çünkü Ali Kemal Bey'in mezâyâsı her bir şüpheden , tereddütten sâlimdir. Bunun için dahi ittihadçuların kendisine olan şiddet-i husûmetleri güzel bir isbât demektir.

Hata Ali Kemal Bey'i bize karşı rakîb olmak üzere ileriye sürmelerinde idi. Ali Kemal Bey'i müşkil bir mevkiye koydular. Tereddütlere düşürdüler. İş o kadar karıştı ki hatta biz bile imâen imdâda yetişmeye lüzûm hissettik. Ne çâre ki o karışıklık içinde Ali Kemal Bey dahi şaşırды, güzel bir fırsat kaçırdı.

Ali Kemal Bey'in yerinde biz olunca yapacağımızı izâh edelim.Hareketin kühnü mülâhazadan geçirilerek netâîci tahmîn edilsin:

Ali Kemal Bey'in yerinde kendimizi görünce muallimlik hakkından, muallimliğin hâricinde sibkat eden hukuk-ı mutebereden... bahisle itîzâr ederdik.

Ne olurdu?

Bunu görecek olan Rifat Paşa hukuk-ı müsâbaka itibâriyle kendisini Ali Kemal Bey'den çok fazla olarak borçlu olduğunu hisseder, hiç olmazsa nazar-ı sâbıkadan biri gibi vesîle-i muâheze olmamak için Ali Kemal Bey'e imtisâl etmeye mecbûr olurdu. Netîce olarak dahi Cemiyet-i İttihâdiye ya nâmzedsiz kalırdı, yahut son dakikada rastgele birini ileri sürmüş bulunurdu. Pek çokları muhâlifin tarafına geçer, ustalıkla cemiyetin şekl-i hâzırına bir darbe vurulmuş olurdu.

Vukûf olunca ittihâz olunacak meslek bu olacak idi. Aksinin alem ve âsârı ise ihâta olunamayacak kadar mütenevvîdir. Bu defaki intihâbın netâici dahi onların biridir. Yani usûl-i intihâbiye itîbâriyle bir semere-i mahâret olacağı yerde, muhâlifine münhâsır bir oyuncak oluverdi, bilhassa Fırka-i Ahrâr'a bir darbe şeklini aldı.

İmzasız (S.119, s.494-5)

ARTIK ÇOCUKLUĞUMUZA NİHÂYET VERELİM

Vehâmet-i ahvâl bilâ-istisnâ cümlemizi ızdırâba dûçâr eyledi. Girdâb-ı belâdan kurtarılmış zannolunan vatan-ı azîmimiz az kaldı daha beterine düşecek idi. Fetretin en şiddetli saatlerinde umûmî olan galeyân-ı efkârın, ızdırâb-ı vicdânın en gergin dakikalarında muhterem mebûslarımızdan biri bütün kabâhatı matbûâta atfetmek saflığında bulunmuştur.

Maksadımız matbûâtı müdâfaa etmek değildir. Çünkü matbûâtın kabâhatları çoktur. Bi'l-hassa muhtelif fırkalara mensûb birkaç gazetenin irâs ettikleri mazaret kâbil-i inkâr değildir.

Lâkin ashâb-ı mesûliyeti bihakkın tasnîf etmek lâzım gelse, itikât-ı kavî ile mutekitiz ki: Hür, meşrût bir hükûmetin müstenid bulunması lâzım gelen kuvâ-yı asliyemiz içinde en ziyâde isbât-ı liyâkat eden, binâen-aleyh nisbeten en az mesûl bulunan matbûâttır.

Hele dâhil itibâriyle hâl-i hâzıra lâyük bir heyet-i hükûmeti hiç göremedik. Meclis-i Mebûsânımız dahi kendi hâl ve şânını ve vazâif-i mukaddesinin mâhiyet ve vesâitini ihâta ile henüz fiilen ibrâz vücûd edemedi.

Fırkalar ise “âile menâfi” arkasına düşerek ekseriyâ menâfi-i umûmiye-i vatani hesabtan kaçırdılar. Terakkî durdu. Emniyet-i hâriciye münselib oldu. Dâhilde endîşeler arttı. Yeminlerin, mevâid-i katiyyenin hilâfında olarak devr-i sâbık yâdigârları ümîdlere düştüler. Entrikalara koyuldular, paralar sarf ettiler. Daha çok yalanlar iftirâlar saçtılar, vatanın medâr-ı selâmetini ifsâd ve tahrîbinden çekinmediler... vaka-yı malûmeyi zuhûra getirdiler?

Hamd ve senâlar olsun ki lutf-ı Hak zuhûruyla maksad-ı mefsetet akîm kaldı.

Başımızda dolaşan felâket pek büyüktü. Muhâtranın arkası henüz alınmamış ise de kısm-ı azamı gitmiş, cüzi bakiyyesi kalmıştır ki onu da İnşallah yine eltâf-ı İlâhiyye ile def'e muvaffak oluruz.

Vaka günü riyâset-i umûrda bulunan vükelâmız katî sûrette kifâyetsizliklerini isbât ettiler. Toplananların parolaları malûm idi. Maksad, parolanın mazmûnu olunca köprü başından sola değil, sağa doğru gidilmesi lâzım idi. Mahall-i ictimân tayîni orada bulunanlardan bir kaçının ismen zikri vesâire vesâire hükûmet için ufk-ı faaliyeti irâe ediyordu.

Vakânın mâhiyet ve ehemmiyeti ihâta olunamadı. Kemâl-i sûratle tedâbir ittihâz olunmuş olsa öğleden evvel iş bitecek idi. Halbuki günlerce imtidâd etti. Bütün memâlik-i Osmaniye'yi sarstı. Cihânı endîşeye düşürdü.

Vakayı saat üç buçukta haber almış idik. Dört buçuğa varmadan bir fikir hâsil etmiş bulunduk ki henüz onun tebdîl ve tashîhi lüzûmunu hissetmedik. Çıkan sesler iki idi. Biri nümâyiş diğeri maksad idi. Nümâyiş cihetine az çok mesâi sarf olundu. Hatta mesâi-yi masrûfenin kısm-ı mühimi resmî sûretten ziyâde, husûsî bir dâirede icrâ olundu.

Maksad ciheti tedbîrsiz kaldı. Menba-i asliyesinde icrâ-yı nüfûz etmek lâzım iken vakitler boşuna geçti, ikindiye kadar tedbîr-i müessire tevessül olunmadı. Daha fenâsı da ittihâz olunmuş, nîm-tedbîr ile iktifâ olundu. Kaymakam ifâ-yı vazîfeye nizâmen mübâşeret edinceye kadar, heyet-i sâbıka çekildi. Ortalık hükûmetsiz kaldı.

Hâsılı heyet-i vükelâ ve meclis-i mebûsân aczlerini izhâr ettiler. Bunun için azîm felâkete kapılar açılmış idi. Bütün dehşetleriyle onun husûlüne mâni olan yegâne kuvvet ise tarîk-i ilmiyenin o gün izhâr ettiği metânet-i vazîfe-şinâsâne ve hareket-i hürriyet-perverânedir.

Evet tarîk-i ilmî o gün vatana pek büyük hizmet eylemiştir. Şeraat-ı garra hâmîleri olduklarını ulemâ o gün fiilen göstermişlerdir. İstibdâd kilidinden azâde bulduklarının kadrini takdîr ederek âlemin tahsînlerine mazhar olmuşlardır.

Vaka mehîb, mühlik bir vaka idi. Cüzû-i kalîlenin tekerrürünü tasavvur bile câiz değildir. Mülk ve devletin esâsen bekâsını bile tehdîd idi. Fakat hamden sümme hamden tamâmen ber-teraf edilmesine ümid-i kavî hâsıl olan o vaka inzâr-ı umûmiyeye tesliyat-bahş bir cihet göstermiş oldu. O da başta tarîk-i ilmî olmak şartıyla bütün halkımızın, merkezde, taşrada, memâlik-i Osmaniye'nin her tarafında ciddi sûrette meşrûtiyet-i idâreye, Kânûn-i Esâsi'nin muhâfazasına merbût bulunmasıdır.

Büyük ve küçük bil-cümle istibdâd aşıkları artık muzırr hülyâlarından vazgeçmek zamanı geldiğini hissetmişlerdir.

Sükûnete pek ziyâde muhtâc bulunduğumuz için onun avdetini teshîl etmek elzemdir. İmkân dâiresinde afv ve mülâyimetin izhârı esbâb-ı şikâyetin adem-i teksiri matlûbdur. Lâkin bu gibi muhâtaralı vakaların tekerrür etmemesi için umûm itibâriyle medâr-âhenk bir mâlikâne-i millînin nısk ve itrâdına ârız olmuş olan halelden eser bırakmamak da lâ-büddür.

Cemiyetler dahi elbette kendi kusûr ve kabâhatlerini teslîm etmeye mecbûr olmuşlardır. Meclis-i Mebûsânda isbât-ı vücûd eden fırkaların haliyle kalacağı tabiidir. Onların mazaretleri değil menfaatleri vardır. Lâkin meclis hâricindeki fırkalar bir müddet muayene için “Heyet-i Müttefikâ-yı Osmâniye” kadrosuna dâhil olmalıdırlar.

Vatanın dâhili ve hârici tehlikeleri zâil oluncaya kadar tevhd-i neşriyâtın ehemmiyeti der-kârdır. Böyle der-kâr olan menfaat mustacile-i vatana karşı harekete kıyâm edenlere özür bulunamayacağından haklarında ileride ittihâz olunacak tedâbir çok görülemez. Zaten tahsîlâtın durgunluğu sebebiyle vâridât-ı devlete sekte gelmiş idi. Gâile-i ahîre fazla masraflara kapı açmak ile berâber o durgunluğu da arttırmıştır. Bunun yegâne ilâcı bir an evvel iâde-i sükûn ve asâyîş ile hâricten sermâyeler celbîdir. Matlûb ve mültezim olan şu sükûn-ı umûmî ise ancak fırkaların tevhd-i âmâl etmesiyle tesrî olunabilir.

Azîz vatanın selâmet ve saadeti için fırkaların tevhd-i âmâl ve neşriyât etmeleri ricâl-i devlet itibâriyle imtisâl edilecek bir misâl-i mübecceldir. Bu gün

marûf olan zevâtın münferiden olan kifâyetsizlikleri tebeyyün etmiştir. Geçen gün dahi beyân ettiğimiz üzere Avrupaca marûf ve câlib-i emniyet olan birkaç ricâlimiz cümleten dâhil olmak şartıyla bir heyet-i vükelâ teşkîl etsinler, içlerine de yeni unsur idhâl ederek yetiştirsinler.

Başka türlü davranırsak eski hatâlarımızın tekrârı muhâtırasından kurtulamayız.

Halk cümlemizi tarîk-i müstakîmden ayırmasın.

İmzasız (S.132, s.545-6)

HEYET-İ MÜTTEFİKA-YI OSMANİYE

Heyet-i Müttefika-yı Osmaniye dünkü gün ictimâ etti. Evvelki ictimâları umûmi idi. Bir encümen-i daimi teşkîli ile neticelenmiş idi. Dünkü ictimâ işte şu daim encümenin ictimâ idi.

İbtidâ-yı emirde iki tebliğ vâki oldu. Biri Cemiyet-i Celîle-i İlmiye tarafından Heyet-i Müttefika maksadının takdîr olunduğunu mübeyyen idi. Heyetçe mûcib-i şükrân oldu.

İkinci tebliğ Taşnak Sutyon Cemiyeti Re'isi Malumiyan Efendi tarafından İttihât ve Terakkî Cemiyet'inin iştirâk etmekte olduğunu müşir idi. Vâkîâ geçenlerde Cemiyet-i İttihâdiye nâmına üç kişi ictimâda hâzır idiler lâkin ertesi günü gazetelere vâki olan teblîgata nazaran merkezin itimâtnâmesini hâiz olmayan azânın salahiyeti olmayacağı bildirilmiş idi. Malumiyan Efendi bunun için icâb eden merkeze kadar gitmiş, iştirâk olunacağı hakkında temînât almış olduğunu söyledi.

Dün vâkîâ Cemiyet-i İttihâdiye nâmına kimse gelmedi ise de Malumiyan Efendi bunu henüz teblîğin icâb edenlere vâsıl olmamasına haml etmiştir.

Bade Heyet-i Encümen Doktor İbrahim Temo Bey'in taht-ı riyâsetinde olarak işin müzâkeresiyle meşgul olmuştur.

İbtidâ-i emirde bir heyet-i mahsûsa intihâb olunmuştur. Yedi zâttan mürekkep olan bir heyet-i müntehibe Makâm-ı Sadâret ile Millet Meclisi riyâsetine mürâcaatla Heyet-i Müttefika'nın efkâr-ı maksadı hakkında malûmât-ı mufassala vererek bütün

kuvâ-yi resmiye ve sâire-i Osmaniye'nin müttefikten ve mütevâziyyen selâmet-i vatan ile meşrûtiyetin muhâfaza ve idâmesi yolunda hareket etmeleri lüzûmunu dermiyân edecek bi'l-hassa Heyet-i Müttefika'nın fırka münâzalarının refî ile matbûât-ı Osmaniye'nin cihet-i matlûbe tevfik-i neşriyât etmelerine ve icâb eden mahallere heyet-i Murahhasa göndermek sûretiyle beyn-el-anâsır vifâk ve uhuvvetin teessüs etmesine çalışacağını bildirecektir.

Dünkü ictimâda ittihâz olunan âtideki kararlar dahi bu münasebetle arz olunacaktır. Evvela Heyet-i Müttefika'nın maksadı ile hatt-ı hareketi,

Sâniyen: Kânûn-i Esâsi'nin katî sûrette muhâfazası emrinin maksad-ı azamı olacağını,

Sâlisen: Meşrûtiyetin medâr-ı selâmeti bulunan askere Heyet-i Müttefikaca arz-ı teşekkür,

Râbian: Memâlik-i mahrûsada emn ve âsâyişin temini lüzûmu ve bi'l-hassa Adana'da ser-zede-i zuhûr olan vukûât-ı elîmenin tekerrür etmemesi esbâbının istikmâline el birliğiyle çalışılması.

Bundan başkaca olarak bir husûsî encümen teşkîl olunarak gerek Heyet-i Müttefika nizâm-nâmesinin ve gerek neşrolunacak beyân-nâmesinin kaleme alınmasına memur edilmiştir.

Gelecek ictimâ Pazartesi günü vâki olacaktır.

İmzasız (S.135, s.557-8)

DIŞ SİYASET

DEVLETİN HÂRİCÎ POLİTİKASI

Hârici politika denildiği vakit vehle-i ûlâ da başka bir devlet ile ittifâk vâdisine sevk-i efkâr etmeyen devlet gerçekten bahtiyâr bir devlet sayılmalıdır.

Maa-t-teessüf bizim devletimiz bir hayli müddetten beri o gibi kuvvî ve müstakil devletler adâdında bulunmuyor. Ricâl-i devletimiz bile yek-diğerinden terfiken tavsîf olundukları sırada falan ve filan politika taraf-dârı yâd olunurlar.

Bu hâl ecdâdımızın vedfâsı bulunan ulviyet-i hissiyâtımızı cerh eylemelidir. Çünkü kendi zâtına mahsûs menâfi-i hayâtîyesine müstenid iyi ve kötü günlerde tebdîl ve tagyîrden vâreste bir meslek-i hârici her bir devlet için lâ-büddür.

Hâtîrât-ı târihiyemizden bedee ile ahvâl-i coğrâfiyemize ve icâbât-ı hâzıramıza nazaran Devlet-i Aliyye için menâfi-i asliyesinin dâi olacağı politikayı tayîn ve intihâb etmek zannolunduğu kadar müşkil değil ise de nasıl olursa olsun dâhilî ve hâricî bir meslek-i siyâset ihdâsından izhâr-ı acz edegelen Bâbüâlî bu husûsta dahi belki aczden kurtulamamıştır. Binâen-aleyh yarın umûr-ı idâreyi deruhde edecek olan bir fırkanın şimdiden hatt-ı hareketini tayîn eylemesi câlib-i merak olmaktan hâli değildir.

İbtidâi emirde her devlet kendinden başka katiyyen güvenilecek dostu mâlik olmadığını bilerek ona göre politikasını tertîb etmelidir.

Bunu ifâ ettikten sonra komşu vesâir devletlerin icrâ edebilecekleri mazarratların derecesini iyice tayîn ile derece-i mazarrattaki tefâvütte hakk-ı rüchân arayarak mesleğini binâ eylemelidir. Bu halde az çok Devlet-i Aliyye ile münâsebâtta bulunan devletlerin hafî ve alenî âmâlini tahmîn ile ehven-i şerî aramak en birinci umûrdan bilinmesi tabiidir.

Avrupa devletlerine hasr-ı mütâlaa ederek bir uçtan başlıyoruz.

Mesâil-i yevmiye itibâriyle ön sahnede bulunan Rusya hâtîrât-ı târihiye itibâriyle de birinci mevki işgâl etmektedir. Çünkü şimdiye kadar Devlet-i Aliyye'nin kaybettiği kitaâtın kısm-ı küllîsi Rusya ile akdolunan muâhede-nâmeler mûcibince elden kaçırılmıştır.

Bizans Prensi Toma Poleogog'un kerfimesi Sofya Beg Rusya Girandükü 3. İvan'a gelin olmasıyla torununun bu münâsebetle "Çâr" (Cezzar, Kayser) yâd

edilmesini, yahut vücûdu inkâr olunduğu halde düstûr'ül-amel ittihâz edilmiş bulunması fiilen sâbit bulunan Büyük Petro vasiyyet-nâmesini ber-taraf ederek sözü kısa kesmeye gayret edelim: Rusya mevki-i hâzırı ile evrâk-ı siyâsiye de ve âsâr-ı edebiyede tervîc olunan efkâra ve göz önünde olan beş on senenin ifâl ve harekâta hasr-ı intizâr eyleyelim.

Çin Devleti'nin Japonya tarafından ziyâde hırpalanmasına başlıca Rusya mâni oldu. Pamir ve Tibet Umûru Rus politikası dâiresine girdi, Afganistan ve İran'ın ahvâl-i dâhiliyeleri Rus efkârını işgâle başladı, asr-ı ibtidâlarında Koban ve Terek ve Denester sevâhilinde bulunan hudûd-ı Osmâniye Anadolu'da Erzurum, Rumeli'de dahi Edirne kapılarına kadar çekildi, elli seneden beri Boğazlar Meseleleriyle kulaklar doldu. Ayastefanos Muâhedesinde Rusya'nın ön karakolu olmak üzere teşkîl olunan Bulgaristan'a Kavala İskeleyi verdirildi, Viladimir, Viladikakfaz, Viladivistok şehirlerinin isimleri de manâları da meydandadır.

Sarâhaten müstebândır ki Rusya Devleti muttasıl cenûbe doğru ilerilemek istiyor. Nerelere kadar gidecek?

Hudûd-ı matlûbesi olup kendisine “Artık yeter” dedirtecek diyâr hangi diyârdır? Buraları bize lâzım değildir. Kavala'ya göz dikildiğinden tahmîn olunduğu üzere Bahr-ı Sefîd sevâhiline gelmek istediği bizim için çoktur bile. Çünkü biz çekilmeden oraya gelinemez.

Rusya Türkiye'yi o kadar benimsemiştir ki âdetâ başka bir devlete “hisse-i taksîm” vermek mecbûriyeti kendisini bî-zâr eylemeye başlamıştır.

Binâen-aleyh Rus politikasına meslek-i devleti uydurmak bile bile intihâr etmekten başka bir şey olamaz. Başka yalnız bir şey daha olabilir o da: Buhârâ Emîri gibi Rusya'nın lutfuyla kâim bir bende-i hâs olmak...Hilâfet-i Mukaddese-yi İslâmiyye ile Saltanat-ı Muazzama-i Osmaniye böyle bir keçe külâh altına sığıp sığamayacağını artık muhterem kârilerimiz tayîn buyursunlar!..

Bundan şu demek çıkar ki yarının Devlet-i Aliyyesi kendisinin nihâyet derecede muhtâc bulunup herçe bâd-â-bâd ihdâsına say edeceği yarım asırlık “sulh ve asâyiş” politikasında Rusya ile hoş geçinmek için elinden geldiği kadar çalışmak, fakat istinâd-i selâmeti başka tarafta aramak kâide-i esâsiyesinden bir gün inhirâf eylememelidir.

Yani başındaki Avusturya-Macaristan Devleti beş on sene evveline gelinceye kadar bir taraftan Rusya'dan ihtirâz da Devlet-i Aliyye ile hem-hâl bulunmak, diğer taraftan dahi Macar temâyülât-ı Osmaniyesinin nüfûzundan müteessir olmak hasebiyle Bâbîâli'nin en ziyâde emniyet edebileceği bir devlet iken Ayastefanos ve Berlin Muâhedeleri netâici ve bi'l-hassa Bosna ve Hersek'in dimâğına tesîr eden tâdi devlet-i mezkûreyi Rusya'dan sonra en ziyâde hükûmet-i seniyyenin ihtirâz eylemesi lâzım gelen hükûmetler sırasına koymuştur.

Almanya tarafından Avusturya-Macaristan'ın şarka doğru itilmesi bir taraftan şarka meyledecek olan muvâzenesinin ihlâlinden dolayı nefsi Avusturya'nın yani kadîm şark mark garaflığının Almanya'ya çengellenip kalmasından ihtirâz etmek lâzım geleceğini kendisine bazen hissettirdiği gibi, diğer taraftan Selânik, Balkan heyet-i müttefikasına riyâset, hatta Rusya'yı ezecek bazı ahvâl-i netâicinde şark İmparatorluğu tâci bile hayâl-perest diplomatların cüzdanlarına kadar girmiştir.

Bi'l-hassa Avusturya-Macaristan politikasındaki adem-i katıyyet Osmanlı politikası için metin bir zemîn addettirmeye müsâid değildir.

Herkes ile aranacak olan hüsn-i münâsebât tabii onunla olacaktır.

Almanya Devleti Devlet-i Aliyye'ye pek büyük mazarrat îrâs edebileceği gibi, o kadar bir fâideyi de bahşetmesi muhtemeldir. Her halde gerek fâidesi ve gerek mazarratı müstakil olmayıp başka bir takım Avrupa ahvâline matûfen sâdir olabilecektir.

Yani büyücek hesapların birinde ya Rusya ile Avusturya'dan birinin kârına olarak bizi fedâ eder, yahut onlardan birinin zararına olarak bizi ihyâ etmeye çalışır, Devlet-i Aliyye çabucak kendisini toplayıp hatırı sayılır bir mevki-i mümtâz iktisâb eylerse Almanya'dan gelecek fâide ihtimâli mazarrat ihtimâline pek aglebdir.

Binâen-aleyh Prens Bismark'ın “şark meselesi Gıranadya Alayı'na mensûb Pumeranyalı bir neferin kemiğine değmez” sözünü kendisine mahsûs olan bazı “laf”lardan addetmekte mazûruz.

Fransa'ya gelince usûl-i idâre-i hükûmet ile Alsas-Loren Meselesi böylece kaldığı müddetçe Fransa'nın kendisine mahsûs şark politikası güç bulunur.

Başka vakitlerde Rusya'nın Bahr-ı Sefîd sevâhilini bulmasına muhâlefeti esâs-ı meslek ittihâz edecek olan Fransa Rusya'nın hatırı için o vazîfeyi fedâ edeceği gibi, hatta liberal ve radikal ve republiken olmak ile berâber en manâsız zûlm ve

istibdâdlara bile alt olabilir. Ez-cümle bu günkü günde şark hakkındaki mesleğinde bile bu gibi ıtrâdsızlıklar taharrî etmek isteyenler bir hayli keşfiyâta rast gelebileceklerdir.

Alsas-Loren meselesi Fransa'ca unutulur ve Fransa da menâfi-i asliye-i milliyeyi tanır bir hükûmet – velev ki hükûmet-i cumhuriye olsun – takarrür ederse Osmanlılar Fransa'yı tabii menfaat-dâşlarından biri makâmında tanıyacaklardır.

İtalya Devleti yeni bir devlet olmak hasebiyle umûr-ı dâhiliyesine hasr-ı meşâgil eylemesi lâzım iken büyük devlet rolüne daha ziyâde ehemmiyet vermiş ve bu cümleden olarak Musavva'ya el uzatmış ve hatta Trablusgarb ile Arnavutluğa doğru da bazı enzâr-ı iltifât atfetmeye başlamıştır.

Lâkin yakın vakitte dâhilî politikasına hasr-ı himmet etmekle iktifâ eylemesi melhûz olduğu cihetle şimdilik ondan gelecek zararın meselâ Karadağ'ın zararından fazla olmasa gerektir.

Maa-mâ-fih kendisiyle hüsn-i münâsebât bâ-husûs bir çok terk-i muhibbî İtalyalı'nın Memâlik-i Mahrûsa'da mevcûd bulunmasına binâen lâzım ve matlûbdur

Kaldı İngiltere, İngiltere ki Şarklılar için anlaşılammış bir “esfineks” makâmında bulunmaktan hâli kalmamıştır.

Bazı ricâl-i Osmâniye'ye sorarsanız “Devletin en büyük düşmanı İngiltere'dir” derler. Bunu isbât edecek edille tadâdını taleb eyleseniz muktedir olamazlar, maa-mâ-fih fikr ve itikâdlarında hâlisdirler.

“Moskof açık ve mert bir düşmandır, dostum demez, düşmanım der ve düşmanlık eder. Halbuki İngiltere dost olduğunu iddiâ eder de dost maskesi altında en büyük düşmanlığı icrâ eyler.”

Bu gibi sözler öteden beri Devâir-i Âliye-i Osmaniye'de işidilegelen sözlerdendir.

Bir vakitten beri İngiltere hakkındaki husûmet yalnız sözde bile kalmayıp evrâk-ı havâdis vâsıtasıyla efkâr-ı umûmiyeye sirâyet ettirmek meyl ve arzusu da müşâhede olunagelmiştir.

Reşid Paşa İngiltere'den başka Devlet-i Aliyye'ye karşı hâlis dost olmaya müstaid Avrupa'da bir devlet yoktur der ve meslek-i siyâsîsini o fikre binâ eyler idi.

Ali ve Fuad Paşalar 3. Napolyon ile ricâline bazı cemûleler izhâr etmeye çalışmak ile berâber bu bâbda Reşid Paşa ile hem-efkâr olduklarını gösterirler idi.

Mahmut Nedim Bâbîâli'nin vucûdile politikasını mahvetti. İşte o vakitten beri devlet dahi pusulasını şaşırıp gidiyor. Bu karışıklık içinde bi'l-münâsebe ibrâz-ı vucûd eden bir meslek varsa o da İngiltere hakkında beslenen ihtirâz ve adem-i emniyettir.

Halbuki Devlet-i Aliyye-i Osmaniye için en mühlik olan seyl-i tecâvüz Rusya'nın cenûbe mütevecih olan ceryân dâimisidir, bunu görmek için büyük bir müverrih, yahut pek ince bir diplomat olmak îcâb etmez.

Devlet-i Aliyye için en mühlik olan madde-i mezkûr seyl-i tecâvüz olduğu gibi, onun âsâr-ı tahrîbesinden müteessir olup tecâvüzün men'ini, hatta esâsen imhâsını arzu ve fi'len iltizâm husûsunda iyi ve kötü günlerinde hükûmet-i seniyye ile hem-fikir ve hem-meslek olacak olan yalnız İngiltere'dir!

İngiltere Rusya'nın Bahr-ı Sefîd sevâhiline doğru gelmesini istemiyor. Çünkü sevâhil-i mezkûreye gelmesiyle müstakilen bir hayli İngiliz menâfi ızrâr edilmiş olacağı gibi fazla olarak bizzât Rusya Bahr-ı Sefîd sâhiline gelmesinde Bahr-ı Hindî'ye doğru atılmış bir adımdan başka bir şey göremez. Rusya ise Devlet-i Aliyye bâki oldukça ve bâ-husûs kuvvetli bulundukça Bahr-ı Sefîd sâhiline gelemez. Hele Devlet-i Aliyye meknet ve azamet-i sâbikasını yeniden iktisâb eyler ise Rusya'nın cenûbe gelmesine imkân kalmaz.

Şundan pek sarâhaten sâbittir ki Devlet-i Aliyye'nin îade-i şevket ve meknet eylemesinde İngiltere Devleti hâlen ve müstakbelen doğrudan doğruya alâka-dâr bulunuyor. Öte beri Mizan'ın "tekâbül-i menâfi" iddiâsı budur.

Bundan sekiz sene mukaddem eski Mizan'ımızın 32. numarasında Moskova gazetesiyile olan mübâhase esnâsında mütevefâ Katkof'a cevâben yazdığımız bentte demiş idik ki:

"Biz şimdiye kadar İngiltere bize karşı hâlis dost ve müttefik idi demiyoruz, maksadımız haldeki ve mâzideki İngiliz politikasını muâhhezdir, fakat gaye-i maksadımız istikbâlde tezyîd-i münâsebât edebilmek için meydanı temizlemektir.

"Menâfi-i sahîhanın iştirâk ve tekâbülü cihetiyle iyi ve fenâ günlerinde bize karşı yâr-ı sâdik olabilmek "istidâdını hâiz yalnız İngiltere Devletini

görüyoruz.....Bundan şu manâ çıkarmak istiyoruz ki Devlet-i Aliyye’de efkârın terakkî ve ahvâlin tebeddül ettiğine binâen İngiltere Devleti dahi mesleğini tebdîl etsin de menâfi-i umûmiye-i müşterেকে riâyet-i mütekâbile temeli üzerine kurulmuş münâsebât-ı mahsûsa peydâ etmeye ve hatta bir takım fedâkârlıkları ibrâz ile Memâlik-i İslâmiye’de hâsıl olan sû-i tesîri izâle eylemeye çalışsın....

Kârilerimizin bugün, kalbimizde vücûdu tabii olan bazı hissiyâta mağlûben bu derecede bir iltizâma kadar varmıştır dememeleri için, vaktiyle İngilizler hakkında hüsn-i zanna müteallik bir söz ya bir fikir beyân edenlerin resmen mimlendikleri bir sırada sansür altında yazılan bir bend-i mahsûsumuzu istişhâd ediyoruz.

Şu meslek ve itikâdımız yirmi beş sene evvelden beri fikr-i vatan-perverânede yerleşmiş hâlis bir itikâddır. Onu tebdîl ettirebilecek bir tehdîd veyâ zarûret nâ-mevcûd olduğu gibi, tadîl ettirecek bir cemîlenin dahi mutasavver olamayacağı âşikârdır.

Dersaadet gazeteleri teblîgat-ı resmîyelerinde “İngiliz parasıyla yazıyor, İngiltere’ye kendisini satmıştır” sözleri muharrerdir!

Hilâfet-i mukaddesenin mâzideki azamet ve ulviyyetine âşık olup îadesi esbâbının taharrîsine vakf-ı vücûd etmiş olan bir mümin-i muhâcir hatta Yıldız için bile satılık bir mal olamaz. Hele Mizan’ımızın iffetine münthehi bir “yol” inşâ edebilecek servet ve kuvvet dahi bütün cihânda bulunamaz. Bunun böyle olduğunu ve aksini bî-hakkın iddiâ edecek dünyada bir kimsenin bulunamayacağını pekâlâ bildikleri hâlde “resmen” şu isnâd-ı bî-edebâneyi ihtiyâr etmekten sıkılmayan Mahmudlara tenzîlen teessüf etmekten başka bir şey denemez...

Ve’l-hâsıl Devlet-i Aliyye-i Osmaniye şimdiki mühlik nöbeti lutf-ı hakk ile savuşturarak vazîfesini bilir bir hükûmete nâil olursa millî ve tabii meslek-i selâmeti ihdâs etmeye müsâraat eyleyecektir. O meslek-i selâmette kemâl-i emniyet üzere kabul ve idâmesini iltizâm edeceği münâsebât-ı meveddet-kârâne dahi ancak iki garp devletiyle olan münâsebât olacaktır. Şu ikinin başlıcası menâfi-i asliyenin tekâbül etmesinden başka, en çok teba-yı İslâmiyeye mâlik olan İngiltere’dir. Fransa ikinci derecededir. Çünkü Fransa’nın millî ve tabii olan hâricî politikası (Sedan)da sarsılmış ve henüz memlekete avdetle yerleşememiş, hatta ne vakit yerleşeceği bile meçhûl bulunmuştur.

GARBIN TAASSUBU VE ŞARKIN GAFLETİ (Devâm-ı Ehl-i Salîb)

Meşveret refikimiz Fransızca kısmında **Kont Golohofski** ünvanı altında nâzik bir noktaya dokunmuştur. O kadar hakîmâne, o rütbe mâhirâne esbâb-ı marazi irâe etmiştir ki yalnız biz değil, sulh ve müsâlemete taraf-dâr bulunan bil-cümle erbâb-ı hayr dahi “sây-i meşkûr olsun” demek için yek-zebân olmalıdırlar.

Bizde cennet mekân Sultân Selim-i Sâlis’ten bir ıslâhât icrâsı lüzûmu hissölunarak teşebbüsten geri kalınmadığı, fakat icrâsı ez-cümle Devlet-i Aliyye’nin ıslâh-ı ahvâl etmesini istemeyen Rusya’nın entrikalarıyla sâir Avrupa düvelinin bî-vukûfâne ona âlet olagelmelerinden nâşi netîcelenemediğini beyân ettikten sonra bugün iâde-i âsâyîş edilmesine de başlıca yine Avrupa politikası mâni olduğunu isbât ediyor.

Fi’l-hakika refik-i gayretimizin dediği gibi şarkın ıslâhı ve âsâyîşinin temîni başlıca iki büyük tedbîre muhtac olup: biri ve başlıcası

–Heyet-i İdârenin nâ-mahdûd olan iktidârının hudûd-ı istişâre-i şeriyeye dâiresine kadar tenzîl olunmasıdır.

Diğeri dahi –Anâsır-ı muhtelif beyinde emniyet ve imtizâcın iâde edilmesidir.

Şarkta râhat ve âsâyîşi iâde edecek olan şu iki tedbîrin husûl-pezîr olmamasına ya doğrudan doğruya, yahut dolayısıyla yine Avrupa diplomatlarının da medhalleri olmuştur.

Kânûn-i Esâsi’nin ilânı yalnız şarkın iâde-i âsâyîşi hasebiyle değil; vukuât-ı âlem itibâriyle bir inkılâb-ı hayr saâdet demek olup bunun böyle olduğunu anlamak husûsî dahi öyle fevk’al-âde vukûf ve malûmâta mutevakkıf değildi. Fakat sözde muhârebenin zuhûrunu men etmek üzere İstanbul’da ictimâ eylemiş bulunan Avrupa murahhasları –muhârebeyi temîn etmek üzere karışıklıkların devam kararına tâlib olan –General Ağnatif’in iblîsâne kopardığı kahkaha-yı istihzâsına nakarât-sâz olarak ibret-âmîz bir âhenk teşkîl etmişler idi.

Yalnız bir diplomat –hakkını teslîm etmeliyiz– Sir Henri Eliyot bu âhenge dâhil olmayıp cümleden ziyâde umûr-ı şarkiyeye vâkıf olduğunu veya daha doğrusu cidden ve samîmâne şarkta âsâyîşin iâde olunmasına tâlib bulunduğunu izhâr ile bu nümâyîş-kârâne ilânın beyn-ed-düvel muteber olan umûr-ı vâkıa sırasında kayd ve

kabûlünü teklîf etmek istediği halde kendi refik-i hâsında –yani Markiyof Solesberide- bile matlûb olan yardımı bulamamış idi.

Bu suretle Avrupa murahhasları erbâb-ı vukûftan olan Osmanlılara şarkta takrîr-i âsâyiş maksat ve emelinde bulduklarından gayri her ne ise anı isbât etmiş oldular idi.

Bir müddet ictimâ etmiş olan Meclis-i Mebûsânımız iyi kötü bir istidâd ve hatta bir kısmı itibâriyle ibrâz-ı liyâkat ederek şarkın derdine devâ olacağını az çok basîret sahibi olanlara göstermiş iken görüp nokta koyacak olanlar amâz-ı ayn etmeyi tercîh eylemişlerdi

Âlem-i medeniyet tarihine bir muâheze olarak kaydolunacağı der-kâr olan bu hâl her nasılsa bir takım dar ve miskin hesapları uğrunda devlet ve hilâfetin selâmetlerine varıncaya kadar her şeyi fedâ edenlerin de işlerine gelmiş idi. Hatta bununla bile iktifâ etmeyerek daha ileriye gitmişlerdir.

Mesela muhârebe felaketle dâi olduğu gavâil-i mütenevvieden mütenebbih olamadığını âsârı yüzünden isbât eden hükûmet, bunu bahâne ederek “Şarkın ıslâh olacağı yoktur. Esâsen bunlarda terakkî ve temeddüne istidâd ve kâbiliyet kalmamıştır. Bunların çâresine bakılmalıdır” diyerek din ve devlet düşmanlarının serd ettikleri isnâdâtı reddetmek vazîfesinde dahi yalnız tekâsül etmekle iktifâ eylemeyip bir nevi tavr-ı mürâiyane ile “Evet teessüf olunacak hâldir. Ahâlîde kâbiliyet ve istidâd kalmamıştır. Yoksa şahsen mümkün olan ıslâhı icrâyâ hazırlıkta kusûr etmeyeceğimiz der-kârdır” diyerek idâresizlik batağına batmakta olan mülkün kasasına Moskoflara vekâleten çizme atmaktan geri kalmamışlardır. Hâlâ da bu mektubtur gidiyor.

Umûr-ı Mâliye’ye adem-i vukûfumuzdan bi’l-istifâde memleketin harâb ve türâb olmasını müceb boyunduruklarla boyunlarımızı kısarak kımıldanamayacak bir hâle koyan medenîler sonra da “Bunlar bitmiştir, baksanıza kımıldanmıyorlar” demek cüretine kadar varmışlardır.

Kavm-i Osmani’de fikir ve yürek yok değildir. Bu âsâr-ı tecâvüz-kârâneyi görmekten hiç bir an hâli kalmamıştır. Tahrîkât icrâsıyla tebanın bir kısmını isyân ettirenlerin mezâlîm ve idâresizlik bahânesiyle müdâhale ederek idâre-i dâhiliyeyi ıslâh edecek tedâbîr-i nâfia yerine külliyyetli tazmînâtlar tahmîl ettiklerini “Kasdımız mezhep-dâşlarımızın ıslâh-ı ahvâlidir, yoksa tevsî-i mülkte gözümüz yoktur.”

diyerek tecâvüz edenlerin hudûdumuzu bir hayli içeriye doğru sürüp çekmeden geri dönmediklerini gözlerinden kaçırmamışlardır. Can yakıcı olan bu kanlı oyunlardan ekseriyet itibâriyle Osmanlılar bir fikr-i mahsûs peydâ etmekten hâli kalmamışlardır. Peydâ ettikleri bu fikrin sathına tamâmen kâil oldukları cihetle hûn hırs ve teessürle defter-i mahsûslarına “devâm ehl-i salîb” diyerek kayd ve imlâ eylemişlerdir!

Bu fikr ve zehâbının yanlış olduğunu anlatmak için en büyük fesâhat ve belâgatlar kâfi gelmeyip mutlakâ ya şimdiye kadar görülegelen Avrupa muâmelesinin tamâmen zıddı olarak hiç olmazsa yirmi sene devâm edecek bir takım muâmelât-ı mutedile ve munassıfa lâzımdır, yahut ecnebî müdâhelâtını dâhilde fazla göstermeye muktedir haysiyetli bir hükûmetin takarrür eylemesi muktezîdir ki bizim de aradığımız budur.

Evet, devâm-ı ehl-i salîb! Osmanlılar buna kâildirler. Nasıl da olmasınlar? Diplomatların bil-cümle tavr ve hareketi bunu gösteriyor.

Memâlik-i Mahrûsa kadar konsolosu çok olan konsolosları bî-edebâne umûr-ı dâhiliyesine müdâhale ettiren bir kıta dünyada mevcûd değildir. Bu halde ahvâl-i dâhiliyemizi bilmeleri lâzım gelmez mi?

Elbette bilirler. Ahvâl-i dâhiliyemizi bildikleri gibi anâsır-ı ahâli beyinde en ziyâde muhtâc-ı merhamet ve himâyet olanların Türkler ve umûmen Müslimler olduklarını da pek güzel bilirler. Bunu bildikleri halde bilmüdâhale ıslâhat taleb ettikleri sırada “yalnız hristiyanlar için” isterler. Müslimlerde insan olup onların da insâniyeten galebelik itibâriyle âsâr-ı maadelete muhtâc olduklarını kaâle bile almak istemezler ise –devâm ehl-i salîb- demekten başka ne denilir?

Yesten mütevellit şu itikâdın mazarratları tadâd edilmekle bitmez: İlk ibtidâ takrîr-i âsâyiş için emniyet ve imtizâc-ı anâsıra mâni olageliyor ki bundan dolayı Avrupa'nın mesûliyeti pek büyüktür.

Sâniyen din nâmına hedef-i taarruz olarak ezildiğine kâil olan halk her fenâlığın hükûmetin yed ve karânıyla sâdir olduğunu gördüğü hâlde –hükûmeti de ehl-i salîb taasub ve tecâvüzünün kurbânı makâmında bildiğinden– ondan şikâyetle ıslâh-ı nefis etmesini istemek, yahut onu ıslâhât itâsına mecbûr eylemek üzere tazyîk cihetine gitmeye kıyamıyor.

Sâlisen, râbien...âşiren,, hep bu haksızlığın, bu insafsızlığın, bu tecâvüz-kârâne Hristiyân taassubunun âsâr-ı muzır ve muhribesine tahsîs olunabilecektir. Bu halde ne yüzle medenî âlem, şarkın âsâyîşini taleben yalnız Osmanlıları kabâhatli görebileceklerdir.

Bunun için Avrupa'nın her bir müdâhalesi İslâm ve hatta Hristiyanlar için birer nimet değil, saçaklı ve kanlı netîceli birer nikbet olagelmıştır!

İddiâmız pek tecâvüz-kârâne ve pek ağırdır, inkâr edemeyiz? Fakat iddiâda haksız değiliz, bunu teslîme mecbûrdurlar. Zîrâ müdâfaa kabûl etmez bir hakîkattir.

Meselâ Ermenilerin dâi oldukları karışıklıkları tetkîk ve muhâkeme edelim.

Evvvel-emirde beyâna müsâraat ederiz ki vazîfe-şinâs bir hükûmete mâlik olmuş olsaydık mezkûr karışıklıkların âsârı görülemezdi. Matbûât ile beraber Ermeni matbûâtı vaktiyle bî-vukûf-âne tazyîklere ve tecâvüzlere hükûmet tarafından hedef olmamış olsaydı meselenin zuhûruna istidâd bulunamayacağı gibi istidâd zuhûrundan sonra dahi vazîfe ve haysiyetini bilir bir Heyet-i İdâre onu gürültüsüz olarak tesviye ediverirdi.

Bu sûretle hükûmetin hassa-i mesûliyetini tefrîk ve tasdîk ediyoruz ki Avrupa'nın da bizden emsâl olarak kendi hissesini kabulde tereddüd etmesini men edebilelim.

Evvvelâ Ermeni karışıklıkları dâhilin verdiği ve sâilin semeresi olmak ile beraber hâricin tahrîkâtiyle meydan almış bir “fesâd” idi. Fesâd olunca imhâsıyla müsebbeblerinin tezîbi tabii demektir.

Avrupa hükûmetin ellerini bağlayarak daha ehemmiyeti yok iken tezîblerine mani olmuş ve tevessü eylemesini teshîl eylemiş idi.

Müttehimlerden kimi teba, kimi mâhmî, kimi de mukarrib ve bildik çıkarılıp envâi rezâletlere meydan bırakılmıştır.

“Hükûmet adam olaydı da yaptırmayaydı” iddiâsı muhikk olamaz? Zîrâ hakkâniyet-perver olanlar hükûmetin bu gibi gaflet ve meskenetini bu kadar insâfsız sûrette sû-i istimâl edemezler.

İşler azdıktan sonra “afv-ı umûmî” ve “ıslahât-ı icrâsı” sözleri ortaya çıkmış idi. Fakat afv-ı umûmîler münhasıran hristiyânlar için talep olduğunu gibi ıslâhât-ı mülkiyeyi bile yalnız Ermeniler için istemek ile de gaflet ve taassublarını ilân etmiş oldular.

Bunu nazar-ı tetkîk mütâlaaya alan halk ne diyebilecekti? Burası iyice tefekkür olunmalıdır.

Bir kısım teba sadâkat ve itâata mecbûr olduğu devlete silâd-bedest isyân ederek âsâyişi ihlâl eder ve pek çok kan dökülmesine sebep olur. Teskîn, men ve tedfîbleri sırasında envâi müdâhelât icrâsiyle mâni olmak isterler. Diğer taraftan bunca bî-günâh Müslimler ıslah-ı ahvâl zımınında ziyânsız sûrette kavlen izhâr-ı gayret etmelerinden dolayı habs ve nefî edilerek 20 seneden beri inlerlerde dünkü âsîlerle beraber olsun –yani ehl-i salîb nâmına eser-i taassub icrâ ettiklerini setr etmek hatırı için bulunsun– afv-ı matlûbe katılmaları hakkında bir söz işitilmez, yahud tedâviye gezdirilmeye muhtâc olan koca bir pâdişâh âilesiyle maan mahbûs durur, yâhût memurundan biri selâmet-i devleti temîn edecek tedâbîr ittihâzınıistirhâm yolunda kendi nefsinin ve saâdet hâlini fedâ ettiğine mukâbil idâm cezâsiyle mahkûm olurda güyâ “insaniyet” ve “muadelet” nâmına müdâhale edegelen Avrupa’da bunlara Hristiyan âsîlere gösterdikleri alâkanın yüzde birini olsun göstermez ise “devâm ehl-i salîb” iddiâsı çok mudur?

Sâson vukûâtı üzerine afv-ı umûmi ve ıslahât taleb ile süferâ müdâhale etmeye başladıkları sırada Anadolu’da Türkler ve Müslümanlar içinde âsâr-ı hirs ve ye’s derece-i nihâyede idi, çünkü kendileri daha ziyâde mazlûm oldukları halde ses çıkarmıyorlar,

Kendilerine nisbeten mümtâz olan Ermeniler devlete karşı isyân ettikleri halde mazhar-ı âtîfet oluyorlardı. Onların mazhariyetleri Avrupa’nın talebiyle oluyorsa valîler, vükelâ, âkıbet pâdişâh şu tefâvet makûsanın âkıbet halka pek ağır geleceğini ve mühellik bir ye’s tevlîd edeceğini niye düşünmüyorlar idi?

Bu sualler vaz olduğu vakit “hükûmet düşünmez mi? Düşünüyor. Lâkin (Gâvur) elçileri bize bir iyilik edilmesini men ediyorlar. İstiyorlar ki Ermenilere imtiyâz verilsin de bizim üzerimize hükmetmeye başlasınlar” diyerek ateşe yağ dökkenler eksik değil idi. Bu itikâd o kadar yerleşmiş idi ki butlânı iddiâsına cüret edenlerin küfürle ithâm olduğu tecrübe olunmuştur. Fârik hükûmette bulunmadı, ki teskîn-i efkâra say ile bunun önünü alsın.

Anadolu kıtâlinin kapısı işte bu kapıdır.

Meyûsiyetten muzdarib olan halk galeyân-ı hirs ve hamiyetten –“Ya öyle mi? Öyle ise imtiyâzı ibtidâ bizden alsınlar” dediler.

Kabâhat kimindir? –Hükûmet memurlarının diyeceklerdir, fakat yalnız onların olmadığı filen sâbittir.

Kıtâl başlamazdan aylarca müddet-i mukaddem bazı Osmanlılar icâb edenlere mürâcaatla vehâmet kesb etmek istidâdını irâe eden bu meseleye çâre-sâz olacak tedâbîr-i umûmiye-i ıslahiye'nin adem-i tehîrine himmet buyurulması yolunda izhâr-ı mesâi etmişlerdi. Mesâileri hükûmet nezdinde semere-dâr olamayınca süferâyâ meselâ Mösyö Kambon cenâblarına kadar gidilerek iş ber tafsîl-i îzâh edilmiş idi. Denmiş idi ki “ Süferâ ve kabineler (yalnız Ermeniler için) ıslahât ve afv-ı umûmi talebinde ısrâr ile muvaffak oldukları halde Anadolu'da kıtâl-i umûminin vukuundan korkulur, çünkü çok hırslanmış ve meyûs olmuştur. Hükûmet de işin ehemmiyetini ihâta edemiyor.” Bundan devletlerin mesûl olacakları iddiâ olunarak insâniyet ve şân-ı medeniyet nâmına olarak ya müdâhale etmemeleri, yahut çâresiz edeceklerse hiç olmazsa bir kavm veya mezheb nâmına edilmeyip umûm nâmına olarak icrâ etmeleri tavsiye olunmuş idi. Ez-cümle Mösyö Kambon'da bu mutâlâatın münâsebetini inkâr etmemiş idi.

Demektir ki diplomatların bir dereceye kadar ahvâle vukûfları vardı, ne yaptılar? Hiç!

“Ermeniler için” afv-ı umûmilerle ıslahât talebine devâm eylediler.

Rusya için Anadolu'da ihtilâl, devlette hâlsizlik milletin üstünde leke bulunması matlûb idiyse ve Fransa Sefîri Rusya'nın müttefikî sıfatıyla çâr-nâ-çâr onun hevâsına adamlarını uydurmağa mecbûr oldu ise ya öteki sefîrler ve kabineler nerede idiler, ve ne yaptılar?

Onlarda “yalnız Ermenilere mahsûs” ıslâhât ve afv-ı umûmi talebinde ısrâr etmekten başka bir hareket göstermediler.

Şu âsâr-ı salîbe ile Ermenilere sanki hizmet mi etmiş oldular? Hâşâ!

Zaten Avrupa müdâhelâtı ekseriyâ böyle makûs semereler veregelmiştir? Zîrâ müdâhalelerinin ya vukûfsuzluktan , yahut noksâni-i muadelet ve fazla-i taassubtan hâli kaldığı yoktur.

Yalnız mutaassıb halkın değil hatta bizim “devâm-ı ehl-i salîbdir” diyerek iddiâ etmemize bile yardım edecek Avrupa marifetleri bulunabilir.

Bugün Avrupalıların bize tefevvuk etmelerini mûcib olan efkâr, âmâl, âdâb ve siyâset ki –muvaffakiyet-i hâzıra-yı medenîyeleri onların semere-i müstakilesidir

–18. asır hükkemâsının eser-i talîmleridir. Avrupalılar ol bâbda cehâletimizi bahâne ederek âlemin öğrenip kabul ettiği hakâyık itibâriyle kapalı kaldığımızı beyân ederek yaşamak hakkımızı inkâr etmek kadar varmışlar idi.

Bugün “Müceddidîn” Fırkasının âmâl-i aslîyeleri tamâmen muvâfık şer-i şerîf olmak ile beraber o noksânımızı ikmâl edecek tedâbîrden bulunmakla bütün cihân-ı medeniyetin alkışlarına mazhar olmaları iktizâ etmeli değil mi idi? Ez-cümle bu efkâr ve âdâbı aleme yapmış olmak ile müftehir ve mağrûr olan Fransa bu bâbda ön ayak olmalı idi değil mi?

Hakîkat hâlde ise ne görüyoruz? Fırkamızı takîb ve tazyîk için Fransa hükûmeti Yıldız’la rekâbete çıkarak bu hareket kendi usûl ve kavânînin ruhuna külliyen muhâlif olduğunu unutmuş ve merkez-i zulm ve istibdâda “arz-ı ubûdiyyet” etmekte pervâsız devâm eylemiştir!

Bugünkü Hâriciye Nâzırı Mösyö Hanutu Paris’te konuştuğumuz sırada “Hükûmetiniz hakîkaten çekilir bir dert değildir. Lâkin Avrupa’dan ne istiyorsunuz? Avrupa ne yapacak? Daha iyi hükûmete lâayık olan millet Fransa’nın yaptığı gibi - icâb ederse- kan selleri içinde tesîs ediyor, yoksa başkaların himmetine intizâr etmez idi” demiş idi.

Memleketimizin nezâket-i ahvâline binâen kimsenin burnunu kanatmamak arzusuna müstenid olan âmâlîmiz tavsiye ettiği usûl-i idâreyi ihdâs ve temîn etmek husûsuna münhasır iken **Meşveret**’i men eden, posta ısrârının satılmasına ruy-i muvâfakat gösteren, Yıldız’a ve dolayısıyla Rusya’ya hoş görünmek için bütün âdâb ve fazâil-i siyâsiyeyi fedâyâ kadar giden kabinede Hâriciye Nezâreti’nde –yani bu Mösyö Hanutu bulunmuştur. Bu nasıl olabiliyor?– “çünkü biz Müslümanız” desek ne yolda tekzîb olunacağız?

Binâen-aleyh halkımızın efkârından “devâm-ı ehl-i salîb” itikâdını silebilmek ciheti matlûb ve şarkta âsâyîşin iddiâsı mültezim ise Avrupa şark politikasını biraz kendi şânıyla lâayık sûrette tadîl etmelidir. Yahut hiç olmazsa “Evet, ehl-i salîbdır ki devâm ediyor ve edecektir” ibtidâ kendini iğfâl etmekten kurtulsun, zîrâ bu biçimsiz politikanın döktürdüğü mazlûm kânı pek çok olduğu gibi, devâmı hâlinde döktüreceği dahi hesapsız olacaktır.

Şarkın gafleti daha ağreb kalıplara girmiştir. Ziyâde teessüfü mûcib cihet dahi gafletin bazı kimselerce yalnız cehâletten ileri gelmiş bulunmamasıdır.

Muttasıl memâlikin küçülmesi, devletin itibârdan düşmesi, hatta bekâsının bile tehlikede olduğu hakkındaki itikâdın taammüm etmesi bi'l-hâssa Türk ve Müslimler için kendilerini fedâ-kârâne çâre taharrîsine sevk edecek umûr-ı mühimmedendir.

Cümleten ve müttefiken bu vâdi-i gayrete dökülmeleri vâcib iken gafletten dolayı bunu ihtiyâr etmekten başka mücâhedeyi ihtiyâr eden zümre-i kalîleyi lâyıkiyla takdîr etmeyi bile akl edemiyorlar!

İşte size hayret-engîz bir iki misâl getirelim: Her bir Memâlik-i İslâmiye’de defaâtle riyaset-i umûra geçmiş bir zâta Mizan’ın ilk nüshası takdîm olunmuş idi. O nüshanın üzerine de “Bu nüsha meccânen gönderiliyor. Bundan sonraki nüshalar ancak tâleb olarak matbaaya mürâcaat edenlere gönderilecektir” ibâresi imlâ olunmuş idi. O Zât-ı Âlî ise “merdûd ve gayr-i makbûl” gibi ibâre-i tahkîriye imlâsıyla meccânen gönderilen nüshayı açmaksızın iâde eylemiş idi!

Halbuki o Zât-ı Âlî için din ve devletin bir müddetten beri büyük bir tehlike içinde bulunduğunu bilmesi ve bundan dolayı üzülenek çâre taharrîsine sâlik olması lazım idi. Golohovsky teklîfinin bir nevi mukaddime-i taksîm olduğunu ve ancak Rusya’nın kendi gibilerce memûl olunmayan hareketi üzerine muvakkaten tehhür ettiğini ve işler bu hâlde giderse tekrâr muvakki-i müzâkereye konmak ihtimâlî ağleb olduğunu anlamalıydı.

Böyle bir sırada çıkan “Mizan” gayreti kendisince “musaddık” olan bir memur devletin istikbâl ve saâdetini fedâ ettikten mâadâ hayatını bile tehlikeye ilkâ ederek “ yangın var” feryâd-ı gayret mutâdından başka bir şey olamaz idi. Ya Allah için bu hareketi ihtiyâr etmiş olacak , yahut şeytan için değil mi? Her iki takdîrde biri on üç asırlık , diğeri de yedi asırlık birbirinden âlî ve mukaddes iki azîm binânın bekâ ve muhâfazasına müteallik mesâîlde o sûretle çıkan sadâ – İyi olsun kötü olsun , muzır olsun ,müfîd olsun, doğru veya yalan olsun- herhalde müdîr-i umûr-ı cumhurlar için “celb-i merak “ bir zemîni ibret ve hikmet olmaktan hâli kalabilir mi?

Şu vâkıa-yı garîbeyi hikmeten muhâkeme edenler nice nice manâlar çıkarmaktan hâli kalmazlar:

Hulûs ve hulûl için dersiniz “vezirdir , nişânları hâizdir, âmâlî teskîn olunmuştur” cevâbını veririz.Yani hareketi hiçbir “ hüsn-i tevîl” kabûl etmez bir noksân-ı âdâb-ı siyâsiyedir.

Mısır'da bir kısım ahâli ve belki de kısım-ı azamı aleyhimizde bulundu. Allah ve Peygamberce makbûl olan dostluk itibâriyle pâdişâha en büyük dostun bizim fırkamız olduğu pek âşikâr iken “pâdişâh düşmanı” dediler, cânlarımızı kendisine fedâ ettiğimiz makâma bile kör alet olamayıp her fedâkârlıkları ihtiyâra râzı olduğumuz halde “İngiliz aleti” dediler, mücerret rızâ-yı bârî ve peygamberî için her şeyden geçtiğimiz hâlde küfr-i mürekkebe bulduklarının zerrece farkına varmaksızın din düşmanı, kâfir” dediler!

Fakat biz bunlara gücenmedik bu da yalnız mücâhidü-n-fi-sebîlillah olanlara mahsûs âdâb ve hasâîlden dolayı değil, bunların ez-cümle hareketleri, bildikleri ve akılları erdirecekleri birer kalıplara dökülüp önlerine konduğu halde “nasıl olursa olsun Sultan ve Halîfe (hâşâ) Allah' tan ve Peygamber'den daha büyük , keyf ve zevki ise hukûk-ı İlâhiye ve ibâdiyeden daha azizdir” manâsı şekline gireceğini bilmemelerine binâen mazûr bulunmalarından nâşîdir.

Bunların bizim aleyhimizde bulunmaları esâsen hilâfet ve İslâmiyet gayretinin vücûdunu müsbettir. Cehâlet ve gayret-i müstevliye şu gayretin hüsn-i sarfiyla istifâde olunmasına mâni oluyor. Lâkin tenvîr-i efkâr vâki olduğu hâlde devlet ve hilâfetin şu kuvvet ve merbûtiyetten istifâde edeceği der-kârdır. Menâfi-i devlet ve hilâfet ise bizim için her şeyden muazzez olduğu cihetle hakkımızda sarf olunan o âsâr-ı husûmeti hatta bir nevi şükrân ve memnûniyetle telakkî ettiğimiz anlar bile olmuştur.

Bunları mazûr tutmakla beraber dakikası gelince boğazımızı sıkıp ücret-i marifeti dercîb etmek üzere kimi güyâ muhabbet-cûyâne, kimi de sözde himayet-kârâne bizi kucaklamak hırs ve gayretine düşmüş olanları da afv etmeye tereddüd etmedik. Hatta hamiyet ve metânet de teferrüd etmiş olan Râmiz Menlâ merhûmun sulbünden çıkmak, Midhat-ı şehidin dizleri üzerinde büyüme esâsen de Emir-i Buhari Hazretleri göğünden dallanmış bir çiçek bulunmak iddiâsıyla hamiyeten ve gayreten yanımıza sokulup her bir münâsebet üzre Ebu-l-Hadi'ye Ebu-**d-dalâl**, Yıldız takımına **Engizisyon Heyeti** İzzet Bey'e de **Tokamado** demekle güyâ zevk arayarak emniyet ve itimâdımızı celb ile kelleimize göz diken Cemaleddin gibileri bile Allah'ın rahm ve şefkatine arz etmekten hali kalmadık? Zîrâ bunları evvelden tahmîn ettiğimiz halde “tevekkel tü illallah” demek için vücûb ve lüzûm hissetmiş idik.

Lâkin bâlâda beyân olunduğu vech üzere feryâd-ı hamîyyet ve diyânetimizi redd ve îade eden ricâlin gaflet-i bî-vukûf-ânelerini bir türlü unutamadık? Zîrâ tahmîn olunabilir vazîfesizliklerin fevkindedir. Fi'l-hakîka avâm tenvîr-i efkâr etmezden evvel devletin de hilâfetin de —hüsn-i idârelerine tevdî olunan sâir bilâd-ı İslâm ile beraber— şu gaflet ve cehâletleri kedd-i yemîn yed-i âhare geçmesi tehlikesi bir türlü yüreğimize râhat vermiyor. Arz olunduğu sûretle gazeteyi redde müsâraat eden zevâtın birinin nâm ve ünvanı devletlü r ...

Yahut dursun! Çünkü besmelede Mısır hakkında imsâki vaad etmiş idik, sözümüzde durduk, hatmede perhîzi bozmayalım. Bi'l-hâssa o Zât-ı Âlî tek olmayıp yanı başına bir hayli emsâlini terfîk etmek icâb edecek! İyisi mi kendisini ve emsâlini Cenâb-ı Hakkın irşâd ve ilhâmına havâle ile iktifâ edelim.

Ve min Allahu't-tevfik

İmzasız (S.184, s.2553-7)

OSMANLILAR'A AVRUPA NE DİYOR?

Avrupa meşâhîr-i ricâl-i siyâsiyesinden Rolan Dumares İndependens Belj gazetesinde diyor ki:

Devlet-i Aliyyede meşrûtiyet idârenin tesîsi bir vakıa-yı mühimedir ki bunun hâricen olan tesîri ehemmiyet itibâriyle dâhilen olan tesîrinden aşağı olmayıp bu yüzden Şarkî Avrupa'da ahvâl-i cedîde tahaddüs etmiştir. Hatta zât-ı şâhâneyi bu tarîk-i hürriyete sevk eden halin bir muhâtıra-yı dâhiliyeye çâre-sâz olmak lüzûmundan ziyâde müşkilât-ı hâriciyeyi karşılamak için olduğu mütebâdir-i hatır olmuyor değil. Muhakkaktır ki zâbıtân ve efrâd-ı askeriyenin muhâlefeti, Hürriyet-perverân Fırkası'nın faaliyeti bir haftadan daha az zaman içinde Rumeli vilâyeti idâre-i mahsûsasını tatîl ettiren harekât-ı malûme, bunların cümlesi Zât-ı Şâhâne üzerinde bir tesîr hâsıl etmiş ve kendisine tebdîl-i meslek etmesi için kanaat bahş olmuş ise de kendisini bu hatt-ı harekete sevk edecek esbâb-ı kuvve-i hâriciye olmamış olsa idi hükûmet-i sâbıkânın şu harekât-ı hürriyet-perverâneyi zehr ve tenkîle hiç değilse teşebbüs edeceğini ve böylece bila-fütûr meslek-i kadîminden sarf-ı nazar etmeyeceğini zan ve takdîrde bir beis yoktur. Ahvâl-i umûmiye Osmanlı

serbestisine müsâid olarak vâki olduğundan günden güne dâiresi darlaşan Avrupa tazyîkinden Devlet-i Aliyyeyi tahlîs için bir tarîk-i serbestiye bilâ-pervâ iltihâk lâzım idi.

Fi'l-hakika gayet karışık olan şu meselenin eczâ-yı mürekkebesini ihâta lâzımdır. Otuz seneden ziyâde bir müddetten beri İstanbul hükûmeti bir inkılâb havf-ı dâimisi içinde yaşadı. Himmet ve gayretinin ilâsını menabi ve vesâitinin en vâzıhı, umûmi olan hoşnutsuzluğun tesîrât ve netâicine meydan vermemek değil, yalnız akvâm-ı gayr-i müslimenin hatta saadet-i siyâsiyesi Türklük şevket ve azemetine sıkı sıkıya merbût olan anâsırın dahi efkâr ve temâyülâtını boğmak uğrunda sarf edildi. Mütemâdiyen teceddüd eden gayret-i inkılâb-cuyâneyi şikest etmek için iltimâs ve tarafgîri ile oldum olasıya bir şiddet ve tazyîk tarîk-i hatır-nâkına dalmak lâzım geldi. Bazı büyük nüfûzları tarz-ı hükûmetin alâ hâlihi muhâfaza ve idâmesine iştirâk ettirmek iktizâ eyledi. Ale'l-husûs memlekette âsâr-ı hayata mâlik kavânîn ittihad ve ictimâmını men etmek üzere anâsır-ı muhtelifeyi birbirine karşı sevk etmek icâb etti. Vâkıa o hengâmede hükûmetin galebesini temîn eden bu sûret-i hareket idâre-i hükûmetin şîrâze-i intizâmından çıkmasını, âsâyişin mahv ve zevâlini hükûmetsizliğin husûlünü dâi olmuştur. Âlem-i siyâsiyatta acep ve hayreti mûcib olacak bir şey var ise o da en azı bile Avrupa hükûmetinden her birini münkariz ve muzmahil edebilecek fırtınalar önünde hükûmet-i Osmaniye'nin kuvvet-i hayatiye ibrâz etmesidir. Bu mukâvemetin sır ve hikmeti atâlet kuvvetinde zaman kazanmak mahâret ve sanatında liyet ve lal emrindeki ferasette aramak lâzım geliyor. Şu kadar ki böyle bir mesleğin netâic-i umûmiyesini göremiyorlardı. Tehlike-i dâhiliyeye merhem-sâz olmak iştigâlınden nâşi ecânib önünde terk-i silah etmeye, hâricin her türlü tazyîkâtını kabul ve her türlü müdâhelât önünde ricat etmeye tedricen ülfet edildi. Dersaadet'teki süferâ-yı ecnebiye tehdîd-âmîz bir lisan kullanabilirlerdi. Zîrâ: Bilirlerdi ki Devlet-i Aliyye mukâvemet-i fiiliyeden acîz olduğu gibi tarz-ı idârenin idâmesi için hükûmet her şeyi fedâyâ hazır idi. Bir çok zaman Bâbîâli rekâbet-i düveliyeden ve beyn'el-milel olan menâfi ve âmâlin birbirine muhâlefet-i katiyyesinden bila-istifâde hâricden gelen tazyîkâtın hiç değilse bir kısmına marûz olmaktan kurtulmuş ise de Avrupa kabineleri Dersaadet'te icrâ-yı tesîr için ittifâk edince mevzuu-ı bahs olan münâfi ve metâlîbi telife say oldu. Ve Türk

diplomatiğının kuvveti Avrupa hükûmâtı arasındaki tezd-ı âmâlden neşet eylediğini anladı.

İşte bu dakikadan itibâren Bâbîâli'nin hatt-ı hareketinde bir ceryân-ı acâyib taayyün eyledi. Hürriyet-perverânenin arzu ettiği İngiltere nüfûzuna karşı Bâbîâli cemi-i evkâtta hasım bulunup Rusya Devleti'nin müzâhereti altında bulunmaya say ederdi. Osmanlı evliya-yı umûru fikrinde İngiltere hükûmeti her teşebbüs-i inkılâb-perverâneyi tez kaybederdi. Genç Türkler'in, Ermeniler'in ve Arnavutlar'ın muhtelif komitelerine Londra'nın melce olması yüzünden hükûmet Ermeniler'in harekâtını İngilizler'in teşvikâtına atf ederek temâyülâtında hürriyet-perver olan bir nüfûz-ı diplomatiğiye karşı adem-i itimât gösteriyordu. İngiltere hükûmeti Şarkî Avrupa'da ahvâl-i müessesenin alâ hâlihi muhâfazası emrinde alâkadâr olan başlıca bir devlet idi ki bedâheten mütehakkık olduğundan Bâbîâli'nin bu zan ve zehâbı hatadan başka bir şey değildi. Memâlik-i Osmaniye'nin inkısâma uğraması, İngiltere için en ağır ihtimâlâtta mahduttur. Hükûmet-i seniyye hürriyet-perverâna karşı bazı müsâadât korkusu altında bulunmamış olsaydı en müessir müzâhereti İngiltere Hükûmeti nezdinde bulacak idi.

İngiltere ile Rusya mükareneti anlaşılınca ve düvel-i muazzamanın müctemien hareketleri tahakkuk eyleyince Bâbîâli vaktiyle İngiltere nüfûzundan yüz çevirdiği gibi bu kere de Rusya-İngiltere mükareneti üzerine Avrupa'da başka bir himâye aramaya mecbûr oldu ve bunu bulmakta zahmete dûçâr olmadı. Çünkü Almanya bu rolü icrâ için arz-ı vücûd etti. Fazla olarak Balkan umûrunda Rusya'dan sonra en ziyâde alâkadâr olan Avusturya-Macaristan hükûmetinin Devlet-i Aliyyenin hukuk-ı hükûmranıyesi aleyhinde bir şeye teşebbüs etmeyeceği temînâtını da beraber getirdi. Nefs-ül-emrde Almanya himâyesi Bâbîâli için hayal ve itibârî idi. Bu himâye, Girid Cezire'sinin mümtâziyet-i idâre altına alınmasını men edemediği gibi bu himâye düvel-i muazzamadan her biri tarafından nümâyiş-i bahrî şeklinde icrâ kılınıp devlete karşı dermiyân olunan metâlibin istihsâline vesîle olan taziyikâttan mütevellit mezelletlerin de önünü alamamıştır.

Hatta Almanya'dan müntazır olan himâye Almanya'nın müttefiki olan İtalya'yı bile posta meselelerinde icrâ-yı nümâyişten alıkoyamadı ise de Almanya himâyesi Osmanlılar'ı tarîk-i serbestiye sevk edecek bir politika için müttehit bulunan Avrupa'ya karşı Devlet-i Aliyyeyi muhâfaza ediyordu ki yalnız bu,

himâyenin Bâbiâli nezdinde pek kıymetdâr olması için kâfi idi. Bu bâbda dahi hükûmet-i Osmaniye'nin ümîdi hayalden ibâret kalıyordu. Zîrâ Makedonya'da ıslahât icrâsı zımnında Avrupaca icrâ kılınan tazyikât nihâyet'ül-emr-i hürriyet-perverânın husûl-i muvaffakiyetine hâdim oldu. Londra'da, Viyana'da, Petersburg'da olduğu gibi Berlin'de dahi Makedonya ıslahât icrâsı için düvel-i muazzama arasındaki itilâfî lüzûmundan ziyâde takdîr ettiler. Bu bâbda şüphesiz kuyûd-ı ihtiraziye dermiyân ediliyor idi ise de muhâlefet-i sarîheye kadar varılmıyordu. İşte bunlardan dolayı Devlet-i Aliyye bir mevki-i aczde kaldığından Avrupa'nın umûr-ı dâhiliye düveline resmen müdâhale etmelerine Zât-ı Şâhâne'nin hukuk-ı hakimiyetine pek sarîh sûrette irâs-ı halel eylemelerine rûy-ı rızâ gösteriyordu. Devlet-i Aliyye bu sükûttan yakayı kurtarmak için yalnız bir çâreye mâlik idi. O da yeniden neşv u nümâsını temîne kendinin muktedir olduğunu isbât idi. Zât-ı Şâhâne tam ve vaktinde selâmetin bunda olduğunu anlayarak sadece bir irâdeleri ve bütün ahvâli altüst etti, Avrupa'nın bil-cümle hesâbâtını hükümsüz bıraktı. Hükûmeti üzerinde bir bâr-ı girân olan vesâit-i ecnebiyeden itlâk eyledi.

İdâre-i meşrûteye mâlik olan Devlet-i Aliyye kendi işlerini cereyân-ı tabiiyesinde temşiyete sâlih ve müstaid olduğunun delîlini ibrâz edeceğinde Avrupa tereddüd etmemelidir. Makedonya'daki eşkiyâ çetelerinin muhârebât-ı hûn-rîzânesinin mucize kabilinden olarak terk edilmesine, meclis-i umûmi önünde her kavm ve unsur kendi hukuk ve menâfını müdâfaa edebilmek emn ve itimâdı hesabı ile —hâl-i galeyânda bulunan o akvâm ve anâsırın kendiliklerinden terk-i silah-ı muhâsemât eylemelerine nazaran Avrupa'nın devlet-i umûruna şimdiden sonra vukuu bulacak müdâhelâtı hiçbir vechle hakk ve adle tevfiik edilemeyecektir.

İşte bu yüzden memâlik-i Osmaniye'nin inkısâmı meselesi ilâ gayri-n-nihâye gerileyerek defter-i hesâbâtan silinmiştir. Bundan nâşi de hâkimiyet-i Osmaniye'de —falan veya filan devlet-i muazzamanın dâimâ pek pahalı olan muâvenet ve müzâheretine hâcet kalmayarak muhâfaza edebilmek şartıyla— tamamiyle ve ilk şevket ve azametiyle teessüs etmiş bulunuyor. Şark meselesiyle hayli işgâl eden Avrupa ahvâl-i umûmiyesinin bu şeylerden nâşî tâ esâsından tadfile uğramış olması bir emr-i bâriz değil midir?

Emîn olarak denilebilir ki en evvel İngiltere hükûmeti bu tebeddülde büyük bir fâide —hiç olmazsa manen— istihsâl edecek ve Dersaadet'te ilerleyecek olan

nüfûz İngiltere nüfûzu olacaktır. Bundan sonra mühim bir mevki işgal edecek olan hürriyet-perverân tamamen İngiliz muhibbi oldukları gibi Londra'da gördükleri müzâhereti de mukaddirdirler. Bâbîâli tûl-ı müddet İngiltere nüfûzundan müçtenib bulunduğu için şimdiden Dersaadet'te sahneyi işgal eden anâsır-ı cedîde o nüfûz ve münâsebeti arayacaktır. Dâhilen olan her türlü muhâtara zâil olduğu cihetle devlet-i aliyye kendisinin inkısâmından bir şey beklemeyen devlet-i muazzamaya doğru müteveccih olacaktır. Buna mukâbil fiilen meşhûd ve nümâyân olduğu üzere Almanya himâyetinin resîde-i hadd-i iflâs olması hürriyet-perverân-ı memleketçe ittihâzından hâli kalınmayacak olan muâmelât-ı hâriciye cereyânını teshîl eyleyecektir. Bu hakikat birtakım mehâfilde o kadar iyi bir sûrette anlaşılmıştır ki vekayi-i hâziranın Almanya'ya şark mesâilinden mutazarrır bulundurmak için İngiltere tarafından çok zamandan beri icrâ kılınan teşvîkât ve takîbâtın birdenbire tecellî eden netîcesi olarak bakılması fikr ve mutâlaasını telkîn edenler eksik değildir.

Biz önden keşf ve tahmîni mümkün olmayan âniyet-i zuhûru bil-cümle kabineleri mustağrak-ı hayret eden ve Rumeli'deki ateş-i ihtilâli bastırmak için Londra kabinesince Avrupa'ya kabul ettirilmesi matlûb-ı aslî olan tekâlif lâyihasını birdenbire bî-lüzûm bırakan bir iş de yoktur. İnce hesapların vücûdunu farz ve takdîr düşvârdır.

Ahvâl-i cedîde-i hâzıradan Devlet-i Aliyyenin icâb eden bil-cümle fevâid ve muhsenâtı istihsâl edip edemeyeceği meselesi kalıyor. Şurası hafî kalmasın ki Devlet-i Aliyyenin deruhte ettiği vazîfe gayetle nâzik olduğu gibi kendisinin nüfûz-ı hâricîden tahlîs için sarf edeceği himmet ve ikdâmında ziyâdesiyle basîret-kârâne bulunması şarttır. Hürriyet-perverân hâkimiyet-i Osmaniye meselesinde o kadar hâhiş-gerdirler ki Rumeli vilâyâtında memureten bulunan sivil ecnebi memurlarının hemen şimdiden geriye alınması fikrindedirler. Bunda bir gayret-i ifrât-perverâne görülüyor ki bu yüzden ahvâl-i cedîde-i hâzıraya karşı hareket etmek için bazı Avrupa anâsırına vesîlet hibe edilmiş olacaktır. Vilâyât-ı mezkûredeki müdâhale-i ecnebiye bittabi fenâ-yâb olacaktır. Lâkin bu maksada tadîlât-ı mütevâliye ile vusûl mümkündür. Ahvâli zorlamak müşkilât-ı cedîde tevellüdüne sebep olmak ve vukûatın derece-i makûliyet ve hikmetini tahrîf etmek muhâtarasına meydan verir.

Nihâyet Osmanlılar da hürriyete doğru uyanarak derece-i kifâyede hikmet ve basîrete ve vukûf-ı siyâsiye mâlik olduklarının delîlini ibrâz edecekler mi? Bu nokta yalnız âtideki vukûât ile taayyün edebilecektir.

Mizan

On günden beri neşrettiğimiz nüshalarımızda dermiyân olunan mutâlaat ile mukâyese edilmek üzere tercüme ve derc edilen şu bend kârîin-i Osmaniyece her halde câlib-i istifâde ve mûceb-i intibâhtır.

İmzasız Tercüme (S.10, s.45-6)

III.1.4. FELSEFE

MİLLETLERİN FELSEFE-İ TEKÂMÜLÜ

Memâlik-i Osmaniye’de vukua gelen inkılâbın esbâb-ı zuhûrunu taharriye teşebbüs edildiği zaman Avrupa akvâmının istihâl-i hürriyet tarihlerine mürâcaat etmek kadar büyük bir hatâ tasavvur olunmaz. Her kavmin, her devletin inkılâbât-ı siyâsiyye, medeniyye ve ictimâiyesi başka bir sûretle cereyan eylediği gibi yek-diğerine nazaran bambaşka bir takım netâice müncer olur. Bir devletin tarihini mütâlâa ederken o devleti âdetâ bir ferd-i vâhid telakkî etmek elzemdir. Birbirine benzeyen iki kimse arasında ne kadar muhâlefet bulmak mümkün ise yek-diğerine müşâbih görünen iki devletin tarihi teşrîh edildiği zaman da aynı sûrette fark ve ihtilâf irâe etmek kâbildir.

Zulm ve istibdâd daima istihâl-i hürriyete tekaddüm eylediği her memleketin sahâif-i tarihiyesiyle müsbettir. Fakat istibdâd ve zulümden istihâl-i hürriyet ve adâlete kadar kat edilen mesâfede cereyan eden vekâyi-i tarihiye, halkı kıyâm ettiren esbâb-ı zâhire bize külliyetli farklar gösterir.

Otuz senedir ki akvâm-ı Osmaniye zulm ve istibdâd altında eziliyordu. Bu müddet-i medîde zarfına millet kendisine edilen zulm ve teaddiye görmüş olduğu haksızlıklarla hakâretlere tahammül gösteriyordu. Milletın istihâl-i hürriyet uğrındaki kıyâmı devletin müdâhale-i ecnebiyeye ve bu yüzden bir çok tehlikeye marûz ve belki mevcûdiyettin muhtel olduğu bir hengâma tesâdüf etti.

Milel-i Osmaniye’ nin tarih-i inkılâb ve teceddüdünün en ruhlu noktası budur.

Her kavmin ve her devletin kendisine mahsûs bir ahlâkı, bir tarih-i millîsi vardır. Bu mütâlaayı kavânîn ve nizâmâtın vaz ve tertîbine memûr olan heyet nazardan dûr tutmamalıdır.

Memâlik-i Osmâniye’nin ıslahâtına Sultan Selim-i Sâlis ve daha doğrusu Sultan Mahmud-ı Sâni zaman-ı saltanatlarında ibtidâr kılınmıştır.

Evvel-zamandan bugüne kadar Avrupa’da cârî olan bir çok kavânînden muktebes nizâmât ve sâire vücûda getirilmiştir.

Fakat hakikat halde hangisinin tatbîk olunduğunu gördük? Örf ve âdetin kavânîn ve nizâmât-ı mevzuadan daha müessir olduğu inkâr olunmayacak

hakikatlerdendir. Binâen-aleyh teceddüdâtımızın semere-bahş olmasını hâlisâne arzu eyler isek teşebbüsât-ı ıslah-perverânemizde tarih-i Osmani'yi ve ahlâk-ı milliyemizi üssü'l-esâs-ı hareket ittihâz etmek lâzımedendir.

Mizan

“Milletlerin Felsefe-i Tekâmülü” unvânı altına aldığımız şu mütâlaa-yı bâlâdaki imzâ sâhibi Macar dostlarımızdan iken şaşaa-i hükûmet-i İslâma dayanamayarak ihtidâ etmiş; Osmânlılara kalben hissen merbût bulunmuş bir kardeşimizdir. Peşte Elsine-yi şarkıyyesinden mezûndur. Lisânımızdaki rüsûh ve vuzûh-ı ifâdesi ise ayrıca sezâ-yı tahsîn ve takdîrdir.

MİLLETLERİN FELSEFE-İ TEKÂMÜLÜ: TAKLÎD

Merhûm Muallim Naci'nin âsâr-ı Arabiyyeyi muhtevî (Hürde-Fürûş) nâm mecmûasını gözden geçirirken içinde bir hikâye nazar-ı dikkatimi celb etti. Ümerâ-yı Arabândan biri mezhebi sual edildiğinde

“Hatır-şinâsım bana taklîd yakışmaz

Ser-mezheb olurum eğer mezhebim olsa”

cevâb-ı hakîmânesini verdi. Felsefe-i İslâmiye dahi bu merkezdedir.

Diyânet-i Garrâ-yı Muhammediye ile müşerref olabilmek için muvaffak olmak şarttır. Mukallid hiçbir zaman müslim olamaz. Umûr-ı diniyye ve itikâdiyyede kabul edilmiş bir kâideyi umûr-ı ictimâiyye ve sâirede niçin tatbîk etmeyelim? Şu devr-i saadet-i hürriyette cemiyet-i Osmaniye büyük bir takım inkılâbât ve teceddüdâta yüz tutmaktadır.

Tekâmül-i benî beşer ezelden beri kurulmuş kânûn-ı tabiat dâhilinde cereyân eder. Bundan zerre kadar inhirâf etmez ansızın hiçbir terakkî kâbil değildir. Müstesnâ olarak tesâdüf edilir ise bâki olamaz. Zîrâ benî âdemin terakkîyatı kânûn-ı tabiat iktizâsınca tedricen, muhît ve iklim ve şerâit-i sâireye istinâden vâki oluyor. Bu hakâyika rağmen bir takım nevresdegânın Avrupa'da tatbîki kâbil olan, fakat cemiyet-i İslâmiyece muzır görünen hâlâtı kabul etmekte müteşebbis ve müheyyâ buldukları maa't-teessüf müşâhede olunmaktadır. Halbuki akâlim-i hârede neşv ü nemâ bulan bir nebâtı akâlim-i bâridede yetiştirmek teşebbüsüne kalkışır isek gözetmiş olduğumuz maksadı istihsâl etmekte muvaffak olamayacağımız der-kârdır. Avrupa âdâb ve muâşeretini şarkta aynen tatbîk etmek muhâldir. Bu gibi teşebbüsât hiçbir zaman müsmir olamaz. Maksad İslâmiyet'in, Osmanlılığın terakkî ve teâlîsi

değil midir? Bu emr-i hayrın husûl bulması ne gibi vesâit ve şerâite mütevakkıf ise onu taharrî edelim! Diğerlede gördüğümüz daha künhüne vâkıf olmadan ne diye kabul edelim!

Şu devr-i teceddüd ve inkılâb esnâsında Osmanlılar'a cây-ı ibret olacak bir kavim Japonyalıdır. Avrupa ulûm ve fûnûnunu tahsîl, garbın terakkîyât-ı ilmiye ve sanayisini memleketlerinde tatbîk, Japonya'nın sanat ve ticâretini tevsî etmekle beraber âdâb ve ahlâk-ı milliyelerini muhâfaza eylediler. Zâten müterakkî bir milletin terakkîyât-ı fenniyesini tahsîl ve tatbîk etmek o milletin âdâb ve ahlâkı kabul etmek – o kavme tamâmiyle mezc olmak demek değildir. Asıl maksad şu asır-ı dîde Avrupa'nın ulûm ve fûnûn-ı muhtelifesinden bilâ-istifâde müterakkî, kavî, müstakil bir devlet ve millet olarak gerek vatana ve gerek âlem-i insâniyete hizmet etmekten ibârettir. Yoksa sırf taklîdden ne çıkar? Taklîd şân-ı milliye, mâzi-i Osmaniye'ye yakışmaz. Mevcûdiyet-i milliyemizi ihlâl edecek ahvâldendir. Bir milletin terakkî ve teâlîsi katiyyen taklîd ile hâsıl olamaz. Taklîd kuvve-i fikriye-i idrâkiyesi olmayanın kârıdır – ashâb-ı iktidâr taklîdden imtinâ eder.

Mâzi-i tarihiyesi ve ahlâk-ı milliyesi olmayan kavim medenî olamayacağı ve hatta **millet** nâmını ihrâz edemeyeceği gün gibi âşikârdır. “vedâyi-i nakliye” denilen umûr, âdât ve itikâdât-ı nakliyenin kesreti bir millet için bâis-i zahmet ise de bundan külliyyen mahrûm kalmış bir ümmetin terakkî edemeyip izmihlâle doğru yürümekte olduğu da aynı derecede bir hakikat olduğu tarih-şinâsân indinde müsellemdir. Binâen-aleyh hâl-i inkılâbta bulunan Osmanlılar'a terettüb eden vazâifin ehemmi terakkîyât-ı hâzireyi takîb etmek, mekâtib-i muhtelifede emr-i maarifin tamîkine çalışmak, vatan dâhilinde hiçbir ferdi nûr-ı ilm ve irfândan mahrûm bırakmamak ve kulûb-ı evlâd-ı vatanda hubb-i din ve hubb-i vatan gibi hissiyât-ı ulviyye ilkâ etmekten ibârettir.

Tarih-i İslam ve tarih-i Osmani'nin parlak sahîfelerini, ekâbir-i ümmetin tercüme-i hâllerini evlâd-ı millete sûret-i mahsûsada okutturmakla cidden fedâkâr ahrârân-ı vatan yetiştireceğinden şüphe edilmez. Parlak olan mâzi-i Osmani'nin yâd ve tezkârı ile daha revnak-dâr bir istikbâlin hâzırlanması bir vazîfe-i kudsîyedir.

Selim Sabit (S.12, s.55-6) (S.40, s.176)

GARÂİBÂT

Arap Kelimesi

Bazı şeyler nokta-i nazara göre, yahut mevkii ve hale göre türlü türlü telakkî olunur. Bazen bu telakkîler içinde aynı madde hakkında taban tabana zıt telakkîler bulunur. Garibi de iş esâsen pek basit, telakkîler pek hâlis olduğu halde her iki zıddın mantık dâiresinden hâricte kaldığı görülür.

Bu günlerde “Arab” kelimesi bu gibi ihtilâflara sebep olmuştur. Ehl-i îman indinde Arab kelimesi mübeccel, mukaddestir. Sebebi zâhirdir. Kelamullah, Rasûlullah, Ashâb-ı Rasûlullah... kelime-i mezkûreye tefrîk kabul etmez derecede merbûttur.

Burası doğru. Lâkin şu kudsiyeti iktisâb eden Arab kelimesi heyet-i mecmûasiyle bütün ırk-ı necîb-i Arabın ünvan-ı müşterekîdir.

Koca bir ırkta ise her sıfatta; her histe, her halkta adam bulunur. Yani biri **Tahir** yad olunmak ile mutlaka pâk olması iktizâ etmez. Ve murdâr olduğu meydanda iken melek-haslet olduğu iddiâ edilemez. Muradullah böyle olunca netâicine âkılâne katlanmak lâzım.

Zuhûr-ı İslam’da Kureyş erkânı şeref-zâhir olan Hakk’a düşman idi. Hazret-i Peygambere hasım olmak ile bütün kabîle ta'n olunamaz. Yahut peygamber Kureyş bulunmak ile müşrik olan Kureyşî’lerde takımıyla aşere-i mübeşşere zümresine katılamaz.

Bunun için Havluzâde İzzet’in hakkıyla tavsîfi sırasında kendisine atfen “Arab” denmesinde mahzûr görmek doğru olamaz.

Şu kadar ki velev haksız olarak halkımızın bir kısmı tarafından mezkûr kelimenin o yolda telakkî edilmekte olduğunu nazar-ı dikkate almalıyız. Arap İzzet diyerek vâsf-ı matlûbu ilâve edelim. Bazı ihvânımıza da bu bâbdaki taassublarının nâ-becâ olduğunu söyleyelim. Fakat cilvelenmekte bulunan kapkara bir ayı resmini yapıp altına da yalnız “Hain Arap” imlâsıyla iktifâ edilirse kasdın vücûdunu iddiâyaya vesîle verileceğini unutmayalım.

İmzasız (S.24,s.109)

MİLLETLERİN FELSEFE-İ TEKÂMÜLÜ

Muhterem Mizan'ımızın 40 numaralı nüshâsında “Milletlerin Felsefe-i Tekâmülü” ünvanlı bir makale okudum. Mevzûdaki ulviyyet, tasvîrdeki metânete hayran oldum. Mebâhis-i kelâmiyeden olan “Îman-ı mukallid” hakkındaki zuhûlü sahibinin mühtedîliğine, makalenin heyet-i mecmuasındaki hüsn-i niyete bahş ettikten sonra (Binâen-aleyh hâl-i inkılâbda bulunan Osmanlılar'a terettüb eden vazâifin ehemmi vatan dâhilinde hiçbir ferdi nûr-ı ilm ve irfândan mahrûm bırakmamak ve kulûb-ı evlâd-ı vatanda hubb-i din ve hubb-i vatan gibi hissiyât-ı ulviyye ilkâ etmekten ibârettir) fıkrasını medîd bir sayha ile alkışladım.

Hakkım yok mu ki istikbâlimizi ilân eyeyecek ve bize “biz” diye hüviyyet isnâdını bahş edebilecek esâs işte o fıkrada o birkaç cümlecik arasında öyle bir tarzda izâh edilir ki insân mütâlaasına kanamıyor, aldığı lezzete doyamıyor.

Evet bir millette maarif-i umûmiye demek yalnız büyücek kasabalarda evlâd-ı vatanın yüzde beş raddesinde bir mikdarını yarım yamalak tedrîs etmek. Büyük şehirlerde birer idâdi mektebi tesîs eylemek, pâ-yi tahtında mekâtib-i âliye açmak demek olmayıp belki memleketin en ücra köşeciğinde kalan yirmi otuz haneli karyenin sekencesini dahi ihtiyâc-ı insâniyyesi dâiresinde nimet-i marifetten hisse-dâr eylemektir; hem öyle sûrette ki hubb-i din ve hubb-i vatan gibi hissiyât-ı ulviyye o hassa-i marifette münderic olacak ve o karyenin etfâli de tarz-ı hayâtı ve içinde bulunduğu muhîtin hissiyâtı raddesinde lâzıme-i insâniyetten nasibini alacaktır.

İşte Kânûn-i Esâsimizin 114. maddesi ancak bu sûretle mevki tatbîke konmuş olacak. Ve 4. maddesindeki ulviyyet ancak bu sûretle temîn edilecektir. Hulâsa memleketin hangi köşesinde bulunursa nûr-ı seyyid-gân vatanın ne zaman bilâ-istisnâ maârif-i umûmiye nizâmnâmesinin 6. maddesinde münderic malûmât-ı ibtidâiyeyi elde etmiş olduğu halde mensûb olduğu taburuna iltihâk ettiği görülür ise o zaman bizde de maarif-i umûmiye esâsı vaz olundu denebilecektir.

Bundan ilerisi ez-cümle kendiliğinden hâsıl olur. Hâl-i hâzırda hiçbir şeyimiz yok ise de hamd olsun idrâkiyle mütenaim olduğumuz inkılâb-ı idârenin semerât-ı hayât-bahşâ ve füyûzât-ı lâ-yuhsâsı eseri olarak karîben maârif-i umûmiyemizde dahi bir faaliyet başlaması memûl ve sûr-i icrâiyyenin makûl bir tarzı takîb etmesi lutf-ı Hak'tan mesûldür.

Ancak binâ-yı maarifin essü'l-esâsı küçücük karyeler ve çadır çadır gezip duran aşîretlerde tesîs olunacak mektepçikler olduğundan (velev tederîcî olsun) işe buradan başlanılmaz da, yalnız yüksek yerlerden dem urulur ise bir neticeye vâsıl olamayacağımız der-kârdır. Bu bâbda dâire-i âidesinin pek yakın bir müddette sahâif-i matbûâta tezyîn edecek mukarrerat-ı musîbesine bir tehâlük-i tâm ile herkesin intizâr edeceği vâreste-i kayd-ı tezkârdır.

İmzasız (S.43, s.187-8)

III.1.5. DİN

TEFSİR

TERCÜME, TEFSİR

Kur'an-ı Azîm'üş-şân için Türkçe bir tefsîr yapılmak yolunda gazetelerde mutâlaalar ve Fatih Dersiâmlarından fazıl-ı pür-kemâl Mustafa Sabri Efendi hazretleri tarafından dahi redler görülüyor.

Üstâd-ı muhteremin fikr ve mutâlaası muvâfık-ı hakikat olduğu o furkân-ı hakîmin bazı dekâyıkına vâkıf olanlarca en müsellemler kaziyelerdendir. Çünkü şimdiye kadar tagayyürü kabul eden fûnûna akl-ı selîm nezdinde tagayyürün şâibesi bile vârid olmayan Kur'an-ı mübînî tatbîk acaba nasıl mümkün olabilir? O kitâb-ı celîlin müştemil olduğu âyât-ı muciz'ül-beyânı ulemâ-ı usûlün taksîmâtı üzere nass, müfesser, muhkem, müteşâbih, mücmel, ilh... olup bunların ayrı ayrı hükmü yani eser-i müterettib-aleyhleri olduğu yine ehince malûmdur. Ez-cümle (seb' semevât-ı tabâkâ) âyet-i celîlesi usûl-i kâidesince aded-i semâda nass, keyfiyet-i semâda mücmeldir. Hükm-i mücmel mücemmil olan şâri-i Teâlâ ve takaddüs ve şâri-i peygamber efendimiz hazretleri tarafından tefsîl ve beyân vukuu bulmakla bilinir, bulmadığı sûrette hüküm mücmel-i tevakkuftur.

İşte ne âyât-ı celîlede ve ne de ehâdis-i şerîfe de bir tefsîl yok, keyfiyet-i semâda ehl-i fen tatbîk edip de ne diyebilirlerse buyursunlar? Zirâ henüz ne hükemâ-yı atîka, ne de cedîde indlerinde hakikat-i semâda bir yakîn ve bir ittihâd hâsıl olamamıştır. Denilmesin ki tefâsir-i şerîfenin bazılarında birinci semâ şundan, ikinci bundan ilâ-nihâye semâların keyfiyeti beyân edilmiş, yâ beyânât tatbîk değil, belki

temsîldir. Bununla beraber yakîn ifâde eder bir sözlerde olmadığı usûl-i hadisi binlerce malûmdur.

Binâen-aleyh tebdîl ve tağyîrden ârî tadîl ve zeylden hâli mâzi, hâl, ve istikbâli hâki zâtında ekmel olan kânûn-ı İlâhi asırlarca tagayyür gören ve ileride tekemmül edeceği erbâbınca söylenen fenne tatbîk olunamaz.

Ve yine bazı eshâb-ı mutâlâa tefsîr-i şerîflerdeki ihtilâf ve Mecelle'nin Türkçe olmasını Türkçe tefsîr yapılmasına delîl olarak irâe ediyor.

İhtilâfât-ı mezkûre tarz-ı ifâdede olup cümlesinin meâli miyâr-ül-itikâd olan ilm-i kelâma tatbîken söylenmiştir. Ve Mecelle husûsu ise hîn-i tetkîkinde bizim davâmıza delîl çıkar. Zîrâ gavâmız-ı fıkhiyye ve mesâil-i diniyeyi istihrâc ve istinbât eden zevât-ı kirâm, ulûm-ı âliyenin senelerce tahsîlini görmüş ulemânın ecillesi idi. Ve-l-halet-ül-hâzihi Türkçe bilinen Mecelle'yi talîm eden yine beyân olunan usûl-i tahsîli görmüş fuzelâ olduğu gibi talîm ve tatbîk edenlerde senelerce medrese, mekteb-i nevvâb ve hukuk tahsîlini görenlerdir.

Mesâil-i fıkhiyenin bîn cüz'ünde biri raddesinde olamayan (Mecelle) böyle ehliyle ifâde ve istifâdeye muhtâc olursa yâ adem inkıtâda emvâc-ı bahre müşâbih maâni-i Kur'aniye ve hikemât-ı furkâniye acaba Türkçe ne gûnâ tefsîr edilecek. Herhalde cennet-mekan Sultan Fatih hazretlerinin zaman-ı saltanatlarında yapılan **Tercüme-i Tıbyân**'ın mukaddimesinde görüleceği vechile taşra ve Dersaadet'ten celb edilen eâzım-ı ulemâ tarafından tercüme-i mezkûre mevki-i intişâre vaz edildiği gibi fetvâhâne-i celîlenin tasvîb ve müsâadesi sûretinde öyle bir heyet-i ilmiyenin tensîbi üzerine bir tercüme yapılırsa bütün cihanda ulemâ-ı eâzım, meşâyih-i kirâm, talebe-i zevî'l-ifhâm, dervîşân-ı hakîkat-nişân, el-hâsıl kibar ve sığârın kabul edeceği şüpheden vârestedir.

Binâen-aleyh dinimizin lisân-ı resmîsi bulunan Arapça'yı ve hutût-ı mütenevviyeyi kimseye bâr olmayarak tahsîl eden hüdda-i nâbet talebe-i ulûmun şevkini ve diğere ashâb-ı iştiyâkım rağbetini icâb edecek ve usûl-i tadrîse bir dâire-i intizâma koyacak bir sûret ittihâz edilirse matlûb olan fevâid ma-ziyâdeten meydana gelir. Ve min Allahu't-tevfik

El-Hac Necib (S.41, s.180)

III.1.6. AHLAK

İTİMÂD-I NEFS

Nefse itimâd, insan ebnâ-yı cinsinden kimseye güvenmeyerek kendi işini bizzat görmektir. İtimâd-ı nefis öyle bir emr-i celîlü'l-kadirdir ki bütün düvel-i mütemeddinenin mihver-i amâl ve sebeb-i terakkî ve terfih halleridir. İtimâd-ı nefis, öyle bir vazîfe-i vâcib'ür-riâyedir ki her ferd ona göre tevfik-i hareket etse idi vatanın işgâli necâh bulup ahvâli terakkî ve tahsîn ederdi. Çünkü amâlini âhire isnâd, umûrunu başkasına terk eden hiç bir ferd yoktur ki ona mesâib ve ekdâr hücum, hutûb ve ihtâr hulûl etmiş bulunmasın. Tefrît ve ihmâline, levâzım imâlindeki taksîrine engûşt ber-dehân nedâmet olmasın.

Birâder birâderine ve hatta çocuk pederine fâidesi olmadığı ve herkes ebnâ-yı cinsine mazarratı olsa bile menâfi-i zâtiyesine sa'y ettiği bir zamanda nasıl olur da insan başkasına itimâd etsin? Mamâfih herkesin menfaat-i zâtiyesine masrûf olan mesâi-i cüziyesi menfaat-i umûmiyeye küllî fâide bahş olacağını ilm-i servet-i milel isbât ediyor.

“Bastia” der ki cemiyetin en aşağı sınıflarından bir şahsın, meselâ bir köylü doğramacının haline nazar olunsun. Bu adam bütün gün tahta rendelemek, sofraya ve dolap yapmakla meşgûldür. Halbuki cemiyet-i beşeriyeye ifâ ettiği şu hidemâtı, kendisinin mazhar olduğu fevâid ile mukâyese olursa bunlar ile aslâ nisbet kabul etmeyeceği zâhir olur. Bu ise mücerred eşhâs-ı münferidenin menfaat-i mahsûsaları yolunda masrûf olan ikdâmları semeresidir.

Binâen-aleyh insana ced ve ictihâdından, sa'y ve neşâtından başka nâfi bir şey yoktur. Sıddîkların kesreti, ehibbânın terâkümü aslâ fâide vermez. Bugünkü dostların her biri kalbinde bin maraz, muhabbetinde büyük garez vardır. Hâl böyle iken onlara nasıl itimâd olunsun?

Nefse adem-i itimâd ferde zarar verdiği gibi ümmete dahi hasâr-ı azîmi vardır. Çünkü adem-i itimâd-ı nefis bir hastalıktır ki efrâd-ı ümmet arasında intişârı o ümmeti zayıf kılar, kuvvetini kaybeder. Hazîz-i izmihlâl ve tehhüre iskât eder.

Efrâdı arasında bu derdi def' etmeyen hiçbir ümmet yoktur ki ahvâl ve mesâibe mübtelâ olmuş bulunmasın. Kendi umûrunda nefesine itimâd ve memâlikinin mesâlih ve ahvâline göz ile iltifât etmeyen ümmetten fenâ ümmet mi olur?

Ecnebiden ıslâh, garipten takaddüm ve necâh bekleyen kavmden kötü kavmi bulunur? Islâh hallerini başkasına, felâhlarını reîslerinin yedine havâle edip de böyle yapmakla mesûl ve ihmâl ve tekâsüllerine mülevvim olmadıklarını zum eden adamlara teessüften başka ne denilir?.

Âkil olanlar çalışıp tekâsül ve ihmâli terk eder ve Cenâb-ı Hakk'tan sonra itimâdını cedd ve ictihâdına mütevakkıf olduğunu bilir.

Nefse itimâd! Esrâr-ı irtikâdan öyle bir sırdır ki onu, lezzetini bilen halâvetini tadan takdîr ve idrâk edebilir. Müterakkî milletlere atf-ı nazar-ı teemmül eden, bu sırr-ı azîmin kadrini bilip her bir işlerinde buna itimâd ve amel ve fiillerinde melce-i vahîd ittihâz ettiklerini görür.

Müterakkî devletler, haseb ve nesebi ve âbâd ve ecdâdlarından mîrâs aldıkları fidda ve zehebi terk edip bizzat işgâl-i zâtiyelerine iltifât, nefslerine itimâd ettiklerinden içlerinde âlim, müellif, muhteri-i amele vesâire yetiştirdi. Memleketleri terakkî, halleri takaddüm etti.

Tamîk-i mesele edilirse nice küçük sanatkâr vardır ki say ve ictihâd ve nefis üzerine itimâd ettiklerinden necâh ve takaddüm ve refâh-ı hâl ve tenâuma nâil oldukları görülür. Çok fakîr adamlar vardır ki fakr sebeble fütûr getirmeyerek sa'y ve gayret eder; ümmetin ağniyâsından oldukları müşâhade olunur. Güçlülükle kut-i lâ-yemûtunu kesb ve tedârik ederken teşmîr-i sâk-ı gayret ederek ve nefslerine güvenerek az bir zaman içinde ümmetin müşârün-bi'l-benân adamlar sırasına geçen bir çok amele yok mudur?

Taburun efrâd-ı âdiyesinden iken şeref, say ile iktisâb olunur olduğunu görüp de sarf-ı makderet ederek devletin en büyük kâidelerinden madûd olan asker görülmemiş midir?

Evet mütemeddîn, müterakkî kavimler, ümmetin necâhını gençlerinin ıslâhına mütevakkıf olduğunu bildiler de bizzat çocuklarının ahlâkını tezhîbe, gençlerinin fikirlerini tenvîre hasr-ı vücûd ederek vatanın evlâdını ve ümmetin efrâdını dest-i ecnebîde rûzgâra tâbi bir yaprak gibi bırakmadılar. Kendilerine pederlerinden metrûk emvâl ve akârât-ı kesîre ile arasında nefslerine itimâd edip himmet ve neşât gösterdiklerinden servetlerini izâfen muzaafa ettiler.

Ümerâ ve ayân oğulları ameleden yüz çevirmediler. Saydan ferâgat etmediler, ümmetin efrâd-ı âdiyesi gibi çalışarak ve sebîl-i hayatta cihâd ederek netîcede fâiz ve maksûda hâiz oldular.

Pek çok ümmetler vardır ki ecnebînin hükmüne boyun eğmiş, ubûdiyet boyunduruğu tahtında meskenet ve gaflette uyumuş iken nefse itimâd etmeleriyle halâs bulup takaddüm ve irtikâ etmiştir.

Öyleleri de bulunur ki ecnebînin memleketlerinde oynadığını, ahâliyi küle ittiğini, serveti nefsine, menfaati benî cinsine hasr ettiğini gördüklerinde nevm-i gafletten uyanıp esbâb-ı lâzıme-i ihzâr ve nefslere itimâd ile arslan gibi kıyâm ederler. Nâil-i murad ve vâsıl-ı matlûb olurlar.

Müterakkî memleketlerin, emîr ve hakîri, ganî ve fakîri, sağır ve kebîri ümmetin necâh ve irtikâsını kendi sa'y ve gayretine, ced ve neşâtına mütevakkıf olduğunu bilir, mamûr yerlerde gördüklerimizin cümlesi nefis ve sa'ylarına itimâd edenlerin netîce-i amâlidir.

Nefs üzerine adem-i itimâd ecnebiye temlîk-i servet ve bilâd demektir. Sahiblerinin gafletinden nice emvâl zâyî oldu da ecnebînin eline teslîm olundu. Amellerini bizzat mübâşeret etmeyerek mütekeffile tevdi edenlerin bilâhare fakre düştükleri görülmemiş midir?

Saâdet, tâlih, haz, nasîb ile ele geçirilir zanniyle bir çok adamlar mesâlih-i zâtiyelerini takîb etmeyerek sa'y ve ameli terk etmiş, zanları beyhûde çıkıp acınacak bir hale gelmemişler midir? Adem-i itimâd sebebiyle ne kadar ümerâ ve zâdgân hâl-i mezellekte kaldılar. Daha bu gibi nice nice misaller vardır...

Zannolunmasın ki nefse itimâd usûl-i dine mugâyir, tevekküle münâfîdir. Hâşâ, sümme hâşâ! Belki de itimâd-ı nefis Hakk subhânehû ve teâlâ hazretleri cânibinden Kur'an-ı Azîm'üş-şânın bir çok sûre-i şerîfesinde beyân buyurulmuş, Hazret-i Peygamber Efendimiz ahâdis-i şerîfede onları emr buyurmuştur.

El-hâsıl ihmâl ve kesel, atâlet ve kılllet-i âmâl ile maksûduna nâil olmak isteyenler muhâl ile iştigâl etmiş olurlar. Mecd ve şeref say ve amel ile elde edilir.

Ey vatandâşlar! Artık çalışalım, itimâd-ı nefis edelim! Vaktimizi kaybetmeyelim! Ecdâdımıza hayr-ül-halef olmak için mesleklerine sülûk, sıfât-ı âliyeleriyle muttasıf olalım.

III.1.7. SOSYAL HAYAT

SAÂDET VE SEFÂLETİN MENŞEİ VE MEVRİDİ

Gerek bir insanın husûsiyet-i hâline ve gerek kâffe-i âdemiyenin umûmiyet-i ahvâline numûne olabilecek bir tarz-ı beyân ile yazmak istediğimiz iş bu makale-i mühimmede hayâlât-ı lisâniyeye pek az itibâr etmek lâzım gelmekle ilk önce hakîkati söyleyelim çünkü mevcûdiyet-i tabiiyenin hakâyık-ı esâsiyesi her türlü silsile-i vekâyie hâkimdir. Veyahut her çeşit vekâyie bir hakîkatle kâim ve bu hakîkatle kendisinin tevlîd etmekte bulunduğu vakalar ile dâimdir.

İnsanın hayâtı muazzam bir devlet gibi yâ âlem-i sulhte veya muhârebe ve mücâdele meydanlarında bulunmaya bi-t-tabii mecbûrdur. Veyahut iyi bir makine gibi ya zaman-ı tabiiyesi içinde güzel işler veya fenâ âletler gibi vaktinden evvel bozulur terkîbâtı çözümlür.

Her beşer iyi kötü yaşar ve yaşamak ister fakat biz burada hayât-ı umûmiyeti medeniyeye ve mevcûdiyet-i insâniyeyi nazar-ı itibâra alıp iyiyi ayıracağız; matlab-ı aslîyi muhtasar ve müfid bir beyân ile tasvîr ve tavzîh edeceğiz.

SEFÂLET: Her beşer saadet-i hissiyât ile mübeşşerdur fakat şu sefilin sefâleti onu hayata olan ehliyetsizliğinden mi yoksa muhîtinin tesîrinden mi ileri geliyor? Şu aç niçin ekmek bulamamış? Şu tok hangi ehliyet ile saadet tâcını giymiş? İşte bu mühim nukâtın esbâb ve icâbâtını aramak keyfiyât ve kemmiyâtını bulmak hüviyyât ve mâhiyyâtını görmek lâzım ve pek elzemdir. Zîrâ elzemiyet ve bu ehemmiyet yirminci asra yetişen insanların pek çoklarınınca elan bir sırr-ı mübhemdir.

Evvelâ sefâlet mahkûmlarından ifrâtsiz numûneyi nazar-ı dikkate alalım: İşte sefâlet lafzının bütün manâsıyla mücessem bir sefil efâl ve harekât-ı merdânisi hârik-ül-âde, his ve ihsâs-ı hayvânisi al-el-âde, havâss ve tesîr-i insânisi gâyet sâdedir. Halbuki bu adam kuvâ-yi mevcûdiyetinin irtibatsızlığını bilecek kadar akla mâlik olduğu gibi bu irtibatsızlık ve ittihâtsizliğin kavânîn-i ictimâiyeye —buradaki kavânîn-i ictimâiye siyâsiyât-ı düveliye veyahut nizâm-ı memleket, idâre-i belediye, usûl-i medeniye gibi muînlere matûf olmayıp saadeti bahsinde tavzîh olunacak kavânîn-i ictimâiye-i insâniyedir— ehemmiyet vermemesinden bir gûne usûl ve meslek takîb etmemesinden ileri geldiğini anlayacak derecede zekâveti de vardır. Enzâr-ı tahkîr ve tenfîrde sürüklenen bu sefil esâsen âcizdir. Binâen-aleyh yaşamak

vazîfesiyle de mükellef bir âmir-i mecbûrdur. Çalışır çabalar fakat sefâletten yakayı kurtaramaz zîrâ ki kendisi için her imkân mümteni her kapı mesdûddur, daha doğrusu nasıl yaşamak lâzım ise öylece yaşamak çârelerini bilen bu sefîl, mevzu ve mahal ve icâb itibâriyle noksâni-i fi'l ve hareketten mütevellid avâriz içinde boğulmuş kalmıştır vazîfe-i asliye-i mevcûdiyetinden bir çok işleri unutmuştur muktezayât-ı hayâtiyeyi ananesiyle zihnine sığdıramaz mahdûd bir dâirede bağlanan fikrî esâsa müteallik pek küçük ve pek âşikâr bir maddeyi bile ihâta ve rüyetten acizdir akli dâimâ perîşân, nefsi her musâraada mağlûb gözleri menâfi-i zâtiyesine yakışmayan her şeye meclûbdur hâsılı bahr-i muhît-i hayâta saliverilen teknesini intizâm tâm ile hareket ettiren mükemmel bir kapûdân gibi idâre ettiremez, harita-i mevcûdiyetini her an göz önünde bulunduramaz. İbre-i mîknâtısı şaşmış fikrini efkârını mahdûdiyet karelerine düşürmüştür. Dümen pusulası kırılmış aklını ukûl-i kâsıra kayalarına bindirmiştir. Sonra ne olmuş mu denilecek; daha ne olacak, kapûdân ehemmiyetsiz imiş sefîne-i hayâtını ihâta eden ummân-ı hissiyâtın rüzgârına kapılmış, hâmi-i mevcûdiyeti olan emvâl-i fikriyesini batırmıştır. İşte kervân-ı amîk-i sefâlet, işte müdhiş uçurum ki insan sıfatıyla yaşayan nice nice efrâdın nâm ve nişânını bile yok etmiştir ve etmektedir.

SAADET: Saadet nedir? Saadeti maddeten edinen veyahut her âdeti saadet sayan bahtiyâr adam kimdir? Şimdi de bu mühim muammâyı hal, bu mübhem esrârı izâh edelim.

Ciddi ve hakîki bir insan istediği yerde rahatca oturduğu bir sırada bi-n-nefs kendi hayât ve mevcûdiyetini esîr gibi hizmet ettirir, daha doğrusu kafatasının içindeki beyni tam bir adam göz kulak ağız burun el ayak ve sâir âlât-ı hissiyesi mecmuunu gedikli birer uşâk gibi kullanır her işi emreder yaptırır. Binâen-aleyh hiçbir sebep ve ihtiyâc ile hâricten merhamet dilenciliğinde bulunmaz hayatına lâzım olan yardımı hayatından bekler hayatına muzırr olan her fenâlîği hayatıyla pâklar; tavrı sâkin, hâli nâzik, sözü ciddi, gözü pek zeki olan bu adam ordu-yı hayatının bir kumândân-ı azim'üş-şânıdır ki bütün asâkir-i mevcûdiyetini zekâ ve liyâkatin şiddet ve gayretin hüsn-i imtizâciyle sevk ve idâre eder bu adamın hüsn ve havâssındaki kâffe-i arzûlar bir arzû-yı yegâne hâline tahavvül etmiş, bütün kuvâ ve efrâd-ı asabiyesi yek-diğeriyle mürtebit ve müttehid olarak sıhhat-i tâmme bulmuştur.

İnsanın bir mesleği bir usûlü vardır. Dünkü yediğini bugün ağzına almaz, yarınki işiteceğine de bugünden kulak asmaz, onun her şeyi bir günde hâzırdır. Alışı verişi hep bu bir günün içindedir düşünüp yaptığı her işi bir çok düşüncelerin netîce ve hulâsası demektir sem-i dikkat ve nazar-ı basîretine lâyık gördüğü bir sözü uzun uzadı tetkîk, her hâle tatbîk, her ihtimâle tevîk eder kâffe-i mümkinâtı göz önüne getirip tahkîk eyler hayât-ı harekât, ömr-i tabii miyâslarıyla defter-i muzâafa-i kâinatın kâr ve zarar muvâzenelerine bakıp kim yarın ne yapacak, bu bâbdaki malûmât ne merkezdedir, ahvâlde şübheli bir iş var mı? Hepsini de anlayıverir, daha doğrusu bu bir nazar-ı ulvî-i nâ-mahdûddur ki her mesdûd ona mekşûftur.

Hayatın ömr-i tabiisi yüz senedir; yaşamak muhârebese de yüz sene devâm eder. İşte bu yüz senenin her günlük işi de bugünkü usûl ve mesleğini izâh etmekte olduğumuz bir ciddi adamın ameliyâthâne-i fikrinde hâzır ve âşikârdır. Zekâ-yı nazarını mesâfeler tahdîd edemez mücerrebât ve mûcidânesini hiçbir iddiâ çürütemez. Çünkü bu adam, her zulmetten ârî bir nûrâniyette her süfliyetten beri bir ulviyette yaşamaktadır hiçbir şeyi olduğundan ziyâde bulundurmaz hiçbir harekete tabiatından fazla yol vermez.

Kuvâ-yi hayâtiyeye emr ve kumânda edebilen bir insan dâhilî ve hâricî nâm ile iki türlü vazâifi mevki-i tatbîke koymakla meşgûl olur. Doğrudan doğruya nefis ve zâtına ait olanları vazâif-i dâhiliye kısmını teşkîl eder ki onlara dâir verdiğimiz izâhât kâfidir, şimdi de vazâif-i hâriciye levhasını fikir masasına yayıp usûl-i tenvîm nazariyesiyle değil ciddiyyet-i insâniye vechile tahkîk ve teşrîh edelim:

Âdemin mehd ve lahdini hâml olan küre-i ârz ki envâi mürekkebâtta olduğu gibi beşer kümelerinin de ictimâ edegeldiği bir karargâh-ı tabiidir. Avâlim-i nâ-mütenâhiden süzülüp gelen müfredât ve heyûlâtın oyun oynadığı mürekkebât meydanları hep bu yerde, anâsır ve mevâlidin hükm ve hükûmet sürüdüğü akâlim-i vücûdiye hep bu mevkidedir. Farz edelim ki bu yerin kumândânı tam bir insandır. Cemiyet-i beşeriyyeye kumânda etmesi de tabiidir. Şu kadar ki bu emr ve kumânda kendi zâtına nisbetle onun bir vazîfe-i hâricîsi demek olur. Bakalım bu tam insan dediğimiz adam umûr-ı hâriciyede de vazâif-i dâhiliyede gösterdiği nizâm ve intizâmı muhâfaza edebilecek midir? Şüphesiz ki nizâm ve intizâmın bi'z-zat ve bi'l-fikir mûcidi bi'n-nefis ve bi'l-fiil hâmîsi de kendisidir.

İnkâra muhâl var mıdır ki makine-i cihânın en rakîk ve dakîk âlâtına varıncaya kadar yapıp işleten ve cihân-ı külliye ile muhtâr-ı mutallik olan bu zât-ı âli âdi bir amele gibi çalışmaz da o mesâi-i müştereke ehlerinden olan sâir amelenin meydana getirdikleri işleri temyîz ile uğraşır telgrafhâne-i âlemin mevrûdât ve mersûlâtına nazar eder, âlât-ı fotoğrafiye-i ervâhın ihtizâzât-ı sedâiye ve âheng-i zekâiyesindeki falsoları ihtâr eyler. Hâsılı harekât-ı ictimâiyenin tam zamanında vukûa gelen ifâl-i hissiyenin müttehid ve müttefik bulunmasına ihtimâlât-ı hayâtiyeye göre nizâmât mevzuanın sûr-ı icrâiyesine kavânîn-i tabiiye hâricinde uçmak isteyen hayâlâtın insan fikrini körleyerek insan zekâsını söndürecek derecede bir mevki-i tayîn bulamamasına harekât-ı umûmiye-i medeniyetin terakkî ve tedennîsi gibi hâlâta ve onların tadîl ve tensîki gibi muâmelâta nazar ederek cihaz-ı elektrikiye-i zâtında bir nâzım harekât gibi her maddeye her manâya müdâhale ve emr eyler.

Muvaffakiyetler babası bu ciddi âdemin evsâf-ı âliyesinden bazıları da vardır ki her muvaffakiyete de bu evsâf yüzünden mâlik olduğu anlaşılır. Evvelâ bu adamın veyâhûd bu râsid-i hakîkatin dûrbîn-i nazarında her ferdin kendine göre bir haddi ve o hudûd dâhilinde bir mesûliyeti vardır. Seyretmekte olduğu eflâk ve avâlimin her memleketinde Kânûn-i Mesûliyet ahkâmının harfiyen icrâsını ister. Dünyanın her köşesinde pek eskiden kalan hırs ve tamah âdetlerini, mağdûriyet-i hissiye göreneklerini, taassub cihetiyle alışkanlıklarını büsbütün mahvetmek son tahmine varınca yakmak birinci arzûsudur, daha doğrusu birinci icraatıdır. Hülâsa-i hâl bu adam bir hakîm hâzıkdır ki emrâz-ı cihânı kable'l-vukû teşhîs ve tedâvi eder ve etmek ister.

Sefilin sefâleti bahsinde dediğimiz gibi ihtiyârî ve gerek mecbûri insan mesleğini arayıp bulmaya çalışan beşer ve azâdelerin hevesât ile havâss ve zâtiyât beynini telîf ve temîn etmesi yani zıddının hüsn-i imtizâcına hakkıyla muvaffak olabilmesi ne kadar güçtür değil mi?

Hayır pek de o kadar güç değildir. Asıl güçlük şu ki o kûtah-çeşm-i sefil bu hakk-ı insanın evsâf-ı âliyesine mülkiyet davâsını da güder ve bu davâ-yı bâtili takîb için bir çok avukat yamaklarını mahkeme yardaklarını da zengin eder. Bu davânın hüsn-i rüyeti ise kudret-i külliye-i âliyeye mütevâkıftır. Kuvve-i icrâiyesi pek az olan mahâkim-i âdiyede irâdeleri pek cüzî bulunan müttehimîn sıralarında rüyet

olunamaz. Devâm olunursa müddet-ül-ömr sürüncemede kalır. Sekteye uğramış kalb işte bu büyük yanlışlığın sebebiyledir ki insanlık içinde hayvâniyete koşan, ulviyet merkezinde süfliyete düşen beşer kümeleri her yerde pek çoktur.

Sefâleti de saadeti fark ve temyîzden âciz ve pek nâçîz kalan zuafâ-yı ukûlün bir takım davâları daha vardır ki onları da masal muharrirlerine terk ederek sözün ilerisine geçelim.

İnsan bütün müddet-i hayatınca ya dereke-i süfliyet ve hiçîye sukût veya merâtib-i âliye-i hakîkiye suûd ederek yaşayabileceğinden her iki halde de zuhûr edebilen manâları def ve ber-teraf eylemeye çalışmalıdır. Çalışmasını da —insan ve insâniyâta yakışmayacak bir takım fenâlıkların hâl ve ahvâline tâbi tutmalıdır— asrımız marifet ve medeniyet, marifet ve medeniyetimiz ise doğrudan doğruya insaniyet ve mevcûdiyetimize ait bir keyfiyet olmakla beraber süfliyetten halâs olabilmek de âsâr-ı sâbıkada olduğu gibi pek o kadar kolay bir iş de değildir. Ulûm ve fûnûnun derece-i intişâr ve terakkîsini mesâil-i maddiye vukûâtının kesret ve suûbetini içtimai icâb-ı kuvâ-yi münferidenin nezâket ve cesâretini ve bunların işgâl edeceği fikrin ihâta ve vüsatini en nihâyet bu fikrin sahibi olan insan ile insanların merâtib-i âliyesini düşünmek lâzımdır. Burada da düşünebilmek havâssına ¹⁷⁷ mâlik olmak elzemdir.

Zamanımız pek ibret-nişâdır. Dünkü gün yarı aç yarı tok bir tenbelhânedeki uzanıp yatan süfelâ-yı zaman bugün ayakta durmak için bir karış yer bulamayacağı gibi yarın da artık dünyada beyhûde galebelik etmemesi lüzûmunu katiyyen ihtâr edeceklerdir.

Zamanımız zekâvet ve liyâkat zamanıdır hem de öyle âceb-ül-acâyib bir kafanın zekâveti iğrab'ül-garâib bir elin liyâkatı değil, merâkiz-i terbiyenin yetiştirip meydana getirdiği binlerce milyonlarca âzânın bir belinde temerküz ettirdikleri kuvvetten bütün el ve ayaklara öğrettikleri kudretten mütehassıl zekâvet ve liyâkattir. Bu zekâvet ve liyâkat erlerinin her işi bir nokta-i nazarla veyahut bir nokta-i nazarın hükm-i tavr-ı emânesini teşkîl etmiyor. Asıl metin-i kuvâ bir mesleğin netîce-i yegânesini meydana getirmiş oluyor.

¹⁷⁷ **Mizan'a Ait Dipnot:** Havâss-ı insâni iki kısımır birincisi vücûd-ı zâtîyesine hâs havâss-ı fikriye-i dâhiliye ikincisi âhîrin mevcûdiyetinden mütehassıl havâss-ı hissiye-i hâriciyedir.

Şâyân-ı dikkat değil midir ki bir anda gelen bir söz veyahut küre-i arzı ihâta eden hevâ-yı nesîmi âlemine uçurulan bir fikr yine o bir an zarfında milyonlarca kafada tanîn-endâz olup mühim bir mesele şeklinde efkâr-ı umûmiye tahlîl-hânesinden geçerek mahz-ı hakîkat olmak üzere merkez-i icrâyaya konulur, neler oluyor, neler olacak. Âlem-i hayatın bütün işlerini bütün kafaları birden düşünerek, bütün eller birden hareket ederek, hemen o an ne yapıyorlar. Artık son süratiyle müterakkî ulûm ve fûnûnun efkâr-ı âliyeyi bile şaşkırtmak istediği bu son günlerde eskimiş bir kafa, paslanmış bir kulak, kapanmış bir ağız, kirlenmiş bir el, eğrilmiş birkaç ayağın zerrece hükmü kalmamakla beraber şu sefâlet davetçilerinin bu saadet-i insaniye cemiyetlerine, maarif-i hakîkiye merkezlerine dâhil olabilmeleri çâre-i âciline tevessül eylemeleri lüzûmu da bedâhet derecesini bulmuştur.

Biz burada bedâhete karşı isyân eden ehl-i hüsrânı da geçerek sözü hulûsalandırılm ki zamanımızın bu anında ve bu anın her hâl-ü-kârında ben de insanım diyebilen erbâb-ı irfâna ve bilhassa ihvân-ı vatana hüsn-i hizmetten başka bir şey tavsiye edemeyiz zîrâ ki gerek dâhilî ve gerek hâricî elden gelebilen hüsn-i hizmet insan ve insâniyâtın hadd-i gâyesi olduğu gibi hayat ve kâinatın da mertebe-i müntehâsıdır. Aks-i hâl ise sefâlet yine sefâlettir.

Mehmed Tevfik (S.6, s.27-28), (S.7, s.32)

ANARŞİZM NEDİR Mİ DEDİNİZ?

Bu gibi suallere tarîften ziyâde misâl irâe etmek daha mukni cevap vermek demek olacağı cihetle geçen de Mizan bir iki numûne göstermiş idi.

Bir iki de biz ilâve edelim:

Anarşizm, kânûn tanımaz!... Mesela: Politika müttehimisiniz, sizi mezâr gibi bir dâire-i istintâka sokarlar, sırasını getirirler, size şöyle derler: “Oralardan bahsetme, biz burada kânûnla iş görmüyoruz.”!

Anarşizm, tevîlden başka hiçbir hakîkatte tanımaz! O derece ki saçmalayışları bazen tenâsühe kâil olmuş bir zındığın bile kahkaha damarını gıcıklar.

Meselâ yine bir mahkeme-i cebr ü zorda size derler ki: Gizleme, nâfile kaçamak yapıyorsun. Gel şunu ikrâr et. Zaten sen etsen de etmesen de bizce müsâvi.

Zîrâ: Peygamber postunda oturan Halîfemiz onun, Peygamber de Allah'ın vekîlidir. Allah'a ise her şey malûmdur. Binâen-aleyh halîfemiz için de gizli hiçbir hâl yoktur.

Hatta anarşizm, dini âb-ı âşikârda tanımaz! Meselâ: Elinize bugünkü veyahut araştırıp dünkülerden bir **Sabah** gazetesini: “Sâye-i füyûzat vâye-i cenâb-ı padişahîde geçen gün Bandırma’da yağmur yağmış ve mezruâtta feyz ve bereket peydâ olmuştur (!)” gibi mündericâta hemen tesâdüf edersiniz.

Birisi demişti ki: “Hükûmetimizin nasıl korkunç bir yol tuttuğunu, halkımızın da ne derece muhâtaralara uğrayacağını ve uğramakta olduğunu anlamak için gazetelerimizi okuyuvermek kifâyet eder.”

Daha?.. Anarşizm ahlâk da tanımaz. Mesela geçen gün Mekteb-i Tıbbiye’ye gitmiş olan Nâzır Zeki Paşa koca milletin koskoca bir mektebindeki talebenin bahar sınıfında elişer, altmışar kadar yolunuşunu “pek çok!” gördükten sonra şu yolda natika-perdazlığa yeltenmiş. Ezberindeki ve her vakit okuduğu uzun bir duâyı müteâkip askerlerle başı bozukları birbirinden ayırmak istemiş ise de büsbütün karmakarışık edip bırakmış; bade kekeleyerek daha doğrusu boğazını sıkı vicdân, o kalb-i türrehât-feşândan çıkan sadâ-yı mahiyeti ve sözünü meali gibi müstekreh bir hale uğratarak demiş ki:

“Biliniz Efendiler! Mütefennin ve ahlâk sahibi olmak, hâzık bulunmak hâiz-i ehemmiyet değildir. Padişahımızın sizden beklediği işte ancak budur”

Ricâ ederiz, dikkat olunsun, şurada üç kelime var ki her birinin bu tarzda istimâl edilişi heyet-i idâre-i devletin baştan başa anarşist kesildiğine delâlet eder.

Onlara ait muhâkemeyi kârilere terk ediyoruz. Zîrâ bu bâbda söze girişmek adâd-ı nâ-mütenâhi gibi bitmek bilmeyen seyyiât-ı idâreyi saymak kabilinden olacaktır.

Ah, o mektebin üzerimizde pek çok hafî, hatırımızda bir çok acı yâdigârları vardır. **1308** Senesi Haziranının 8. Pazartesi günü idi. Zeki Paşa oraya da pençesini attı. Şâkirdân, Nâzır Ali Saib Paşa Etibbâ-yı Osmaniye’nin en mümtâzlarından müteşekkil heyet-i idâre ve mualliminin muvâcehesinde ne söylese beğenir siziz? “Şimdiye kadar ahlâksız doktor çıkıyordu, bundan sonra halûk-ı etibbâ yetiştireceğiz.”

Bu bir yıldırımdı. En ziyâde Saib Paşa’yı sarstı. Altı ay geçmedi bir hufre-i âsûde ki onu kucakladı. Yine bu sıralarda idi. Talebe arasında efkâr-ı muzırta (!)

asbâbını veya sağlam vücûdlu bir genç bırakmamak üzere yer altında bir mahbes açtı. Bir dershâneye yüz yirmi kişilik bir sınıfı aç, çıplak, hatta hevâ-yı mahsur ile zehirlercesine bir hafta hapsedti. Bir gün geldi **el-hain-i haif** kararını dışarıda icrâ edemedi. Süngülerle muhât dershâneye girdi. On yedi kişiye meydan dayağı attı. Bu sırada Merhum Ali Saib Paşa'nın gözlerinden dökülen yaşlara makûs bir nazire olarak Zeki Paşa da şu sözü sarf etti:

“ Bilmiş olunuz ki Efendiler! Vücûdumda bir merhamet damarı olduğuna bilseydim koparır da atardım.” Bunu da o vakit hâmûşâne şöyle bir feryâd takip etti:

“Canavar! Eğer zamân-ı esâtîrde bulunmuş olsaydık ben de sana vahşet-i ilahi nâmını takardım!.. Fakat acele etme, bu devre-i mahsûs bir habl-i metin-i hamiyet de senin ve senin gibiler için ihzâr olunmaktadır.”

Bu canavar bu kere ki nutkuna şöyle bir hâtime vermiş: “Allah padişahımızın düşmanlarını kahretsin. İçinizde böyleleri varsa meydana çıksın. Mülkümüzden (!) defolsun! (fasıla vererek) Siz tabii böyle değilsiniz. Öyleyse aşk ile şevk ile (Padişahım..) bağıralım.”

Aşk ile şevk ile öyle mi? Aşk ile yaşa demek için karşıda bir Ömer el-Faruk, bir Memun, bir Abdurrahman, bir Orhan, bir Murâd-ı Evvel, bir Mahmud ve emsâli – yani aşk ve şevki hak etmiş eâliden biri bulunmalıdır. Yoksa...

Binâen-aleyh onlardan meydana atılanları nankörlükle ithâm etmemelisiniz. Bakınız, size zulmünüzün, tazyîkâtınızın mukâbelesinde bulunmak gibi hizmetler ediyorlar, askersiniz size yakışmaz. Sözleriniz pek perîşân, sesiniz titrek! Nerde ise ağlayacaksınız, söylediklerinizin farkında değil misiniz ki bu kadar bunakçasına çocukları kendinize güldürüyorsunuz?

Haydi bakalım onlar mı vatani o âşiyâne-i mukaddesi terk ederek sizi, keyfinizi icrâ da hür mülk-i milleti elinizde kanlı bir oyuncak gibi bırakacaklar, yoksa siz mi kara belâlar gibi pılıyı pırtıyı toplayarak bu zavallının başından defolup gideceksiniz?

Gün doğmadan çeşme-i şebden neler doğar! Vîcdânî körler! Karanlığa alışmışınız, zalâm-ı istibdâdı izâle etmekte olan bir ışıktaki kalmış bir yarasa gibi çırpınmanıza sebebiyet veren necm-i ümîdlerin bu tulularını görünce çılgın ve şaşkın birer mahlûk-ı garîb olmaktan kendinizi alamıyorsunuz, değil mi?

Ya yarın hurşîd-i rahşan-ı hürriyet doğunca ne yapacak sınız?

Daha durun bakalım, bu ilk hatve! Sakın olmaya ki bu sözümüze bakıp da ümîde düşmeyesiniz. Yine aldanırsınız. Zîrâ :

“Âşîka Bağdat sorulmaz!”

Tunalı Hilmi (S.172, s.2460)

III.1.8. EĞİTİM

ULEMÂNIN SÜKÛTU

Eyyuhe'l-Ulemâ!

Şeri âlinin uhdenize tevdi ettiği vazife-i âliyeyi ifâ etmiyorsunuz. Devr-i İstibdâd çenelerinizi kilitlemiş, kulaklarınızı sağır ve gözlerinizi görmez etmişti. Bu cihetle emr-i bi'l-marûf, nehy-i ani'l-münkerden mazûr idik diyebilirsiniz. Fakat acaba şimdi özürleriniz nedir?

Bugün türlü türlü nâmlar ile cemiyetler teşekkül etti. Her biri birer maksad ve gayeti takîb ediyor ve diğer fırkayı ezmek istiyor. Hak ise vahiddir, müteaddid değildir. Niçin bunların karşısına çıkıp da haksız olanları hakka davet ve haksızlıktan men etmiyorsunuz?

Eyyuhe'l-Ulemâ!

Bu fırkaların sevadını teksîr eden muhtâc-ı irşâd ahâlidir. Bu ahâli muhterem muazzez ulemânın şeri âliye müstenid sözlerini kemâl-i itinâ ile dinlerler, mutavaâta müsaraât ederler. Size layık mıdır ki bunları irşâd etmeyesiniz tehlikeden kurtarmayasınız? Size sezâ mıdır ki bu fırkaların ellerinde hükûmeti âciz ve âtl bırakasınız?

Eyyuhe'l-Ulemâ

Şer demiyor mu ki bir ülkede ki hükûmet olamaz. Acaba şimdi kaç hükûmet vardır? Şer demiyor mu ki hükûmetten bi'l-âyât maslub olunca hükûmet olamaz ve o halde ibadetin bir kısmı da sahih olmaz. Acaba şimdi hal bu merkezde değil midir?

Eyyuhe'l-Ulemâ

Sebeb-i salihînden olan ulemânın dine ve hükûmete hizmetine bakınız, sonra sizin lâkaydâne hareketinize nazar ediniz. Elbette acı duyarsınız. Millete acıyasınız .fırkaların makâsıd-ı hafiyeleri uğrunda milletin fedâ olmamasına himmet ediniz. Bu gün nasîhatlarınız kâfi amma yarın nasîhat zamanı geçmiş bulursunuz.

Eyyuhe'l-Ulemâ

Zaman-ı meşrûtiyette, bu âvân-ı hürriyette siz devlet ve millet için her türlü saadeti istihsal edebilirsiniz. Âleme rehber olursanız, bir fırka askerin itfa edemeyeceği bir fitneyi iki muhterem âlim söz ile itfâ edebilir, ediyor da.

Eyyuhe'l-Ulemâ

Eslâfınız cihangir padişahları istibdâddan men etmiş ve adl ü dâdın hüküm fermâ olmasına hizmet etmiş idi. Ya siz ne yapıyorsunuz?

Binâen-aleyh ulemâya şu hitâbı etmekte kendini muztar görür: ya ulüvv-i kadrinizi bilmiyorsunuz yahut hiç hamîyyetiniz yoktur.

Âciz Bir Müslüman'dan (S.124, s.513)

III.1.9. ASKERİYE

ASKERE HİTAB

Ey Şanlı Asker-i Muvahhidîn: Ve ey millet-i mazlûmeyi mukaddes-i İslamiyeti iki büyük vartadan tahlîs eden muhteşem ve muntazam kahramanlar!

Cemâl ve kemâliniz intizâm ve inzibâttır. Bunu da hakkıyla en müşevveş zamanda gösterdiniz. Ve hayatınız, kuvvetiniz itaattadır. Bu meziyet-i mukaddeseyi en ufak âmirinize karşı bilâ-irâe eylediniz. otuz milyon Osmanlı ve üç yüz milyon İslam'ın nâmusu artık sizin itaatınıza bağlıdır ve râyet-i tevhîd-i İlâhi sizin için yed-i şecâatınızdadır. Sizin o mübârek elinizin kuvveti de itâattır. Sizin zâbitleriniz müşfik pederlerinizdir. Kur'an, hadis, ve hikmet ve tecrübe ile sâbittir ki âmire itaat farzdır.

Malûmunuzdur ki otuz üç milyon nüfus yüz sene zarfında böyle iki inkılâbı yapamadı. Sizin o itâattan neşet eden hakîki kuvvetiniz, umûm-ı milleti ve İslamiyeti

medyûn-ı şükrân etti. Bu şerefi hakkıyla teyîd etmek zâbitlerinize itâatledir. İslamiyetin nâmusu da o itaattadır. Biliyorum ki müşfik pederleriniz olan zâbitlerinizi mesûl ettirmemek için işe karıştırmadınız. Şimdi iş bitti. Zâbitlerin ağuş-ı şefkatlerine atıldınız Şeriat-i Garrâ böyle emrediyor. Zîrâ zâbitleriniz ulü'l-emirdirler. Ve ulü'l-emre itaat farz-ı ayndır.

Şeriat-ı Muhammediye'nin muhâfazası da itâatledir.

Kanûn-i Esâsî'yi şeriata istinâd ile umûmumuz kabul ettik. İtaatte bulunan bin kişi itaatsiz ve intizâmsız yüz bin kişiye galebe eder. Bu iki inkılâb bunu isbât etti. Zira umûm-ı millet yapamadı. Siz yaptınız. Eğer sizin itâatinizde düşmanlar biraz zaaf görürse büyük cesâret alır. Hudûdları tecâvüz eder. Eğer siz âmirlerinize itaate daha ziyâde kuvvet vermezseniz, şeriata karşı mesûl olursunuz. Rasûl-i Ekrem Asr-ı Saadet'te olduğu gibi şimdi de Harem-i Şeriften manen elini kaldırmış gibi size itaati emrediyor. Zîrâ şeriatın bekâsı ve teâlisi askerinin itaatiyledir. (fi 2 Nisan 325)

Said-i Kürdî (S.128, s.530)

EY ASKER-İ MUVAHHİDİN!

Fahr-i âlemin fermânını size tebliğ ediyorum ki! Şeriat dâiresinde ulü'l-emriniz ve üstadınız zâbitlerinizdir. Askerlik ocağı cesim ve muntazam bir fabrikaya benzer. Çarhların birisi intizâm ve itaatten serkeşlik etmekle bütün fabrika herc ü merc olur.

Sizin o muntazam ve kuvvetli fabrika-i askeriye otuz milyon Osmanlı ve üç yüz milyon nüfûs-ı İslamiye'nin medâr-ı istinâdı ve maden-i istimdâdıdır.

Siz iki müthiş istibdâdı kansız ve defaten öldürmekle harikulade olarak Şeriat-ı Garrânın iki mucize-i kübrâsını izhâr ettiğinizden akîdesi zayıf olanlara hamiyet-i İslamiye'nin kuvveti ve şeriatın kutsiyetini iki bürhan ile izhâr ettiniz.

Bu iki inkılaba bahâ yetişmez. Lâkin sizin itaatinizden binde bir cüzü fedâ olursa bize pek pahalı düşer. Zîrâ ukde-i hayatiye ve hararet-i ganziye gibi itaatinizin tenâkuzu mevti intâc eder.

Tarih-i âlem serâpâ şehâdet ediyor ki asker-i neferâtın siyâsete müdâhaleleri devletçe milletçe müthiş zararları intâc etmiştir. Elbette hamiyet-i İslamiyeniz böyle

sizin uhdenizde olan hayat-ı İslamiye'ye zarar verecek noktalardan men edecektir. Siyâsiyatı düşünenlerimizin kuvve-i mefkûreniz hükmünde olan zâbitleriniz ve ulü-l-emrinizdir. Bazen zarar zannettiğiniz şey siyâseten büyük zararı def ettiği için ayn-ı maslâhat olduğunda zâbitlarınız tecrübeleri hasebiyle görüyor, size emir veriyor sizde de tereddüd câiz değildir. Fenn-i harbte mecrûh ve o sanatta mâhir ve himmet-i İslamiye ile münevver'ül-fikr zâbitlerinizin bazılarının cüz'i nâ-meşrû hareketleri için itâatle hâlel vermeyiniz. Bu ittihat-ı şerî asâ-yı Musa gibi, sâir sebep-i tefrika ve teşeddüd-i efkâr olan cemiyetleri bel' etti ve sâhirleri de secdeye mecbûr etti. Harekâtımız bu iki inkılâbta ilac gibiydi ki fazla olsa zehre münkalib olur ve hayat-ı İslamiye'yi fenâ bir hastalığa hedef eder. Hem de hamiyetinizle bizdeki istibdâd mahvoldu. Lâkin Avrupa'nın enzâr-ı tetkîki altındayız. İstikrâr ve idâme-i meşrûtiyet ile nihâyet derecede ihtiyât ve itidâl lâzımdır.

Said-i Kürdî (S.129, s.535)

III.1. 10. HABER

YURT İÇİ HABERLERİ

ABDÜLHAK HAMİD BEY

Hak ve madelet devrine girdik. Harekâtımızı ister istemez icâb-ı devre tatbîk etmeye mecbûruz. Etmeyecek olursak ettirecek gelecektir.

Bunu düşünür iken Abdülhak Hamid Bey'i hatırladık. Geçenlerde İkdâm, bir gün sonra Tercüman-ı Hakikat refiklerimiz kendisinden bahsettiler. Zemîn-i bahis, Hâriciye Nezâretince nazar-ı dikkate alınmasına pek şâyân idi. Vaşington'a başka bir zâtın (ki o zâtın şeref ve iktidârı mevzu-ı bahs değildir) tayîni hakkında gazete rivâyetlerini görünce nezâret-i müşârün-ileyh tarafından ağmâz-ı ayn politikasına devâm olduğu hiss olunuyor.

En kadîm, en temiz, en edîb diplomatlarımızdan biridir. Muâmelât-ı siyâsiyeye vukûf-ı nâmı vardır. İngiliz lisanına vâkıftır.

Londra'ya tayîn husûsundaki hakk-ı sarîhini istibdâd devrine bağışlayalım. Lâkin Washington hakkının gasbını ne ile tevîl edeceğiz?

İcraât-ı idârenin perde-i hafâyâ ile mestûr “lûtuflar” dâiresinden çıktığı unutulmamak gerektir.

İmzasız (S.21, s.93)

III.1.11. TEBRİK

TEBRİK-İ İD-İ SAİD

İd-i Saîd-i Fıtr'ın devlet ve hilâfet ile bi'l-cümle mümin ve müslimler için mübârek ve mesûd olmasını, bir mücâhid-i din ve hilâfete lâıyk ve lâzım olan sıdk ve hulûs ile, cenâb-ı müsebbib'ül-esbâb'dan niyâz eyleriz.

Şerîat-ı Mutahhara-yı Muhammediye ihvân-ı dinimizin sigâr ve kibârına baht ve necâtın hasâil ve fazâil-i âliyede olduğunu talim eylemiştir. Her nasılsa bu talim-i âli mürûr-ı dühûr ile hâss ve âmmın itibârından düşerek kendilerine nümûne olmaya min Tarafilullah memur ve mükellef olduğumuz ümem-i sâirenin hükm ve tahkîrlere bile dûçâr olmuş bulunuyoruz.

Asr-ı Saadet ricâlinin her biri meydan-ı cihâtta birer kahraman-ı celâlet-feşân iken fazâil-i medeniyeleri ile Dâr'ül-Harb'ten Dâr'üs-Selâm'a kalb ve ilhâk etmeye muvaffak oldukları memâlik-i seyf-i satvetle elde edilenlerden daha çok idi. Hele o memâlik-i meftûha halkının daha dünkü mâzilerini unutup gâile-i celfleye hemen karıştırmeleri müstakilen Hilâfet-i İslamiye ile erkân ve ricâlinin adl ve ihsân ile teferrüd ve temeyyüz etmelerinin semere-i bâhiresi idi.

Seraskere kılıcını itâ eden Hazret-i Halife “Evâmir-i İlahiye'ye itâate devam ettiğim müddetçe lehimde itâatte kusurum halinde dahi aleyhimde kullanacaksın” der, huzûr-ı mahkemede çoban ile mürâfaa olmaklığı tabii görür, ihtifâ ve debdebede değil, tevekkül ve fazîlette temeyyüz ve ulviyyet arar idi.

Bunun için daha dün cebren idhâl-i dâr-ı İslâm edilen kıtaâtın akvâm-ı muhtelifesi yekten ısınıp dünkü hâl ve şânlarını hatırlamaktan bile çekinirler idi.

Bugün ise kıbtîlere varıncaya kadar bil-cümle reâyâ kim olursa olsun bizden başkasının kucağına kendilerini atmayı canlarına minnet biliyorlar! İd-i Saîd-i Fıtr'ın şeref ve hürmetine olarak Ehl-i İslam'ın muhrib-i milliyetimiz olan şu gafletten

uyanıp kendilerine lâyük bir mevkî-i şân ve itibâr ihrâz etmelerini lutf ve madelet-i Subhâniye'den hâlisâne temenni eyleriz.

Bulduğumuz Mısır kıta-i mübârekesi bil-cümle memâlik-i İslâmiye içinde Devr-i Saadet'in âdâbından olan hukuk ve hürriyet devrini yeniden küşâd ederek kemâlât-ı zâtiye itibâr ile şân-ı sâbıkı iâde etmeye sâlik olmuş yegâne bir dâr-üs-selâmdır.

Tarîk-i cedîdde muvaffakiyetini İd-i Saîd hürmetine olarak Cenâb-ı Allah ihsân buyursun.

Şu mübârek kıtanın emîri olup rüesâ-yı İslâmiye meyânında efkâr-ı münevvereye sahip ve mâlik olmak ile bî-hakkın temeyyüz eylemiş bulunan Hidiv-i Mısır ve Sudan hazretlerine dahi bayram-ı şerif mübârek olsun. Bil-cümle erbâb-ı vukûfun şükranlarını dâi olan meslek-i hürriyet ve madelette muammer olarak İnşâallah daha âli merâtib-i maneviyeye kâim olduğunu görüp tebrîke muvaffak oluruz.

Din ve hilâfeti ve mülk ve devleti kendi şahs ve menfaatlerine tercîh ile efâl-i hüdü-pesendânededen inhirâf etmeyen bil-cümle erbâb-ı hayr ve hamiyete de İd-i Şerif saîd olsun Cenâb-ı Hâlık emsâllerini teksîr ile âmâl-i hayriye-i milliyelerinde nâil-i muvaffakiyet eylesin ve bu sûretle şer-i şerîf şân ve hikmetinin enzâr-ı yâr ağyârda itilâsı esbâbını ihsân buyursun. Âmin.

İmzasız (S.168, s.2426)

TEBRÎK-İ İD-İ SAİD

İd-i Mübârek-i Adhâ'nın bil-cümle ihvân-ı din ile erbâb-ı hayr için mesûd olmasını Cenâb-ı Hakk Celle ve Alâdan hâlisâne niyâz eyleriz.

En rahat ve mesûd olarak yaşaması için eltâf-ı İlahiye'ye esâsen mazhar olmuş olan ümmet-i nâciye her nasılsa mesûdiyet ile temeyyüz ve teferrüd edeceği yerde aksi ile âheng-i umûmi-i medeniyetten ayrılmış bulunuyor. Kemâl-i rahat ve bâl ile şükren ve hamden kurbanlar kesip yekdiğerini tebrîk ve tesîd edecekleri yerde dâr'ül-selâmın bir noktasında koca bir hükümdâr eser-i ye'se kurban gidiyor. Başka noktalarında bir kıta-i vâsia ehl-i sünnet ve cemâatiyle mean berîd-i âhere kurban oluyor, daha ötesinde Heyet-i İdâre'nin tedbîrsizliğiyle kırk milyonluk bir heyet-i ictimâiye câhilâne ve zâlimâne zebh ediliyor, hilâfet ve saltanat nâm ve şânlan ağyâra vesîle-i istihfâf oluyor.

Cenâb-ı Kâdir-i Mutlak Hazretleri gerek Heyet-i İdâre'yi ilhâmât-ı hayriyesiyle irşâd etmek tarîki, gerek ümmeti intibâha mazhar buyurmak yolu ile şu girdâb-ı mahv û felâketten menşeinin zıdd-ı kâmilî olacak inkirâzdan ümmet-i münfahabasını halâs eylesin. Bunca milyon asdika tarafından çekilen dehşetli çile, günahlarının icâbı olsa bile ahvâl-i hazıranın cân-hırâş perîşânlığı hürmetine afv-ı sübhânîsini celbe şâyân görerek tarîk-i saadet ve selâmete isâl buyursun Âmin.

Efkâr-ı münevverelerindeki vatan-perverlik ile hissiyât-ı âliyelerindeki doğruluk ile mertliği Heyet-i İctimâiye-i İslâmiye'nin nazar-ı takdîr ve gıbtasında büyük bir mevki kazanmış olan Hidiv-i Mısır ve Sudan hazretlerinin zât-ı fahamet-penâhîlerini şu îd-i şerîf vesîlesiyle nâmûslu kalpler tarafından tebrîk ve tesîde "Mizan" tavassut etmekle hakîki bir borcunu ifâ etmiş oluyor. Cenâb-ı Hak emn ve adâlet ve sıdk ve hürriyetle mülkünde vedia-i Râbbâniye olan temşiyet-i umûr-ı ibâdı merdâne ifâ eden zât-ı meali sıfâtlarını dâimâ sâye-sâz-ı adâlet buyursun duâsiyle itilâ-yı şân-ı fahâmetlerini Cenâb-ı Hakkından temennî eyleriz.

İmzasız (S.178, s.2505)

TEBRİK-İ SÂL

Yarınki gün 1314 sene-i hicriye-i kameriyesine dâhil olacağız. 313 senesi heyet-i ictimâiye-i İslâmiye ve bi-l-hâssa millet-i mazlûme-i Osmaniye için ilelebed hâtıradâ cân-güzâr hisler uyandıracak vukuâta saha olmuş idi. Cenâb-ı Âdl-i Mutlak hazretlerinden sene-yi cedîdenin umûm-i heyet-i İslamiye ve Osmaniye için müteyemmen ve mesûd olmasını ve âsâr-ı evliyesi zâhir olan inkılâb-ı hayrın temâmî-i husûliyle müşerref olmasını hamiyetli Osmanlılar tarafından temennî eyleriz.

Vediat-ül-Allah olan memâlik ve tebaasını şâh-râh-ı adl ve âbâdânide sâik-i muazzamı bulunan Hidiv-i Mısır ve Sudan hazretlerine de nev-sâl-i ferhunde-fâli-i tehniyet eyler ve âlem-i İslâmiyet'in şükrân ve mahmidetiyle mübeccel olan himemât-ı efhamîler ile bu sene zarfında da bir çok âsâr-ı umrân ve terakkînin hayyiz-i husûle gelmesini Cenâb-ı Vâcib-ül-atâyâdan niyâz eyleriz.

İmzasız (S.180, s.2521)

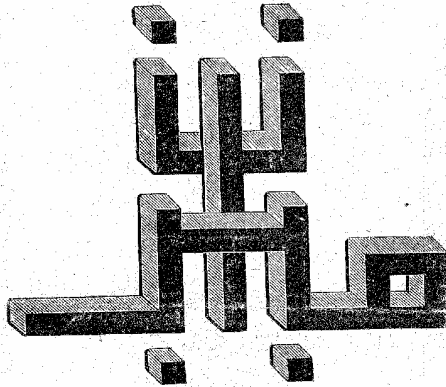
EK:
MİZAN GAZETESİNDEN ÖRNEK SAYFALAR

﴿ شرائط اشترا : ﴾

سنه لك آ بونه سي
(علاوه لريه ما) ۱۰۰ غروش
نسخه سي برغي وشدرد
ملاك خارجيه ۲۵ فراتقدر

اعلانك بهر سطرندن اوج، تكري حالده
ايكي غروش آلنور .

نسخه سي ۴۰ پاره

محل مراجعت :

مطبعه و اداره خانه « الآداب » مطبعه
و اداره خانه سيدر

كوندرين اوراقت غزته به درج اوتوب
اولنهام سندن طولاي مطبعه مسئول اوله ماز .

شباط افرنكي ۱۸۹۶

(هفته ده برکه جيقان فريند حيندر)

شمسي شباط ۱۲۷۳

﴿ منافع ملك و دولت مقصد و فرشته بر لانه ارباب همت ايرومده صميفه لريه اميقصد ﴾

مقدمه — اخطار مخصوص — افاده مخصوصه —
مكتوب — سيد پاشا — پروگرام — التيل —
اعلان — اخطار

بسم الله الرحمن الرحيم
مقدمه

السلام عليك يا وادي النيل المبارك الذي
عرفت منذ سبعة آلاف سنة بان تمد نعمة يديك
وتبسط حمايتك السابعة على الذين يلوذون بظلك
الوارف لخلاص نفوسهم من اشراك الظلم والجهالة
وضروب الحاجات المتنوعة . هذه تحتي اقدمها
اول واجب لك ايها الفطر السعيد
اما انا فلست الا ذلك العبد الضعيف الذي
لم يعلم في حياته غير كونه انفق كل تالذ وطريف
لديه في دائرة عمره الذي لم يتجاوز الاربعين سنة
وذلك في سبيل حياة الممالك الاسلامية ليس الا
فابدا الآن عملي منيغنا باسم الله متكلا على التوفيقات
الصمدانية معتمدا على صدق النية وسلامة الضمير
في خدمتي ملتجيا الى هذه الخطة المصرية المباركة
كي ارفع صوت الحقيقة فيها مشهرا أعمال الظلم
والجور المضادة لاحكام الشريعة الفراء والماسية
بشرف الخلافة المقدسة والسلطنة العثمانية السنية
ومعلوم اني صاحب مشروع مخصوص
ومقصد محدود يحيطان بكل المسائل المتعلقة بخير

حسيات وجدانيه سي دخي يته اوحيات وطن
پرورانده در .
اشبو { ميزان } مزده كوريله جك برفوق
وارسه اوده سنسور جلاذ لرينك اكسيك
اوسسندن ايلري به كلان صراحت افاده ايله اك
تارك واك مقدس رابله سي يوزندن مجروج
اوشري اولان قلب خالصك شدت تحريكندن
عبارتدرکه بوده قارثلرينك ايشلرينه كلسه
كر كدر .
محرر سابق
محمد مراد

﴿ افاده مخصوصه ﴾

(ايضاحات لازمه)

بزم قدر ديه ميز ، لكن ظن ايته بركة بزدن
دهاز ياده خالص و متافى اوغورنده هر فدا كارلنه
حاضر وطنمرك بشقه مجبلي دهابولنه بيلسون .
معيشت مدينه و طبيعت فطرية انسانيه اقتضا
سندن اولان بعض آني حظوظات مستمتنا
طوتيلورسه همان اون التي ياشمزدن بروتون
وارلنمن عثمانلي ملك ودولتلك امور خيريه سيله
اوغراشمقندن بشقه برشيئده لذت طومعاشدرد .
دهاروسيه ممالكنده مكتب بيكه لرنده
اوتوردنغين صروده عمرمرزي دولت ابدمدتك
حسن خدمته وقف ايتمكه قرار و پرمش ايديك .

وشر الممالك الاسلامية كلية كانت أوجزية
وحيث اني مؤمن مهاجر بيمزاني الذي يعلم
قراؤه خطته الواضحة ومسلكه الثابت فاري من
الواجب علي أن اعلن العموم بان راعي لا يستطيع
ان يجيد نية أولسرة عن الخوض في غير الاحوال
المتعلقة مباشرة بدار السعادة والجارية في داخلية
الممالك الشاهنشاهية مادامت الاخطار الحاضرة
تحاصرهما
ولقد عاهدت نفسي على ان اعتبر كل الاحزاب
الموجودة في مصر كما يوجد مثلها في كل بلاد
الدنيا سواء في نظري لا أمل الي فريق منها ولا
أعد نفسي من أخذها مادام على خارجا عن دائرة
أعمالها بالمره ولذلك أريد أن أحفظ حسن
معاشرتي مع جميع الاحزاب على الوجه العام
أثناء اشتغالي بذلك الداء العضال الذي هو مرضي
الدائي الاساسي وان جريدتي المؤيد والمقطم مثلا
عندي من اخوان الصنعة على كل حال
والآن اشكر مقدما الجميع مؤملا منهم أن
يجلوا معذرتي هذه محل القبول والاستحسان
والسلام
محمد مراد

﴿ اخطار مخصوص ﴾

{ ميزان } مز سوكيلي و طنداشر ملك
بيلدكاري ، بلكه ده سودكاري ميزاندر .
محرري يته اوغوراو لديغي كبي قلنه رهبر اولان

جناب الله ووجدانمزه فارشو عقدايد بلان اشبو تمهددن نكول ايتك خاطر يمه كلدی وحتی تمهددن ناشی راحتسز لقره اوغر اديتمز حالده هيچ بر وقتده پشيان اولدق ، بالمكس مشكلات ومهاجات اينچده قلوب اولدكجه باس يرينه وجود مزده فضله برغيرت وفكر مزده فضله براميد پيدا اولوردی .

اول و آخر نجه آمالز خدمت و « عبوديت » خالصه اولديغي حالده وجودنده دولت وملك تجسم ايتمی لازم كلان ذات عالی مقام حقنده اجراسنه هنوز بر كيمسه نك جرأت ايده مدیكي بر ضرورته تجاوز ايتك قباحتي اختيار ايتدك ؛ ياكلش بر فكره ذهاب اولاملری قارنلر مزدن رجايده رز . « قباحتي اختيار ايتدك » ديتكله يكمشدن نكوله وكله جيكي تأمينه مدار اوله حق قوبه واستغفار جهته طوغری اديم اتق ايسته مدك . سوزمز سوز اولديغي كبي فعلمك فاعلي دخي رز . حركت واقعمزك مسئوليتندن قاچمق تصوري شوبله طورسون حتی اوحركتي شيبی به قدر اختيار ايتماش اولسيدق هان شمدي ایضا سنه قیام ايتكی بورج بيلوردك . چونكه اختیاری حمیه واجب وملت تأمین بقالری ایچون لازم اولان برحرکت ایدی .

اواfade دن يكانه مقصدمز قارنلر مزه فارشو بورجلی اولديتمزی حس ایلديكیمز بعض تفصیلات وايضاحاتی ده قولايمجه تصوير ايده بيلمكدن عبارتدر .

زده امور دولت اوقدر قارنلر قدر كه كنه واساسنه واقف اولمیان اجنیدلر اداره حكومهتمزی هان غائب اولمه محكوم برهيت عتيقه عد ايتك ایچون تردد ایلمز . ممالك محروسه به تقسیم اوله جتی بر میراث نظر بلباقلمستك حكمتی بودر . نه قدر بيوك اميدلر ونه درجه ده طاتلی خلیلاره ملكتمندن هجرت وزير حمايه خلافته التجا ایلديكیمی ممكن دكل تخمین ايده مزسكز . شو قدر بی سزه ديه بيلورم كه شواميد وخیلار

اينچده كلي وياجزئی صورتده خود پيشانه انايتی اوقشايانی بو قدی . ذاتا بن ده بلاك غيره مفيد اوله بيلديكم انده حس ايتديك لفتدن عبارتدر . لکن اشبو « غير » دخي بوزه تقسم اولنورسه مطلقا طقسان طقوز جزئی ملك ودوات ديلان واحد مشترك حصه سنه راست كلور .

خدمت ملك ودولته دخولدن ايكي سنه صوكره قيونك مسلکی واقلامك احوالی ايله مداوملر نك اخلاق و « آمانی » اوكرنه رك بن دخي مایوس اولدم وخیرلي بر ايش كورلك احتمالندن كلياً قطع اميد ايتك زاده سنه كلدم ، هيچ اولزسه چور ووب قوفش اولان دوار رسميه نك وخيم هواسندن قور تلمق و اوچورومه طوغری منتظماً قايتمقه اولديغي حس اولنان هيئت اداره دن ممكن مرتبه اوزاق بولتمی ملاحظه سيله مكتب مانكيه نك حين كشادنده بر درس استحصالی ایچون مسارت كوستردم . تاريخ درسته بسله ايتديكمدن هنوز برسنه يكماش ایدی كه تون آمال سابقه م ده طاتلی ودها قوتلی اوله رق عودت ایلدیلر و — ايا استفانوس مهاده سنه وضع امضا اولنديغي يوم منحوس بيله داخل اولنی شرطيله — بردها بی ترك ايتديلر .

اميد لری بو قدر قوی صورتده اعاده ایدن حال ترك عثمانی چوجقزلنده مشاهده ايتديكم فطری استعداد وقابليت ایدی . فی الحقیقه شمدي به قدر كوردیكم امثاللرندن اوقدر فرقلی بولدم كه ترك قومك غایت پارلاق بر استقبال مدنی به مالك اوله چقرلر نه هيچ بر شهيم قالدی .

سربستی جویانه افادات شوبله طورسون . حتی حقیقت پرورانه مطالعات بيله اداره جه « مهلك » صایلدیضندن اداره بی كوچندير مامك احترازی دوامنه بوغلش بعض فلسفه ایتالريك هنوز اون ايكي باشلرنده بولنان اطفال طرفندن تماميله احاطه وتمیق ایديله رك تصویر

اولندقلر بی كمال مسرت واقضار ايله كوردم . بر آرز كیشجه بر میدان تنفس بولنديني حالده اشبو استعداد فطری نك نه كوزل صورتده غمره دار اوله بيله جيكي دوشوندم . بونك ایچون بتون غیرتعی نشر معارفه حصراً ايتكه قرار و بر دم واربابی امثاله تشویقندن كری طور مردم . هفتنه ده پكرمی اوچ درس المی جسارتی بوندن ایلری كلیش ایدی .

{ میزان } ی توسیع دائره ایلمش درس كریسیسی مقامنه قوبه بيلمك خصوصتنده كی غیرت دخي بوندن ایدی .

{ میزان } اوتوز طقوزنجی نسخه سنده مندرج « مشكل بروطفه عبودیت » بند مخصوصنه كلنجبه قدر سرای ها بونجه باب عالیك وبالخاصه صدر اعظم كامل باشلك مروج افكار ی عد اولنديني كبی ، باب عالیجه دخي سرای هایون ارکانلر وحتی بالذات پادشاهك تشویق وحمايه سی اولسه بو قدر سیرات اختیار ایديله مز مطالعه سنه مستنداً سربك مروج افكار ی ظن ایدلدی . اشبو ايكي جناحی سرمسلك اساساً { میزان } ك منافسه مخالف اولنديني جهته استیغنی بوز مقسزین وظیفه سنه دوام ایتكدن ایوسنی بوله مدی .

اوتودلیه جتی احوالندركه سرای هایونك نایجا ومضر مداخلاتی علیه یازلدیني ظاهر اولان غزیه مندرجاتك اك شدتلیسی اولوب عادتا باب عالی نفوذ نيك اعاده سی وجوبی كوسترن مذکور بند مخصوص هر نسله ذات شاهانه نك كنده یازلش بر مدح مقامنده تلقی اوله رق یلدر دن تكدير بیلدملری برینه تطایف اثار نيك نزولی ، باب عالیدن دخي ضمنی تحسین برینه عالی تعطیل قرار نيك صدوردیني داعی اوله رق نزی حیرتده براقش ایدی ؛

وطن پرورانه اسف ايتك خصوصی مستثنا طوتلدیني حالده { میزان } ك بونده دخي غائب

ایده‌جکی اولدینی ایچون یشنه مسلکندن شاشمدی .

{ میزان } قرق دردنجی نسخه سنده شمذیکی صدارت نامزدلرینک ایچنده اک حرصلیبی عداولنان بوزیر عالیشانک استعمال قلمیله جلوه‌نما اولان برجراللق ایله قانددینی کوندن رویلدر سرائی هابونک عدم امننته اوغرادى . بوسیدین اوله‌رق تعطیلر انتظام مخصوص اوزره - برعارف پرورک سایه سنده کلیا الناسه قدر - دوام ایلمش ایدی .

مقصد اصلی بوکوی اصرارلرله خلقده فکر انانیق اویاندیرمق اولدینی ایچون تعطیلرک فائده‌دن خالی قالدینی کورونجه وظیفه ایتمکله باشلامش ایدک . فقط غزته‌نک کلیا الناسی وبالخاصه حق سکوت مقامنده دیون عمومیهده محبوسیت اصلا ایشمزه کلدی . ذاتا قومیسرک باوران شهریاریدن برینک تجاوز کارانه نسبتی ترمسی اوله‌رق قضاء عهدمزه تصادف ایلمش اولوب انی وجدانمزه برابر عظیم مقامنده طلشیدیمز وکامل باشانک معنائز اسناد وادامسی اوزرینه شهبیه دوچار اولمش اولان حیثت وایقت ذابنه‌نک اعاده اعتبار ایتسی ایچون لازم اولان برقاچ آلیق سکوتدن سوکره { میزان } ویاخود تصور اولان { امتزاج } وسیله سیله اویاردن قورتلوق اوزره جان آتدیمز اوراق متعددده و مقبوله ایله مثبت اولدینی حالده حتی { میزان } ی مطالعه ایتدک لرنی اظهاردن احتراز ایدن برطاقم ارباب « غیرت واداب » دن { ذاتا میزانی نشدن مقصدی بویله بریاغلی مأموریتی قاعدن عبارت ایدی } مثلویسیغی افتزالره هدف اولمقدن قورتیله مدق .

فقط بوندن حصولی طبیعی اولان تاثر غیرتمزه خلل ویرمدی . زیرا اساسا غیرتمز باخصوص عقل و ذکالی اویله یالکز آستار جهتدن ظاهر اولان عجز و حسد قومومهل نیک جاهلانیه توجه لرنی تحصیل ایده یلمک شرفنه منحصر دکلدی .

ایکی سنه مقدم مجارستان ملت مجلسی اعضا سندن قونت { آیون یی } به بر مکتوب یازوب بوسنه سراینده اقامتله { میزان } ی چیقارمق اوزره موسیو { قالدای } تزدنده توسط ایتسی رجا ایلمش ایدم .

جوابا بوسنه سرایده اوله میوب ایتدیکم حالده یشته‌ده اوله ییله جکی اوکر ندیم . فقط ممالک اسلامیهدن خارجه چیقماق ایتدیکمدن غزته‌می مصرده چیقارمغه قرار ویردیکم هیچ اولمزه اون بش قدر معتبر ذابجه معلوم ایدی .

شمذی به قدر تصورک اجر استه مانع اولمش اولان ماده شوکتلو پادشاهری طریق سلامتیه سوق ایده یلمک امیدمک هنوز زاتل اولماسی خصوصتدن عبارت ایدی . زیرا تصور ایتک المدن کلز ایدی که ابتدا جناب الله ایله حضرت رسولک اواصر و نصایحنه ، سوکرده هری بر قهرمان اولان بونجه اجدادینک عبرت نما و دیده لرینه ضد و مضر اولان بعض حسیات « رشید » اولان برانسان ایچورت رهبر اوله یلسون .

اشبو دهشتلی حقیقت عاقبت ییلدیرم کبی فکر خلوص و صداقتسی الت اوست ایتدیکی کبی ، اکا قدم ایدن براییک وقعه دخی ارتق وقت غائب ایتک جائز اولدینی کوستر مش ایدی .

بو وقعه لر دن بری - مکتب ملکیه تاریخ مملکتکدن یعنی یکانه وسیله حسن خدمتدن محرومیم ، دیکری دخی - صدر اعظم جواد پاشا ایله جریان ایدن برحادثه عیبیه مدر !

اشبو حادثه تاریخ عثمانیه به آلتون حروفله دکل ، تاریخ عالمه قالدینجه قره قلم ایله کچیر یله جک حادثات مهمه نآدره دن بولندینی جهته برآز تفصیلا ایضاحنه قارنلرمدن مساعده طلب ایدرم ایسترم که جنال اوغلندنه عرض وجود ایدن محمود ندیم پاشا تر به سی احواله آرزوق واقف اصحاب حمیت ایچون کلوب کچر ایکن نه خدمت اجرا

ایدیورسه شو وقعه دخی ارباب مطالعه یه عینی خدمتی قیامته قدر ایفا ایده طورسون !

دیون عمومیه قومیسر لکنه برکون رسی تذکره کلور . مالی فرانسه قوری اوزومک ادخالنی تصعب ایتدیکدن ایدن ولایتی داخلنده یوز بیکلرجه خلقت ضرورته دوشدیکنی مین استرحام نامه دن بخله بوکا دیون عمومیه جه برچاره یه باقلمستندن عبارت ایدی . یالکز دیون عمومیه جه چاره یه باقلمسی ممکن اولدینی جهته ایشک اهمیت و مستحقیقنه بناء وقت غائب ایتماک ایچون مجلسه یازمقله برابر باب عالیجه بر تدبیر فوق العاده اتخاذه لزومی ایمناخزینه یه ده جواب ویرلدی .

اره ده تخمینا سکر آی کچد کدن سوکره ایش برمق اولسون اولره مامش اولدینی حالده - یعنی اولجه بخارده بولنان او باب عالی و خزینه دکلش کبی تکرار اولیله جه ایش قومیسر لکه کلسون ی ؟

ارتق تحمل قالدی . یکانه امیدوار اولدیم جهته مراجعت ایتدم . یعنی مانجیرک ایچنده اک ممتاز اولانی بولوب نه کبی چاره اتخاذه اولنه ییله جکی اکلا تدم بونک ایچون اراده یه احتیاج اولدینی سوبلدم .

- ایتدم ، بویله شیلری باب عالی بابی ویرمیلدر . برآدم { یعنی پادشاه } هر شیتک اوقه سندن تیشمزم .

- یکی ، باب عالی بابی ویرمیلدر بیوربور سکر . فقط هانکی باب عالی ؟

- اونه دیمک ! باب عالی قاچ طانه که بویله سوبیلدر سکر ؟

- بز باب عالی بی کورمیورز و بوله میورز ،

- { حدتله } الهی سورسه کز نبی بویله لاقردیلر ایله بورمیکز .

- { کذا } بن سزی بورمق ایسته میورم ، سزیورولمسه طالب اولیور سکر ایشکزه کلنجه کویا باب عالی دنیا ده موجود دکلش کبی ییلدیکز

کئی ایشل یگزئی بجر مکدن صیقلز سکر. سزہ تعلق اولیان ایشل ایچون باب عالی لفظی آئی و پرور سکر. سز باب عالی بی برافدی بگری که حین حاجتده مراجعت ایده یله لم.

مخاطب اوطه سندن چیقمقدن دها اوسنی بوله مدی. زیرا بالکز اولیوب اوطه نك ایچنده مابین اوکندن بری دخی موجود ایدی که جنرال ایتیمی ملحوظ ایدی. جنرالی جامعہ منت ایدی. چونکه عرض لک اعلاسی اوله جق ایدی. مخاطبک ایشته ایسه بلکه کلز ایدی.

بش کون قدر بکلمد. بس چیقمدی. آیدین بیچاره لرنک ایشی ایسه اوله چه طو- روردی؛ حکومتی تشکیل ایدن بزم کی پور کسز لرنک همت و عاطفترینه انتظار ایدوردی. پورکه طارلق کلدی. پکده بیوک برشی امید ایتمدیکم حالده هیچ اولزسه وجدانی تسکین ایش اولورم مطالعه سیله طوغر بیچاره عالی به کیدوب صدر اعظم جواد پاشانک حضورش بر جوق انتظارین صوکره داخل اوله بیلدم.

— افندمز، فلان شی حفسده سکر آئی اول شویله بر تذکره کلشیدی. قولکرده شویله بر جواب و بر دم باب عالیچه بر تدبیر فوق العاده اتخاذندن بشقه چاره یوق ایکن شمدی به عیثی یازورل.

ذاتاً بویکافرانسه سبب اولمش، تجارت معاهده لری مذاکره لری ده بردلو بقیور. قولکرچه اتخاذ اولنه جق بر چاره متصور اوله یلورسه اوده و تجارت معاهده لری عقد اولنجه به قدر تدبیر موقتدره قولله خارجدن کلان اسپرتویه برشی ضم ایله بیچاره ایدین اهللسنی حمایتک، فضلا اوله روق تجارت معاهده لرنک بر کون اول تجدیدینه اجیلره مسارت ایتدیر مکدن عارتدر. حتی اون وسائره کبی بعض ادخلاته یله او مناسبته برشی ضم ایده جک اولورسه کر یله حرب ایده جک دکلا آ. بوقسه دیون عمومی چه برشی یایله یلور امیدنده بولنیکر. دیون عمومی مجلسی قارشولق تضمینات المیجه رسم میردن برشی فدا ایده من.

خزینه نك ایسه قارشولق و بره جک عالی بوقدر. اولسه اولسه عرض ایتدیکم کبی بر تدبیر مؤثر ایله بوفلا کتک اوکی اتنه یلور.

جواب — مراد بک، بن سزی عقلی و اوقومش بر آدم ییلورم. بز دولتک عمری شویله چه اون سنه دها اولسون تمید ایتمکه غیرت ایدوب طورور ایکن سز بزه بر سنه اولسون نشا سنه میدان بر اقد بر میه جق بر تکلیفده بولنیور سکر.

— بو بر فکر جیاتدر، اصلی اولوق احتمالی بوقدر. اولمش اولسه یله جم کبی مراجعت ایدنره قارشو بونی سولمک اوتورده بیکر مقامک حیثیتسه مخالفدر.

— سز اوله اولدیننی یلور سکر. باقسه کز آ، شوراده میدانده اجنیلر جنایتلر اجرا ایدور لده توفیق ایچون بر متمزی قسلدانه میورز.

— قیاحت سز کدر. ایستمه کزهر شیخی یاپار سکر، هنر ایستکی بیلکدر.....

و باب عالی، نك طوانی باشه بیقلیور ایش کبی همان چیقمقه مسارت ایتدم. حالم ایله رنکمدن شبه لنش اولان قام مدیری اسبابی صوردی. حدتله اولانی نقل ایتدم. نك کوزلنده یاش پیدا اولدی.

آکر جنرال قارشوسی الان ایله و بر نرنک عاد یا کلرندن طولانی شمدیکی درجهده مکروه بر حال کسب ایتماش اولسیدی بلکه دها اوقت بشقه درلوطن ایتمکده اولدینیم «صاحب» اخبار کیفیت ایدرم، ایشک اهمیت فوق العاده سنی بیللمکه برابر اخبار جیلری خاطر لاینجیه آکر امدن وجودم تتره دی.

بووقمه بی محرم احبابه نقل ایتدیکم کبی یالکر بالنا سبه سرعسکر پاشابه دخی سویله مش ایدم. لکن بو نقل آیلرجه مدت صوکره اولوب اوکوندره یالکر قلم مدیرندن بشقه سنه

برشی دیماش ایدم. فقط بیچاره آیدیلرک حالی اوقومی قاچر مش اولدیندن بر چاره تحریسی متصل فکری اشغال ایدوردی. بزم دیون عمومی موسیو لریله در دلشدم. اشبو اجنیلر مابینجیلر ایله صدر اعظمدن زیاده ایسه اهمیت و بر دیلر. حتی موسیو (برژه) پارسدن موسیو (دوقوس) اسمنده برایش اربانی جلب ایدوب برلی اهلانک و برلی صنعتک حقوقنی حمایت ایتمکه برابر اجنئی مسالکدن کله جک اسپرتولره یوکلنهرک دیون عمومی به فضله بر واردات و بره جک بر چاره تحریسته مأمور ایتدی. چاره بولندی و اسپرتورژیسی، لایجه سی شکلده قبوله عرض اولندی. بویله شیرک اهمیت فرق ایشک قبول بیزک عادتق اولدیندن جمله من کل یوم مجالس و محافلده ایشی تعقیب ایده رنک عاقبت سرای هایونه قدر کیدوب هفته لره اوقویه یاندی و انجق اطرافک و طاغستان دللیک، یاد ایتدیکی بر چاره ایله اویقونن او یاندره بیلدک.

قطق اوقوشیکلری یالکر یلدر زده اولیوب باب عالی، مالیه، محمود پاشانک بودجه قومیسوننده دخی موجود اولدیندن تکلیف حالا اوقومستی اکل ایده مامشدر.

لکن ایشک جان آله جق بری لایجه نك بیونمسی اولیوب جواد پاشا ایله اولان مناقشه نك کسب ایتدیکی رنکده در.

وقمندن تخمینا درت بش آئی صوکره بیدرم مقامنده طابیدینم بر ذات بوزنده کدر علائقی اولدیننی حالده بی و اوقور قناره سنه چاغیردی. — رجای بیدرم اوغلم بی بیوک بر مر اقدن و کدردن قورتار. سز صدر اعظم ایله کورولنی ایش سکر. صوکره جنرال ایش سکر. خنکارا یکیزی ده چاغیروب صورمش سزی تکدر ایش، صدر اعظمی جای ایچمک اوزره ایچرویه دعوتله تلطف ایش. بونک طوغر می ندر؟ بو جرنال مسئله سی بر هفته در جم اوقومی قاچیر بور.

بالاده کی وقوعات اوزرینه بوسوزی ایشیدن بر صاحب ناموس نه اولور؟

بالاده کی وقوعات اوزرینه بوسوزی ایشیدن بر صاحب ناموس نه اولور؟

ایشی اکلاده جق قدر کنسدمده متانت
بولدم . محظوظ اوله رق آلمدن اویدی .

برهنه صوکره مأمورین قومیسونه منسوب
دیگر پرسودیکم ذات کذا مکدر بر صورتده
عینی سوائی تکرار ایدی

جام فوق العاده صیقیلور و صبرم
توکنیوردی .

برکون بیلیم نه کبی برایش ضمنتده مابین
همایونه کیده رک عارف بک اوده سنده غلبه ک
اوله رق اوتوروب قونوشیور ایدک .

داخلیه ناظرینک {شیدیکی صدراعظمک}
اوغلی چاویدی بک کلدی .

کندوسنه مخصوص اولان {سان فاسون}
اوزده سز صدر اعظمی ایو پامشسکرز اما شوکتلو
بقتدمزده سزه طارلمش . اللهی سورسه کنز ایش
تصل اولدی ، دیرک علنا صورتدی .

ارتق طیانهمدم . کمال حدت و شدتله
اولدینی کبی وقه بی نقل ایتدکن بشقه نه مطالعه
یه سینی سکرت ایتدی کیمی بیه علاوم ایتدم .

اطرافزده یازمچیلر چوق ایدی . کوزل سرمایه
الاورنه چکش ایدی . طبیعی اوله رق لاقیردی
کلسدی . بن ده قاقوب کیتدم .

ایکنجی کون تنغرافله بیدیزه جلب اولندم .
یکربک واسطه سیله واقع اولان تبلیغ مقدمه
لرینک اهمیتندن طولانی بشقه درلو امورک
اوکنده یم ظن ایتدم اما ایش چابوق اکلاشدی .
«وزجه عارف بکک او طه سنده چکن لاقیردیلم
جرنال ایدلمش ، اقدمز مراق بیورمشلر . بونک
«طوس طوغری سنی» امر ایدورلر مش .

بن دخی اویله برطوغری سولدم که اولسه
التیج او قدر اولور ! حتی ایدنیلرک امداد لرینه
یتشدیره جک پادشاه ایله صدر اعظمی بولامانجه
راحتسز اولوب انلردن منتظر اولان همتری
پاتحری موسیو { برژه } لر ایله { قبار } لرده بوله
بیادیکمی و بر قاج وقتدن روخاکای شاهانه لرینی
تصدیع ایتکده بولندیم اسپر تولا یجه سنک التیج

بو همت اجنبیه ، ثمره سندن بشقه برشی اولدینغی
بیه صراحة علاوه ایلدم .

چونکه بیچاق کیسهک طیانمش ایدی !
مابینچی بک برچوق مدت تأخر ایتدی .

امید و مراقم بیده ایلکری می قورودوردی .
طوغری سنی امیدلم غالب ایدی . کندم ایچون اولسه
بله ایش ایچون بیوجک همتدن بشقه بر جوابه
منتظر اولق خیاله بله کلدی .

عاقبت جواب کلدی :
— شوکت ماتب اقد مز بیوردیلر که

هر نه قدر جواد پاشا امور دولت اعتباریه
بر آرزیمی { !!! } اسهده فیکری فنا
دکلدر { ! } ، کندی یا کلش دیکله مش ویا کلش
اکلامش اولمیدر بیورورلر . برده کاتیکزه
سویلش اولدیمکزه جانلری صیقادی .

برهنه سدن زیاده برمدت ایچنده مطردا
ایکی ساعت اویقو او یویه مدم .

ذاتاً فاسون و قوعاتی و سفار تله مراجعت
کبی رساله مده تصریح اولنش و قوعات هنکانه
تصادف ایش ایدی .

قطع امید ایدم رک استانبولی ترک ایتکده
اساساً قرار ورمش ایدم . فقط غایت ضعیف
برامیدم واردی . اوده مابینچی بکک یا کلش
اکلامتی احتمال لرینه مستند اولدینندن بالذات
کوروب قونوشم چاره سنی بولمه چالشمدم .

بومقصده بیانچی لولیان لایحه م ایکی یچق
ساعتک ملاقات و مصاحبه سبب اولدی . بن
دخی هر وقتکنندن دهام اوس اوله رق در سعادت
ایله عمر حیوانی اعتباریه بلکه سعادت حالی
ترک ایتدم

بزم افکار و قلوب مزده دوام ایدن بوفورته لر
صره سنده کرک داخلده ارمنی مناسبسز .
لکاری ، کرک خارجه اچلمش اشتهال صورتده
برطاقم بلو طلر ده ا حاضر لئور ایدی « شفا یاب
اولمه جق خسته نک دیری دیری کوملمسی »

لرومنی مینت بمشال اوراق رسمیه یه املا
ایدیلوردی .

اگر بوفکر حصوله کلش اولسه تاریخه بر
« قاعده » ایله برده « فاتحه » درج ایدیلر جک !

قاعده — اسلامیت مدنیت ایله امتزاج
قبول ایتز کبی ارباب و قوجیه چوروک فقط
اورویاچه و استقباله مقبول بر قاعده اوله جقدی !

فاتحه دخی — عثمانی دولت معظمه سنک
عثمانیلرک وحشت و بددنت بشقه برایشه
یرامدقلری ذهابی کفنیله دفن اولنمی اوزرینه
اوقونه جتی فاتحه بولمه جتی !

زوالی دین و ملتک وایشارده نه قدر معصوم
اولدقلرنی کیمسه بیلیمه جک . حال بوکه بیلدرمک
ظاهر ا قولای ایدی . یانکر مسینی کوسترمک
کافی ایدی . لکن اومسینی کوسترمک معناه
قدر مشکل ایدی ! مع مافیله باخصوص { میزان }
ایچون ایکی طرفک قدسیت و اهیت لرینی طارتمق
محال دکلدی . طار ت ل قده ترازه نک بو کوزی
ایتدی

بونک ایچون طوغری بجه مصره کنه جکنه
اورویاچه برسیاحت ایتک ایجاب ایلدی .

خلوص نیتزه و شأنه خدمت ایتک
ازرو سندن بشقه برشی ایله تحریک اولمیدیمزه
آگاه اولان الله ذوالجلال حضرت لری دخی
شو حرکتیمی مقبول کورمش و حسن نتیجه سنی
تقدیر بیورمشدر امیدیه نسلی بیوروز . ومن
الله التوفیق .

.....

ویانه سفیری غالب بک واسطه سیله
ذات شاهانه یه تقدیم ایتدی کم مکتوب
عطوفتو اقدم حضرت لری
ملکت مزده امور دولت اویله بر حال کسب ایتشدر که
ناموس و وظیفه سنی بیور صاحب صداقت و غیرت ایچون
بمسلسک متخذ حکومتدن فریاد ایدم رک عصیان ایتک ،
یا خود عصیانندن کندینی و قایه ایدم بیلیمک اوزره
ملکتی ترک ایله بر طرفه چکلکدن بشقه چاره قلمشدر .
عاجز لری ایکنجی شق ترجیح ایله مأموریتدن استعفا
و خفیا استانبولی ترک ایلدم .

مقصود مهد حیاتم اولان طاعسان طاعاربه والده
مک یانه چکله رک برمدت کنده بی عالم مدیندن وحوادث
سیاسیه دن تجرید ایه برآز فکر بریشانی طولیلامنه
موفق اولاق ایدی .

اق مجسده قدر واروب حکومت محلیه دن اقامت
رخصت لازمه سنی استحصال نشینی ایه مشغول ایکن
لورد (صولسبری) نك (برایشون) نمایش عجیبی
کوزیه ایلشهرک یلدریم ایه اورولشه دوندم !

باشمزه مسلط اولان دردکظن و تخمین عاجزانه
مدن دهابک جوق آغیر اولدیشنه یوریه بر صره ده
میدان غیرتدن — ولو بر آن ایچون اولسون —
وجنک جیانه و حیثیتلرک حمله اولتیق ایجاب ایده
چکنه حکم ایتمه واستابوله عودت مکن اولدیشندن
مقصود نایم اولان غریبه طوغری حرکت ایچکه قرار
ویردم .

لورد (صولسبری) به مکتوب یازلق اصولا و حکمة
جائز اولدینی کی لورد (صولسبری) دخی یوک قباحتی
تجویر ایدرک تالی نشر ایتمکدن کنده بی آله مامش .

(میزان) غزیه سنک وطن پرورانه فریاد لردن
بری ده عافی صورتده انکلتزه نك علینده اتخاذ اولتان
مسلک شاهانه نك وخامتی اسباع ایه بوقدر ایلرویه
واربامسی لزومی افهام ایتمک اساسنه مستدایدی .
دیکبان اولدی .

ایش احواله کلدیکه انکلتزه حکومتی ذات شاهانه
ویاست امور ده باقی قالدیجه انکلیز منافک اضرار دن
صیاتی مکن اولدیشنه حکم ایه مطلوب اولان حال
حصوله کلنجه به قدر راحت طورامنه قرار ویردی !
اره بی مسئله سی شخص عاپونی هدف اتخاذ ایلمش
بر انکلیز ایجاد بدو . اره بی مسئله سی تسویه ایدیلورسه
یشقه بر مسئله ظهور ایده چکنه شبه بوقدر .

مکتوب عالی (کیدلهال) نطقنده تجاوز ایش
اولان لورد (صولسبری) ایچون تهریه ذمت حجتی
مقارنه قائم اولدی ! کندوسنه دیپلوماسی اصول
و تشریفاتی اونودیرمق وادهسنه واسل اولان عنونینی
« ایشته کوربورسکر ، ختم بوق ایش ! » دیه یلمسندن
ایلری به گلشدر .

اشبو مکتوب ماده سنک داخلایک وخیم نتایجی
موجب اوله جفته شبه بیور لسون .

کنجیلر فرقه سی معاملات شدید دن شمده به
قدر نصایح ایه منع اولته یلمش ایدی وقوای مانده دن
بر جزئی ده عاجزلی بولنش ایدی . لکن مسدکور
مکتوب خطای ایشره نصیحت قبول ایدیریه جنک
درجه بی آشیردی . اساساً دولت و ملت تهلسکه ده
اولدینی کی نفس شاهانه دخی تهلسکه ده در .

زیرا وقیله (شارکن) ایه برنجی (فرانسوا) کی
اوروپانک اناظم حکمدار ائی طوغریجه خاکبای شاهانه به

عرض خلوص ایتمک استدعاییه برخیلی اوغراشدقاری
حاله موفق اوله میوب مقام صددارنه مراجعت ایده
بیلمکه آکتفا ایلمشل ایدی . عثایلر بونی اونامش
اولدقاری جهته ده برهفته مقدم مقام خلافت وسلطتی
تخیر ایلمش اولان بر اجنبی باش وکیلنه تظلم وتزل
کارانه بر مکتوب ایه طرف شاهانه دن مراجعت اولدینی
و مخاطب طرفدن مکتوبک عبرت وحیرت عاله تشهیر
ایلمسی مکن دکل هضم ایده مبه جگر در .

حال بوکه احوال حاضر ملک صانحا تسویه ایلدی
سلامت دولت اعتباریه مطلوب وغیرسی مرهود دره
بونک ایچون دخی ایچتی ایکی چاره موجود اولوب انردن
ترینک اختیارسه همت بیورسی طمر لرنده جریان ایچکده
بولنسی اقتضا ایدن اطرغر لر ، عثایلر ، فاتحدر ، یاوزلر
قانتدن منتظر در .

الده باقی اولان چاره لر — یا خاکبای شاهانه به
قدیم اولتان قوتتول مجلسی لایحه سی مندرجاتندن
دها واسع اوله رق اصول مشورتی احداث ایه تسکین
فکار ایتمک ،

یا خود ترک حکومت ایلمکدر .

چاره ساز بر تدبیر اوله رق بونک اوچنجیبی
موجود اولدیشندن ایکدن برنی اختیاردن نکول
ایتمکدن ملک ودولتک قاضی کنده کیف ایچون فدا
ایلمک چیقاجتی جهته کندوسی حق بیستدن محروم
اولن بیلورم وعلینده اداره کلام ایچون کنده بی بورجیلی
کورورم . سسی عسایت حفسله ایشتدیره چکنی
بیلسونلر .

شواکی شقدن برینک اختیار اولدینی حوادشسه
اون کون قدر انتظار ایده رک او وقشه قدر برسی
بیقماز ایسه حریت حرکتیسی تماما آکتاب ایلمش
بوله جنم .

ویانه فی ۱۸ — ۳۰ تشرین ثانی سنه ۱۳۱۱
میزان محرری
مراه

سعید پاشا

درسه ایدن مفارقتی اختیار ایدیکمز کوندن برو
برخی وقوعات عبرت عاله عرض وجود ایلمشدر .
بونلردن اولوب مسند صددارتک قطمرلی اسبقارندن
بولتان سعید پاشانک داخی اولدینی وقسه بیجته حقدنه
سکوت ایتمک المزدن کلز .

کله می دخی طیبی کوروللی . چونکه کندوسنی
بتون آمال حسنه مزنی حامل اولدقندن یشقه نشر ایدیکمز
رساله ده دخی باشلیجه « قهرمان » موقنده کوستلشدر .
بوسیدن اوله رق هرکسک ذهنده برانتهام ایشاری پیدا
اولن بولنورکه سکوت ایدرسک مسسولیتدن نکول
چیقه بیلور .

میزان ایسه حرکتاریک مسسولیتدن قچانلردن
مکن مرابه اوزاق بولتیق ایسته دیکمی کوشتره گلشدر .
سعید پاشانک مظل اولان ماضیسنی بز اونه دن
برو ایدیرز . اولظلمات ایچنده قدر نقصانلر قباحتره
بلکنده دهابوکدر اوله بیلور ایسه ده جله سنده ایچتی
معین فاعلی موقنده قانش ، فضله اوله وق بومماوتی
و جارمزر بر وظیفه ماموریت و عبودیت مقارنده ایفا
ایتمه اعتقاد خالصنده بولنش اولدینی کی ، بصیرتجه
اجده ندن سوکره دخی یک جسدی صورتده نامت
ایلمش ایدی . کندوسی حمیت وطن پرورانه اصحابندن
اولوب باخصوص شونداقی فوق العاده بوسورنده انظار
اولتان مسای ایه ملککنک احیایی امل بوزندن ابرواق
وجود ایدیکمی جهته اشجو ایکی قاتلی غیرینک نتایجته
اولان علاقه سی جهته آتاریق القشلاق ایه بر ارامتانی ده
تشویق و تحریک ایچون کندوسنه ماضی بی اونودیشمزی
کوسترمکدن ایورنی بوله مدق .

چونکه دولتک بوله بحرانی زماننده آز جوق
قائده حتی سرود بر منبیدن جاری اولسه یته مقبوله
اولق اقتضا ایدر فکرکنده بز .

ایشته شوه مالماره مینی عمر وموقیته خلاصانه ده
ایندیکمز سعید پاشا حضرت تلی انکلتزه سفارت خانه سه
فراراً التجا ایلمش ایدی .

شو التیجاسنک بالخاصه تعقیب ایدیکمز آمال ملیه
مزمک بر آن اول حصوله گلسته لزوم اولدینی بارلاق بر
صورتده اعلان بولنده کلی خدمتی اولدینی جهته اساسه
متشکرز . فقط برطاق مسکن وخصفی نروط ایه
عودت ایلسنی حسن تاول ایتمک مکن اولدیشنه بناء
نهایت درجه ده قضیح ایلمک ایچون تردد ایتمه بز .

التیجا ایتمدن اول اوجه دوشومنی لازم ایدی .
زیرا حرکتی وقوعات عظیمه دن بری اوله جتی اشکدر
ایدی . لکن لوجرکتی اختیار ایشدن سوکره نیت
اصلیه سنده ظاهر اولسون نیت و ممانت کوسه تروپ
باخارجه کچمک ، یا خود هیچ اولزسه جبرا تسلیمته
قدر اوغراشقی لازم ایدی .

حرکتنک طیش بوزی بوسورنله قدرتی تخریل
ایندی . ایچ بوزیه کلنجه الک نماز اعلان اولتان بر رکنی
دولتک (روییقون) ی تجاوزده بیله وطن و ملت سی حساب
قائده سنی عاله اعلان ایتمک طریقله بالکر کنده بی ذاتجه
محوا ایتمکله قالیوب اساساً عثایلینی بیله اغشیر صورتده
جرجه دار ایلمش اولدی .

بوندن سوکره « الله تقصیراتی عفو بیورسون » ده
سی کایفدر .
ذات شاهانه به آونه قدر خیلی « خدمات حیدیه »
ده بولنش ایدی . بوقفه کی اک اعلاسی اولدی .
یقینه صدر اعظم اولورسه تعجب ایده جسک
تزدکلز .

فرقه منرك خط حركتى

« عثمانى اتحاد و ترقى جمعى » نك افكار و آمانته اشتراك ايتيه چك بر عثمانى تصور ايدمه ميز . شوق افاده ايتديكن وقت صتمده قدم كدب ايتش خفيه لرى بيله مستتتا طوبىوروز .

زيرادولتلك سلامت و سعادتى ارزو ايتسا مكه جرات ايدمه بيله چك بالكر بر شعضى بيلوروز .

فقط جيمتشدنلى راستباد نختده ازلنكده اولان و طنمزده بر آره بيله كه ودا اتفاق آرا ايله متمم بر پروغرام « خط حركت » تنظيمه هنوز موفق اوله مامشدر . مع ما فيه اركانى كرك احوال حاضرمنى قئيجهده ، كرك امال مستقبلك اوانعى تيمنده متقدردلر .

اسول حاضرمنى قبول ايتسا مكه اختلاف منصور حكملدر . معقول و مشروع و بوكونكى مزاج مملكته موافق حريت و حقوقك جمله سنى استحصال ايتك

ترومى دركاردر . بعضى قهرمانده اختلاف ايتك احتالى وارنده مدنى مالك هر طرفه نظرنا بوده يك طبيى اولدينى جهته ايتيه حائز دكلدر . بالمكس فرقه افراد و اركانك جوهر فخرى استعمال ايتدك لرينه شاهددر .

بواساره مستندا جيمتسرك حركات آتية ايجون اخذ ايدمه بيله چكى پروغرامك پروزمى اولقى اوزره « ميزان » بوياده اولان فكر مخصوصى نظار اخوانه صرضنى وجيهدن بيلور . اخوانز قبول و يا عدم قبوله اختيار تدرز . باليكسن ايتكىنى تقدرده شان قبول كوردم كبرى نقطه لرى تدقيقا و فكر لرجه فصل اوله چقى نصير بجا بيان كيمت ايتيليدر لر . فكر لر بى زده قبول ايدمه بيلوروز . زير ايج برين منقمت ذاتيه مربوط عتاد و اسرارده مغلوب اولوبو جمله من قدا كارانه ابراز شعيرت ايله عز و وطنى اوزر ايش اولدينى فلاكتدن تقور قارمه حصر سماعى ايدىوروز .

(۱) — وطنز سلطنت و خلافت اعتبار بيله شكل اساسى سنده هيچ برتيله اوغرامه جقدر .

(۲) — سلطنت و خلافتك خاندان آل عثمانك بوياتى نختنده بولمى شرطدر .

شوايكى اساس قطنى ولايتنير اولوب كرك دولدن خلافتى آيرمقى فكرنده بولنانلر ، كركسه عثمانى ستاندىنى حكومتدن محروم ايتسا تانار شمدىكى ظلم و استبداد اربايندن ده ايزوك وطن دشمنى عهد ايديله چكدر .

فقط اصول وراثت تصديه محتاجدر . هر برده اولدينى كى زده دىنى حكومتك بدران اولاده انتقال ايتسى لازمدر . بونك ايجون قرعه شرعيه به مراجعت اولونلى . لكن هر حاله رشاد افندى حضرتلر نك بورتانرته خلى گسالى . زيرا اون طقوز سندهن برو تصديق اولوش بر حقدر .

(۳) — اصول اداره دولت مشورت و مشروطيته مستند اوله چقى و اداره شخصيه و صكفيه اجراسى احتالندن قورتاريله جقدر . مطبوعات حريقى مشروطيت اصولى اكل ايدن اسباب اساسيه دن صاييله جقدر . بوماده نك اساننده اختلاف جائز دكلدر .

فقط مشروطيتى تامين ايدمه چك تشكيلات و مؤسسات نوع اعتبار بيله چوق مباحثه و مناقشه بى موجب نقطه لرى حاويدر .

اخوان بومستله بى تدقيق ايتسى و فكر لر بى بيلديرملى دورلر .

(ميزان) كله چك نسخكرك برنده كندى فكر مخصوصى ابروجيه بيلديره چك و محدود مشروطيته و واقف ايتك آماده بولنديشك اسبابى ايصاح ايدمه چكدر . ايتكار مخالفه بى دى ستونلر بيه درجه مسارت ايدمه چكدر . زيرا (ميزان) ك حقيقت چوقلندن بشقه بر مسلكى بو قدر و اوله من .

شوقدر كه حركات و تشكبات آتية منرك باشلجه زمينى بولان بوماده نك بركون اول تحت قراره ايتنى و ايتكىن اكاژيته تابع اولسيه اتفاق حاصل اولسى لازمدر . عكسى حالده عليهمزه قوللاييله بيله چك ايتك بيوك سلاح مقامه كجه بيلور .

(۴) — بالجله عثمانى حقوق و وظائفده قطعا مساويدر . دولت قوانينك احكامى اعتبار بيله هيچ بر استتتا نيموز اولتية جقدر . اراضى و قفيه و املاك سنيه دىنى تكليف نظاميه دولته كلياً تابع اوله چقدر .

چونكه واضح قانون عد اولسان بادشاه احكامته رعائنده نمونه امتثال اولقى شرفى قزانمه ايتنيه چكى كى ذاتاً وقف دىنى مال مشروع اوزره اجرا اولنسه بيله چكندن برينك ترلا سندن آله بى اون كيله بدايك اون ده « مالمشروعى » اولوبو عشر خارچدر . كذا ترلا نك املاك و ساثره و بركولى ترلا صاحب ظاهر نك قفيله غائب ايديله من .

(۵) — بالجله امنيازات موقدر و اعطاسى مطلق منافع عموميه مملكته مستند اوله جقدر . امتياز لر آتونيم شركتله و بر بيله چكى كى اختراع برانى و خدمت مكافآتى مقامنده اصول نظاميه دائره سنده اشخاصه دىنى و بر بيله بيله چكدر .

(۶) — بادشاهك امور دولت ايله اشتغال و اختلاطنه واسطه صدر اعظمدر . وكلاوما مورين اراده سنيه ايله عزل و نصب اولتورلر ايسه ده بالجله ارادات صدر اعظمك عرض و استيذانى اوزرينه صادر اولقى ايجاب ادوب استيدانسر اراده نك حكى اوليه جقدر .

(۷) — وكلا اداره دولتى تشكيل ايدن دو اثر عاليه رؤسائى ، سفرا ، ولاة كى سركلرده بولنانلر بى تبديل و ايعا خصوصنده صدر اعظم مختار ايسه ده ساثر ما مورين و خدام دولتك نصب و ترفيلى اصول و نظامات دائره سنده ايعاى وظيفه ايدمه چك بر هيت مخصوصه نك رأى و تشيسته

و استوار له جقدر

(۸) — رتبه مقام و مامور بيه منحصر در . (۹) — نشان رتبى عسكريه كى قدم و اهلقى كوزنمكه ما مور اولان بر هيت مخصوصه نك راي و تشيسته بيله بيلور اجنبى لره و بريانلر مستتا اولوب بوياده صدر اعظم ايجاب ايدنلر ك اركنده مسئوليتى در عهده ايدمه چكدر .

(۱۰) — لسان رسميدن بك ، افندى ، پاشا كى يا خود عزتلو سعادتو دولتو كى اقبال قابيلره جقدر . فلان اوغلى ، فلان زاده ، فلانلى بولنديكى مختصلمه عسكري ايسه رتبه سنى ملكى ايسه دىنى مامور بى ناطق اولان عنوانلر علاوه اولتور . مثلاً فولادغاسى ، ميرلوا ، مشير قهرمان اوغلى احمد ، يا خودمير ، نظارت كنجو بيمبى ، محصكسه زينبى ، سفير كير ، وكلساق اقرموى ، مودج ، و يا خود قضا لولا ، ولايت نايبى الايتلى زاده عقرب نقاب اوله جقدر . افندى لقي ، شهزاده لره مخصوص اوله لرى قاه جقدر .

اصل رتبا قبول و اوار قنده ذكر اوله چقى اسما رتون قائله سته مخصوص اولان عنوان مشتكر در . قره عثمان اوغلى حساب ايتدى . اقره وى جواب وره مدى ، الايتلى زاده حكيم ايتدى بولنده استمال اوله جقدر .

چونكه بوالقاب مستلمى ، رذالته وار شدر . گورچى كوله سى نيغو احمد انا ياد اولتور . اوغلى محمد قائله جراح اولوب از جله جرنالرى سايه سنده قابدينى اولى رتبه سنك اخذ بى مبن اراده سنيه ده « خلفاى متحنين » سندن سعادتو محمد سراج الدين بك افندى حضرتلر بيله

مثالو مسخره لغار صرف ميدان و بيلور . (۱۱) — بالجله خزينه تاثيراتى منافع عموميه اساسنه مستند اوله جقدر . سته جاريه طرفه سته آتية بودجه سى تنظيم و مجلس وكلا ايله مجلس مشورت طرفلر لادن تصديق اوله رقى اراده سى استحصال اولتد قندن سركوره اكمامى قوانين اساسيه احكامى راده سنده مستير و ديكر بودجه قانونك نظاما نشر سته قدر لايتسيير اولقى اوزره سته جديده مالىه حلول ايتز دن اوله نشر ايديله چكدر .

بودجه قانوننده تخصصات سنيه دن بنا ايله بالجله مصارف و تخصصات بر تفصيل بيان و ايصاح ايدلش بولملى كه واردات دولت ايله جهت تناسبى هر كس طرفدن تصديق اوته بياسون .

بودجه قانوننده تعيين و تخمين ايديله ماش اولان مصارف ضروريه بودجه سى تنظيم ايدن مقاماتدن كچه رك ذيل قانون مقامنده علاوه اولتيلدر . حاصلى مكلفين كندولر ندىن ائتان اقبه نك صورت صرفه مطلع اوله لرى و بركو اعطاسه من سنا افغاره نظريه باقندن قورتار لميدر .

(۱۲) — مطبوعات خرد و بالكر حاكمه تا بسنده ايتقى دولت عليه نك اساسا وجود و قيسى ايله مجاوزات ناموس و حقوقك سنانه دن طولاىى متعقب اولتورلر .

درستك قاسمى عليهنده قم استعمال ايدنلر قانوناعمالك محروسده غزته نمر ايدم بيلمك حقتدن محروم ايدمه بيلورلر . لسكن بشقه قبا حشره مقابل جزا تنصينات اعطاسى اساسه مستند اوله جقدر . بوجزاي تقدى مقدارى كليجه اوله جقدر . اعلام صدورندن اوج كون مسوكره تضمينات جزائنه اعطا اولنديقى تقدريده اعطاسته قدر مسئولى حيس اولور . بولندن ايرلى به كلان محوسيت بيش سني مجاوز ايدم من .

(۱۳) — دولتك قاسى و جميتك حنورى اعتباريله محسرومهاك اولان نشر يانده مصلحه جي دخى صاحب اترك دوچار اولسي لازم كلان مجازات ايله ايروجه جزا ندير ياور .

(۱۴) — اداپ عموميه فلا وعلنا مجاوز ودياقي قصدا محقر ايدنلر دخى اسايشك اخلا له قصد ايدنلر ايله سيان طوتيلور لر .

(۱۵) — تحصيل جاني واعداديه مکتب لرينه قدر مجبور دير . دولت اجرته اكل تحصيل ايتك ايستيانلر دن هيچ بري رد ايتسا مكل اوزره درجه كفايه ده مكاتب عاليه تاسيس ايدم جقدر .

(۱۶) — مقام خلافة كچسي ملحوظ اولان شهزاده لرك تحصيللري ايجون ايروجه بر اصولرسي اخذ اوله جقي . تحصيل علوم والسندن بشقه امورده مستخدماي و دور عالم سياحتي كي فكر لرني تنوير ايدم جك تمايرديرع اولتبه بيقدر .

(۱۷) — اسارت قطعا ممنوعه . ممالك محروسه به يافتى باسمة قنه برسير حریت انسانيه سني اکتساب ايلمش اولور . بوكا بنا سري ايا بونجه جاري اولان تزوج اصولي رفيع ايدوب شهزادگان حضرتانك تاهلارنده كفو كوزمه يله جقدر اصلى نسلي ويا نكاحي معلوم اوليانلر دن دنيا به كلنلر شهزاده لك حقوق و عنوانته مالك اوله سار .

(۱۸) — آداب و ستوريت شرعيه داخلمده اوله رق نسوان حقوق عموميه مدنیه اکتساب ايدر . برقادين قوانين عموميه ده تحديد ايدنلر خصوصيات مستثنا طولنديقى حالده وليستدن بشقه نك اوكتسده حرکات و سكتاتندن مسئول اوله من . فقط و نيسي قانونك پر مش اولديقى حقوق عموميه دن برقاديني محروم ايدرسه مسئول اولور . غير رشيدا اولانلر حقتده نظام مخصوص احكامت رعایت اولور . تحصيل مجبور يده قادنياره داخيلر .

(۱۹) — سياسي عمومى شواصلا حالك اجرانه تقدم ايدم جك اجرا ايتك برنجيار ندين اوله جقدر .

(۲۰) — كرك و قوعات حاضرده و كرك اسباب سائر دن طولاي عناصر مختلفه عتايه آرسنده حاصل اولمش اولان برونك ازاله سي و برونك اولادينه ياييش

براشوت و حسن معاشرتك اعادهمي جمعتمز به برنجسي درجه آمال مليه دن صايبه جقدر .

(۲۱) — دولتك تشكيلاتيله عتاييلرك حقوق و وظائف مدنلر لرينه عائد اولوب يالده صورت تمدنلري سبقت ايتيان في ۷ ذى الحجه ۹۳ تاريخلو قانون اساسييك احكامي نساها باقي و جاري اوله جقدر .

﴿ مع الكراهه برقاچ سوز ﴾

« النيل » غزتمسي حقتده مجاوزده بولنق ايسته مش . لسكن قصور اوله رق طاغستانده طوغش اوله بيمز دن بشقه برخي بوله ماش ابتدا نزل كارانه نيمدن بشقه بر جواب خاطر يمه كدى . چونكه هيت نحر بر يه سني سايه خلافت و شريعتده ترك كرد . چركس و سائر نهك هيچ بر فرق مليري اولديقى بيلميان و حسن البصري و يا بلال الحبشي حضرتاني كي مهاجر لرك اهل سنت و جماعت عتندمه قريشك ار كاندن متلا اوجوه دن دها مقبول طولنديقى ايستميان خارجلر دن مركب اولديقه حكم ايتدك .

مؤخر « النيل » غزتمسك بزم ظن ايتديكز كي متلا منبع نيم و فيوضات كونا كون اولان نيل مباركده چوروك ايله جامور دن بشقه برخي سبه ميان قسيير البصر لرك اثرى اولوب شبيخ ابو الهسدى اقدى حضرتلري كي مزر حيدريك ارگان عظامندن بزات رشادت سمالك سروح افكار لر دن اولوب حتى اوتد دن برو و غيرت و حيميزي « آفتشلايانلرك اولك سرور لنده بولنان حسن حسنى باشانك قلم بليقدن آتسدلديقى خير و دربار . بوكا احتمال ويره مديكز دن ايتانق ايسته مدك . اثبات ايتديلر . بزده حيرت و اكراهه مستغرقا شاشه قالدق .

حسن حسنى پاشا شمدى به قدر بزم فكلر و غيرتمزي آفتشلايانلرك برنجيار ندين اولوب بزى مصره قاچير منى و عد ايلمش و ايشه تشبث ايلمش ايتك . ايكي احتمال دن بري : يا حسن حسنى پاشا او وقت جدى سوييلور ايدى و نم مصره النجا ايتكلكسى تسهيل ايدم جك ايدى .

يا خود جدى ككدى و بينى الدانه رق حكومه تسليم و محومه قصد ايله جك ايدى .

بوايكي احتمال دن هر هانكسنى انتخاب و ترجيح ايدم جك اولور سق حيرت و دهشتدن لر ناك اولماق الدن كلز .

اكر منافق ايدوب بى تسليم ايتكي قوردي ايشه بو قدر علمه ، كورديكي بو قدر لطف و عاطفت و انسانيته ، كندوسك حقيقه بيلديكي و سنا ايتديكي غيبت مليه مه

رغماً بويه بر آفتلق نضل اختيار اولنه بيلور ، بوق ، اكر او وقت جدى اولوب ، مؤخر آقدهم كي فكر بى ككشدردي ايشه ممجزه نوبعدن اولان بوتيدك شاق شبيخ ابو الهسدى اقدىيك « آثار مرشده » لر يه سني « بوقسه باشلق عنوانك نتايج و طبيعه » سه مى حمل ايتك ايجاب ايدم چكنى كندوسندن استيفاض ايلرز . زيرا ايجنده بيلمك شايان بر حمت خفيه مكنومدر

اعلان

{ میزان } مزم شمدليك خارجي و داخلي

پولتيقه حوادثى و اوراق حوادث و اوراق

و مكاتيب و فنون و ادبيات بجزلر ينى ستور لرينه

ادخال ايتيور . سبي پر و غرامنى تبديل ايلمش

اولسته بولنوب مواد شاتك چوقلمنه و اهميت

فوق العاده لر يه مستندر در . امكان مساعده

ايتدك { میزان } لك شكلى و ترتيب اصليسته

يله رعایت ايدم چكته شهبه بيورلسون :

فضله اوله رق { میزان } سابقى وجهه

تطيلره او غرامق ايسته مديكندن بك يقين

اولديقه شهبه سى اولميان حریت دور نيك ممالك

محروسه بي شريفنه قدر نشرينه سسكته كليبه

جك اولان مصر قطعه مباركه سنده چيتمه دوام

ايدم جكدر .

﴿ اخطار ﴾

بونسخه بجانا كوندريلور . ديكر نسخه

لر ايقيق طالب اولان ذواته تقديم اولشه

جقدر

﴿ محررى ﴾

﴿ محمد مراد ﴾

نسخہ سی (۱۰) پارہ ۱۰

سنہ ۱۰ ہجری ۱۰۰۰ ...

ہر کون نشر اونور

میلہ

اپوالسعود بادہ سنہ ۷۲ ...

کوندیلان اودافک درج ...

غزتمر نامہ کلجک اوزاق ...

سعادت و سلامت وطن و ملت خدمت غرضندہ بولان غنائلیر ایچون صحیفہ لرمن آچقدر

جناب فیاض لایزال دھور و اعصار دوران ابتدیکہ شرف ادرا کلمہ مباحی اولدیمیز

قارئین کرام حضراتہ خطاب واجب

برہفتہ مقدم غزتمہ ستونلرندہ کوریلان و یاخود عوام و خصوصاً آغزندن

بوگون او خطاب نقصانی و قوف و تراکت صانییور

برہفتہ مقدم جسم جسم دولتک بعض محفلرندہ سزمن حاله و ارمش برمرضک

دزمانک علی الاعلاسی حدود داخلندہ

برہفتہ مقدم عیالی وجود مقدسک رأس نجیبی اعضاسنک حال و شانندن

دوون ابله بوگونک مسابنتی حقیقہ تصور ابدہ ییلمک ایچون

قانون اساسی امتلرک حججت رشد و بلوغ غزیردیر

بو بله برحیبت مختاری بد استحقاق قرینہ آلهوق مثلا تطلیات غیریمن

اوتوز سنہ مقدم یاشنه بولہ برحال گلش و اوتوز سنہ مدنہ

شرف بخش اولان عفو عمومی بله قریان غیورلرہ باب حربینک

شائردق دیبوروز، چونکہ بزم کتمہ معلومات ذاتیہ منہ

برحقہ مالک اولوق شرف کیسہ بدہا و یرلرک ایچون عادت اہ واقع اولمیشدیر

بر نظارت اوکنده مجمع ابله بادشاهہ تحمیدات و تنویر افکارک مدارا تمنی

يك كوزل برشي اوله بيلير . فقط مدير اداره يي جاده قدر اينديروب تخليفه قالمشقى بالكي حدى تجاوز دكل ، حتى كندی حقی آياقلا آلتنه آلمدر . چونكه شوحيب ه واپتيز ه مراسمي حسن تأويل ايدي بيلمك ايجون هيچ اولمزه مظهر توجيه اولانك اورياه راز اولسون لايق اولسي شرط ايدي .

بوکي تجاوز لرك سترى ايجون آنره اجابت ايله مقابله ايدن سر سملرك وظيفه ناشناسقلرى بيله كفايت ايدمى .

استانبول سوقا قارنده فلان ايستز ، بريکني ايسه ميژ کي باب دولته آوازه حواله سي دورى ايله دور حاضر حريت آره سنده بز لمن ايديوردق که از جمله تنظييات خيره ايله بيگجى اوجانگك العاسي مثلاً برسد سيد موجود در و خفاك و كالت شرعيه سي حائز ميونلرك واسطه سيله كافه امور دولتك قنيتي كهي برحقه ناكلت آرق خير و شرک تبينه هرايكسي كندی محافل مخصوصه ليه ارجاع ايجون كافيدر .

تاريخ عثماني بحيفه زنده اوزر لردن شوبله جه كوز بيگيريلر ايكن بيله قلوب حيت دلجون ايدن (ايسه ميوز) آتق مزينك خنى واجي و ياخود تراشلي راشمى كيسه لره معلقاً غرت چارسونه تليقه قدر وارد ايدنه نظرأ بو يولده دخي غرت مجاهد لرينك اولك سره سنده طن اينديكيز اوزومرك هر اصله بك توبده قالدنمى كوروب حيره مستغرق اولدق .

برده « حيات » و « حريت » بشره بدلنك و كتيه برقه بارونك ديكرينه قانقني ياخود بر صاحب امرك كفي موافق حربه سنده بولسته مقابل شو دور حقوق و مدنيتده انجباب فعل و نظاييه مستد بر تعقيب عدلي و احكام صريحه قانونيه مستد برقرار واضح درجه سنده قدر واصل اولش بولتني بك طيبي كورمك ذهابنده بولنديمى حالده بوكون مع التأسف اومر فنده دخي بك باكش بوله صابش اولديمى اعترافه مجبور اولوروز .

عزيز و قدوم قارلر يمه خطاباً صورارزكه صاقين شو غلبان آلاجه سنده مقصد غايه لرى قلب حيتدن يشقه برجهته مربوط ساخته بوياق موجود اولسون ؟ چونكه شرق و غربده امثال لرى كچن بوکي عوام غلبان لردنه اصحاب غرت و حيت زمره سنده شد كاللرى التحقاي ايدمى تحريكانده اولك اياق اولد لرى كوريله كشد . بوه بك طيبيدر . شرعاً و اصلاً بكوچود اولان دولت و ملت عثمانيه نك آهنگ حيات و حركاتي دوني كونه قدر كچم اخلاص ايدبور ايدى ؟ خفيه نام مستكره ني آلان ايت سور يارى دكي ؟ املك برات حريتي سبي ايله معاش سر كيرى بير تايوب اجراى خيانتدن منع اولندقلرني ، مقدار لرينك ندره باغ اولديني ، بالكي قنيتش و ترصدده دكل ، بالخاصه تحريك و نشوبنده ملكه كسب ايتدكلرني اويجه تفكر ايدر و معاش و موقه لرينك اعاده سي امكاني نهيه متوقف اولديني حقبيله دوشونوره كز ايدمى لرمزه اشتراك اجه ملكه كز دن كيز .

زيرا كه فوران شكراني تحريك و تشديد ايله هدف آشيرمق و اصحاب همي اور كودوب احسانلرني اينكجي دفعه اوله رق تزع ايتديرمك و برهفته اولكي مقام مفسد نلر يه تكرر بر اشمك قصد فاسد لرى بكد خنى اولسه كر كدر .

بنامه عليه ميزان خالص الجناك ارباب غرت و حيتك وظيفه وطن پرورانه ليه شمديك حواله ايدمى خطبه شورده :

تمكين ، بصيرت ، اعتدال ، على الخصوص سوقاق نمايش لردن اجتاب ، ايشه پارايه حق آدملرك مجلس ميوانه سوق اسبابك استحضار يه كال سكوتنه شمدين بدا و مباشرت ، حسيانك جوشونلني ضبط ايديله بوب آنك ندای غيرته تخفيفه لزوم وارد اوتجه ايك مناسب محل و صورتده « پادشاهم چوق پشا » شكله حصر اجهك غرت و منات ، اجراء ات اداره قطعا قاريشامق ، بو يابده فضله بولسز ليق كورونجه حر بولان مطروعه مراجمت ايله اكنفا اجهك .

بوكون حدمآ تم حمدا سن رشده وصولرى رسماً اعلان اولنش هيات اجناعيه مدنیه زمزه چيله سه داخل اولدق . ماشينرك اوكنه ايك مستحسن صورتده برده چكدي .

كرچه اوبرده نك آرقه سنده بك چوق عبرت آميز واضطراب انكيز شيلر موجود ايسه ده انلرى حريت و سعادت ترك زكاي اوله رلق اونومغه مسارعت اچلي بز بوفدا كارلق بزه منحصراً كددر . سرتاج ائها جهرك بو يابده كي فدا كارلني دهايو كدر .

كرچه بز مقدر و مظالم ايدك ، بك چوق چيله لر چكديك ، قلب حيتمز اضطراب باريله قابلايدى . فقط وطنك نيك و بددن متأر اولفه مستمد بر قلبه بالكي بز مالك دكلر . حريت بخش پادشاهم اقدمن حضرت لرى عني قلبه و عني استفاده بز دن بيله بك چوق فضله اوله رق مال كدر . بز بوكون وطنك بر كوشه سنده محدود بر وظيفه ايله مكلف . اجداد مرك هر يري يشقه بر موقع و صنعتده بولنديني كچي اخلاق ترك دائره غرت لرى دخي معين دكلر .

حال بوكه پادشاه سلامت اكنشاء اقدمن حضرت لرى غصه لردن برو اجداد لردن موروث و خير اخلاق لره دور و تسليمي مشروط بر وديمه مقدسه بك حفظ و صيانتله مكلف ددرل . امثالي مكلفته مالك اولان ذم داران جهانك حيات و هميشه لرنده وظائف رسميله لرى ايله مشاغل خصوصيه يتيه لره تقريبي ايندكلرى اوقات اعتباريله قاس يابه حق اولورسقى كزرت مشاغل و بنا عليه وفرت تأثر ان لردن طولاني مضطرب اولمقدن كندمى قورنارمه بز .

ارباب شر بوزدن كره بز بوليك مضرر ايدك ، سوزده حضور و راجلني نايمنه مأمور اولان ان لردن عيا پادشاهم متبرر دكي ايدى ؟ بو يابده حقيقت حاله طوغرى رفع انظار تحري ايدمى اولورسقى ان لردن چكديكي عذاب املك درجه مدهشمى

انظار حيرتمزه چاره برق كندی ضرر واضطر ايلر منى حساب و مقايسه دن تأدب اجهك مجبورى اوكنده قالدنمى كوروروز .

رجال و مأمورين نكاسلارى ايله اقتدار سز لقلرى كره حسيات تخيه منى تحريك ايدوب طورور ايدى . او حسيات سر كاره اولوق حسييله ، بالمله اطرد سز لقلر يه هدف اولان موكلك بو يابده كي حسيات كونا كوتيله قابل قيا سيدر ؟

احسان بيوريلان دور جديد حريت و معدلده وطن عزيزك بستون ياره لرى التيام بزير اوله رق قلوب ترك سكوتى غودت ايدر و ماضي اوكنه چكيدان برده نك آرقه سنده نهلر موجود اولديني ندرنجماً اونوديلور ، فقط آرقه سنده كيلر خار طرن اوزاقلا . شذقه يه او برده اوستنده انظار منزه كيندكيه پارلا . منه دوام ايدن بر طاقم خطوط و اوقام بيسا اولنه باشلاز .

او خطوط و اوقامه چشم طرفه كترانه من بوكون ه قانون اساسينك املك نشرى : ۷ ذى الحججه سنه ۱۲۹۳

اينكجي دفعه احكامنك تطبيق : ۲۵ جمادى الاخر سنه ۱۳۲۶

مفهومندن يشقه برشي كورمه بيلور . فقط يارين ايسر ايسه من هر ايكي عبارتله انلر يه « املك نشرى : سلطان عبدالحميد خان ، مجددي : سلطان عبدالحميد خان ، حق صريحى تسليم اجهك مجبور اولوروز . اكر بصيرتميز بوندى فضله برحق شناسلق اظهار دن عاجز قاليرسه بزى تعقيب ايدمى جك اولان بيطرف مؤرخلر بالاده مصور اولان (استبداد) مجرمونك وصايتله لايق كوروش اولان طفوليتمى عنقه سيله ايضاح ايدمى بونون شان و شرفي ذات ملوكانه نك آثار چيله سي بحيفه سنده نقش ايلر .

بوى دخي مدقق قارلر مرك تقدير لره خاصه توديع ايدبوروز .

وطن عزيز من جهانده هيچ بره نك ايله قابل قياس دكلر . غرب مدنيتك هر طرفه عينا تطبيقمكن اولان بر تدبير مصيب حكمتتمزه حين ادخالنده مقدس و محترم ماضيرك شان و شرفي جاهلانه و تقليد كارانه تجاوز لردن قايه ايدمى بيلمك اوزره مطلقاً داعي نمدل كوريلور . چونكه اس مديتمز دين ، دولت ، ملت ناملرى آلتنه تحيم ايدن بر واحد نك و مقدسدر . تقدير و تعديل قبول ايجر اولان اوكل ملينك حقوق و امتيازاي مصون قيليمان هيچ بر تدبير وجود عثماني ايله امتزاج ايدمى .

كچوك بر عثريت هيشتدن بدا و مباشرته قلععات نلته به سايبان بر دولت مظهره مرتبه اولاسنه و اصل اوله بيلمش و آلى بوز سنه امتداد ايدوب شو اوزون بوليدنك سرور و اكادري ، رهبر نظر بيكر مقام جلبنده لكسز و سكته سز ثابت همت و جلادت اولان

برنگ خاندان جلیل الشنوان ایله بکوجود اوله رق کیرمش جهانده دیکر برمنلی موجود دکدر . شوماتیاز مخصوصمزلک قیستی حقیقه قدر وهر نوع خلقدن ائی وقایه ایتکجه جهد ایتلی بز . چونکه سلامت آتیهمس مستقل اکا سر بو طدر .

عائیه ذاتیه سنک دائره سنی ذهنا تحری ایدن بر عثمائی وطنک محیط بولندی قی حدوده قدر واصل اولور . وطنک شکل جسمنی در خاطر ایتدیگی آنلرنده دخی مطلقا پادشاهنک شکل نمیننی کوز اوکنه کتیرر . « دولت » و « پادشاه » الفاظ جلیله سندن تحرید ایدلش « ملت » و « امت » لفظلری عموماً کولی نعمت قناعت خصائی اولان بر عثمائی کویلو سنک نظر نده باشخی قویوش بر بنده ای صابی مئاه سنده قالیر . (دین) ک رفاقت قدسیه سنه ترفیق ایدلش « دولت » سوزی دخی قیسمی بلطامش بر عبادت کاهی آ کدیرر .

عثمانلیق موجودیت مدنی سنک شو اوچ جهله واحدک قدسیت و موازتی هر بر اثرش ضمنی و عیندن صیانت ایتک وظیفه سی بلطامه شو حریت ورشد دورونک ایلک هنکاملرنده هر وقتدن زیاده ارباب غیرت و صداقت ایچون و صیغه نمت و حیدر .

قانون اساسی سایه سعادتنده حریت ، مساوات ، اخوت نعمته نائل بیورلشز . بیورلری بتون معانی عیطله رله و کمال شکران و افتخار له قبول ایتهمز طبیعیدر . لکن دنیاده جالب ضرور بر شان تکمیل ایتدیران ماضی زله مثبت اولدینی اوزره اس مدنیتمز اوزاق و یا بقین تملره مؤسس ادیان و افکارک ایلدیر ترقی اولرلیته مانع تکمیل ایتدیران او و دیمة اسلیه مقام مخصوصنده ایشاده تکامل و تردد کوسترمه ملی بز .

جهانک هر طرفنده ایچتی سیلرجه آقیدیلان قائلر و سون دیریلان بیکرجه خاتمانلر بدلارله استحصال ایدله سلیش اولان بر نعمت عظمایه قریمه الهام صیغه پادشاهیدن اهدا اولفق صورت نایده سیکه حظلر بیورلشز ک قدری بر بیلیمز ایسک ، زاپونی کئی انتظار حریت عالمه بر معجزه اراهه ایتککمز انتظاره باشلامش اولان عالم مدنیته توجه ایدله بیکمز یوز ماسقه سنی تحری ایچون هانکی بون مارش لره مراجعته مجبور اوله جنمزی تفکر ایدیکز .

احسن بر صورتده مظهر اولدیمز اول نعمت حریت و بلوغی صیانت ایتک اوغورنده حیاتی بیله اسیر که مک عهد و میثاق مسافه وطن پرورانه سنده میزان هیبت تحری ریمی هیچ بر کیمسه حق و رحمانی ویرمک ایسته مز .

فقط نامامل بر میرانه وضع بد ایلمش بر غیر بالفک قافله شانانلرده ماسه دورمک و شیشه قیرمک کئی جاهلانله اسرافاتی قیلندن اوله رق آداب ملیت آهنکی اخلاص مستعد و انظار اغیارده نعمت مشکوره مذکورده اولان استحقاق قومی مزه شبه و تردد لری جالب و نایجل آواز لره اورتیه به چچان فالصو جیره دائره ادب و سلامتی اراهه ایتک وظیفه حیثنده دخی اصلا تکامل ایدمه یز .

چونکه او وظیفه بسله من دن برو تعقیب ایتدیکنز مسلک مزلک اقتضای اولدقمن بشقه شان ماضی ایله سلامت استقبال زکده ایچایدرد .

غزته صاحبی و باش عموری محمد مراد

آچیق بخاره

اتحاد و ترقی جمعیت عثمانیسی ریاست علیهمه ... اقدام ...

معلوم عالییری بیوریلان شروط و احوالده واقع اولان عودت عاجزانم اوزر بنه ، بود قسه شرف ظهور ایدن احوال حاضره نجات بخشانک احدائی نزد جلیل جناب پادشاهیده اساساً تقرر ایتش و چی اشبو طافت وطن پرورانه حضرت خلافت بناهی به مقدمه جلیله اولفق اوزره عفو عمومی قسی سرای هایون ملوکانه دن اسولی وجهله دواتر عاده سنه تبلیغ بیورلشز ایکن کرک اشبو مقدمه نیک و کرک ائی تعقیب ایدله چک اولان دیسکر آثار جلیله نیک کیملرک تبصیرکارانه اهانتلری سایه سنده کری قالدینی البته قیودات هر کزیه صحیفه لریته کیرلمشدر .

مقصد عاجزانم سکونتنک بر ذوقه مقدم عودتندن بشقه ارتق بر احتیاجی قائلمش اولان شو عبد سعید امت ایلمنده اوشانلرک اسملری افشا ایتکدن یک بیدردر و وقت مرهونه انتظافاً بونک بویه اولسی یک طبیعیدره چونکه ولو اول نعمت دشمنلری حقدنه غلیان حساب ایله آغز دن قاپچیریلان قشله بر سوزک شو صحرای شکرانک نورانیته قاریندیرلشز تحویز ایدم . فکر عالییرلری ده ایشده بومر کزده اولفق لازم کایر .

ینه معلوم عالییرلر که اول منحوت مداخله نیک نتیجه سی اوله رق اشغال ایتدیکم موقع عاریت صره سنده و طلب و رضای بنسکاهم خلافتده شورای دوله مأمور بیورلایم ایدمه عادت و جبهله واقع اولان تحلیف و سعیدن بشقه مجرد کندی رضامه عالمه و باغ و باغچه و دائره رسمیه امور جاریه سندن غیر بیوشی ایله مشغول اولسه چی حقدنه اک محترم مقامه سوز و برمش ایدم . قانون اساسی ایله عفو عمومی طبیی اوله رق او بئدی اوزرمدن دفع ایتش ایکن بونکله اکتفا ایتوب کچن بازار کونی غلنه عزیمتله ویریلان سوزک اعاده سنی استندا و موافقتی استحصال ایدم .

شوصورله حریت حرکتیه مالکنا اولدیم قیقه دن بو گونه قدر غزته ایشلری و مأموریتدن فک رابطه معامله سی ایله مشغول اوله رق اخوان غیرتدن بریله کور و شوب قوتوشومه و بوباده کی امر عالییری آناه وقت بوله مدم . بو کولرد ایشه هر وقتدن زیاده مشغول بولندیمدن شو صورت مراجعتی و امر لریه انتظاری ترجیح ایتدم . بود قیقه جمعیت محترمه نیک حق عاجزانه مده کی فکر و موافقتی نه مر کزده اولدینی طبیی بیسه لم .

انی بیلمک حق صریحه استناداً عرض واستندا ایلرم که صتوک اون بر سنه لک حرکات و سکنت عاجزانم ایجاب و موقمه واقضای ناموس و حیثیت موافق اولدینی نزد عالیارنده تبین ایدله احسان بیورله چی تبره ذمت مضطه سی نصل حسن قبوله مائل و خواهشکر ایسم نظامات خصوصیه جمعیت و آداب عمومیه مملکت احکامنه موافق اوله رق جمعیته ویریله چک حکم لردن وعادی توپخندن بدأ ایله اک آغیرینه قدر بالجلله محازاتی دخی عنی تسلیت ایله قبول ایدله کچی بشنأ سیان ایدره ک وقت محل ملاقاتی مین اوله چی جواب کر تانه لر سنک باریکی جمه کونی سماعت اونی کیمزدن اول سطحیه به تبلیغ همت بیورلشز انتظار ایلرم .

جوابک عدم ورودی نزد عاجزانم مده تبره ذمت مضطه سی مقصاته قائم اوله رق جمعیته قارشو دخی حریت حرکتی اعاده ایتش اوله چی .

شواست مجال عاجزانم اولان سبب اصلی یکانچه حسب الايجاب جمعیتدن افکارک و ازوان اختیار ایتدیکم صره ده هر درلو فدا کارانه حاضر بولفق ایله برابر هر چی بروقنده قضاخر کی برضغه مغلوباً کندی معرفت و موافقتلری ایشابه اساساً مآذون بولتیان جمعیتن نامه اوله رق شو کونلرده مهرلی مهر سز وه بوشوبه بایلیق و بویه موافق اولدق کئی نامحل عیاره لری حاوی سیار وثایب اعلانلر نشر اولتدیر .

ایکدن بری : یا جمعیت مزلک شکل اساسی تبدله اوغرامش ، یا خود جمعیت نامه برطاق بیباخیلر حسن و با سوء نیتله بوحر کته قیام ایتش دیکدر .

شو صوک ظلم ده اطلب اولدینی کئی جواب عالییرلرک وقت مینده کله سی دخی ائی کلیاً تأیید ایتش اوله چی جندن پارس و ماحققاتی شمه لری دیلندن سن زردن ۲۱ کانون اول سنه ۳۱۴ تاریخله و چوروزک خسولی برادر مزله اداره غایبه کوندر یوب نتیجه سی حقدنه هنوز بندلری نه معلومات و برلماش اولان استغفانامه ی کازلم ایکن عد ایله وینه شعبه ریسی صفتیه سایه عدالتوایه حساب شهر یارنده قانون اساسی نیک بخش ایتدیکی حق و دائره علینت داخلنده مذکور نشر ایتک منابهی تحری ایتک و ایجابیه کوره ایضای وظیفه ایله منک اوزره کندی مختاریله حکم اولایده امر و اراده حضرت من اله الامر کدر .

انضا مراد

خلاصانه بر قتی

یالکنز تاریخ عثمانیده دکل تاریخ عالم مدنیته بروقه مهمه کونی اولغله ممتاز و مجبل اولان توموزک اون بریمی کونه تصادف ایدن سکن جمه صاحبی اوتوز ایکی سنه دن بری طالب لیمز خواب غفلتدن او یاتونده المزه کچهرک تصادفاً او قودیمز غزته نیک بر طرفه صیقیشمش اولان اعلان رسمی جسمه نیک حیرتی موجب اولدی . اورویا جرماندی متفقاً

اوقوبانلارك كوزلى رشعله اميد ايله منور وضيادار اولقله برابر صدر اعظم پاشا حضرتلرى مقام عالي اجرايه كئيرن خط عالي هايونده ساددهجه ه فريد «پاشانك اتصالي وقوعه بنا مسند صدارت صداقتكزه ه ميني عهده كزه توجه واحسان اولمشدر جناب حق» «توفيقات سبحانيه مظهر بيوره آمين» بيورلش اولسى حسييله او اميد شعله سنك هسوز اوزاق ائقزده برتونشار اولديني فكري و يرديكندن او مبارك جمعه صباحده ملت نحيه عثانيه خيلي وقتدن بري كندينه اعتقاد ايتديريلان «بيدهي» و «نهمه لازم» اعتياددن فضله براستحال كوزمه مش ايدى. اوت و طندانلارم : بزعتانلارمك حجت رشيد و حري اولان او اعلان رسمنك غزته ستونلرند لايق كوريلان مرتبمى ايله قياقتي كورنلر وجود نازك حريتنك نه درجه به قدر حصيل اللرك تحت قهر وضظننه يولنديني و بواللردن فصل برتصادفه ميدان وطنه ، آغوش ملتله فرلاديني تقديرده زحمت چكمدنلر . بو اعلان رسى حرفياً شورد :

« تأسيس جليل جناب خلافت بناي اولان قانون اساسيه صورت تشكيلى بيان اولنان مجلس ميعونانك اجتماعه دعوت اولمنى شرف متعلق بيوريلان اراده سني حضرت خلافت بناي ايجاب عاليسندن بولنلش و حكم جليل بالجله ولايات شاهانه واليكلى ايله الوربه غير ملحقه متصرفلرنيه تبليغ قلمش اولقله اوراجعه قانون مذكوره مندرج صفاتي حائز اعضانك اتخابنك اجراسى . »

بو يله طامدن دوشركي يازيلان شو اعلان كندى شكل و قياقتي ايله كندينك بر فكر اخلاصه نسبتده هر كسى ترده ، درلو درلو مطالعاته سوق ايتندي ، بوقلوب حبيته ده ازدي ، ازدي ، لرزه نازك ايدى . بو يسه ايله درميان اولنان مطالعات كونا كون آره سنده اورته لق هيجانه و يرلك و بو صورتله بشقه رنگده دها بيوك حجمده بركله قايق اوزره سانسون مأمورلى طرفدن مذبلك اولهلق غزته لره و يرلش اولق احتمالي حشدهده بر مطالعه ايشتك . ينه طامدن دوشركي برقاچ كون اول ايران شاهي حضرتلرى طرفدن ايران پارلامنتوسنك طوبه طوبلدينه دارغزته ستونلرنيه كيرن حوادث شو مطالعهني ظاهر اولسون حق كوستوردي .

ايشته اعلانك شو صورتله تحرير و نشر ايدلسي له الحمد حسن صورتله حال طبيعيسنه عودت ايدن غلبان ماني موجب اولدى . تاخر ايدن و وكلاي فظام حضرتانك احتياط و بصيرتدن اداره مشروطه ايله هم آهنگ اولهلق مزيات و اوصافك جمله سنى حائز اوللرندن حقيقه حيتمند اولانلرى — نه صافلايم — در نحيه انديشه به سوق ايلان عفو عمومي كيتنده مظلون اولان تردد المباد بالله تعالى اوغلياني حد كجانه كئوره بيوردي . بركت و برسون و عمر شاهانه سنى حق مزداد ايلسون بو يله كى لطف

پادشاهي جريحه خون فشان منته حقيقه مؤثر بر مرهم اولدى . شمدي آرتق بالجله عثمانى و طندانلر مزك معلوميدركه قانون اساسى به ، مشروطيت اداره به ، ملت مجلسنه مالك اولقله مياهي و ممتروز اولان هر ملككته مستوليت وكلا وارد و بو يله مهند .

وكلالقي مقامي بعدما ايده قرق بيك كسكان بيك غروش معاش المقي ، اوغلي ، باهاسي ، دامادني ، قاش بدرني ، برادري ، برادر زاده سنى ، طورونى ، قائم برادري ، انشته سنى ، اخرتلكنك زوجهنى ، بونك جوجيني معتقسنك و با او طه لفاك زوجني رلشدرمك ايجون احداث اولنلش بر آرهنق ويا قهوه اوچاي مداوملرى ايجون صانلق ماهيتده اوليوسب ملت محترمه افرادينك سو كولو پادشاهز ائقزدم حضرتلرينك لطفاً بيورديكي « اولادزينك سادات و رفاهه » عايد مسائل و مواد ايله اشتغال ايلمك و بو يله ملت و كليلرنيه قارشو جواب و يرلك مكلفيني او كنده بولنديلرني ، دوللو باشلر حضراتى بيلملى ايدلر . تأسف اولتور كه بيه مديلر . فقط اميد ايده رزكه بيلمك لزومى بولدن فضله اخطار ايجون بزه مناسبت برانقزلر .

بو يله ملت عثانيه نك تاريخي ، حق كتابخانه علم ديتني تزيين ايده جك بر « وثيقه رسمة مليه نك » كسوة بريشانيله ايتيله قاييله علم طوبوانه آتلمسندن متولد حزن يك بيوك ودينيه امتالنسز اولان سروردن آرييه ميور . عيني ماده ده حزن ايله سرورك توأم برافلسي اولساى امور حضرتانك مشروطيت ادارهده كى كفايت و قوقولرينك معيارى عد اولنسه سزادر .

توجه صدارت امرندن البته مهم اولان «قانون ناسى» احساننك برخط عالي هايون ايله بر آلاى والا ايله طويل انداختى صورتيله اعلان تاريخيه قاريشان « دون » نك بر مفضرت مليه سى اوللى ايدى . بو مفضرت عثانيه نى حقيقه تاريخ استقلال ملته جوق كورمامل ايدى ؛ هيج دكله غزته لرك بر نحيه ستوي تزيين ايتك شرطيله شرف واقع اولهلق تباينات رسيمه مثلا شو طرزده اجرا ايدلى ايدى :

جانب جليل المناقب حضرت خلافت بناهيدن اولجه احسان بيوريلوب ملكتنك اول وقت تحقق ايدن قابليتي ايله متناسب اولماسنه ميني موقه مرعيتدن صرف نظر ايدنلش اولان قانون اساسينك شمدي به قدر كچن مدت ظرفنده سايه معارفوايه حضرت پادشاهيده قريه لره و ار نحيه به مکتبر تأسيس و كساد اولهلق تعمم ايدن معارف سايه سنده مطلوب اولان قابليتك حصول بولدينه نزد عايله قساعت كلكزه تكرار مرعيت احكامي خصوصنه مجلس وكلا قرايله بالاستيدان (اكر اوله ايسه) اراده سني حضرت بناي شرف متعلق بيورلش . . . الخ .

ايكى طرز افاده ار سنده كى فرق ايضاحه لزوم يوقدر صانوز . بوقطيله عطف اهميت ايتكدن مقصد اولياى امور وطنى اعاظدر . بعدما حال وقارلرينك مشروطيت اداره اساسه توافقي ايتيني كورمك آرزوسندن عبارتدر .

آردلرنده بو طرز نون اداره ايله وقوف و معلومات قدما برستانه سى ، ماضي سى هم آهنگ اوليايلى وار ايسه بونلرك عايله لرنيه قارشى اولان وقارلرني محافظه ايجون اولسون دوره استراحته كيرملى ينه كندى حيتلرندن بلكر ايسه ك ظن ايتمه زك باكلش بر حساب بايش اولهلم ؟

برملك حياتي نه ايله قائمدر

اقوام جاز و ملل همجوار حائز مزايى معنويه و جامع فضائل ماديه اولدقجه بر ملك اكتساب سطوت و شان وساحه تمدنه تأسيس نام و تقويم بيان ايتسي بر امر مستحيدر . طبيعت بشريه نك استعداد صفه تقويه ايده جك درين بر حسن فعاليت مستمره ، بر شوق مسعدت قاخره ايله مفظور اوليان بر قومه كثرث و كمندك ، وفرت و مسائل و وساطلك ، وسبت اراضينك ، مكنت و تزونك ، اسلحه نك و حتى سادهجه بر جسارت حيوانيه نك بيوك بر فائده سى اوله ميه جنى ملل جسيه عاطله نى على الاكثر اقوام صغيره ذكيه به كوردناده طوع و ايتاد ايتش و بصياده قوجه بر خطه نى اوقاقج بر خطا نتيجه سى اولهلق ايامل اضمحلال ايله مش اولان تاريخك شهادت عديده عادل سيله مئيدر . چونكه افراد ملته افكار عاليه القا ايده جك ، اونلرى افعال كز يده اجراسنده يكديكريله مسافقه به تحريض ايله جك ، حال موقوفيدنه اعتدال و احتياطي و عكس حالده صبر و ثباتى توصيه ايده جك اولان هب اوقوه معنويه و لهر فمادر .

بوكون سايه عاطفت حضرت خلافتنا ساييده حريت حرركات و افكاره آزادي كفتنار و مشاوره مالك بولنان ملت نحيه عثانيه دن بالجله حيمان و خير خواهاننك بلكلكلرى نى افراد قومدن هر يرينك وهله بين الناس كسب معروفيت و دفته صاحب شهرت اولق امل مذموميله صاغه صوله باب تعرضى كساد ايدرك داخل بيكي بيكي برطاق مسائل احداث ايتك صورتيله حكومت سنيه نى بوش بره اشغال ايتك دكل ، بلكه بالعكس تعقيب ايده جكلى طريق تعين ايدهرك منافع مشتركه دولت و ملك ايجاب ايتديكي بر صورتده و تبدلات حاضردهن بكنميان اصلاحات عموميه نك اجراسنى تسهيل ايده جك بر طرزده بر مسلك سكون و اعتدال اتخاذ ايتك و عن قريب الزمان افتتاحى اراده سني هايون ايله تشري بيورلش اولان مجلس ميعونانك حين اجتماعه قدر قاعده احتياطدن آريلماني ويكي آجيلان بوجيفرده عثانلرلك على وجه المأمول موفق اوله يله جكلى حقدنه شمديدن كال دقت اظهار ايتك

باشلان اوربا مطبوعاتی نظمین بویه بر اصول سرسیتی به لایق اوله جی درجهده تریه مدنییه مالک بوندلاری فیلاً انبات اتمک اوله جی مستقی ریب وکان برکیتمدر. غلده هر بر مقصدک تمامی حصولی اولک نامینی اوغورنده صرف اولان مسای وانشاز اولان وساطتک حسن استعماله وابسته بوندینی وهرشیدن زیاده مرور زمان واکتساب تجرجه وادمانه متوقف اولدینی نزد ارباب عرفانده مبرهن وشاهراه ترقی به هنوز خطوه انداز اولان بو ملکتنک خبرنده آتی عصرلق بر فونستوسسیون طاشیان انکلتزه و اوج عصرلق برمدنی استخلاف ایدن فرانسه کی امور مشروطه سیاسیسه آزموده اوله به جی آشکار روشن بر حقیقت اولدیندن تدریجاً احتیاجات زمان ایه متناسب مکتبیار آجق، تریه خلق تعمیم اتمک، اورویانک عادات شرقیه ایه قابل اتلاف اولان عادات واصولنی تطبیق وقبول اتمک، مضیق اضطرار بدن هنوز قورتلدینی ایچون کندنیه برسلاک معقول و مناسب تعیین ایدمه ماش اولان مطبوعاتی دایره منطقی واعتدالده محافظه ایلدیرک اجراءت حکومت سیدمه کال صرو وقار ایه منتظر اولوق لایق ایدرکنده کافه ارباب ذکا وادعان منتقد اولسه لر کرکدر.

محائف مطبوعاتیزه کورونه حکم شیلرک تحولات اصول اداره مناسبلیه جانب انظار تدقیق وبتقد اولونه باشلادینی برصرده آفاق سیاسیسه برسرعت خافیه ایه منتشر اوله جی وکونا کون تاویلانه اوغرا به جی دوشونه دک کندی آرمزده حل و فصل ایدیه بیکمرو باسکه رایجی تمامی افکار ایه ازاله سنه امکان بوله جیمز اختلافات جزئیهمزه اوراق مطبوعاتی واسطه تعمیم اتخاذ اجماع لازم کایر ایکن بالکس اوزرمدن تمامیله رفعمایت ایدمه جک اورویا افکار عمومیسی اولکنده بزلی خفت حرکات و فقدان جدیت ایه اتهام ایدیرده جک برطاقم احتیاطسز لقلرک واسطه جرائد ایه اجرائی بک لهزمزه بر تأثیر حصوله کتیرمه جی وارد خاطر اوله بیلور.

مثلاً دونکی کون نشر اولسان غزه لرک برنده دیون عمومی اداره سنک الفا ویا اقامی مسئلهسی موضوع بحث ایدلشدور. بوالغا کیفیتک کرچکدن تمکن الحصول اولویا اولدینتی و دیون عمومیده علاقه دار اولان دول معظمه ایه عقد ایدلش اولان معاهداتک فسخی امکانپذیر اولوب اوله به جی تدقیقه محل کورمه مرک بالکز شونی بیان ایدرز که بوکی شیلری دوشونوب سولیمک ایچون بوندن ده اغیر مناسب بر زمان تصور اولتمز.

برده، اعتبار مالی دولتنک بوکونکی تریادی امور مالیه تک تمامیله مختل اولدینی برهنکامده باشیجه بواداره تک اورویا به قارشو تأمینات و تکلفاتیه حصوله کلش اولدینندن بوکون اولک تخزینه بورومک اعتبار مالی حکومتک محویه بالشمق دیکدر. حکومت سینه تک تخفیف دیونه سی اتمک

جمله جه آرزو اولنور شیلردن ایسه ده بونک استحصالی اتمق نزیل مصارف و تزیید واردات و تدابیر سائره اقتصادی ایه تیسر ایدمه چکندن و امور مالیه دولتنک بر محور انتظامه ارجاع ایه تمکن اوله چکندن قابلیته جه جاره لرینک دوشونیه جکی وقت مرهوننده اسبابه توسل ایدیه جکی جهتله طریق تمجدده ایلک آتیلان آیدیلرده دور حاضرک ال نافع وموقیسانی مشهود مؤسستندن اولان بویه بر اداره به قارشو تعرضی حرکات ایه باشلایان برچکدنک اورویا لسلر نظر ننده مدت اقتضاسنک خصوصیه اولتوز سکز سنه به حصر ایدلدیکی برصرده ناصل بر تأثیر حاصل ایدمه جکی ادانا نظر ایه تیقن ایدیه تک حقیقت لر دندر.

بناء علیه بجا ونا بجا شیلی نقد و تحظه طریقتدن نکول ایدرک ووظائف معینه قانونیه مز دایره سنه کیره دک و بحث ایدیلان شیلردن وقوف نام ایه بحث ایدرک و حکومت سینه یی اطرافنده برطاقم مسائل مهمه ایه اوغرا شلدینی برصرده جو حقیقه سنه اولان شکایات وابتکا آتمزه اولایمه برق اتخاذ ایدمه جکی وموقع وزمان ایه متناسب کوردیکی مقررات و اجراء آتند سرست بر اوج جی اولور ایسه که هم ذات حضرت خلافته اتمک حقمنده ابدال بیورمشن اولدیلرکی عاطفت عظمای حرته سزاوار بر قوم اولدینمیزی انظار بارواغباره انبات ایدر، هم اصلاحات متدرجه منقظانه مری کورونه دول معظمه تک حقمنده درینج ایتیجه جکی تقدیر وتوجه کسب استحقاق اتمش اولورز.

پوسته لر

پوسته لر اک جدی واک مبرم احتیاجاترک اهم و اقدسی دور.

فی الحقیقه: دولت، مملکت، ملت، حکومت، حریت، بشریت، مدنیت، معارف، صنایع، تجارت، مطبوعات والحاصل هرشی پوسته لره محتاجدر. بوکون حکومت اوامرنی مطبوعات حوادثی پوسته لرله تبلیغ و اشاعه ایدر، تجار مخبراتی، ارباب صنعت و حرفت معاملات و مناقلاتی والحاصل مجتمع ویا منفرد بشون ذریع انسانلر قریب ویا ایدله تمامیله تجبور اولدینتی هر نوع مکاتبی کذلک پوسته لرله اجرا ایلر.

پوسته لرک دایره شمولی آرتدیجه دولت و مملکتک متانییه ده آرتار، علم تجارت و صنعت و مدنیت و هر صنف اهالی دخی اونستنده استفاده ایلر. مهم احتیاجات بشرینه دن اولان و هر مملکتده امر ادارسی حکومته هاند بولنان پوسته لر منافع عامه نقطه سندن افراد و شرکت وقویاتیسارلرک درعه دیده هیچ بروجله مقتدر اوله مدقلری خدمانی کمال سرعت وسهولته اجرا واکتر احوال و محالده پوسته مناقلات و مراسلاتی بک جزئی بر اجرت مقابلنده ایضا ایدیلرک مملکتک جدآ ترقی و عمرانته و تجارت و صناعتک

توسعه و ثروت و رفاهک تریادینه خادم اولور. بوکون کره ارضک جان هر نقطه سننده کوچک و بیوک، مدنی و بدوی، سیار و متمکن، تاجر و ایشچی، غنی و کدا، امین و نادان، اعلا و ادنا والحاصل بیون سکان ارض پوسته لرله علاقه دار بولنور.

بو نتیجه محاسنی شامل و عوام و خواصک مبرم احتیاجاتی دغه کافل اولان پوسته لره شهر، «داخلی»، اتحاد و نامرله اوج قسمة متفرق اولوب بولردن هر بری دیگر لرینک لازم غیرمقارنی و هر اوجی لوازم مدنیت و علم تجارتک مبرم وساطتی اولغله تکمللری نسبتنده فوائدی ده تریاد ایدیلور.

شهر و داخلی پوسته لرینک خالقندن استیفاءیتدیکی اجرت هر دولتنک کندی خصوصی تعرفه سنه مربوط و غیر معطر ایسه ده اتحاد پوسته لرینک اجرواتی اتحاد عمومی دوله ایه تقرر اتمش، بیی پوسته قونفره لرینک تنظیم استدلاری تعرفه عمومییه تابع بولمشدر. انکلتزه، آمریکا، آلمانیه، اسپانیه، ژاپونیه ده شهر و داخلی پوسته لرینک اجرت تعرفاری حکومت سائریه نسبتله بک دون فقط نقل استدلاری اوراق و اشیا و نقود مقداری افزون اولدینندن کرک خلق و کرک خزینة دولت اک زیاده بو پوسته لرده منتفع اولور.

اورویا مالککنده پوسته معاملاتنک بالکن مخبرات و مراسلات و مناقلات عادیه به منحصر قلمایوب باقه. لراه امثالی مؤسسات مالیه و صرافیه ذیه هیچ برینک افراد اهالی به و تجار سائریه بخش ایدمه مدنیکی تسهیلاتی دخی اراهه به موفق اولش و ازان جمله محرچنده مرسل ایه طرفندن تأدیبه اولنان جزئی بر اجرت منضمه مقابلنده جواب نامه و پوسته پاکتی صورتیه کوندریلان باره و اشیا موردنده مرسل الیهک منازعه واقعاتکاهنه و اوئل و مکتبنه والحاصل ویریلان آدرسه کوره هر صنف خلقک تا آباغنه کورتولوب تسلیم ایدیلور؟ «بون پوست» نامیه نشر اولسان پوسته قوائم قدیه سی دخی مملکتک بک بیوک تسهیلات بخش و خزینة دولته ایسه منافع لایحوا تأمین ایلور. باخصوص ممالک اجنبیه تک جان کافه سنده موجود Caisse d'epargne پوسته ادخار صندوقلری ثروت مملکتک ترییدی و منافع خزینه تک توفیری قاطندن فوائدکله استحصاله باعث اولور.

پوسته ادخار صندوقلرینک تأسیسی اک کوچک مکتب چوققلرینک بومیه لرندن، الاعدادی خدمتچیلرک آبالقارندن، ال عاجز ایشچیلرک هفته لکرندن آرتدیره بیلدکلری میالغ جزئییه بییله «دخی برایتی غروشدن تجارت دخی اولسه» اورویا یاروب بریکد برمه وسیله اولدینندن بو صورتله اقتصاد مملکت و اهالی به یول آچلمش و پوسته ادارلری میالغ مودوعه ایچون نما اعطاسنی دخی نههد ایشچیکندن هر مقصد تدریجاً بر سرمایه وجوده کتیر بیلیمک فرصته نائل اولش و پوسته لرینه بواسولی تطبیق ایدن حکومتلر. دن هر برینک پوسته خانه لری صندوقلرنده

مليونر وحتى مليار رجه فراقيا هي تراكم ايدرك
 بپوزدن كرك خزينة دولتك - افنه ورك تروت
 ملكتك حصول وازد بدينه - سمت ايدلس اوليور -
 ملك شاهانه داخل و اتحاد پوستلرمز
 اوتد نيزي موجود اولديني كي يلكز آچيق مخاره
 ورتسيه آچيق ظرفلردروننده قارت ويزيت تماطيسنه
 مخصوصاً بدي سته اول [۱۶] شهر پوستسني دخی
 تأسيس اولتهرق سايه حضرت يادشاهيده بوقصا غزده
 اكل ايدلسدر . بوكوني بخشنه زاصل شهر پوستلر نه
 عايد اولديندن سده رجوع ايدم .
 واقعا شهر پوستسنيك ففدائي ملكت ايجون
 بيوك برقصان ايدسده بده قسماً اكل ايدلدي .
 فقط رلو اهاليز بونك قيمتي هنوز لاقيله تقدير
 ايدمدى . اورويابلرك ايسه رغبتلري بركال اولوب
 امور تجارتي وخصوصات سائره مخاراييه اسم وسنه
 بائي وسائر بوطلي كونلري وولمه جيتلرندن
 طولاي يلكلر كي تيريك وتهنده واصل كانه
 معاملات خصوصيه ليله قولكسيوييقلده شهر
 پوستلرندن استفاده اينكاري و بو حال تدريجاً تيمه
 غيرمسلمه قريداشلمنه دخی سرابت ايلديكي جهته
 وارداتك سندن سته به زياد اينديني واليوم درسعادته
 شهر پوستسنيك واردات شهر به سي ايلكسنيه نسبتله
 سكر نينه بالغ اولديني كال شكرالله كورباور .
 ملكتمزدهكي شهر پوستسني هنوز تكمل ايدم -
 ماملكه برابر شوخاليله دخی منافع مادي و معنوي به
 غير منكر اولوب اورويابلرله اهاليدن غير مسلم
 قريداشل بيزك بو پوستسنيه كوستردكري رغبت رفته
 رفته سرابت ايدرك اسلام قريداشلمزك دخی قديبل
 وپرام وودكون تيريك ليله مخاربات سائرلري آچيق
 مخاربه ورقلري ويا آچيق ظرفلردروننده زيارت
 ورقلري تماطيسي صورتيله شهر پوستسنيه حصر
 ايدم جكاري قويا مأمول ومنتظر در .
 شهر پوستسني مناسقاتنه مطلوب وجهله انتظام
 وسرعت و بريله جك و باخوص شهر داخاندنه نقل
 و تماطيسي لازمكلان اوراق حوادثله اوراق مطبوعه
 سائره نك اجورائنده تعديلات لايحه اجرا قلته جق
 وملك اجنيهده وحتي ملكتمزده موجود اجني
 پوستلرندن بضرلرنيك درت صحيفه لك غزته لردن
 هر بش نسخه سني اون وهر اون نسخه سني بكرمي
 پاره اجرت مقابلنده بورادن سواحل شاهانه نك
 معلوم اسكلرلر نه وملك اجنيه نك هر طرفه نقل
 اينكاري كي پوستسنا لرمزجه دخی اوراق مطبوعه
 تر قسنيك تريك و هيج و كلسه شهر پوستسنيه تماطي
 قلته جق اوراق حوادثك بهر يي ابيك پاره اجرت
 مقابلنده نقل ايله تسهيلات ممكنه اراده سته همت
 [۱۶] بوندن فرق اوج سته اول دخی درسعادته
 شهر پوستسني تأسيس اولمش ايسده بديانه بر بيجي سته
 قدر ه اياوس ه اسنده بروناي ملتم طرفندن و متعاقباً
 بدي سته قدر حكومت جابندن اداره اولندن سكره لكو
 ايدليكنندن بونك لوري پوستلرمز ايجون مهم برقصان
 تشكيل ايش ايدى .

بيوريله جق اولور ايسه كرك غزته لرمزي و كرك محترم
 قارلر يزي برطام محترم موزعلك انصاف لقلرندن
 قورناره قدن يشقه پوستلرمز دخی بوييه بيكلر
 وبلكده بو بيكلرجه غزته لقليله استفاده كليه
 ودايمه تايمين ايش اولور .

داخيله

توجهات

وظيفة مودوعه سي حسن ايفاده مشاهد اولان
 اقدام وغيرتسه ميني شهر امانت جليله سي اوزان
 دائره سي باش كايي رفتهلو حمدي بكة رتبه ناله
 وظيفة مودوعه سي حسن ايفاده مشاهد اولان
 اقدام وغيرتسه ميني محاسبه عموميه ماله حسابات
 مركزيه شميه سي و دوائر عسكريه كتابي رفاستندن
 رفتهلو ناجي بكة رتبه ناله توجه بيورلشدر .

نشانی

اوجني اردوي هايون مناستر رديف سواري
 طقوزنجي الايك قومانداني قائم مقام عزتولو عبدالكريم
 بكة دردنجي رتبه دن عثاني
 وظيفة مأمور يتي حسن ايفاده مساعديه كوريلان
 بشنجي اردي هايونه منسوب اوتوز بدنجي الايك
 برنجي طبايوري طيبي بيكناشي رفتهلو بنفاسار
 افندي به دردنجي رتبه دن عثاني
 حسن خدمت وغيرتسه ميني لوازمات عموميه
 دائره سي برنجي شميه سي صنف ثاني كتبه سندن راشد
 افندي به دردنجي رتبه دن عثاني نشان طالبسي احسان
 بيورلشدر .

مداليه

بقداد ايله بصره آره سنده ايشلدر ايكده اولان
 رسافه واپورنيك ايكنجي چرخچيبي حامد اغا ايله
 صرافوز اوستسني محمود صنايع وكايي اسحق
 افندي به كوش لياقت و تجارندن حاجي محسن اغايه
 كوش امتياز مداليه لري احسان بيورلشدر .

تيليغات

داخيله نظارت جليله سته مورود نفراتمامه نك
 صورتيدر :
 شرف صدور وستوج بيوريلان عنايت و مرحمت
 سايه جناب خلافتناهي آثار عاليه سندن اولتهرق عفو
 عمومي اعلاتنه دائر تبليغ بيوريلان اراده لطف عاده

جناب پادشاهي در حال ملحقاته تعميم اولديني كي
 بوراده اقامته مأمور اولانزه تبليغ وار قبيلدن
 موقوف بولان بدي شخص دخی خان تخليه قلتمشدر
 كرك بونل و كرك عموم اهالي طرفندن جوامع
 وكليسا لرده ادعيه مفروضه حضرت ظل الله اعظميك
 ياد و تكرار اولديني اولديني عرض اولور .
 في ۱۵ جوز سنه ۳۲۴ آلمنه والسي
 بحري

قرارنامه

برنجي ماده ۱۴ جمادى الآخره سنه ۳۲۶
 تاريخنده مجلس وكلا قراريله بالاستيدان شرفسادر
 اولان اراده سنيه حضرت پادشاهي موجبجه قانون
 اساسنيك مرعيتيله مجلس مبعوثانك عقد اجتهاده
 دعوتي ققرر ايشلديكنندن و قانون مذكورك قرق
 اوجنجي ماده سي حكمنجه مجلس مبعوثان بهر سته
 تشرين ثاني ابتداسنده اجتهاد ايدم جكندن بو سته
 دخی تشرين ثاني ابتداسنده اجتهاد ايشك اوزره
 لازم كلان انتخاباتك اكانه داخيله نظارتي مأمور
 اولشدر .

ايكنجي ماده ۲۷ جمادى الآخره سنه ۳۳۶
 تاريخنده مجلس وكلا قراريله بالاستيدان شرفسادر
 اولان اراده سنيه حضرت پادشاهي موجبجه جرائم
 سياسي اربابي مظهر عفو عالي اولدقلرندن اشبهو
 مساعده سنيه نك اجراء تته نظارت مشار اليها
 مأموردر .

اوجنجي ماده مجلس مبعوثانك اجتهاده
 دعوتي و اعضاسنك اتخاي و عضو عمومى ماده لرنيك
 موقع تطبيق و اجراءه قولمستندن طولاي صنف
 تبعه طرفلرندن اظهار اولشان حسيات تعظييات
 وتشكرات حضور شوكت موفور حضرت خلافتناهي به
 عرض اولمش وتشكرات معروضه محظوظيت سايه
 موجب اولديني و قانون اساسنيك تسماي جريانه
 وكافه تيره نك سماعت حائلر بيه مصروف نيبات
 ومساعدات حضرت پادشاهنيك درجات عاليه سي
 جاهله اعلان قلتمش اولديندن نمايشاره قطبياً محل
 اولديني و بونلرك دوامى دوائر دولتي اشغال ايدم
 جكندن اجتهاده نهايت و برلسي لازم كله چكي
 بين الوكلا اخذ اولشان قراره بنشاء رسماً اعلان
 اولور .

اعلان رسمي

بعض مأمورنيك تبديلي حقهده غزته لرده قهره ل
 كورلكنده اولوب حالبوكه مأمورنيك تبديلي حالنده
 بار طاليجه رسماً غزته لره تبليغي اصول وقاعده
 ايجابندن بولمسيه توجهات حقهده باب عايندن تبليغ

اولونون غزته لرك تيلغايات رىسمه قىسمندە كورلدىن ئىشبارىغا اغتاياد ايتىلمىسى اعلان اولتور .

میزان

ئشو اعلان رىسىمىك حكىمىتى وغلنى بك نظردە احاطە اولتورمور ايسەدە حىرىتە ئائل اولتى هردولو خىتايلىقلىقك اجرانىمە مسماعىدە اولتىق ايله سىيان طوتان بىض جھالا وادھا طوغرىسى فسادى فساد خاطرلىق ايجون التزام ايدىن بر كروه ساقىلىق طوقىلدىن بىكى چرىكك زماندىن قانە برچوق مناسىمىزلىقك ارتىكك ايدىمىسندىن ئىشبت ايتىشدر . بونلك بك جىزى و منفرد بولمازى اهمىتى تىمىد ايدىمىز . چونكى امور اجرانىمە ائىق وظيفەدار اولان خىس مومنان و اعاندىن باشقە بركىمىسە جىدا مداخلە ايدىمىز . مطوعات ايسە تىقىد ومواخذە حقنە مالكىدر . لىكن بويايدىكى مطوعات حق تىلە خىرخواھانە اخطار جىدودى تىكن مرتبە تجاوز ائىملى . تجاوز واقى اولور و غزته اى اجرانىمە دوام ايدىمى ائىش شىخىياتە انقال ايدەلك بىمكك دائرە مىسلاجىمە كور . ھە بۇدە خالە ككوردە مطوعات قانوى موجود اولدىكى ايجون بوىكىى حالارە غزتلەر اغىر بىمزانلارە دوچار ايدىلە بيلور . ازجملە بىمك و رىسىمە مىسند اولان توپىھانە واراپلە بىھەك منھاي جىدود و شوبە نص و تىمىنار حقنە روايت وارىدە اصل واساسى ائىم ايدىر رىشە مىسندىن اولمىدق و دن عىسازىدر . بويىھە مىناسىت وراقىشقى ائىق ئىرطىبە مىسروط اولوب عكس حال صرف غمىش و تجاوز عد اولتور .

حوادث

قانون اساسى غزته بك ذات عالى خىلاقىتساھى ائىدمىز حىزرتلرى طرفدىن احسان بىوردىكى فى ۱۱ تومر سنە ۳۲۴ نارىخىمە مصادق جىمەك ائىشامىدىن اغتىباراً بىخت سلطنت غزته بك ھىر طرفندە ، بك اوغلىندە ، بوغاز ائىچىدە قاضى كوى ، مفرى كوى كى موافقە مىسجاوردەدە بائىھامە يلدىز سىراى شوكت ائىتواستى ايله باب عالى و حىرىتە نظارتى اوكندە اجرا قىلان ئايش مىتدارانە و صداقتكارانە براز درجەسى آشمىش اولمىلەر براز شان جليل غزته بك لايىق درجەدە واقى اولمشدر . بونىمىشلىدە آشور بىلان درجەلر غايبان جىزىلە دىكلدە اشاع مفسدەت غىرتىلە جىزبان و طىزورانە بە قاتنىشمىش اولان « خىفە مىقاعىدر » بىك ائىشكارلىق اولدىكى سوبىلملكە برابر دىكى طرفدىن مامسورىن ضابطە جابىندىن ابراز اولنىان ائار تىرىپە بك مىشروطىت ادارەلى برىمكە لايىق بولدىكى دەسولمىكەن كىندومىزى آھمىز . تىرجان حىقىق و قىمىزك خىفەلكە ائىسابدە

السوم لذت بولان بىض ائىشراك افادىمىسە دائر بازىدىكى حوادىت بالادەكى مطالبە مىزى تاىيد ايلور . ضابطە نامە ايدىلان قىدردىن استىنا ايدىلك اوزرە زكى وشوكت ومعاونى احد باشلر حىزرتلك حرىكاتى سادەجە ذكىر و بىيان لازم كلىدى .

اون بىدى سنە دىن بىر سىر عىشكرلك مقام مىسندە بولمىش اولان رضا پاشا حىزرتلرىك مىتجراً وقاىت ايدىكى و باعدىم ايدىلەك ايدىكى صرف نظر اولدىكى حقنە بىض غزته سىتورلىلە افواھ نامىدە برطامق شاھىلەر دوران ايدىور . بونلر « خىفە مىقاعىدە » لىنىك نىسج ايدىكى اقشە حوادىدىن اولوب حىضور مانى ائىلال ايجون اشاعە ايدىلەك كىندە شىپە بوقدىر . الى سنە عىشكر ائىمكى بىمىش اولان بر آدمك ائىتجار كى برقىل مەدوم جاتى ارتىكك ايدەك كى دوشونە مىز . اعدام بىختە كىنچە دھا دون « قىم » خىلاقىتساھى ايله ھىردولو شاھىبەدىن تىمىر ايدىش اولان قانون اساسى غزته بك بىمك مانىدەر . اعدامى موجب افعالە جىزائىمى وار ايسە عىمكە عىلمىمىك قىدەر و حىكمىتى استىحصال لازم كىلەك كى دوشومك عىجا كوچىدەر ؟

اوراق حوادىت — مات غزته بك طرىق سعادت و سلاىمە خىلومىزىن ائىتار اولدىكى شو برقاچ كون ظىرفىندە اقدام ، صباچ ، تىرجان حىقىق و تىروت قىتون و سعادت رىقتىلر مى طرفدىن باز بىلان مىسالا و بىندلر ايله ارباب حىت و غىرت طرفدىن لىدى الاقتىضا ابراد اولنان نطقلردىن طولان مىررلىرى ايله خىظىلر مى تىرىك ايله رىقتساھى مىمىزە و ارباب نطق و قلمە تىشكر ايلرز .

عنى تىشكرات و طىزورانە مىزى روىجە وار مىنچە و موسوىچە لسانلىلە السنە اجىبە اوزرە ئىشرا اولتور قارشو شىلى رىقمازمىدە بىيان ايله كورمىكە مىسعود اولدىغىمىز عىدا كىر مىلەزدىن ناشى كىندورلىنە تىرىك ايلرز .

حوادث خارىجىه

بروكسىلە ئىشرا اولنان « ائىدە بانداش بائز » غزته . سىك كىن بازار كوئىكى نىسخە مىسندە مىدوچ بولان بىند مىشصوص اهمىتى و بىرە لعلىق حىمىلە بروجە زىر درج اولدى : مىلك غزته بىدە اوروىياسىت عمومىسى اوزرىپە بر تاىىر عظمى اجرا ايدەك بر وقمە مىمە سىرزدە ظىهور اولدى . ذات حىزرت پادىشاھى قانون اساسى بى تىكرار موافقە تطىبقە وضع ايله مىك بىلسىك جلب و دعوى ارادە بىور مىشلىردىر . اوتوز اوچ سنە دوام ايدىن

اداره مىسندە دن سىكرە دولت عىلە غزته بىض دىخى ھان بىغىتە دىنەك مىسندە طرىق اداره مىشروطە بە داخل بولمىش اولتور . مىبالغىمىز اولەرق دىنلە بىلور كە عالم سىياسىيات بوآدە بولدىن زىادە عىمىرالمىقول برىش كوسترە مىزدى .

وكلاجه بىض مرتبە وقوعىولان تىبدلات ، قىرىد پاشا حىزرتلرىك اغضالىلە بىرىنە سىمىد پاشا حىزرتلرىك اقامىسى بويە انقلاب ائىتلى درىمىش مىطالە ائىدردە . مىزدى . سىمىد پاشا حىزرتلرىك رىاست امورە كىلەك كى صرىدە شىمدى بە قىدراولدىكى كى بوذوقە دىخى انتظام تىشىت امور ايجون بىض شىرابط درىمىش ائىش اولەجىنى وارد خاظىن اولە بىلور ايدىلەدە دھا برىجى كوئىندىن حىسات دولت اوزرىندە بر انقلاب جىدب حىصولە كىتوروب موافق تطىبقە قونلىسى مىطوب اولان اسلاھاتك مىشروطىت ادارە تاىىسە تىدر كىرولەك كى تىمىن ايدىلە مىزدى . ائىجاب زمان و آنى قىدەر بىورمىش اولان ذات شو كىنات حىزرت پادىشاھى ھىردولو مىدح و ستايشە سىزادر . شىرواسى مىحققدركە بوسورلە كىندىلرى امثالە نادر نىصاف اولتور برىك سىياسى دىلانى ابراز بىورمىش اولتورلر . الحيات زماندىن اولەرق مىراجعت اولتەدىق بىكانە تىدىرك بواولدىكى قىدەر بىورمىش اولملىرى شامال دقت بر وقوف سىمىدرد .

عنى درجەدە شو وقوف سىياسى بە مىلك اولمانلر مىلكىت و مىلتەك مىلان و حىرانك درجە ائىسلاھىتى قىدەر ايدە مىك بوزدىن بر طامق مىشكلات ائىقلاىسە اوكندە قالمىلرلىرى .

(برىجى بارلىق تونك نارىخىمىسى بىدقەن سىكرە مىرر موى ايله روىجە آنى سوزىپە دوام ايدىيور .) عىنالى مىلتك بارلىقو جابىندە كى تىرىپە سىياسى مىسنى تىنچىمى اولەرق اداره مىسندە لىر قىدردانى اظھار نفوق ائىدوب اصول مىشروطىتى تىمىرە طلفر ارب اولدىلر . دونكى درسىك بوىكونكى دىخالە عبرت اولەجىنى مأمولدر . شىوراسى خىنى قالىسونكە بىكى تىشكىل ايدەك عىنالى بارلىقو بىر طامق مىشكلات اوكندە قالمىققدەر . بوىمشكلايك بر قىسمى شىكىل ساقىب اداره قىمىسە قارشو اجراسى طىبى اولان بىمىدالدىن ابارى كىلەك ايسەدە بر قىم مىمىدە ائىقتىضى حالىدىن ئىشبت ايدە كىدەر . اون قىدراوقوم مىخىلفە بە مىسوب مىموناتك بىر مىجلىسدە جىمىع اولمىسى و اشبو مىموناتك جىلە بى عىنى افكار و حىسبانە مىلك بولمامى بوزدىن بر طامق مىناقشات و مىصدامات وقوعە كىلەك كىدەر . مع ماقىه بونلك اهمىتى مىحدود در . دولت عىلە غزته بك سىلامتى قانون اساسىك كىل صدق و ائىخلاص ايله تطىبقانە مىتوققدىر زىرا ھىرىدىن اول مىلكىت سىكون و اعندال ايله حىضور و اسايىشە مىحتاجدەر .

حىكومىت غزته بى تىكىل ايدىن اقوام مىخىلفە ھىرە اولورسە اولسون ، بونلر ھىرە دىنەدە بولتورسە بولتسون بو اوقوامە اطىمئشان بىمىش اولەجىنى قانون

اساسیده مندرج تأمیناندر . بوجهت مهمه استحصال ایدلدکن صکره مملکت حریتک حسن استعمالی قولایجه اوکرته جکدر .

مسئله هیئت عمومی اعتباریله تدقیق ومطالعه ایدله جک اولورسه مشروطیت اداره نك موقع تطبیقه وضعی شرق مسئله سن کلیاً تبدیل ایدله جکدر .

اورویا دولت علیه ایله اولان مناسبتاندر بر دأره محدوده نفوذینه تابع بر بولتیقه قارشوسنده بولندیفته مقابل بوکون بر پارلمنتونک تقیضنه تابع بر سیاست عثمانیه قارشوسنده بولنه جندن حال ووضوح ساتقی عفافله ایدله جکدر . دولت علیه عثمانیه پارلمنتو اصولیله ایلتیک مذاخله واقمنه قارشو الکی ای تأمینانی استحصال اجتناب اوله جقدر . زیرا بر مملکت آملنک تبییی ایله بو حکومت آملنک تبیینه فرق عظیم وارددر . بناه علیه ذات حضرت پادشاهتیک قانون اساسی موقع تطبیقه وضع بیورملری دولت علیه ایچون بر دور جدید کشاد ایتمکده اولدیندن شمدی به قدر نیجه نیجه ضربه لره معرض قالمش اولان شو مملکتک شوکت وسادتی ومملکت مذکورنک سوق اولدیغنی طرفیده نهایته قدر کال صداقله دوام اولورقی هر ایکی طرفیک یعنی حکومتله مملکت بر برینه قارشو امنیت مقابله ابرازیه وغیرت حریت پروانه صرفیه سلطنت عثمانیه نك سلامتی تأمینه موقیترتی تمی ایللمیدر .

(میزان)

اورویا بحرین سیاسی اعظمندن برنی بولان صاحب بند « رولان دومارسک » بر لسان بیطرفی ایله یازدیغی صورت مترجمه سی یالده مندرج مقاله قیمتدارندن طولانی کندیسنه تشکر ایدله نك عثمانیلر حقارتنده بیگانه کیلو مترو اوزاقدرده بیان اولان حسن ظنی تکذیب ایتمکسزین توصیه اولسان اعتدال وسکونی وحضور آسایشی ادامه ایدله جکدرنی قویاً امید ایدرز .

انکلتزه خارجیه نظری « سیرادوار غرهی » کندیینه پارلمنتوده ایراد اولان بر سؤاله جواباً دولت علیه ده قانون اساسینک موقع اجراه وضعی انکلتزه حکومتجه فوق العاده برتمونیتله تلقی ایدله بکنی وبو صورتله احداث اولسان احوال جدیدنک تسلیح مطلوبه بی تأمین ایدله نك بافقان شبه جزیره سی مسائلنک بر صورت تمونیت بخشاده حالی موجب اوله جغنی افاده و بیان اجتناب .

کرک شو رسمی افاده وکرک کین کون رفقای کرامک ستونلنده عظیم تمونیت ایله مطالعه اولان (تلمیس) غزته سنک آرق ما کدونیه مسئله سنک قاریشدریلسته محل اوله جغنی حقدنک مطالعه

نی طرفه سی شرق امورینک جریاننده وشرق مسئله سنک اساساً صورت تلقیسنده بر تبدیل کلی واقع اولدیغنی اثبات ایدرز .

بز وزمنه برابر بشون اورویا سیاسیونی شاید قریم محاربه سندن سوکره بویه جدی واساسلی بر ملی مسلك احداث اولمش اولسیدی بوکون شرق مسئله قديمسيه الکی تولید ایشدیکی دوشونجه ل چوقندن بری اذهان عوامدن سیلنهرک خواصده بیله ایجق خاطرات ماضیه شکلندن بشقه بر اهییتی حاضر اوله مزایدی .

تغراف حوادثلری

لوانت هراند رفیقمنک خصوصی تغرافلرندن : روما

— ه قودویاری غزته سنک غناری ایله ملاتی اولان روسیه نك روما سفیری ایتالیه - روسیه اراسنده کی تقریب بر طرفدن فرانسه - روسیه اتفاقک و دیگر طرفدن انکلتزه - فرانسه ائتلافنک متممی بولدیغنی بیان ایشدر .

— قرالجه مارغریت حضرتلری کله جک ایلولده اوستریا - مجارستانده اوتوموبیل ایله برسیاحت اجرا ایدوب ویا نه بنشته وپراغ شهرلنده توقف ایدله جکدر .

که بک

— انکلتزه ولی عهدی که بک بلدی اداره سنه بر اعانه عمومی ملیه دن حاصل اولان طقسان بیک انکلیتواتوی ویرمشد . یولاره ایله انکلتزه - فرانسه مجاریتک محل جریانی اولان قطعه اراضی اشترا اوله جقدر .

نیورق

— رومانیه حکومتی ایله امریسه حکومتی اراسنده تذکر ایدیلوب رومانیه مجلس مبعوثانجه تصدیق ایدلش اولان اناده واسترداد مجرمین مقاوله نامه سی جاهیر متفقه قونفره سی طرفندن رد ایدلشد . بوندن ایکی حکومتک اراسنده بعض مرتبه اختلاف ظهور ایتمسندن اندیشه ایدیلوبور . رومانیه نك امریقه زدنده کی سفیری بکرشه جلب ایدلشد .

برلین

— پرنس دوپولوک احوال سیاسی حقدنکی راپورنی امپراطور حضرتلرینه تقدیم ایچون مواصلته انتظار اولنیور .

مشار ایله امپراطور حضرتلری جمعه ایزدی کونی استقهوله عزیمت ایدله جکدر . پرنس دوپولوو دخی بازار کونی (نوردنهی) ده کی صیفه سنه تکرار کیده جکدر .

— قرال ادوار حضرتلری طرفندن صورت مخصوصه اظهار اولسان ارزویه منی امپراطور حضرتلری قرونبرغه کیدوب مشار ایله ملاقات ایلله جکدر .

ویانه

— انکلتزه قرالی حضرتلری المانیا امپراطوری حضرتلریسه کله جک ایلیک بهارده برلنده اعاده زیارت ایتمک اوزره المسانیه وانکلتزه حکومتلری نك ائتلاف حاصل ایلدیگرنی نایه فرایه برسه غزته سی یازیور .

سن پترسبورغ

— موسیو فاله ر ایله چار حضرتلری نك ره والده وقوعبوله جق ملاقاتلنده معینلرنده بر مرخص عسکری بولنی امرنده مطابق قالدقلمنی و به دوسوی غزته سی یازیور . بوسلاقتدن غزته ل برلسان توجیه کاراته ایله بحث ایدیلورل ایسه ده کمالنگله الفشلامقدن محتجب بولنیورل .

نوییه وده میا غزته سی بوجندن بحث ادوب قرونشاد وتولون ملاقاتلری نك بک زیاده الفشلاندیغنی یازیور .

اعتذار

(میزان) ک بوکونکی کپی سکر صحیفه اوله رقی نثری مقرر ایسه ده برخیلی وقتدن برو معطل قالمش اولان مطبهرک محتاج تنظیم بولمسندن ایشتر قالمش مرتبک چوغی باشقه برچاره همیشه ساوک ایتمسندن وبالحاصله احداث اولسان دور مرتبکی سایه سنده مطبهره امثالسز برهجوم وقوعه کله سنسندن طولانی بونک فعلاً امکانی یوقدر : شوکونلرده یالکزد دردر صحیفه بی حاوی اوله رقی چیقاریله جقدر . بویا بده واقع اوله جق ایلیک امکاندن استفاده به مسارعت اوله جغنی درکادبر .

محمد مراد

محمد بک مطبهره سی